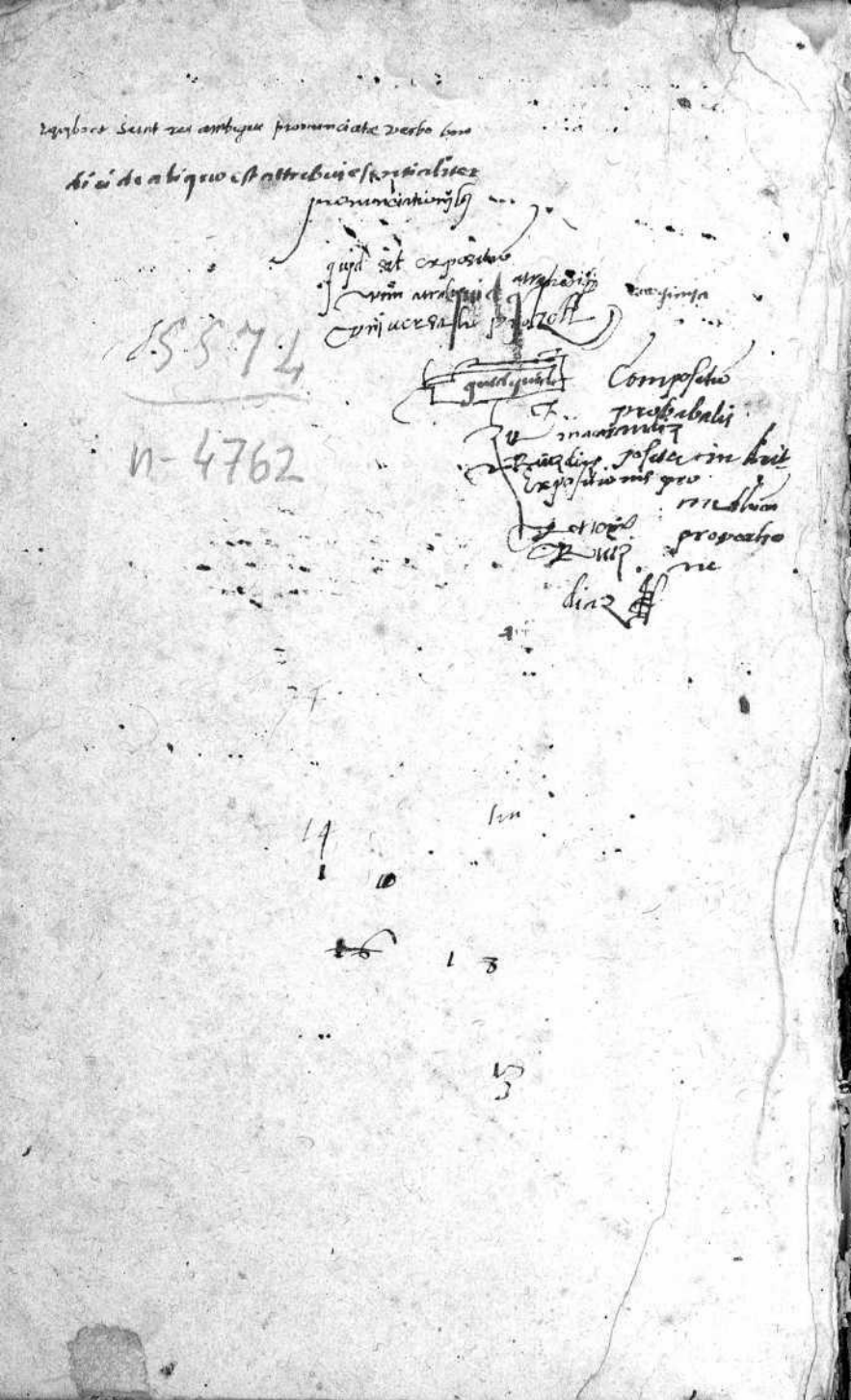

genus est communio dissebura in multis speciebus.
species autem communio in multis una existebuta

1571

habitus

qualitas aggrita egre moueus facile recto
a sedno vero leuiter mouetur

morbus est dolor preter naturam impedens actiones corporis
defuit aristoteles
nec quis morbum aliquem esse querentem nec audienter narrantem

quid est quid quis quid per se
predentia
finium
formula est terminus
negatio nil proxime ad esse verbo et hunc tollit quidem verbum
significat. cum vero proxime nomini hoc esse tollit
quod pronomen significat

deus ne gratus nec gramatica connexum in mente et diuinam
essentiam esse aliquid in mente.
quaestiones appellationum genera quae primus singulis legitur
homo est iustus
homo non est iustus
homo est non iustus
homo non est non iustus.
ex quibus patet quidam deus fuerit appellationes

vera est negans de aliquo, negato non existente veritas affirmans
mans in subiecto: et de rebus non existentibus
ut mysotmarus est non iustus dicitur est existens
non habens iusticiam.
et mysotmarus est non est iustus, dicitur sit vel non, omnino

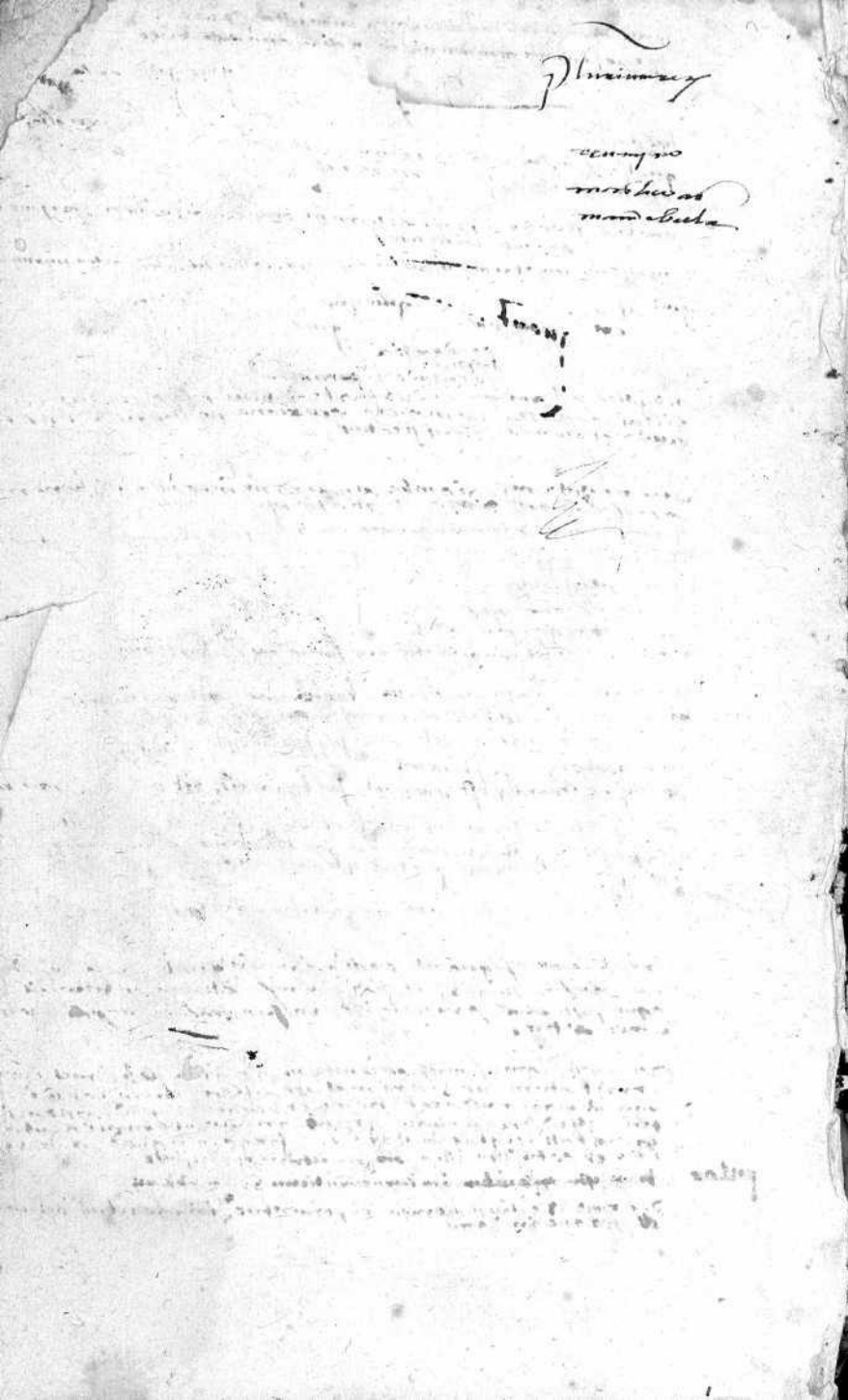
simpliciter affirmans in forte negatum de attributo
in subiecto et de eo non in forte affirmatum
contingit. la hinc patet quam non est iustum

affirmantibus inferentes negantes et ab eis non inferentes

hoc licet significant ordinem in quibus vere locutionis
de deitate formis, et hinc formis et contrapositionis
aequipollentiae irrepetabiles in sua tradicione gratis locutionis
et pauci sint.

Et ego sum contra eam tenere debemus nomen
nostrum ut animal est animal est videtur nemini
nisi negans contraret homo et brutum inquit contrarie
pere. aliud exemplum grecum invocat opponitur a cutum,
primitatis locutionis obiectus. frangamus quod habere
bre et obtusum illa ab hebetum opponitur

~~pulcre bene esse applanibus indurno vitium~~ deformitas honesto opponuntur, in moribus virtutum.
de formitas in domo

IOACHIMI PERIONII BENEDICTI NI CORMOERIACENI IN PORPHYRII INSTITVTIONES, ET IN VNIVERSVM Aristotelis Organum uersio. Eiusdem in eosdem libros obseruationes.

NET CERATAS

NON SATIS VNA TE-

ANCHORA PVPPES

In geminam anchoram.

Fundabat satis Aonias una anchora puppes,
Dum tantum Ausoniis musa nataret aquis.
Nunc quum Palladiæ fulcant maria omnia naues,
Visa ꝙ una parum est anchora, facta duplex.

BIBLIOTECA CENTRAL DE CATALUNYA

CVM PRIVILEGIO.

Lutetiæ per Nicol. Diuitem, uia sacerdotum, ad diuæ Genouefes, sub insigni geminæ anchoræ.
Et iuxta Collegium Cameracense, ad insigne Aldi.

M. D. XLVIII.

EX LIBRIS

R/6201

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, Au preuoſt de Paris ſenechaulx de Lyon Thoulouze Guienne & Poictou, Baillif de Rouen, & a tous noz aultres iuſticiers & officiers ſalut. De la part de Nicolas le Riche marchant libraire & imprimeur en lʼuniuerſite de Paris nous a eſte expoſe que icelluy ſuppliant a recouuert certaines copies de bien bons liures. Ceſt aſcauoir Cardinalis Contarenus de elemẽtis, Perionius pro Ciceronis Oratore contra Ramum, Priora & poſteriora analytica Ariſtotelis Ioachimo Perionio interprete. Leſquelz liures ledict ſuppliant imprimeroit uoulentiers au bien et proffit de la choſe publique. Mais il doubte que apres quil auroit faict imprimer leſdictz liures que aultres libraires & imprimeurs les uoulſiſſent ſemblablement faire imprimer, mettre en uẽte, et diſtribuer a leur plaiſir, oſter & priuer ledict ſuppliant de ſon labeur fraiz & miſes, ſans aucir ſur ce noz lettres a ce requiſes, humblement requerant icelles. Pourquoy nous ces choſes conſiderees inclinans a la ſupplication dudict ſuppliant luy auons permis & octroye, permettons et octroyons par ces preſentes, dimprimer & faire imprimer leſdictz liures, iceulx mettre & expoſer en uente durant le temps et terme de ſix ans prochainement uenans, a commencer du iour que leſdictz liures ſeront acheuez dimprimer, ſans ce que pendant ledict temps nulz aultres ſe puiſſent ingerer, iceulx imprimer faire imprimer ne mettre en uente ſans le uouloir et conſentement dudict ſuppliant. Si uous mandons & commettons par ces preſentes et a chaſcun de uous ſur ce requis que de noz preſentes grace permiſſion & octroy uous faictes ſouffrez & laiſſez ledict ſuppliant iouir & uſer plainement et paiſiblement, en faiſant ou faiſant faire inhibitiõs & defences de par nous a tous aultres ſur certaines et grandz peines a nous a appliquer et de perditiõ des deſſuſdictz liures, de ne imprimer faire imprimer ne expoſer en uente leſdictz liures ſans lexpres uouloir et conſentement dudict ſuppliant, car ainſi nous plaiſt il eſtre faict. Donne a Paris le xxiiij. iour de Decembre Lan de grace mil cinq cens quarante ſept. Et de noſtre regne le premier.

Par le conſeil. Berruyer.

INDEX VOCABVLORVM DVNTAXAT quæ ad Dialecticam artem pertinent, Dialecticorũ uulgo olim incognitorum, quibus his libris contra ueterem uertendi modum Perionius, ex Latinis ac præſertim Ciceronе utitur. Iis autem ê regione adiungenda duximus uulgo Dialecticorum uſurpata, ut in dictione Ciceroniana minus uerſati, facilius hanc uerſionem intelligerent.

Adſignificare.	Conſignificare.
Affirmatio & negatio.	Propoſitio affirmatiua & negatiua.
Aiens & negans enunciatio.	Propoſitio affirmatiua & negatiua.
Attributa generis & definitionis.	Accidentia generis & definitionis.
Captio.	Paralogiſmus.
Conferri cum aliquo.	Dici ad aliquid.
Cõiuncta. Græcè κατα συμπλοκὴν.	Complexa & cum complexione.
Coniunctio.	Propoſitio copulatiua.
Connexum:	Propoſitio conditionalis.
Cõtrario & contradictorio nomine	Contrarie & cõtradictorie oppoſi-
Cum adiunctione. (opponi.	Cum addito.
Defendere rem aliquam in diſputationibus.	Defendere poſitionem ſuam.
Demonſtratio ex effectu, & demõſtratio qua res cõuenire docetur.	Demonſtratio quia eſt.
Demõſtratio ex cauſſa. Demõſtratio qua quæque res cõueniat, oſtẽditur.	Demonſtratio propter quid.
Dici de toto aut uniuerſo genere. Dici de nulla generis parte.	Dici de omni & Dici de nullo.
Dici de uel in aliquo & nullo.	Prædicari de aliquo uel nullo.
Dici in quæſtione qua quid quidque ſit quæritur.	Prædicari in eo quòd quid eſt.
Dici in quæſtione qua quale quid ſit, quæritur.	Prædicari in eo quòd quale eſt.
Differentia.	Differentia ſpecifica.
Diſiunctio.	Diſiunctiua.
Diſiunctio ex contrariis.	Propoſitio de diſiunctiuo extremo.
Enunciatio quæ de re præterita aliquid dicit	Propoſitio de præterito.
Enunciatio quæ de re futura, de eo quod fieri poſſit aut non poſſit.	Propoſitio de futuro, poſſibili & impoſſibili.
Enunciationes aduerſis contrariæ.	Propoſitiones ſubcontrariæ.
Extremitas. Græce ἐπιφάνεια.	Superficies.

Formarum & formꝝ.
Genus primum, Caput generis.
Genera quorũ alterũ ab altero continetur, uel quorũ unũ alteri genus eſt.
Incommodum & abſurdum.
Inſtantia Græce ἐνέστωτα.
Inſtantia præterita & futura.

In orbem probare & docere.
Latius patere uel manare, Græce ἐπιπλέον ὑπάρχειν.
Mutua probatio.
Negationes infinitarum connexionũ.

Omnino.
Omnino, Vniuerſe, καθόλυ.
Ponere.
Poſtulatum. Græce ἀξίωμα.
Prima forma.
Prius temporum ordine.
Prius naturæ ordine.
Propoſitio quæ nulla ratione doceri demõſtrariq; poteſt, Græce ἄμεσος.
Quadam ex parte.
Quantitas continua & deiuncta.
Ratiocinatio quæ directo ad fidem ſpectat, quæ directo rem probat, Græce συλλογισμὸς ἀφκτικὸς.
Ratiocinatio per quam quis incommodo urgetur.
Reciprocari. Græce ἀντιστρέφειν.
Refutatio Græce ἔλεγχος.
Res quæ definitur.
Reſiſtere, Occurrere: Græce ἐνίστασθαι.
Scire rem ex effectu.
Scire rem ex cauſſa.
Simul temporis ordine
Simul naturæ ordine.
Species ultima.
Specialis argumentatio.
Vniuerſa propoſitio.
Vocabulũ aut uerbum. Græce ὅρος.
Vrgeri incommodo.

Speciꝝ & ſpeciebus.
Genus generaliſſimum.
Genera ſubalterna.

Inconueniens.
Præſentia.
Propoſitio de ineſſe, præterito & futuro.
Circulariter probare.
In plus eſſe uel ſuperius eſſe, ut animal in plus eſt quàm homo.
Demonſtratio circularis.
Propoſitiones negatiuæ & copulatiuæ.
Simpliciter & abſolute
Vniuerſaliter.
Supponere.
Dignitas.
Prima figura.
Prius tempore.
Prius natura.
Propoſitio immediata.

Secundum quid.
Quantitas continua & diſcreta.
Syllogiſmus oſtenſiuus.

Syllogiſmus ducens ad impoſſibile & inconueniens.
Redargutio.
Conuerti & dici ad conuertẽtiam.
Definitum in neutro.
Inſtare uel dare inſtantiam.
Scire quia eſt.
Scire propter quid eſt.
Simul tempore.
Simul natura.
Species ſpecialiſſimæ.
Particularis.
Vniuerſalis.
Terminus.
Duci ad inconueniens.

Simplicia ad quæ voces non solum à Porphyrio referuntur quæ in omnia nos cadunt ac formalius vnumquodque eorum partes denotant, contra ab Aristotele ita tractantur, ut singula quæ in singulis eorum partibus collocata sunt, exponeret?

PORPHYRII INSTITVTIONES AD Chryſaorium, interprete Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriaceno.

VIA neceſſaria eſt, Chryſaori, ad Categoriarum rationem quæ ab Ariſtotele tradita eſt, generis, differentiæ, ſpeciei, proprij, accidentiſque cognitio, earumque rerum tractatio, & ad definiendum & ad ea omnia quæ de diuiſione & demonſtratione præcipiuntur, magnum adfert adiumentum: tibi quidem inſtitui breuiter quæ à maioribus didici exponere. In quo ego prætermiſſis obſcurioribus quæſtionibus, eas interim tractabo, quæ ad ſenſum popularem accommodantur. Ac primum ne longe abeam, de generibus ac formis, cohæreántne ipſa per ſeſe, an in ſolis animis ſint. Et ſi cohæreant per ſe, utrum corpora ſint, ánne corporis expertia: & nũ auulſa ſint & diſtracta ab ijs quæ ſubiecta ſunt ſenſibus, an in ijs ipſis hæreãt ac nitantur: hæc inquã, prætermittam omnia, præſertim cum hoc arduum ſit, ſubtilioréque egeat diſputatione. Quo autem pacto de illis ipſis, iiſque quæ diximus, cum ueteres omnes, tum uel maximè Peripatetici probabiliter diſſeruerint, quidq; ſenſerint, docebo.

DE GENERE.

GENVS & ſpecies non uno modo dicuntur. Nam genus dicitur aliquorum, & qui ad unum quiddam & qui inter ſeſe quodammodo affecti ſunt, & cognatione quadam coniuncti, multitudo. Qua quidem ſignificatione Herculeorum genus ex unius Herculis collatione appellatum eſt, multitudiniſque nonnullorum qui inter ſe coniuncti ſunt ſocietate ea quæ & ab illo ducta eſt, & ex diuiſione qua à cæteris generibus ſeparatur, nominata. Dicitur etiam alio modo genus, unde alicui ortus principium eſt, ſiue ab eo qui genuit, ſiue ab eo loco in quo quiſque ortus eſt. Sic enim & Oreſtem à Tantalo, & Hylum ab Hercule duxiſſe genus dicimus. itémque Pindarum Thebanum genere, Platonem Athenienſem. Dat enim ut pater, ſic patria ortus cuique in-

tium. Quæ mihi quidem prima uidetur occurrere ſignificatio. Nam & Herculei dicuntur ij qui ab Hercule genus habuerũt, & Cecropidæ ij qui à Cecrope: itémque his finitimi. primúmque certè uocatum id genus eſt, quod cuique dat ortus cauſam & initium: deinde multitudo eorum, qui ab uno principio ut ab Hercule, quaſi quodam capite manarunt. Quam quidem multitudinem definiuimus ſeiunximúſque à cæteris, cùm uniuerſam multitudinem quæ ab Hercule fluxiſſet, Herculeorum genus nominaremus. Iam alio etiam modo genus appellatur, id, cui ſubiiciatur ſpecies, quæ ex illis ducta uidetur appellatio. Nam & initium eſt genus id formarum quæ ei ſubiectæ ſunt, & uidetur uniuerſam multitudinem quæ ipſi ſubiecta eſt continere. Sed cum his tribus modis genus notetur, tamen de tertio apud Philoſophos tantum oratio eſt, idque hoc modo definiunt: Quod de multis, ſpecie autem differentibus dicitur, cum quid quicque ſit quæritur, ut animal. Eorum enim quæ dicuntur, partim de uno tantummodo dicuntur, uelut individua, cuiuſmodi eſt Socrates, hic homo, hæc res: partim de multis, ut genera, ut ſpecies, ut differentiæ, ut propria, ut accidentia ea quæ communiter in multis, non propriè in uno inſunt. Eſt autem genus, ut animal: ſpecies, ut homo: differentia, ut rationis particeps: proprium, ut aptum ad riſum: accidens, ut id quod album eſt, quódque nigrum, ut ſedere. Genera autem ab iis differunt, quæ in uno ſolum dicuntur, quòd in multis dicuntur: ab iis quæ in multis ſunt, à ſpecie, quòd ſpecies etſi de multis, illæ quidem dicuntur, ſed tamen ſpecie minus differentibus, uerùm numero. Homo enim cum ſpecies ſit, de Socrate & Platone dicitur: qui non ſpecie ſed numero ſolum inter ſe differunt. At uerò animal cùm nomen generis non obtineat, de homine, boue, equóque dicitur: qui ſpecie etiam, non ſolum numero differunt. Porrò autem inter genus & proprium hoc interest, quòd proprium de una modò ſpecie cuius proprium eſt dicitur, iiſque induiduis quæ ſpecies continet: ut ridens, de ſolo homine, ſinguliſque hominibus dicitur. Genus autem non ſolum de una ſpecie dicitur, ſed de multis, iiſque differentibus. Poſtremo genus & differentiæ, communiáque accidentia hoc

inter ſe differunt, quòd etſi de multis etiam ſpecie differentibus, & differentiæ dicantur, & communia accidentia, non tamen in quæſtione dicuntur ea, qua quid quicque ſit, ſed in ea, qua quale quicque ſit quæritur. Si qui enim rogent, quidnam ſit illud tandem, quo de hæc dicantur omnia: genus reſpondemus, differentias & accidentia non reſpondemus: quippe cum hæc de re dicantur non in quæſtione qua quid quicque ſit, ſed quale quicque ſit quæritur. Nam & cum qualis ſit homo, quærit aliquis, rationis eum particpem: & cum rogamur, qualis ſit corvus, nigrum eſſe reſpondemus. Quorum rationis particeps differentia eſt: niger autem accidens. At quum interrogamur quid ſit homo, animal reſpondemus, quod genus eſt. Quamobrem genus hoc ipſo quòd in multis dicitur, ab iis ſeparatur omnibus, quæ de uno tantummodo dicuntur: quòd de ſpecie differentibus, ab iis quæ ut ſpecies dicuntur & propria. Quòd uerò in quæſtione dicitur, qua rei natura indagatur, & à differentiis ſecernitur & ab accidentibus communibus, quæ non in quæſtione qua uis & natura rei ſed qua qualitas & modus inueſtigatur, dicuntur omnia de iis, quibus quicque dicitur. Nihil igitur redundans, nihil parum explicatum continet quæ generis notioni conſtituta eſt definitio.

DE SPECIE.

Species autem in uniuſcuiuſque forma dicitur. Ex quo illud

S Imprimis ſpecies quidem eſt digna quæ imperet.

Vocatur etiam id ſpecies, quod ſubeſt generi. Hinc ſoliti ſumus dicere, hominem ſpeciem eſſe animalis quod genus eſt: & cãdorem coloris ſpeciem, & triangulum figuræ. Quòd ſi ſpeciei fecimus mentionem, cum generis uim definiendo explicaremus, hoc modo, Quod de multis, ſpecie autem differentibus in rei natura quærẽdo: dicitur & generis, cũ ſpeciẽ definiremus his uerbis: Species eſt quod ſubeſt generi, nemo reprehendat. Illud enim intelligẽdum eſt, quoniam genus alicuius genus eſt, & ſpecies alicuius ſpecies: utendum fuiſſe neceſſariò utroque nomine, cum uis & natura utriuſq; definiendo aperiretur à nobis. Speciem etiam definiunt hoc modo, Species, id eſt quod generi ſubijcitur, & de qua genus in quæſtione qua

quid quicq; ſit quæritur, dicitur. Rurſus etiam hoc modo, Species eſt, quod de multis numero differentibus dicitur, in quæſtione qua rei natura exquiritur. Quanquam ſpecies ultimæ, quæq; tantummodo ſpecies eſt, non etiam genus, hæc propria definitio eſt: aliæ earum omnium quæ non ſunt ultimæ. Quod hinc ſciri poteſt, quia in quaque categoria quiddam primum eſt, & quiddam ultimum: inter quæ duo, alia interiecta ſunt, quæ eadem & genera ſunt & ſpecies. Eſt autem primum genus, ſupra quod aliud genus eſſe nũquam poteſt. Vltimum uerò, quod nullum aliud ſequitur. Inter primum autem & ultimum alia interiecta ſunt, quæ eadem & genera ſunt & ſpecies, ſed ſi cum alio alióque conferantur. Idq; in una categoria perſpici poteſt. Subſtantia enim genus eſt illa quidem, quæ corpus complectitur: & corpus, corpus animatum: corpus animatum, animal: animal, animal rationis particeps: animal rationis particeps, hominem: homo, Socratem, Platonem, & ſingulos homines: ita tamen, ut eorum omnium primum genus ſit ſubſtantia, ſolúmque genus: homo uerò ſpecies ultima, & modo ſpecies: corpus autem & ſubſtantiæ ſpecies, & animati corporis ſit genus. itémque animatum corpus ſpecies corporis eſt, genúſque animantis. Rurſum animans, ſpecies eſt animati corporis: genus, ratione utentis animantis. & animal ratione utens ſpecies animalis eſt, & genus hominis. At uerò homo animalis ratione utentis eſt ille quidem ſpecies, ſed hominum ſingulorum eſt ſpecies tantummodo, non etiam genus. Ita quicquid ante mduudua proximè dicitur, id omne non generis, ſed modo ſpecies nomen obtinet. Vtigitur ſubſtantia quæ in ſummo ſita eſt, propterea ſummum genus habetur, quòd genus eſt nullum ea antiquius: ſic homo quia ſpecies eſt, qua nulla ſit iunior & poſterior, neque quicquam quod in ſpecies, & formas diuidi queat, ſed ſola indiuidua (indiuiduũ enim eſt Socrates, itémque Plato, & hoc quod album eſt) ob eam cauſam in ſpecies numero modò, & ultimæ, atq; ut diximus infimæ, non etiã generis habetur. At uerò quæ in medio locata ſunt, ſuperiorũ ſpecies & formæ, poſteriorum genera dicuntur. Itaque duæ ex his comparationes affectionéſq; ducuntur: una, qua ad ſuperiora affecta ſunt, ex qua eorum formæ ſpeciéſq; appellantur: altera, qua ad in-

ſeriora, ex qua eorum genera nominantur. Summa autem & extrema uno modo ſolum comparantur. Genus enim principale, cum ſit ſummum omnium, ad ea affectum eſt quæ complectitur: ad ea autem quæ eo antiquiora ſunt, quoniam ſummum eſt primúmque principium, atque, ut diximus, cuius nullum eſſe genus ullo modo poteſt, ad ea, inquam, nullo modo affectum eſt. Atque etiam infima ſpecies unam comparationem habet, eam qua ad ſuperiora & priora ſe quorum ſpecies eſt, affecta eſt. Non enim aliam habet, qua cum inferioribus conferatur, ſed eam ipſam qua indiuiduorum ſpecies nominatur. Sed indiuiduorum propterea ſpecies dicitur, quòd ea complectitur: eorum autem quæ ſuperiora ſunt, ſpecies illa quidem dicitur, ſed quòd eam illa continent. Primum quidem genus definiunt hoc modo, Quod cùm genus ſit, non eſt ſpecies. item hoc modo, Cuius genus eſſe nullo modo poteſt. Speciem autem ultimam hoc modo, Quod ſic ſpecies eſt, ut non etiam genus ſit. Itẽ Quod ita ſpecies eſt, ut in ſpecies diuidi nullo modo queat. Item hoc modo, Quod de multis iiſque numero differentibus dicitur, cum rei natura quærendo inueſtigatur. Quæ autem inter extrema interiecta ſunt ὑπάλληλα genera ac ſpecies nominant, & unumquodque eorum ponunt eſſe genus & ſpeciem, ſed ſi ad aliud & aliud comparetur. Nam ea omnia quæ ſuperiora ſunt & antiquiora ultima ſpecie, aſcendendo uſque ad ſummum genus ὑπάλληλα genera & ſpecies uocantur, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & extremum Iouis. Et in ortus quidem & familiarum deſcriptione, ad unum ferè initium & quaſi caput, uerbi gratia, ad Iouem cætera referuntur. Generum autem & formarum non eſt eadem ratio: propterea quòd id quod eſt, non eſt commune genus omnium: nec omnia quæ ſunt, ut placet Ariſtoteli, ad unum primum genus caputq; referuntur: ſed ponenda ſunt ut in categorijs, decem prima genera, quaſi decem initia & capita rerũ. Nam ſi quis omnia eſſe dicat, ambiguè, inquit, nõ una ratione appellabit. Si enim id quod eſt commune, genus eſſet omnium rerum, una ratione ac modo eſſe dicerentur. Quum uerò ſint decem prima, nominis eſt ſolum, non etiam rationis, quæ nomini conſtituta eſt ſocietas & communio. Ac prima quidem decem

ſunt, formarum autem infimarum certus eſt numerus, non infinitus: induiduorum, quæ formas ultimas ſequuntur, infinitior. Quocirca iubebat Plato eos qui à ſummis generibus ad infimas ſpecies deſcendiſſent, inſiſtere: deſcendere autem per media eos qui differentiis iis quæ ſpeciem complent, diuiderent: induidua uerò omittere omnino, quòd ſcientia comprehendi nullo modo poſſent. Ac eos quidem qui deſcendunt, ad infimas ſpecies neceſſe eſt multitudinem diſpertiendo decurrere: qui autem ad ſumma nituntur genera, ij in unum multitudinem concludant neceſſe eſt. Nam quum ſpecies, tum genus uel multo etiam magis, multa in unam naturam colligit. Singulæ autem res contrà unum in multa partiuntur. Nam & ſpecies communione ac ſocietate unum efficitur ex multis, & ſingulorum natura ex una & communi re, multæ fiunt. Vt enim res ſingulæ & priuatæ diuidendi, ſic quod commune eſt uim habet comprehendendi efficiendique unum. Sed cum quid genus eſſet, quid ſpecies, explicatum ſit à nobis, cúmque unum genus ſit, ſpecies multæ (ſemper enim in multas partes genus diuiditur) genus quidem ſemper de ſpecie dicitur, & ſuperiora omnia de inferioribus: ſpecies autem neque de genere proximo, neque de ſuperioribus ullis dicitur, quòd non reciprocetur. Aut enim paria de paribus dici oportet, ut quod ad hinniendum aptum eſt, de equo: aut maiora de minoribus, ut de homine animal. at minora de maioribus dici non conuenit. Neque enim ut hominem eſſe animal dicis, ſic animal eſſe hominem rectè poſſis dicere. In quibus autem ſpecies dicitur, in iis etiam ſpeciei genus, & generis genus ad primum uſque dicetur neceſſario. Si enim uerè dicitur Socrates eſſe homo, & homo animal, animálque ſubſtantia: uerè etiam Socrates dicetur eſſe animal & ſubſtantia. Quando enim ſuperiora de inferioribus dicuntur: & ſpecies de diuiduo, & genus de ſpecie induiduóque dicetur. Summum etiam genus tum de genere dicitur aut de generibus ſi multa ſunt media, tum de ſpecie, tum de induiduo. Nam & ſummum genus de omnibus generibus, formis, induiduíſque, quæ ei ſubiecta ſunt, dicitur: & genus quod infima ſpecie prius antiquiúſque eſt, de omnibus formis infimis & induiduis. Quæ au-

tem ſpecies eſt modo, de individuis omnibus, & individuum de uno ſolum ſingulorum. Individuum autem Socrates dicitur, & hoc quod album eſt, & hic qui accedit Sophronisci filius, ſi modo Socratem ſolum filium habeat. Quæ individua nominantur ex eo, quòd ex proprietatibus ſuis quicque conſtat, quæ omnes in alio eadem eſſe nullo modo poſſunt. Socratis enim proprietates nunquam in alio eædem eſſe poſſunt: at hominis communis & univerſi proprietates eædem eſſe poſſunt in multis, aut potius in omnibus ſingulis, quia homines ſint. Quare & individuum à ſpecie, & ſpecies à genere continetur: quippe cum genus quiddam totum ſit, pars individuum, ſpecies partim pars, partim totum: ita tamen, ut pars ſit alterius, totum non alterius, ſed in alijs ſit. Siquidem totum in partibus inest. Ac de genere quidem & ſpecie, quidque ſit ſummum genus, quid infima ſpecies, quæq; talia genera ſint & ſpecies, quæ individua, quotque modis genus & ſpecies dicantur, diximus.

DE DIFFERENTIA.

D Differentia autem cõmuniter, propriè & maximè proprie dicitur. Aliud enim ab alio differre communiter dicitur, quòd quauis cõmutatione uel à ſe differt, uel ab altero. Nam & Socrates à Platone diſtabat, cũ commutatus erat, & à ſe ipſe, puer cum eſſet, & cum in media ætate: cum quid ageret, & cum nihil. Idq; genus differentiæ ſemper in commutationibus ſpectatur ijs, in quibus rei modus & affectio conſiſtit. Propriè autem, inter aliqua interest, cum aliqua affectio uel accidens id quod eſt ſimilitudinem facit. Affectio autem aut res caſu euenientes ſeparari non potest, qualis eſt cæcitas oculorum, naſi aduncitas, aut cicatrix quæ ex uulnere quaſi callum obduruit. Ea autem maximè propriè inter ſe differunt, quæ differentia diſtant ea quæ ſpeciei eſt efficiens. uelut, hoc homo equo præſtat, quòd eſt rationis particeps. Omnino igitur differentia omnis eum in quo ſit diſſimilem alij facit, atque commutat. Sed hoc interest, quòd communis & propria immutant: ea autem quæ eſt propria maximè, omnino alium eum in quo inſit, efficit. ita fit, ut quæ alium efficiunt eum, in quo ſitæ ſunt, eæ ſpe-

dici efficientes appellentur: quæ autem commutant, omnino differentiæ. Nam & rationis particeps, ſi animal addatur, id ad aliud genus transferet, ſpeciémque animalis conficiet: & motus tantummodo id diuerſum facit ab eo qui non mouetur. Ita differentia illa ad aliud genus animal tranſtulit, hæc modo commutauit. Ac ijs quidem differentibus quæ aliud genus efficiunt, & genera in partes diuiduntur, & conficiuntur definitiones, quoniam ex generibus & differentiis omnis conſtat conficiturque definitio. Ex ijs autem quæ commutant modò, uarietates ſolum & commutationes oriuntur. Ergo ut paulò altius repetam, illud quidem iam perſpicuum eſt, differentias alias ſeparari poſſe ab eo in quo ſint, alias non poſſe. quandoquidem moueri, ſtare, ægrotare, ualere, & cætera eiuſdem generis, ſeparari poſſunt: aduncitas autem naſi, & narium, ut ita dicam, ſimitas, & particeps expérſq; rationis euelli, diſtrahíque non poſſunt. Sed earum quæ ſeiungi nõ poſſunt aliqua diſtinctio eſt. Aliæ enim ex ſe & ui ſua conueniũt rebus, aliæ caſu & fortuitò. Nam homini per ſe conuenit rationis particeps & mortalis, & quod aptum animum habet ad percipiendam ſcientiam: aduncæ autem & ſimæ nares, timerè & caſu, non ui ſua. Quocirca quæ per ſe inſunt, ea in definitione qua res ius & natura explicatur, adhibentur, iiſque res alia efficitur. at quæ fortè temerè, nec ad definitionem eius generis adduntur, nec aliam rẽ faciunt, ſed modò commutant. Deinde quæ ui ſua & per ſe res conueniunt, nec amplificari, nec minui poſſunt. quæ caſu, etiam ſi ſeparari non poſſint, tamen & contentionem capiunt & remiſſionem. Nam nec genus de formis ſuis cum dicitur, illa magis & minus ſibi adiungi patitur, nec differentiæ generis, quibus diuiditur in partes: cum præſertim ex his definitio explicetur, & rei nullius ius & natura quæ una eadémque eſt, imminui poſſit nec amplificari. At uerò aduncis ſimíſque naribus magis & minus eſſe, & colore aliquo quis leuiter uel multum infici imbuique poteſt. Iam ergo tria differentiarum genera eſſe perſpicimus, alia quæ abeſſe poſſunt, alia quæ non poſſunt. rurſúmque eorum quæ abeſſe non poſſunt, quædam quæ ui naturáque ſua adſint, nonnulla quæ caſu & fortuitò. Itémque ex ijs differentibus quæ per ſe inhærent, alia

eſſe quibus genera in partes & formas diuidimus, alia quæ ſpeciem efficiant. Velut quoniam animalis naturales differentiæ hæ ſunt, animatum, ſenſus rationiſque particeps, & expers rationis, mortale & immortale: hæ quidem duæ differẽtiæ, animatum & ſenſus particeps, animalis uim naturámque ac ſpeciem abſoluunt. (eſt enim animal nihil aliud, quàm natura animata, ſenſus compos) hæ autem, mortale & immortale, rationis particeps, & rationis expers, genus in partes diuidunt. his enim in formas & ſpecies genera partimur. Sed quæ genera diſpertiunt, eadem formas ſpeciẽſque cõplent, cùm præſertim his differentiis, particeps rationis, & expers rationis, mortale & immortale, animal diſtribuatur in partes, ita tamen ut particeps rationis & mortale, hominis: particeps rationis & immortale, Deorũ: expers rationis & mortale, beluarum genus compleant. Eadémque ratione cum ſummæ ſubſtantiæ differentiæ diuidentes hæ ſint, animatum, inanimum, ſenſus particeps, ſenſus expers, ex his duæ illæ, animatum & ſenſus particeps ad ſubſtantiam additæ, animal complent, hæ autem animatum & ſenſus expers, plantam. Quoniam igitur hæ omnes quodammodo ſumptæ & intellectæ, efficientes ſunt formarũ, quodam certo genere diuidentes, factum eſt ut procreatrices formarum omnes ſint appellatæ: quarum quidem in generum diuiſionibus rerúmque naturis definiendo explanandis uſus eſt maximus, at earum quæ caſu & fortuito ſeparari non poſſunt, non item: ac earum multo etiam minor, quæ abeſſe poſſunt. Has autem definiunt hoc modo, Differẽtia eſt qua forma & ſpecies genus ſuperat. Homo enim ratione & mortalitate uincit animal, quoniam animal horum nihil eſt. Vnde uerò formæ differentias habeant? nec enim omnes habent contrarias, quoniam iſto pacto eadem res ſimul contrarias formas haberet, ſed ui ſua in ſe differentias quæ eis ſubiectæ ſunt, genera complectuntur, re uera & actu nullam. Ita fit, ut nec quicquam ex iis quæ nulla ſunt fiat, nec in eodem ſint ſimul formæ contrariæ. Atque etiam hoc modo eam definiunt, Differentia eſt quæ de multis, ſpecie autem differentibus in quæſtione qua quale quid ſit indagatur, dicitur. Nam rationis particeps & mortale de homine dicuntur, ſed in quæſtione qua quale quicque

ſit, non in ea qua quid quicque ſit, quæritur. Cum enim quid ſit homo interrogamur, aptè reſpondemus animal: cum uero quale ſit animal rogamur, particeps rationis & mortale rectè reſpondeamus. Nam res omnes ex materia & ſpecie conſtant, aut ex iis quæ proportione materiæ & ſpeciei dicuntur. Vt enim ſtatua ex æris materia fit, & ex figura tanquam ex ſpecie: ſic homo & communis & ſingularis, ex genere proportione materiæ, & ex differentia proportione ſpeciei efficitur. Atque ut illic totum quiddam eſt ſtatua, ſic hic animal rationis particeps mortale homo. Definiunt eam etiam hoc modo, Differentia id eſt, quod uim habet ad ea ſecernenda quæ ſubiecta ſunt ſub idem genus. Rationis enim particeps, & expers rationis, hominem equumq;, qui eidem generi quod eſt animal ſubiecti ſunt, inter ſe diſtinguit & ſeparat. Et hoc modo, Differentia eſt, quo quicque diſtinguitur. Neque enim genere inter ſe homo & equus differunt, quòd & nos & equi ſumus animantes: ſed particeps rationis cum acceſſit, nos ab illis ſeparauit. Item rationis participes ſumus nos quidem & angeli: ſed cum additum fuit mortale, nos ab illis diſtinxit. Sed illud intelligi par eſt, eos qui accuratius & ſubtilius differentiæ perſpiciũt ac perſequuntur rationem, non quidius eorum quæ ſeparant omnia quæ eidem generi tributa ſunt, in differentiarum numero habere, ſed quod ad rem eiuſque uim & naturam aperiẽdam pertineat, quodque ſit pars rei. Non enim aptum eſſe ad nauigandum differentia hominis eſt, etiam ſi hominis ſit proprium. Dicamus enim licet, animantium alios aptos eſſe ad nauigandum, alios non eſſe, hominem ab aliis ſeparantes: ſed tamen aptũ eſſe ad nauigandum non explet naturam hominis, nec eius pars eſt: uerum oportunitas quædam tantummodo, quòd non ſit differentia talis, quales ſunt eæ quas efficientes formarum appellauimus. Quamobrem differentiæ procreatrices ſpecierum ſunt omnes quæ in aliud genus tranſferũt, quæq; in rei natura explananda adhibentur. Ac de differentia quidem ſatis ferè dictum eſt.

DE PROPRIO.

Proprium autem diuidunt quadripartito. Nam & quod uni ſoli ſpeciei, neq; toti cõuenit, ut hominis mederi, uel geometræ ſing

munere, proprium appellant: & quod toti ſpeciei, etſi non ſoli, uelut, homini bipedem eſſe: & quod in ſola totáq; ſpecie, idq; interdum reperitur, ut omni homini in ſenectute canescere: & quartum id, in quod hæc omnia concurrunt & conueniunt, quod in ſola totáq; ſpecie, idq; ſemper intelligitur, ut in homine, natum eſſe ad riſum. Quanquam enim nõ ridet ſemper, tamen ridens dicitur: non quòd ſemper rideat, ſed quòd ſemper aptum animum habeat ad riſum. Quod et æquè naturale eſt, atque equo aptum eſſe ad hinnitum. Atque hæc illi propria maxime appellant, & reciprocentur. Si enim equus ſit, etiam aptus erit ad hinniendum: & ſi quid aptum ſit ad hinniendum, continuò equus ſit, neceſſe eſt.

DE ACCIDENTE.

A Cãdens uerò, eſt quod adeſt & abeſt ſine eius rei in qua ſitum eſt, interitu. Cuius genera duo ſunt: alterum, quod ſeparari poteſt: alterũ, quod non poteſt. Ac dormire quidem in iis eſt quæ ſeparari poſſunt: nigror ſic in coruo & Æthiope meſt, ut ſeparari nõ poſſit. Poteſt enim & coruus albus & Æthiops intelligi mutato colore, ſine interitu rei cui inhæret. Definiunt illud etiã hoc modo, Accidens eſt quod & ineſſe in eadem re, & non ineſſe poteſt. Item, Quod nec genus eſt, nec differentia, nec ſpecies, nec proprium, ſemperq; in ſubiecta re inhæret. Expoſitis his omnibus quæ nobis ꝓpoſita erant ad dicendum, uelut, quid genus eſſet, quid ſpecies, quid differentia, proprium & accidens, iam quid commune inter ſe habeant, quid proprium, diſſeramus.

Communio hoc vocum eſt ut nullum nomen contineant quod non ſit appellatiuum: hoc eſt, quod non multis attribui poſſit.

DE COMMVNITATIBVS ET differentiis quinque uocum.

Quid inter ſe commune habeant et quid diuerſum hoc corpus ſubiungitur.

B Commune eſt quidem omnium, ut dixi, de multis dicendum: ſed ita tamen, ut genus ac differentia de formis & de indiuiduis quæ ſunt eius ſubiecta dicantur: ſpecies autem, de ſuis indiuiduis: proprium, de ſpecie cuius ſit proprium, & de indiuiduis quæ ſpeciei ſubiecta ſint: accidens, & de formis, & de indiuiduis. Nã animal de equo & boue, quæ ſpecies ſunt, & de hoc equo, & hoc boue quæ ſunt indiuidua, dicitur. Rationis autẽ expers tum de equo ac boue, tum de ſingulis dicitur. Sed ſpecies qualis eſt homo, de ſingulis hominibus modo dicitur.

Correctio eſt adiiciendum communi ne quis putet omnia de omni modo omnibus attribui, quæ ſub quibuſcunque uocibus continentur.

In diuiſione perfectæ ſubiectæ rerum eam quæ optimè docet adhibere conuenit.

Proprium diuiduis, hoc differunt a diuiduis, quod attribuitur diuiduis eſt quia attribuitur ipſa diuidua naturæ communi conueniunt: et eam ſecundum perfectionem contemplatione attribuitur. attribui uero ſpecies ſecundum communem naturæ: quæ ſpecies et forma multis rationibus dicitur.

Hoc differt accidens. quod proprium ſpeciei conuenit in diuiduis: accidens autem priùs maiui diuiduis quam ſpeciei. priùs autem ſpeciei conuenire, eſt neceſſario dependere communione materiæ et formæ. quæ per ſe uno conſtituit in quo uis in diuiduo. uerum priùs neſſe in diuiduis eſt non dependere ex causa, nec eam neceſſario conſequi.

At propriũ & de ſpecie cuius eſt proprium, & de induiduus illi ſpeciei ſubiectis dicitur. Vt quod aptũ eſt ad riſum, de homine, & de hominibus ſingulis. Quod uerò nigrum eſt, de ſpecie coruorum, & de ſingulis coruis, quoniam accidens eſt quod ſeparari non poteſt, dicitur: & moueri, quod accidens eſt, quod poteſt ſeparari, de homine equóque dicitur: ſed ita, ut primum de induiduus, ſecundo autem loco de iis etiam quæ induidua continent.

DE COMMVNITATIBVS ET differentiis generis & differentiæ.

Communis eſt autem generi cum differentia, formarum complexio. Differentia enim ſpecies complectitur, etſi non omnes quas genus. Particeps enim rationis etſi non continet ea quæ ſunt experſ tia rationis, ut animal, at certè hominem & angelum, qui ſpecies ſunt continet. Quæq; de genere, quia genus ſit, dicuntur, omnia de formis iis quæ illi ſubiectæ ſunt, dicantur neceſſe eſt. Sicuti quæ de differentia ut differentia eſt, dicuntur, eadem etiam de ſpecie quam illa efficit, dicuntur. Nam quoniam animal genus eſt, de eo quaſi genere dicetur eſſentia, & quod animatum eſt, & quod ſenſum habet. Quinetiam de formis omnibus quæ animali ſubiectæ ſunt, hæc ipſa uſque ad induidua dicentur. Quoniamq; particeps rationis differentia eſt, de eo differentiæ nomine dicetur id quod ratione utitur, nec de eo ſolum quod eſt particeps rationis, ſed de iis etiam formis, quas id quod rationis eſt particeps cõplectitur. Hoc etiam commune illorum eſt, quòd generibus differẽtiiſque ſublatis, tolluntur unà ea omnia quæ illis ſubiecta ſunt. Vt enim ſi nullum ſit animal, nec equus eſt nec homo: ſic ſi nihil ſit rationis particeps, animal quod ratione utatur, conſtare nullo modo poteſt. Proprium autem generis eſt, in pluribus dici quàm differentiam, quàm ſpeciem, quàm proprium, quàm accidens. Cum enim animal in homine, equo, aue & angue dicatur, tamen quadrupes de iis tantum quæ quatuor pedes habent, & homo in ſolis induiduis, quod ad himnitum natum eſt in ſolo equo, & ſingulis temque accidens in paucioribus dicitur. Sumendæ autem ſunt differentiæ, quibus genera in partes diuiduntur, non quæ generis tum naturámque complent. Deinde differentiam genus in ſua con-

Hec diſimiliitudo ana targ̃ por ſeſtio ne, quod cenus omnino poſ ſeſtũ eſſe mtelligatur nulla habetur ratione ad ſpecies, dãe autem intelligi non poſſunt niſi poſt generis & por ſeſtionem.

tinet, quandoquidem animaliũ aliud rationis particeps, aliud expers: differentia autem non continet genus. Tum antiquiora priorá; sunt genera ijs differentijs, quæ illis subiectæ sunt. Itaque si tollantur, tollunt differẽtias, nec ab illis unà tolluntur. Sublatus enim animantibus, rationis compotibus & expertibus nihil loci relinquitur. At uerò genera non tollunt differentiæ. ut enim omnes tollantur, tamen substantia animata, sensus compos, quod animal est, mente & cogitatione intelligitur. Præterea genus in quæstione qua natura rei inuestigatur, dicitur: differẽtia in quæstione, ut dixi, qualitatis. Genus etiam in quaque forma & specie unum est, ut in homine genus est animal, differẽtiæ multæ, ut quod rationis est particeps, quod mortale, quod ad mentem & scientiam percipiendam natum est, quibus à cæteris animantibus distinguitur. Postremo genus materiæ simile est, formæ differẽtiæ. Multa sunt præterea quæ generis differentiæq; propria sunt & communia, sed hæc satis multa sunt.

De communitatibus & differentijs generis & proprij.

Genus quidem & species communem habent eam dicendi rationem, qua in multis, ut dixi, reperiuntur. In quo speciem illam intellectam uolo, quæ species modo est, non etiam genus, ut sit idem species atque genus. Hoc etiam illorum commune est, quòd priora sunt ijs de quibus dicuntur, & quòd utrũque quiddam totum est. Sed hoc differunt, quòd genus species complectitur: species continentur, nec genera continent: quippe cum in pluribus genus, quàm forma dicatur. Præterea genera præponi oportet, quæ differentijs ijs quas efficientes formarum diximus, quasi efformata species comprehendant & absoluant. Itaq; priora sunt naturæ ordine genera, tollendo non item, tollunt; neque tolluntur. Si enim sit species, genus etiam omnino est. ut si genus sit, non continuo species est. Genera etiam una ratione de omnibus formis quæ ei subiectæ sunt dicuntur, formæ de generibus non item. Iam hoc superant formas genera, quòd formas complectuntur: formæ autem genera, quòd proprias differentias. Præterea nec species summum, nec genus infimum locum

non hinc intelligas destructis formis aut dijs genera ali ubi cernere, sed non dum in telellum formas, aut deinde naturam aut deleta perfectionem a natura aut intelligi et cognosci possit.

quinta est dissimilitudo sumpta ex natura de finitionis, quæ uno genere contenta omnes plures ejicit de ipsa natura perfectionem: ut ratio nostra brutis mortalitatis a Deis, ergo ratus disciplinæ animi possit separant, quæ a nonnullis in multos annos uitæ quidem sed disciplinas incessit dicebatur.

Vt enim materiali uera est ad pleores formas, ita et genus ad multas dicit: ut autem forma materiam aut stat omnis alius formas recipere possit ita genus non alium genus recipere queat.

Species proprie denominationem respectu suorum dicitur. Sortes igitur quando dum natura perfectionem in suis in seruitibus ullo respectu immutatis ea eadem denominationem retinet.

Quoniam species ordinis prius, respectu totum species diuersis sumpta naturam quo minus ipsius natura ratione sumpta.

Genera species continet modo attributi. species genera complectitur modo compositionis.

Ordo hæc est ut ea usa finali et ultima ratione progressionem ad quod prius standum est, quam ad quod posterius. in operatione uersus est ordo quod nos inde ordinamus ad minus ordinatum, secundum naturam: dominus omnium secundum nos prouectus gradimur: ordo uero docendi est a facilioribus ad difficiliora, siue ad nos, siue quo nos sit.

Dissimilitudo est, secundum naturæ ordinem genus est causa speciei, proprium autem effectus.

proprietas est aequo conuenit omnibus individuis sidut natura rationis materia ad formam habentia cæterum si diuersa materia temperatio specifetur non eque. Tunc uerendum.

Diuina ratione secundum eandem intelligentiam suis subiectis ratio boni.

B

Vt animal est ipsa ordinet id quod homo et brutum est, ita homo et brutum differentias quibus perficiuntur.

Generis et proprij tres communitates et quinque differentiæ declarantur.

Communio prima de generis et proprij est ratio dandi alterationis quæ uter non eadem natura ordine.

obtinere poteſt. Generi cum proprio hoc commune eſt, ꝙ ſpecies

mo, continuo ad riſum aptum ſit, neceſſe eſt. Illud etiam, ꝙ æque

genus de formis dicitur, atq; proprium de ijs induci duis quæ ipſum

participant. Æque enim homo & bos animantes ſunt, & Any-

tus & Melitus æque apti ad riſum. Atq; etiã illud commune eſt,

quòd una ratione & genus de ſuis formis, & propriũ de ijs quo-

rum proprium eſt, dicitur. Inter ea autem intereſt, ꝙ genus prius

eſt, poſterius proprium. Primùm enim animal eſſe debet, deinde

differentijs propriſq; diſtingui ac diuidi. Et genus quidem de multis

formis dicitur, proprium autem de una aliqua forma cuius ſit pro-

prium. Præterea proprium uicissim commeat retro, cum de eo di-

citur, cuius eſt proprium: at genus de nullo uicissim dicitur. Non e-

nim ſi quid ſit animal, id continuo ſit homo: neq; ſi quid animal,

aptum animum ad riſum habeat, neceſſe eſt: uicissimque ſi quid

aptum animum ad riſum habeat, homo. Præterea ineſt proprium

in tota ſpecie cuius proprium eſt, & in ſola ea, idq; ſemper: genus

uerò etſi in tota ſpecie cuius genus eſt, & ſemper, attamen non in

ſola ea reperitur. Præterea ſi propria tollantur, non etiam genera

ſecum unà tollunt: dum interim ſublatis generibus, formæ eæ, quã-

rum ſunt propria, conſtare nullo modo poſſunt. Ita ſublatis ijs quo

rum ſunt propria, ipſa etiam tollantur neceſſe eſt.

De communitatibus & differentijs generis & accidentis.

Communis eſt generi cum accidente, de multis, ut dixi, dicendi

ratio, ſiue in ijs ſit accidentibus quæ ſeparari poſſunt, ſiue in ijs

quæ non poſſunt. Nam & moueri in multis dicitur, & quod ni-

grum eſt in coruis & Æthiopibus, aliiſq; nonnullis quæ ſine ani-

mis ſunt. Hoc autem inter genus accidens q; intereſt, quòd genus

formis prius ſit & antiquius, accidentia poſteriora formis. Vt e-

nim accidens ſtatuatur id quod abeſſe non poteſt, certè id acciden-

priùs eſt, cui inhæret. Hoc etiam, quòd æquè genere participant

quæ illo participant: accidens non æque. Contentionem enim

remiſſionemq; capit accidentium communio, generum non item. Item, quòd primum in induiduis accidentia inhærent, genera & ſpecies naturæ ordine priora ſunt induiduis ſubſtantijs. Et quòd genera in quæſtione naturæ de ijs quæ illis ſubiecta ſunt dicuntur: accidentia uerò in quæſtione qualitatis uel modi cuiuſuis rei. Si enim rogatus fueris qualis ſit Æthiops, nigrum eſſe reſpondebis: aut quomodo affectus ſit Socrates, ægrotare eum, uel ualere dices. Ac genus quidem quid à cæteris quatuor differat, diximus. Vnumquodq; autem eorum à quatuor cæteris etiam differre uidebitur. ita cum quinq; ſint, & unumquodq; à cæteris quatuor diſtet, effici uidetur, ut quater quinque ducta, uigmti differentias omnes expleant. Non ita eſt, ſed quoniam ſemper enumerantur deinceps, ex duobúſque una differentia, quia iam ſumpta eſt, relinquitur: ex tribus duæ, ex quatuor tres, ex quinque quatuor colliguntur differentiæ: profectò ex quatuor, tribus, duabus, & una, decem fiunt. Nam quoniam quid genus à differentia, quid à ſpecie, quid à proprio & accidente differret, dictum eſt, idcirco quatuor hinc oriuntur differentiæ. Quid autem differentia à genere differret tum dixi, cum quid ab ea differret genus, oſtẽdi. Reliquum eſt igitur, ut quid à ſpecie, proprio, & accidente differat, doceamus: ex quo tres naſcuntur. Rurſum quid ſpecies à differentia intereſſet dixi, cum quid differentia à ſpecie diſtaret, docerem. quid etiã differret à genere ſpecies docui, cum quid genus à ſpecie differret, docerem. Ita reſtat, ut quid ſpecies à proprio & accidente differat, diſſeramus: quæ duæ fient differentiæ. Illud tandem ad diſputandum relinquetur, quid inter proprium interſit & accidens. quandoquidem quid à ſpecie, quid à differentia & genere, differret antè docui, cum eorum inter ſe differentiam traderem. Si ergo quatuor generis, differentiæ tres, ſpeciei & cæterorum duæ diſtinctiones in unum conferantur, ſi denique proprii ab accidente una, certè ex omnibus decem fient: quarum quidem quatuor generis & cæterorum iam oſtendimus.

De communitatibus & differentijs ſpeciei & differentiæ.

Communis igitur differentiæ cum forma, par æquáq; communio eſt. Singuli enim homines æque participes ſunt hominis differentiáq; rationis, ex qua participes rationis nominantur. Hoc etiam eis commune eſt, quòd ſemper adſunt ijs, quibus ipſorum conuenit communicatio. Semper enim Socrates & rationis eſt particeps & homo. Proprium autem differentiæ eſt, in quæſtione dici qua quale quicq; ſit, ſpeciei uerò in ea qua quid quicq; ſit, quæritur. Nam ſi homo qualitate aliqua affectus ſumatur & intelligatur, non omnino qualis ſit, ſed quia differentiæ generi accommodatæ eum talem fecerint. Iam in multis formis ſæpe differentia cernitur, uelut quadrupes in pluribus animantibus ſpecie differentibus: ſpecies autem ſola individua quæ ſub ſpecie ſubiecta ſunt complectitur. præterea prior eſt differentia ea ſpecie quæ ex ipſa nominatur. quandoquidem ſublato eo quod rationis eſt particeps, homo conſtare nullo modo poteſt: at homine ſublato, quod rationis eſt particeps minime tollitur, cum angelus cohæreat. Præterea coniungitur differentia cum alia differentia. Siquidem quod rationis eſt particeps, quodq; mortale, in uim naturamq; hominis concluduntur. Species autem cum ſpecie non copulatur, ut aliud inde genus oriatur. Equam enim quandam ſi certus aſinus contrectet, inde mula naſcetur: at ſi omnino equam aſinus contrectet, nunquam mulam poſſit gignere.

De communitatibus & differentijs proprij & differentiæ.

Differentiæ autem cum proprio hoc commune eſt, q̃ æque illis participant ea, quibus cum communicantur. Æquè enim id omne quod particeps eſt rationis, eſt compos rationis: & quæ nata ſunt ad riſum, æquè nata ſunt omnia. Illud etiam ijs commune eſt, & ſemper conuenire & omnibus quæ continent. Quamuis enim bipes debilitatũ quid habeat, ad id certè ad quod natum eſt, ſemper accommodabitur. Et id quod ad riſum natum eſt, etiam ſi non rideat ſemper, tamen ex eo quod natum eſt ſemper intelligetur.

Differentiæ autem proprium eſt plerunq; in multis formis cõtineri, ut rationis particeps in angelo & homine dicitur. Propriũ

autem in una ſpecie cuius eſt proprium. Et differentia quidem ex ijs conſequens eſt quorum differentia, etſi id uiciſſim retro non commeet. Proprium autem uiciſſim etiam retro commeat, quòd reciprocetur ipſum, & ea quorum proprium eſt.

De communitatibus & differentijs accidentis & differentiæ.

Hoc differentiæ cum accidenti commune eſt, quòd in multis dicuntur: Cum eo etiam quod ſeparari non poteſt, illud commune eſt differentiæ, quòd ſemper & omnibus quæ complectuntur, conueniunt. Nam bipes ſemper homini conuenit, & nigror coruis omnibus. Sed hoc differunt, q̃ ſpecies differentia continet, nec continetur. (Nam & angelum & hominem particeps rationis complectitur) accidens uerò quodammodo complectitur, quia ſit in multis: quodammodo continetur, quòd non unum aliquod accidens, ſed multa recipiant ea, quibus inhærere ſolent. Præterea nec intendi differentia, nec remitti poteſt: at accidentia & intentionem capiunt & remiſſionem. Cũmq; contrariæ differentiæ miſceri iungíq; inter ſe non poſſint, tamen contraria ſæpe accidentia coniunguntur. Ac differentiæ quidem & aliorum hæ ſunt communitates ac proprietates. Nam ſpecies quid à genere differret, & differentia, dictum eſt tum cum quid genus & differentia à cæteris diſtaret, oſtendimus. Reſtat ut quid à proprio & accidente interſit, dicamus.

De differentijs & communitatibus ſpeciei & proprij.

Hoc igitur ſpeciei cum proprio commune eſt, quòd inter ſe reciprocantur. Nam ſi quid homo ſit, etiam aptum ad riſum erit: & ſi quid aptum ad riſum ſit, homo. Nam ſæpe diximus, quod aptum eſt ad riſum, ex eo quòd natum ſit ad riſum, intelligendum eſſe. Atque etiam illud commune eſt, quòd æquè conueniunt. Æquè enim & ſpecies inſunt in ijs quibuſcum communicantur, & propria in ijs quorum ſunt propria. Hoc uerò differunt, q̃ ſpecies aliorum eſſe genus poteſt, proprium aliorum proprium eſſe non poteſt: quod q̃; ſpecies antè cohæret quàm pro-

prium, proprium ſpeciei innaſcitur. Sit enim homo neceſſe eſt, ut ſit aptus ad riſum. Cumq; ſpecies ſemper in ſubiecta re inſit reipſa, proprium interdum potentia ineſt, atque interdum ſolum adeſſe poteſt. Homo enim ſemper eſt Socrates, non ſemper ridet, quãquam ſemper ad riſum aptum animum habeat. Præterea quorum definitiones diuerſæ ſunt, ea inter ſe differunt. Cumq; ſpeciei ſit ſubeſſe generi, de multisq; dicta in quæſtione qua rei natura quæritur, quæq; ſunt eiuſdem generis: proprii eſt uni alicui, eique omni ſemperq; conuenire.

De communitatibus & differentiis ſpeciei & accidentis.

Hoc autem commune ſpeciei cum accidente eſt, quòd in multis dicuntur. Raræ autem ſunt aliæ communitates, quòd id quod accidit, & id cui quid accidit diſtent inter ſe plurimum. Proprium autem ſpeciei eſt, in quæſtione qua quid quicq; ſit quæritur, de iis dici quorum eſt ſpecies: accidentis autem in ea qua quale quid ſit, aut quo modo affectum ſit. Illud etiam ſpeciei proprium eſt, q̃ uniuſcuiuſque rei natura unius eſt formæ particeps: accidentis q̃ multorum accidentium & eorum quæ ſeparari poſſunt, & eorum quæ non poſſunt. Præterea ſpecies antè intelliguntur quàm accidentia, etiam ſi non poſſint ſeiungi (rem enim ſubiici oportet, ut ei quid accidat) accidentia uero poſterius naſcuntur, habẽtque naturã ſuam omnem in ſubſtantia cohærentem. Speciei etiam æqua eſt parq; communio, accidentium etiam eorũ quæ ſeiungi nõ poſſunt, non item. quoniam Æthiops alius alio colore nigro poteſt magis minúſue imbui & mſici. Nunc ſupereſt ut de proprio & accidente diſſeramus. Quid enim proprium à ſpecie, quid à differentia & genere differret, diximus.

De communitatibus & differentiis proprii & accidentis.

Commune eſt illud proprio cum accidenti indiſcreto, quòd illa in quibus cernuntur, conſtare ſine ipſis nullo modo poſſunt. Vt enim conſtare homo ſine eo non poteſt quod ad riſum aptum ſit: ſic eſſe ſine nigro colore Æthiops nullo pacto poteſt. Et quem

admodum in iis omnibus, quorum eſt proprium, & ſemper ineſt proprium: ita accidens quod ſeiungi non poteſt. Hoc uerò differunt, q̃ proprium uni modo ſpeciei conuenit, uelut homini id quod ad riſum aptum eſt, accidens autem quod ſeiungi non poteſt, uelut niger, non ſolum Æthiopi conuenit, ſed coruo etiam, & carboni, & ebeno, aliiſque nonnullis. Iam proprium & id cuius eſt proprium reciprocantur, in omnibúſque æquè ineſt proprium: accidens autem id quod ſeparari non poteſt, non reciprocatur. Propriorum etiam æqua eſt parq; communio: accidentium alia maior, alia minor. Sunt præterea aliæ multæ communitates & proprietates eorum omnium quæ adhuc commemorauimus, ſed eæ ſatis multæ ſunt ad ea diſcernenda, eorúmq; inter ſe comprobandas communitates.

FINIS.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ CATEGORIÆ, interprete Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacenſi.

2 OMONYMA dicuntur, quorũ nomen ſolum commune eſt, definitio autem naturæ, nomini congruens, alia atque alia. ut animal, homo, & bos. Nam & animal communi nomine eorum utrunque appellatur, & eadem eſt quæ naturam explicat, definitio. Etenim

B iiii

Differentiæ substantiales paronymæ esse eius de quibus ipsæ sunt, non autem quia ipsorum sunt tantum quia unum paronymum sit significant:

quis reddat definitionẽ quæ quid sit utrumq; quatenus animalia sunt explicet, certè eandem attribuet utriq;. Paronyma autem uocantur ea, quæ orta ab uno uariè communicantur, ut à grammatica, grammaticus: fortis à fortitudine.

Pro minima parte de quibus nihil refert.

Eorum quæ dicuntur, partim coniuncta sunt, partim simplicia. Ac coniuncta quidem, ut homo currit, homo uincit. Simplicia sunt, homo, bos, currit, uincit.

Eorum quæ sunt simplicia quædam essentialiter attribuuntur ut homo, quædam accidentaria ut sunt, individuæ accidentia quædam uero primo modo: ut subiecto generalia accidentia quædam uero sunt quæ neutro modo attribuuntur: exemplum primum à substantijs in dividuis

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, nec in subiecto insunt ullo, ut homo: de subiecto enim dicitur quopiam homine, in subiecto autem nullo inest. Alia in subiecto sunt illa quidem, sed de subiecto nullo dicuntur. In subiecta autem re esse dico id quod in re aliqua inest, non tanquam pars, nec ab eo cui inest seiungi separarique potest. Veluti grammatica aliqua in subiecto inest animo, sed de subiecto nullo dicitur. Eodem modo hic uel ille candor, est ille quidem in subiecto corpore (est enim in corpore color omnis) attamen de nullo subiecto dicitur. Quædam & de subiecto dicuntur & sunt in subiecto, ut scientia in subiecto animo inest, ac de subiecta grammatica dicitur. Nonnulla nec in subiecto sita sunt, nec de subiecto dicuntur ullo, ut singuli homines, ut singuli equi. Nihil enim eius generis neque in subiecto est, neque de subiecto ullo dicitur.

Dici de subiecto est enunciari de suis inferioribus. id est, suæ naturæ, etiam nationis

Omnino autem & individua & res singulæ de subiecto nullo illa quidem dicuntur, sed eorum nonnulla in subiecto esse nihil prohibet. Nam grammaticæ singulæ sunt in iis quæ in subiecto insunt, nec de subiecto ullo dicuntur. Cum alterum de altero tanq; de subiecto dicitur, quicquid de prædicato dicitur, id omne de subiecto quoq; dicetur. Veluti quia homo de quopiam homine dicitur, & animal de homine: ob eam etiam causam animal de singulis hominibus dicetur. Singuli enim homines & homines sunt & animalia. Quæ genere differunt, nec unum ab altero continetur, eorum etiam differentiæ specie differunt, ut animalis & scientiæ. Animalis enim differentiæ sunt, terrenum & bipes, & aquatile: at uerò harum nulla scientia est, quoniam interscientiam & scientiam hoc ipso quòd bipes sit, nihil interest.

Esse in subiecto est attribui subiectis naturæ diuersæ etiam nationis

Differunt supremæ genera eius hoc est, como dæ sunt habent assecutæ, & aquatile: non autem per differentias.

Eorum autem generum quorum unum altero cõtinetur, nihil prohibet eadem esse differentias. Nam quæ supra sunt genera de iis quæ iis subiecta sunt generibus dicuntur. Ita fit, ut omnes quæ sunt prædicati subiecti etiã sint futuræ differentiæ. Quæ autem simplicia sunt, ea uel substantiam significant, uel quãtitatem, uel qualitatem, uel quæ cum aliquo comparantur, uel locum, uel tempus, uel accubationem, uel habere, uel facere, uel pati. Est autem substantia, ut populariter dicam, ut homo, ut equus. Quantitas, ut quod duorum cubitorum est, quódque trium. Qualitas, ut candor grammatica. Quæ cum aliquo comparantur, ut duplum, ut simplum, ut maius. In loco, ut in foro, in Lyceo. In tempore, ut cras, anno superiore. Situm esse, ut iacere, ut sedere. Habere, ut armatum esse, uestitum esse. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Nihil autem eorum quæ enumerata sunt per se in affirmatione & negatione dicitur, sed ex eorum mutua quadam coniunctione omnis & affirmatio & negatio nascitur. Nam & omnis affirmatio & negatio, aut uera est, aut falsa, & nihil eorum quæ simplicia sunt, non coniuncta, uerum est aut falsum, ut homo, ut candor, ut currit, ut uincit.

De substantia.

Substantia autem quæ & proprie & primum, & maxime appellatur, ea est quæ nec de subiecto ullo dicitur, nec in subiecto ullo inest, ut quidam homo, quidam equus. Secundo autem loco substantiæ uocantur species eæ, in quibus quæ primum nominantur naturæ insunt: itemque earum formarum genera, uelut quispiam homo, specie quidem hominis continetur. Speciei autem genus est animal. Hæ igitur secundæ naturæ substantiæ nominantur, ut homo, ut animal. Perspicuum est autem ex iis quæ dicta sunt, eorum quæ de subiecto dicitur, necesse esse, & nomẽ de subiecto dici, & definitionem, ut homo de subiecto quopiam homine dicitur, & nomen etiam dicitur. Siquidem hominem, ad quẽpiam hominem accommodabis. Atque etiam hominis de aliquo homine dicetur definitio. Homo enim quispiam, & homo est, & animal. Ergo & nomen de subiecto dicetur, & definitio. At ue-

rò eorum quæ in ſubiecto continentur, permulta ſunt, quorum ne-
que nomen neq; definitio de re ſubiecta dicitur: nonnullorum no-
men nihil prohibeat dici de ſubiecto interdum, etiam ſi non poſ-
ſit definitio. Veluti res candida cum ſit in ſubiecto corpore, de ſub-
iecto dicitur: candidum enim corpus dicitur. At rei candidæ defi-
nitio nunquam de corpore dicetur. Cætera uerò omnia uel de pri-
mis ſubſtantiis ſubiectis dicuntur, uel in iis ſubiectis continen-
tur. Quod perſpici poteſt ex iis quæ ſingulatim proponuntur.
ueluti animal de homine dicitur, de quopiam igitur etiam homine
dicetur. Si enim de ſingulorum hominum nomine, ne de homine
quidem dicetur omnino. Rurſum meſt color in corpore, ergo &
in aliquo corpore. Nam ſi in nullo eſt ſingulorum corporum, ne-
que in uniuerſo corpore. Ergo hoc iam apparet, reliqua omnia aut
de ſubiectis primis ſubſtantiis dici, aut in eis eſſe ſubiectis.
Quo ablatis primis naturis atque ſubſtantiis, nihil loci relin-
quitur cæteris omnibus. Porrò ſecundarum ſubſtantiarum
ſpecies potius ſubſtantia eſt quàm genus, quoniam ad primam na-
turam propius accedit. Si enim quid ſit prima eſſentia, quiſpiam
explicet, planius id & aptius faciet uſus ſpeciei, quàm ſi genus ad-
hibuiſſet. Vt ſi certum hominem explices, planius id efficies ad-
hibito hominis nomine, quàm animalis. Eſt enim magis propria
ſpecies cuiuſpiam hominis, at genus communius. Item ſi quis
quid ſit aliqua arborum ſingularum aperiat, apertius docebit, ſi
arborem dicat eſſe, quàm ſi plantam. Iam primæ ſubſtantiæ
quia cæteris omnibus ſubiectæ ſunt, reliquaque omnia de eis di-
cuntur, aut in eis ſunt, idcirco maxime ſubſtantiæ naturæ ea: prio-
mæ nominantur. Quamautem habent rationem ad cætera o-
mnia primæ eſſentiæ, eandem habet ſpecies ad genus. Subiici-
tur enim generi ſpecies: quippe quum de ſpeciebus genera dican-
tur, nec ſpecies generibus ex hac parte reſpondeant. Ita fit etiam
etiam ex his, ut ſpecies magis q̃ genus nomẽ obtineat ſubſtantiæ.
At uerò ſpecies nulla earum quæ genera non ſunt, magis quàm
altera ſubſtantia eſt. Nemo enim cuiquam ſingulorum homi-
num nomen hominis adhibebit aptius, quàm equi, cuipiam

a differentibus.

Abſtracta nomina utum ſua eſſentia
ſed tantum nomina definitio
nis dicuntur. at nomina
rum ſubſtantiarum ſua eſſentia
manet quæ agnita
cuncta uero aliquo
modo ratione conſtat
a. deri Galibi ut dicit
probato eſt in duobus
mis.

Concludit in duobus
nem.

Confirmatio eſt a re
motione generis
additionem
ſpeciei et accidentium
uſum.

porro

Altera eſt comparatio
miſ ratio in hac par
tes ſecundæ ſubſ
tantiæ, ſumpta
ex proprietatibus
primæ diuiſionis
ut tanto magis pro
pria ſpecies alicuius ſubſ
tantiæ dicatur, quo
anto magis re
dit ad dicendum
at rem magis ſpe
cies quam genus
cedat adeò dicit dua
dicetur enim ſpe
cies magis pro
pria ſubſtantiæ, genus

Subijcitur
genera ſpecies ſunt
manet non autem
ipſa a primis enti
rentur.

Atuerò.

quamuis homo bruto
per ſimilitudinem dicatur
id tamen non a ſubſ
tantia, ſed ab eius pro
prietatibus defendet.

equorum singulorum. Similitérque in primis essentiis ac naturis, nihil magis aliud alio substantia est. Neque enim quisquam singulorum hominum, uerius essentia est, quàm bos aliquis. Iure igitur post primas essentias, species solæ ac genera essentiæ secundæ nominantur. Hæc enim sola eorum quæ dicuntur, quæ uis sit primæ substantiæ explicant atque declarant. Nam si quis uelit explicare quæ uis sit & natura cuiuspiam hominis, is que uel speciem afferat uel genus, aptè ille quidem fecerit, sed multo planius si hominem esse dicat, quàm si animal. feciſſe uideatur. At si quid cæterorum omnium afferat, alienius id futurum est & obscurius: ut si candidum eum dicat, uel currere, aut aliud quidpiam generis eiusdem. Quapropter ex reliquis rebus omnibus hæ solæ merito substantiæ uocantur. Præterea quoniam cæteris omnibus primæ substantiæ subiectæ sunt, quoniámque reliqua de eis omnia dicuntur, uel insunt in ipsis, ob eam causam principales dicuntur substantiæ. Quemadmodum autem sunt ad primas substantias cætera omnia primæ substantiæ, sic & genera sunt & species primarum substantiarum, ad reliqua omnia. de his enim cætera omnia dicuntur. Etenim quemadmodum hominem grammaticum dicimus, sic & hominem grammaticum esse animal: similitérque in cæteris omnibus. Hoc autem omni substantiæ commune est, non inesse in subiecto. Nam nec in subiecto prima substantia est, nec de subiecto ullo dicitur. de secundis etiam id perspicuum est, eas in nullo esse subiecto. Homo enim etsi de subiecto quopiam homine dicitur, tamen in nullo subiecto inest. Neque enim in quodam homine homo inest. Itémque animal de subiecto quopiam homine dicitur, quum interim animal in aliquo homine non insit. Iam uerò eorum, quæ in subiecto insunt, nihil impedit quo minus nomen illud quidem interdum de subiecto dicatur, sed tamen nunquam definitio potest. At secundarum substantiarum & definitio de subiecto & nomen dicitur. Hominis enim alicui homini conuenire dicas definitionem, itémque animalis. Non igitur in iis quæ in subiecto insunt, esse substantia ullo modo potest. Sed non est substantiæ hoc proprium: quinetiam sunt in iis quæ

affirmat et de primis substantijs quod paulo ante dixerat non posse dici de subiecto nem pe non suscipiunt magis aut minus

Explicatio est definitionis.

Primo do attribuendi modo dicit species et genera secundas substantias quo solum quæ enunciantur

hinc dia ex cludit quia non tam rei per modum qualitatis explicat sed cludit quæ ut definitio quomodo habeantur rei per propriet. Substantiæ in intelligentijs et diuinis rebus propo nit.

Similitudo est qua primis substantijs genera et species modo attribuendi comparat. quæ exemplo illustrat.

2

Inductione declarat propriet. tatem

tam.

Lege as huius loci explicationem, in precedentis pagina.

quid quid de genere dicitur etiam de specie dicetur. quia quid quid de genere enunciatur de illius speciebus enunciabitur. et quia de illius generis et speciei omnibus unus intelligatur necesse est. omnia quæ pertinent ad definitionem attribuuntur. quod et ait Cicero Cum animi motus integre complexa quæ sint in homine scientia

non insunt in subiecto, differentiæ. Nam gradiens et bipes de subiecto aliquo homine dicuntur nec sunt in subiecto ullo. Neque enim in homine bipes ineſt, neque gradiens. Atque etiam de eo differentiæ definitio, cuius eſt differentia dicitur, ut ſi gradiens de homine dicatur, dicetur etiam de homine gradientis definitio. Eſt enim homo gradiens. Nec uerò conturbare nos debent ſubſtantiarum partes, quòd insint in subiectis rebus uniuerſis, ne quando eas ſubſtantias negare cogamur. Non enim ita definiuimus ea quæ ſunt in subiecto, quæ ut partes ineſſent. Hoc autem et eſſentiis ipſis et differentiis tributum eſt, ut quæ de eis dicuntur, omnia dicantur omnia. Omnes enim quæ ex illis ducuntur dicendi rationes, aut de individuis, aut de formis dicuntur. Ex prima enim ſubſtantia, quoniam de ſubiecto nullo dicitur, nulla dicendi ducitur ratio. At ſecundarum ſubſtantiarum partes et formæ de individuis dicuntur, genus autem et de ſpeciebus et de individuis.

Itémque differētiæ de formis individuiſque dicuntur, atq; etiam primæ ſubſtantiæ, et formarum ſibi uendicant et generum definitionem, et ſpecies illam generis. Quæ enim de prædicato dicuntur, de ſubiecto quoque dicuntur omnia. Eodemq; modo differentiarū definitio formis et individuis accommodanda eſt. Synonyma autem definita ſunt ea quorum nomen commune eſt, eademq; definitio. Omnia iuntur quæ à ſubſtantiis et differentiis proficiſcuntur, ὁμώνυμα dicuntur. Omnis etiam ſubſtantia quiddam hoc uel illud ſignificat. Ac in primis quidem eſſentiis non eſt id dubium, ſed uerum eſt eas hoc quiddam ſignificare uel illud: præſertim cum individuum, quòdque unum numero eſt, declaretur illis et exprimatur: ſecundæ autem uidentur illæ quidem ſimiliter ſignificare, cum dicitur, homo, uel animal: non tamen id uerum eſt, ſed qualitatem potius ſignificant. Neq; enim res una ſubiecta eſt, qualis eſt prima ſubſtantia, ſed etiam de multis homo animálque dicuntur. Quanquam non omnino qualitatem ſignificat more uocabuli albi. Nomen enim albi nihi ſi qualitatem, nihil ſignificat omnino. At genus et ſpecies in ſubſtantia qualitatem eſſe explicant. Significant enim qualem eſſe

aliquam ſubſtantiam. Sed genere quàm ſpecie plura explicantur, quoniam qui nomen animalis profert, plura quàm is qui hominis complectatur. Iam hoc etiam ſubſtantiis inſitum eſt, ut ipſis nihil ſit contrarium. Nam primæ quidem ſubſtantiæ, ut cuipiam homini uel cuipiam animali, quid contrarium eſſe poſſit? Nihil enim eis repugnat. Ne homini quidem aut animali. Sed hoc proprium non eſt ſubſtantiæ, quinetiam in pleriſque aliis rebus hoc cernitur, ueluti in qualitate. Neque rei duorum cubitorum aut trium quicquam contrarium eſt, neq; decem, nec cuiquam rei eiuſdem generis, niſi forte dicat aliquis multa paucis eſſe contraria, aut magna parua. profectò certè quantitatis nihil cuiquam rei eſt contrarium. Præterea non uidetur ad ſubſtantiam illud magis aut minus poſſe accedere. Quod non ita dictum uelim, quaſi ſubſtantia alia alia nec magis nec minus ſubſtantiæ nomen obtineat: hoc enim conceſſum eſt: ſed hoc nolo, nullam ſubſtantiam, id ipſum quod ſuapte natura eſt, nec magis nec minus ſibi uendicare. Veluti homo qui ſubſtantia eſt, profectò non magis quàm ipſe, nec minus, nec alter altero nomen ſubſtantiæ obtinebit. Neq; enim alter altero nomen hominis magis obtinet, ſicuti res alba alia, alia albior eſt, & minus alba: & honeſtum aliud alio honeſtius eſt, & minus honeſtum. Quinetiam idem ſeipſum magnitudine aliqua & exiguitate ſuperare dicitur, ut corpus cum candidum ſit, hoc tempore quàm antea, albius uocatur: & quod calidum eſt, magis minúſq; calidum. At uerò eſſentia nec magis, nec minus eſſentia nominatur. Neq; enim homo nunc magis quàm antea nomen hominis obtinet, nec quicquam eorum quæ ſubſtantia appellantur. Quare non patitur ſubſtantia illud magis aut minus ſibi tribui. Sed hoc ſubſtantiæ eſt proprium maxime, ima eademq; cum ſit numero, uim habere accipiendi contraria. Vt cæterorum omnium quæ non ſint ſubſtantiæ nihil quiſquam afferre poſſit, quod unum idemq; manens contraria poſſit accipere. Vt color cum ſit unus & idem numero, niger non dicitur nec albus: neq; eadem actio iuſta & recta. Eadem eſt cæterorum omnium ratio, quæ ſubſtantiæ non uocantur. At ſubſtantia cum una ſit eademq; numero, uim habet

accipiendi contraria. Veluti unus idémque homo aliàs albus, aliàs est niger: interdum calidus, interdum frigidus: nonnunquam bonus, nonnunquam improbus: quod in cæteris omnibus non reperitur. Nisi forte aliquis occurrat, confirmans contraria accipere & orationem posse & opinionem. uidetur enim eadem uera & falsa oratio: ut si uera est oratio, sedere aliquem: quum is surrexerit, hæc ipsa oratio falsa erit. Eadem est ratio opinionis & sententiæ. Si quis enim uerè sedere aliquem sentiat, quum surrexerit male existimabit, si eandem de eo habeat opinionem. Quòd si cui hæc probabuntur, attamen ratione quadam magna est dissimilitudo. Nam substantiæ ipsæ mutatæ uim habent accipiendi contraria. quum enim ex calido quippiam fit frigidum, ipsum immutari solet, quoniam & quod nigrum est ex albo commutatur, & bonum ex malo. Itémque cætera omnia commutatione accedente contraria accipiunt. At uerò oratio & opinio, manent ipsæ quidem immobiles omni ex parte: sed res ea quæ subiecta est immutata, ut eis contraria masceantur. Manet enim hæc eadem oratio, sedere aliquem: res uerò mutata interdum uera, interdum falsa est. Eadem est ratio opinionis. Quapropter hoc quidem pacto proprium erit substantiæ immutatione sui ipsius accipere posse contraria. Quòd si quis orationem & opinionem contraria accipere comprobet, profectò non ita est. Neque enim ex eo q̃ aliquid acceperint, contraria susapere dicuntur oratio & opinio: sed quia in re alia aliqua affectio nata est. Nam quia res est aut non est, ideirco uera est aut falsa oratio, non quia possit ea accipere in se contraria. Omnino enim à nemine nec oratio mutatur, nec opinio. Nunquam igitur cõtraria accipient, nisi in eis aliqua affectio gignatur. At substantia quòd contraria in ea sint, ex eo unum habere dicitur accipiendi contraria. Nam & morbus in ea esse, & ualetudo potest, & candor & nigror, quæ cum omnia in se accipit, uim habere accipiendi contraria dicitur. Quare naturæ ac essentiæ hoc proprium est, uim habere accipiendi contraria, immutatione sui, cum unum & idem numero maneat. Ac de substantia quidem hactenus.

De quantitate.

Quantorum autem aliud deiunctum est, aliud coniunctum: partim ex partibus constant, quæ situm quendam inter se habent, partim ex iis quæ non habent. Est autem deiunctum ut numerus, ut oratio. Continuum, ut linea, extremitas, corpus, & præter ea locus & tempus. Nam numeri partium terminus communis nullus est, quicum eius partes coniungantur. Velut si quinque sint partes decem, cum nullo communi termino quinque & quinque coniuncta sunt, sed separata. neque tribus & septem ullus communis terminus accommodatur. nec possis omnino in numero communem ullum partium terminum reperire, secretæq; sunt ac separatæ. ita numerus in eo est quæ secreta sunt. Similis est ratio orationis. Nam quantam esse orationem ex hoc perspici potest, quòd syllaba breui longaque ponderatur. id quod de uocis oratione intellectum uolo. Partes enim eius cum nullo communi termino & fine coaptantur, quoniam terminus communis nullus est, quocum syllabæ cohæreant: uerum per se quæque secreta est. Linea autem continuata est. Licet enim communem sumere terminum, punctum uidelicet, quocum eius partes coniungantur: & extremitatis lineam. Nam plani partes ad certum communem terminum omnes pertinent. Item in corpore potes reperire communem terminum, lineam, uel extremitatem, cum quæ coniunctæ sint partes corporis. Atque etiam locus & tempus sunt generis eiusdem. Nam & id tempus quod adest quodq; præsens est cum præterito & futuro copulatur. Est & locus in iis quæ continuata sunt: locum enim certum corporis partes occupant, quæ cum aliquo communi termino coaptantur. Loci ergo partes, quibus singulæ corporis partes continentur, cum eodem termino quo cum corporis partes cohærent. Ita in continuatis est locus: quandoquidem ad certum communem terminum eius partes pertinent. Præterea alia ex partibus constant, quæ habent situm inter se, alia ex iis quæ non habent. ueluti lineæ partes situm certum tenent, quoniam unaquæque alicubi sita est: potésq; ubi quæque sita sit in plano, explicare, quáque cum parte reliquarum omnium coaptetur. Itemq; plani partes situm certũ obtinent. Æquè enim doceri potest ubi singulæ sitæ sint, & quæ inter se aptæ.

Hinc vulgo philosophi primam substantiæ dispositionem quantitatem esse dicunt, non secus quam artifex a ligneis materiam tractaturus instrumentis. Quantum susceperit, operis magnitudinem prius animo concipiat oportet, deinde ligna aptet, postremo manum admoueat. Sic quoque post substantiam plurimum ac maxime quantitas subiecta nobis cernitur. Quæ simul atq; substantia est, aut una, aut plures, aut infinitæ esse necesse est, hoc quia aperta sunt, non indiget explicatione. Quia uero de partibus infinitis et necessario dictis pauca admiscenda sunt, breuiter ea tangenda est.

Nam ut faberet architectus certam nauigii formam animo ac studio conceptam haberet, opus fuit, ut ligna, quibus nauis constaret, prius quam exactum esset opus, in certum numerum et quantitatem secaret. Sic ut rhetor tractaturus magnitudinis numerique uersationem intelligat.

Nomine orationis pronunciationem tantum hic intelligas.

Proprium est enim quantitatis ordinatæ mensurare, discrete uero numerum dirimere a multitudine diuidere.

Vsta diligenter locũ

Eadem est ratio solidi corporis & loci partium. At uerò in numero, quem eius partes inter sè situm habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ inter se iunctæ atq; aptæ, docere nemo potest. Ne temporis quidem. Pars enim nulla manet temporis. Quod autem non manet, qui situm certum habeat? quin potius ordinem certum id obtinere possis dicere, quia temporis pars alia prior, alia posterior est. Similiterq; in numero, quòd unum prius quàm duo, & duo ante quàm tria numerantur. Ita ordinem quendam certum obtinent, situm autem eorum nunquam certè possis reperire. Eadem est ratio orationis. Nulla enim eius pars manet, sed prolata & missa uox iam reuocari nullo modo potest. Non igitur situs ullus erit eius partium, siquidem nulla manet. Alia igitur ex partibus constant quæ ipsæ in loco sitæ sunt, alia ex iis quæ non sunt. Sed propriè quanta nominantur ea sola quæ diximus, impropriè & casu cætera omnia. Hæc enim spectantes & intuentes, cætera quanta appellamus. Veluti multum album aliquid dicimus, q extremitas magna sit: actionem & motionem diuturnam, q multum interiectum sit temporis. Neq; enim quicquam eorum per se quantum dicitur, ut si quis doceat quanta sit actio, eam tempore explicabit, anni uiuis, aut sic quodammodo. Et qui res quàm sit alba exprimet, extremitatis ratione explicabit. Nam quàm longa est extremitas, tam album aliquid esse confirmauerit. Ita fit, ut sola ea quæ enumerata sunt, propriè quanta dicantur, reliqua omnia non per se illa quidem, sed casu & fortuito. Iam quantis nihil contrarium est. Nam secretus perspicuum est nihil repugnare, ut res trium aut duorum cubitorum, uel extremitati, neq; ulli eorum quæ sunt generis eiusdem. Nihil enim eis contrarium est. Nisi forte dicat aliquis & multa paucis, & magna paruis esse contraria. Atqui non sunt hæc in quantis, sed in iis quæ cum aliquo comparatione & relatione referuntur. Nihil enim per se magnum aut paruum dicitur, sed quod cum alio comparatur. ut mõs paruus, milium magnum: quia hoc maius sit omnibus iis quæ sunt eiusdem generis: ille, quia minor iis eiusdem generis. Fit igitur cum altero collatio. Nam si per se magna aut parua dicerentur, nunquam certè mons paruus, nec

milium magnum uocaretur. Præterea in uico multos esse, Athenis paucos, cum sint multo plures, dicimus: & domi multos, in theatro paucos, cum sit multo maior numerus. Iam res duorum & res trium cubitorum cæteráq; eiusdem generis, quantitatem significant: magna autem & parua non quantitatem significant, sed potius comparationem. Nam ex altero spectatur quod magnum est & quod paruum. Perspicuum est igitur, ea in iis esse, quæ cum aliquo comparantur. Præterea siue quis hæc ponat in quantis, siue non ponat, tamen nihil eis est contrarium. Quod enim non potest per se intelligi, cum aliquoq; comparatur, quî potest ei quicquam esse contrarium? Præterea si magna paruis contraria sunt, in eodem simul contraria erunt, & idem sibiipsi aduersum. Accidit enim, ut res eadem sit simul magna & parua. Est enim ad hanc parua, eadem magna ad alteram. Eadem igitur res eodem tempore & parua est & magna. Ita simul contraria accipit. Nihil autem simul contraria accipit, ut in substantia perspici potest, in qua cum esse contraria possint, tamen nulla simul in morbo est, & ualet, nec alba & nigra simul est, nec aliud quicquam est, in quo simul contraria esse possint. Atq; etiã eadem res sibi ipsa aduersa erit. Si enim res magna paruæ contraria est, eadẽ etiã simul & magna & parua, certè eadem res sibi erit contraria. At fieri nõ potest, ut aliquid sibi sit contrarium. Non igitur sunt parua magnis contraria, nec multa paucis. Ex quibus efficitur, ut etiamsi quis hæc non ducat in iis esse quæ cum aliquo cõparantur, sed in quantis, tamen eis nihil sit contrarium futurum. Sed quantorũ repugnantia in loco apparet maximè. Summum enim locum infimo contrarium ponunt, mediam regionem infimum locum appellantes, quòd inter medium & mundi terminos longissimum interiectum sit interuallum. Atque etiam ex his ducunt cæterorum contrariorum definitionem. Contraria enim definiuntur, quæ in eodem genere plurimum differunt. Nec uerò illud magis aut minus in quantis reperitur: ut res duorum cubitorum non assiscat alia duo magis rei huius naturam atque rationem. Quod eodem modo iudicandum est de numero: ueluti tria non magis quàm quinque trium aut quinque nomen obtinent, nec quinque potius quàm

tria: ne tempus quidem aliud alio magis aut minus temporis appellatur nomine. Omninóque singula quæ dicta sunt neque illud magis neque minus admittunt. Quanta igitur illud magis aut minus respuunt. At quantorum maximè proprium est, paria aut imparia nominari: quanta enim quæ diximus omnia uel paria uel imparia uocantur, ut corpus par uel impar dicitur. Itémque numerus & tempus par & impar. Similitérque singula quæ dicta sunt, uel æqua uel non æqua dicuntur. Cætera uerò quæ non sunt in quantis, non admodum æqualia, uel inæqualia nominantur. Vt commutatio non admodum dicitur æqua uel non æqua, sed potius similis uel dissimilis: & res alba non ferè æqua uel non æqua, sed similis uel dissimilis. Est igitur hoc quantorum maximè proprium, ut paria uel imparia dicantur.

De iis quæ cum aliquo conferuntur.

Ea autem cum aliquo conferuntur, quorum uis omnis & natura ad alia refertur, aut quoquo modo aliter cum alio conferuntur, ueluti maius quicquid ipsum est, id omne alteri tribuit. aliquo enim maius dicitur: & duplum, id ipsum quod est, ad alterum refertur, quoniam alicuius rei duplũ est: itémque cætera omnia eiusdem generis. Sunt etiam hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur, ut habitus, ut affectio, ut scientia, ut situs. Hæc enim omnia quicquid sunt, aliorum sunt, aut quomodocunque aliter cum altero conferuntur, ac nihil præterea. Nam & habitus, alicuius habitus dicitur: & scientia, alicuius scientia: & situs, rei cuiuspiam situs. Eadem est cæterorum omnium ratio. Sunt igitur quæ cum aliquo conferuntur ea, quorum uis omnis & natura alterius esse dicitur, uel quæ quoquo modo ad alterum referuntur, ut mons ad alterum magnus dicitur, quippe cũ ad aliquid mons magnus nominetur. Quod simile est, aliqui etiam simile dicitur, cæteráq; omnia generis eiusdem eodem modo cum aliquo conferuntur. Sunt etiam quædam situs genera, ut accubatio, ut status, ut sessio: situs autem in iis ducuntur, quæ cum aliquo conferuntur. Sed iacere, stare, sedere non sunt ipsa quidem situs: ab iis autem generibus situs quæ dizimus, orta sunt. Reperitur etiam in iis quæ cũ ali-

quo conferuntur repugnantia, ut uirtus uitio eſt contraria, cum utrunque in iis ſit quæ cum aliquo comparantur: & ignorationi ſcientia. Nec uerò omnibus data ſunt contraria. Duplo enim nihil aduerſatur, nihil triplo, nec ulli eiuſdem generis. Illud autem magis & minus in iis reperitur, quæ cum aliquo conferuntur. Nam & quod ſimile ac diſſimile eſt, ſimilius diſſimiliuſq; dicitur: & quod par & diſpar eſt, aliud alio magis par & diſpar, cum utrunq; in numerum eorum ueniat, quæ cum aliquo conferuntur. Quod enim ſimile eſt, cuipiam ſimile: & quod impar eſt, alicui impar eſſe dicitur. Quanquam non omnia quæ cum aliquo comparantur, illud magis aut minus admittunt. Neque enim duplum magis aut minus duplum quàm aliud habetur, nec quicquã eiuſdem generis. Omnia uerò quæ in hoc genere ſunt, reciprocantur. Velut ſeruus, domini ſeruus: uiciſſimq; dominus, ſerui dominus eſſe dicetur. Et ut duplum ſimpli duplum, ſic uiciſſim ſimplum dupli ſimplum habendum eſt: itémq; & maius minore maius, & minus maiore minus dicitur. Eadem eſt ratio cæterorum, niſi quòd interdum caſus diſſimilitudo rationem dicendi conſequetur. Quanquam enim ſcientia rei quæ ſub ſcientiam cadit, eſt ſcientia: & res quæ ſcientiæ ſubiecta eſt, ſcientiæ res dicitur: & ſenſus, rei quæ ſub ſenſum cadit ſenſus eſt, uiciſſimq; res ſubiecta ſenſui, ſenſus res habetur: tamen id reciprocari nonnunquam non poteſt, quoties non accommodatum ad id quod dicitur, uerbum exprimit is qui rem declarat. Vt ſi quis alam auis eſſe dixerit, non uiciſſim dicat auem alæ eſſe, cum præſertim primum quod dedit, non eſſet uerum proprium, auis ala. Non enim hoc ipſo quia auis ſit ala eius propria eſt, ſed quia pennigera ſit: ſiquidem pleriſq; aliis pennæ attributæ ſunt, quæ in numero auium non habẽtur. Ergo ſi aptè & accõmodatè ad rationem dicendi uerbũ exprimatur, cõmuto reciprocatur. Velut pẽna pẽnigeri pẽna, uiciſſimq; pẽniger pennæ penniger. Atque etiam hoc loco interdum ſanè, ſi nullum accommodatum ſit rebus nomen impoſitum, nomina fingenda ſunt neceſſario. Vt ſi confirmetur nauis eſſe gubernaculum haud probè fiat. Neq; enim hoc ipſo quòd nauis ſit, eius gubernaculum eſſe dicitur, cum naues ſint, quæ nulla gubernacula habeãt.

Itaque non eſt hoc loco reciprocatio. Nauis enim non ſolet dici gubernaculi: aptiórque ratio dicendi fiat, ſi gubernaculum rei gubernaculo inſtructæ eſſe dicatur: quandoquidem res inſtructa gubernaculo, gubernaculo inſtituta eſt. Similis eſt ratio cæterorum, ut caput aptius rei capite donatæ tribuatur, quàm animali: quippe quum non quia animal ſit, caput habeat: uacant enim capite multa animalia. Sed ita facillimè nomina imponentur rebus quarum nulla ſunt propria, ſi à primis, iiſque quæ uicißim inter ſe reſpondent, imponentur. Id quod in iis perſpici poteſt de quibus modò diximus, ut à penna pennigerum, à gubernaculo res inſtructa & munita gubernaculo. Quare quæ cum aliquo conferuntur, ſi aptè & accommodatè dicantur, reciprocatur omnia. Nam ſi ad quidquam accommodentur, non ad id adquod referuntur, non reciprocantur. Hoc autem confirmo, ne ea quidem uicißim inter ſe reſpondere poſſe, quæ omnium conſenſu reciprocantur, etiam ſi impoſita eis ſint nomina, ſiquidem ad aliquid eorum quæ accidunt, non ad id cui uicißim reſpondent, accommodabuntur. Veluti ſeruus ſi non domini, ſed hominis, aut bipedis, aut cuiuſpiam eius generis confirmetur ſeruus, certè nulla futura eſt inter eos reciprocatio. Neque enim homo eſſe ſerui homo dici poteſt, propterea quòd non eſt ea apta & propria dicendi ratio. Quòd ſi aptè & accommodatè ad id ad quod refertur, uerbum exprimatur, apta ſemper erit dictio, etiam ſi omnia quæ aduentitia ſunt detrahantur, iis ſolis remanentibus, cum quibus illa conferũtur. Vt ſeruus ſi cum domino conferatur, profectò ſublatis detractis quibuſcunque aduentitiis & ſublatis omnibus, quæ domino aſcitia & aduentitia ſunt: uelut eum bipedem eſſe, & natum ad ſcientiam & cognitionem, & hominem, relicto illo ſolo, eum herum eſſe, tamen ſemper ſeruus ad ipſum referetur. Siquidem ſeruus, domini ſeruus nominatur. Nam ſi parum accommodatum ad id cum quo confertur, nomen reddatur, ſeparatus cæteris omnibus, relicto autem eo uno, cui adiunctum erat, minimè cum eo conferetur. Accommodetur enim exempli gratia, ſeruus ad hominem, & ala ad auem, ſeiungaturq; ab homine heri appellatio, iam ſeruus cum homine non comparabitur, præſertim cum ſublato domino ſeruus nullus ſit: itemque

ab aue ſeparetur pennigeri ratio, non iam ala ueniet in numerum eorum quæ cum aliquo conferuntur. Sublato enim pennigero, nullius certè ala eſt futura. Quapropter uerbum dandum eſt, cum quo alterum ritè conferatur. Quòd ſi nomen ſit impoſitum, facilis eſt uerbi accommodatio. Sin nullum ſit, profectò faciendum nouum neceſſario eſt. Quæ ſi hoc pacto omnia tribuantur, perſpicuum eſt, quæ cum aliquo conferuntur, reciprocatum iri omnia. Iam quæ ſunt in hoc genere, ſimul ſunt naturæ ordine. Ac in pleriſque id uerum eſt, in aliis non item. Simul enim atq; duplum eſt, & ſimplum eſt: & ſi ſimplum ſit, duplum quoq; eſt: & ſi dominus ſit, ſeruus ſit neceſſe eſt: & ſi ſeruus ſit, & dominus. Similis eſt ratio cæterorum. Atque etiam tollunt hæc inter ſe omnia. Neque enim ſublato duplo, eſſe ſimplum ullo pacto poteſt, aut ſimplo ſublato duplo loci aliquid relinquitur. Eadem eſt aliorum ratio, quæ ſunt eiuſdem generis. At non in omnibus iis quæ cum aliquo conferuntur, id uerè dicitur, ea ſimul eſſe ordine naturæ. Nam res ea quæ ſcientiæ ſubiecta eſt, prior eſt naturæ ordine ſcientia, quòd ferè res quæ iam ſunt, ſcientia comprehendamus. In paucis enim, aut in nullis potius ſcientiam ſimul eſſe cum re quæ ſub ſcientiam illam cadit, perſpici poteſt. Præterea ſublata re quæ ſub ſcientiam cadit, ſcientia quoq; tollitur. At ſublata ſcientia, id quod cadit ſub ſcientiam non tollitur. Siquidem ſi nulla ſit res ſubiecta ſcientiæ, non eſt ſcientia, quoniam nullius erit rei ſcientia. At uerò ſublata ſcientia, nihil prohibet rem eſſe eam quæ ſub ſcientiam cadat. Vt orbis quadratum, ſi ſcientia comprehendi poſſit, nec dum eius ſcientia eſt, cum interim cadere poſſit ſub ſcientiam. Iam uerò ſublato animante, nullus locus ſcientiæ relinquitur, cum interim res multæ comprehendi poſſint ſcientia. Similis etiam ratio eorum eſt, quæ in ſenſibus cernimus. Res enim ſubiecta ſenſui, ſenſu antiquior eſt. Sublata enim re, quæ cadit ſub ſenſum, ſenſus tollitur neceſſe eſt: ſenſu uerò ſublato, non tollitur quod ſenſu percipi poteſt. Nam ſenſus & in corpore ſunt, & corpus ambiunt. Atqui ſublata re quæ ſenſus mouet, etiam corpus, quoniam in iis quæ ſenſus mouentia ſunt habetur, tollitur. Et ſi nullum ſit corpus, nullus futurus eſt ſenſus. Re igitur, quæ ſubiecta eſt ſenſui ſublata, ſen-

ſus unà tollitur: ſenſus autem ſi ſubtrahatur, ſenſus mouentia quæ ſunt, minimè tolluntur. Sublato enim animali, ſenſus quidem tollitur, corpus autem quod cadat ſub ſenſum, remanet: ut calida, dulcia, amara, cæteráque omnia quæ ſenſum mouent. Poſtremo ſenſus unà cum eo quod uim habet ſentiendi exiſtit: quandoquidem unà cum animali ſenſus oritur. Res autem ſubiecta ſenſibus, animali & ſenſu antiquior eſt. Nam & ignis & aqua & cætera eius generis ex quibus conſtant animantes, animalibus & ſenſibus omnibus antecedunt. Senſu igitur id quod ſenſus mouet, eſt antiquius. Sed hoc loco quæſtio quædam exiſtit, nullane eſſentia, id quod uidetur, in iis ſit quæ cum aliquo conferuntur, an id fieri poſſit in nonnullis ſecundis ſubſtantiis. Nam id quidem uerum eſt de primis ſubſtantiis, quippe cum nec tota nec partes primarum naturarũ ad aliqua referantur. Neq; enim aliquis homo cuiuſpiam homo dicitur, neque hic uel ille bos alicuius certus bos. Similis eſt ratio partium. Manus enim aliqua non appellatur alicuius certa manus, ſed alicuius manus: & caput quoddam non cuiuſpiam quoddam caput, ſed alicuius caput uocatur. Quod idem in ſecundis eſſentiis cõtingit: ut homo cuiuſpiã homo non dicitur: nec bos, bos alicuius, nec lignum, alicuius lignum, ſed aliquius poſſeſſio. Atque id quidem perſpicuum eſt, hæc talia omnia in iis non eſſe quæ cum aliquo conferuntur. De quibuſdam autem ſecundis eſſentiis quæſtio eſt: ueluti caput, aliquius caput: & manus, cuiuſpiam manus dicitur: itémque cætera generis eiuſdem. Videntur igitur hæc in iis eſſe quæ cum aliquo conferuntur. Ac ſi ſatis expleta perfectéq; tradita eorum eſt definitio quæ cum aliquo conferuntur, profectò aut magni negotij eſt, ſubſtantiam nullam in hoc genere eſſe docere, aut certè id fieri non poteſt. Sin ſecus, ſuntq; ea quæ cum aliquo conferuntur, quorum uis omnis etiã natura in eo poſita eſt, ut ad aliquid affecta ſint, certè aliquid quod contra illa ſerim definiuerunt, hæc ualeat, afferatur. Et quanquam prior definitio in omnia ea ualeat quæ cum aliquo conferuntur, tamen non idem eſt quicquid ſecundum ſe in ſua quidditate ſubſiſtit, atque id quod ad aliquid dicitur. Quare hæc ipſa ſunt, aliorum dici, quod in iis eſſe cum aliquo conferuntur. Ex quo perſpicuum eſt eum qui certò ſciat aliquid eorum quæ in hoc genere ſunt, etiam illud cũ quo confertur, pro-

bè intellecturum. Quod etiam hinc intelligi poteſt. Nam ſi quis quippiam in iis eſſe quæ cum aliquo conferuntur, ſciat (eſt autem idem uis & natura eorum quæ ſunt in hoc genere, quid ad aliquid quoquo modo affectum eſſe) illud etiam ſciat neceſſe eſt, quid ad rem id ipſum quoquo pacto ſit affectum. Nam ſi quam ad rem illud affectum ſit quoquo modo, prorſus ignorat: ne illud quidem intelliget, an ad aliquid affectum ſit quoquo modo. Atq; id in rebus ſingulis perſpici poteſt. Vt ſi quis hoc uel illud certò ſciat duplum eſſe, is continuo cuius id ſit duplum probè nouerit. Si enim nullius eorum quæ certa ſunt & definita, duplum ipſum nouerit, ne illud quidem an ſit duplum prorſus intelliget. Itemq; ſi certò ſciat quiſpiam hoc uel illud eſſe melius, idem quo illud ſit melius ſtatim probè intelligat neceſſe eſt. Illud autem haud improbè noſcet, id eſſe deteriore præſtantius. Opinio enim hæc eſt, non ſcientia. Non enim iam certò ſciet, deteriore melius eſſe, quoniam ſi res ita ferat, nihil eo ſit deterius. Quapropter illud quidem perſpicuum eſt, ſi quis probè norit aliquid eorum quæ cum aliquo conferãtur, eum neceſſe eſſe illud etiam probè noſſe, cũ quo conferatur. At uerò caput, manum, & cætera eiuſdẽ generis, quæ ſunt in eſſentiis, ea quidem quicquid ſunt quiſpiam certò ſciat neceſſe eſt: id uerò cum quo conferantur, non neceſſe eſt. Cuius enim hoc caput ſit, cuiúſque hæc manus, cognito capite, cognitáq; manu, certò ſciri non poteſt. Non ſunt igitur hæc in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quòd ſi hæc non ſunt in iis quæ cum aliquo conferuntur, certe uere dicitur, ſubſtantiam nullam in numerum eorum uenire quæ cum aliquo conferantur. Quanquam autem difficile eſt, aliquem qui in his non ſit multum diuq; uerſatus, de his talibus certum aliquid affirmare, tamẽ ſingillatim de eis quæſtionem ponere, magnæ utilitatis eſt.

De qualitate.

Qualitatem autem uoco, ex qua quales aliqui nominantur. Qualitatis autem genera ſunt plura. Vnum, habitus & affectio. Sed habitus hoc differt ab affectione, quòd habitus longinquior eſt & permanentior, quales ſunt ſcientiæ, atque uirtutes. Scientia enim in iis eſt quæ permanent diuturnáque ſunt, etiam ſi ſcientia

aliquis ſit mediocriter inſtructus, niſi ui morbi aut alicuius eiuſdem generis permagna inciderit mutatio. Eadem eſt ratio uirtutis: ut iuſtitia, ut temperantia, & cætera eiuſdem generis, non facile euelli mutarique poſſunt. At uerò affectiones facile commutari, celeriterque euelli poſſunt & diſtrahi: ut calor, ut frigus, ut morbus, ut bona ualetudo, omniáque quæ ſunt generis eiuſdem. Nam & his homo quodammodo afficitur, & celeriter ex calore in frigus commutatur, & ex bona ualetudine in morbum. Quod idem in cæteris talibus contingit, niſi aliqua eorum longinquitate temporis in naturæ habitum ſic tranſferantur, ut uel omnino tolli non poſſint, aut ægrè eiiá: quales animi commutationes habitus appellari licet. Illud autem perſpicuum eſt ex his in habitibus habenda eſſe, ea quæ diuturniora ſunt, quæq; p manentiora. Nã qui ſcientiæ aliquam particulam tenent, non firma memoria, ſed exili, in iis habitum eſſe non ſolemus dicere, quanquam quodammodo affecti ſunt ſcientia, aut in bonam, aut in malam partem. Hoc igitur inter habitum & affectionem intereſt, quòd hæc facilè deſiſtere poteſt, ille diuturnior eſt, difficultérque euellitur. Habitus uerò etiam affectiones ſunt, affectiones autem non neceſſe eſt uicíſſim eſſe habitus. Nam & ij in quibus habitus inſunt, iis etiam afficiuntur: & qui affecti ſunt, ij non continuo habitibus ſunt prædi-

Scientiæ qualitates quæ ſtabiliendæ ſunt ſpecies ſcientiæ ſtudent

Naturalis potentia eſt qualitas innata ad bene aut male tractandum ut robur.

ti. Alterum genus qualitatis eſt, ex quo aliquos ad æſtibus contundendum, & ad curſum ualere, alios ad bonam ualetudinem, & ad morbos proclines eſſe dicimus, & omnino ea omnia quæ à ui naturali, aut imbecillitate appellantur. Non enim ex eo hi dicuntur, q affecti ſint quodam cerro genere, ſed quia uim quandam aut imbecillitatem eis natura tribuit, qua aptos animos habent ad facile aliquid faciendum, nihilue patiendum. ut pugiles & curſores dicuntur, non ex eo q affecti ſint quodammodo, ſed q natura ualent, aut non ualent ad aliquid facile obeundum. Valentes etiam appellantur, q uim habeãt naturalem ad facilè reſiſtendum iis, quæ extrinſecus occurrunt. Imbecilli autem, q natura nihil ualent ad facile obſiſtendum impulſionibus quæ extrà mádunt. Similis eſt ratio durorum & mollium. Durum enim dicitur ex eo, q in eo uis inſit quædam innata, impedi-

Naturalis impotentia eſt qualitas innata ad facilitatem operandum, ut imbecillitas.

eis quo minus facile secari queat. Molle autem, ꝙ in eo iis ea non insit. Tertium qualitatis genus conficiunt patibiles qualitates ac perturbationes. in quo genere sunt, dulcedo, amaror, acrimonia, quæq; sunt eiusdem generis: itemq; calor, frigus, candor, atror. Has autem patibiles esse qualitates hinc perspicĭ potest, ꝙ ea in quibus insunt, qualia ex eis nominantur. Vt mel, quia dulcedine perfusum est, dulce appellatur: & candidum corpus, ꝙ candore præstet. Quod idem in cæteris contingit. Sed patibiles qualitates uocantur, non ꝙ ea quæ eas receperunt, affecta sint aliqua ex parte: neq; enim mel ex eo dulce dicitur, ꝙ affectum sit quippiã, nec quicquam tale. Itemq; calor & frigus qualitates uocantur patibiles, nõ ob eam causam ꝙ ea in quibus insunt, passa sint aliquid. Sed patibiles qualitates ex eo dicuntur, ꝙ in sensibus omnes hæ qualitates, quas modo nominaui, motum quendam & affectionem efficiant. Nam & dulcedo quendam motum affert gustatui, & calor tactui, & cæteræ eiusdem generis. At uerò candor & nigror aliiq; colores non eodem modo, quo ea quæ diximus, qualitates patibiles dicuntur: sed ꝙ à perturbationibus motionibusq; natæ sint. Nam cõmutationes multas colorum ex perturbationibus oriri, hinc intelligi potest, ꝙ is qui erubuit, ruber exĭstit: & qui metuit, pallidus item q; in cæteris eiusdem generis. Quocirca si cui natura aliquam talem motionem tribuerit, ueriſimile est eum simili fore colore. Quæ enim, cum pudore aliquis affectus est, in corpore nascitur affectio, eadem à naturæ institutione exĭstat necesse est, ut naturæ etiam similis color oriatur. At quæ qualitates ortum habent & originem ab affectionibus, quæ uix tolli possunt, ac permanẽt, patibiles nominantur. Siue enim à prima institutione naturæ pallor aut atror extitit, qualitas dicitur (quales enim ex eis appellamur), siue longo morbo aut ardore eædem comparatæ sunt qualitates, nec facile corrigi possunt, aut per omne tempus ætatis, ualent, qualitates etiam hæ patibiles nominantur, siquidem ex iis quales appellamur. Quæ autem ab iis quæ facilè euelli possunt oriuntur, motiones dicuntur, qualitates non item, quandoquidem non ex iis homines quales nominantur. Neque enim qui erubuit, ob idipsum quòd pudore affectus est, ruber uocatur: nec qui metu expal-

luit pallidus: ſed magis quia et aliquid accidit. Ita perturbationes ſunt hæc quidem omnia, qualitates non ſunt. Similiter in animo & patibiles qualitates dicuntur & perturbationes. Quæ enim ſimulac orti ſumus, ex motionibus quæ difficulter euelli poſſunt, oriuntur: eæ etiam qualitates nominantur. ut mentis è ſua ſede amotio, ut ira, & cætera eiuſdem generis. Nam quales ex iſs nominantur, ut amentes, ut iracundi. Itemq; omnes mentis ex ſuo ſtatu depulſiones, quæ non natura, ſed temerè & fortuito hominibus eueniunt, aut quæ uix euelli poſſunt, & ſiqua iis ſimilia: quippe cum ex iis quales nominemur. At quæ conſtant ex iis quæ facile ac cito diſſipari poſſunt, uocantur perturbationes. ut ſi quis ira commotus, ſiat iracundior. Neq; enim iracundus appellatur ex eo quòd in hac perturbatione iracundior exiſtat, ſed ex eo potius q aliquid acceperit, & quaſi paſſus ſit. perturbationes igitur hæ, non qualitates uocantur. Quartum qualitatis genus eſt figura, & ea quæ in quoq; eſt forma. itemq; rectitudo, & obliquitas, & ſi quid aliud his ſimile eſt. Nam ex his aliquid quale dicitur. Nam & triangulum, & quadratum, & rectum, & obliquum eſſe, quale quiddam nominat. Atq; etiam ex forma quale aliquid nominatur. Rara autem & craſſa, aſpera & læuia quale quiddam illa quidem uidentur ſignificare, ſed aliena ſunt ab ea quæ qualitatis propria eſt affectione. Situm enim partium potius uerba talia declarant. Craſſum enim quid dicitur, q eius partes inter ſe ppè cohæreant. Rarũ autem id, cuius partes inter ſe diſiunctæ ſint. Læuia, q partes quodam modo in rectum ſitæ ſint. Aſpera, q partes aliæ emineant, aliæ ſuperentur. Alia etiam ſunt genera qualitatis, ſed hæc ſunt ferè quæ maxime in omnium ore uerſantur. Ac qualitates quidem quid ſint quales q; diximus. Qualia autem ſunt ea quorum nomina ex iis aut quoquo alio modo deducuntur. pleraq; enim ac fere omnia ab iis nomina duxerunt. ut à candore candidus, à grammatica grammaticus, à iuſtitia iuſtus, itemq; cætera eiuſdem generis. Sunt autem quidam, qui quoniam nomina nulla impoſita ſunt qualitati, nomina ſua ab eis non trahant. uelut curſor & pugil is qui ex uiuinata nominatur, nomen non traxit ab ulla qualitate. Neque enim impoſita ſunt rebus iis no-

nomina, ex quibus quales hi appellantur, ut in ſcientijs à quibus hi pugiles aut palæſtrici nominantur propter affectionem. Artes enim pugilum, & palæſtra dicuntur, à quibus quales ij nominis adiunctione & coniugatione appellantur. Interdum impoſitum nomen eſt qualitati, cum interim id quod quale ex ea dicitur, nomen non mutuatur ab ea. ut à uirtute bonus. Bonus enim dicitur aliquis, quòd uirtutem habeat: non tamen à uirtute nomen mutuatur. Idq; in paucis contingit. Sunt igitur qualia ea, quæ nominant ſua ab ijs qualitatibus de quibus diſſerui, aut quoquo alio modo dicuntur. Eſt autem qualitatibus inter ipſas repugnantia. ut iuſtitiæ iniuſtitia contraria eſt, & candor atrori, itemq; cætera eiuſdem generis. Eadem eſt eorum ratio, quæ ex ijs qualia nominantur. uelut iuſta iniuſtis contraria ſunt, & nigra candidis. Nec hoc in omnibus contingit. Rubris enim aut fuſcis, coloribuſue talibus, nihil contrarium eſt, cum ſint qualia. Illud etiam intelligendum eſt. ſi quod cõtrarium in qualibus eſt, alterum etiam in ijs ſore. quod ſingulatim cæteras categorias intuenti perſpicere licet. uelut, Si iniuſtitiæ contraria ſit iuſtitia, iuſtitia autem ſit qualitas, qualitas iniuſtitia ſit neceſſe eſt. Nulla enim categoria, nec quantitas nec quæ cum alio comparantur, neq; locus, neq; prorſus aliquid eiuſmodi, præter qualitatem iniuſtitiæ coniugitur & accommodatur. Similis eſt ratio cæterorum omnũ quæ in qualitate contraria ſunt. Recipiunt etiam intentionem & remiſſionẽ qualia. Nam & albũ aliud alio albius minuſq; album dicitur, & aliud alio magis minúſue iuſtum. Atq; etiã incrementum in qualitate uerſatur. quod enim albũ eſt, fieri poteſt albius. Sed in pleriſq; id fit, nõ in qualitatibus omnibus. Nã iuſtitiane alia, alia magis minúſue iuſtitia dicatur, quæſtio eſt. Quod idem in cæteris affectionibus cõtingit. Nonnullis enim hæc in dubium uenium. Iuſtitiam enim iuſtitia minorem maiorémue, aut ualetudine ualetudinem dici nõ putant oportere. Alium quidem alio & magis ualere dicunt, & iuſtiorẽ, quod idem fit in grãmatica cæteriſq; affectionibus omnibus. Sed ea quæ ex ipſis nominãtur, ſine ulla cotrouerſia magis & minus ſibi adiungunt. Nã & alio alius peritior grammaticus eſt, & ualentior, & iuſtior, itemq; in cæteris. At uerò triangulus & qua-

dratum illud magis & minus non probant, neq; ulla alia figurā. Ea enim in quæ trianguli orbisq; definitio ualet, omnia æquè triāguli orbesq; sunt. Eorum autem quæ trianguli orbisq; minus recapiunt definitionem, nihil aliud alio magis dicetur. Nam nihilo magis quadratum quàm altera parte longius, est circus: quippe cū in neutrum ualeat circā definitio. Omnino autem, nisi utraq; rationem eius rei de qua agitur, recipiant, nunquam alterum altero magis minúsue dicatur. Non igitur in omnibus qualibus illud magis minúsue dicatur. Ac eorum quidem quæ adhuc commemorata sunt, nihil est qualitatis proprium. Similia autem aut dissimilia aliqua in solis qualitatibus reperiuntur, præsertim cum nihil simile aut dissimile dicatur alia re ulla, nisi ex qua illud quale appelletur. Est igitur qualitatis proprium, ab ea aliquid simile aut dissimile nominari. Sed nihil est q̄ uerear ne quis nos dicat, cum de qualitate disputaremus, multa enumerasse eorū quæ in ijs esse dixerim quæ cum aliquo conferantur. Etsi enim habitus & affectiones ad ea retulimus, quæ cum aliquo conferūtur, in iisq; sunt ferè qualitatis genera omnia, tamen res singulæ nullæ in iis reperiuntur. Nam & scientia quæ genus est, quicquid ipsa est, alterius esse dicatur (alicuius enim scientia uocatur) & res singulæ nullæ quicquid ipsæ sunt, ad alios referunt. Vt grammatica non dicatur alicuius grammatica, nec musica alicuius musica: nisi forte hæc ipsa propter genus in iis sint quæ cum aliquo conferantur. Velut grāmatica alicuius scientia dicatur, non alicuius grammatica: & musica alicuius scientia, non alicuius musica. Non sunt igitur res singulæ in iis quæ cum aliquo conferuntur. Quales autem ex singulis scientiis nominamur, quoniam eæ insunt in nobis, & artifices ex eo dicuntur, q̄ nonnulli singulis scientiis præditi sint. Quare singulæ scientiæ etiam qualitates erunt, ex quibus quales appellamur, nec in iis sunt quæ cum aliquo conferuntur. Postremo si idem sit & in qualitatibus & in iis quæ cum aliquo conferuntur, non alienum est id ipsum in utroq; genere collocare.

Agere & pati.

Atque etiam agere patiq; & repugnantiam recipiunt, & magis ac minus. Calfacere enim & refrigerare sunt inter se con-

traria: & caleſcere & frigere, & gaudere ac dolere. Reperitur igitur in his repugnantia, item magis & minus. Nam & caleſcere magis ac minus licet, & minus caleſcere & magis, & maiorem minoremq; perapere dolorem: Illa igitur agere & pati cum magis minusq; copulantur. Atque de his quidem hactenus. In iis quæ cum aliquo conferuntur, ſitum eſſe, à ſitu nomen habere diximus. De cæteris categoriis quales ſunt, quando, ubi, & habere, quoniam apertæ ſunt non obſcuræ, nihil aliud trado niſi id quod initio dixi: Habere idem declarare, quod ueſtitum eſſe & armatum eſſe. & Vbi, ut in Lycæo, in foro, cæteráque omnia quæ de iis dicta ſunt. Ac de generibus quidem quæ nobis propoſuimus, ſatis multa dicta ſunt.

De contrariis.

Nunc de contrariis, quot modis opponi ſoleant, diſſeramus. Contrariorum autem genera ſunt quatuor. Vnum eorũ quæ cum aliquo cõferuntur: alterum eorum quæ aduerſa dicuntur: tertium eorum quæ priuantia: quartum eorum quorum alterum ait quid, alterum negat. Hæc autem omnia ut ſimpliciter rem proponam, contraria ſunt, in iis quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum, ſimplum: in iis quæ aduerſa dixi, ut bonum, malum: priuantia, ut cæcitas & aſpectus: dientia & negantia, ut ſedet, non ſedet. Ac ea quidem contraria quæ cũ aliquo conferuntur, quicquid ipſa ſunt, ad contraria referuntur, aut quoquo modo aliter ad ea affecta ſunt. Vt duplum ſimpli, quicquid ipſum eſt, alterius eſſe dicitur. Eſt enim alicuius duplum. Scientia etiam & res quæ ſub ſcientiã cadit. ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter ſe contrario nomine opponuntur, quippe cum & ſcientia tota in re quæ ei eſt ſubiecta, uerſetur: & res quæ ſubiecta eſt ſcientiæ, ad ſcientiam quæ cõtraria ei eſt, tota referatur. Res enim quæ ſcientia cõprehẽditur, alicui ſcientiæ ſubiecta eſt. Quæ igitur, ut ea quæ cum aliquo conferuntur, inter ſe contrario nomine opponuntur, quicquid ipſa ſunt, contrariis tribuunt, aut quoquo pacto inter ſe affecta ſunt. At uero quæ ut aduerſa, contraria ſunt, neutiquam inter ſe ita affecta ſunt, ut uim naturamq; ſuam inter ſe referant, ſed tamen inter ſe ſunt aduerſa. Non enim bonum, mali bonum appellatur, ſed ad-

uersum. Differunt igitur hæc inter se contraria. Quæ autem aduersa sunt eiusmodi, ut necesse sit alterum inesse in iis, in quibus natura insunt, aut de quibus dicuntur, inter ea nulla media interiecta sunt. Quorum uero non est necesse inesse alterum, in medio eorum aliquid est collocatum. Vt morbus & bona ualetudo, quoniam in corpore nasci solent, certe alterum necesse est, uel morbum uel bonam ualetudinẽ animantis corpori cõuenire. Impar etiam & par in numero dicitur, alterutrumq; necesse est in numero reperiri: nec inter ægrotationem & ualetudinem, par & impar quicquam medium interiectum est. Quorum non est necesse alterutrum inesse, in medio eorum aliquid collocatum est. Veluti candor & atror in corpore natura nascuntur, & tamen non necessario alterutrum inest in corpore animalis, cum præsertim non omne corpus album sit aut nigrum. Item malum & bonum & in homine, & in alijs plerisque illa quidem dicuntur, sed tamen alterutrum non est necesse in iis inueniri de quibus dicuntur. Non enim uel mala sunt, uel proba omnia. Itaq; his interiectum est aliquid, ut inter album colorem & nigrum, fuscus & pallidus, & cæteri colores: & inter malum & bonum, quod neq; malum est, neq; bonum. Ac nonnullis quidem mediis rebus imposita sunt nomina, ut fuscus & pallidus inter album & nigrũ medij sunt colores, & cæteri eiusdem generis. In alijs non est facile id quod medium est nomine ullo appellare & exprimere, definitur autẽ utriusq; extremi negatione, uelut quod nec bonum est nec malum, quod nec iustum est nec iniustum. Priuantia autem in eodem aliquo reperiuntur, ut in oculo cæcitas & aspectus. Atq; ut rem in pauca conferam, in quo natura debet ac solet esse adeptio, in eodem utrumq; dicitur existere. Priuari uerò tum demq; dicitur aliquid eorum quæ apta sunt ad percipiendam rem, cum in quo debet inesse, aut quando debet haberi, nequaquam inest. Edentulum enim appellamus quempiã, non q̃ dentibus careat, & cæcum, non q̃ careat oculis, sed q̃ non habeant ea tum cum natura apta sunt. Sunt enim quædã quæ à primo ortu oculis careant & dentibus, quæ tamen nec cæca nec edentula dicuntur. Priuari autem re, & habere rẽ, non idem est quod priuatio & adeptio, quoniã rei perceptio est aspectus, & priua-

Relata sunt quæ oppositorũ dicuntur, uel suo modo habent aliquid de uno plurium et similium circa unum et insum.

Contraria sunt oppositis eius dem generis quæ sunt in hac parte eidem subiecta nisi alterum in sit ana turon xtalon et feigus.

Quæ aduersa sunt finitis latin finitum dicuntur ut cicero et non cicera

Priuantia sunt habitus et illius priuatio ut uisus et cecitas.

Quæ inter media rerum huiusmodi sunt quorũ quædam suis nominibus significata sunt quædam uero nominibus carent quæ tamen ex aliarum negationem earum inter quæ media inuenta esse dicuntur.

Per cum genus contraria explicat, quæ definitionẽ habent. Per cum modus relicta potest, ut dicatur natura esse circa unum. Subiectus uersutia ut ait menander. Habitus præcaliter habitus præcedat priuatia non ita, q̃ tum demum res priuata esse dicatur quotiescunq; deberi desse ut cæcus nõ dicatur nisi homo nõdum natus uidere cum cæci non dicantur qui non diu uiderunt. Quo non diu per figuram temporis ad quod referri debeat.

tio cæcitas: nec habere oculos est ipse aspectus, nec cæcum esse ipsa cæcitas. Nam & priuatio quædam cæcitas est, & cæcum esse, est priuatum esse, nõ priuatio. Deinde si idem esset cæcitas, quod cæcũ esse, profectò de eodem utrunq; diceretur. nunc cæcus homo dicitur, cæcitas homo non dicitur. Videnturq; inter se opponi, priuari re, & habere rem, more eorum quæ priuantia dicimus. Eadem est enim ratio repugnantiæ. Vt enim cæcitas aspectui repugnat, sic cæcum esse etiam & aspectum habere inter se repugnant. Ne id quidem quod sub affirmationẽ & negationem cadit, idẽ quod affirmatio & negatio declarat. Nã & affirmans oratio, est affirmatio, negans q; oratio negatio: & quod sub affirmationẽ & negationem cadit, res est, nõ oratio. Hæc autem inter se opponi ut assertio & negatio dicuntur, quoniam in iis eadem ratio repugnantiæ ualet. Nam ut assertio & negatio inter se contrariæ sunt, ueluti sedet & non sedet, sic res quæ utroq; eorum continentur, ut sedere alicui, & non sedere, contrario opponuntur nomine. Priuantia uerò non opponi inter se more eorum quæ cum aliquo conferuntur, hinc intelligi potest, q uis eorum non ex mutua coniunctione intelligitur & pendet. Non enim aspectus, cæcitatis aspectus dicitur, neq; ullo alio modo ad eam affectus est. Similiter ne cæcitas quidẽ aspectus cæcitas appellatur. uerum oculorũ priuatio, cæcitas dicitur, oculorum cæcitas non dicitur. Præterea quæ cum aliquo cõferuntur reciprocãtur omnia. Itaq; si in iis cæcitas esset quæ cũ aliquo cõferuntur, certè illud etiã reciprocaretur quocũ iungeretur. At ei uicissim nõ respõdet. Neq; enim aspectus cæcitatis aspectus nominatur. Atq; etiam ne more quidem eorũ contrariorum quæ aduersa dixi, inter se contraria esse priuantia, hinc perspicitur. Nam contrariorum eorum, inter quæ non est medium, alterutrum necesse est semper inesse iis, quibus apta sunt natura, aut de quibus dicuntur. Inter ea enim nihil medium interiectum esse posuimus, quorum alterutrũ in eo reperiretur necessario quod uim ad id accipiendum haberet. ueluti inter morbum & bonam ualetudinem, inter parem numerum & imparem. Inter quæ autem medium est, nunquam necesse est alterutrum in ulla re inueniri. Neq; enim necessario album est aut nigrum, neq; calidum aut frigidum

COMUNIDAD AUTÓNOMA DE LA RIOJA
D.L. DE CULTURA
BIBLIOTECA PÚBLICA
CONSEJERÍA EDUCACIÓN CULTURA Y DEP.

id omne, quod uim habet ad hæc recipienda. quippe cum nihil prohibeat aliquid eorum, quæ inter hæc ipsa media sunt interiecta, conuenire. Iam uero inter ea etiam medium aliquid est, quorum alterutrum in eo non reperitur necessario, quod id recipere potest, nisi quibus natura alterum tributum sit. ut ignis natura calidus est, & nix alba. In his enim necessario alterum reperitur, non alterutrum, utrumuis occurrat. Ndq; enim fieri potest ut ignis frigidus sit, aut nix atra. Ergo non necesse est alterum eorum in omni re inesse quæ uim habeat ad recipiendum, sed in ea sola cui alterum innatum est & insitum: atq; ea alterum definite conuenit, non alterutrum. At uerò priuantium neutrum uere dicitur, præsertim cum non semper necesse sit in eo quod recipere illa potest, inesse alterum. Cui enim nondum natura aptus est aspectus, is neque cæcus esse, neque despicere dicitur. Ita nunquam hæc in iis esse possunt aduersis & contrariis, inter quæ non est medium. Nec in iis quidem, quibus medium interiectum est. Necesse est enim in omni re quæ uim habeat ad ea recipienda, inesse alterum. quoniam quod tempus à natura constitutum est ad despiciendum, in eo animans uel cæcus est uel despicit. atq; eorum non præfinite alterum dicitur, sed alterutrum. At uerò eorum contrariorum inter quæ medium est, nunquam alterum in omnibus quæ recipere possint, sed quibusdam solum, idq; non præfinitè alterum, uerum alterutrum inest necessario. Quare perspicuum est, neutro modo priuantia inter se contraria esse, quo contraria sunt inter se ea quæ aduersa nominauimus.

Postremo aduersorum si sit res apta ad accipiendum, fieri potest inter ipsa commutatio, nisi si cui alterum natura sit tributum, ut igni ut sit calidus. Nam & ualentes, in morbum incidere possunt, & alba nigra fieri, & frigere quæ calescunt. Ex bono etiam improbus, & uicissim ex malo probus effici potest. Prauus enim, si ad meliorem usum rationemq; ex mala deducatur, iam habeat ad uirtutem progressionis aliquantum. Cum autem semel, uel parum in uirtute processerit, profectò aut perfectam sapientiam mutatione morum consequetur, aut certè magnam in uirtute faciet progressionem. Semper enim aptiores animos habet ad uirtutem, quamuis parum initio in ea processerit, ut ueri simile

ſit eum maiorem progreſſum eſſe facturum. Quod ſi ſit ſempiternum, tandem certè aliquando, niſi tempus impediat, perfectam ſapientiam conſequetur. At priuantibus nulla inter ſe fieri mutatio poteſt. Etſi enim ex re in priuationem ſit progreſſus commutatio, tamen regreſſus ex priuatione in rem quæ amiſſa eſt, fieri nullo modo poteſt. Neq; enim qui oculis ſemel captus eſt, unquam poſtea iterum deſpexit, nec caluus comam recepit, nec edentulus dentes. Aientia autem & negantia nõ eſſe inter ſe contraria ullo generum quæ commemorauimus, ex hoc intelligi poteſt, q̃ in his ſolis neceſſe eſt uerum unum eſſe, falſum alterum. Nam nec aduerſorum neceſſe eſt ſemper alterum uerum eſſe, alterum falſum, nec eorum quæ cum aliquo conferuntur, nec priuantium. Vt bona ualetudo & ægrotatio aduerſa ſunt: neutrum q̃; nec uerum eſt, neq; falſum. Item q̃; duplum & ſimplum quæ cum aliquo conferuntur, contraria ſunt inter ſeſe. nec alterum uerum eſt aut falſum. Ne priuantia quidem, ut aſpectus & cæcitas. Omninó q̃; nihil quod in coniunctione non dicitur uerum eſſe aut falſum ullo modo poteſt. At quæ enumerata ſunt, ſimplicia, non coniuncta ſunt omnia. In ijs etiam aduerſis quæ coniuncta ſunt, id non uidetur contingere. Nam cum ualere Socratem, & Socratem ægrotare aduerſa ſint, tamen non neceſſe eſt ſemper horum alterum uerum eſſe, falſum alterum. Etenim ſi in uita maneat Socrates, alterum uerum, alterum erit falſum: Sin ex uita exceſſerit, utrumq; falſum. Si enim Socrates nullus ſit omnino, nec ægrotare eum uerum eſt, nec ualere. In priuantibus ſi omnino nullus ſit, neutrum uerum eſt: ſin in uita ſit, non ſemper alterũ uerum, alterum falſum eſt. Cum enim deſpicere Socratem, & cæcum eſſe Socratem priuantia ſint, tamen non neceſſe eſt alterum uerum eſſe uel falſum. Nam quo tempore nondum ei natura aptus eſt aſpectus, ambo falſa ſunt: quo autem tempore in uita non manet Socrates, utrumq; etiam falſum eſt, & deſpicere eum, & cæcũ eſſe. At aientium & negantium ſiue Socrates in uita ſit, ſiue nullus ſit omnino, ſemper alterum falſum, alterum uerum eſt futurum. Nam ægrotare Socratem, & non ægrotare, ſi is in uita maneat, perſpicuum eſt alterum uerum eſſe, alterum falſum. Itémque ſi diſceſſerit è uita. Nam ægrum eſſe eum, cum nullus ſit omnino,

Conclusit differen-tiam contradicentium ab his quæ opponuntur, quæ semper non sunt simul vera, neque eodem subiecto.

falsum est: non ægrum esse, uerum. Quare aientium & negantium propriũm illud est, eorum alterum uerum esse semper, falsumq; alterum. Bono autem malum aduersum est necessario, idq; ex inductione rerum singularũ intelligi potest. ut bonæ ualetudini morbus repugnat, iustitiæ iniustitia, fortitudini ignauia, & cætera eiusdem generis. Malo uerò aliàs bonum, aliàs malum aduersum est.

Deinde.

Nam parum & nimium quæ sunt in malis, inter se sunt aduersa: similiterq; mediocritas, quæ utrique aduerso nomine opponitur, in bonis est. Atque id quidem in paucis perspici licet, in compluribus semper bona malis sunt aduersa. Deinde aduersorum, si alterum sit in rerum natura, non est necesse esse alterum: quandoquidem si omnes ualentes sint, bona ualetudo erit, morbus non erit.

Alterum aduersorum posito, non sequitur ut sit reliquum. Non enim necesse est aut iustum esse hominem aut iniustum, aut fortem aut ignauum, aut omnino de necessariis omnibus, quod uult Aristoteles 2. de cœlo.

Item.

Item; si albi omnes sint, candor erit, atror non item. Iam si Socratem ualere, & Socratem ægrum esse aduersa sunt: non possunt autem simul ambo eidem inesse, certe si alterum sit, stare alterum nullo modo potest. Nam si Socratem ualere uerum sit, non erit uerum ægrotare Socratem. Atque etiam illud perspicuum est, in iis quæ sunt eiusdem speciei & generis, existere solere contraria ea quæ aduersa diximus. Vt bona ualetudo, & morbus in corpore animantium, candor & atror omnino in corpore, iustitia & iniustitia in animo hominis sitæ sunt. Postremò omnia contraria quæ diximus aduersa, uel in eodem genere, uel in contrariis generibus sita sunt, uel ipsa genera sunt necessario. Nam & candor ac atror in eodem genere, quia eorum genus color est, sita sunt: & iustitia & iniustitia in generibus contrariis, illius enim uirtus genus est, huius uitium: & bonum & malum non sunt ullius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum.

Tertium est aduersorum utrique ultro ut simul eidem subiecto esse nequeant.

quarta propria fas-cia.

Subiectum uerò hoc est, aëri quæ uno tempore, ei de malorum uia sine omni re posse, nisi immutata sit ingenium.

Posthæc hæc propria fabius posuit Ja. lib. sup. 2.

De modis prioris.

Prius aliud alio quadrifariam dicitur. Primum genus est & aptissimum, tempore, ex quo aliud alio antiquius appellatur. Antiquius enim quid dicitur ex eo, quòd stet diutius. Alterum quod non uicissim consequens est, cum rei status exquiritur, quo in genere unum duobus prius est. Nam si duo sint, continuo sequitur unum esse. Vnum autem si sit, non necesse est duo esse. Ita non uicissim retro commeat, consequens esse si unum sit, ut duo

sint. Prius igitur huius generis dicitur, à quo non commeat retro uicissim status consequentia. Tertio, quodam ordine prius appellatur, id quod in artibus & orationibus uidere licet. Nam in artibus ijs quæ demonstrationes adhibent, & conficiunt aliquid, prius ordine & posterius continetur. initia enim & elementa priora sunt ordine ijs quæ describuntur, & in grammatica elementa priora sunt syllabis. Eadem est ratio orationum. Principium prius est ordine narratione. Extra ea etiam quæ enumerata sunt genera, quod melius est, & in maiore pretio, id prius naturæ ordine uidetur. Solent enim plerique eos qui apud ipsos sunt in nomine & gloria, quosq; pluris faciunt, principes & antiquiores sibi dicere: quod genus iam ferè alienissimum omnium habetur. Atque hi sunt ferè Prioris modi qui feruntur. Est etiam præterea aliud eius genus. Eorum enim quæ uicissim retro commeant in argumentatione de statu rei tractanda, quod causa est quomodocunque, cur sit alterum, id recte prius naturæ ordine dicitur. Esse autem eius generis quædam, hinc intelligi potest, q esse hominem & uera de eo oratio, sic reciprocatur in argumentatione de rei statu, ut si homo sit, uera sit oratio, esse hominem: & uicissim retro commeando. Vera autem oratio minime causa est, cur res sit: resq; potius causa est quodammodo, cur uera sit oratio. Nam quia res sit, aut non sit, idcirco uel uera uel falsa oratio dicitur. Quinque ergo modis alterum altero prius habetur.

De modis simul.

Simul autem sunt ea omnino & propriè, quorum ortus in eodem tempore est. Neutrum enim horum nec prius, nec posterius esse potest. Hæc autem simul in tempore dicuntur.

Natura uero simul sunt ea, quæ reciprocantur illa quidem in argumentatione, quæ ex statu rei ducitur, sed neutiquam alterū causa est ortus alteri. quod in duplo & simplo cernere licet, quæ sic reciprocantur, ut si duplum sit, simplum sit: & si simplum sit, sit duplum, & neutrum causam alteri ortus afferat. Atque etiam ea quæ ex eodem genere quasi ex altera parte diuidendo respondent, simul natura esse dicuntur. Ea autem ex altera parte cum diuiduntur, inter se respondent, quæ ex eadem sunt diuisione.

ut pennigerum ex altera parte in diuisione respondet terreno & aquatili. Atq; horum nullum altero prius aut posterius est, sed simul natura sunt. Hæc enim cum ad idem genus pertineant, inter se mutuo respondent in diuisione: quandoquidem animal in pennigerum terrenum & aquatile distribuitur. Quæ eadem in species secari possunt, ut dicamus pennigerum aliud gradiens, aliud aquatile. Sunt igitur illa etiam simul à natura, quæ cum sint ex eodem genere, eadem diuisione continentur. Genera autem formis antiquiora sunt semper. Neque enim uicissim retro commeant in tractanda status argumentatione. ut si sit aquatile, sit animans: at si sit animans, non sit necessario aquatile. Sunt igitur simul natura, & quæ reciprocantur, cum neutrum causa sit ortus & status alteri: & quæ inter se ex eodem genere diuiduntur. Sed ea omnino simul sunt, quorum ortus eodem est tempore.

De motu generibus.

Motus autem sex sunt genera, ut ortus, ut interitus, ut accessio, decessio, commutatio, & loci commutatio. Ac cæteras quidem motiones inter se differre, hinc perspicuum potest, quòd ortus non est interitus, nec incrementum imminutio, nec loci commutatio. Eadem est ratio cæterarum. In commutatione autem hoc dubium est, sit ne necesse id quod commutatur, ex aliqua superiori motione mutari. Quod non ita est. Accidere enim potest, ut omnibus perturbationibus, aut certè permultis agitemur, cum interim nulla cæterarum motionum in huius ueniat societatem. Neque enim aut crescere, aut imminui necesse est id quod ex perturbatione mutatur. Similis est ratio cæterarum. Ita necesse est diuersam esse à cæteris motionibus commutationem. Etenim si eadem esset, profectò quod commutatur omne uel augeri oporteret, uel diminui, uel aliquem aliium motum consequi. At nō est necesse. Similiterq; id quod crescit, aut alio impulsu agitatum est, commutaretur necessario. Atqui sunt quædā quæ cum crescant, eadem tamen nulla consequitur commutatio. Velut quadratum circumiecto gnomone, crescit illud quidem, sed tamen nihil commutatur. Quod idem in cæteris sit eius dem generis. Quare differunt inter se motiones. Motui autem omnino quies contraria est, singulis q; singulæ. Nam & ortui contra-

rius eſt interitus, & acceſſioni abſceſſio: & loci commutationi, in loco quies. Sed in loci mutatione maxima repugnantia dicitur, ut loci infimi mutationi, ſummi commutatio, & ſummi mutationi infimi loci mutatio maxime aduerſatur. At uerò reliquæ motioni nõ eſt facile explicare, quódnam ſit contrarium. Nec contrarium illius ullum eſt, niſi quis etiam in hac à qualitate uacuitatem & quietem mutationi in contrariam qualitatem contrario nomine opponat: ſicut in loci mutatione, quietem in loco, aut in contrariũ locum mutationem. Eſt enim commutatio nihil aliud. niſi qualitatis mutatio. Ita contraria eſt qualitatis mutationi quies & uacuitas à qualitate, uel certè in contrariam qualitatem mutatio, ut album fieri & nigrum fieri, aduerſa ſunt: quippe cum commutatio ſequatur, quoties in contrarias qualitates fit mutatio.

De habendi generibus.

Habendi etiam genera ſunt plurima. Aut enim habere ut habitum & affectionem dicitur, aut aliam aliquam qualitatem. Scientiam enim & uirtutes habere dicimur. Vel ut quantitatem, ut quæ certa eſt magnitudine, dicitur magnitudinem habere trium quatuórue cubitorum. Vel ut ea quæ corpus ueſtiunt, qualis ueſtis eſt, & tunica. Vel in parte, ut in digito annulum. Vel tanquam partem, ut manum uel pedem. Et tanquam in uaſe, ut modius habet & continet triticum, uel uinum amphora. Nam & amphora uinum, & modius triticum continet. Hæc enim omnia quaſi uaſe cõtinente dicuntur. Habere etiam aliquid ut poſſeſſionem dicimus, ueluti domum & agrum. Atq; etiam uir mulierem habere, & uirum mulier dicitur. Quæ ſignificatio uerbi habendi una ex omnibus alieniſſima eſt. Neq; enim aliud habere mulierem iudicamus niſi una in domo habitare. Sunt alij quoq; fortaſſe habẽdi modi, nos quidem omnes ferè expoſuimus, quæ crebrius uſurpantur ſermonibus.

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE Interpretatione liber, Ioachimo Perionio Benedicti-no Cormœriacęno interprete.

1

Rimùm constituendum est quid sit nomen, quid uerbũ, tum quid negatio & affirmatio, postremo quid enũcia-tio & oratio. Mentis quidẽ interpres est oratio scripta, orationis. Atq; ut nõ ũsdẽ literis, sic ne uocibus quidem omnes ũsdẽ utuntur. At uerò & sensa animi quorum primum uerba notæ sunt, & res quarũ sensus animi speciẽ gerunt, idẽ apud omnes ua-lent. Sed de his in libris de Animo diximus: nõ enim ad institutum sermonẽ pertinent. Vt autẽ in animo interdum ueri & falsi noti-tia expers est, interdũ necesse est alterutrũ inesse: sic in oratiõe. Ve-rum enim & falsum in coniunctione & disiunctione rerũ omne consistit. Quocirca perceptioni animi et quæ à uero & falso abest, nomina & uerba respõdent: ut homo, ut id quod albũ est, cũ ni-hil additur præterea. neq; enim ueri quicquã falsumue enuncia-tur. Idq; hinc intelligi potest, q Tragelaphi uerbum aliquid illud quidem significat, sed nondũ quicquam uerè aut falso dicitur, nisi aut esse aut nõ esse omnino adiungatur, aut ad tẽpus accõmodetur.

1.

De Nomine.

Nomen igitur uox est ex institutо significans, omnis expers tem-porissicuius pars nulla quicquam declarat separatim. Nam in Rei-publicæ uerbo, publica nihil per se significat, ut in hac oratione, Respublica. Sed non est simplicium iunctorumq; nominum eadem ratio, propterea q in illis pars nullo modo significat, in his pars uult illa quidẽ se significare, sed tamen separatim nihil declarat o-mnino: uelut in hoc uerbo pronomen, nomen nihil per se significat. Ex instituto autem dixi, q nullum nomen natura constat, sed cum quasi nota quædam acciderit. Nam soni ii qui nullis literis expri-muntur, quales sunt beluarum, aliquid illi quidem significant, atta-men nullus eorum ad nomen pertinet. Non homo etiam nominis locum non obtinet, nec ei nomen ullum impositum est, quo appelle-retur: quando quidem nec oratio est nec negatio. Appelletur sanè no-men institutum, q æquè in quamuis re dicatur tam quæ est, q quæ

millâ est. Hæc uerò Ciceronis, & Ciceroni, & cætera eiusdem generis, non nomina, sed casus nominis uocentur. Nam si cum cæteris iungantur, per se quidem oratio cõstat: at si cum uerbo est, erat, uel erit, nec uerum id, neque falsum est. quod in nomine fit semper. uelut his orationibus, Philonis est, uel non est, nondum quicquam uerè falsoue dicitur.

De Verbo.

Verbum autem id est, quod tempus adsignificat, cuius pars nulla significat separatim, semperq; ea declarat & indicat quæ de altero dicuntur. Tempus autem dico adsignificare, ut ualetudo nomen est, curari uerbum, quod instans & præsens significat, & semper ea quæ de altero dicuntur indicat, qualia ea sunt, quæ de subiecto dicuntur, uel in subiecto insunt. Non curatur autem & non incendit, non appello uerba, quoniam uerbum significatione sua tempus meludit, & in re aliqua semper cohæret. Et quoniam nomen ei nullum impositum est, uerbum infinitum appellari licet. quãdoquidem tam in eo quod est, quam in eo quod non est æquè dicatur. Itemq; curabitur & curatum est, nõ sunt habenda uerba, sed casus uerbi. Hoc autem à uerbo differunt, Q præsens tempus uerbum significat, illa id omne in quo interiectum præsens est. Ac uerba si sola dicantur, nomina sunt, significántque aliquid. Nam & qui ea enuntiat, intellectum iam primit in animo & qui audit, quiescit: sit autẽ nec ne sit res, nondum exponit. Neque enim illud esse aut non esse rem declarat, nec si ipsum est per se solum dicas. Id enim nihil est. Significat autem coniunctionem quandam, quæ intelligi sine iis quæ copulantur, non potest.

De Oratione.

Oratio est uox quæ significat, cuius pars aliqua seiuncta separatã; ut nomẽ, nõ ut affirmatio significat: uelut homo aliquid significat, nõ rem esse, aut nõ esse: cui tamẽ si quid adiungitur, sit uel affirmatio erit, uel negatio, non uocabuli hominis sola coprehensio. Neque enim in hoc uerbo forex, illud rex quicquã declarat, sed uox est solum. In iunctis autem significat illud quidem, ut dixi, sed non separatim. Quanquã autẽ ex instituto, quemadmodũ dixi, non ut instrumentum, omnis significat oratio, non tamen omnis enunciat

ac dicit, sed ea sola quæ uel uerum uel falsum complectitur. Neque enim omnes complectuntur. uelut precatio, oratio est illa quidem, sed nec uera nec falsa. Ac cætera quidem quoniam artis rhetoricæ uel poeticæ propriæ sunt, ab hac arte omnes expelli ac repudiari debent: quæ autem quid de quodam dicit, ea sola retinenda est. Est autem primum enunciationis genus, affirmatio & negatio: cæteræ una coniunctione fiunt. Sed omnis ex uerbo aut casu uerbi constet enunciatio necesse est. Etenim hominis definitio, nisi est, uel erat, uel erit, uel aliquid tale adiungatur, nondum quicquam enunciat. Nã quid ita totũ hoc, animal gradiẽs bipes, unum quiddam non multa declarat (neque enim unam conficient orationem, etiamsi inter se continentur) non est institutæ disputationis. Vna autem enunciatio est, quæ aut unum aliquid declarat, aut ex una uincta est coniunctione. Multæ uerò quæ uel multa, & non unum aliquid significant, uel carent coniunctionibus. Ac nomen quidem & uerbum uocabula sunt tantummodo. quandoquidem non potest is qui sic aliquid oratione & uoce exprimat, enũciare aliquid, siue rogetur, siue nõ rogetur: sed is demum potest, qui omnia uoluerit dicere. Harum autem enunciationum, simplex alia est, ut quæ aliquid de quodam dicat, uel aliquid cuidam inesse negat. Alia autem quæ ex his constat, iam quasi coniuncta oratio est. Sed simplex pronunciatum, est oratio quæ aliquid de quodam dicit, uel negat, pro ratione temporum. Affirmatio est enunciatio quæ aliquid de quopiam dicit. Nezatio est enunciatio qua aliquid inesse cuipiam negamus. Quando autem quod in aliquo inest, negari potest inesse, & quod abest, aliqui dici potest adesse, & quod adest, adesse confirmari potest, & quod abest abesse, item q; in cæteris tẽporibus quicquid aliquis alteri tribuerit, id omne detrahere potest, & quod detraxerit, attribuere: profectò omni affirmationi negatio, omniq; negationi contraria sit affirmatio necesse est. Sit autẽ cõtradictio, affirmatio negatio q; cõtrariæ. Opponi aut cõtradictorio nomine dico, ea quæ eiusdem rei est, & de eadẽ re dicit, de qua altera, nõ ομωνυμως cætrisq; omnibus adiunctis, quæ cõtra Sophistarũ molestas rationes cõstituta sunt, & definita à nobis.

De subiectis & prædicatis enunciationum.

Quoniã autẽ res partim uniuerſæ ſunt, partim ſingulæ (uniuerſas autem appello eas, quæ ſuapte natura dicuntur, in multis: ſingulas, quæ non dicuntur: ut homo, in rebus uniuerſis eſt: in ſingulis, Callias) neceſſe eſt effari ineſſe aliquid, aut non ineſſe rerum uniuerſarum cuipiam, aut ſingularum. Ac ſi quis aliquid omnino ineſſe aut nõ ineſſe in quadã re uniuerſa confirmet, contrariæ erũt enũtiationes. Dico aũt in re uniuerſa omnino & totũ dici, uelut in his, Omnis homo albus eſt. Nullus homo albus eſt. Sin autẽ de re uniuerſa non omnino quid enuntietur, non ſunt enuntiationes contrariæ: attamen fieri poteſt, ut quæ declarantur ac ſignificantur contraria ſint. Appello autem non omnino & totum aliquid de re uniuerſa eloqui, quales hæ ſunt enuntiationes, Homo eſt albus, Homo non eſt albus. Nam cum homo in rebus ſit uniuerſis, non totum & omnino uſurpatum eſt enuntiando. Verbum enim omnis non quiddam uniuerſum ſignificat, ſed omnino dicit. In re autem quæ omnino totumq; dicitur, nunquam uere dici poteſt illud omnino. Neq; enim uera eſſe ulla poteſt aſſertio, in qua de re quæ totum dicitur, aliquid omnino enuntiatur. Ex quo genere illa eſt enuntiatio, Omnis homo omne animal eſt. Affirmatio igitur negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rem uniuerſam in eodem ineſſe dicit, ſed non omnino: ut, Omnis eſt homo albus, &, Non omnis homo eſt albus: Nullus homo albus eſt, aliquis homo eſt albus. Contrario uerò nomine opponitur rei uniuerſæ affirmatio rei uniuerſæ negationi: quales hæ ſunt, Omnis homo iuſtus eſt, Nullus homo iuſtus eſt. Quocirca eſſe hæ ſimul ueræ nullo modo poſſunt. At his contrariæ ſimul in eodem dici uerè poſſunt: ut, Non omnis homo albus eſt: &, Aliquis homo albus eſt. Quapropter quæ ex rebus uniuerſis contradictoriæ conſtant, id q; omnino & totum, earum neceſſe eſt alteram ueram eſſe uel falſam. Item q; earum quæ ex ſingulis conſtant, quales hæ ſunt, Albus eſt Socrates. Quæ autem ex uniuerſis rebus, nec omnino conſtant, earum non ſemper una uera eſt, falſa altera. Nam hæ ſimul ueræ dicuntur, Eſt homo albus, nõ eſt homo albus. Et hæ, Eſt homo pulcher, Nõ eſt homo pulcher. Nam & ſi quis turpis ſit, non eſt formoſus, & tum cum ſit aliquid, id nondum eſt. Sed hoc ſtatim alienum

uideri poteſt, propterea q̃ hæc enunciatio, Non eſt homo albus, idem etiam quod illa ſimul, Nemo eſt albus, ualere uideatur. Sed nec idem ualet, nec ſimul etiam illam declarat neceſſario. Vni autem negationi unam affirmationem contradictorio nomine opponi hinc intelligi poteſt, q̃ idem negari negatione oporteat, quod affirmatione confirmatum ſit, & de eodem, uel eorum aliquo quæ ſunt in rebus ſingulis, uel eorum quæ ſunt in uniuerſis, tanquam totum, uel non quaſi totum: ut, Socrates albus eſt, Socrates albus non eſt. Sin autem aliquid aliud eidem ineſſe negetur, aut alij cuipiam, nõ opponetur hæc illi contrario nomine, ſed altera. Huic enim enunciationi, Omnis homo eſt albus, hæc repugnat, Non omnis homo eſt albus. Et huic, Aliquis homo eſt albus, hæc, Nullus homo albus eſt. Item huic, Eſt homo albus, illa, Non eſt homo albus. Ac unam quidem affirmationem uni negationi contradictorio nomine opponi, qualeſq; eſſent, dixi. Hoc etiam docui alias eſſe contrarias, & quales eſſent: contradictionem q̃; non omnem ueram eſſe aut falſam: quaq; de cauſa, & quando uera eſſet aut falſa. Eſt autem ſimplex affirmatio & negatio, quæ unum aliquid de uno dicit, aut de re quæ uniuerſa eſt totum, uel non ita. ut, Omnis homo albus eſt, Non omnis homo albus eſt: Eſt homo albus, non eſt homo albus: Nemo albus eſt, Aliquis homo albus eſt, ſi modo albi uerbum unum idem q̃ declaret. Nam ſi duobus nomen unum impoſitum ſit, ex quibus conſtare non poſſit unum, non ea una & ſimplex affirmatio aut negatio eſt. Vt ſi quis equo & homini nomen ueſtis imponat, ut ſit ueſtis alba, hæc neq; affirmatio ſimplex ſit, neque negatio. Sic enim nihil differt, dicas, Homo eſt equus albus, an, eſt homo albus, & eſt equus albus. Quòd ſi hæ plures ſunt, multaq; declarant, certè prima uel multa declarat uel nihil: quandoquidem nemo equus eſt. Quare ne in his quidem una uera eſt, altera falſa neceſſario.

De futuris contingentibus.

In inſtantibus igitur ac præteritis affirmatio aut negatio uera ſit uel falſa neceſſe eſt: in iiſq; ut dixi, quæ ex rebus uniuerſis conſtant omnino, ſemper altera uera eſt, altera falſa neceſſario. Item q̃; in iis quæ ex rebus ſingulis. In iis aut quæ ſunt ex rebus uniuerſis,

non tamen omnino & totum dicant, non necesse est, de quibus etiã diximus. At uero in enunciationibus quæ de rebus singulis & futuris dicunt, non ita est. Si enim omnis aut uera aut falsa enunciatio est, certè omnia insint aut non insint necesse est. Nam si hic aliquid fore dicat, ille idem neget fore, profectò necesse est uere alterutrum dicere, si modo omnis enunciatio uera est, aut falsa: quandoquidem in eodem simul utrunq; non intelligitur. Etenim si uerè dicatur, esse album aliquid, aut non esse album: necesse est id esse album, aut non esse album. Et si est album, aut non est album, uerè id dictum fuit uel negatum. Et si non inest, id falsum est: & si falsum, nec inest. Ita necesse est ex omni æternitate uel affirmationem uel negationem ueram fuisse uel falsam. Nihil igitur euenit neq; fit forte, temere, casu: nihil in alterutram partem aut cadet aut non cadet, sed ex necessitate omnia fiunt quæcunq; fiunt, non in alterutram partem. Nam aut is uerè dixit qui rem confirmauit fore, aut is qui negauit: quoniam æquè eodemq; modo eueniet res, aut non eueniet. Quod enim alterutram in partem cadit, non hoc modo potiùs, q illo euenit aut futurum est. Præterea si quid album sit hoc tempore, superiore tempore fuit uerum, albũ id futurum esse. Ita ex æternitate fuit uerum quicquid fit, id aut esse iam, aut futurum esse. Quòd si ex æternitate fuit uerum, aliquid esse iam, aut futurum esse, certè id nõ potest nõ fieri aut fore. Quod autem non potest non fieri, fieri nõ potest, ut nõ sit: quod autem ut non sit, fieri non potest, id necesse est fieri. Quicquid igitur futurum est, id fieri necesse est. Ita nihil in alterutram partem cadit, neq; fortuito. Si enim fortuito, non ex necessitate. Quin neutrum uere dici potest, neque futurum quicquam, neque non futurum esse. Primum enim si falsa sit affirmatio, certè uera negatio non erit: & si hæc falsa sit, non erit uera affirmatio. Deinde si fuit uerum, album aliquid simul & magnũ fore, duo illa adsint necesse est. Et si cras sit adfuturum, cras aderit. Sin autem nec futurum est, nec minus futurum cras, nunquam exempli causa, bellum nauale alterutram in partem cadet, quoniam nec fieri nauale bellum necesse fuit, nec minus fieri. Atq; hæc sunt incommoda, & alia eiusdem generis, quæ fusapere cogimur, si necesse sit ex omni affirmatione & negatione,

quæ contradictorio nomine opponantur, siue in ijs quæ ex rebus uniuersis constant, siue quæ ex singulis, alteram ueram esse, alteram falsam, nihilque in alterutram partem casurum esse in præteritis, omniáq; esse aut futura esse ex necessitate. Eademq; ratione omnis è uita tolletur & deliberatio & actio: quoniam si hoc faciamus, illud eueniet: & si hoc minime faciamus, illud non eueniet. Nihil enim prohibet ad decem millia annorum hunc confirmare hoc uel illud fore, alterum negare, ut ex necessitate eueniat quod in alterutram partem, tum ei licebat uerè dicere. Neq; uerò interest utrum promuntiarint aliqui contradictionem, necne pronuntiarint: quippe cum perspicuum sit, hoc uel illo modo res euenire solere, etiam si nihil nec hic confirmet, nec ille neget futurum. Neq; enim quia confirmatum est, aut negatum fore aliquid, idcirco id futurum est, aut non futurum, uel ad decem millia annorum, uel quotus tempore. Quare si ex omni æternitate ea uis & natura rerum fuit, ut una uera esset, necesse fuit eam fieri. Ita omnium rerum ea uis fuit ex æternitate, ut ex necessitate fierent. Si quis enim uerè dixerit fore aliquid, id non potest non fieri. Et quod factum est, id ex æternitate fuit uerum futurum esse, quod fieri non potest. Videmus enim rerum futurarum initium & consilio moderari & actione: omninóque in ijs quæ non semper agunt aliquid cernimus illa duo, æquè agere ea posse & non posse, in quorum quidem potestate utrumq; situm sit, & ut res sit, & ut ne sit: ita & ut fiat & ut non fiat. Multáq; adeò nobis nota sunt, quorum uis est talis. Velut uestis hæc frangi potest & discidi, nec frangetur, sed prius atteretur. Similiterq; fieri potest ut non discidatur. Non enim prius atteri posset, nisi fieri posset ut ne discideretur. Similis est ratio eorum omnium in quibus eadem uis reperitur: ex quo perspicuum est, nec esse nec fieri ex necessitate quæcunque fiant, sed alia in alterutram partem cadere: nec affirmationem ueram aut falsam potius quàm negationem esse: alia esse in quibus alterum magis & plerunq; fiat, & tamen alterum euenire posse, alterum non posse. Ac quicquid est in rerum natura, id sit quandiu fiat: & quòd non est quandiu non fiat, id non sit necesse est. Attamen nec quod est, id omne esse necesse est: nec quod non est,

non esse. Neq; enim ex necessitate esse quicquid est quia sit, idem ualet quod omnino esse ex necessitate. Quod idem contingit in ijs quæ nulla sunt. Eadem est etiam ratio contradictionis, in qua omne necesse est uel esse uel non esse, fore uel non fore. Quanquam non est necesse eum, qui disiunctionibus utatur, uerè alterum dicere: ut necesse est nauale bellum cras geri uel non geri, non tamen geri cras bellum nauale necesse est, aut non geri, etiam si illud geri aut non geri sit necesse. Quoniam igitur eadem ratio est ueritatis & orationum & rerum, certè necesse est ea omnia quorum ea uis est & natura, ut alterutram in partem incliment, contrariáq; recipiant, eadem ratione etiam contradictione contineri. Quod in ijs etiam rebus fit, quæ non sunt æternæ, quæq; nō semper nullæ sunt. Ex ijs enim necesse est alteram contradictionis partē ueram esse, alteram falsam: nō quidem hanc uel illam, sed alterutram. Et quāquam ad ueritatem altera propius accedit, tamen non iam uera est uel falsa. Ex quo efficitur non necesse esse in enuntiationibus contradictorijs alteram ueram esse, alteram falsam. Non enim eadem ratio, ut dixi, est eorum quæ sunt in rerum natura, & eorum quæ non sunt, esse autem uel non esse possunt.

De enuntiationibus infinitis.

Quoniā autem affirmatio omnis quiddam de quodam dicit, idq; uel nomen est, uel uacat nomine: quoniamq; quod in affirmatione continetur, id & unum esse & de una re dici debet (iam autem de nomine & de eo quod uacat nomine disseruimus. Illud enim non homo, non nomen, sed infinitum nomen appello, q̄ unū quiddam significat quodam modo nomen infinitum: quemadmodum non ualet non uerbum dico, sed infinitum) profectò omne effatum aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine, uerboq; constet necesse est. Esse autem effatum sine uerbo nullum potest. Nam uerba illa, est, fit, & cætera eiusdem generis, quoniam tempus adsignificant, in ijs sunt quibus certa sunt imposita nomina. Prima igitur erit affirmatio & negatio, Homo est, Homo non est. Deinde hæ, Non homo est, Non homo non est. Tum hæ, Omnis homo est, Non omnis homo est. Postremo hæ, Omnis non homo est, Non omnis non homo est. Eadem est ratio temporum, quæ extrinsecus

adhibentur.

Cum uerò uerbum Est in oratione tertium dicitur, tum duo contrario nomine oppositarum pronuncationum genera nascuntur. Intelligo autem Est tertium nomen uel uerbum adiungi, ut hac enuncatione, Homo iustus est. Ob eamq; causam hæc quatuor erunt, quorum duo affecta erunt ordine ad affirmationem & negationem quasi priuationes, alia duo non erunt. Illud inquam, est, uel nomini iusti adhiberi potest, uel non iusti. Quod idem fit in negatione. Sūt igitur quatuor. Sed quod dixi, ex hac descriptione intelligi licet.

Homo iustus est.	Huius negatio. Homo non est iustus.
Non iustus est homo.	Non iustus nō est homo.

In his enim est & non est, nominibus iusti & non iusti adiungun tur. Atq; hæc quidem eo ordine dispositæ sunt, quem in Analyticis ostendimus. Quod ita fiet etiam, si nomine uniuerso constet affirmatio. ut,

Omnis hō iustus est, Cuius negatio est. Nō omnis homo iustus est.
Omnis hō nō iustus ē. Nō omnis hō nō iustus est.

Nisi q̄ non possunt æquè uerè simul esse enuncationes eæ, quæ re periuntur in eo de quo dicitur. Ut si de Socrate lineis, ad perpendiculum inter se respondent. Sed tamen uerè sunt, interdum eodem tempore. Atq; hæ quidem duæ contradicto riæ sunt. Aliæ autem duæ cum hoc non homo, quasi cum subiecto quodam adiuncto. uelut,

Non homo iustus est,	Non homo non est iustus.
Non homo est nō iustus,	Non homo non est non iustus.

His autem plures esse contradicentes nullo modo possunt, hæq; sine illis, ipsæ inter se pugnabunt, q̄ illud non homo tanquam nomen sibi adiungant. Atq; in iis etiam omnibus in quibus est uerbū non copulatur, ut in illis uerbis ualere & ambulare, idem efficit, si ita ponatur, ut si est coniungeretur. uelut, Omnis homo ualet, Non omnis homo ualet. Et, Omnis non homo ualet, Non ualet omnis non homo. Non enim totum hoc, non omnis homo, dicendū est, sed negatio ad hominis uerbum addi debet, quoniam omnis non quiddam uniuersum, sed omnino declarat. Quod ex his enuntiationibus perspici potest, Valet homo, Non ualet homo: Valet

non homo, Non ualet non homo. Inter has enim & illas hoc interest. q̃ in his nihil prorsus uniuersum totumq; dicitur, in illis dicitur. Ergo significat omnis & nullus aliud nihil, nisi nomen omnino totumq; duci in enunciationibus. Ita cætera eadem omnia conuenit adhiberi. * Quando autem huic enunciationi, Omnis animans iustus est, illa contraria est quæ dicit, nullum esse iustum animantem, perspicuum est eas nunquam simul in eodem ueras futuras esse: quæ autem his repugnant possunt interdum: uelut, Non omnis animans iustus est, & Est aliquis animans iustus. Quæ eædem enunciationes consequuntur: hæc quidem, Nemo est iustus, huic, Omnis homo est non iustus: & hæc, Est aliquis homo iustus, huic, Non omnis homo est non iustus. quandoquidem sit aliquis iustus necesse est. Illud etiam perspicuum est, si uerè licet negare in singulis enunciationibus ei qui rogatus sit, uerè etiam eundem posse dicere, ut, Estne sapiens Socrates? Non. Non est igitur sapiens Socrates. In uniuersis autem non est uera ea quam dixi, sed negatio, ut, Num omnis homo sapiens est? Non. Omnis igitur homo sapiens non est. Hoc enim falsum est, at illud uerum, non omnis igitur homo est sapiens. Atq; hæc quidem illi repugnans & contradicens est, illa contraria. Quæ uerò ex nominibus & uerbis infinitis inter se repugnantes & contradicentes sunt, qualia sunt hæc, non homo, & non iustus, eæ uocare nomine & uerbo tanquam negationes uideri possunt, sed tamen non ita est. Nam cum necesse sit semper uerum aliquid uel falsum negationem declarare, qui hoc totum non homo dixerit, nihilo magis atque adeo minus, quàm qui solum hominis uerbum pronunciauerit, uere aliquid aut falso dixerit, nisi quid adiungat. Nec uerò pronunciatum hoc, Est omnis non homo iustus, idem quod superiora illa declarant: nec illud quod huic repugnans est & contradicens, Nõ est omnis non homo iustus. Atque hæc, Omnis non homo est non iustus, par illi est, Nullus est iustus non homo.

* At uerò nomina & uerba si trãsponantur aut trãsiciantur idem ualẽt. uelut, Est albus homo, Est homo albus. Si enim secus sit, certè eidem affirmationi multæ sunt futuræ oppositæ negationes. At unã uni esse oportere demonstrauimus. huius enim, Est albus homo

negatio est, Non est albus homo. Huius autem, Est homo albus, si idem quod illa, Est albus homo, non declaret, negatio erit, uel hæc, Non est non homo albus, uel illa, Nõ est homo albus. Atqui hæc, Non est non homo albus, huius est negatio, Est & non homo albus. altera autem huius, Est albus homo. Duæ igitur sint unius necesse est. Ex quo intelligitur, si nomen & uerbum transponantur traïciantur q; in oratione, eandem omnino affirmationem & negationem futuram. Dicere autem & negare unum aliquid multis, aut multa uni conuenire, non una & simplex affirmatio & negatio solet, nisi unum ex multis declaretur: unum autem appello, non si nomen unum sit impositum, nec ex illis unum aliquid efficiatur (uelut homo certè & animal est, & bipes, & dicur) sed si unum quiddam ex his constet. Itaq; quoniam ex homine & albo & ambulatione nihil efficitur, si quis quid de ijs enunciet, non una pronunciatio sit, sed multæ, etiam si uox una esse uideatur. Item q; multæ sunt, si de uno quodam hæc dicantur omnia. Quocirca si dialectica interrogatio responsionis petitio est, ut uel propositio explicetur, uel pars altera repugnantiæ & contradictionis: propositio autem unius est pars repugnantiæ & contradictionis, profecto nunquam ad hæc unum responsum adhiberi potest. quando quidem ne si uera sit quidem una interrogatio est. Sed de his in Topicis diximus. Ex quo id etiam perspicuum est, quid est nõ esse Dialecticam interrogationem. Nam & optio danda est, ut ex interrogatione utram uelit partem contradictionis & repugnantiæ alter eligat: & qui interrogat, antè constituere & definire debet, sit, nec ne sit hoc homo. Sed quoniam alia coniuncta & copulata sic dicuntur, ut unum fiat κατηγόρημα ex his quæ separatim dicũtur alia nõ: quæ hoc loco distinctio & dissimilitudo est, quærat aliquis. Nã & animal de homine separatim uere dicatur, & bipes separatim, atq; ea pro uno habentur. Item homo & albus quæ eadem unum sunt. At uerò non si quis sutor sit, & bonus, cõtinuo sutor bonus esse dicatur. Si enim quia utrunq; uerum sit, esse coniuncta ambo debeãt, permulta incommoda susciperi cogemur. Nam cum hominis albiq; nomen de homine uere dicatur, ergo etiã totum: rursum cum albi nomen, etiã totum. Ita erit homo albus al-

bus, in quo ad exitum nunq; peruentiet oratio. Itemq; erit musicus albus ambulans, eademq; sæpe connexa & repetita, nihil in quo cõsistant habebũt. Præterea si Socrates, Socrates sit & homo, etiã Socrates Socrates homo sit necesse est. Et si homo ac bipes, sequitur ut sit etiã homo homo bipes. Illud igitur perspicuum est, absurda multa cõsecutura necessario, si quis cõiunctiones omnino cõtendat fieri oportere. Nũc quemadmodum hæc cõstituẽda sint omnia, uideamus. Eorũ quidem quæ dicũtur, & eorum de quibus alia dicitur, quæ forte temere dicũtur, aut de eodem aut alterũ de altero, ea omnia nõ unũ efficiũt. Velut in hoc, Homo est albus & musicus nec unum ex albo fit & musico: siquidẽ utrũq; accidens est. nec si quus albus est, idem musicus sit, idcirco ex albo musico fit unũ. Forte enim temere aliquis musicus & albus dicitur. Ita nõ unũ quiddam ex musico & albo efficitur. Quocirca ne sutor quidem bonus omnino dicẽdus est, sed tantũmodo animal bipes, q nõ casu dicãtur. Atq; etiã unũ quiddam nõ cõstat ex ijs omnibus, quæ in altero reperiũtur. Itaq; nec id quod album est, albũ est, nec homo, homo animal uel bipes, q m homine & bipes & animal cõtinẽtur. Vere aũt dicitur aliquis omnino homo esse homo, aut quidam homo albus, albus homo esse. nec id uerum est semper. Tumq; id falsum est deniq; cum id quod adiunctum est, aliquid repugnãs cõtinet, ex quo etiã repugnãtia cõsequantur. Vt si mortuus homo, homo esse dicatur. At si nihil tale copulatũ reperiatur totũ uere dicitur: aut certè si adsit tale aliquid, nõ semper id uerũ est: si nõ adsit, ne tum quidem semper uerè dicitur. Velut Homerus aliquid est, ut, poëta. An uerò sit nec ne sit, quæstio est. Nã casu & fortuito de Homero ori illud est, m hac enũciatione, Poëta est Homerus, dicitur, non sua uirtute atq; natura. Quamobrẽ in quibus dicẽdi rationibus repugnantia est nulla, si pro nominibus definitiones adhibeãtur, dicuntq; nõ casu & fortuito, sed per se suaq; ui: in ijs omnibus, illud aliquid adiunctum etiam omnino uerèq; dicetur. Nam quæ nulla sunt, quia opinabilia sunt, nõ uerè aliquid esse dicũtur: quippe cum ea nõ opinemur esse omnino, sed non esse in rerum natura.

De Enundationibus Modorum.

His autem expositis, nunc quemadmodum inter se affectæ sint

enunciationes, quæ de eo dicunt quod possit fieri aut nõ possit, déq; eo quod euenit aut non euenit, de eo demq; qđ impossibile, quodq; necessarium est, disseramus. Quam enim uim habeãt, magna quæstio est. Si enim ex ijs quæ illis continentur eæ inter se pugnant & contradicũt quæ ex uerbis est, & nõ est, constãt. uelut si huius, Est homo, negatio est, Non est homo: non illa, Est non homo. Et si huius, Est homo albus, hæc, Non est homo albus: non illa, Est homo non albus. (Nã si de omni re uel quod ait uel quod negat dicitur, certè uerũ est, lignum hominem non albũ esse. Quod si ita est, in omnibus ijs etiã in quibus est uerbũ non adiũgitur, quod pro illo est dictum erit, idẽ ualebit, ut huius effati, Homo ambulat, non hæc, Ambulat non homo, sed illa, Non ambulat homo, futura negatio est, quoniã utrũ hominem dicamus ambulare, an ambulãturum esse, nihil interest) si inq; ita se res habeat in omnibus: profectò huius, Fieri potest, non hæc, Potest non fieri: sed illa, Non potest fieri, negatio sit necesse est. At qui res & fieri & non fieri eadẽ potest. Quicquid enim duidi, & ambulare potest: id & nõ duidi potest, & non ambulare. Cuius ratio est, q̃ non semper id omne re ipsa est, quod hoc pacto fieri potest. Ita et etiã conueniet negatio. Nã potest non ambulare quod uim ad ambulãdum habet: & non cerni, qđ sub aspectum cadit. At fieri non potest, in eodẽ uerè enũciationes repugnãtes contradicentesq; dicãtur. Non igitur huius pronunciati, potest fieri, illa, potest non fieri, repugnans contradicensq; est: præsertim cum ex his efficiatur, ut aut idẽ de eodẽ dicamus simul & negemus, aut certè ut non ex uerbis est & non est quæ adiungũtur, affirmationes nascãtur & negationes. Quod si fieri non potest, hoc profectò sequẽdum est. Ergo huius enũciationis, potest fieri, negatio est, non hæc, potest non fieri, sed illa, non potest fieri. Eadem ratio est eius quod contingit. Etenim eius negatio est illud, Nõ contingit. Quod idẽ fit in cæteris, cuiusmodi sunt, impossibile, necessariũ fieri. Vt enim in illis est & non est uerba addita mẽta sunt, illa aũt albus & homo subiecta: sic in his est & non est pro subiectis habẽtur: hæc aũt, potest, & contingit, accessiones sunt, quæ quidem in his enũciatis, Potest fieri, & Non potest fieri, ita quid uerum sit quidue falsum, ut in illis est & non est, definiũt & explicant. Hu-

ius autẽ, Potest non fieri, negatio non est quæ sequitur, Non potest fieri, sed hæc, Non potest non fieri. Et huius, Potest fieri, non illud, Potest non fieri, sed hoc, Non potest fieri. Quocirca quod fieri potest & quod potest non fieri, alterũ alteri consequitur, q̃ idem & fieri & non fieri potest. Non enim pugnant secũ & contradicũt, Q̃d fieri potest, & quod potest non fieri: sed, quod fieri potest, & quod fieri non potest, quoniã dissident à sese & contradicũt, nunq̃ m eodem uere dicũtur. Eodemq̃; modo de his, quod potest non fieri, & quod non potest nõ fieri, iudicãdum. Similiterq̃; huius, Necessariũ est, negatio est non illud, Necessariũ non est, sed illud, Non necessariũ est. Huius aũt, Necessariũ non est, illud, Non est non necessariũ. Itemq̃; huius, impossibile est fieri, non illud, Impossibile est non fieri, sed illud, Non impossibile est fieri. Huius uerò, Impossibile est non fieri, illud, Non impossibile est non fieri. In summa, est & non est poni ut dixi, modo subiecta debent: hæc autem quæ negationem & affirmationem efficiunt, ad illã ipsa uerba est & non est addenda sunt. Atque eæ demum repugnantes & contradicentes existimandæ sunt enunciationes, in quibus potest & non potest, contingit, & non contingit, impossibile est & non impossibile est, necessarium & non necessarium, uerum & non uerum collocantur. Atque consequentia quæ hinc nascuntur, disponenda sunt hoc modo: Ei enim quod fieri potest, illud quod contingit ut sit, consequitur, retroq; id commeat uicissim. Hæc etiam consequuntur, quod non impossibile est fieri, & quod non necesse est fieri. Ex eo uero quod potest non fieri, & quod accidit ut non fiat, id quod non necesse est non fieri, & quod non impossibile est non fieri consequentia sunt. Ex eo etiam quod fieri non potest ut sit, & quod non accidit ut sit, id quod necesse est non esse, & quod impossibile est esse sequitur. Cõsequentia etiam sunt & id quod necesse est esse, & quod impossibile est non esse, ex eo quod non potest non esse, & quod non accidit ut nõ sit. Id quod ex hac descriptione intelligi potest:

Fieri potest ut sit	Quod fieri non potest
Accidit ut sit	Quod non accidit ut sit
Non impossibile esse	Quod impossibile

Non neceſſarium eſſe.	Quod neceſſe eſt non eſſe.
Fieri poteſt ut non ſit	Quod non poteſt fieri quin ſit.
Accidit ut non ſit	Quod non accidit ut non ſit.
Non impoſſibile non eſſe	Quod impoſſibile eſt quim ſit.
Non neceſſarium non eſſe	Quod neceſſe eſt eſſe.

Quod igitur impoſſibile eſt ut ſit, & quod nõ impoſſibile eſt & quod fieri poteſt ut ſit, & quod nõ accidit ut ſit, & quod nõ poteſt fieri ut nõ ſit, ita cõſequẽtia ſunt, ut retro etiã uiciſſim cõſequẽtes, ex repugnãtibus & contradicentibus eius quod accidit ut ſit, eſſe. Ex eo enim quod poteſt fieri eius quod impoſſibile eſt non fieri conſequitur id quod impoſſibile eſt eſſe. Ex eo aũt quod non eſt impoſſibile eſſe, id quod impoſſibile eſt eſſe efficitur. Hoc enim totum, Impoſſibile eſt eſſe affirmatio eſt, illud negatio, Nõ impoſſibile eſt eſſe. Quã autẽ uim habeat id quod neceſſe eſt eſſe, uideamus. Atq; illud quidem perſpicuũ eſt in his nõ ita eſſe ut illis, cõtrariaſq; hic cõſequi, repugnãtes autem quæ eadem cõtradicẽtes dicũtur, ſeparatim. Neq; enim huius, Neceſſe eſt nõ eſſe, illa, Nõ neceſſe eſt eſſe, negatio eſt, quãdoquidem utraq; de eodem uera eſſe poteſt. Quod enim neceſſe eſt nõ eſſe, id eſſe nõ neceſſe eſt. Cur aũt enunciationes quæ de eo quod neceſſe eſt dicũt, nõ eodem modo, quo ſuperiores, altera alteri cõſequuntur, hoc cauſæ eſt, q̃ ei quod neceſſarium eſt, id quod impoſſibile eſt eſſe, idem ualet, cõtrario nomine oppoſitũ. Quod enim impoſſibile eſt ut ſit, idẽ neceſſe eſt, nõ, eſſe quidem, ſed nõ eſſe. Quod aũt impoſſibile eſt quin ſit, id ſit neceſſe eſt. Ita ſi illa eodẽ modo ex eo quod poteſt eſſe & nõ poteſt eſſe, cõcludũtur, certe in his cõtrà fiat neceſſe eſt: quãdoquidem non idem ualẽt quod neceſſe eſt eſſe, & quod impoſſibile eſt ut ſit, ſed uiciſſim, ut dictum eſt. An aũt fieri non poſſit, ut hoc modo conſtituãtur repugnantiæ & contradictiones eius quod neceſſe eſt, quæſtio eſt. Huic enim quod neceſſe eſt eſſe, conſequitur id quod fieri poteſt ut ſit. Sin minus, negatio erit conſequẽs, quoniã neceſſe eſt aliquid aut affirmare aut negare. Ergo ſi non poſſit eſſe, impoſſibile eſt eſſe. Quod igitur impoſſibile eſt ut ſit, id neceſſe erit eſſe: quo nihil abſurdius. Atqui ex eo

quod potest esse, conseques id est quod non impossibile est esse, ex quo id quod non necesse est esse. Ita fit ut quod necessarium est, id non sit necesse esse, quod fieri non potest. Ne ex eo quidē quod potest esse id quod necesse est esse, aut non esse concluditur. Nam & cum hoc utrūq; accidere una potest, & illorū utrūlibet uerū sit, quoniam illa uera sunt futura. Simul enim aliquid & esse & non esse potest. Si enim necesse sit esse aut non esse, utrūq; fieri non poterit. Relinquitur ergo, ut id quod non necesse est non esse, ex eo sit consequens, quod potest esse. Nā de eo etiam quod necessariū est, iam uerè dicitur, propterea ꝙ hæc ipsa repugnantia & contradictio ei comparata est quod ex eo concluditur quod fieri non potest. Ex illo enim efficitur id quod impossibile est esse, & quod necesse est non esse: cuius hoc, Non necesse est non esse, negatio est. Consequūtur ergo hæ contradicētes, altera alteri, quemadmodū dixi: quibus ita positis, nihil repugnans concluditur. Vtrū autem ex eo quod necesse est esse, id quod fieri potest ut sit, sit consequens, quæstio est. Nā si non sit conseques, consequēs contrarium & contradicēs erit id, quod fieri non potest. Quod si quis hoc contrariū aut contradicens esse negat, is necesse est fateatur id esse quod fieri potest ut non sit, quæ duo falsa sint in eo quod necessarium est. At contrà idē uidetur secari posse & non secari, esse & non esse. Ita quod necessarium est, id poterit non esse, quod falsum est. Illud igitur perspicuū est, non quicquid potest aut esse, aut ambulare, posse etiā non esse, aut non ambulare, etiamsi id uere de quibusdam non dicatur, primū in iis quæ sine ratione aliquid efficere possunt. Vt ignis uim habet ille quidē caloris, sed quæ rationis sit expers. Quæ igitur facultates ratione ad agēdum impellūtur, eæ multa etiā contraria efficere possunt: rationis aūt expertes non omnes, cùm præsertim ignis calorē suū in genere & non genere non possit, nec ea omnia quæ semper agunt. Sunt tamen quædā facultatibus rationis expertibus prædita, quæ simul contraria recipere possint. Quod dixi propterea, quod non omnis us ad contraria accipiēda apta est: ne eæ quidem, quæ sunt eiusdē generis. Sunt enim quædā facultates homonymæ. Quod enim uim habet aliquid efficiēdi, id non uno modo dicitur: alindq; eò dicitur posse, quid iā re uera agat sic:

Vt posse aliquĕ ambulare, quia iã ambulet: & uno nomine posse esse, quod iã in actu ipso sit, id quod posse esse dicitur. Aliud quod futurũ sit ut agat aliquãdo, uelut cũ aliquĕ ambulare dicimus, q futurũ sit ut ambulet. Atq; hæc quidĕ uis in ijs tantùmodo reperitur, quæ habent suos motus & appetitus, illa etiã ijs quæ nullos habĕt. Et utrunq; uere dicitur posse ambulare aut esse, & quod ambulat iã, & quod in actu est, & quod uim habet ad ambulãdum. At quod hoc modo potest, non uerè omnino de re necessaria dici potest, alteru potest. Ita quoniã ex parte genus consequens est, certè ex eo quod necessariũ est id quod fieri potest, etiã si non omne, concludetur. Ac fortasse quod necessariũ est, aut non necessariũ, quasi fons est & causa, cur sint aut non sint omnia: ut cætera omnia ex eo spectari debeãt, q ex his sint consequentia. Quapropter ex his quæ dicta sunt apparet, in actu, & re uera esse, quæcunq; fiunt necessariò. Si igitur priora sunt æterna, etiam actus & res ui & facultate prior est. Atq; alia cum uim nullam ut sint habeant, actus sunt, ueluti hæ substantiæ quas primas dicimus. alia uim habent ut sint, ea quæ naturæ ordine priora sunt, posteriora temporis. Alia nunq̃ in rerum natura sunt, sed solum esse possunt.

Vtrum autem affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi contraria sit, ea quæ omnem hominem iustum esse dicit, illi, Nemo iustus est: an hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est: uelut Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est: quæ iã ex his inter se sint contrariæ, magna quæstio est. Si enim sensa animi imitatur oratio, illic autem contraria sentĕtia de contrario est, ut hæc, Omnis homo iustus est, illi, Omnis homo iniustus est: certè in ijs etiã enunciationibus, quæ uoce exprimuntur, ita res habeat necesse est. Sin minus illic opinio & sentĕtia de contrario contraria est, ne hic quidĕ affirmatio affirmationi contraria erit, uerũ negatio, ut dixi. Quæ igitur opinio & sentĕtia falsa uera contraria sit, uideamus. utrũm ne ea quæ negat, an quæ ait. Atq; hinc nostra omnis manabit oratio. Est de bono sententia, quæ id dicit bonum esse: alia falsa, id non esse bonũ: tertia, id malũ esse. Harũ utra uera illi sentĕtiæ contraria sit: & si una sit, utra sit contraria, quæstio est. Atq; illud quidem falsum est,

ex eo iudicari contrarias sententias esse, quia sint ex contrarijs. Nã illa de bono sententia, id bonũ esse, & de malo, id esse malũ, eadẽ fortassis etiã uera sit siue multæ sint, siue una. Sunt autẽ hæc contraria, non q̃ contrariorũ sint contraria, sed potius q̃ contrario nomine opponantur. Quòd si sententia de bono est, id esse bonum, alia non esse bonum: & si est etiam aliud quiddã, quod nec in bonum cadat, nec cadere possit: profectò neutra ex illis alijs statuenda contraria est, quæ cadere dicũt quod non cadit in bonum, & cadere negant quod cadit. (Vtræq; enim hæ incertæ infinitæq; sunt, & quibus inesse aliquid cõfirmamus quod abest, & abesse quod adest negamus) sed eæ demum statuendæ sunt, in quibus falli & decipi solemus. Ex quo sunt genere eæ, quibus ortus & origo rei traditur. At qui ex contrarijs ortus omnis constat & nascitur: ergo etiam fallaciæ. Si igitur bonũ bonum est, non malum: illúd q; sua ui hæreat, hoc casu & fortuito (accidit enim ut non sit malum) uerior autem ea est de quaq; re enunciatio, quæ sua ui ex se & per se uera est, & falsa magis quæ suapte spõte & per se falsa: profecto falsa sit necesse est, tam ea sententia qua bonum non esse bonum defenditur, quia de eo sit q̃ sua ui hæret, q̃ ea, quæ bonum in malis esse confirmat, q̃ fortè id & temerè nõn conueniat. Ex quo efficitur, ut magis falsa sit ea sententia, quæ ex negatione est, quàm quæ est ex contrario. At is demum errat in quaq; re uehementer, qui in diuersa & contraria sententia est. Siquidẽ contraria dicuntur ea, quæ in eodẽ genere plurimum differunt. Quòd si harum altera contraria est, magis autem ea est contraria quæ negat: certè hæc ipsa sit contraria necesse est. Nulla autẽ altera, qua bonum in malis esse defenditur, cum ea coniuncta implicatáq; est: propterea q̃ eundem necesse est bonum non esse in bonis putare. Iam uerò si in cæteris omnibus eodem modo res habere debeat, etiam hac ex parte uerè dictũ est à nobis. Aut enim in omnibus ea quæ repugnat & contradicit contraria est, aut in nullis. Quorum aũt contraria sunt mul la in ijs falsa ea sententia est, quæ cum uera pugnat. ut is qui hominem non esse hominem putat, fallitur. Si igitur hæ contrariæ sunt negationes, etiã aliæ quæ contradicunt. Prætereà eadem est ratio eius quæ bonũ in bonis ponit, & eius quæ non bonũ in no bonis:

Secunda huius probationi & ex eo quod sit infinita.

& præterea eius quæ bona in non bonis, & eius quæ non bona in bonis collocat. Ei ergo sententiæ ueræ quæ non bona in non bonis putat, quæ tãdem contraria erit? Non ea quidem quæ in malis non bona ducit: quandoquidem simul uera est interdum, & uera uerae esse contraria nullo modo certè potest. Aliquid enim quod non est bonum, est in malis. Ita ueræ simul esse possunt. Nec uerò ea contraria erit, quæ non bona in non malis numerat, siquidem hæc quoq; uera est, & simul esse possunt. Relinquitur ergo ut eius qua non bona in non bonis numerãtur illa contraria sit sententia, quæ non bona in bonis esse dicit, quoniã falsa est. Ita huius, Bonum non est bonum, hæc, Bonum est bonum contraria est. Ex quo perspicuum est nihil interesse, utrum omnis in affirmatione, nécne, collocemus. Nam contraria erit uniuersa negatio. Vt illi opinioni, Omne quod bonum est, est in bonis: hæc repugnat, Nihil quod bonum est, est in bonis. Et certè sententia ea qua bonum esse bonum putatur, si bonum totum & omnino dicatur, idem ualet quod hæc, Quod bonũ est, id est in bonis. Inter hanc autem & illam, Quicquid bonum est, id est in bonis, nihil interest. Quod idem in eo quoq; quod nõ est bonum contingit. Quod si ita est in sententia, & si intelligentiarum & notionum quæ in animis imprimũtur, interpres est oratio, qua aut affirmamus aut negamus: certè affirmationi etiam contraria sit necesse est ea negatio, qua idẽ à toto genere omnino tollitur. ueluti huic, Omne quod bonum est, in bonis est: uel, Omnis homo bonus est, ea in qua nullus uel nemo est, contrario nomine opponitur. Contradictorio autem nomine ea, in qua non omne, uel non omnis adhibetur. Illud etiam perspicuum est, ueram enũciationem uel sentẽtiam ueræ contrariam esse non posse. Nam & ex oppositis & contrarijs, contrariæ seu aduersæ constant, de quibus homo idem uerè potest dicere, at contraria eidem simul conuenire non possunt.

FINIS.

ARISTOTELIS PRIORVM ANALYticorum liber primus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacœno Interprete. Cap. I.

PRimum dicendum est qua in re uersetur quaq; de re sit ea, quam instituimus, disputatio: ea scilicet in demonstratione uersari, artisq; demonstrandi aliquid q; necessaria ratione concludendi præcepta tradere: deinde exponẽdum est, quid sit propositio, quid uerbum, quid ratiocinatio, quæ absoluta & perfecta, quæ imperfecta sit. Tum quid sit hoc in illo toto intelligi, aut non intelligi: quid q; appellemus in uniuerso genere, aut in nulla parte dici. Igitur propositio oratio est qua aliquid alteri conuenire aut confirmamus aut negamus. Hæc aut generalis est, aut specialis, aut indefinita. Dico autem generalem, cum uniuerso generi aut nulli generis parti aliquid conuenire dicitur. Specialem autem, cum aut alicui generis parti, aut non alicui, aut certe non omni conuenire. Indefinitam uerò cum uel conuenire uel non conuenire sine illo, uniuerse uel ex parte: ueluti, contrariorum eandem esse disciplinam, uel uoluptatem non esse bonum. Hoc autem interest inter eam propositionem quæ necessariò aliquid probat, & eam quæ probabiliter, q ea quæ necessariò probat, alterius repugnantiæ pars sumptio est (neq; enim qui demonstrat necessaria q; ratione aliquid concludit, interrogat, sed assumit) ea autem quæ probabiliter docet dialecticorum q; propria est, repugnantiæ est interrogatio. Nihil autem intererit ad conficiendam tractandam q; utriusq; ratiocinationem. Nam & is qui demonstrat, & is qui interrogat, concludit sumpto illo, aliquid alteri cõuenire aut non conuenire. ita fit ut quæ ualet ad aliquid concludendum propositio, omnino sit oratio qua aliquid in aliquo inesse uel ait quis uel negat eo modo quem diximus. Ea autem ad demonstrandum ualebit, quæ & uera erit, & ex ijs quæ initio sunt posita, sumetur. Quæ uerò ad disserendum ualet, ea, si interroget disputator, repugnantiæ interrogatio est: sin ratiocinationem conficiat, eius quod & uidetur & est probabile, quemadmodum in Topicis diximus, assumptio. Ac propositio quidem quid sit, & quid inter

differant, ea quæ ad concludendum adhibentur, tum ea qua alius quid necessario, tum ea qua probabiliter concluditur, accuratè demceps docebimus. Ad id autem quòd nunc agimus, hæc satis accurate sunt à nobis explicata. Verbũ autem dico id, in quod propositio desinit, cuiusmodi est tum id quod dicitur, tum id in quo aliud dicitur, adiuncto uerbo esse uel non esse, aut etiam separato. Ratiocinatio uerò est oratio, ex qua quibusdam positis & concessis, aliquid aliud ob eam causam quia hæc sunt, necessariò efficitur. Illud autẽ, quia hæc sunt, idem ualet quod, quia ex his efficitur. Ex his uerò effici, est nullum aliud uerbum extrinsecus adrẽ necessariam faciendam desyderare. Ac perfectam quidẽ ratiocinationẽ uoco eam, quæ præter ea quæ sumpta sunt, nihil aliud requirit, ut res necessaria uideatur. Imperfectam autem eam, quæ unum plusue desyderat, quæ sunt illa quidem necessaria propter propositæ uocabula, sed tamen non sumpta sunt in propositionibus. In uniuerso autem genere alterius alterum inesse, idem declarat quod alterum de toto alterius genere dici: & de toto genere dici, est ita dici, ut nihil eorum quæ rei subiectæ & propositæ conueniant, sumi possit, in quo alterum non intelligatur. Quod eodem modo iudicandum est de illo, de nulla generis parte dici.

De propositionum conuersionibus seu reciprocationibus. Cap. II.

Quoniam autem propositio omnis uel rem rei conuenire, uel necessario conuenire, uel posse conuenire declarat, earumq; aliæ dientes sunt, negantes aliæ pro ratione cuiusq; modi enunciandi. Rursumq; dientes ac negantes partim generales sunt, partim speciales, partim infinitæ: ea quæ ex est uerbo constat, in totum negans, conuerso uerborum ordine reciprocatur necesse est: ut si uoluptas nulla bonum est, nullum etiam bonum uoluptas erit. Atiem autem conuerti necesse est, non tamen omnino & uniuerse, uerum aliqua ex parte, hoc modo: Si uoluptas omnis bonum est, aliquod etiam bonum erit uoluptas. Earum autem quæ speciales sunt, ad partemque accommodantur, diens ex parte necessariò conuertitur: si qua enim uoluptas est in bonis, etiam aliquid quod est in bonis, uolupas erit. negans autem non necessario. Neque e-

nim ſi homo aliquod animal eſt, idcirco animal, non eſt aliquis homo. Sit ergo primum ea quæ negat in totum a b propoſitio, ſitque nulli b parti a conueniat, ne ulli quidem ipſius a parti b conueniet. Si qui enim, ut exempli cauſa c conueniat, non erit uerum nulli b a conuenire, quandoquidem illud c, ipſius b pars quædam eſt. At uerò ſi b, omni a conueniat, aliqua etiam a pars b conueniet. Nam ſi eorum nulli conueniat, ne a quidem ulli b conueniet: atqui poſitum eſt omni conuenire. Quod idem fiet, ſi ſpecialis ſit propoſitio. Si enim a in aliqua b parte dicitur, b etiam in aliqua a parte neceſſario dicetur. Nam ſi in nulla parte dicatur, nec a in ulla b parte intelliget ur. Si uerò a, alicui b parte non conueniat, non neceſſe eſt etiam b, alicui a parti non conuenire, ut ſi b animal, & a hominem eſſe ponamus. Non enim homo omne animal eſt, cum interea omnis homo animal ſit.

Cap. III.

Eadem eſt ratio neceſſariarum. Nam & quæ omnino negat uniuerſe, & dicentium utraq; quodam ex parte reciprocatur. Si enim neceſſe eſt a, nulli b parti conuenire, b etiam nulli a conueniat neceſſe eſt. Nam ſi cui poteſt, a etiam alicui b parti poterit. Si uerò neceſſe eſt a, uniuerſo b, aut alicui eius parti conuenire, b etiam alicui a parti neceſſariò conueniet. Niſi enim neceſſe ſit, nec a alicui b neceſſe erit conuenire. Quæ autem ex parte negans eſt, non uiciſſim retro commeat, ob eã cauſam quam ſuprà diximus. In ijs uerò enunciationibus, quæ ex contingendi uerbo erunt, quoniam contingere multis modis dicitur (nam & quod neceſſarium eſt, & quod non neceſſarium, & quod fieri poteſt, contingere dicimus) dicentes omnes eodem modo reciprocantur. Si enim a omni b, aut eius alicui parti contingit, b etiam alicui a contingit. Etenim ſi nulli accidat, ne a quidem ulli b accidet. Id enim ſuprà demonſtratum eſt. Negantium autem non eſt eadem ratio, ſed tum denique erit, cum ea quæ contingere dicuntur, eò dicuntur q uel neceſſe ſit ea non conuenire, uel nõ neceſſe ſit conuenire. Vt ſi quis dicat accidere, ut homo non ſit equus, aut ut candor in nulla ueſte inſit. Horum enim illud neceſſariò non conuenit, hoc non neceſſe eſt conuenire. Eodémque modo propoſitio conuertitur.

Si enim contingit ut nemo homo equus ſit, hoc etiam contingit, ut nullus homo equus ſit. Et ſi accidit, ut candor in ueſte nulla inſit, ut ueſtis etiam nulli candori conueniat, accidet. Si cui enim neceſſario conueniat, candorem etiam alicui ueſti neceſſe erit conuenire. Hoc enim ſuprà demonſtratum eſt. Eadem eſt ratio eius quæ ex parte negans eſt. At uerò quæ plerumq; euenire aut ſolere euenire dicuntur, quemadmodum id quod contingit exponimus, non eodem modo reciprocantur in negantibus, ſed quæ in totũ negat ꝓpoſitio, minimè uicißim retro commeat: quæ autẽ ex parte, retro commeat, quod planum fiet, cum de eo quod contingit, diſſeremus. Nunc hoc tantum nobis perſpicuum ſit præter ea quæ dicta ſunt, contingere ut nulli, aut ut alicui non conueniat, in ijs eſſe propoſitionibus quæ aiant. Contingit enim, eodem in loco, quo eſt uerbum, habetur: eſt autem uerbum quibuſcunq; nominibus in dicendo adiungatur, affirmationem ſemper facit omnino: ueluti eſt non bonũ, aut eſt non album, aut omnino, eſt non hoc, quod etiam pòſt docebimus. In reciprocationibus autem ſimilis erit earum ratio, quæ cæterarum. His autem expoſitis, iam ex quibus, & quando, quoq; modo omnis ratiocinatio conſtet, dicendum eſt. Pòſt diſſeremus de demonſtratione. Ante enim de ratiocinatione dicendum eſt q̃ de demõſtratione, propterea q̃ latius patet ratiocinatio. Nam & demonſtratio quædam ratiocinatio eſt, nec omnis ratiocinatio, demonſtratio.

Prima forma ſeu figura. Cap. IIII.

Igitur cum tria uerba eam inter ſe rationem habent in ora-
tione, ut & poſtremum in medio toto dicatur, & medium in toto
primo dicatur aut non dicatur, ex uerbis ita locatis, perfecta ab-
ſoluta q; concluſio naſcatur neceſſe eſt. Medium autem uerbum uo-
co id quod & ipſum in aliquo, & aliud in ipſo dicatur: quod etiã
medium locum obtinet: Primum autem id quod ipſum in alio: Ex-
tremum uerò id in quo aliud dicatur. Si enim a de omni b, & b
de omni c dicatur: a de omni c dicatur neceſſe eſt. Suprà enim di-
ctum eſt, quemadmodum de uniuerſo genere intelligamus. Item ſi
a in nullo b, & b, in uniuerſo c, ſintelligitur, neceſſe eſt a, in nulla
c, parte intelligi. Si uerò primum uerbum ex omni medio ſit conſe-

quens, & medium nulli extremi parti conueniat, nihil ex illa uerborum collocatione concludetur. Nihil enim ob eam causam quia sint posita & concessa superiora, necesse est effici: fieri enim potest, ut & omni & nulli postremi uerbi parti primum conueniat. Ita nec specialis nec generalis sequitur conclusio. Atqui cum nihil necessarium est, ex iis non existet ratiocinatio. Verba quibus primũ uerbum postremo omni ex parte conuenit, sint hæc: Animal, homo, equus: quibus nulla ex parte, animal, homo, lapis. Itemq; cum nec primum uerbum in medio, nec medium in postremo intelligitur, ne tum quidem erit ratiocinationi locus. Verba quibus primũ uerbum postremo omni ex parte conuenire docebitur, erunt hæc: scientia, linea, medicina: quibus nulla ex parte, hæc, scientia, linea, unio. Cum uerba quidem ad totum genus accommodantur, perspicuum est quando in hac dispositionis forma reliquus sit locus, & quando non reliquus ratiocinationi: & si ei sit relictus locus, necesse esse, uerba ipsa eam inter se rationem habere, quam exposuimus: quam si habeant, tum fore locum ratiocinationi. Si uerò uerbum unum uniuerse dicatur, alterum autem quadam ex parte cum altero collatum: cum propositio omni ex parte dicit aut negat, assumptio autem quadam ex parte dicit, tum absoluta ratiocinatio sit necesse est. Cum autẽ assumptio uniuerse dicit aut negat, aut quolibet alio modo uerba collocata sunt, ratiocinatio tractari non potest. Ponamus igitur a in omni b & b in aliqua c parte intelligi: tum si in uniuerso genere dici id declarat, quod initio dictũ est, necesse erit a alicui c conuenire. Et si a in nulla b parte, b autem in aliqua c parte dicatur: a in aliqua c parte non dicatur necesse est. in nulla enim parte dicũ quid esset explicauimus. Ita perfecta erit absolutaq; ratiocinatio. Eadem etiam erit ratio, si assumptio indefinita sit & aiens, eadem enim erit ratiocinatio, si indefinita specialisq; sumatur. Si uerò in totum aiat uel neget assumptio, non erit conclusio necessaria, neq; indefinita, neq; specialis, siue aiat siue neget. Veluti si a alicui b conueniat aut non conueniat, & b omni c conueniat. In aientibus uerba sumenda erunt, bonum, habitus, prudentia: in negantibus, bonum, habitus, indocilitas. Rursus si b nulli c conueniat, & a de quadam b parte aut dicatur aut

non dicatur, aut non de toto illo dicatur, ne tum quidem neceſſaria ſequetur concluſio. In aientibus hæc uerba ſumẽtur: albus, equus, cygnus: in negantibus, albus, equus, coruus. Eadem etiam ſumenda erunt, ſi propoſitio indefinita ſit. Non ſequitur etiam, cum propoſitio in totum aut dicit aut negat, & ex parte negat aſſumptio ſi indefinita ſpecialiſque ſumatur. Veluti ſi a toti b conueniat, b autem alicui c non conueniat. Cuius enim parti medium uerbum non conuenit: ei & omni & nulla ex parte primum conueniat neceſſe eſt. Sint enim poſita uerba, animal, homo, albus: deinde eorum etiam quæ alba ſunt de quibus homo non dicitur, ſumantur cygnus & nix: ita fiet, ut cum animal illi quidem omni, huic autem nulla ex parte conueniat, neceſſaria concluſio non ſequatur. Faciamus rurſum, ut a nulli b parti conueniat, b autem alicui c parti nõ cõueniat, ſintq; uerba, inanimatus, homo, album, tũ ſumantur cygnus & nix, quorum in neutro homo dicatur: Sic enim quod inanimatum eſt de hoc toto, de nulla illius parte dicetur. Præterea quoniam indefinitum eſt, b alicui c non conuenire, id uerum eſt, ut etiam ponamus & nulla & non omni ex parte conuenire, propterea quòd alicui non conuenit. Ita ſumptis eiuſmodi uocabulis, quæ nulli conueniant, nulla concluſio ſequetur. Hoc enim iam diximus. Perſpicuum eſt igitur, ſi ita uerba inter ſe affecta ſint & collocata, nihil neceſſario effici poſſe. Ex his enim etiam poſſet effici, eodem enim modo oſtendetur, cum propoſitio in totum negabit. Ne tum quidem concluſio ſequetur ullo modo, cum utraque & propoſitio & ſumptio ex parte aient aut negabunt, uel una aiet & negabit altera, uel una indefinita altera definita, aut utraque indefinita ſumetur. Omnium autem uerba communia erunt hæc, animal, album, equus: animal, album, lapis. Ex iis igitur, quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt, ſi qua concluſio partus in hac prima collocationis forma ſequatur, uerba eo modo, quem dixi, collocari diſponiq; oportere: eo modo & ordine ſi collocentur, neceſſe eſſe concluſionem ſequi: ſin alio modo & ordine, non ſequi neceſſariam concluſionem. Hoc etiã perſpicuum eſt, omnes huius formæ perfectas eſſe ratiocinationes, propterea quòd omnes iis quæ initio ſumpta ſunt abſoluũtur ſuis omnibus partibus.

Illud etiam, quæſtiones omneis hac diſponendi argumenti forma probari. Oſtenduntur enim & quæ de toto genere, & quæ de nulla eius parte dicunt, & quæ quadam ex parte aiunt, & quæ quadã ex parte negant. Atq; hãc quidem diſpoſitionis formã primam uoco.

Secunda forma. Cap. V.

Cum autem idem uerbum unius omni, alterius nulli parti conuenit, aut utriuſq; omni, aut nulli parti, hanc talẽ uoco ſecundam formã collocationis. Mediũ autẽ uerbum in ea appello, id quod tam in propoſitione q̃ in ſumptione dicitur. Extrema uerò ea de quibus illud dicitur, quorum primum eſt id quod medio eſt finitimum, poſtremum id quod ab eodem longius. Medium extra fines extremorum illud quidem collocatur, ſed tamen primum eſt totius collocationis. In hac forma perfecta quidem nulla ſequitur concluſio, poterit autem ſequi & cum generales, & cũ nõ generales erũt ſumptiones. Cum generales erunt, ita deniq; neceſſaria concluſio ſequetur, ſi mediũ uerbum in propoſitione de toto genere dicat, & in ſumptione in totum neget, aut contrà, aliter nullo modo ſequitur. Sit enim poſitum m de nullo n, de omni autem o dici, quoniam negans enunciatio reciprocatur, nulli m, n conuenit, m autem omni o poſitum eſt conuenire: n igitur nulli o conueniet. Hoc enim iam antè demonſtratum eſt. Rurſus, ſi m omni n nulli autem o conueniat, ne n quidem ulli o conueniet. Etenim ſi m nulli o conuenit, nec o ulli m conueniet. Atqui m omni n conueniebat, o autem nulli n cõueniet. Hic enim rurſus explicata eſt forma prima diſpoſitionis.

Quoniã negans enunciatio conuertitur, ne n quidem in ullo o intelligetur. ita eadẽ ſequetur concluſio. Hæc autẽ doceri etiã poſſunt ea ratiocinatione quæ cõpellit ad incõmodũ. Hæc igitur perſpicuũ eſt, ſi ita collocata ſint & affecta inter ſe uocabula, neceſſariã illam quidem ſequi ſed nõ perfectã cõcluſionem. Non enim ijs modo quæ initio dicta ſunt, ſed alijs etiã perficitur neceſſaria concluſio. Si autẽ m & de n, & de o omni ex parte dicatur, neceſſaria concluſio non ſequetur. in aientibus uerba ſumenda erũt hæc, eſſentia, animal homo: in negantibus, eſſentia, animal, numerus, ut ſit medium uerbum eſſentia. Nec tum ſequetur, cum m nec de n nec de o ullo dicetur. In aientibus, uerba erunt hæc, linea, animal, homo: in negantibus ratiocinationibus hæc, linea, animal, lapis.

Perſpicuum eſt igitur, ſi neceſſaria concluſio ex propoſitione & ſumptione generalibus ſequatur, neceſſe eſſe uerba ita diſponi, & inter ſe affici, ut initio diximus. Si enim ſecus collocentur, non ſequetur neceſſaria concluſio. Quòd ſi medium uerbum de altero in totum dicatur, cum id fiet in propoſitione ſiue affirmando ſiue negando, & in ſumptione ita dicatur, ut repugnet uniuerſæ enunciationi (repugnare autem dico enũciationem eã, quæ in totum negat, ei quæ ex parte dicit: & eã quæ omni ex parte dicit, ei quæ negat ex parte) neceſſe erit ſequi quæ ex parte negabit concluſionem. Si enim m nulli n alicui autem o conueniat, n alicui o non conueniat neceſſe eſt. Nam quoniam negans enunciatio conuertitur, nulli m, n conuenit. Atqui m alicui opoſitum eſt conuenire. Ita fit ut n alicui o non conueniat. Tractatur enim per primam formam ratiocinatio. Rurſus ſi m in toto n, in o autem aliquo nõ intelligatur, neceſſe eſt n in aliqua o parte nõ intelligi. Si enim omni conueniat, & m de omni n dicatur, neceſſe erit m, omni o parti conuenire. Atqui alicui non conuenire poſitum eſt. Atq; etiam cum m toti n conueniet o, autem non toti, hæc concluſio ſequetur, n non omni o, conuenire. Cuius eadem probatio eſt. Si uerò de o toto, de n autem non toto m dicatur, non ſequetur concluſio. Verba ad concludendum omni conuenire ſunt hæc, animal, eſſentia, coruus: nulli autẽ cõuenire, animal, albũ, coruus. Ne tum quidem ſequetur, cũ m & de o nullo, & de quadam n parte dicetur. Verba ad concludendũ conuenire ſunt hæc, animal, eſſentia, unio: non conuenire hæc, animal, eſſentia, ſcientia. Atq; illud quidem dictum eſt, quando ſequetur & quando non ſequetur concluſio, ſi contraria ſit enunciatio ei quæ ad partem, ea quæ ad totum genus accommodatur. Cum autem ſimilis ſunt qualitatis propoſitiones, ut ambæ aientes uel negantes, nullo modo concluſio ex ijs ſequetur. Sint enim primùm negantes, earumq; prior neget in totum, ueluti m nulli n, alicui autem o non conueniat, fieri certè poterit, ut n & omni o, & nulli conueniat. Verba quidem quibus nulli conuenire docebitur, hæc erunt, nigrum, nix, animal. Quibus autem uniuerſe conuenire doceamus, nulla ſumi poſſunt, ſi m in aliqua o parte intelligatur, et in aliqua non intelligatur. Si enim m o uniuerſe & in totum con-

ueniat, m autem nulla ex parte, profecto m nulli o parti conueniet. At positum est alicui conuenire. Hac igitur ex parte uerba sumi non possunt, idq; ostendendum est nullo certo adhibito tempore. Quoniam enim uerum est m alicui o non conuenire, & nulli conuenire ponitur, quoniamq; cum nulli conueniret nulla conclusio sequebatur, profecto ne nunc quidem sequetur. Rursus ponamus eas esse dicentes, eo deniq; loco generalem collocemus, ueluti m toti n conuenire, idem autem alicui conuenit: certè & in omni & m nullo o intelligi poterit. Verba quibus nulli cõuenire docebitur erũt huiusmodi, albus, cygnus, lapis: quibus autem ostendamus omni cõuenire, nulla inueniri possunt propter eãdem causam quã suprà exposui, sed nullo certo tempore adhibito id docendum est. Si uerò generalis sit assumptio & m in nulla o parte, & in n aliqua dicatur, n & omni & nulli poterit conuenire. Cum docere uolemus conuenire, hæc uerba, album, animal, coruus adhibebimus: cum non conuenire, hæc, albus, lapis, coruus. Quòd si dicentes sint propositio & assumptio, tum uerba hæc, album, animal, nix, ad docendum non conuenire sumemus: ad docendum conuenire hæc, album, animal, cygnus. Perspicuum est igitur cum eiusdem sunt qualitatis propositio & assumptio, ita ut una ad uniuersum genus, altera ad aliquã generis partem accommodetur, non sequi ullo modo conclusionem. Nullo etiam modo sequitur, cum utraque aut ait ex parte aut negat, uel una ex parte ait, ex parte negat altera, uel neutra generalis est uel indefinita. Ad hæc docẽda omnia, uerba hæc sumenda sunt, album, animal, homo: album, animal, inanimatum. ex ijs igitur quæ dicta sunt perspici potest, si uerba ita ut dictum est affecta sint, necessariam sequi conclusionẽ: & ut sequatur cõclusio, necesse esse hoc modo uerba collocari. Hoc etiã perspicuum est, omnes huius formæ imperfectas esse ratiocinationes, perficiuntur enim omnes quibusdam extrà petitis & assumptis, quæ aut in uerbis ipsis necessariò insunt, aut ut concessa ponuntur: ueluti cum aliquid incommodo urgentes ostendimus. Hoc denique etiam perspicuum est, conclusionum quæ hac forma conficiantur, dicentem nullam esse, uerum negantes omnes, tum eas quæ ad uniuersum genus, tum eas quæ ad generis partẽ accommodãtur,

De tertia forma.

Cum uero eidem uerbo toti unũ, alterũ nulli eius parti conuenit, aut utrumq; toti aut nulli, eiusmodi collocationis formam tertiam nomino. In ea autem medium uoco id de quo utrumq; dicimus, extrema uerò ea quæ dicũtur. Primum id quod à medio abest longius, postremum id quod eidem est uicinius. In hac medium est illud quidem extra fines extremorum positum, sed tamen postremũ est in dispositione. Perfecta quidem conclusio in hac quoq; non conficitur, sequi autem potest, & cum generales sunt & cum specíales propositiones, Cum generales quidem sunt, si & p & r, toti s conueniat, conclusio hæc sequetur, p alicui r parti conuenire. Quoniam enim diens conuertitur alicui r parti s conueniet. ita quoniam p omni s, s autem alicui r conuenit, p alicui r parti conueniat necesse est: per primam enim dispositionis formã hæc tractatur ratiocinatio. Hoc etiam potest & ea qua incommodo urgemus, & ea qua rem exponimus ratiocinatione monstrari. Si enim utrumq; de toto dicatur, & eorum quæ subiecta sunt aliquid: exempli gratia, n sumatur, huic & p & r conuenient, & si r quidem omni, p autem nulli conueniat necessaria conclusio sequetur, alicui r p non conuenire. Ita p alicui r conueniet. Eadem enim erit probationis ratio conuersa r propositione. Quod etiam ostendi potest ea ratiocinatione qua incommodo urgemus, quemadmodum in superioribus. At uerò si r nulli, p autem omni conueniat, non erit necessaria conclusio. Verba quibus conuenire docebitur, hæc erunt, animal, equus homo: quibus autem non conuenire hæc, animal, manimatum, homo. Nec cum utrumq; de nulla parte dicitur. Verba ad docendum conuenire hæc sumenda sunt, animal, equus, animatus: quibus non conuenire hæc, homo, equus, inanimatus: ut sit medium inanimati uerbum. Perspicuum igitur est etiã in hac forma collocationis quando sequatur & quãdo non sequatur conclusio quoties generales sunt propositiones. Cũ enim propositiones diẽtes sunt, conclusio sequitur, alicui postremi uerbi parti primum conuenire. Cum uerò sunt negantes, non sequitur. Cum autem una negans erit altera diens, si propositio negt diatq; sumptio, necessario conclusio sequetur, alicui postremi uer-

bi parti non conuenire primum. Quod ſi contrà fiat, non erit neceſſaria. Cum uerò una propoſitionum generalis erit ſpecialiſque altera: ita denique neceſſaria concluſio ſequetur ſi utraque aiat, ut generalem utramus eſſe faciamus. Si enim r quidem omni, p autem alicui ſ conueniat, neceſſe eſt p alicui r conuenire. nam quoniã aiens propoſitio reciprocatur, ſ alicui p conueniet: ita cum r omni ſ, ſ uutem alicui p conueniat, r etiam alicui p conueniet: ex quo fit ut p etiam alicui r conueniat. Rurſus ſi r de aliquo ſ, p autem de omni dicatur, p de aliqua r parte dicatur neceſſe eſt: idem eſt enim genus probationis. Quod etiam eo quod fieri non poteſt & expoſitione demonſtrari licet, ſicuti in ſuperioribus. Quòd ſi propoſitio neget, aiat autem quid de uniuerſo genere ſumptio, concluſio ſequetur. Si enim r ſ omni, p autem ſ alicui non conueniat, neceſſe eſt p alicui r non conuenire. Nã ſi omni, etiã r ſ omni & p ſ omni cõueniet. atqui non conueniebat. idem autẽ docetur ut incõmodo nõ urgeamus, ſi eorum quæ s ſubiecta ſunt aliquid deſignemus in quo p non intelligatur. Cum porrò ait quid propoſitio, ſumptio autem ex parte negat, non ſequetur neceſſaria concluſio, ut ſi p de omni ſ dicatur, r autem de aliquo ſ non dicatur. Verba quibus ex his concluditur omni r p conuenire, hæc ſunt, animatum, homo, animal: quibus autem nulli r p conuenire concludatur reperiri nulla uerba poſſunt, ſi modo r alicui ſ conueniat, alicui autem non conueniat. Si autem nulli r p, r autem ſ alicui conuenit, p etiam alicui ſ non conueniet: atqui poſitum eſt omni conuenire. Si enim omni ſ p conuenit, r autem alicui ſ, p etiam alicui r conueniet. at poſitum eſt nulli conuenire. Sumenda autem ſunt uerba quemadmodum ſupra dictum eſt: ſi enim incertum ſit alicui non conuenire, etiam quod nulli conuenit uerè dicatur alicui non conuenire: ſi autem nulli conueniat, nihil effici & concludi poteſt. Quòd ſi ea propoſitio quæ negans eſt, ad uniuerſum genus, ea autem quæ dicit ad generis partem accommodetur, tum denique concluſio ſequetur cum propoſitio negabit, aietq; ſumptio. Si enim p ſ nulli, r autẽ alicui ſ conueniat, p r alicui non conueniet: reuocabitur enim ad primam diſponendæ argumentationis formam, ſi r ſ conuerſa ſit

propoſitio. Si porrò ſumptio neget, concluſio non ſequetur. Verba cum ſequi uidebitur concluſio aiens, hæc erunt aſſumenda, animal homo, ferum: cum negans ſequi uidebitur, animal, ſcientia, ferum, ut medium utriuſque ſit ferum. Nec tum etiam ſequetur, cum tam propoſitio q̃ ſumptio ita erunt negantes ut una ad uniuerſum genus, altera ad partem generis accommodetur. Verba quibus negãs concluſio ſequi uidetur cum ſumptio eſt generalis, hæc ſunt, animal, ſcientia, ferum: quibus aiens hæc, animal, homo, ferum. Cum autem propoſitio ad totum genus, & ad generis partem ſumptio accommodatur, uerba quibus negans concluſio ſequi uidetur hæc ſunt, corum, nix, alba res: cum autem ſequi uidetur aiens cõcluſio, uerba nulla ſumi poſſunt, ſi r alicui ſ conueniat, alicui autem non conueniat. (Si enim p r omni, r autem ſ alicui cõueniat, p etiã alicui ſ conueniet, cum poſitum ſit non conuenire) ſed ex indefinita & incerta propoſitione probandum eſt. Concluſio etiam neceſſaria nõ ſequitur, cum utraq; ſumptio uel ex parte aiet uel negabit, aut una aiet negabit altera, aut una ad certam partem aut non ad omnem uel etiam ad incertam indefinitámq; partẽ accommodabitur. Ad id probandum uerba hæc erunt omnium communia, animal, homo, albũ: animal, inanimatum, albũ: quapropter perſpicũ licet etiã in hac diſpoſitionis forma quoties ſequetur, & quoties non ſequetur concluſio: & ſi uerba eo modo quem dixi collocentur, neceſſariam ſequi concluſionem: & ſi concluſio ſequatur, neceſſe eſſe hoc modo uerba collocari in argumentatione. Perſpicuum etiam illud eſt, imperfectas eſſe omnes huius formæ ratiocinationes: omnes enim aſſumptis quibuſdam ad perfectam formã reduguntur: Illud quoq;, concluſionẽ generalem nullã per hanc formã effici poſſe, nec negantem nec aientem. Cap. VII.

Hoc etiam perſpicuũ eſt, quando in omni diſpoſitionis forma concluſio non ſequatur. Si enim utraq; propoſitio uel aiens ſit uel negans, & ad generis partẽ accommodetur, nihil prorſus ex eis neceſſariò efficitur. Cum autem una earũ dicit, negat altera, ſi ea quæ negat in toto genere uerſetur, ſemper ſequitur concluſio: ut ſi a omni b aut alicui conueniat, b autẽ nulli c conueniat, conuerſis propoſitionibus neceſſe eſt c alicui a non conuenire. Quod idem in cæteris

formis contingit, ſemper enim propter reciprocationem ſequitur cõcluſio. Illud etiam perſpicuum eſt, indefinitum ſi pro certæ rei ꝓpoſitione quæ aiat ponatur, eandẽ in omni diſpoſitionis forma effectũrã concluſionẽ. Illud quoq; perſpicuũ eſt, omnes imperfectas ratiocinationes prima forma poſſe ꝓfici: aut enim directò docẽdo, aut incõmodo concludũtur omnes. Prima autẽ collocationis forma utrãq; rationẽ probationis ſuppeditat, ac directa quidẽ ꝓbatione perficiũtur, propterea ꝙ omnes concluduntur conuerſione, quæ primam formam effecit. Incommodo autem urgendo aduerſarios monſtrantur, ꝙ falſo conceſſo & poſito per primam formã diſpoſitionis ratiocinatio tractatur, ut in tertia forma. Si & a & b omni c conueniant, ſit ut alicui b a conueniat: ſi enim nulli b a conueniat, b autẽ omni c conueniat, nulli c a conueniet: at poſitum eſt omni conuenire, quod etiam ſit in cæteris. Omnes autẽ ratiocinationes ad omneis primæ formæ eas quæ in toto genere uerſantur, reuocari poſſunt. nam eas quæ ſecundæ formæ ſubiectæ ſunt, perſpicuum eſt illis perfici, niſi ꝙ non eodem modo omnes, ſed eæ, quæ ſunt generis uniuerſi, conuerſa ea quæ negat ꝓpoſitione, utraq; autẽ earum quæ ad partem generis accommodantur, ea quæ ad incommodum compellit ratiocinatione. Eæ autem quæ primæ diſpoſitioni attributæ ſpeciales ſunt, per ſe illæ quidem abſoluuntur, ſed tamen incommodo urgendo aduerſarium per ſecundam formã probari poſſunt: ut ſi a omni b, b autem alicui c conueniat, profecto c alicui a conueniet. Si enim nulli, b autem omni conueniat, certè nulli c, b conueniet. Hoc enim nobis ſecũda forma indicat. Similis autem erit etiam eius quæ negat demonſtratio. ſi enim a in nullo b, b autem in aliquo c dicatur, profecto a in aliquo c minimè dicetur: ſi enim in omni dicatur, in nullo autem b intelligatur, certè nulli c parti b conueniet: quod media eſt forma diſpoſitionis. Quoniam igitur omnes mediæ formæ ratiocinationes ad primæ eas quæ uniuerſi generis ſunt reuocantur, eæ autem primæ formæ quæ ad partem generis accommodantur, ad eas quæ ſecundæ attributæ ſunt: perſpicuum eſt eos quoque modos qui ſpeciales ſunt, reuocari ad primæ collocationis ratiocinationes. Eæ autem quæ in tertia uniuerſum genus complectuntur, ſtatim illis ipſis ratiocinationibus quæ

primæ formæ sunt, absoluuntur suis partibus, & speciales eiusdem specialibus. Hæ autem ad illas redactæ reuocatæq; sunt. Ita etiam speciales tertiæ formæ collocationis. Ex quo perspicuum est omneis reuocatum iri ad primæ formæ generales & uniuersas ratiocinationes. Atque eæ quidem ratiocinationes quæ conuenire aut non conuenire ostendunt, quemadmodum affectæ sint & inter se eæ quæ eiusdem sunt formæ, & ad alias eæ quæ aliarum sunt formarum, diximus.

De permixtionibus. Cap. VIII.

Quoniam autem aliud est conuenire, aliud necessario conuenire, aliud posse conuenire (multa enim conueniunt sed non necessariò, alia autem nec necessariò, nec omnino conueniunt, sed possunt conuenire) profecto uniuscuiusque horum ratiocinatio alia sit, uerum una ex simplici uerbo, altera ex eo quod necessarium est, tertia ex ijs quæ fieri possunt. Ac earum quidem quæ ex eo quod necesse est constant, eadem ferè ratio est, quæ earum quæ sunt ex uerbo simplici, quod rem omnino conuenire declarat. Si enim eodem modo uerba collocentur & in ijs quæ ex uerbo simplici, & in ijs quæ ex eo quod necessarium est conuenire, aut non conuenire, constant: tum sequetur, tum non sequetur conclusio, nisi q̃ huius totius, necesse est conuenire aut non conuenire, adiectione different. Nam & negantes enunciationes eodem modo reciprocantur, & in toto genere intelligi, & de toto genere dici eodem modo explicauimus: ac in cæteris quidem conclusionibus eodem modo conuersione docebitur conclusio esse necessaria, quo in ijs quæ ex uerbo simplici constant. In media autem forma dispositionis tum propositio generalis aiet, specialis autem negabit, & rursus in tertia forma, cum dicet ea quæ ad genus uniuersum, negabit autem ea quæ ad generis partem accommodantur: non similiter demonstrandum est, sed necesse est cui utrumq; nõ conueniat exponere, ex eoq; quod uolumus concludere. In eo enim necessaria conclusio sequetur. quòd si necessaria sequitur ex eo quod expositum designatúmque est, etiam ex illo aliquo sequetur. Quod enim designatum est illius est quædam particula, utraque autem ratiocinatio per suam quæq; collocatio-

nis formam conficitur.

Mixtio uerbi necessarij & uerbi simplicis in prima forma dispositionis. Cap. IX.

Fit etiã interdum ut cum altera propositio ex eo quod necesse est cõstat, necessaria sequatur cõclusio: non tamẽ cum utraus, sed cũ prima eius generis est: ut si a, necessario b conuenire sumptum est aut non conuenire, b autem ipsi c conuenire tantummodo, profecto ita sumptis propositionibus a c conueniet aut non conueniet necessario. Quoniam enim omni b a necessario conuenit aut nõ conuenit, c autem particula est b quædam, perspicuum est etiam c eorum alterutrum necessariò fore. Si autem prima propositio non sit ex necessario, & sit secunda, non erit necessaria conclusio. Si enim sit, fiet ut a b alicui conueniat necessariò, & per primam & per tertiam formam tractata argumentatione, quod falsum est. Fieri enim potest ut b sit eiusmodi, in quo nulla ex parte c intelligatur. Præterea ex uerbis etiam intelligi licet nõ fore necessariam conclusionem: ut si a sit motus, & b animal, c homo. Animal enim homo est necessariò, cum interim non necesse est nec animal nec hominem moueri. Idem fiet si prima sit negans, eadẽ enim erit demonstratio. In ratiocinationibus autem quæ speciales sunt, si ea propositio quæ ad totum genus accommodatur, ex necessarij uerbo constet, conclusio etiam necessaria sequetur: si uerò specialis constet, non sequetur, siue neget siue aiat generalis enunciatio. Sit igitur primùm generalis propositio necessaria, & a omni necessariò conuenire ponamus, b autem alicui c tantum conuenire, certè a c alicui necessariò conueniat necesse est. C enim quædam est b particula, & omni b a positum est conuenire necessariò. Idem etiam fiet si neget conclusio, eodem enim modo probandum erit. At uerò si in speciali propositione uerbum necessarij collocetur, ne cessaria conclusio non sequetur, Nihil enim incommodi sequetur, quemadmodum nec in ijs conclusionibus quæ ad totum genus accommodantur. Itemq; in ijs quæ negant. Verba ad id refellẽdum apta erunt hæc, motus, animal, album.

In secunda forma mixtionis. Cap. X.

In secunda autem figura, si propositio negans uerbũ necessarij habeat, idem etiam uerbum recipiet cõclusio: sin in aiente positum sit, conclusio ex necessario non sequetur. Esto enim primùm ea quæ negat necessaria, & a nulli b fortuito conueniat, b autem solum conueniat quoniam negans conuertitur, ne b quidem a ulli conuenire potest. Quoniam autem a c omni conuenit, fit ut nulli c b conuenire possit. C enim sub a subiectum est. Eadem erit ratio si sumptionem negantem esse ponamus. Si enim a, c nulli cõuenire potest, nec c quidem ulli a potest conuenire. At uerò a b omni conuenit, ita nulli b c conuenire ullo modo potest. Ad primam enim formã hæc reuocatur ratiocinatio. Non igitur b in c intelligi potest, eodem enim modo conuertitur. Si uerò aiens propositio sit necessaria, conclusio eiusdem generis non sequetur. Ponamus enim a b omni necessariò conuenire, c autem nulli conuenire tantummodo, cõuersa quidem ea quæ negat, prima forma redit collocationis. In prima autem demõstratum est si ex eo quod necessarium est non cõstet prima quæ neget propositio, non fore eiusdem generis conclusionem: ita ne in his quidem eam necesse est effici. Iam uerò si necessaria est conclusio, efficitur c a alicui necessariò non conuenire. Si enim b c nulli necessariò conueniat, nec c b ulli necessariò conueniet. Atqui b a alicui necesse est conuenire, siquidem etiam a b omni conueniebat necessariò. ex quo fit ut etiam c in aliquo a necessariò nõ intelligatur. Atqui nihil prohibet aliquid eiusmodi sumi, cui omni c possit conuenire. Prætereà explicandis designandisque uocabulis ostendi potest non sequi omnino necessariam conclusionem, sed his positis & concessis, necessariam. Vt esto a animal, b homo, c album, eodémq; modo sumantur propositiones: fieri potest ut nihil eorum quæ alba sunt sit animal, ita nihil etiam eorum quæ alba sunt, homo erit: sed non necessario, quando quidẽ accidit ut homo sit albus, etsi non quandoquidem nihil quod album sit, est animal: ita his quidem positis & constitutis, necessaria est conclusio, absolutè autem non necessaria. Quod idem continget in specialibus ratiocinationibus. Cũ enim negans propositio generalis erit & ex necessarij uerbo constabit, necessaria etiam sequetur

concluſio. Cum autem aiens generalis erit & neceſſaria, negans autem ſpecialis, & non neceſſaria: concluſio in qua uerbum neceſſarij poſitum ſit non ſequetur. Sit igitur primum negans propoſitio & generalis & neceſſaria. i. quæ ex neceſſarij uerbo conſtet, & a, b quidem nulli conuenire poſſe ponamus, c autem alicui conueniat: quoniam quidem negans conuertitur, nec b, a ulli poterit conuenire, atqui a, c alicui conuenit, ita fit ut neceſſe ſit b, c alicui non conuenire. Rurſus ſit aiens propoſitio tum generalis tum neceſſaria, eáq; prima omnium ponatur: ſi a, b omni neceſſariò conueniat, c autem alicui non conueniat, non eſt id quidem dubium, quin b, c alicui non conueniat, ſed nõ neceſſariò. Eadem enim uerba ad demonſtrandum adhibebuntur quæ in generalibus ratiocinationibus: quoniam ne tum quidem neceſſaria concluſio ſequitur, cum in ea propoſitione quæ ex parte negat, ponitur neceſſarium: iiſdem enim uerbis ad id probandum utemur.

Tertiæ formæ mixtiones.

In poſtrema uerò forma diſponendæ argumentationis, ſi propoſitiones & generales ſint & aientes, & utrauis neceſſarij uerbum complectatur, ex eis neceſſaria in qua neceſſarij uerbum ponitur ſequetur concluſio. Si autem altera tantum aiat, cum in negante neceſſarij uerbum collocatur, concluſio etiam in qua neceſſarij uerbum poſitum erit ſequetur: cum uerò in aiente collocabitur, non ſequetur. Sint autẽ primùm aientes ambæ propoſitiones, & a atq; b toti c conuenire ponantur, in prima'q; propoſitione neceſſarij uerbum collocatum ſit: quoniam b, c toti conuenit, c etiam b alicui conueniet, propterea q̃ propoſitio generalis in ſpecialem conuertitur: ita ſi a, c omni neceſſariò conueniat, & c, b alicui conueniat, a etiã b alicui conueniet neceſſariò, præſertim cũ b, c ut pars generi ſubiectum eſt. Hoc igitur modo redit prima forma collocationis. Eodem etiam modo oſtendetur ſi ſumptioni neceſſarij uerbum adiungatur. Nam quoniam c in a partem quandam conuertitur, ſi in omni c, b neceſſariò intelligatur, c autem a alicui conueniat, alicui etiam a parti, b neceſſario conueniet. Rurſus eſto prima propoſitio negans cui neceſſarij uerbum adiunctum ſit, ſecunda autem aiens: quia aiens conuertitur, c b alicui conueniet, a autem nulli c neceſſario: ita fiet

ut a,b alicui neceſſe ſit non conuenire. b enim ſub c ut pars ſubiectum eſt. quòd ſi in ea quæ ait neceſſarij uerbum collocetur, non ſequetur neceſſarij concluſio. Sit enim ſumptio aiens, eiq; neceſſarij uerbum adiunctum ſit, propoſitio autem neget, in eaq; neceſſarij uerbum non collocetur, quoniam aiens conuertitur, c etiam b alicui neceſſariò conueniet: ita ſi a, c nulli, c autem b alicui conueniat, profectò a, b alicui non conueniet, ſed non neceſſariò. Demonſtratum eſt enim in prima forma diſponendæ argumentationis ſi neganti propoſitioni uerbum neceſſarij non adiungatur, concluſionem minimè ſequi in qua idem uerbum collocetur. Atq; etiam ex uerbis ipſis hoc perſpici poteſt. Sit enim a bonum, b animal, c equus: bonum quidem nulli equo conuenire poteſt, animal autem omni neceſſario conuenit. At non neceſſe eſt aliquod animal non eſſe bonum, quandoquidem accidit ut omne ſit bonum. Aut ſi minus hoc fieri poteſt, at certè uigilare uel dormire uerba ſumenda ſunt, utrũq; enim in omne animal cadere poteſt. Ac ſi generales ſint ambæ propoſitiones, quoties ſequetur neceſſarij concluſio diximus. Si autem una ſit generalis altera ſpecialis, & utraq; aiat, quoties generali neceſſarij uerbum adiungitur, eiuſdem generis concluſio ſequetur. eadem erit quæ ſuprà fuit probatio. Quoniam enim aiens etiam propoſitio ſpecialis conuertitur, ſi neceſſe eſt b, c omni conuenire, & a ſub c ſubiectum eſt, certè b a alicui conueniat neceſſe eſt. q; ſi b a alicui conueniat, neceſſe eſt etiam a b alicui conuenire. Retrò enim commeat argumentatio. Idem fiet ſi in prima propoſitione quæ ſit generalis collocatum ſit uerbum neceſſarij. b enim ſub c ſubiectum eſt. At uerò ſi propoſitio ſpecialis ſit neceſſaria, non ſequetur neceſſarij concluſio. Eſto enim ſumptio ſpecialis, in eaq; neceſſarij uerbum ſit collocatum, a autem c omni conuenire ponatur, non tamen neceſſariò: conuerſa ſumptione, prima forma naſcitur, ac tum generali propoſitioni neceſſarij uerbum non erit adiunctum, & ſpeciali erit: atqui quoties eo ordine propoſitiones diſpoſitæ ſunt, non erat neceſſaria concluſio, ita ne in his quidem ſequetur. Ex uerbis quoq; id perſpici licet. Sit enim a uigilia, b bipes, c animal: b quidem c alicui neceſſe eſt conuenire, accidit autem ut a c omni cõueniat, a etiam b non neceſſariò conuenit: neq; enim neceſſe eſt id

dormire aut uigilare quod ſit bipes. Itemq; iiſdem uerbis demonſtrabitur ſi primæ propoſitioni quæ ſit ſpecialis adiungatur neceſſarium, concluſionem neceſſarij non ſequi. Si uerò una propoſitio aiat & neget altera, quoties generalis negat eíq; neceſſarium adiungitur, concluſio etiam ex neceſſario ſequetur. Si enim a c nulli poteſt conuenire neceſſariò, b autem c alicui conuenit, a b alicui neceſſe eſt non conuenire. Quoties uerò aienti propoſitioni neceſſarium adiungitur, eáq; ad totum genus aut ad partem accommodatur, aut in negante quæ ſpecialis eſt idem uerbum collocatur, non ſequitur ex neceſſario concluſio. Nam cætera alia eadem dicemus, quæ in ſuperioribus. Verba autem cum propoſitio toto de genere dicet adiunctumq; neceſſarium habebit, hæc adhibebimus, uiglia, animal, homo, ut ſit homo medium: cum autem de parte dicet idemq; uerbum continebit, uiglia, animal, album. Animal enim neceſſariò alicui quod album eſt conuenit, accidit autem ut uiglia nulli conueniat, nec neceſſe eſt uigliam alicui animali non conuenire. Cum uerò neganti propoſitioni quæ ſpecialis eſt neceſſarij uerbum adiungitur, hæc ſumenda erunt, bipes, motus, animal, medium animal. Perſpicuum igitur eſt ex uerbo ſimplici concluſionem non ſequi niſi utraq; propoſitio ex uerbo ſimplici conſtet. Ex neceſſario autem ſequi etiam tum cum una tantum eſt ex neceſſario, in utroq; autem genere cum & aientes ſunt & negantes concluſiones, neceſſe eſſe alteram propoſitionem ſimilem eſſe concluſioni. Dico autem ſimilem ut ſi concluſio ex uerbo conſtet quod rem ſimpliciter conuenire declarat, altera propoſitio ex eodem, ſi ex neceſſario ex eodem uerbo conſtabit. Ex quo illud etiam perſpicuum eſt, non fore concluſionem nec ex neceſſario nec ex uerbo ſimplici, niſi eiuſdem generis ſumpta propoſitione. Ac de neceſſario quidem quemadmodum conficitur & tractatur, & quid à uerbo quod rem ſimplicem conuenire indicat, differat, ſatis ferè dictum eſt.

Mixtio contingentis, earumq; propoſitionum & ratiocinationum in quibus ponitur, & eius conuerſionis. Cap. XII.

His autem poſitis deinceps quando, & quomodo, & per quæ

ex contingenti conficiantur ratiocinationes dicamus. Dico autem contingere & contingens id quod non eſt neceſſarium, quoq; poſito nihil ſequetur incommodi. Neceſſarium enim ambiguè ac impropriè contingere dicimus, id autem eſſe contingens tum ex negationibus tum ex affirmationibus oppoſitis perſpici poteſt. Nã hæc tria, non contingit ut ſit, & non poteſt eſſe, & neceſſe eſt non eſſe, uel eadem ſunt, uel alia alijs conſequuntur. Itaq; ea etiam quæ his contraria ſunt, contingit ut ſit, fieri poteſt ut ſit, & non neceſſe eſt non eſſe, aut eadem ſunt, aut alia alijs conſequentia, præſertim cum de re omni aut affirmatio dicatur, aut negatio. Erit igitur id quod euenit non neceſſarium, & quod non eſt neceſſarium euenit. Omnes autem quæ ex contingenti ſunt propoſitiones, aliæ in alias conuerti poſſunt. Dico autem non eas quæ aiunt, in negantes: ſed eas quæ ſpeciem aientium gerunt, in contrarias. Vt hæc, contingit ut ſit, in illam, contingit ut non ſit: & hæc, contingit omnibus ut ſint, in illam, nulli aut non omni contingit ut ſit: & alicui contingit ut ſit, in illam, non omni contingit ut ſit. Eadem eſt ratio cæterorum, quoniam enim id quod euenit non eſt neceſſarium, quod autem nõ eſt neceſſarium, id nõ eſſe poteſt: profecto ſi accidit ut a b cõueniat, ei etiã ut nõ conueniat fieri poteſt: & ſi accidit ut omni cõueniat, fieri etiã poteſt ut nõ cõueniat. Quod etiã fit in ijs propoſitionibus quæ ad partem accommodantur, eadem enim demonſtratio eſt. Sunt autem huiuſmodi aientes, nõ negantes propoſitiones. Contingere enim quemadmodum dictum eſt, ſimili modo quo eſſe ſtatuitur. his autẽ conſtitutis rurſus dicamus contingere aliquid dici duobus modis: uno plerumq; fieri, non neceſſariò: ut hominem canescere, aut crescere, aut minui, aut omnino quod natura ineſt. hoc enim non perpetuam habet neceſſitatem, propterea q̃ non ſemper homo eſt in rerum natura. Si autem ſit homo, uel neceſſariò, uel plerumq; conuenit. Alio autem modo id contingere dicitur, quod indefinitũ eſt, quódq; & hoc & non hoc modo poteſt conuenire: ut animal ambulare, aut eo ambulante terræmotum fieri, aut omnino quod fortè, temerè, & caſu fit: neq; enim in hanc partem magis q̃ in contrariam incidere ſolet. Ac utrumq; quidem contingendi genus in contrarias etiam propoſitiones, ſed non eodem modo conuertitur,

uerum id quod natura conuenire ſolet in id quod non neceſſariò conuenit: ſic enim fieri poteſt ut homo non canescat. Quod autem indefinitum incertumq; eſt, in id conuertitur quod non magis in hãc q̃ in illam partem inclinat. Scientia autem & concluſio quæ demonſtrando & quaſi cogendo efficitur, in ijs quidem quæ indefinita ſunt, non uerſatur, propterea q̃ medium uerbum incertum eſt: in ijs autem quæ natura conueniunt uerſatur, ac ferè in ijs quæ hoc modo eueniunt omnis & diſputatio & tractatio cõſumitur. Illo autem modo fieri poteſt ut ratiocinatio tractetur, etſi in diſputationem non ſoleat incurrere. Ac de his quidem commodius infrà diſputabimus. Nũc autem dicamus quando, quomodo, & quæ concluſio ex propoſitionibus quibus uerbum contingendi adiunctum eſt, ſequatur. Quoniam autem duobus modis intelligi poteſt accidere ut hoc illi conueniat (nam aut cui hoc conuenit, aut cui accidit ut ipſum conueniat. Accidere enim ut de quo b a etiam dicatur, horum duorum alterum ſignificat, aut de quo b dicitur a dici, aut de quo accidit ut dicatur. Hæc autem duo, de quo b contingere ut a dicatur, aut omni b a poſſe conuenire, nihil differunt) perſpicuum eſt duobus modis dici a b omni poſſe conuenire. Primùm igitur dicamus ſi de quo c b, & de quo b a contingit dici, quæ erit qualiſq; ratiocinatio? ſic enim utraq; ex uerbo contingendi propoſitio ſumitur: cum autem ita enunciamus, cui b conuenit, a contingere ut conueniat: illa ex ſimplici, hæc ex contingendi uerbo propoſitio eſt. Quocirca ab ijs quæ eiuſdem generis ſunt incipiendum nobis eſt, quemadmodum adhuc fecimus.

Cum igitur a b omni fortuitò conuenit, & b c omni, perfecta ſequetur concluſio, a c omni fortuitò conuenire: idq; ex definitione intelligi licet. Omni enim fortuitò conuenire hoc modo definimus, itemq; ſi a b nulli caſu conuenit, b autem c nulli, fit ut a c nulli caſu contingat. De quo enim b caſu dicitur, a non caſu dici, idem eſt quod nihil relinqui eorum quæ b ſubiecta caſu dicerẽtur. Cum autem a b omni fortuitò conuenit, b autem c nulli fortuito conuenit, ex ſumptionibus quidem nulla ſequitur concluſio, conuerſa autem earum ſecunda, more earum quæ ſunt ex contingendi uerbo, eadẽ quæ prius ſequetur. Quoniã enim contingit ut b c nulli conueniat,

accidit etiam ut de omni dicatur. Hoc enim suprà dictum est, ita si b c omni, a autem b omni, rursus eadem efficitur conclusio. Idem fiet si utraq; propositio sit negans ex contingendi uerbo: ut si accidat ut a b nulli conueniat, & b c nulli, ex his propositionibus quæ sumptæ sunt nulla conclusio sequitur, conuersis autem propositionibus eadem rursus erit quæ prius. Perspicuum est igitur si assumptio neget uel utraq; propositio, aut non sequi conclusionem, aut sequi illam quidem, sed non perfectam suis omnibus partibus, ex conuersione enim necessarium concluditur. Si uerò una propositionum ad totum genus, altera autem ad partem accommodetur, ita tamen ut prima sit generalis, perfecta sequetur conclusio. Si enim contingit ut a b omni conueniat, b autem c alicui, accidet etiã ut a c alicui conueniat. Quod perspici potest ex definitione qua quid esse aliquid omni contingere explicauimus. Rursus si accidit ut a in nullo b, & accidit ut b in aliquo c dicatur, necesse est accidere ut a in aliquo c non intelligatur, cuius eadem est demonstratio. At si specialis propositio neget, generalis autem aiat, eodemq; ordine quo suprà, collocentur: ut si a b omni fortuitò conuenit, b autem c alicui fortuitò non conuenit, ex sumptionibus quidem nulla perspicuè efficietur conclusio: conuersa autem speciali propositione, ita ut ponatur b c alicui fortuito conuenire, eadem quæ prius quemadmodum initio conclusio sequetur. Quòd si propositio ipsa sit specialis, generalis autem sumptio, siue dicentes ambæ siue negantes sumantur, siue non unius generis, siue indefinitæ, siue speciales, nullo modo sequetur conclusio. Nihil enim prohibet b ad plura quàm a pertinere, nec in rebus paribus dicã, quo autem a superatur ab ipso b, c designetur, ei non omni, nec nulli, nec alicui, nec non alicui potest a conuenire, siquidem conuertuntur ex uerbo contingendi propositiones, & b pluribus quàm a conuenire potest, quod etiam ex uerbis intelligi licet. Sic enim affectis & collocatis propositionibus, primum uerbum postremo fortuito nulli & omni necessario conuenit. Verba omnium communia ac primum quibus primum postremo conueniet necessario, animal, album, homo, deinde quibus non fortuito conuenire concludentur, animal, album, tunica: ex quibus perspicuum est ex

propoſitionibus hoc modo inter ſe affectis, nullam ſequi concluſionem. Aut enim ex ſimplici, aut ex eo quod neceſſarium eſt, aut ex contingendi uerbo omnis ratiocinatio conficitur. ac uerbi quidem ſimplicis & neceſſarij perſpicuum eſt non ſequi concluſionem. Ea enim quæ ait, negante, & negans aiente euertitur, relinquitur autem ex contingendi uerbo concluſio, quod fieri non poteſt. Demonſtratum eſt enim ex hac uerborum & propoſitionum collocatione effici neceſſario, ut primum uerbum poſtremo & omni & nulla ex parte fortuito conueniat. Ita non erit ex uerbo contingendi concluſio, præſertim cum oſtenderimus quod neceſſarium eſt non eſſe contingens ac fortuitum. Perſpicuum eſt igitur ſi propoſitiones ex contingendi uerbo ſint generales, ſemper ex eis in prima collocationis forma concluſionem ſequi, ſiue aiant, ſiue negent: niſi q̃ ſi aiant perfectæ: ſin negent, imperfecta ſequitur. Contingendi autem uerbum ſumendum eſt non pro neceſſario, ſed quemadmodũ diffiniuimus, cuiuſmodi ſæpe conturbat. (Cap. XIIII.

Mixtio uerbi cõtingẽdi, et uerbi ſimplicis in 1. forma collocatõis.

Si uerò propoſitionum una omnino conuenire, altera autem accidere ut conueniat ſignificet, quando prima accidere ut conueniat, ſiue fortuito conuenire declarabit, perfectæ erunt omnes concluſiones & ex contingendi uerbo, eo modo quem explicauimus. Cum autem ſumptio ipſa erit ex contingendi uerbo, imperfectæ erunt omnes & negantes ratiocinationes, non ex contingendi uerbo quod definitum eſt, ſed ex eo quo nulli, aut non omni neceſſario conuenire dicitur. Si enim nulli aut non omni neceſſario contingere dicamus, nulli etiam & non omni dicemus conuenire. Poſitum enim ſit a omni b accidere, b autem c omni conuenire, quoniam c ſub b ſubiectum eſt, a autem b omni contingit, profecto c etiam omni continget. Ita perfecta ratiocinatio tractatur. Similiterq; ſi propoſitio neget, ſumptio aũt aiat, ita tamẽ ut in propoſitione uerbum contingendi, in ſumptione autem ſimplex uerbũ collocetur, perfecta cõcluſio ſequetur, contingere ut a c nulli conueniat: atq; illud quidem perſpicuum eſt, ſi ſumptio ex uerbo ſimplici conſtet, perfectas ſequi concluſiones. Sequi autem concluſiones ſi contra fiat, incommodo erit demonſtrandum: ex quo

etiam unà perſpicuum eſt, eas imperfectas eſſe concluſiones, præſertim cum ex ijs quæ ſumpta ſunt, non petatur fides. Primum autem dicendum eſt, ſi a ſit in rerum natura, b eſſe neceſſariò: & ſi eſſe poſſit a, b etiam neceſſariò eſſe poſſe. His enim ita conſtitutis, ponatur a poſſe eſſe, b autem non poſſe: ſi a quod eſſe poteſt, quia eſſe poteſt, fieri poſſit: etiam quod eſſe non poteſt, quia non poteſt eſſe, nunquam fieri poteſt. Præterea ſi a eſſe poteſt, b autem non poteſt, accidere poteſt, ut a ſine b fieri poſſit: ſi ut fieri poſſit, etiam ut ſit. Quod enim factum eſt, cum factum eſt, eſt. Sumendum eſt autem id quod poteſt & non poteſt, non ſolum in ea ſignificatione, qua hoc fieri, ſed in ea etiam qua uerbum eſſe, & re uera eſſe aliquid dicitur, & quocunq; alio modo aliquid omnino poſſe dicitur. In omnibus enim eodem modo res habebit. Iam cum b eſſe ſi a ſit dicitur, nõ ita intelligere debemus, quaſi ex eo quia a ſit tanquam, b eſſe dicatur: neq; enim quicq̃ ex eo neceſſariò ſequitur quia unum aliquid eſt. ſed quia duo ſunt: ueluti cum duæ propoſitiones ita affectæ ſunt inter ſe, ut dictum eſt in ratiocinatione. Si enim c de d, d autem de e dicatur, c etiam de e dicetur neceſſariò. Et ſi utrumq; fieri poteſt, etiam in ijs quæ fieri poſſunt erit concluſio. Vt ſi quis ſtatuat a eſſe propoſitiones, & b concluſionem, efficietur non ſolum quia a neceſſaria eſt, ſimul etiam b eſſe neceſſarium, ſed etiam quia in ijs eſt quæ fieri poſſunt, in his etiam quæ fieri poſſunt eſſe concluſionem. Quo demonſtrato perſpicuum eſt poſito conceſſóq; falſo qđ in ijs non ſit quæ fieri nõ poſſunt, id etiã quod efficiatur ex conceſſis futurum, quod non in ijs ſit quæ fieri non poſſunt. Vt ſi a falſum eſt, non tamen, ut ita dicam, impoſſibile, & ſi a ſit, b erit, b etiam erit falſum, non tamen in ijs quæ fieri nõ poſſunt. Nam quoniam demonſtratum eſt ſi a ſit etiam b eſſe, & ſi in ijs ſit a quæ fieri poſſunt, b etiam eſſe: ponitur autem a in ijs quæ fieri poſſunt, erit igitur etiam b, ut ita dicam, poſſibile. Si enim ſit, ut ita dicam, impoſſibile, ſimul erit idem in ijs quæ fieri poſſunt, & in ijs quæ non poſſunt. His autem conſtitutis a ponatur in omni b intelligi, b autem in omni c caſu intelligatur: neceſſe eſt contingere ut a omni c intelligatur. Quod ſi non placet, non contingere ponatur, & b c omni conueniat, ita ut id falſum

ſit, non tamen in ijs quæ fieri non poſſunt: ſi a non contingat ut de omni c dicatur, b autem de omni c dicatur, a certè continget ut omni b conueniat. eſt enim tertiæ formæ ratiocinatio: atqui ponebatur omni conuenire poſſe. Neceſſe eſt igitur contingere a ut de omni c dicatur. conceſſo enim falſo, quod non eſt in ijs quæ fieri nõ poſſunt, erit in ijs quæ fieri non poſſunt concluſio. Fieri etiam poteſt ut per primam collocationis formam incommodo urgeamus, ſi in c b dicã ponamus. Si enim b c omni conueniat, a autem contingat ut omni b conueniat, a etiam continget ut in omni c intelligatur: at ponebatur non in omni poſſe. Sumendum eſt autem toti generi conuenire, non conſtituto tempore, ut nunc & in hoc tempore, ſed omnino. ex propoſitionibus enim eiuſmodi aliquid concludimus, quandoquidẽ ſi propoſitio ad tempus inſtans accommodetur, non ſequetur concluſio. nihil enim certè prohibet hominem eſſe id omne quod interdum mouetur. Vt ſi aliud nihil mouetur, & et accidit ut omnis equus moueatur, cum interim non accidat, aut fieri non poſſit ut ullus equus ſit homo. Præterea ſit primum uerbum animal, medium autem quod mouetur, poſtremum homo: tum propoſitiones eodem modo affectæ erunt, concluſio neceſſaria, non ut ita dicam, contingens. Homo enim neceſſariò eſt animal. Perſpicuum igitur eſt totum genus ſumendum eſſe omnino & in totum, non tempore ullo circumſcribendum. Rurſus eſto negans omni ex parte propoſitio, ſumaturq; a b nulli conuenire, b autem contingat ut omni c conueniat, profecto his ita poſitis neceſſe eſt a contingere ut c nulli conueniat. Si enim non contingere ponatur, & b in c intelligatur, ut prius, certè neceſſe eſt a in b aliquo intelligi: hæc enim ratiocinatio per tertiam formam conficitur, quod fieri non poteſt. Ita continget a ut in c nullo intelligatur. Ex falſo enim quod in ijs non eſt quæ fieri non poſſunt concluſio ſequitur, ut ita dicam, impoſſibilis. Hæc igitur talis ratiocinatio non eſt ex eo contingenti quod explicatum eſt ac definitum, ſed ex eo quòd nulli neceſſario conuenire ponatur. Eſt enim hæc eius quod conceſſum eſt repugnantia, quandoquidem conceſſum eſt neceſſe eſſe a c alicui conuenire, ratiocinatio autem qua incommodo urgemus contrariæ & repugnantis propoſitionis concluſio eſt. Atque etiam ex

uerbis perſpicè licet non ſequi ex contingendi uerbo concluſionem. Sit enim a coruus, b quod ratiocinatur, c homo: nulli quidem b a conuenit (nihil enim quod ratiocinatur eſt coruus) b autem contingit ut in omni c dicatur, omnis enim homo ratiocinari poteſt. At a c nulli neceſſariò conuenit, non igitur contingens eſt concluſio, atqui ne neceſſaria quidem ſemper eſt. Sit enim a quod mouetur, b ſcientia, c homo: a quidem b nulli conuenit, b autem contingit ut in omni c intelligatur: quibus poſitus concluſio neceſſaria non ſequetur. Neq; enim neceſſe eſt neminem hominem moueri, nec aliquem quidem neceſſe eſt. Hoc igitur perſpicuum eſt, concluſionem ſequi quæ nulli neceſſariò conuenire declaret. Verba autem commodius ſumenda ſunt. Si autem ſumptio ſit negans & contingere ſignificet ex iis quidem quæ ſumpta erunt, nulla concluſio ſequetur. conuerſa autem ea propoſitione cui uerbum contingendi adiunctum eſt, eadem quæ prius ſequetur. Ponatur enim a b omni conuenire, b autem contingat ut in c nullo dicatur, ita collocatis uerbis nihil ſequi erit neceſſe. At ſi conuertatur aſſumptio, ita ut b ſumatur c omni contingere, quemadmodum anteà, concluſio efficitur, quippe cum eadem ſit uerborum collocatio. Eodemq; modo ſi utraq; propoſitio neget, ita tamen ut prior non conuenire, poſterior autem nulli fortuitò conuenire ſignificet. ex ipſis quidem propoſitionibus nihil neceſſariò efficitur, conuerſa autem aſſumptione ex contingendi uerbo ſequetur concluſio. Sumatur enim a b nulli conuenire, b autem contingat ut c nulli conueniat: ex his nihil efficietur. Si autem ſumatur b c omni fortuitò conuenire, id quod uerum eſt, & prior propoſitio eodem modo ſit affecta, rurſus eadem concluſio ſequetur. At uerò ſi b c omni non conuenire ponatur, & non contingere ut non conueniat, nihil quicq; efficietur ullo modo ſiue neget ſiue dicat prior enunciatio. Verba communia quibus primum uerbum extremo neceſſario conuenire concludemus, erunt hæc, album, animal, nix: quibus autem non contingere, album, animal, pix. Perſpicuum eſt igitur ſi propoſitiones ad uniuerſum genus accommodentur, quarum una conuenire altera contingere, ſignificet, tum denique neceſſariam ſequi concluſionem cum aſſumptioni uerbum contingendi adiungitur. Sed tamen aliàs ex ipſis,

aliàs conuerſa una propoſitione ſequitur: quorum utrumq; quando & qua de cauſa fieret diximus. Quòd ſi propoſitio una ad uniuerſum genus accommodetur, altera ad partem, cum prior generalis erit & ex contingendi uerbo ſiue neget ſiue aiat, ſpecialis autem ait & ex uerbo ſimplici conſtat, tum perfecta ſequetur concluſio, quemadmodum etiam cum generales ſunt propoſitiones, cuius eadem erit quæ prius demonſtratio. Quoties autem propoſitio erit generalis, ſimplexq; uerbum, non contingendi complectetur, & ſumptio erit ſpecialis ex contingendi uerbo, ſiue ambæ aiant ſiue negent, ſiue una neget aiatq; altera, omnino erit imperfecta concluſio: niſi q̃ alia ex eo quod fieri non poteſt oſtendetur, alia per conuerſionem eius propoſitionis cui uerbum contingendi erit adiunctum, quemadmodum in ſuperioribus. Efficietur etiam tum per conuerſionem concluſio, cum propoſitio generalis conuenire aut non conuenire declarabit, aſſumptioni autem neganti adiunctum erit contingendi uerbum. Vt ſi a b omni conuenit, aut nõ conuenit, b autẽ contingit ut alicui c nõ conueniat, aſſumptione contingentis ratione ac more conuerſa, efficitur concluſio: Cum autem aſſumptio ſpecialis ſignificat non conuenire, non efficitur. Verba quibus conuenire primum uerbum poſtremo docebimus, album, animal, nix: quibus non conuenire, album, animal, pix. exinde finita etiam re petenda eſt fides. Si uero generalis ponatur aſſumptio & propoſitio ſpecialis, ſiue neget ſiue aiat utralibet, ſiue contingendi uerbum, ſiue ſimplex adiunctum habeat, neceſſaria concluſio non ſequetur, nec tum ſequetur cum ſpeciales aut indefinitæ ponentur propoſitiones, ſiue contingendi uerbum adiungas ſiue ſimplex, ut etiam hæc ipſa commutes. Erit autem huius rei eadem quæ prius fuit probatio. Verba quibus primum uerbum extremo neceſſariò conuenire docebimus hæc erunt omnium communia, animal, album, homo: quibus autem contingere, animal, albũ, tunica. ex quibus perſpicuum eſt ſi propoſitio generalis ponatur, neceſſariam concluſionem ſequi: ſin ſumptio, nullam omnino.

Mixtio neceſſarij & contingentis. Cap. XV.

Cum autem una propoſitionũ neceſſariò conuenire aut nõ cõuenire, altera contingere ſignificat, concluſio ſequetur, ſi eadem ſit

uerborum collocatio & affectio, atq; perfecta quoties ex necessarij uerbo assumptio constabit, conclusio autem si aiant propositiones ex contingendi uerbo erit non ex simplici, siue generales sint siue non generales propositiones. Si uerò una aiat negatq; altera, cum aienti necessarij uerbum adiungetur, tum ex uerbo contingendi, non ex simplici quæ neget sequetur conclusio. Cum autem quæ negat idem necessarij uerbum addetur, & ea sequetur quæ contingere ut non conueniat significabit, & ea quæ non conuenire, tam si generales sint quàm si non generales propositiones. Verbum autem contingendi eodem modo sumendum est quo antea in conclusione. At uerò quæ necessariò non conuenire significet nulla sequetur conclusio. Aliud est enim non necessario conuenire, aliud necessariò non conuenire. Ac illud quidem perspicuum est tum cum propositiones aiunt, nullam ex necessario sequi conclusionem. Esto enim a b omni necessariò conueniat, b autem accidat ut omni c cõueniat, imperfecta cõclusio sequetur, quæ significabit a, c omni fortuitò conuenire, eam autem imperfectam esse ex probatione intelligi licet. Eodem enim modo quo suprà demonstrabitur. Rursus faciamus a fortuitò in omni b duci, b autem c omni necessariò conuenire, hæc conclusio efficietur: a fortuitò c omni conuenit, non autem hæc, a c omni conuenit, efficietur: quæ perfecta est, non imperfecta conclusio. Statim enim propositionibus quæ ab initio sumuntur absoluitur. Quòd si non sint eiusdem generis & qualitatis propositiones, sit primum ea quæ negat ex necessario, & a b nulli necessariò conueniat, b autem c omni fortuitò conueniat, necesse est a c nulli necessario conuenire. Ponatur enim aut toti generi aut alicui eius parti, at b nulli ponebatur casu cõuenire. quoniam igitur negans conuertitur, ne b quidem ulli a fortuitò conuenit. atqui a c omni aut alicui conuenire ponitur, ita nulli aut non omni c fortuito b conueniet, quod principio omni fortuitò conuenire positum est. Perspicuum est etiam conclusionem sequi quæ fortuitò non conuenire significet, si quidem ea quæ conuenire significat, sequatur. Rursus sit propositio posterior aiens ex necessario, fortuitóq; a b nulli conueniat, b autem c omni conueniat necessariò, necessaria quidem sequetur conclusio, non quæ primum uerbum

poſtremo non conuenire, ſed fortuitò non conuenire declaret. Nã & prior propoſitio hoc modo ſumpta eſt, & aduerſarius incommodo urgeri non poteſt. Si enim ponatur a c nulli conuenire, & a b nulli fortuitò conuenire ponatur, nihil abſurdi ex eis efficietur. Si uero aſſumptio negat, quoties ipſa contingit ſignificabit, conuerſione quemadmodum antè concluſio ſequetur: quoties autẽ non contingere, non ſequetur: nec tum etiam cum ambæ negabũt, nec ex contingendi uerbo erit aſſũptio. Verba autem eadem ad omnia accommodabuntur. Verba autem eadem ſumenda ſunt cum aliquid concludendo conuenire uidebitur, hæc, id quod album eſt, animal, nix: cum non conuenire, id quod album eſt, animal, pix. Quod idem contingit in ijs ratiocinationibus quæ ad partem generis accommodabuntur. Cum enim ea quæ ex neceſſarij uerbo eſt, quid negabit, non conuenire etiam ſignificabit concluſio: ueluti, exempli cauſa, ſi a in nulla b parte fortuitò dicatur, b autem in aliquo etiam c fortuitò, neceſſe eſt a c alicui non conuenire. Si enim omni conuenit & nulli b contingit, ne b quidem ulli a parti fortuito conuenit. ita ſi a in omni c intelligitur, b in nulla c parte fortuito intelligetur. atqui poſitum eſt alicui contingere. At uero cum ea propoſitio quæ ait ex neceſſarij uerbo eſt, idq; in ea quæ negat ratiocinatione, ut exempli cauſa b c, aut generalis in ea ratiocinatione quæ ait, qualis eſt a b, non ſequetur negans ex uerbo ſimplici concluſio. Quod eodem modo quo ſuprà doceri licet. Quòd ſi ſumptio generalis ſit ex contingendi uerbo, ſiue aiat ſiue neget, propoſitio autem ſpecialis & ex neceſſarij uerbo, concluſio non ſequetur. Verba quibus conuenire aliquid neceſſario concludi uidebitur hæc ſumenda ſunt, animal, album, homo: quibus autem non contingere, hæc, animal, album, ueſtis. Cum porrò ea quæ ad uniuerſum genus accommodatur, de eo quod neceſſarium eſt, dicit: & ea quæ ad partem ex contingendi uerbo eſt, ſi generalis neget, uerba quibus concluſio agens ex uerbo ſimplici ſequi uidebitur, hæc erunt, animal, album, coruus: quibus autem concluſio negens ex uerbo ſimplici effici uidebitur, hæc, animal, albũ, pix. Sin aiat, uerba hæc ad concluſionem aientem ex uerbo ſim-

plici efficiẽdã, hæc accommodata erũt, animal, albũ, cygnus: ad ea autem quæ non contingere ſignificabit, hæc, animal, album, nix. Poſtremo ne tum quidẽ ſequetur concluſio, cũ aut indefinitæ erũt propoſitiones, aut utraq; ſpecialis. Cõmunia uerba hæc erũt, cum poſtremo primum docere uolemus conuenire, hæc ſumamus, animal, album, homo: cum non conuenire, animal, album, inanimatum. Nam & animalis uerbum alicui quod album eſt, & albi alicui quod inanimatum eſt, tum neceſſe eſt conuenire, tum non fortuitò conuenit. Idem fiet cum aliquid alicui fortuito conuenire erit docendum, ita uerba hæc utilia erunt ad omnia. Perſpicuum igitur eſt ex iis quæ dicta ſunt ſi uerba eodem modo collocata ſint in ratiocinationibus ex ſimplici uerbo & ex neceſſario, tum effici concluſionem, tum non effici, niſi qp ſi propoſitio quæ negat ſit ex uerbo ſimplici, concluſio ex contingendi uerbo ſequitur: ſi ea quæ ex neceſſario conſtat neget, tum ea quæ ex contingendi uerbo eſt ſequitur, tum ea negans quæ ex ſimplici. Illud etiam perſpicuum eſt, omnes has concluſiones imperfectas eſſe, eáſq; per ſuperiores collocandi formas perfici.

De ambabus propoſitionibus ex uerbo contingendi in ſecunda forma.

Cap. XVI.

In ſecunda autem diſponẽdæ ratiocinationis forma cum ambæ propoſitiones ſunt ex contingendi uerbo, nulla ſequitur concluſio, nec ſi aiant nec ſi negent, nec ſi generales ſpecialéſue ſumantur. Cum autem una ex ſimplici altera ex contingendi uerbo conſtat, ſi aiens conuenire ſignificet, nunquam: ſin ea quæ in totum neget, ſemper ſequetur. Idemq; fiet cum una ex neceſſarij, altera ex contingentis uerbo propoſitio ſumetur. In his etiam concluſionibus contingendi uerbum eodem modo quo ſuprà ſumendum eſt. Primùm igitur demonſtrandum eſt propoſitionem quæ neget ex contingendi uerbo, non reciprocari: ut ſi a fortuitò nulli b conueniat, non neceſſe eſt b etiam a nulli fortuitò conuenire. Sit enim hoc poſitum, b a nulli fortuito conuenire, quoniam propoſitiones ex contingendi uerbo quæ aiunt in negantes conuertuntur, tum cõtrariæ tum oppoſitæ, b autem a nulli fortuito conuenit, profecto omnis

tiam a b fortuito conueniet, quod falsum est. Non enim si hoc illi omni fortuito conuenit, propterea illud etiam huic omni fortuito conueniat necesse est. Ita fit ut negans minimè conuertatur. Praeterea nihil prohibet a b nulli fortuito conuenire, b autem a alicui conuenire necessario: ueluti albi nomen omni homini fortuito non conuenit, quoniam etiam conuenit. non est autem uerum hominem fortuito nulli rei quæ alba sit conuenire, quandoquidem multis non conuenit necessario. at quod necessarium est, id contingere non dicitur. Nec uero incommodo urgendo aduersarium doceri potest eius quam dixi conuersio. Vt si quis petat quoniam falsum est, b a nulli fortuito conuenire, ut uerum sit non fortuito nulli conuenire: affirmationem enim esse & negationem. quod si uerum sit, b a alicui conuenire erit necesse: ita etiam a, b alicui, quod fieri non potest. neq; enim si b non contingat ut nulli a conueniat, idcirco necesse est alicui a parti b conuenire. Non contingere enim ulli duobus modis dicitur: uno, necesse esse alicui a conuenire, altero, alicui nõ conuenire necessariò. Necessario enim alicui a non conuenire, non est omni fortuito non conuenire, quemadmodum nec alicui conuenire necessario, est posse omni conuenire. Si quis igitur postulet ut quoniam c non fortuito d omni conuenit, ipsum alicui necessario non conueniat, falsum sumet: omni enim conueniet, si ita res ferat. Sed quia nullis rebus necessario conuenit, ob eam causam non omni fortuitò conuenire dicimus, itaq; huic fortuito omni conuenire, hæc duo contraria sunt, alicui conuenire necessariò, & necessariò alicui non conuenire: item'q; huic, fortuito nulli conuenire. Perspicuum igitur est in eo quod ita est fortuitum & contingens, & non fortuitum, non hoc solum sumi oportere necessario conuenire alicui, sed illud etiam necessario alicui nõ cõuenire. Quo sumpto nihil absurdum euenit, ita nõ confidatur conclusio. Ex ijs igitur quæ dicta sunt perspici licet, eam propositionem quæ negat, minimè conuerti. Quo demonstrato positum sit a contingere ut b nulli conueniat, c autem omni: per conuersionem quidem conclusio non sequitur, (diximus enim eã propositionem non reciprocari) nec per incommodum. posito enim illo c omni fortuito conuenire, falsum nihil efficitur: a enim contingere potest ut c & omni

& nulli conueniat. Omnino autem si conclusio sequatur, profecto ex contingẽdi uerbo sequetur, propterea q̃ propositionum neutra constat ex uerbo simplici, atq; ea aut aiens erit aut negans. at neutro modo sequi potest. Si enim aiens ponatur, uerbis docebimus non fortuito conuenire: sin negans, conclusionem non ex contingentis, sed ex necessarij uerbo cõstare demonstrabimus. Sit enim a album, b homo, c equus: album fortuito uni toti, alteri nulli conueniet: b autem in c nec fortuito intelligitur, nec non intelligitur. Ac illud quidem perspicuum est, illud non posse intelligi. Nullus enim equus est homo. Illud etiam perspicuum est, non usuuenire ut non intelligatur: necesse est enim nullum equum hominem esse. quod autem necessarium est, id usuuenire non dicitur: non igitur ulla sequitur conclusio. Simili modo etiam contrà ostendetur cum negans ponetur, siue aientes siue negantes sumantur propositiones. iisdem enim uerbis demonstrabimus. nec tum etiam sequetur cum una generalis altera specialis sumetur, aut utraq; specialis aut indefinita, aut quot aliis modis propositiones sumi possunt. ab iisdem enim uerbis semper fides petetur. Quare illud quidem perspicuum est, si utriq; propositioni contingendi uerbum adiungatur, nullam sequi conclusionem.

Mixtio contingentis & simplicis uerbi in secunda forma. Cap. XVII.

Sin uerò una fit ex simplici, altera ex contingendi uerbo, quoties ea quæ ait ex simplici, quæ autem negat ex contingendi uerbo constabit, nunq̃ sequetur conclusio: nec si ad genus, nec si ad eius partem accommodentur. Demonstratio eadem erit, iisdemq; è uerbis petetur. Cum autem aienti contingendi, ei autem quæ negat, simplex uerbum adiungatur, conclusio sequetur. Constituamus enim a b nulli conuenire, c autem omni fortuito conuenire: si conuertatur ea quæ negat, tũ b & a nulli cõueniet, & c omni fortuito conueniet: ex quibus efficietur hæc conclusio per primam dispositionis formam, b fortuito c nulli conuenire. Idem fiet si negt assumptio. Quòd si ambæ negent, & una nõ conuenire simpliciter significet, altera contingere ut nõ conueniat, ex iis quæ sumpta sunt

nihil neceſſariò efficitur: conuerſa autem ea propoſitione cui uerbũ contingendi adiunctum eſt, hæc ſequitur concluſio, b ipſi contingere ut c nulli conueniat. quemadmodum in ſuperioribus, ad primã enim diſpoſitionis formam reuocabitur. Si uerò ambæ ponantur dicentes, nulla ſequetur concluſio. Verba quibus primum extremo conuenire cõcludetur, hæc erũt, ualetudo, animal, homo: quibus aũt non conuenire, ualetudo, equus, homo. Idem contingit in ratiocinationibus quæ ad partem accommodantur. Cum enim ea propoſitio quæ ex uerbo ſimplici conſtabit, ſiue generalis ſit ſiue ſpecialis, ait, nulla cõcluſio ſequetur, idq; iiſdem uerbis quibus ſuprà eodẽq; modo docebimus. Cum autem negans eſt, ſequetur quemadmodum ſuprà adhibita conuerſione. Rurſus ſi utraq; propoſitio neget, ita tamen ut ea quæ non conuenire ſignificat ſit generalis, ex propoſitionibus quidem ipſis nulla efficietur concluſio: ſed ſi ea conuertatur quæ ex contingendi uerbo cõſtabit, quemadmodum paulò ante dictum eſt, ſequetur. Sin ea quæ conuenire ſignificat neget & ad partem accommodetur, nulla efficietur concluſio, nec ſi dicat nec ſi neget altera propoſitio: nec tum ſequetur, cum utraq; indefinita aut dicẽs aut negans ſpecialiſue ſumetur. Eadem erit demonſtratio, ab iiſdemq; uerbis petetur.

Mixtio neceſſarij & contingentis in ſecunda forma. Cap. XVIII.

Si uerò una ex neceſſarij altera ex contingentis uerbo ſit, tum deniq; cum negans ex neceſſario erit, concluſio efficietur, non ſolum ea quæ contingere ut non conueniat, ſed ea etiam quæ omnino nõ cõuenire declarat, & ſi dicens ſit ex eodem uerbo, non ſequetur. Poſitum ſit a b nulli neceſſario, c autem omni fortuitò conuenire, conuerſa quidem ea quæ negat, b etiam nulli a conueniet neceſſariò, a autem c omni fortuito conueniebat, in quo recidit ad primum collocatiõis genus concluſio, quæ declarat c nulli fortuito conuenire. Illud etiã perſpicuũ eſt, b c nulli conuenire. Si enim conuenire ponatur, ita fiet ut ſi a b nulli fortuito conuenit, b autem conuenit c alicui, a c alicui non fortuito conueniat, at omni fortuito ponebatur cõuenire. Eodẽq; modo demonſtrabitur ſi negare ponatur aſſumptio. Rurſus dicens ſit ea cui neceſſarij, & negans ea cui contingentis

uerbum adiũctum ſit, fortuitoq; a b nulli, c autem omni neceſſario faciamus conuenire: hoc modo uerbis collocatis nulla ſequetur concluſio. Efficitur enim b in c neceſſario nõ intelligi. Sit enim a albus, b homo, c cygnus, albi uerbum cygno neceſſe eſt conuenire, homini autem nemini fortuito conuenit, & hominis uerbum cygno nulli neceſſario conuenit. perſpicuũ igitur eſt nullam ex contingendi uerbo ſequi cẽcluſionem. Quandoquidẽ neceſſarium non idẽ eſt quod fortuitum. nec uerò ex neceſſario ſequi ullo modo poteſt. Concluſio enim neceſſarii aut ex utraq; neceſſaria, aut ex negante ſequebatur. Præterea his poſitus poteſt b in c intelligi, nihil enim prohibet c ſub b ſubiectum eſſe, & a b omni fortuito, c autẽ neceſſario conuenire, ut ſi c ſit uiglia, b animal, a motus: in eo enim qui uiglauit motus neceſſariò ineſt, animali autẽ omni fortuito conuenit, & quod uiglauit id omne animal dicitur. perſpicuũ eſt igitur ne eam quidem ſequi poſſe quæ nõ conuenire ſignificet. ſiquidẽ ita collocatis uerbis neceſſe eſt cõuenire: ne ex contrariis quidem aientibus ſequetur. ita nulla efficietur concluſio. Similiq; modo demonſtrabitur ſi aiens in alio & contrario loco collocentur. Si autem eiuſdem qualitatis ſint propoſitiones, tum denique ſequetur concluſio cum illæ quid negabunt, conuerſa ea, cui contingentis uerbum adiũctũ eſt quemadmodũ ſuprà, propoſitione. Conſtituamus enim a in b neceſſario, in c autem fortuito nõ intelligi, conuerſis quidem propoſitionibus b a nulli conueniet, a autem c omni fortuito conuenet, ita redit prima forma collocationis. idemq; fiet ſi neget aſſumptio. Quòd ſi aientes ponantur, concluſio non ſequetur. Perſpicuum eſt enim nec eam quæ non conuenire, nec eam quæ neceſſario non conuenire ſignificat, effici: propterea quòd propoſitio quæ negat, ſumpta non ſit, nec quæ conuenire omnino, nec quæ neceſſario conuenire declaret. Ne ea quidẽ ſequetur quæ fortuito non cõuenire ſignificat. Neceſſe eſt enim ita uerbis collocatis b in c non intelligi, ut ſi a albus ſit, b cygnus, c homo, nec ſi contrariæ aientes negantéſue ponantur. quandoquidem oſtenſum eſt b in c non dici neceſſario, non igitur ullo modo concluſio effici poteſt, quod idem fiet in iis ratiocinationibus quæ ad partẽ accommodantur. Cum enim negans generalis eſt, & ex neceſſario, ſemper cõcluſio ſequitur, & ea quæ cõtingere

ſignificat & ea quæ non conuenire, quod probandũ erit per conuerſionem. Cum autem aiens erit eiuſmodi, non ſequetur. Eodem enim modo hoc quo in generalibus ũſdẽq; uerbis docebitur, nec cũ utraq; aiens ſumetur, cuius eadem erit, quæ antea probatio. Cum autẽ utraq; negabit, & generalis erit atq; ex neceſſario ea quæ non conuenire ſignificabit, ex ijs quidem quæ ſumentur nulla ſequetur concluſio: ea autẽ propoſitione quæ uerbũ contingendi habet adiunctum conuerſa concluſio quẽadmodum prius ſequetur: ſi autem utraq; indefinita ſit aut ſpecialis nõ ſequetur, eadẽ erit ꝓbatio, ab ijſdemq; uerbis petetur. Ex his igitur quæ dicta ſunt perſpici poteſt ſi ea propoſitio quæ negat generalis ſit & ex neceſſario, ſemper cõcluſionem ſequi non ſolum quæ fortuito non conuenire, ſed etiam quæ omnino non conuenire declaret: ſin ea quæ ait, nunq; ſequi. Illud etiã perſpicuũ eſt, quoties eodem modo uerba collocata ſunt & in ꝓpoſitionibus ex neceſſario, & in ijs quæ ex uerbo ſimplici cõſtant, ſequi & non ſequi concluſionẽ. Perſpicuum etiã eſt, omnes imperfectas eſſe ratiocinationes, eáſq; per ſuperiores formas ꝓfici.

De ambabus ex contingendi uerbo in tertia forma. Cap. XIX.

In poſtrema autem forma & cũ utraq; eſt ex contingẽtis uerbo & cum altera, ſequitur concluſio. Ac propoſitiones quidem cũ contingere ſignificabunt, concluſio etiã ex contingendi uerbo ſequetur: itemq; cum una ex contingentis, altera ex ſimplici uerbo cõſtabit. Cum autem altera ex neceſſario ponetur, ſi ea ſit aiens, non erit concluſio nec neceſſarii nec uerbi ſimplicis: ſi uerò negans ſit, ex neceſſario concluſio ſequetur ea quæ non conuenire declaret, quẽadmodũ prius. Sumendũ eſt autẽ etiam hoc loco ſimiliter contingendi uerbũ quod in concluſionibus collocatur. Sint primũ ex contingẽdi uerbo, tamq; a q̃ b c omni fortuito conuenire faciamus: quoniã aiens ex parte conuertitur, b autẽ c omni fortuito conuenit, c etiã b alicui fortuito conueniet. Ita ſi a c omni fortuito cõuenit, c aũt b alicui, neceſſe eſt etiã a b alicui cõuenire, prima .n. forma cõficitur. Et ſi a c nulli, b autẽ c omni fortuito cõuenit, neceſſe eſt etiã a b alicui fortuito nõ cõuenire, redibit .n. prima forma per cõuerſionẽ. Si uerò ambæ negãtes ponãtur, ex eis q̃dẽ neceſſaria cõcluſio nõ ſequetur,

ſed ſi conuertantur ſequetur quẽadmodũ in ſuperioribus. Si enim & a & b fortuito in c nõ intelligãtur, cõuerſa ea quæ fortuito nõ conuenire ſignificat, conuerſione prima forma fiet: q ſi una propoſitio ad totum genus, altera ad partem accommodetur, eodémque modo uerba collocata ſint quo in ijs quæ ſunt ex uerbo ſimplici, tum ſequetur tum non ſequetur concluſio. Ponamus enim a c omni, b autem c alicui fortuito conuenire, fiet rurſus prima forma conuerſa ea quæ ad partem accommodatur propoſitione. ſi enim a c omni, b autem c alicui conuenit, a etiam b alicui fortuito conueniet. Idem continget ſi c in totum uniuerſéq; ſumatur: itemq; ſi propoſitio neget, aiatq; aſſumptio. Prima enim forma redibit per conuerſionem. Si uerò utraq; ita negare ponatur ut una in totum altera ex parte, ex ijs quidem quæ ſumptæ ſunt nihil ſequetur, ſi autem cõuertantur ſequetur, ut in ſuperioribus. Cum autem utraque indefinita ſumitur aut ſpecialis, non ſequitur ulla concluſio. nã & b omni, & nulli neceſſe eſt a conuenire. Verba quibus conuenire docebimus hæc erunt, animal, homo, album: quibus non conuenire, equus, homo, quod album eſt: album uerò medium eſſe faciamus.

Mixtio contingentis & ſimplicis uerbi in tertia forma. Cap. XIX.

Quòd ſi una propoſitio conuenire, altera contingere ſignificet, concluſio quidem ſequetur ex contingentis uerbo non ex ſimplici. Ratiocinatio autem erit ſi eodem modo quo in ſuperioribus uerba collocentur. Sint enim primum aientes & a c omni conueniat, b autem c omni fortuito conueniat, cõuerſa aſſumptione, tum prima forma exiſtet, tum concluſio ex contingendi uerbo ſequetur, quæ a b alicui fortuito ſignificabit conuenire. Cũ enim in prima collocationis forma altera propoſitio contingere declarat, tum etiam contingere ſignificabit concluſio. Itemq; ſi aſſumptio conuenire, ppoſitio contingere ut conueniat, ſignificet: & ſi hæc neget, illa autem aiat, conueniatq; utralibet ſiue aiens ſiue negans, ſequetur ex contingentis uerbo concluſio. prima enim forma rurſus efficitur, in qua demonſtratum eſt cum altera propoſitio contingere ſignificat, concluſionem ſequi eam quæ contingere declarat. Si ue-

rò assumptio sit negans ex contingendi uerbo, aut etiam utraque ꝓpositio negare ponatur, ijs quidem positis nihil sequetur, conuersis autem (ut ante dictum est) sequetur. Sin una generalis sit altera specialis, & utraq; aiat, aut generalis neget, & specialis aiat, eadem erit forma conclusionum. Omnes enim per primam formam conficiuntur. ex quo perspicuum est ex contingendi, non ex simplici uerbo sequi conclusionem. Si uerò aiens ad uniuersum genus, negans autem ad partem pertineat, ab incommodo sumetur argumentum. Ponamus enim b c omni conuenire, a autem fortuito c alicui nõ conuenire, a b alicui fortuito nõ conueniat necesse est. Si enim a b omni necessario cõueniet, b autẽ c omni cõuenire ponitur, efficitur a c omni necessario conuenire. hoc enim suprà demonstratum est. At ponebatur fieri posse ut alicui non conueniret. Cum autem indefinitæ aut speciales ambæ sumentur, conclusio non sequetur, eadem erit demonstratio, quæ & in generalibus, in eáq; ijsdem uerbis erit utendum.

Mixtio necessarij & contingentis in tertia forma. Cap. XXI.

Si uerò una propositionum ex necessarii, altera ex contingentis uerbo sit, quoties aientes erũt, semper ex contingenti sequetur conclusio: quoties autẽ una aiet altera negabit, si ea quæ ait sit ex necessario, ea sequetur quæ fortuito non conuenire significat: sin ea quæ negat, tum ea quæ fortuito non conuenire, tum ea quæ nõ conuenire declarat sequetur. Nulla autem quæ necessariõ non conuenire significat sequetur, quemadmodum nec in aliis figuris. Sint igitur aientes primum propositiones, & a c omni necessariò, b autem c omni fortuito conuenire faciamus: quoniam a c omni necessariò, c autem b alicui fortuito conuenit, a etiam b alicui fortuito non etiam omnino conueniet. Sic enim in prima dispositionis forma cõtingit. Eodem autem modo demonstrabitur si assumptio sit ex necessario & propositio contingere declaret. Rursus sit una aiens, negans altera: ea autem quæ ait ex necessario, & a fortuito c nulli, b uerò c omni necessario cõueniat, efficietur rursus prima forma cuius ex contingentis erit non ex simplici uerbo, cõclusio: quoniam ꝓpositio negans contingere declarat, perspicuũ igitur est ex cõtin-

gentis uerbo ſequi concluſionem. Cum enim in prima forma ſic propoſitiones collocatæ erant, concluſio etiam rei fortuitæ ſequebatur. Quòd ſi ea propoſitio quæ negat quid, ſit ex neceſſario, concluſio ſequetur, & quæ contingere ut alicui non conueniat ſignificet, & quæ ut non conueniat. Poſitum enim ſit a in c non intelligi neceſſario, b autem in omni fortè, temerè & caſu intelligi: ſi conuerſa ſit quæ ait aſſumptio, prima forma erit & propoſitio negans ex neceſſario. At cum ita collocatæ erant propoſitiones, efficiebatur a c alicui & fortuito non conuenire & non conuenire, ita a b alicui non conueniat neceſſe eſt. Cum autem aſſumptio negat, ſi ea ſit ex contingendi uerbo, illa commutata ut ſuprà efficitur concluſio: ſin ſit ex neceſſario non, efficitur. nam & omni neceſſario & nulli fortuito conuenit. Verba quibus uniuerſo generi conuenire docebimus hæc erunt, ſomnus, equus, dormiens homo: quibus autem nulli eius parti, hæc, ſomnus, equus, uigilans homo. Idem fiet etiam cum una propoſitio generalis ponetur, altera ſpecialis: ſi utraque aiat, ex contingendi, non ex ſimplici uerbo concluſio ſequetur. Cum etiam una negabit, altera aiet: ea autem quæ aiet erit ex neceſſario, ea ſequetur quæ ſignificabit contingere. Cum autem ea quæ negat neceſſarii uerbum adiunctum habebit, tum non conuenire ſignificabit concluſio. Eadem enim erit probationis ratio & cum generales & cum non generales erunt propoſitiones. Nam cum ſit neceſſe ratiocinationes per primam formam perfici & abſolui ſuis numeris quemadmodum in illis, ſic in his aliquid concluditur neceſſe eſt. Cum uerò negat uniuerſe ſumpta aſſumptio, ſi contingere ſignificet, conuerſione concluſio ſequetur: ſin ea ſit ex neceſſario, non ſequetur. Quod eodem modo iiſdemque uerbis probabitur, quibus in iis quæ ad totum genus accommodantur. Ac illud quidem perſpicuum eſt quando & quomodo in hac forma ſequitur concluſio, & quando ex contingendi uerbo, quando ex ſimplici. Hoc etiam perſpici potuit omnes imperfectas eſſe, eáſque prima forma perfici.

De ratiocinationibus hypotheticis id eſt, ex conceſſione. Cap. XXII.

Perſpicuum igitur eſt ex iis quæ dicta ſunt ratiocinationes harum formarum primæ formæ ratiocinationibus iis quæ ad totum genus pertinent abſolui, ad eáſque reuocari. Omnis autem ratiocinationis eam eſſe uim atque naturam mox intelligi poterit, cum omnis per aliquam harum formarum tractari docebitur. Omnis quidem demonſtratio omniſque ratiocinatio aut conuenire aliquid aut non conuenire docet neceſſe eſt, idque uel omnino & in totum, uel ex parte: præterea aut directo, aut ex conceſſione. Eius autem quæ ex conceſſione progreditur, pars eſt quædam ea ratiocinatio quæ incommodo urget aduerſarium. Primum igitur de iis dicamus quæ directo aliquid probant. His enim demonſtratis, hoc perſpicuum erit etiam in iis quibus aduerſarios incommodo urgemus, & uno nomine, in iis, quæ à conceſſione ſumuntur. Igitur ſi a, in b dici eíq; conuenire aut non conuenire concludendum eſt, neceſſe eſt aliquid ſumi quod de aliquo dicatur. At ſi a ad b ſumatur, principium petetur. Si uero a in c, c autem in nullo nec aliud in illo dicatur, nec in a quicquam aliud, nulla ſequetur concluſio. Ex eo enim quod unum ad unum ſumptum eſt, nihil efficitur neceſſariò. Ita efficitur, ſumendam eſſe aliam propoſitionem. Ac ſi a ad aliud ſumatur, aut ad a aliud, aut aliud ad c, nihil quidem prohibet ſequi concluſionem. Non tamen in b ex iis quæ ſumpta erunt ualebit, nec cum c alij, & illud alii, & hoc alii conuenire aut non conuenire ita ſumitur, ut cum b non colligetur, hoc modo a in b dici concludi non poteſt. Omnino enim diximus nunquam aliquid alii conuenire aut non conuenire concludi poſſe, quin medium quoddam uerbum quaſi uinculum ſumatur, quod in dicendo ad illa duo quandam rationem habeat. Cum enim concluſio planè ex propoſitionibus efficiatur, concluſio etiam quæ hoc uel illud efficit ex propoſitionibus ſequitur quæ ad hoc ſumuntur:

& concluſio quæ hoc illi conuenire aut non conuenire ſignificat, ex propoſitionibus quæ hoc cum illo copulant efficitur. Fieri autem non poteſt ut ad b propoſitio ſumatur, ut nihil de eo dicamus, aut ei negemus, aut rurſus ut nihil ſumamus quod ſit a cum b cõmune, ſed utriuſque propria quædam dicenda ſunt nobis aut neganda. Ita ſumendum eſt aliquid quod medium locum inter utrũq; obtineat, quodq; dicendi rationes colliget, ſi modo concluſio ſequatur quæ hoc illi conuenire ſignificet, aut non conuenire. Quòd ſi neceſſe eſt ſumi aliquid quod utriuſq; commune ſit, idq; fieri poteſt tribus modis (aut enim a de c, & c de b, aut c de utroq;, aut de utrumque dicitur) hæ autem ſunt formæ collocandæ argumentationis de quibus diximus, profecto neceſſe eſt omnem ratiocinationem & concluſionem per harum formarum aliquam effici: eadem enim erit ratio ſi per plura cum b uerba alia duo copulabit. in multis enim eadem etiam erit forma collocationis. Ac illud quidem perſpicuũ eſt eas ratiocinationes quæ directo aliquid probãt omneis concludi per formas ſuperiores.

Cap. XXIII.

Eas etiam concludi quibus incommodum ſequi aduerſarios docemus, ex his intelligi poterit. Omnes enim eæ quæ ab incommodo aliquid probant, falſum quidem concludunt. id autem quod initio probãdum erat aliquo poſito demonſtrãt, cum aliquid quod fieri non poteſt repugnantia conceſſa concluditur, ut diametron apte componi non poſſe, propterea q̃ ſi ponatur non poſſe, efficitur ea quæ ſint imparia paribus eſſe æqualia. Ac æqualia quidem effici imparia paribus concludunt, diametron autem apte nõ poſſe componi ex eo quod poſitum eſt docent: quandoquidem propter repugnantiam falſum efficitur. Hoc enim erat aliquid ex eo quod fieri non poteſt concludere, aliquid quod fieri nõ poteſt ex eo quod principio poſitum eſt, oſtendere. Quare quoniam falſi eſt ratiocinatio quæ directo probat in iis quæ incommodo urgẽt aduerſarios. quod autem initio propoſitum erat probare, ex eo quod poſitum eſt docetur, & paulò ante diximus eas ratiocinationes quæ ſtatim & directò aliquid oſtendunt per has formas tractari, certè eæ etiam quæ id quod fieri non poteſt concludunt, per eaſdem effi-

dantur necesse est. Itemq; reliquæ omnes quæ ex eo quod positum & concessum est, aliquid probant. In omnibus enim ratiocinatio quidem ad id quod transsumebatur refertur: quod autẽ principio probandum suscipiebatur, ex concessione aut ex aliquo alio quod positum est concluditur. Quod si uerum est, necesse est omnem demonstrationem, omnemq; conclusionem per has tres formas effici. Quo demonstrato illud perspicuũ est, omnem ratiocinationem & perfici per primam formam, & ad eas ratiocinationes reuocari quæ in ea ad uniuersum genus accommodentur.

Cap. XXIIII.

Iam uerò in omnibus aliquã ꝓpositionẽ aientẽ esse oportet, & aliquid uniuerse & in totũ conuenire. Sublato enim eo quod uniuerse ad totum genus pertineat, aut non sequetur conclusio, aut nihil ad id quod propositum est pertinebit, aut initium disputationis petetur. Positum enim sit musicam honestam esse uoluptatem, atq; hoc petat, uoluptatem esse honestam, nec addat omnem, conclusio non sequetur. Si uerò aliquam uoluptatem, & aliam petat, nihil ad id quod agitur: sin hanc ipsam, principium sumit. Hoc autem facilius perspici potest in figurarum descriptionibus, ut Isoscelis pares esse angulos eos qui sunt in basi. Sint in centrum ductæ a b, si igitur parem sumit a c angulum b d, nec in totum enunciet angulos semicirculorum, & rursus pares esse c d, nec adimgat omnẽ sectionis: præterea si paribus totis angulis paria detrahantur, pares esse reliquos e f: principium petet disputationis, nisi sumat, à paribus si paria auferantur, paria relinqui. Perspicuum est igitur uniuersum genus in omnibus inesse oportere. Illud etiã perspicuũ est uniuersum genus ex ꝓpositionibus generalibus cõcludendũ esse: partem autẽ generis & hoc & illo modo. Ita fit ut si conclusio sit generalis, generales etiã ꝓpositiones sint necessariò. Si uerò propositiones generales sint, fieri possit ut non sit generalis cõclusio. perspicuum etiam illud est, in omni ratiocinatione aut utramq; aut alterã propositionem conclusioni similẽ esse oportere, in quo non solum hoc dico aientem aut negantem esse, uerumetiam ex necessarij uel contingentis uerbo uel simplici, rationes etiam dicendi aliæ obseruandæ sunt. Hoc etiam intelligi planè potuit, quando sequatur &

quando non ſequatur concluſio, & quando perfecta ſit, & quãdo poſſit eſſe perfecta. Illud etiam ſi ſit ratiocinatio, propoſitiones & uerba aliquo modo eorum quos diximus collocari oportere.

Cap. XXV.

Atq; etiam illud perſpicere potuit, tribus uerbis omnẽ fieri demõſtrationẽ, non pluribus, niſi aliis atq; aliis eadem efficiatur concluſio, ut e ex a b & ex c d, aut ex a b, & a c, & b c. Plura enim media uerba eorundem nihil eſſe prohibet: quibus poſitis nõ una ſed plures tractantur ratiocinationes. Aut rurſus cum utrũq; horum a b ratiocinatione ſumitur, ut a ex d e ꝓpoſitionibus efficitur, & rurſus b ex f g, aut unũ inductione, & ratiocinatione alterũ: uerũ hoc etiã modo plures erunt ratiocinationes, plures enim ſunt concluſiones, ut & a, & b, & c. Si igitur nõ plures eſſent ſed una ratiocinatio, hoc pacto fieri poſſet ut ex pluribus eadẽ efficeretur cõcluſio. Vt autẽ c ex a b ꝓpoſitionibus fieri non poteſt. Sit enim e concluſio ex a b, c d ꝓpoſitionibus effecta, neceſſe erit aliquid eorum aliud ad aliud ſumptũ fuiſſe, hoc ut totum, illud ut partem. Hoc enim ſuprà demonſtratum eſt, ſi ſit concluſio, hoc modo inter ſe uerba aliqua affici oportere. Faciamus igitur a ad b illã habere rationẽ ut ex eis aliqua concluſio ſequatur, aut igitur e, aut c d alterũ, aut aliquid aliud præterea. Si e ex ſolis a b ꝓpõnibus concluſio efficitur, c autẽ & d ſi ita affecta ſint inter ſe ut unũ ſit ut totũ, & ut pars alterum, ex illis etiam aliquid ſequetur, idq; uel e uel a b alterum, uel aliquid aliud præterea. Si e uel a b alterum, fiet ut aut plures ſint ratiocinationes, aut ut res tulit, idem ex pluribus propoſitionibus ſequatur. Sin aliquid aliud præterea, plures erunt eæq; non inter ſe cohærentes ratiocinationes: quòd ſi c non eã habeat ad d rationem ut concluſionem efficiat, fruſtrà ſumpta erunt niſi inductionis, diſſimulationis aut alicuius huius generis gratia. Si uerò ex a b propoſitionibus non e, ſed aliqua alia efficiatur concluſio, ex c d autem aut eorum alterum, aut aliud præterea ſequatur, ſic & plures ratiocinationes tractantur, nec ad id quod propoſitum eſt, pertinent: ponebatur enim ipſius e eſſe ratiocinatio. Sin ex c d nulla concluſio efficitur, fruſtrà ſumptæ ſunt eæ propoſitiones, nec id probatur, quod initio propoſitum erat o-

ſtendere, ex quibus perſpicuum eſt omnem demonſtrationem omnemq; ratiocinationem tribus tantum uerbis conſtare.

Cap. XXVI.

Quod cum ſit perſpicuum, illud etiam perſpicuum eſt ex duabus conſtare propoſitionibus, nec pluribus. Tria enim uerba duas conficiunt propoſitiones, niſi quid aſſumatur, quemadmodum initio dixi, ad ratiocinationum abſolutionem. perſpicuum eſt igitur quoties in oratione qua aliquid concluditur non ſunt pares propoſitiones quibus principalis concluſio efficatur (neceſſe eſt enim aliquas ex concluſionibus ſuperioribus eſſe propoſitiones) eam orationem aut nihil concluſiſſe, aut plura q̃ neceſſe eſſet rogata eſſe de eo quod agitur. Ac ſi ex principalibus propoſitionibus ratiocinationes intelligantur, omnis ratiocinatio & ex paribus propoſitionibus & ex uerbis imparibus exiſtet, in una enim propoſitione plura ſunt uocabula, tumq; dimidium propoſitionum conficient concluſiones. Cum autem προσυλλογισμοῖς, id eſt, ratiocinationibus quæ quaſi præludia & præparationes quædam ad concluſionem principalẽ adhibentur, aliquid concluditur aut pluribus mediis uerbis quæ non cohærent: ut a b per c d, uerborum quidem multitudo, eodem modo uno, propoſitiones ſuperabit (aut enim extrim ſecus aut in medii parte numerabitur id uerbum quod præterea incurrit) utroq; autem modo pauciora interualla q̃ uerba exiſtunt, cum interim pares ſunt interuallis propoſitiones, quanquam non ſemper hæ pares erũt illa imparia, ſed quodã uiciſſitudinis ordine cũ propoſitiones pares erũt, imparia erunt uerba: cũ uerò uerba paria, impares erunt propoſitiones. Nam ſimulatq; unum uerbum eſt, una etiam propoſitio adiungitur, quodlibet uerbum addatur. Ita fit, ut quoniam illæ pares ſunt, hæc imparia, neceſſariò commutentur eadem adiecta propoſitione. At uerò concluſiones non iam eundem ordinẽ locumue quem uerba aut propoſitiones obtinent. uno enim adiuncto uerbo pauciores una q̃ ſuperiora uerba addentur concluſiones, quandoquidem nõ ex poſtremo tantum uerbo, ſed ex ſuperioribus uerbis concluſio efficitur. ueluti ſi a b c uerbis d adiungatur, continuo etiam duæ adduntur concluſiones, & quæ ex a & quæ ex b efficitur, quod quod ſit etiam in cæteris omnibus.

Eadem eſt ratio ſi ad medium ſumitur, ex uno enim concluſio nõ ſequetur. Ita maior erit concluſionum numerus q̃ & uerborũ & ꝓpoſitionum. Quoniã autẽ tenemus ex quibus ratiocinationes conſtent, & quale ſit id quod in quaq; figura & quot modis oſtenditur, perſpicuum etiam nobis eſt quæ facilis & quæ difficilis ſit ad probandum quæſtio. Quæ enim in pluribus formis & per plures modos concluditur, ea facilior eſt: quæ autem paucioribus & formis & modis, difficilior: ac quæſtio quidẽ quæ dicit in totũ, per ſolam primam formam demonſtratur, idq; uno modo: quæ uerò negat, & per primã formam & per mediũ uocabulum: ita tamen ut per primã formam uno modo, per medium uocabulũ duobus modis oſtendatur. Quæ autem ſpecialis ait quid, & per primã & ꝑ poſtremã docetur. Per primam uno modo, per poſtremam autem tribus. Quæ autẽ negat ex parte, in omnibus formis mõſtratur: ita tamen ut in prima uno modo, in ſecunda duobus, in tertia tribus: ex quibus perſpicuum eſt eius propoſitionis quæ dicit omnino & in totum, tum difficilimam eſſe probationem, tum facilem refutationẽ: omninoq; uniuerſarum ac generaliũ facilior eſt, q̃ ſpecialiũ reprehenſio. Nã ſi & nulli conueniat, & alicui non conueniat, refutatur. Horum autẽ illud, alicui non, in omnibus formis docetur: hoc uerò, nulli conuenire, in duabus. eadem eſt ratio negantium. Nam & ſi omni, & ſi alicui conueniat, id quod propoſitũ eſt reprehenditur, quod fit in duabus formis. Speciales autẽ uno modo refutãtur ſi aut omni, aut nulli doceas conuenire. Earum autẽ quæ ad partem generis accommodãtur, facilior eſt confirmatio: nã & in pluribus formis, & pluribus modis probãtur. Omninoq; intelligendũ eſt generales & ſpeciales propoſitiones alias aliis refelli, ut generales ſpecialibus & ſpeciales generalibus. Confirmari autem ſpecialibus generales non poſſunt, ſpeciales generalibus poſſunt. Illud etiã perſpicuum eſt, facilius eſſe refellere quid q̃ probare: ac quemadmodum quidem omnis ratiocinatio conficitur, quotq; ex uerbis & propoſitionibus conſtat, & quam inter ſe rationẽ habere debent, præterea quæ in quaq; forma q̃ ſtio, & quæ in pluribus quæq; in paucioribus ꝓbatur, ex iis quæ dicta ſunt intelligi poteſt.

De propoſitionum copia ſectio ſecunda. Cap. XXVIII.

Nunc autem dicendũ est quemadmodũ nobis magna ratiocinationũ copia semper ad id quod ꝓpositũ est suppetet, quáq; ratione uniuscuiusq; principia tenebimus. Nã non solũ ex quibus cõstent ratiocinationes spectandũ est, sed eas etiã conficiẽdi facultas tenẽda. Omniũ quidem quæ sunt partim ea natura est ut de nullo alio uerè in totũ ipsa dicantur, ut Cleon & Callias, ut res singulæ & quæ sub sensum cadunt, de ijs autẽ alia dicantur. nã uterq; horũ & homo & animal est. partim ipsa de alijs quidem dicuntur, de ipsis autẽ prius alia non dicuntur. Sunt etiã quæ & ipsa de alijs & de ipsis alia dicantur, ut homo de Callia, & animal de homine dicitur. Ac illud quidẽ perspicuũ est, eorum quæ sunt quædam de nullo suapte natura dici, nam eorũ quæ sensu percipiũtur, unũquodq; ferè eiusmodi est, ut in nullo, nisi impropriè, intelligatur. Dicimus enim aliquando albũ illud esse Socratẽ, & id quod accidit, Calliã esse. Ii autẽ qui sursum uersus progrediantur, quiescẽdũ esse tandẽ aliquãdo rursus dicemus. Sed id nunc sit positum. Ac de his quidẽ fieri nõ potest ut aliud quod dicatur, doceas, nisi opinione: sed de alijs hæc omnia dicuntur. Nec res singulæ de alijs, sed de ijs alia dicuntur. Quæ autem his interiecta sunt perspicuum est ea utrorumq; naturã imitari. Nam & ipsa de alijs, & de illis alia dicuntur, de issq; omnis ferè & disputatio & quæstio instituitur. De quoq; autem horum sic propositiones instituendæ sunt, ut primum ipsum eiusq; definitiones proponantur, & quæ rei propriæ sunt omnia. Deinde omnia quæ rem cõsequuntur & comitantur. Rursusq; ea, quæ res ipsa sequitur, quæq; ei conuenire nõ possunt. Quibus autem ipsa conuenire non potest, ea non debent explicari, propterea quòd ea propositio quæ negatre ciprocatur. Distribuenda sunt etiam consequentia omnia & quæ uim naturamq; rei declarant, & quæ eius sunt propria, & quæ ut aduentitia siue accidentia dicuntur, atque horum & quæ ad opinionem, & quæ ad ueritatem diriguntur. Quò enim maior eorum cuipiam copia suppetet, eò facilius conclusionem parabit: quo autem uerioribus, eò uehementius persuadebit. Eligenda autem sunt non quæ partem aliquam, sed quæ uniuersum rei genus sequuntur: ut non quod alicui homini, sed quod omnem hominem, sed quod omnem comitatur. Ex generalibus autem

propositionibus efficiatur conclusio, ac si indefinita est, dubium est sit ne propositio generalis: sin definita, perspicuum est. Item q; ea quæ ipsum consequens in totum sequuntur propter eandem causam de-ligenda sunt, ipsum autē consequens non sumendū est totū sequi & cōuenire, ut homini omne animal, uel musicæ omnē scientiā cōuenire: sed omnino sequi & cōuenire, ut etiā proponimus. Nā alterum inutile est nec fieri potest, ueluti omnē hominem esse omne animal, aut iustitiā omne bonū: sed in eo demū toto dicatur cuius est consequens. Cum autē id quod propositū est ab aliquo continetur cuius consequentia sumenda sint, ea quidem quæ id totū & uniuerse sequuntur aut non sequuntur sumenda nō sunt (sumpta enim sunt in illis) quando quidē quæ animalis, eadē sunt & hominis consequētia, & quæ non conueniunt eodem modo. quæ autē cuiusq; propria sunt, ea sumenda. Sunt enim quædā formæ non etiā generi propria, præsertim cum necesse sit aliis formis quædā, propria conuenire. Id etiā quod in totum dicitur non est sumendū ad cōsequentiā eius quod continetur, ut animal ad hominis consequentia. Necesse est enim si hominis sit animal consequens, eorū etiā esse quæ homo complectitur, quæ eadem ad hominis sumptiones aptiora erunt. Sumenda etiā ea sunt quæ rē ferè sequuntur, & quæ ipsa ferè sequitur. Quæstionū enim earum quæ probabiles sunt conclusio ex probabilibus propositionibus aut omnibus aut aliquibus efficitur. Vnuscuiusq; enim cōclusio principia imitatur. Iam ea quæ omnium consequentia sunt sumenda non sunt, ex iis enim non efficietur conclusio: cuius causa quæ sit mox aperiemus.

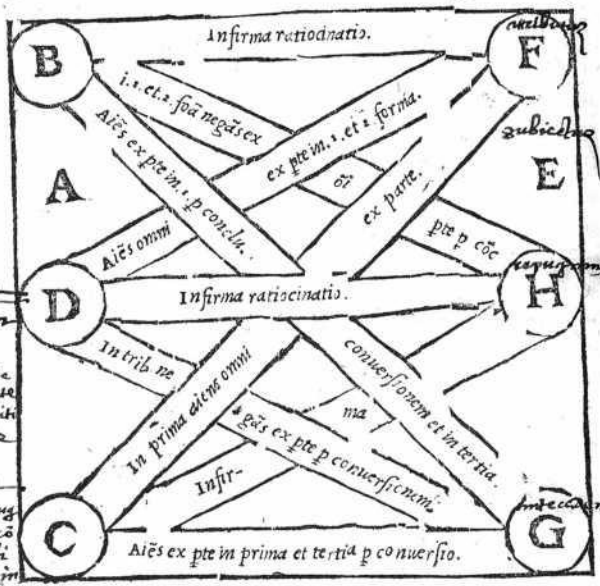
Cap. XXIX.

Ac ij quidem qui confirmare aliquid uolent toti conuenire, tum res subiectas et quod confirmatur, de quibus id dicatur, tum consequentia omnia eius de quo illud dici oportet, spectare debēt. Si quid enim eorum idē sit, alterum alteri necesse est conuenire. Si uerò aliquid non omni, sed aliqua ex parte conuenire docere uelimus, utrumque sumenda sunt consequentia. Si quid enim eorum sit idem, alicui conueniat necesse est: cum autem nulli conuenire debet, tum & consequentia eius cui non oportet conuenire sumenda

sunt, & ea quæ conuenire non possunt ei quod non conuenire debet: aut contrà, & ea sumenda sunt quæ conuenire non possunt ei in quo intelligi non oportet, & consequentia eius quod debet conuenire. Si enim hæc idem sint quod utrumlibet, profectò neutrum alteri conuenire ullo modo potest. Confiatur enim interdum primæ formæ, interdum mediæ ratiocinatio. Sin alicui non conuenire demonstrãdũ sit, eius quidem cui conuenire oportet antecedentia, eius autem quod conuenire non debet, repugnantia deligere debemus. Nam si quid eorum idem sit, necesse erit alicui non conuenire. Sed hæc ipsa facilius fortasse perspicì poterunt hoc modo. Sit ipsius a b consequentia, c autem eius antecedentia, d uerò eiusdem repugnantia. Rursus f sit ea quæ e conueniunt, g autem eius antecedentia, & h repugnantia, si idem sit c quod aliquod f, necesse erit a e omni conuenire, f enim e omni conuenit, a autem c omni, ita a e omni conueniet. Quòd si c & g idem sunt, profecto a e alicui conueniat necesse est. A enim ex c, e autem ex g omni est consequens. At si f & d idem sint, nulli e a conueniet, ex superiore ratiocinatione. Quoniã enim negans conuertitur, & f idem est quod d, certe & a f nulli, & f e omni conueniet. Rursus si b & h idem sunt, a e nulla ex parte conueniet, quandoquidem & b a omni, & e nulli eidem conuenit. Idem enim positum est esse h, quod b & h e nulli conuenire. Si uerò g & d idem sint, a certe e alicui non conueniet, quoniam enim a d non cõuenit, g in ipso e non intelligetur, g autem sub e subiectum est, ita alicui e non conueniet. Si uerò g & b idem sint, conuersa erit ratiocinatio, g enim in omni a intelligetur. Nam & b in a & e in b intelligitur, quandoquidem idem quod g erat, atqui a in omni e non necesse est intelligi, & in aliquo necesse est, propterea quòd enunciatio generalis in specialem conuertitur. Hæc figura ad parandam propositionũ copiã pertinet. Intelligitur q; a e propositio quæ a scilicet bonum prædicatũ habeat, & e scilicet uoluptas subiectum, b autem ipsius a consequentia, & c eiusdẽ antecedẽtia, d uerò repugnãtia: rursusque f ipsius e consequentia sunt, g antecedentia, h repugnantia eiusdem. Fiunt igitur coniugationes nouem, hoc modo:

In secunda figura ex consequentibus negationibus ut repugnantibus subiecta fit complexio reducitur ex impetima propositione mutata propositionem, et conclusione minoris.

b f:c g:d h:c f: b h:d f:c h:d g:b g: quarum sex firmæ sunt atq; ꝗ
que concludunt. Tres autem hæ, b f:c h:d h:infirmæ sunt.

Argumentum consequens attributi et antecedens subiecti legitime colligit indirecte

d f. H
Antecedentia
Argumento repugnantiby attributi ꝺcō sequentiby subiecti legitime colligimy in prima et secunda figuris negantes.

D h
Argumentū utriq; quæstionis ꝑtis repugnans nihil colligit quoniam ex duabus negantibus non fit ratiocinatio

D g.
Argumentiby repugnantiby attributi et antecedentiby subiecti recte colligitur in tertio ordine et per conuersionem assumptionis in primo ordine.

C g f.
Argumento ab antecedentiby attributi et consequentiby subiecti recte concludꝫ ut in ꝓf et 2° modis primæ formæ.

C H.
Ab antecedentiby attributi et repugnantiby subiecti nihil colligitur quoniam assumptio nunqꝫ negat in prima forma.

C g.
Ab antecedentiby utriq; ꝑtis recte concludꝫ in tertia figura et per conuersionem assumptionis in prima.

Consequentia ipsius a, quod prodest, quod expetendum est, quod persequendum, quod accommodatum est naturæ, quod optabile, utile, quod conducit. Eiusdem repugnantia, quod detrimentum affert, quod fugiendum est, quod nocet, malum, quod damnum dat, quod alienum est, quod inutile. Eiusdem antecedentia, beatitudo, firma constitutio naturæ accommodata, finis, perfectum, uita uirtuti consentanea. Consequentia e, motus, actio naturalis, non impedita uita, quod natura & per se expetendum est, quod non offendit, quod expetendum est. Repugnantia eius dem, morbus, labor, indigentia, metus, motus à natura auersus. Eius antecedentia, ualetudo, copia, gloria, liberorum multitudo, uita uirtuti congruens, uita doloris expers.

Perſpicuum eſt igitur hæc in utroq; cuiuſq; quæſtionis uerbo eſſe ſpectãda, quippe cum ex his omnis conficiatur ratiocinatio. Prima autem atq; generalia maximè & conſequentia cuiuſq; & antecedentia notari ſumq; debent, ut ipſius e magis K f quàm f tantummodo, ipſius autem a K c potius quàm c ſolum. Si enim in K f a dicitur, etiam in f & e dicitur. Si uerò huius non eſt a conſequens, fieri poteſt ut ipſius f ſit: ſimiliterq; cuius ipſum ſit conſequẽs uidendum eſt, Si enim primorum ſit, & poſteriorum erit cõſequens. Quòd ſi minus horum ſit, at certè eorum quæ illis ſubiũciuntur poteſt eſſe. perſpicuum etiam illud eſt, omnes ratiocinationes & per tria uerba, & per duas propoſitiones, & per eas formas quas expoſuimus, tractari. Docetur enim tum a in toto e dici, cum aliquid quod ſit idem quod c & f ſumitur, quod medium uerbũ erit, a autem & e primum atq; poſtremum. ita prima forma tractatur. In aliquo autem dici probatur cum c & g eadem eſſe ſumuntur, in quo poſtrema forma dominatur. G enim medium locũ obtinet, nulli autem conuenire monſtratur, cum d & f idem ſunt. Sic enim & prima & media forma conficitur, prima propterea q nulli f a conuenit. ſiquidem negans propoſitio conuertitur, & f e omni conuenit. media autem q d in nullo a & in omni e dicitur. Alicui porrò non conuenire oſtenditur cum d & g idem ualent, quod ad tertiam formam pertinet. nã & a in nullo f, & e in omni f mtelligetur. Perſpicuũ eſt igitur per ſuperiores formas oẽs tractari ratiocinationes, nec ſumenda eſſe ea quæ ſint conſequentia omnium, q ex ijs nulla concluſio ſequatur. Nam & confirmare omnino à conſequentibus non licet, & ex ijs quæ omnium ſunt conſequentia refelli nihil poteſt, præſertim cum uni conuenire oporteat, & alteri nõ conuenire. Illud etiam perſpicuum eſt, alia præcepta quæ ad delectus pertinent, ad ratiocinationes conficiendas nihil ualere, ueluti ſi eadem ſint utriuſq; conſequentia, aut ſi ipſius a antecedentia, & e repugnantia, aut rurſus utriuſq; repugnãtia. Neq; enim ex his efficitur concluſio. Si enim conſequentia ut b & f eadem ſint, media forma ex his efficitur, quæ utranq; habeat dicentem propoſitionem. Si uerò ipſius a antecedentia, & e repugnantia, ut c & h, prima erit forma cuius aſſumptio negabit. Sin

utriuſq; repugnantia ut d & h eadem ſint, utráq; propoſitio negabit aut in prima aut in media forma collocationis, qua ex collocatione nulla ſequetur concluſio. Perſpicuum etiam eſt quæ eadem ſumenda ſint accommodatè ad hanc diſciplinam, non quæ diuerſa & contraria. Primum quòd de mediꝰ uerbi imuentione hoc loco agimus, quod non diuerſum ſed idem ſumendum eſt. Deinde omnes in quibus efficitur concluſio ex eo quòd contraria aut repugnantia ſumuntur, ad ſuperiores modos reuocabuntur: ut ſi b & f contraria ſumantur, aut eidem conuenire non poſſint. His enim ſumptis ſequetur hæc concluſio, nulli e a conuenit, uerum non ex ipſis ſed ex eo modo quem paulò ante dixi. Nam quoniam b a omni & nulli e conuenit, b idem ſit quod aliquod h neceſſe eſt. Rurſus ſi b & g eidem conuenire non poſſunt, efficietur alicui c a non conuenire. ex hac enim collocatione uerborum ſecunda forma euenit, b enim a quidem omni, nulli autem g conuenit, ita g idem eſſe quod aliquid eorum quæ ſub d ſubiecta ſunt erit neceſſe. Nam b & g, non poſſe in eodem intelligi, aliud eſt nihil, niſi h idem eſſe quod aliquid eorum quæ ſub d ſubiiciuntur. Quæ enim in a dici non poſſunt, in d ſumpta ſunt omnia. Perſpicuum eſt igitur hæc præcepta nihil ualere ad efficiendam concluſionem. Illud etiam, ſi b & f ſint contraria, b idem quod aliquam h partem, ualere, ex hiſq; concluſionem ſequi ex quibus efficitur, iis qui hoc modo rem ſpectant aliam uiam & rationem neceſſariæ concluſionis eſſe reperiendam, quòd interdum incertum ſit an b & h idem ualeant.

Cap. XXX.

Eadem autem earum ratiocinationum quæ id quod fieri non poteſt concludunt, quæ earum quæ directò quid probant, collocatio eſt. A conſequentibus enim & antecedentibus utriuſq; hæ quoq; progrediuntur, eademq; utriuſq; generis eſt diſciplina. Nam & quod directò probatur etiam ab eo quod fieri non poteſt, ex iiſdem uerbis licet concludere, & quod ab incommodo, etiam directò concludi poteſt, ut a e nulli conuenire. Si enim ponatur alicui conuenire quoniam b alicui omni a, & a ali-

cui c conuenit, profectò b alicui c conueniet: atqui nulli ponebatur conuenire. Rursus alicui conuenire. Si enim nulli c a, & c omni g conuenit, in nullo g a intelligetur: at in omni intelligebatur. idemq; fiet in cæteris quæstionibus. Nam & in omnibus ab eo quod fieri non potest sumpta propositio ex utriusq; consequentibus antecedentibusq; semper progredietur: & in omni quæstione eadem uia & ratio proposita est, tum et qui directò quid docere uelit, tum et qui ex eo quod fieri non potest. Iisdem enim ex uerbis utraq; probatio conficitur. ut si nulli c a conuenire demonstratum est, efficitur etiam alicui c b conuenire, quod fieri non potest. Si sumatur b nulli c, a autem omni conuenire, non est dubium quin nulli c a conuenire oporteat. Rursus si directò probatum est a in nullo c intelligi, & ponatur alicui conuenire, ab eo quod fieri non potest nulli conuenire docebitur. Eademq; erit ratio cæterorum. In omnibus enim necessariò sumendum est commune quoddam uerbum, aliud atq; ea quæ sumpta sunt, ex quo falsi conclusio sequetur: ita conuersa hac propositione & in altera eadem collocatione seruata, directa erit ex iisdem uerbis ratiocinatio. Hoc enim directa ratiocinatio ab ea quæ incommodo urget differt, quòd in directa propositiones ad ueritatem diriguntur, in altera autem una ad falsitatem. Atque hæc quidem ex iis quæ demœps dicentur, facilius intelligentur, cum de ea ratiocinatione quæ id quod fieri non potest concludit, disseremus. Nunc autem hoc tantum nobis erit perspicuum, hæc sectanda & obseruanda esse cum & directò & non directò, sed ex eo quod fieri non potest aliquid erit probandum. In aliis porrò ratiocinationibus quæ ex positis & concessis progrediuntur, cuiusmodi sunt eæ omnes quæ à translatione aut à qualitate in subiectis ducuntur, non eorum quæ proposita sunt, sed eorum quæ transferuntur, habẽda ratio est. Obseruationis aũt idẽ erit modus. Sed animaduertendum est atque explicandum quot sunt genera earum quæ ex positis progrediuntur. Ac omnis quidem quæstio hoc modo probatur. Alio autem modo nonnullas harum concludi licet, ut generales ex concessione progrediendo à specialibus.

Si enim c & g eadem ſint, ſoli autem g e ſumatur conuenire, certè omni e a conueniat neceſſe eſt. Rurſum ſi d & g eadem ſunt, in g autem ſolum e dicatur, nulli e a conueniet: ex quo perſpicuum eſt, hanc etiam uiam atq; rationem tenendã eſſe. Eadem eſt ratio & earum quæ ex neceſſarij & earum quæ ex contingentis uerbo conſtant, eadem enim præceptio eſt, & ex eorundem uerborum collocatione, tum ea quæ ex contingentis, tum ea quæ ex ſimplici uerbo eſt, concluſio efficitur. In ijs autem quæ contingere ſignificant eæ etiam numerandæ ſunt quæ nõ conueniunt & conuenire poſſunt. Demonſtratum eſt enim ex his etiam cõtingẽtis cõcluſionem effici, idẽq; fiet in alijs dicẽdi rationibus in quibus aliud de alio dicatur.

Cap. XXXI.

Ex ijs igitur quæ dicta ſunt non ſolum hoc perſpicuum eſt omneis ratiocinationes hac uia & ratione effici poſſe, uerum etiam hoc alia uia non poſſe. Nam cum demonſtratum ſit omnem ratiocinationem per ſuperiores formas tractari, quæ ex alijs confici niſi ex conſequentibus antecedentibuſq; non poſſint. (Sunt enim ex his & propoſitiones & medij uerbi inuentio) profectò ne concluſio quidem ex alijs effici ullo modo poteſt, ac eadem quidem omnino uia & ratio tum in philoſophia eſt tum in arte quauis ac diſciplina. Nam & ea quæ alijs conueniunt, & ea quibus alia conueniunt, colligi oportet, atq; eorum magnam ſuppetere copiam. Atq; hæc ex tribus uerbis ponderanda ſunt, ei quidem qui probet hoc modo, illo autem ei qui refellat: ita tamen ut ex ueris propoſitionibus uera, ex probabilibus autem ueriſimilis efficiatur concluſio.

Ratiocinationum autem initia quemadmodum & inter ſe affici & comparari debent hoc uniuerſè diximus, non eſſe nobis ea ſpectanda omnia quæ dicantur, nec eadem cum probamus & refellimus, nec cum aliquid de toto genere aut eius parte ſeu confirmamus ſeu refutamus: ſed pauciora & certa nobis eſſe ſumenda. Ex unoquoq; uerò rerum genere ſeligendæ ſunt propoſitiones. ut de bono, aut de ſcientia: quandoquidem ſuæ cuiuſq; generis ſunt plurimæ. Itaq; uniuſcuiuſq; initia tradere exercitationis eſt, ut aſtrologorum peritia ex ea arte depromenda eſt quæ aſtrologia dicitur. Cum enim ſyderum ratio longo uſu obſeruata & animaduerſa

eſt,tum deniq; inuentæ ſunt aſtrologorum demonſtrationes. Eadem eſt etiam ratio aliarum artium atq; ſcientiarum. Ita fit ut ſi teneãtur ea quæ cuiq; rei conueniunt,noſtrum iam ſit expeditè id quod uolumus efficere. Si enim nihil prætermiſſum cernatur eorum quæ certò ac uerè in rebus intelligantur, licebit nobis ad omnem rem demonſtrandam cuius quidem ſit demonſtratio,hanc uiam & diſciplinam inuenire. Cuius autem ea uis eſt ac natura ut demonſtrari non poſſit,hoc facilè fieri poterit. Simpliciter quidem quemadmodum ſumendæ ſint propoſitiones ferè expoſuimus,accuratè autẽ ac ſubtiliter hæc perſecuti ſumus in libris de dialectica.

Cap. XXXII.

Generum uerò in ſuas partes diuiſionem particulam quandã eſſe huius rationis facile intelligi licet. Eſt enim diuiſio quaſi imperfecta quædam & infirma ratiocinatio: quandoquidem quod probandum eſt id poſtulat, & ſemper aliquid eorũ quæ ſuprà ſunt, concludit. Quod quidem principio ij omnes qui ea uſi ſunt ignorabant, conabãturq; probare definitionem demonſtratione concludi, quaſi id fieri poſſet. Itaq; nec concludere eum poſſe qui diuideret intellexerunt,nec ita poſſe ut diximus. Ac in demõſtrationibus quidem cum aliquid concludi oportet conuenire mediũ uerbum quo efficitur concluſio,anguſtius patere debet q̃ primum, non de eo omnino in totumq; dicã. Quod fit contrà in diuiſione. In ea enim medium uerbum in totum ſumitur. Sit enim a animal,b mortale,c immortale, d autem homo cuius ſumenda ſit definitio: omne quidem animal aut mortale aut immortale eſſe ſumit. Hoc autem idẽ ualet quod illud, omne a uel b uel c eſſe. Rurſus quoniam is qui ſemper partitur hominem animal eſſe ponit,ſit ut a in d intelligi ſumat,ex quo ſequitur concluſio,omne d,aut b aut c eſſe. Ita homo uel mortalis eſt neceſſariò uel immortalis,animal autem mortale ſolum non neceſſe eſt eſſe. atqui hoc petit quod concludi oportuit. Præterea qui a ponit animal eſſe mortale,b pedibus ingrediens,c pedibus carens,d autem hominem: eodem modo & a,uel b uel c eſſe ſumit. Omne enim animal mortale aut pedibus prædutum eſt aut iiſdem caret,& in d a dicã. hominem enim animal mortale eſſe ſumpſit. Ita homo animal ſit quod uel pedibus prædutum ſit,uel

pedibus careat necesse est, pedibus autem præditum esse non necesse est. Atqui hoc ipsum sumit, id autem erat quod rursus monstrari debuit. Iis igitur qui hoc modo diuisione aliquid concludunt usuenit ut & uniuersum genus medium uerbum sumant, & ea quæ concludenda sunt ac probãda, ipsas ij; differẽtias in primi & tertij uerbi numero reponant. Postremo nihil planè dicũt quid sit homo aut quid tandem sit quod quæritur ut sit necessarium. Nam & omnem aliam rationem instituunt, nec alias concludendi uias ac rationes esse existimant. perspicuum est autem nihil nec de accidente, nec de proprio, nec de genere hac disciplina confirmari posse aut refelli, nec de ijs in quibus incertum est hoc an illo modo res habeat. Vt possitne diametros aptè componi, an non componi? Si enim sumat omnem longitudinem posse comparari aut non comparari, diametron autem esse longitudinem, concluserit diametron uel componi non posse uel posse. Si autem sumatur non posse aptè componi, quod oportebat probare sumetur, non igitur probari potest. Nam hæc ratio illorum est qua doceri non potest rectè componi posse aut non componi. Sit a longitudo, b quod aptè componi potest uel non componi, c diametros: profectò perspicuum est nec ad omnem disputationem hanc quærendi uiam accommodari posse, nec in ijs eius usum esse ullum, in quibus plurimus esse uideatur. Atque ex quibus sumenda sint argumenta ad aliquid probandum, & quemadmodum quæque spectanda sint in singulis quæstionibus, ex ijs quæ diximus perspici licet.

De Ratiocinationum dissolutione, sectio siue pars tertia. Cap. XXXIII.

Quemadmodum autem ratiocinationes ad superiores collocationis formas reuocemus, deinceps dicendum est. Hoc enim etiam reliquum est nostri instituti. Ita enim deniq; terminum habebit id quod nobis initio propositum est, si & ex quibus constent ratiocinationes cognorimus, & earum inueniendarum facultate erimus præditi, & iam conflatas ac concretas ad superiores formas reuocabimus. Quibus etiam confirmabuntur ea quæ suprà dicta sunt, & ex ijs quæ dicenda sunt nobis hoc loco, ita habere, erit

euidentius: præſertim cum omne uerum ipſum ſibi omni ex parte conſtare oporteat. Ac primùm quidem danda opera eſt ut duas ratiocinationis propoſitiones retexamus, propterea q facilius eſt in maiores partes quid diuidere, quàm in minutas. Maiora autem ſunt ea quæ concreta ſunt, iis ex quibus illa conſtant. Deinde uidendum eſt utra ad totum genus, utra ad partem accommodetur. Quòd ſi utraq; ſumpta non ſit, ipſe alteram debebit ponere. Interdum enim nec ij qui ſcribunt nec ij qui diſputant propoſita ea, quæ de uniuerſo genere eſt, eam quæ in hac intelligitur, aſſumunt: aut ſi has ſumant, at eas certè quibus hæ concluduntur, prætermittunt, alia uerò fruſtrà rogant. Obſeruandum eſt autem num quid quod redundaret ſumptum ſit, & num quid prætermiſſum quod neceſſarium eſſet: quorum hoc quidem ſumendum eſt, illud detrahendum, quoad uentum ſit ad duas propoſitiones. Neque enim ſine his ratiocinationes hoc pacto rogatæ rediri poſſunt. Ac in nonnullis quidem facile eſt quod prætermiſſum ſit animaduertere, aliquæ autem obſcuræ ſunt ac latent, uidenturq; concludere, propterea q ex iis quæ poſita ſunt aliquid efficiatur neceſſarium. ut ſi ſumptum ſit, eſſentia minimè ſublata, non tolli eſſentiam: ſublatis autem iis ex quibus conſtant, id etiam quod ex iis conſtat, interire. His enim poſitis quoniam neceſſe eſt eſſentiæ partem eſſe eſſentiam, non tamen ex iis quæ ſumpta ſunt concluſio ſequitur, ſed prætermiſſæ ſunt propoſitiones. Rurſus ſi tum cum homo eſt, neceſſariò eſt animal, & cum animal, eſſentia: cum homo eſt, eſſentia certè eſt neceſſariò: ſed nondum effecta concluſio eſt. Neq; enim ita collocatæ & affectæ ſunt propoſitiones ut diximus. In his autem ob eam cauſam captamur & fallimur, quòd ex iis quæ ſumuntur aliquid neceſſarium ſequatur, & quòd ratiocinatio quoddam ſit neceſſarium, atqui latius patet id quod neceſſarium eſt q ratiocinatio. Omnis enim ratiocinatio neceſſarium eſt quoddam, non autem omne quod eſt neceſſarium ratiocinatio eſt. Quamobrem nõ ſi quid efficitur quibuſdam poſitis, cõtinuò id redigere & retexere nitendũ eſt, ſed primùm ſumendæ ſunt duæ propoſitiones ac tum demum in uerba ſimplicia ſecandæ. Medium aũt uerbum id conſtituendum eſt quod in utraq; propoſitione dicitur, quippe

cum in omnibus collocandæ ratiocinationis formis neceſſe ſit medium uerbum ab utraq; propoſitione contineri, ac ſi tum dicat medium uerbum tum dicatur, aut ipſum dicat, alterum autem ei negetur conuenire, prima erit forma collocationis. Sin autem & dicatur & negetur alicui conuenire, media erit. Si uerò alia de eo dicantur, aut unum ei conuenire negetur, alterum dicatur, erit extrema. eiuſmodi enim fuit in omni forma medij uerbi collocatio. Similis eſt ratio ſi non in totum aiant aut negnt propoſitiones. Eadem enim medij uerbi diſpoſitio eſt. Perſpicuum eſt igitur argumentationem eam in qua idem uerbum ſæpe non dicatur, quòd medium uerbum non ſit ſumptum, non eſſe habendam ratiocinationem. Quoniam autem quæ in quaq; forma quæſtio concludatur intelligimus. Et in qua uniuerſum genus, in qua eius pars, perſpicuum eſt non eſſe obſeruãdas omnes formas collocationis, ſed eam demum quæ cuiuſq; quæſtionis ac rei propoſitæ erit propria. Quæ autem pluribus diſpoſitionis formis concludantur, ex medij uerbi collocatione formam intelligemus. Sæpe quidem propter neceſſariam argumentationem quemadmodum paulò ante dictum eſt, in ratiocinationibus decipi & captari ſolemus. Interdum autẽ nos fallit collocationis uerborum ſimilitudo, quod ignorare minime debemus. uelutiſi a in b dicatur, & b in c, ita uerbis diſpoſitus ratiocinatio eſſe uideri poteſt cum nihil efficiatur neceſſarium, nec ratiocinatio. Eſto enim a quod ſemper eſt, b Ariſtomenes qui intelligi poteſt, c Ariſtomenes: uerum quidem eſt a m b intelligi. Semper enim Ariſtomenes intelligi poteſt, b etiam in c dicitur: Ariſtomenes enim qui intelligi poteſt, eſt Ariſtomenes, a autem in c non intelligitur. Interire enim poteſt Ariſtomenes: non igitur ita collocatus uerbis concluſio ſequitur, ſed propoſitionem in toto genere ſumi oportuit: atqui hoc falſum eſt, enumtiare omnẽ Ariſtomenem qui intelligi poteſt eſſe ſempitermum, cũ interire poſſit Ariſtomenes. Rurſus ſit c Miccalus, b muſicus Miccalus, a cras interire: b quidẽ uerè in c dicitur. Miccalus enim eſt Miccalus muſicus, & a in b. Intereat enim cras Miccalus muſicus, a autem in c falſò intelligitur. Huius autẽ eadem eſt quæ ſuperioris ſententia. Neq; enim omnino, & in totum uerè dicitur Miccalus muſicus poſtridiè interire, quo nõ ſumpto, concluſio

neceſſaria non ſequitur. Atq; hæc quidem captio ex eo oritur ꝙ parui refert. Nam quaſi nihil interſit, hoc illi conuenire confirmes, an hoc illi toti conuenire, ita concedimus. Plerumq; uerò ex eo euenit ut fallamur, quòd uerba non ſint aptè diſpoſita & collocata in propoſitione: ut ſi a ſit ualetudo, b morbus, c homo: uerum eſt a b nulli poſſe conuenire. nullus enim morbus ualetudo eſt: uerum etiam eſt b c omni conuenire, omnis enim homo in morbum incidere poteſt: ex quibus effici uideri poteſt in nemine homine ineſſe poſſe ualetudinem. Cuius cauſa eſt quòd non rectè uerba ſint collocata, præſertim cum mutatis uerbis in ea quæ habitus in aliquo ineſſe ſignificent nõ ſequatur concluſio, ut ſi pro ualetudine id quod ualet accipiatur, pro morbo autem id quod ægrotat. Neq; enim uerum eſt eum qui ægrotet ualere non poſſe, quod ſi minus ſumptum ſit concluſio non efficitur niſi ea quæ ex contingentis uerbo eſt, quod quidem in ijs non eſt quæ fieri non poſſunt, accidit enim ut nemo homo ualeat. In media etiam forma diſpoſitionis hoc falſum erit eodem modo, fieri enim poteſt ut ualetudo & morbo nulli & omni homini conueniat, ita ut nulli etiam homini morbus. In tertia autem forma ex contingentis uerbo falſum ſequitur. Fit enim ut & ualetudo & morbus, & ſcientia & ignoratio, & uno nomine aduerſa in omne idem conueniant, ipſa autem alia in alia nõ poſſunt: quod quidem cum ijs conſentit quæ ante diximus. Cum enim accideret ut eidem plura conuenirent fiebat etiam ut illa alia in alijs intelligerentur. Perſpicuum eſt igitur errorem & captionem in his omnibus ex uerborum collocatione exiſtere. Mutatis enim rebus quæ ex affectionibus nominantur nihil falſum concluditur: ex quo perſpicuum eſt in eiuſmodi propoſitionibus ſemper pro habitu id quod ex habitu nomen habet eſſe ſumendum, & in primo uel tertio loco collocandum: nec uerò id ſemper agendum eſt, ut ea quæ primum locum aut tertium obtinent exprimantur. Sæpe enim eiuſmodi incident quibus non erunt impoſita nomina. Itaq; difficile eſt eiuſmodi ratiocinatiões reuocare, interdum etiam in errore uerſamur propter huiuſmodi quæſtionem, ut exempli cauſa, eorum quæ medio carẽt fore ratiocinationem. Sit enim a duæ rectæ, b triangulum, c figura quæ paribus eſt

cruribus: a quidem in c per b intelligitur, in b autem non iam alterius interuentio: suapte enim natura rectas duas habet triangulum, ita non erit b medium ipsius a, quod interim demonstrari potest. Perspicuum est enim medium uerbum non ita semper sumendum esse ut uerbum simplex, sed interdum orationis uim obtinere, quod etiam in eo quod dictum est contingit. Conuenire autem & non conuenire primum uerbum medio, & hoc postremo, non ita intelligendum est, quasi semper ipsa alia de aliis dicenda sint aut non dicenda, aut eodem modo primum de medio, quo hoc de postremo, sit dicendum. Sed quot modis aliquid esse dicitur, at q; hoc ipsum uerè, totidem habere significationes uerbum conuenire aut inesse putandum est, ut aduersorum unam esse scientiam. Sit enim a unam esse scientiam, b autem aduersa: a quidem ipsi b conuenit, non quòd aduersa huic conueniant, unam eorum scientiam esse, sed quòd uerè de iis dicitur, unam eorum esse scientiam, fit autem nonnunquam ut primum uerbum in medio dicatur, medium autem in tertio non dicatur: ut si sapientia est scientia, boni autem scientia est sapientia, sequitur boni esse scientiam. bonum quidem non est scientia, sapientia autem scientia est. Interdum autem medium uerbum in tertio dicitur, primum autem in medio non dicitur: ueluti si omnium qualium aut aduersorum scientia est, bonum autem & in aduersis est & in qualibus, hæc conclusio sequitur, boni est scientia, cum interim bonum scientia non est nec quale nec aduersum, sed hæc ipsa in bonis sunt. Est autem cum nec primum uerbum de medio, nec hoc de tertio dicitur, ita tamen ut primum in tertio aliàs intelligatur, aliàs non intelligatur. Cuius generis exemplum tale est, si cuius est scientia, eius genus est, & boni est scientia, profectò boni genus est: atqui nihil de re nulla dicitur. quòd si cuius est scientia, id genus est, & boni est scientia, sequitur bonum esse genus: quo exemplo primum uerbum de extremo dicitur, nec aliud alij conuenit. Eodem autem modo intelligendum est cum non conuenire dicitur. Neq; enim semper significat hoc illi non conuenire, idem quod hoc non esse illud, sed interdum hoc illius non esse, uel hoc non inesse in illo. ut exempli causa, non esse motionis motum, nec ortus ortum: uoluptatis au-

tem eſt, non igitur uoluptas eſt ortus. aut rurſus, Riſus eſt ſignum; ſigni autem ſignum non eſt, non igitur riſus eſt ſignum. quod idem fit in cæteris omnibus, in quibus id quod quæritur ob eam cauſam refellitur, quòd ad ipſum genus quodammodo referatur. Rurſus occaſionem non eſſe opportunitatem temporis. Deo enim occaſio eſt, temporis autem opportunitas non eſt, propterea quòd nihil eſt deo utile. Verba quidem collocanda ſunt hæc, occaſio, temporis opportunitas, & deus: propoſitio autem ad caſum nominis accommodanda eſt. Hoc enim omnino de omnibus dicimus, uerba ſemper pro nominum inflexionibus eſſe collocanda, ut homo, bonum, aduerſa, non hominis, boni, aduerſorum: propoſitiones uerò ad uniuſcuiuſq; caſus eſſe referendas. Aut enim huic eſſe exempli cauſa, par, aut huius ueluti duplum, aut hoc ſcilicet pulſans, aut uidens, aut hic ſcilicet homo animal, aut ſi quo alio modo nomen inflectitur in propoſitione. Hoc porrò illi conuenire, & hoc de illo uerè dici tot modis intelligendum eſt quot ſunt genera categoriarum, atq; hæc uel quadam ex parte, uel omnino: itemq; aut ſimplicia, aut copulata: eodemq; modo non conuenire capiendum eſt. Sunt autem hæc tum diligenter animaduertenda, tum diſtinguenda aptiſſimè. Quod autem in propoſitionibus repetitur & iteratur, ad primum uerbum non ad medium adiungi debet. Nam ſi exempli cauſa hoc concludatur, iuſtitiæ eſſe ſcientiam quia bonum eſt, illud bonum quia bonum, ad primum uerbum debet pertinere. Sit enim a ſcientia quia bonum, b quia bonum, c iuſtitia: profectò uerè a in b ducitur, boni enim eſt ſcientia: b etiã in c intelligitur, iuſtitia enim eſt bonum. Atq; hoc quidem pacto diſſolutio efficitur: ſi autem ad b quia bonum, pertineat, non ſequetur. Vt enim a in b uerè ducatur, tamen b in c intelligi haud uerum erit. bonum enim quatenus bonum eſt de iuſtitia dici, & falſum eſt nec intelligi poteſt. Idem fiet ſi ſalubria quia bona ſint ſub ſcientiam cadere docearitur, aut tragelaphus quia non ſit, aut homo interire quia ſit ſentiens: in omnibus enim quæ ducuntur ad primum uerbum adiungi debet repetitio. Nec uerò eadem eſt uerborum collocatio cũ omnino aliquid concluditur, & cũ certũ aliquid aut quadã ex parte aut quodam modo: cũ exẽpli cauſa bonũ ſub ſcẽ-

tiam cadere oſtendatur: & cum aliquid cadere ſub ſcientiam quia ſit bonum: ſed ſi omnino ſub ſcientiam cadere doceatur, medium uerbum conſtituendum eſt id quod eſt, ſin quia bonum, aliquid quod eſt. Sit enim a ſcientia, qua ex parte aliquid eſt, b aliquid quod eſt, c bonum: uerè quidem a in b dicetur. Erat enim alicuius quod eſt, quia aliquid eſt ſcientia, b etiam in c intelligitur, c enim eſt aliquid quod eſt, ita etiam a in c intelligetur. Erit igitur ſcientia boni quia bonum aliquid, erat enim aliquid quod eſt propriæ naturæ eſſentiæq; ſignum. At ſi id quod eſt medium uerbum eſſe ponatur, atq; id quod eſt ommuno ad primum uerbum, non aliquid quod eſt referatur, nunq; concluſio ſequetur, ſcientiam eſſe boni quia bonum ſed quia ſit: ut uerbi cauſa, ſit a ſcientia quia eſt, b id quod eſt, c bonum. Perſpicuum eſt igitur in ratiocinationibus iis quæ ſpeciales ſunt ad partem q; accommodantur, hoc modo uerba eſſe collocanda. Commutanda autem etiam ſunt nomina nominibus quæ idem ualeant, & orationes orationibus, nomen q; ac oratio ſemper q; in nomen mutanda oratio eſt. Sic enim facilior erit uerborum explicatio. ueluti ſi nihil interſit, ut ita dicam, exiſtimabile opinabilis genus eſſe dicas, an non eſſe id quod exiſtimabile aliquid opinabile (eadem enim eſt ſignificatio) pro oratione quæ ſumpta eſt, exiſtimabile & opinabile uerba collocanda ſunt. Quoniam autem aliud eſt uoluptatem eſſe bonum, aliud uoluptatem eſſe ſummum bonum, non eodem modo collocanda ſunt uerba, ſed ſi efficienda ſit concluſio, uoluptatem bonum eſſe, bonum in uerbo medio numerandum eſt: ſin uoluptatem eſſe ipſum bonum, ipſum bonum collocandum eſt. quod in aliis etiam obſeruandum eſt eodem modo. Aliud autem eſt alia q; eſt oratio cui b conueniat ei omni a conuenire, aliud cui omni b conueniat in eo etiam omni a intelligi. Nihil enim prohibet b in c dici, non tamen omni ex parte. Sit enim uerbi cauſa b pulchrum aliquid, c album: ſi alicui quod album ſit, aliquid quod ſit pulchrum conueniat, uerum eſt ei quod album ſit, pulchrum conuenire, quanquam fortaſſe non omni conueniat. Ita q; ſi a in b, non autem in omni in quo b dicatur, ut in omni c b intelligatur, aut in aliqua modo eius parte: non tamen neceſſe eſt a non modo in toto c, ſed ne in eius quidem ulla parte in-

telligi. Si uerò de quo b uerè dicatur et toti a conueniat, efficietur a in eo toto dicì in quo b omni ex parte dicatur. At ſi a in eo toto dicatur cui b conueniat, nihil prohibet b in c intelligi, cum interea ipſum a non in b toto aut omnino in eodem minimè intelligetur. Poſitis igitur tribus uerbis illud quidem perſpicuum eſt, a de eo toto de quo b dicì, idem ualere quod ijs omnibus quibus b conueniat, a etiam conuenire. Ac ſi de omnibus ipſum b dicatur, a etiam de ijs dicetur eodem modo. ~~Rurſus cum non omnes tertiæ formæ ratiocinationes ad primam reuocantur, tamen omnes primæ ad tertiam~~ reuocabuntur. Ponamus enim a b omni, b autem c alicui conuenire, profectò quoniam ea etiam quæ de parte dicit reciprocatur, c in aliqua b parte intelligetur. atqui a in toto b dicebatur, ita tertia forma exiſtit. Similis eſt ratio eius quæ negat concluſionis. Quoniam enim propoſitio quæ de parte ait reciprocatur, fiet ut a in nulla b parte, c autem in aliqua intelligatur. Poſtremæ autem formæ ratiocinationum una modo ad primam non reuocatur cum ea propoſitio quæ negat, non ad uniuerſum genus refertur: cæteræ autem reuocantur omnes. Ponantur enim & a & b in toto intelligi, profectò c in utraq; propoſitione ex parte reciprocabitur: a igitur alicui b conueniet. ita prima forma tractabitur. Si a c omni, c autem alicui b: & ſi a omni c, b autem alicui c conueniat, eadem ratio eſt, c enim in b conuertitur. quòd ſi b omni c, a autem alicui c conueniat, primo loco b collocandum eſt. Nam quoniam b in omni c, c autem in aliquo a intelligitur, efficitur b alicui a conuenire. Quoniamq; ea quæ de parte dicit retro commeat, a etiam in aliquo b intelligetur. Eadem etiam ratio eſt quoties ratiocinatio ad uniuerſum genus accommodatur, & uniuerſæ ſunt propoſitiones. Faciamus enim b toti c, a autem nulli eius parti conuenire, certè alicui b c non conueniet: a autem in nullo c intelligetur, ut c medium uerbum collocemus. Idem continget ſi una negat in totum, altera de parte dicat, ſic enim fiet ut & a in nulla c, & c in aliqua b parte intelligatur. At uerò ſi ad partem generis ea quæ negat accommodetur, reuocari non poterit, ut ſi uerbi cauſa b omni conueniat, a autem alicui c non conueniat. Si enim prima propoſitio conuertatur, utraque in parte intelligetur. Perſpicuum eſt autem ut

formæ collocationis aliæ ad alias reuocentur, conuertendam esse in utraq; forma assumptionem. Ea enim commutata fit forma in formam mutatio. Secundæ autem formæ ratiocinationum una ad tertiam reuocatur, non reuocatur altera. Cum enim ea propositio negat quæ ad totum genus accommodatur, tum reuocatur. si enim a b nulli, c autem alicui conueniat, ambæ propositiones æquè retrò commeant. ita fit ut b in nullo a, c autem in aliquo intelligatur, ut a in medio collocemus. At uerò si a in omni b, in c autem aliquo minimè dicatur, reuocari non potest. Neutra enim propositio in totum reciprocatur. Atque etiam tertiæ formæ ratiocinationes ad mediam tum reuocabuntur, cum propositio quæ negat ad uniuersum genus accommodabitur: ut si a nulli c, b autem aut alicui aut omni conueniat. Etenim c in nullo a, in b autem aliquo intelligetur. Si uerò negans in parte intelligatur, non reuocabitur. Neque enim in eam quæ ex parte negat cadit reciprocatio. Perspicuum est igitur easdem ratiocinationes in his formis non reuocari quæ ad primam non reuocarentur, ex iisque ratiocinationibus quæ ad primam formam reuocantur, has solas ex eo quod fieri non potest, concludi. ac ex iis quidem quæ diximus perspicuum est quemadmodum reuocari ratiocinationes debeant, formasq; collocationis alias ad alias posse reuocari. Interest autem aliquid in confirmando & refellendo idémne an aliud significare putes, non esse hoc, & esse non hoc. ut uerbi causa, non esse album, & esse non album. Non enim idem declarat nec uerò huius, esse album hæc, esse non album, negatio est, uerum hæc, non esse album. Cuius hæc ratio est. Eandem enim rationem habet hoc, potest ambulare, ad illud, potest non ambulare, quam hoc totum, est album, ad illud, est non album. Et, scit bonum, ad illud, scit non bonum. Hoc enim, scit bonum, aut est sciens bonum nihil interest. Nec hæc duo, potest ambulare, & potens est ambulare, differunt: ita etiam eorum contraria idem ualent, non potest ambulare, non est (ut ita dicam) potens ambulare. Si igitur hæc duo idem ualent & efficiunt, non est potens ambulare, & potens est

non ambulare, profectò hæc in eundem ſimul conuenient. Idem enim poteſt tum ambulare, tum non ambulare. Itemq; bonum nouit, & non bonum. Affirmatio autem & negatio contrariæ eidem ſimul non conueniunt. ut igitur aliud eſt, non ſcire bonum, aliud, ſcire non bonum: ſic nec eſſe non bonum, ac non eſſe bonum, idem declarant. Eorum enim quorum eadem eſt collocationis ratio, ſi altera ſint diuerſa, etiam altera: nec idem ualent eſſe non par, & non eſſe par. Illi enim quod uerè eſt non par, aliquid ſubiectum eſt, idque eſt impar, huic autem nihil. Itaque non quicquid eſt, id uel par eſt uel impar. Præterea hæc duo, lignum eſt non album, & lignum album non eſt, non ſimul conueniunt. Si enim lignum eſt non album, lignum erit: quod autem non eſt album lignum, id non neceſſe eſt eſſe lignum. Ita perſpicuum eſt huius enunciationis, eſt bonum, illam, eſt non bonum, non eſſe negationem. quòd ſi in omni re una aut affirmatio uera eſt aut negatio, ſi negatio non eſt, certè affirmatio ſit neceſſe eſt. atqui affirmationis omnis negatio eſt. Huius igitur etiam eſt, non eſt non bonum. Habent autem hunc inter ſe ordinem, Sit a eſſe bonum, b non eſſe bonum, c eſſe non bonum, quod ſub b ſubiectum ſit: d non eſſe non bonum, quod a ſubijciatur: omni quidem rei aut a aut b conueniet, nec ulli eidem, itemq; uel c uel d: nec ulla eadem in re utrumque intelligetur, & cui c, ei neceſſe eſt omni b conuenire. Si enim uerè dicitur eſſe non album quid, idem non eſſe non album, uerè dicitur. fieri enim poteſt ut idem ſimul ſit & album & non album, uel ut ſit lignum non album & ſit lignum album. Ita ſi minus affirmatio, certè negatio conueniet. In b autem c non ſemper dicitur. Quod enim non eſt lignum omnino, ne lignum quidem non album erit. Contrà igitur cui a, ei omni etiam d conueniet, aut enim c aut d. quoniam autem fieri non poteſt ut ſimul ſit non album & album, d intelligetur. Nam in eo quod album eſt hoc uerè dicitur, id non eſſe non album. Inde autem non omni a dicitur. In eo enim quod non eſt lignum omnino, non uerè intelligitur a album eſſe lignum. ita d uerè, a

non uerè lignum album esse dicitur. Hoc etiam perspicuum est, a c nulli eidem conuenire, etiam si b & d alicui eidem conuenire possint. 2 Eadem etiam negationum in dicendo collocatio est. Sit a par, b non par, c impar, d non impar? Ac in multis quidem quorum nonnullis idem conuenit, alijs non conuenit, negatio eodem modo non uera erit, non esse alba omnia, aut non esse unamquamque rem albam? Esse autem unamquamque rem non albam, aut esse non alba omnia, falsum est. itemq; huius, Omne animal album est, non hæc, omne animal est non album, negatio est (utraque enim est falsa) sed illa, non omne animal album est. 3 Quoniam igitur perspicuum est aliud significare esse non album, aliud non esse album, atque illud affirmationem esse, hoc negationem, certè non eodem modo utrumque monstratur, ueluti quicquid est animal, non esse album, aut posse non esse album, & uerè dici esse non album. 4 Hoc enim est, esse non album: sed hoc uerè licet dicere, esse album, siue non album, idem modus est, utrumque enim confirmando in prima forma collocationes docetur. Verum enim & est, idem ualent. Huius enim, uerè dicitur esse album, non hæc, uerè dicitur non esse album: sed hæc, non uerè dicitur esse album, negatio est. Quod si uerum est, quicquid sit homo, id musicum uel non musicum esse sumendum est, quicquid sit animal, id musicum esse aut non musicum. Ita res confecta erit. 5 Hoc autem non esse musicum quicquid sit homo, ijs tribus modis quos exposui refellitur. Omnino quoties a & b eam inter se rationem habent, ut simul utrumque in eadem re nunquam dici possit, in omni autem necessariò alterutrum dicatur: eodémque modo c & d inter se affecta sint, & a ipsius c sit consequens, nec conuertatur: profectò ipsius etiam b d erit consequens, nec reciprocabitur, & atque de eidem conuenire possunt: b autem & c non possunt. Ac primùm quidem ipsius b d esse consequens, hinc perspici potest. Quoniam enim c & d alterum necessariò conuenit, cui autem b conueniat eidem c conuenire non potest propterea quod ipsius a est antecedens, & atque a b in eadem re nulla intelligi possunt: certè d consequetur. 6 Rursus quoniam a & c non reciprocantur, in omni autem re aut

sequent d intelligitur, fieri nõ potest ut a & d in eadem intelligantur, b autem & c non dicuntur, propterea q ipsius c a sit consequens. Aliquid enim absurdi sequitur: perspicuum est nec b & d reciprocari, quando quidẽ fieri potest ut simul cũ d etiã a conueniat: sit etiã interdum ut in hac uerborum collocatione propterea captiones existant, q non rectè contraria sumãtur, quorum necesse sit alterum rebus omnibus conuenire. Veluti si uerbi causa a & b eidem simul conuenire non possint, necesse sit autem in quo nõ alterum dicatur, dici alterum. Rursus c & d eodem modo inter se affecta sint, cui autem c conueniat id omne a consequatur, efficietur profecto cui d conueniat, ei b necessariò conuenire, quod falsum est. Sumatur enim ipsorum a & b negatio eaq; f nõminetur, rursusq; illa c & d quæ g uocetur, profectò necesse est uel a uel f omni rei conuenire. Nam aut affirmationem aut negationem, rursus uel c uel g, ea enim affirmationis & negationis uim obtinent, & cui c, ei omni a subiãtur. Ita cui f, ei omni g subiãcetur. Præterea quoniã uel f uel b omni rei conuenit, itemq; aut g aut d, ipsius autem f g est consequens, ipsum etiam d b consequetur. Hoc enim scimus, Si igitur c a sequatur, ipsius etiam d b erit consequens, quod falsum est. Conuerso enim uerborum ordine in ijs quæ ita affecta sunt, sequebatur conclusio: non enim fortassis necesse est aut a aut f, nec uel f uel b omni conuenire. Neq; enim ipsius a f negatio est. Boni enim, non bonum est negatio. Atqui non idem ualet non est bonum quod nec bonum, nec non bonum: eadem etiam c & d ratio est. Quæ enim sumptæ sunt, duæ sunt negationes.

ARISTOTELIS ANALYTICORVM Priorum liber secundus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacẽo interprete.

Cap. I.

Quot sint formæ ratiocinationis, quibusq; ac quot propositionibus ea constet, & quando, quóq; modo tractetur: præterea quæ proponere sibi debeat tum is qui aliquid refellere, tum is qui confirmare uelit, & quemadmodum pro quaq; uia ac ratione de re proposita quærendum sit, quibusq;

rationibus uniuſcuiuſq; principia aſſequamur iam explicauimus. Quoniam quidem ratiocinationes aliæ ad uniuerſum genus, aliæ ad partem accommodantur, iis quidem quæ de toto genere ſunt, ſemper plura concluduntur: earum autem quæ ſpeciales ſunt eæ quæ aiunt, plura, quæ negant, ſolam efficiunt concluſionem. Nam cum propoſitiones aliæ reciprocentur, ea autem quæ ex parte negat nõ reciprocetur, & concluſione aliquid de alio confirmetur, fit ut aliæ ratiocinationes plura concludant. ut ſi exempli cauſa a demonſtratum eſt omni b uel alicui conuenire, b etiam a alicui conueniat neceſſe eſt: & ſi nulli b a conueniat, nec b ulli a conueniet, quod diuerſum eſt à ſuperiore. At uero ſi a alicui b non conueniat, non neceſſe eſt etiam b alicui a non conuenire: fieri enim poteſt ut in omni intelligatur. Atq; hæc quidem cauſa communis eſt omnium tam eorum quæ ad uniuerſum genus, q̃ eorum quæ ad eius partem accommodantur. De generalibus autem aliter etiam diſſerere poſſumus, quæ enim aut ſub uerbum medium, aut ſub concluſionem ſubiecta ſunt, eorum omnium eadem erit ratiocinatio: ſi alia in medio, alia in concluſione collocentur. ut ſi a b concluſio ex c effecta ſit, de iis omnibus quæ b & c ſubiiciuntur, a dici neceſſe eſt. Si enim exempli cauſa d in toto b intelligatur, & b in toto a, d etiam in toto a intelligetur. Rurſus ſi e in toto c & c in toto a, e etiam in toto a dicetur. Quod etiam fiet ſi negans ſit ratiocinatio. In ſecunda autẽ collocationis forma id modo quod cõcluſione continetur, concludi licebit. ut ſi a nulli b, c autem omni conuenit, concluſio ſequitur nulli c b conuenire. Si igitur d ſit ſub c, perſpicuum eſt ex b minimẽ conuenire. In iis autem quæ a ſubiecta ſunt, non intelligi, non ex ratiocinatione perſpicitur, atqui ipſi e non conuenit ſi ipſi a ſubeſt. Sed cum in nulla c parte b dici ratiocinatione monſtratum ſit, ipſi autem a non conuenire non ſit oſtenſum, & ſumptum ſit, fit ut non ratiocinatione concludatur b ipſi e non cõuenire. In ſpecialibus autem ratiocinationibus eorum quæ concluſio complectitur non ſequetur neceſſaria concluſio (non enim ratiocinatio conficitur tum cum hæc in parte ſumitur) eorum autem quæ medio uerbo, ut partes generi, ſubiecta ſunt, omnium ſe-

quetur, nisi quòd non tractata ratiocinatione. ut si exempli causa a omni b, b autem alicui c conueniat, id quod sub c subiectum est, non concludetur ratiocinatione: id autem quod ipsi b subest, concludetur, sed non propter superiorem ratiocinationem. Quod idem fiet etiam in cæteris formis dispositionis, eius enim quod conclusio complexu suo continet, non sequetur, alterius sequetur conclusio, & si non ex ratiocinatione, hoc ipso quòd in generalibus etiam ea propositione quæ probata non esset, ea monstrabatur quæ medium uerbum continebat: ita uel in illis non sequetur, uel etiam in his sequetur.

Cap. II.

Propositiones quidem quibus conclusio efficitur interdum ueræ sunt interdum falsæ, nonnunquam etiam una uera, falsa est altera. Conclusio autem aut uera aut falsa sit necesse est, ac ex ueris quidem falsum effici non potest, ex falsis autem uerum effici potest: sed non à causa sed solum ab effectu. A causa enim non est ex falsis conclusio, cuius quæ sit causa deinceps aperiemus. Ac primum quidem ex ueris non posse falsum effici hinc perspici licet. Si enim a posito, b necesse sit esse, etiam b sublato a tollatur necesse est. Si igitur uerum est a, b etiam uerum erit necessariò, aut certè efficietur idem simul esse & non esse, quod fieri non potest. Nec uerò existimàdum est quòd a unum sit uerbum, fieri posse ut uno aliquo posito aliquid necesse sit effici: non enim fieri potest. Nam & quod efficitur, necessariò conclusionis nomen obtinet: & quibus efficitur, minimum tria uerba sunt duæq; propositiones. Si igitur uerum est cui b conueniat, ei omni a: & cui c, ei b conuenire: profectò in quo c, in eodem a intelligatur necesse est, neque id falsum esse ullo modo potest. Hoc enim simul tum conueniet, tum non conueniet. A igitur quod pro uno uerbo habebatur duas cõficit propositiones. Similis est ratio negantium. neq; enim ex ueris falsum effici potest, at uerò ex falsis uerũ potest effici, & utraq; falsa, & una enunciatione, atque ea non utrauis, sed secunda, si modo totam falsam sumamus. nam si non tota sumatur, ex utrolibet facere licebit.

De prima forma collocationis.

Fadamus enim a & toti c & b nulli conuenire, b etiam c non conueniet. atqui hoc fieri potest, ueluti lapidi nulli animal, nec homo ulli lapidi conuenit. Si igitur sumatur a omni b & b omni c conuenire, profecto a omni c conueniet. ita ex duabus falsis uera sequetur conclusio. Omnis enim homo est animal, eadem negantiæ ratio est, ponatur enim in nullo c tum a tum b intelligi, a autem in omni b, id perspicietur si retemis iisdē uerbis, hominis uerbum mediū collocetur. Lapis enim nullus nec homo est nec animal, & omnis homo animal est. quare si quod alicui toti conuenit, id nulli illius parti: cui autem non conuenit, ei totum conuenire sumamus, ex utraq; falsa uera erit conclusio. Eodem autem modo docebitur si quadā ex parte utraq; falsa sumatur. Si uerò altera falsa ponatur, quoties prima, tota falsa erit, ueluti uerbi causa, a b uera conclusio non sequetur, quoties autem b c sequetur. Appello autem totam falsam, contrariam: ut si in nulla generis parte intelligatur, & in uniuerso genere intelligi sumatur: aut si uniuerso generi conueniat, & nulli eius parti sumatur conuenire. Esto enim a nulli b conueniat, b autem c omni, si assumptionem ueram sumamus & falsam omni ex parte propositionem, & b nulli a conuenire, fieri certe non potest ut uera sit conclusio. Nulli enim eorum quæ c subiecta sunt posuimus conuenire, siquidem cui b ei nulli a, & b omni c conuenit. Nec uerò sequetur falsa cōclusio, si a toti b, & b c omni conueniat, & assumptio uera, propositio autem falsa tota sumatur, in nulloq; eorum in quibus b a intelligatur. Omni enim c a conuenit, siquidē in quo b in eo toto a, & b in toto c dicitur. Perspicuum est igitur si prima omni ex parte falsa sumatur seu ai at seu neget, & altera uera sit, ueram conclusionem non sequi: sin minus omni ex parte falsa sumatur, sequi. Si enim a omni c cōueniat, & b alicui, b autē c omni, ueluti animal omni cygno, albo autem alicui conuenit, & albus omni cygno: profectò efficietur si a in omni b, & b in omni c dicatur, a omni c uerè dici. Omnis enim cygnus est animal, idem continget si propositio neget. Potest enim a & alicui b & nulli c conuenire, b autem in omni c intelligi: ut aliquid quod album est, est animal, & nix nulla animal est, & nix omnis alba. Si igitur a nulli b, b autem omni c conuenire sumatur, à nulli c conuenet. At

uerò ſi propoſitio omni ex parte uera, ſumptio autẽ omni ex parte falſa ſumatur, uera ſequetur concluſio nihil enim prohibet a & b & c toti, b autem nulli c conuenire, ut omnes eiuſdem generis formæ, quæ non aliæ ab alijs continentur. Nam & equus & homo animalia ſunt, & nullus homo eſt equus. Si igitur a in omni b, & b in omni c ſumatur conuenire uera concluſio erit, cum interim falſa eſt omni ex parte ſumptio. Quod idem fiet ſi propoſitio negabit, fieri enim poteſt ut a nec b nec c ulli, & b c nulli conueniat ut formis alius generis aliud genus. Nam nec muſica nec medicina animalia ſunt, nec medicina eſt muſica. Sumpto igitur a nulli b, b autem omni c conuenire uera concluſio ſequetur. quinetiam uera erit ut nõ falſa ſit omni ſed quadam ex parte ſumptio, nihil enim prohibet a & b & c omni, b autem alicui c cõuenire, ut genus & ſpecies & differentiæ. Nam & omnis homo & quicquid eſt gradiens animal eſt, aliquid autem quod gradatur nõ omne hominis nomen obtinet. Si igitur & a in omni b, & b in omni c intelligi ſumatur, perfecto a in omni c intelligetur, quod uerum erat. Eadem erit ratio ſi propoſitio neget, fieri enim poteſt ut a nec b nec c ulli conueniat, b autem in aliquo c intelligatur, quo modo affectum eſt genus ad alius generis formam & differentiam. Nam nec prudentia ulla animal eſt, nec id quod in cognitione poſitum eſt, aliquid autem quod in cognitione & contemplatione uerſatur, eſt prudentia. Si igitur a nulli b, b autem omni c conuenire ſumatur, certẽ a nulli c conueniet, quod uerum erat. In ijs autem ratiocinationibus quæ ad partem accommodantur fieri poteſt ut & falſa omni ex parte prima propoſitione, uera autem altera, uera ſit cõcluſio: & quadam ex parte propoſitione falſa, uera autem omni ex parte aſſumptione, & propoſitione uera, falſa autem quæ de parte dicit aſſumptione, & utraq; falſa. nihil enim prohibet a & nulli b, & alicui c conuenire, & b in aliquo c intelligi, ut nix nulla animal eſt, & aliquid eorum quæ alba ſunt, eſt, & aliquid eorundem nix eſt. Ita ſi medium uerbum nius collocetur, primum animalis, ſumatur q; a omni b & b alicui c cõuenire, & propoſitio tota falſa & aſſumptio uera, & cõcluſio uera futura eſt. Similis erit ratio ſi propoſitio neget, fieri enim poteſt ut a omni b conueniat, c autem alicui nõ con-

ueniat, cum interim b in aliquo c intelligetur: ueluti omnis homo eſt animal, aliquid autem eorum quæ alba ſunt, non eſt, & aliquid quod eſt album, eſt homo. Ita ſi medium hominis uerbum collocetur, ſumaturq; a nulli b, b autem alicui c conuenire, uera erit concluſio, falſa omni ex parte propoſitione. Itemq; ſi falſa ſit quadam ex parte propoſitio & ſumptio uera, uera concluſio ſequetur. Nihil enim prohibet a & in b & in c aliquo dici, ipſumq; b alicui c conuenire, ut animal alicui quod pulchrum eſt, & alicui quod magnũ, & id quod eſt pulchrum alicui eorum quæ magna ſunt conuenit. Ita ſi ſumatur a omni b & b alicui c conuenire, propoſitio quidem quadam ex parte falſa erit, ſumptio autem uera, & uera concluſio. quod idem fiet ſi propoſitio ſit negans. Eadem enim uerba eodem ordine ad fidem faciendam collocabuntur. Rurſus ſi propoſitio uera & ſumptio falſa ſit, uera erit concluſio: nihil enim prohibet a toti b conuenire, ipſum autem c in aliquo, & b in c nullo intelligi. exempli cauſa, omnis cygnus animal eſt, & aliquid item quod eſt nigrum, cum interea nihil quod eſt nigrum, cygnus habeatur. Ergo ſi a in omni b & b in aliquo c intelligi ſumatur, uera concluſio erit, falſa aſſumptione: itemq; ſi propoſitio negans ſumatur: poteſt enim a & nulli b, & c alicui non conuenire, b autem in nulla c parte dici: quam quidem rationem genus habet & ad alius generis formam, & ad id quod eius formis conuenit. Nam numerus nullus animal eſt, & aliquid eorum quæ alba ſunt, eſt: nec quicquam eorum quæ alba ſunt, eſt numerus. Si ergo medium uerbum numerus collocetur, ſumaturq; a b nulli, b autem alicui c conuenire, profectò a alicui c nõ conueniet, quod quidem erat uerum, eritque propoſitio uera & falſa aſſumptio. Itemq; ſi propoſitio quadam ex parte falſa ſit & ſumptio falſa, erit uera concluſio. Nihil enim prohibet a alicui b & alicui utrique c conuenire, cum interim b c nulli conueniet, ut ſi b & c ſint aduerſa, & utrumque eorum ſit eiuſdem generis accidens: animal enim & alicui quod album eſt, & alicui quod nigrũ eſt conuenit, at id quod albũ eſt nulli eorum quæ nigra ſunt conuenit. Si igitur a omni b, b autem alicui c conuenire ſumatur, uera concluſio ſequetur. Idem etiam fiet ſi neget propoſitio, eadem enim uerba eodemq; ordine ad id pro-

bandum collocabuntur. Atq; etiam falsis ambabus conclusio uera erit, fieri enim potest ut a b quidem nulli, c autem alicui conueniat, b uero in nulla c parte intelligatur, ut genus speciei quae alij generi subiecta sit, & accidenti eius formarum conuenit. Animal enim nulli numero, alicui autem quod album est conuenit, & numerus in nullo eorum quae alba sunt dicitur. Ita si a omni b & b alicui c conuenire sumatur tum uera erit conclusio tum falsae ambae propositiones. Idemq; continget si negans sit propositio, nihil enim prohibet a omni b, c autem alicui non conuenire, & b in nullo c dici. ut omnis cygnus animal est, aliquid autem quod est nigrum, nõ est, & nihil quod nigrum est cygnus nominatur. Quapropter si a nulli b, b autem alicui c conuenire sumatur, a alicui c non conueniet, ex quo fit ut & conclusio uera sit & falsae propositiones.

Secunda forma. Cap. III.

In media autem collocationis forma omnino potest ex falsis uerum effici, & omni ex parte falsa utraque propositione, & quadam ex parte, & una uera falsa altera, ut sit utrauis omni ex parte falsa, & utraq; aliqua ex parte falsa, & una omnino uera altera quadam ex parte falsa, & una omni ex parte falsa, altera autem quadam ex parte uera, tam in ijs ratiocinationibus quae ad uniuersum genus, quàm in ijs quae ad eius partem accommodantur. Si enim a b nulli, c autem omni conueniat, ut uerbi causa, animal in nullo lapide, in omni autem homine intelligatur, & ordo propositionum mutetur, sumaturq; a b quidem omni, c autem nulli conuenire, ex falsis omni ex parte propositionibus uera efficietur cõclusio. Idemq; usuueniet si a omni b, c autẽ nulli cõueniat, eadẽ enim erit conclusio. Rursus idem fiet si una tota falsa sit, & uera omni ex parte altera. nihil enim prohibet a & b & c omni conuenire, ut b in nullo c intelligatur. Quo modo genus affectum est ad eas formas, quarũ aliae ab alijs nõ cõtinentur. Animal enim & in omni equo & in homine dicitur, nec ullus hõ equus est: ita si animal uni omni, alteri nulli conuenire sumatur, illa omni ex parte falsa, haec omni ex parte uera erit, & uera cõclusio. ut sit negans utraq; uis: idẽ etiã cõtingere si una sit quadã ex parte falsa, & uera omni ex parte altera, hinc sciri põt, q̃ a alicui b, c aũt omni cõuenire

poteſt, cum interea b in nullo c intelligetur, ut exẽpli cauſa, animal & in aliquo quod album eſt, & in omni coruo intelligitur. candor autem nulli coruo conuenit. Ergo ſi ſumatur a b nulli, c autem omni conuenire, propoſitio quadam ex parte falſa erit. ſumptio autem omni ex parte uera, & uera concluſio. Commutata etiam ea quæ negat idem continget. Ab iiſdem enim uerbis probatio petetur. Iteḿq; ſi aiens propoſitio quadam ex parte falſa ſit, & negans omni ex parte uera, nihil enim prohibet a alicui b, c autem omni non cõuenire, ut b in nulla c parte dicatur. ueluti animal in aliquo quod album eſt intelligitur, & in picẽ nulla, & candor nulli picẽ conuenit. Ita ſi a omni b, c autem nulli ſumatur conuenire, propoſitio quadam ex parte falſa erit, ſumptio autem omnino uera, ueraq; concluſio. Atq; etiam uera concluſio efficietur ex utraq; quadam ex parte falſa propoſitione. fieri enim poteſt ut a & b & c aliqua ex parte conueniat, b autem in nullo c intelligatur: ut animal & in aliqua re quæ alba eſt & in aliqua quæ nigra, dicitur, candor autem in ulla re nigra non dicitur. Si ergo a b omni, c autem nulli conuenire ſumatur, & utraq; propoſitio quadam ex parte falſa erit & uera concluſio. Commutata etiam ea quæ negat idem fiet iiſdem adhibitis uocabulis. Quod etiam perſpici licet in iis ratiocinationibus quæ ad partem accommodantur. nihil enim prohibet a tum b omni, tum c alicui conuenire, cum interim b in aliquo c non intelligetur, ut animal & in omni homine, & in aliqua re quæ alba eſt, dicitur, homo uerò in aliqua re alba non dicitur. Ita ſi a nulli b parti, c autem alicui conuenire ponatur, ea quidem quæ de toto genere eſt, omni ex parte falſa erit, quæ autem ad partem accommodatur uera, & uera concluſio. Quod idem fiet ſi propoſitio aiat: fieri enim poteſt ut a b nulli, c autem alicui non cõueniat, ut etiam b in c aliquo minimè intelligatur, uelut animal & in nulla re inanimata & in aliqua re alba non dicitur, quod autem inanimatum eſt in aliqua re alba non dicitur. Si igitur ponatur a b omni, c autem alicui non conuenire, propoſitio quidem quæ generalis eſt, omni ex parte eſt falſa, ſumptio autem uera, ueraq; concluſio. Iteḿq; ſi ea quæ ad totum genus uera ſit, falſa autem ea quæ ad partem accommodatur, nihil enim prohibet a nec b nec c ulli

conuenire, b autem in aliquo c non intelligi. ut animal nulli neque numero neq; rei inanimatæ conuenit, & numerus alicui rei inanimatæ non conuenit. Ita ſi a b nulli, c autem alicui conuenire ponatur, uera tam cõcluſio erit quàm generalis propoſitio, falſa autẽ erit ea quæ ad partem accommodatur. Eadem eſt ratio cum ea quæ ait quid. generalis ponitur. A enim & b & c toti conuenire poteſt, b autem in aliquo c non intelligi: quam habet rationem genus ad formam & differentiam. Animal enim tum in omni homine tum in omni gradiente intelligitur, homo autem non in omni gradiente dicitur. Ita ſi a omni b conuenire, c autem alicui ponatur non conuenire, generalis propoſitio uera erit, falſa ſpecialis, & uera concluſio. Perſpicuum etiam eſt ex utraque falſa ueram efficì concluſionem, ſiquidem fieri poteſt ut a & b & c toti conueniat, b autem aliquod c non ſequatur. Sumpto enim a b nulli, c autem alicui conuenire, utraque propoſitio falſa erit & uera concluſio. Idémque fiet ſi aiat ea quæ de toto genere eſt, & ſpecialis neget, poteſt enim a c omni, b autem nulli conuenire, & b in aliquo c non intelligi. ut animal in nulla ſcientia, & in omni homine, dicitur, non in omni autem homine ſcientia. Si igitur ſumatur a omni b conuenire, in aliquo autẽ c non dici, propoſitiones quidem falſæ erunt, uera autem concluſio.

Tertia forma tractandæ ratiocinationis.

Cap. IIII.

In tertia etiam collocationis forma ex falſis uerum efficì poteſt & omni & quadam ex parte falſa utraque propoſitione, & altera omnino uera, & falſa altera, & una ex parte falſa, altera omnino uera, & contrà, & quot modis aliter commutari poſſunt propoſitiones. nihil enim prohibet nec a nec b c ulli conuenire, a autem in aliquo b intelligi. utnec homo nec gradiens ulli rei inanimatæ conuenit, & homo alicui quod eſt gradiens conuenit. Ita ſi ſumantur & a & b omni c conuenire, & propoſitiones omnino falſæ erunt, & uera concluſio. Itémque ſi una neget aiatque altera, fieri enim poteſt ut b nulli c, a autem omni eidem conueniat, ut etiam a in aliquo b non intelligatur. ut nigror in nullo cygno, animal autem in eodem toto dicatur, & animal non omni rei ni-

græ conuenit. Si igitur b omni c, a autem nulli eidem cõuenire ponatur, a alicui b non conueniet, ueráq; conclusio erit falsis propositionibus. Erit etiam uera conclusio, si falsæ ex quadam parte sine propositiones, nihil enim prohibet tam a quàm b alicui c conuenire. ut exempli causa, tum id quod album, tum id quod pulchrũ est in aliquo animante intelligitur, & id quod albũ est in eo quod pulchrum. Ita si a & b in omni c dicì ponatur, falsis quadam ex parte propositionibus uera sequetur conclusio. Eadem erit ratio si assumptio negare ponatur. Nec enim quicquam impedimento est quo minus a alicui c non conueniat, b autem alicui eidem conueniat, & a in b non omni intelligatur. Nam & id quod album est alicui animanti non conuenit, & id quod pulchrum est alicui conuenit, & quod album est non in omni re pulchra dicitur. Si igitur sumatur a nulli c, b autem eidem omni conuenire, tum falsæ aliqua ex parte propositiones erunt, tum uera conclusio. Quod idem fiet si una omni ex parte falsa, altera omni ex parte uera sumatur. Potest enim & a & b omni c conuenire, a autem alicui b non conuenire. uelut animal & quod album est in omni cygno dicitur, cum interim animal in aliquo quod album est non intelligetur. His igitur positis uocabulis si sumatur b omni c conuenire, a autem eidem toti non conuenire, & sumptio erit uera omnino, & propositio omni ex parte falsa & uera conclusio. Itémque si sumptio falsa sit, & propositio uera. Eadem enim ad probandum uerba sumentur, niger, cygnus, inanimatus: quinetiam uera conclusio erit, si utraque aiat propositio. Nam quoniam accidit ut b in omni c intelligatur, a uerò in toto non intelligatur, & a alicui b conueniat. ut exempli causa, cygnus omnis est animal, nullus autem cygnus niger est, & aliquod animans est nigrũ, fit ut si tam a q̃ b in omni c dicì sumatur, & sumptio uera tota, & propositio tota falsa, & uera sit conclusio. idémque fiet si propositio uera sumatur, ijsdem enim è uerbis fides petetur. Itémque si una omni ex parte uera sit, aliqua ex parte falsa altera. propterea quòd fieri potest ut b in omni c, a in aliquo eodem & a in aliqua b parte intelligatur. Omnis enim homo bipes

eſt, non omnis pulcher, & aliquid quod eſt bipes pulchrum eſt. Ita ſi & a & b in c toto dici ſumantur, aſſumptio tota uera erit, propoſitio aliqua ex parte falſa, uera autem concluſio. Similis erit ratio ſi propoſitio uera ſit, & aliqua ex parte falſa aſſumptio. Commutatis enim iiſdem uerbis erit probatio, ciſi una negat aiátque altera. Quoniam enim fieri poteſt ut b omni c, a autem alicui eiuſdem parti conueniat. His ita poſitis non in omni b a intelligetur. Ita ſi b omni c, a uerò nulli eidem conuenire ſumatur, & negans aliqua ex parte falſa erit, & uera omni ex parte altera, & uera concluſio. Rurſus quoniam hoc demonſtratum eſt, ſi a nulli c, b autem alicui eidem conueniat, fieri poſſe ut a alicui b nõ conueniat. Illud etiam perſpicuum eſt ſi propoſitio uera ſit omnino, aſſumptio autem aliqua ex parte falſa, poſſe ueram eſſe concluſionem. Si enim ſumatur a in nullo c, b autem in eodem toto intellig, propoſitio omnino uera, ſumptio quadam ex parte falſa eſt futura. Atque etiam in ratiocinationibus quæ ad partem accommodantur perſpicuum eſt uerum ex falſis effici, eadem enim uerba ſumẽda ſunt quæ in generalibus propoſitionibus, ita tamen ut in aiẽtibus aientia, & in negantibus negantia ſumantur. Nihil enim intereſt ad uerborum collocationem. ſumáſne omni ex parte aliquid conuenire cum nulli conueniat, an omni ex parte ſumas cum in aliquo intelligatur. quod eodem modo iudicandum eſt de negantibus. Quapropter perſpicuum eſt tum cum falſa eſt concluſio, neceſſariò falſa eſſe ea aut omnia aut certè aliqua ex quibus effecta ſit. Cum autem uera eſt, non neceſſe eſſe uerum eſſe aliquid, nec totum aliquid. ſed fieri poſſe, ut cum nihil uerum eſt eorũ quæ ſumpta ſunt, æquè uera ſit concluſio, & ſi id non ſit neceſſe. In cauſa eſt quòd cum duo ita affecta ſunt inter ſe ut ſi unum ſit, alterum etiam ſit neceſſariò, hoc autem ſi non ſit, ne ſuperiori quidem locus ſit futurus. At ſi idem ſit, non neceſſe ſit ſuperius fore. Idem autem ſi ſit, & nullum ſit, fieri non poteſt ut idem ſit neceſſariò. ueluti exẽpli cauſa ſi tũ cum a albũ eſt neceſſe eſt b eſſe, & cũ a albũ nõ eſt b ſit neceſſe eſt. Cum enim hoc exempli cauſa a ſi eſt album, b

neceſſe eſt magnum eſſe, & cum b magnum eſt, neceſſe eſt c non eſſe album: ſi a album eſt, c non eſſe album neceſſe eſt. Cumq; duo ſunt in rerum natura quorum ſi unum ſit, neceſſe eſt etiam eſſe alterum: hoc ſublato, & tollatur neceſſe eſt. Si igitur b non ſit, fieri non poteſt ut a ſit album. Si uerò tum cum a non eſt album, neceſſe eſt b magnum eſſe, efficitur neceſſariò ſi b non ſit magnum, ipſum b eſſe magnum: quod fieri non poteſt. Si enim b non eſt magnum, a non erit album neceſſariò. Si igitur tum cum a non eſt album, b magnum erit, efficitur quaſi ex tribus uerbis, ſi b non ſit magnum, b eſſe magnum.

De probatione qua quaſi in orbem alia aliis oſtenduntur. Cap. V.

Probare autem in orbem & alia aliis uicißim oſtendere, aliud nihil eſt niſi concluſione & altera propoſitione ſumpta, & conuerſa reliqua concludere quæ ſumpta fuit in altera ratiocinatione. ut ſi docendum fuit a omni c conuenire, idque per b monſtratum eſt: contráque oſtendatur a in b intelligi, ſumpto illo, a ipſi c & c ipſi b conuenire, cum antea è conuerſo ſumptum ſit b in c intelligi. Aut ſi cum docendum eſſet b in c dici, ſumptum eſt a in c intelligi. quod fuit in concluſione, & b ipſi a conuenire, cum antea ſumptum fuerit contrà a in b intelligi. Alio modo alia ex aliis uicißim effici, docerique non poſſunt. Siue enim aliud uerbum medium ſumatur, non in orbem reuoluetur probatio, nulla enim eadem propoſitio ſumetur: ſiue earum aliqua, alteram tantum neceſſe eſt. Num ſi earum utraque ſumatur, eadem ſequetur concluſio, cum aliam ſequi oporteat. Ac in iis quidem quæ non retro uicißim commeant, ex altera propoſitione quæ non eſt probata concluſio efficitur. His enim probationibus probari non poteſt tertium uerbum medio, aut primo medium conuenire. Is iis autem quæ uicißim retro commeant ac reciprocantur, alia ab aliis uicißim omnia confirmari probarique poſſunt. ut ſi exempli cauſa a b & c inter ſe reciprocantur ponamus probari, a c propoſitionem per medium uerbum b, & rurſus a b per concluſionem, & b c conuerſam propoſitionem: itémque b c propoſitionem, per concluſionem atq; a b propoſitionem, cuius uerborum ſit ordo conuer-

ſus(propoſitiones autẽ c b,et b a probandæ ſunt,propterea quòd earum tantum confirmationem non adhibuimus) certè ſumpto illo b in toto c & c in toto a intelligi,a b ſequetur concluſio: rurſus ſumpto illo c omni a & a omni b conuenire, c omni b conueniat neceſſe eſt. In hac quidem utraque ratiocinatione quoniam c a propoſitio ſumpta eſt nec probata (cæteræ enim confirmatæ ſunt) eam ſi probemus profectò omnes aliæ aliis uiciſſim probatæ erunt. ita ſi c in omni b & b in omni a dicà ſumatur, tum utraque propoſitio probata ſumetur, tum c in a neceſſe erit intelligi. Perſpicuum eſt igitur in ijs demum quæ reciprocantur, in orbem circumagi, aliáſque ab aliis peti probationes. In cæteris autem eo modo ſumantur quem ſuprà expoſui. In his etiam uſuuenit ut id quod oſtenſum & probatum eſt, ad aliud probandum ſumatur. Nam cum & c in b & b in a intelligi confirmetur, ſumpto illo c in b dicà, c autem ipſi a his propoſitionibus conuenire probetur, fit ut ad aliud probãdum ſumamus concluſionem: in ratiocinationibus autem quæ negantes ſunt alia aliis uiciſſim probantur hoc modo. Ponamus b omni c & a nulli b conuenire, illa ſequitur concluſio, A nulli eorum quæ c complectitur conuenit. Rurſus ſi concludendum eſt, a in nullo b intelligi quod paulò ante ſumptum eſt, & a nulli c, & c omni b conueniet. Sic enim retro propoſitio cõmeat. At ſi b in c dicà efficiendum eſt, non iam eodem modo conuertenda a b propoſitio eſt. Eadem enim eſt propoſitio, b nulli a & a nulli b conuenire, ſed ita ſumendum eſt, cui a nulli conuenit, in eo omni b intelligi. Faciamus a nulli c conuenire, quæ erat concluſio, cui autem nulli a conuenit, in eo toto b intelligi ſumatur, profectò neceſſe erit b omni c conuenire. Ita cum tria ſint, unumquodque extitit concluſio. Ac in orbem uiciſſim probare, aliud nihil eſt niſi ſumpta concluſione alteráq; propoſitione, ita ut eius uerborum ordo conuertatur, alteram concludere. In iis autem ratiocinationibus quæ de parte ſunt, generalis propoſitio aliis probari non poteſt, ſpecialis autem poteſt. Ac generalem confirmari non poſſe hinc perſpici licet, quòd cum generalis generalibus probatur non eſt de toto genere concluſio, quæ ſumi debet ad probandũ addita altera propoſitione. Præterea ex his nulla cõfici

ratiocinatio poteſt ſi propoſitio reciprocetur, ſpecialis enim erit utraque. Ea autem quæ ad partem accommodatur probari poteſt. Ponamus enim ſumptum eſſe b ad probandum a alicui c conuenire, ſi b in omni a intelligatur & maneat concluſio, b alicui c cõueniet. Prima enim forma collocationis exiſtit, & a mediũ uerbum collocatur. Si uerò ſit negans ratiocinatio, generalis propoſitio probari non poteſt, propter eam cauſam quam paulò ante dixi: ea autem quæ ad partem accommodatur, ſi quidem eodem modo a b propoſitio conuertatur, quo in generalibus, non poteſt, aſſumptione autem poteſt, ueluti cuius alicui parti a non conueniat, eius alicui b conuenire. Si enim alia ſit uerborum collocatio, ratiocinatio non conficitur, propterea q̃ negt ea propoſitio quæ ad partem accommodatur.

Cap. VI.

In ſecunda autem forma tractandæ ratiocinationis, hoc modo ea quæ ait doceri non poteſt, ea autem quæ negat poteſt. Ac ea quidem quæ ait, ob eam cauſam probari nequit, quòd non ait utraque propoſitio. Nam & concluſio hic negans eſt, & quod ait utraque aliene oſtenditur. negens autem decetur hoc modo, Faciamus a omni b, c autem nulli conuenire, ſequitur hæc concluſio, b nulli c conuenit: ita ſi b omni a c autem nulli conuenire ſumatur, neceſſe erit a nulli c conuenire. Conficitur enim ſecunda forma ut b medium uerbum collocemus. Si uerò propoſitio negt ait atque aſſumptio, prima erit forma tractandæ ratiocinationis. C enim omni a, b autem nulli c conuenit, ex quibus illud efficitur, b nulli a conuenire: ita nec ulli b a conuenuet, ut ſit c medium uerbum in oratione. Ac per concluſionem & unam propoſitionem minimè tractatur ratiocinatio, aſſumpta autem altera tractabitur. Si uerò non ad uniuerſum genus ratiocinatio accommodetur, generalis propoſitio non probatur propter eandem cauſam quam etiã paulò ante attuli: ea autem quæ de parte eſt oſtenditur, quoties ea quæ ait, de toto genere ducit. Ponamus enim a omni b c autẽ non omni conuenire, concluſio erit, b in c non intelligi. ita ſi b omni a c autem non omni conuenire ſumatur, concluſio ſequetur a alicui c non conuenire. Qua in ratiocinatione b me-

dum uerbum collocatur. Sin neget ea quæ de toto genere eſt, a c propoſitio non probabitur conuerſa a b propoſitione. Sic enim fit ut uel utraq; uel altera propoſitio neget, ita non conficietur ratiocinatio, ſed eodem modo quo in generalibus monſtrabitur ſi ſumatur, Cuius alicui parti b non conueniat, eius alicui a conuenire.

Cap. VII.

In tertia uerò forma cum utraq; propoſitio generalis eſt, aliæ aliis uti ſſim oſtendi non poſſunt. Cum enim & quod generale eſt, generalibus confirmetur, & in hac forma ſit ſemper ſpecialis concluſio, profectò in hac forma propoſitio generalis doceri nullo modo poteſt. Quoties autem una ad uniuerſum genus altera ad eius partem accommodatur, interdum oſtendi poteſt, interdum non poteſt. Ac cum utraque aiens ſumitur & generalis eſt aſſumptio, tum denique probari poteſt, cum autem propoſitio non poteſt. Ponamus enim a omni c, b autem alicui eidem conuenire, concluſio ſequetur a in b intelligi. Ita ſi ſumatur c in omni a dici conuerſa generali propoſitione, & a in b quæ cõcluſio fuit, c quidem alicui b conuenire oſtenſum eſt: b autem in aliquo c intelligi non eſt probatum. Atqui neceſſe eſt ſi c alicui b conueniat, etiam b alicui c conuenire. Sed tamen aliud eſt hoc illi, aliud illud huic conuenire, ſumendumque eſt ſi hoc illi alicui conueniat, & alterum huic alicui conuenire, quo ſumpto non iam efficitur ex concluſione & altera propoſitione concluſio. Si uerò b in omni c, a autem in aliquo c intelligatur, tum licebit a c propoſitionem probare, cum ſumptum erit, & c omni b & a eidem alicui conuenire. Etenim ſi c omni b & a alicui b conueniat, profectò a alicui c conueniat neceſſe eſt, ut b in medio locemus. Atque etiam cum una aiet & altera negabit, ita tamen ut ea aiat quæ de toto genere eſt, altera probabitur. Conſtituamus enim tria uerba quorum exempli gratia b in omni c, a autem in eiuſdem aliqua parte non intelligatur, concluſio hæc ſequetur, A alicui b non conuenit. Si igitur hoc ſumatur c in omni b dicì, cum etiam a non omni b conueniat, neceſſe erit a alicui c non conuenire, ut medium uerbum b intelligamus. at uerò ſi

negans ad uniuerſum genus accommodetur, non probatur altera niſi eo modo ſumantur q ſuprà à nobis expoſitus fuit, id eſt niſi hoc ſumatur cuius alicui parti hoc non conueniat, eius alicui parti alterum conuenire. uelut ſi a nulli c & b alicui conueniat, efficitur a in aliquo b non intelligi. Ita ſi hoc ſumatur, in cuius aliqua parte a non intelligetur, eius alicui parti c conuenire, c alicui b conueniat neceſſe eſt. Alio autem modo conuerſa ea propoſitione quæ de toto genere eſt alteram probare non poſſumus, neque enim erit ratiocinatio. quapropter illud quidem perſpicuum eſt mutuam propoſitionum probationem in prima forma collocationis & per primam formam tractari & per tertiam. Si enim dicat concluſio à prima, ſin neget ab extrema petitur probatio. Hoc enim ſumitur cuius nulli parti unum conueniat, ei toti alterum conuenire. In media autem forma ſi generalis ſit ratiocinatio, & ab illa & à prima & à poſtrema ſin ſpecialis, & ab illa & à poſtrema eius confirmatio ſumitur. In tertia autem ab ea omnes petuntur. Illud etiam perſpicuum eſt, in media & extrema forma eas ratiocinationes quæ non per eas tractentur, aut non eſſe mutuas, aut imperfectas eſſe probationes.

De ratiocinationum conuerſione.

Cap. VIII.

Conuertere autem eſt conuerſa concluſione conficere ratiocinando uel poſtremum uerbum medio, uel hoc poſtremo non conuenire. Neceſſe eſt enim concluſione conuerſa & altera propoſitione manente, eam quæ reliqua ſit euerti. Si enim ſtet, ſtabit etiam concluſio: multum autem intereſt contradicendo an aduerſando conuertas concluſionem, non enim eadem ratiocinatio conficitur, cum utroque modo conuertitur: quod ex ijs perſpicuum erit quæ mox diſſeremus. Appello autem contradicere, ut hæc omni & non omni, alicui & nulli: aduerſari autem, ut hæc omni & nulli alicui & non alicui conuenire. Sit enim probatum per b medium uerbum a in c intelligi, certè ſi a ſumatur nulli c & b omni eidem conuenire, b nulli c conueniet. Itémque ſi a in nullo c, & b in omni c intelligatur, certè a nõomni b, ac nõ omnino nulli cõueniet, quandoquidem in tertia forma id quod generale & uniuerſum eſt

non probatur. Propoſitio autem quæ maior dicatur nullo modo refelli in totum poteſt per conuerſionem. ſemper enim per tertiam formam refutatur, propterea q̃ neceſſe eſt ad extremum uerbum utramq; ſumi propoſitionem. Idemq; contingit ſi negans ſit ratiocinatio. Ponamus enim probatum eſſe per b a nulli c conuenire, hoc poſito, ſi ſumatur a in omni c & in nullo b dici, nulli c b cõueniet: & ſi tam a q̃ b in omni c intelligatur, a alicui b conueniet: atqui in nullo intelligebatur. Quòd ſi contradicens fiat conuerſa concluſio, cæteræ etiam contradicentes non generales erunt ratiocinationes. Nam cum altera propoſitio ſit ſpecialis, ſpecialis etiam erit concluſio. Sit enim aliens ratiocinatio ea q; hoc modo conuertatur, pro fectò ſi a non omni c, ipſi autem b omni conueniat, b non omni c conueniet: & ſi a nõ omni c, b autem in omni eodem intelligatur, a non in omni b intelligetur. eadem eſt ratio negantis ratiocinationis. Si enim a alicui c, ipſi autem b nulli conueniat, certè b nõ nulli omnino ſed alicui c non conueniet. & ſi a in aliquo c, b autem in toto eodem dicatur, quemadmodum initio ſumptum eſt, a in aliquo b intelligetur. In ijs autem ratiocinationibus quæ ad partem accommodantur, ſi contradicendo concluſio conuertatur, ambæ refellũtur propoſitiones: ſin aduerſando, neutra refellitur. Neq; enim iam locus eſt ei refutationi, cui in generalibus ratiocinationibus eſſe diximus, cum deſit concluſionis conuerſio, ſed ne ulli quidem refutationi eſt. Faciamus enim a probatum eſſe in aliquo c intelligi: ſi ſumatur a nulli c, b autem alicui eidem conuenire, a in b aliquo non intelligetur, & ſi a nulli c, omni autem b conueniat, nulli c b conueniet. Ita utraq; propoſitio refellitur. At uerò ſi aduerſando conuertatur concluſio, neutra euertitur. Si enim a alicui c non conuenit, ipſi autem b omni conuenit, b alicui c nõ conueniet. Atqui nondum euerſum eſt id quod agitur. fieri enim poteſt ut & alicui conueniat & alicui non conueniat. Propoſitionis autem a b quæ generalis eſt, nulla omnino conficitur ratiocinatio. Si enim a alicui eorum quæ ſub c ſubiecta ſunt non conueniat, b autem alicui conueniat, neutra propoſitio ad uniuerſum genus accommodatur. Idem fiet ſi negans ſit ratiocinatio. Si enim ſumatur a omni c conuenire, utraq;: ſi alicui, neutra refellitur. quod eodem modo

oſtendi poteſt.

Secunda forma. Cap. IX.

In ſecunda autem forma propoſitio prima aduerſando utrolibet genere conuerſionis refelli non poteſt. Ad tertiam enim formã in qua nulla eſt generalis ratiocinatio, ſemper concluſio pertinebit: alteram autem ſimili genere conuerſionis refellimus. Appello autẽ ita ſimile, ut ſi aduerſando cõuertatur, etiam aduerſando: ſi contradicendo, contradicendo eã refutemus. Ponamus enim a in omni b, in c autem nullo intelligi, b c concluſio ſequetur. Ita ſi ſumatur b omni c conuenire, & b c maneat, a omni c conueniet. prima enim forma eſt illa collocationis. Si uerò b in omni c, a autem in nullo c intelligatur, a non in omni b intelligetur: eſt enim poſtrema forma. Si uerò b c propoſitio contradicendo conuertatur, a b propoſitio ſimili modo refelletur, a c autem contradicendo. Si enim b alicui c, & a nulli c conueniat, a alicui b non conueniet. Rurſus ſi b in aliquo c, & a in omni b dicatur, a in aliquo c intelligetur. ita contradicens concluſio efficitur, eodemq; modo probabitur ſi propoſitionum ordo commutetur. In ijs autẽ ratiocinationibus quæ ad partem adhibentur, conuerſa concluſione aduerſando, neutra propoſitio, quemadmodum nec in prima forma refellitur: ſi autẽ contradicendo conuertatur, utraq; refellitur. Ponatur enim a in nullo b, in aliquo autem c dicã, b c erit cõcluſio. Si igitur ponatur b alicui c cõuenire, & a b maneat, concluſio erit, a alicui c non cõuenit. atqui id quod agitur non eſt refutatum, poteſt enim alicui & conuenire & non conuenire. Rurſus ſi b alicui c & a alicui c conueniat, nõ erit ratiocinatio, quippe cum neutrum eorum quæ ſumpta ſunt ad totum genus accommodetur. Ita a b propoſitio non refellitur. Si uerò contradicendo conuertatur, utramq; licebit euertere. Si enim b in omni c, a autem in nullo b dicatur, in nullo c a intelligetur. atqui in aliquo intelligebatur. Rurſus ſi b omni c, & a alicui c conueniat, alicui b a conueniet: eadem etiam probatio erit, ſi aiat propoſitio generalis.

Tertia forma. Cap. X.

In tertia uerò forma cum aduerſando concluſio conuertitur, neutra propoſitio ulla ratiocinatione euertitur. Cum autem con-

traducendo tum utraq; idq; omnibus ratiocinationibus. Ponatur iã oſtenſum eſſe a in aliquo b intelligi, medium q; uerbum c ſumatur, ſunto etiam generales propoſitiones: his poſitis ſi ſumatur a in aliquo b non dici, b aũt in c omni dici, non ſequetur a c concluſio. Item q; ſi a alicui b non conueniat, in c aũt omni intelligatur, b c nõ efficietur concluſio. Eodem etiam modo probabitur ſi non ſint generales propoſitiones, aut enim utramq; ſpecialẽ eſſe neceſſe eſt per conuerſionem, aut generalẽ fieri aſſumptionem. atqui hoc modo nõ efficitur, ut docui, ratiocinatio nec in prima nec in ſecũda forma collocationis. Si uerò contradicendo propoſitiones cõuertamur, utraq; refelletur. nam ſi a in nullo b, & b in omni c intelligatur, certè in nullo c a intelligatur neceſſe eſt. Rurſus ſi a nulli b conueniat & in omni c dicatur, b nulli c conueniet. Idem fit cum altera ad uniuerſum genus non accommodatur. Si enim a nulli b & b alicui c conueniat, in aliquo c a non intelligetur. Si uerò a in nullo b & in omni c dicatur, nulli c b conueniet. Eadem eſt ratio negantis concluſionis. Sit enim demonſtratum a alicui b non conuenire, negantem q; ponamus b c, & aientem a c propoſitionem. His ita poſitis efficiebatur ratiocinatio: ac ſi concluſionis contrarium ſumatur, ratiocinatio non tractabitur. Si enim a alicui b, & b omni c conuenit, a c cõcluſio non ſequebatur. Nec uerò b c ſequebatur ſi a alicui b, nulli autem c conueniebat: ex quo fit ut nõ refellãtur propoſitiones. Sin eiuſdem contradicens ſumatur, refelluntur. Si enim a omni b & b omni c conueniat, a omni c conueniet. atqui in nullo intelligebatur. Rurſus ſi a in omni b, in nullo aũt c dicatur, b in nullo c intelligetur, cũ omni erdẽ cõueniret. Similis erit etiã probatio generales cũ ſint propoſitiones. ſit enim a c propoſitio & generalis & negãs, altera aũt aiẽs & ad partẽ accõmodetur, his poſitis ſi a omni b & b alicui c cõuenit, a etiã alicui c cõuenit, at in nullo intelligebatur. Rurſus ſi a & in omni b & in nullo c intelligitur, b in nullo c dicitur. At uerò ſi a alicui b, & b alicui c cõuenit, non tractatur ratiocinatio. nec efficitur ſi ita uerba collocentur ut a alicui b, nulli autem c conuenire ſumamus. Ita fit ut illo modo refellantur propoſitiones, hoc nõ refellãtur. perſpicuũ eſt igitur ex ijs quæ dicta ſunt quẽadmodum cõuerſa cõcluſione in unaquaq; forma cõficitur

ratiocinatio, & quoties aduersando, quoties contradicendo propositioni. Illud etiam perspicuum est in prima forma per secundã & tertiam ratiocinationes tractari, semperq; assumptionem per mediam, propositionem autem per postremam refelli. In secunda uerò forma & per primam & per extremam, ita tamen ut assumptionis semper à prima, propositionis à tertia ducatur refutatio: in tertia autem & per primam & secundam, cum hac exceptione, quòd propositio per primam semper, & per secundam semper sumptio refellatur. Ac illud quidem planum factum est, quid sit conuertere, quoq; modo & quæ in quaq; forma conficiatur ratiocinatio.

De probatione ab eo quod fieri non potest.

Cap. XI.

Ratiocinatio autem qua incommodum sequi docemus tum deniq; monstratur, cum posita & concessa conclusione alia propositio assumitur. Conuenit autem in omneis formas collocationis. Similis enim est conuersioni, nec aliare ab ea differt, nisi q̃ confecta iam ratiocinatione sumptisq; ambabus propositionibus, conuersio fit ratiocinationis. Compellimus autem ad incommodum cum nõ antea concessum est contrarium, sed id uerum esse constat. Verborum autem in utraq; eadem collocatio est, eademq; utriusq; assumptio. ut si a omni b conuenit, & c medium est uerbũ: his positis si ponatur a aut non omni aut nulli & omni c conuenire, quod uerũ erat, c ipsi b aut nulli aut non omni conueniat necesse est. Quod cum fieri non possit, falsum est id quod est positum: ita uerũ est eius contrarium. Eadem est ratio formarum cæterarum. Quæ enim cõuersionem recipiunt, in easdem cadit ea quæ ex eo quod fieri non potest ducitur ratiocinatio. Ac cæteræ quidem quæstiones ea ratiocinatione quæ ad incommodum compellit omnes in omnibus formis probantur. Vniuersa autem quæ ait quid in secunda & tertia docetur, in prima non docetur. Sit enim positum a b non omni aut nulli conuenire, sumaturq; altera propositio utralibet siue c a omni siue b omni d conuenire: His ita positis, prima forma tractabitur ac si a non omni b conuenire ponatur, ratiocinatio minime conficitur, ut propositionem etiam utramuis assumamus. Sin autem

nulli, cum b d ſumetur erit quidem falſi concluſio. Id autem quod propoſitum eſt c nõ docetur. Si enim a in nullo b, & b in omni c intelligitur, a nulli d conuenit, quod fieri non poteſt, falſum eſt igitur a nulli b conuenire. Atqui non ſi nulli conuenire falſum eſt, propterea omni uerum eſt. Cum autem c a ſumitur, non efficitur concluſio, nec cum ponitur a non omni b conuenire. Ergo illud quidem perſpicuum eſt, omni conuenire in prima forma, ex eo quod fieri non poteſt non doceri. Alicui autem & nulli & non omni docetur. Sit enim poſitum a in nullo b intelligi, b autem ſumatur omni aut alicui c conuenire. His poſitis a non omni aut nulli c conueniat neceſſe eſt, quod fieri non poteſt. Verum enim erit & perſpicuum a omni c conuenire. ita ſi hoc falſum eſt, neceſſe eſt a in aliquo b intelligi. Si uerò ad a altera propoſitio ſumatur non erit ratiocinatio, nec cum ponetur concluſionis contrarium quod aduerſum dicitur, ut alicui non conuenire. Perſpicuum eſt igitur contrarium id quod contradicens uocatur eſſe ponendum. Rurſus poſitum ſit a alicui b conuenire, & c in omni a dicì ſumatur, efficietur neceſſariò c in aliquo b intelligi. Hoc autem eſto in ijs quæ fieri nequeunt, ita falſum eſt id quod eſt poſitum. Quod ſi ita eſt, uerum eſt nulli conuenire. Idem fiet ſi c a negans propoſitio ſumatur, ſi uerò ad b propoſitio ſumatur, non erit ratiocinatio: ſin contrarium poſitum ſit & ratiocinatio erit & quod fieri non poteſt, ſed id quod propoſitum eſt non docetur. Sit enim poſitum a omni b conuenire ſumaturq; c in omni a intelligi, profectò c in omni b intelligetur, quod fieri nõ poteſt. ita falſum eſt a omni b conuenire: atqui nondum erat neceſſe niſi omni conueniret nulli conuenire. Eadem eſt ratio ſi ad b altera propoſitio ſumatur. Nam & ratiocinatio erit & quod fieri nõ poteſt. Id autem quod agitur non refellitur: ex quo perſpicuum eſt ponendum eſſe id contrarium quod contradicens uocatur. ut autem a non b conuenire doceamus, omni conuenire ponendum eſt. Si enim a in omni b, c autem in omni a dicitur, c omni b conuenit. Quod ſi fieri non poteſt, falſum eſt id quod eſt poſitum. Idem etiam fiet ſi ad b ſumatur altera propoſitio, & ſi c a ſit negans. Sic enim ratiocinatio efficitur. Si uerò ad b negans propoſitio ſumatur, nihil probatur: q ſi non omni ſed alicui con-

uenire ponatur, non docetur non omni sed nulli conuenire. Si enim a in aliquo b, c autem in omni a dicitur, c in aliquo b intelligetur. Quod si fieri non potest, falsum est a alicui b conuenire, ita nulli cõ uenire uerum est, quo effecto uerum euertitur. A enim alicui b positum est conuenire, alicui autem non conuenire positum est. Iam uerò non ex eo quod positum est incommodum sequitur, falsum enim esset, siquidem ex ueris falsum effici non posset. Nunc autem uerum est, alicui enim b a conuenit, ita non est hoc ponendum, alicui, sed omni conuenire. Idem continget si a alicui b nõ conuenire docemus. Si enim idem ualet alicui non conuenire, quod non omni, eadem utriusq; probatio est. Perspicuum est igitur non contrarium quod aduersum uocatur, sed id quod contradicens ponendũ esse in omnibus ratiocinationibus. sic enim & necessaria conclusio & probabilis enunciatio futura est. Quoniam enim in omni re uera est aut affirmatio aut negatio, si probatum sit negationem ueram non esse, affirmatio uera sit necesse est. Præterea si affirmatio uera esse non ponatur, probabile erit postulare negationem, atqui contrarium non conuenit postulare. Nam nec necessarium est, si nulli conuenire falsum sit, omni conuenire uerum esse: nec probabile est, si alterum falsum, uerum esse alterum. Hoc igitur perspicuũ est, quæstiones alias omneis in prima forma ex eo quod fieri nõ potest, doceri: uniuersam autem quæ aiat, non doceri.

Cap. XII.

In media autem & tertia hæc quoq; probatur, sit enim positum a non omni b conuenire, sumptumq; sit in omni c a intelligi, profectò si a non omni b conuenit, in c autem omni dicitur, non omni b c conueniet, quod fieri non potest. Sit enim perspicuum omni b c conuenire, ita fiet ut falsum sit id quod positum est, uerum igitur est omni conuenire. Si uerò contrarium ponatur, ratiocinatio quidem erit & id quod fieri non potest, id autem quod propositum est non docetur. Si enim a in nullo b, c autem in omni eodem dicatur, c nulli b conueniet. Quod quoniam fieri non potest, falsum est in nullo intelligi. atqui non si hoc falsum est, continuò uerum est omni conuenire. Cum uerò alicui b a conuenit, pona-

tur nulli b conuenire a, quod interim in omni c intelligatur: his positis necesse est c in nullo b intelligi. quod si fieri non potest, alicui b ut conueniat necesse est, quòd si ponatur alicui non conuenire, eadem quæ in prima forma contingent. Rursus positum sit a alicui b conuenire in cuius parte nulla dicatur, c in b non intelligatur necesse est. at in omni intelligebatur. ita falsum est id quod est positū, ex quo fiet ut nulli b a conueniat. Cum porrò non omni b a conuenit, ponatur omni conuenire, & ipsi c nulli, ita necesse erit c in nullo b intelligi. Quod si fieri non potest, uerum est non omni conuenire: quare perspicuum est omneis per secundam formam tractæ riratiocinationes.

De tertia forma. Cap. XIII.

Quod eodem modo de tertia forma iudicandum est. Sit enim positum a in aliquo b non intelligi, c autem in omni eodem intelligi. His positis a alicui c non conueniet, quod si fieri non potest, falsum est alicui non conuenire: ita omni conuenire uerum est. Si uerò ponatur nulli conuenire, tum ratiocinatio erit, tum quod fieri non potest: id autem quod propositum est non probatur. Si enim contrarium ponatur, eadem incident quæ in superioribus, sed ad illud alicui conuenire sumendum est id quod est positum. Nam si a in nullo b, c autem in aliquo b dicatur, a non in omni c intelligetur: quod si falsum est, uerum est a alicui b conuenire. Cum autem nulli b a conuenit, positum sit in aliquo intelligi, sumatur etiam c omni b conuenire. His positis a alicui c conueniat necesse est: atqui nulli conuenire dicebatur. ita falsum est in aliquo b a intelligi. quòd si positum sit omni b, a conuenire, non probatur id quod propositum est, quin etiam ad illud efficiendum, non omni conuenire, hoc ipsum propositum sumendum est. Si enim & a omni b, & c alicui eidem conuenit, profectò a alicui eorum quæ sub c subiecta sunt conueniat necesse est, quod si uerum non erat, certè falsum est omni conuenire. quod si ita est uerum est, non in omnibus intelligi. Si cui uerò conuenire ponatur, eadem quæ in superioribus

ęasura sunt omnia. Ergo illud iã cõfectum est contrarium id quod contradicens uocatur, ponẽdum esse in omnibus ratiocinationibus quæ ex eo quod fieri non potest ducuntur. Illud etiam perspicuũ est, quæstionem aientem in secunda forma, & uniuersam in tertia quodam modo probari.

Cap. XIIII.

Hoc autem interest inter eam probationem quæ ex eo quod fieri non potest sumitur, & eã quæ directò & recta fronte quid demonstrat, quòd hæc ponit id quod uult refellere compellendo aduersarium ad id quod falsum esse constat: quæ autem directò demonstrat, à propositis quæ uera esse cõstat initium ducit. Vtraq; duas propositiones cõcessas illa quidem sumit, ita tamen ut ea quæ directò probat eas sumat, ex quibus ratiocinatio constet, altera autem unam earum sumit, alterã repugnantiam conclusionis. atq; hic quidem non necesse est notam & exploratam esse conclusionem, nec eius sit nécne sit uera informatam habere notitiam. In illa autem necesse est antè ita non esse, existimare. Nihil autem refert aiat an neget conclusio, sed æquè in utraq; cernitur. Quod directò probatur omne etiam ex eo quod fieri non potest monstrabitur, & directò omne quod ex eo quod fieri non potest, eademq; uerba adhiberi licet in utraq;, & si non in ijsdem formis collocationis. Cum enim ratiocinatio ad primam formam pertinet, uerũ erit uel in secunda forma uel in tertia, ita tamen ut negantia in secunda, aientia in postrema reperiantur. Cum uerò primæ formæ collocationem ratiocinatio habebit, uerum erit in prima, quacunq; de re disputetur: quòd si ad tertiam ratiocinatio referatur, uerum & in prima & in postrema reperietur, aientia in prima, in postrema negantia. Sit enim probatum a nulli aut non omni b conuenire, per primam formam propositum fuit a in aliquo b intelligi, c autem assumptum fuit, c omni a nulli autem b cõuenire. Sic enim & ratiocinatio confecta fuit, & id quod fieri non potest. atqui hoc ad secundam formam pertinet. Si c in omni a & in nullo b intelligitur: ex quibus perspicuum est nulli b a conuenire. Quod eodem modo fiet si ostensum est a non in omni b intelligi, propositum enim est omni conuenire, c autem sumptum est in omni a, in b au-

tem non omni dici. Idem fit cum c a propoſitio negans ſumitur. Sic enim media forma collocationis exiſtit. Rurſus probatũ ſit in aliquo b a intelligi, tum propoſitum fuit nulli conuenire cum interim ſumptum fuit e in omni c dici, & a aut in omni aut in aliquo eodem. Sic enim incommodum ſequetur, hæc autem poſtrema forma eſt: Si & a & b omni c conueniunt, ex quibus hæc concluſio ſequitur, neceſſe eſt a alicui b conuenire.

De ſecunda forma.

In ſecunda autem forma oſtenſum ſit a in omni b dici, ita poſitum fuit non omni b a conuenire, & ſumptum eſt a in omni c, & c in omni b intelligi. ſic enim incommodũ ſequetur. atqui hæc prima eſt forma, ſi a omni c, & c omni b conuenit, idem fiet ſi mõſtratum eſt in aliquo intelligi. Hoc enim poſitum eſt nulli b a conuenire, & ſumptum a in omni c, & c in aliquo b intelligi. Si uerò neget ratiocinatio, propoſitum eſt a alicui b conuenire. ſumptio autem & a in nullo c, & c in omni b dici. ita ad primam formã ratiocinatio pertinet. Hoc etiam fit tum cum ad uniuerſum genus ratiocinatio non accommodatur, ſed probatum eſt a alicui b non cõuenire. Tum enim ponitur omni b a conuenire, ſumitur autem & a in nullo c & c in aliqua b parte intelligi.

De tertia forma.

Rurſus in tertia forma oſtenſum ſit a omni b conuenire, profectò poſitum eſt nõ in omni b a dici, & ſumptum, c in omni b, & a in omni c intelligi: quippe cum hoc pacto ſecuturum ſit incommodum. atqui primæ formæ hæc ratiocinatio eſt. Similis eſt ratio cũ ad partem probatio adhibetur, poſitum enim erit nulli b a conuenire. Hæc autem ſumentur, & c alicui b, & a omni c conuenire. Quòd ſi ratiocinatio neget, quod ponetur erit huiuſmodi, a in aliquo b dici, quæ autem ſumentur, & c alicui b, & a omni c conuenire. hæc autem ſecunda eſt forma. Idem continget ſi ad totum genus minime pertineat probatio. Nam & hoc ponetur in omni b a dici, & hæc ſumentur c tum in nullo a, tum in aliquo b intelligi, quod genus primæ formæ ſubijcitur. Perſpicuum eſt igitur omneis quæſtiones iiſdem uerbis & directò, & ex eo quod fieri non poteſt probari poſſe. Item q; liæbit ratiocinationibus aliquid directò

probantibus ſumptis iiſdem uocabulis ad incommodum compelle re aduerſarios, quoties concluſionis contraria propoſitio ſume tur (eædem enim quæ conuerſione, cõficiuntur ratiocinatiões) ita quamprimum ſuppetũt etiam nobis formæ, per quas unumquodq; tractabitur. quapropter illud quidem perſpicuum eſt, omnem quæ ſtionem utroque modo confirmari, & ex eo quod fieri non poteſt, & directò, neutrumq; ab altero poſſe duelli.

De ratiocinatione ex contrariis.

Cap. XV.

Qua autem in forma liceat ex contrariis propoſitionibus aliquid efficere, hinc perſpici poteſt. Contrarias autem propoſitiones uerbo quidem quatuor genera eſſe dico, ut omni & nulli: omni & non omni: alicui & nulli: alicui & non alicui: re autem uera tria ſunt. Alicui enim & non alicui uerbo tantum diſcrepant, harum autem aduerſas appello uniuerſas & generales, omni & nulli conuenire. ut omnem ſcientiam bonam eſſe, & nullam ſcientiam bonam eſſe, cæteras autem uoco contrarias. Ac in prima quidem forma non eſt ex contrariis propoſitionibus ratiocinatio nec aiens nec negans: aiens q̃ cum utraq; propoſitio negare debeat, cõtrariæ ſunt quæ ait & quæ negat. negans autem q̃ cum idem & aiant & negent eidem conuenire, in prima forma medium uerbum in duobus reliquis nõ dicitur, ſed illi aliud adimitur, ipſum autem de alio dicitur: cuiuſmodi propoſitiones non ſunt contrariæ, quæ contradicentes uocantur.

De ſecunda forma.

Cap. XVI.

In ſecunda autem forma & ex contradicentibus & ex aduerſis ratiocinatio conſici poteſt. Sit enim a bonum, b ſcientia & c: ſi omnis ſcientia bona eſſe ſumpta eſt, & nulla: a omni b & nulli c cõuenit, ita b in nullo c dicitur, ex quo efficitur nullã ſcientiã eſſe ſcientiã. Idem etiam cõtinget, ſi quis ſumpto illo, omnem bonam eſſe medicinam, non bonam eſſe ſumpſerit. nam & b omni & c nulli a conuenit, ita aliqua ſcientia non erit ſcientia. Idem etiam fiet ſi a omni c, nulli autem b conueniat: ut b ſcientiam c medicinam, a opinionem intelligamus. Nam ſumpto illo, nullam ſcientiam opinionem

eſſe, hoc ſumpſit, aliquam ſcientiam eſſe in opinione, hoc autem à ſuperiore uerborum commutatione differt. Prius enim propoſitio aiebat, nunc autem ait ſumptio. Idem etiam fiet quoties non erit generalis altera propoſitio. Semper enim medium uerbũ eſt quod in altero negando in altero aiendo dicitur, quapropter contradicentia concludi poſſunt, non ſemper, nec omnino, ſed tum denique cum ita affecta erũt inter ſe ea quæ ſub medio uerbo ſubiecta ſunt, ut uel eadem ſint, uel totum & pars. Aliter enim id fieri non poteſt: non enim erunt ullo modo nec aduerſæ nec contradicentes propoſitiones.

De tertia forma. Cap. XVII.

In tertia uerò forma ratiocinatio quæ ait nunquam erit ex contradicentibus propoſitionibus, propter eam cauſam quam etiam in prima forma expoſui, negans autem ratiocinatio in ea tractabitur ſeu generales ſint ſeu non generales propoſitiones. Sit enim b & c ſcientia, a autem medicina: his quidem poſitis ſi quis ſumat, omnem medicinam eſſe ſcientiam. & medicinam nullam eſſe ſcientiam, is & b omni a, & c eidem nulli ſumpſit conuenire. Ex quibus efficietur aliquam ſcientiam non eſſe ſcientiam, quod idem fiet ſi a b propoſitio ad totum genus minime accommodetur. Si quæ enim medicina ſcientia eſt, & rurſus medicina nulla ſcientia, efficitur ſcientiam aliquam non eſſe in ſcientijs. Ac ſi omnino & in totum uerba ſumantur, aduerſæ: ſin autem una ad partem, altera ad totum genus adhibeatur, contradicentes ſunt propoſitiones. Intelligendum eſt autem contraria eo modo quem diximus ſumi poſſe, omnem ſcientiam bonam eſſe, & rurſus nullam, aut aliquam non bonam, quod genus non ſolet latere. Alijs etiam interrogationibus alterum concludi poteſt aut etiam ſumi, quemadmodum in topicis explicauimus. Quoniam autem affirmationum repugnantiæ tres ſunt, fit ut ſex modis contraria ſumantur, aut omni & nulli, aut omni & non omni, aut alicui & nulli, quæ omnia etiam uocabula tranſferri licet: uelut a omni c nulli autem b conuenire, aut in nullo c, & in omni b,

aut in illo toto, in hoc non toto intelligi, quod etiam uerbis exprimi poteſt. Eadem eſt ratio tertiæ formæ. Quare perſpicuum eſt quot modis & in quibus formis ex contrarijs confici poſſit ratiocinatio. Illud etiam perſpicuum eſt quod ſuprà docuimus, uerum ex falſis effici poſſe, ex contrarijs autem non poſſe. Semper enim res repugnat ratiocinatio: ut ſi eſt bonum, bonum non eſſe: aut ſi animal, non eſſe animal: propterea quòd ex repugnantia ratiocinatio conficitur, & quòd uerba ſubiecta uel eadem ſunt, uel unum totum eſt, & pars alterum. Perſpicuum etiam eſt nihil impedire quo minus in uitioſis ratiocinationibus res propoſitæ efficiatur repugnantia, ut ſi eſt impar, non eſſe imparem. Ex contrarijs enim propoſitionibus ratiocinatio repugnantiæ (ut dixi) efficitur. Itaq; ſi tales ſumpſeris, eius quod propoſitum eſt repugnantia ſequetur. Sciendum eſt autem contraria una ratiocinatione hoc modo non poſſe concludi, ut ſit concluſio: Quod non eſt bonum, bonum eſt, aut aliqua alia eius generis, niſi ſtatim propoſitio huiuſmodi ſumatur, omne animal eſſe album & non album, hominem autem album eſſe: ſed uel ſumenda eſt repugnantia, ut omnem ſcientiam eſſe & non eſſe opinionem, deinde hoc ſumendum, Medicinam quidem eſſe ſcientiam, nullam autem opinionem eſſe, quemadmodum reprehenſiones exiſtunt: aut certè duabus ratiocinationibus id efficiendum eſt. Nec uerò ullo alio modo niſi hoc fieri poteſt quẽadmodum paulò antè dixi, ut ea quæ ſumpta ſunt ſint re uera contraria.

De principij repetitione & ſumptione.

Cap. XVIII.

Petere autẽ & ſumere id quod ab initio in diſputationem incidit, ut ſummatim dicam, in eo poſitum eſt ſi res propoſita minime doceatur, id quod fit multis modis. Nam & cum non concluditur omnino, & ad concludendum res minus illuſtres notæq; aut æquè ignotæ ſumuntur, & cũ poſterioribus antiquiora & priora illuſtrantur. Ex probabilioribus enim & prioribus omnis probatio ducitur. Ac horum quidem nihil eſt petere primum poſitam quæſtionem. Quoniam autem alia per ſe nota ſunt, alia ab alijs fidem petunt (principia enim per ſe cognita ſunt, ea autem

quæ principijs ſubijciuntur, per alia) cum aliquis id quod per ſe notum non eſt, per ſe docere inſtituit, tum denique id quod initio in diſputationem incidit petere dicitur, quod in eo quidem eſt ut ſtatim res propoſita petatur. ſed tamen fieri poteſt ut ad alia quædam diſputatio tranſferatur, quæ ad probanda illa commodè ſumi poſſunt, iiſq; prima quæſtio probetur. ut ſi a per b, & b per c docetur, c autem ad probandum a ſit accommodatum. Qui enim hoc pacto concludunt, ipſum a per ſe probant: quod ij faciunt qui ſe putant lineas æquè diſtantes deſcribere. Se enim ipſi in errorem impellunt qui ſumunt eiuſmodi, quæ ſi lineæ æquè diſtantes nullæ ſint, probari nequeant: ita fit ut ij qui iſto pacto ratione concludunt, hoc confirment, quamque rem eſſe, ſi unaquæque ſit: quo quidem modo per ſe nota erunt omnia, quod fieri non poteſt. Ac ſi quis cum incertum eſt b in c, itémque a in b intelligi hoc petat, a ipſi c conuenire, nondum perſpicuum eſt an principium diſputationis petat: & ſi perſpicuum eſt, illum non probare, præſertim cum initium confirmationis ab eo quod æquè obſcurum eſt, ſumi non oporteat. Sin autem b ad c eam habeat rationem ut eadem ſit aut non ſit dubium quin reciprocentur, aut alterum alteri conuenit: profectò principium diſputationis poſtulat. Etenim ſi reciprocentur, illis probabit a in b intelligi. Nunc uerò hoc impedit non autem demonſtrandi ratio. quod ſi faciat, & quod dixi faciet, & ex tribus uerbis reciprocabit ratiocinando. Itemq; ſi quis b in c intelligi ſumat, cum æquè ſit obſcurum: & ſi a in b ne tum quidem id de quo quæritur poſtulat, non tamen rem probat. At uerò ſi idem ſint a & b, uel quia reciprocantur uel quia a ex b ſequitur, id de quo agitur propter eandem cauſam petitur. Quid enim efficiat id quod in diſputationem uenit petere paulò ante diximus, id uidelicet quod non eſt per ſe perſpicuum, per ſe probare. Quòd ſi petere id de quo agitur aliud eſt nihil niſi per ſe probare quod non per ſe apertum eſt, hoc autem eſt non probare cum æquè obſcura & dubia ſunt id quod probatur & id quod illud confirmat: aut quia eadem eidem, aut quia idem eiſdem conueniat:

in media quidem & tertia forma, utroque modo æquè id quod in diſputationem incidit peti poteſt, cum ratiocinatio ait & in tertia & in prima: negando autem, cum eadem eidem adimuntur, ſed nunquam eodem modo ambæ propoſitiones. Item q; in media forma, propterea q uerba minimè reciprocentur in negantibus ratiocinationibus. Ac in demonſtrationibus quidem ſeu philoſophia, hæc ipſa quæ de rei propoſitæ petitione diximus ad ueritatem, in dialecticis autem ad opinionem diriguntur.

De illo, non ex hoc falſum effici.

Cap. XIX.

Quod autem ſæpe in diſputationibus ſoliti ſumus dicere, non ex hoc uel illo falſum effici, id primum in eas ratiocinationes quæ ex eo quod fieri non poteſt aliquid concludunt tum denique incidit, cum ad eius repugnantiam uentum eſt quod incommodo probabatur. Neque enim qui non contradixerit unquam illud nõ ex hoc proferet, ſed hoc dicet aliquid ſuperiorum falſum poſitum eſſe, nec in ea ratiocinatione quæ directò aliquid oſtendit, quippe cum repugnantiam non ponat: præterea cum aliquid exempli cauſa, per a b c, directò refellitur, hoc dici non poteſt, non ex eo quod poſitum eſt effectam eſſe concluſionem. Illud enim non ex hoc effici tum denique proferimus, cum hoc ipſo euerſo & ſublato, nihilominus ratiocinatio concludatur: quod quidem non contingit in iis ratiocinationibus quæ rem ſtatim ac directò probant. Sublato enim propoſito iam nulla ad ipſum ratiocinatio ſumitur. Perſpicuum eſt igitur illud ipſum non ex hoc ſequi, in eas demum quæ incommodo urgent aduerſarios, incurrere: ac tum denique cum id quod quæritur ita affectum eſt ad id quod fieri non poteſt, ut ſiue ſit ſiue nullum ſit, nihilominus incommodum ſequatur. Ac modus quidem maximè illuſtris, & peruagatus, quo non ex propoſito falſum effici dicitur tum incidit, cum propoſito non eſt conſentanea & coniuncta ea ratiocinatio quæ ex mediis uerbis ducta ad incommodum compellit aduerſarios, id quod in topicis diximus, hoc enim idem ualet ac efficit, quod pro cauſa, id quod cauſa non eſt, ponere. Vt ſi quis dicere uelit diametron aptè componi non poſſe, & ad il-

lud rationem Zenonis ſumat, non eſſe motum, & ex eo incommodum ſequi oſtendat: neque enim falſum ullo modo ad propoſitum pertinet. Alius autem modus eſt, cum id quod fieri non poteſt, cohæret illud quidem cum propoſito, ſed tamen non ex illo efficitur: hoc enim fieri poteſt, & ſi ſuprà & ſi infrà ſit id quod cohæret ac ſumitur. uelut ſi a in b, & b in c, & c in d, intelligi ponatur: ſit autem illud falſum, b in d intelligi. Si enim a ſublato nihilominus b in c dicatur, & c in d, nunquam falſum efficietur ex eo quod in diſputationem incidit. Aut contrà ſi quis id quod cohæret, ſuprà ſumat, ut ſi a in b, & e in a, & in e f dicatur, falſum autem illud ſit, in a f intelligi, profectò hoc etiam modo nihilominus incommodum ſequetur ſublato eo quod quæritur. Itaque id quod fieri non poteſt, cohærere debet cum iis uerbis, quorum de cohærentia agitur: ſic enim ex re propoſita ſequetur, ut ſi infrà ſit id quod cohæret, cum eo uerbo quod dicitur coniunctum ſit neceſſe eſt. Si enim fieri non poteſt ut a in d intelligatur, ſublato a falſum non ſequetur: ſin ſuprà ſit, cum eo de quo dicitur. Etenim ſi non poteſt b in f intelligi, ſublato b iam non ſequetur incommodum. Quod etiam fit in negantibus ratiocinationibus. perſpicuum eſt igitur ſi id quod fieri non poteſt iis uerbis ex quibus quæſtio conſtat, non ſit coniunctum, ex re propoſita falſum non effici. Sed utrum ne hoc quidem modo ſemper falſum efficiatur, quæſtio eſt. Etenim ſi non in b ſed in K poſitum eſt a intelligi, K autem in c, & hoc in d, ita etiam manet incommodum. Quod etiam continget ſi ea quæ ſuprà ſunt, uerba ſumantur. Itaque quoniam hoc ſtante & ſublato incommodum ſequitur, nunquam certè ex propoſito euenit, aut certè illud, falſum nihilominus effici hoc ſublato, non ita capiendum eſt ut alio poſito incommodum ſequatur, ſed cum hoc ſublato ex reliquis propoſitionibus idem incommodum concluditur, quandoquidem non eſt alienum profectò idem falſum ex multis propoſitis effici, ut parallelas concurrere, & ſi maior ſit intima, quàm ultima, & ſi triangulum habeat plures rectos duobus.

De falsa ratione.
Cap. XX.

Falsa autem ratio ex primo falso euenit. Aut enim ex duabus propositionibus, aut ex pluribus omnis efficitur conclusio. Ac si ex duabus sequatur, earum altera, aut etiam utraque falsa sit necesse est, ex ueris enim non efficitur ut docui falsa conclusio: sin ex pluribus, ut c ex a & b, hæc autem ex d e f g, horum aliquid suprà est quod est falsum, ex quo ratio nascitur. Nam cum & a & b ex illis concludatur, fit ut ex illis aliqua conclusio & falsum sequatur.

De uitanda captione.

Si autem in concludendo captiones aliorum uitare uolumus obseruandum nobis est, cum illi nos interrogant nulla conclusione adiuncta, ut ne demus bis idem in propositionibus. quandoquidem exploratum est nobis, sine medio uerbo conclusionem non sequi. Medium autem id est, quod sæpe dicatur. Quem autem modũ in obseruando medio cuiusq; conclusionis tenere oporteat, perspicuum est ex scientia quid in quaq; forma probetur. Quod non ignorabimus, quoniam scimus quo tandem modo rem in disputationibus defendi oporteat. Debent autem ij qui argumentationes tractant, id quod ijs denunciamus qui respondent dare operam ut argumenta occulant. Quod primum ita deniq; fiet, si conclusiones non ante efficient, sed eas sumptis rebus necessarijs obscuras relinquent. Deinde si non ea quæ uicina sunt & in promptu rogent, sed media maximè, ut si probandum sit a in f intelligi, media autem sint b c d e, rogandum erit an a in b dicatur, rursusq; non an b ipsi c, sed an d ipsi e conueniat, deinde num b in c intelligatur. itemq; cætera. Quòd si una ratione efficiatur conclusio, à medio incipiendum erit. Sic enim facillimè eum qui cum disputat in errorem inducet.

De refutatione.

Quoniam autem tenemus quando quaq; uerborum collocatiõe ratiocinatio tractetur, illud etiam perspicuum est quando futura & quando non futura sit reprehensio. Omnibus enim aienti-

bus aut uicissim positis responsionibus & propositionibus, ut si hæc neget illa aiat, reprehensioni esse locus potest. Nam cum ratiocinatio tractetur & hac & illa collocatione uerborum, sit necessariò ut si conclusionis contrarium positum sit, reprehẽsio illud uocetur: reprehensio enim repugnantiæ conclusio est: quòd si nihil aiat, locus esse nullus reprehensioni potest. Cum enim ratiocinatio non sit cum omnes propositiones negant, ne tum quidem erit reprehensio: præsertim cum si reprehensio est, necesse sit esse ratiocinationem: sin autem ratiocinatio est, non sit necessariò refutatio. Quod idem contingt si nulla sit propositio generalis, eadem enim erit refutationis ratiocinationisq; definitio.

De captione quæ ex opinione existit. Cap. XXI.

Fit autem interdum ut quemadmodum primi & postremi uerbi collocatio sic nos fallat opinio, uelut si idem pluribus primũ conuenire possit, idque aliquem fallat putetq; illud nulli conuenire, hoc autem sciat. Faciamus enim a & in b & in c per se dici, atq; hæc in d eodem modo: profecto si quis a omni b conuenire putet, atque hoc ipsi d, nulli autem c a, atque hoc omni d: eiusdem eadem ex parte & scientiam habebit & ignorationem. Rursus si quis in ijs quæ sunt eiusdem ordinis & coniugationis fallatur, ut si a in b, & hoc in c, & c in d intelligatur, existimetq; a omni b, & rursus nulli c cõuenire: is certè simul sciet, & nõ existimabit conuenire. ita nihil aliud de his pronunciat nisi quod sciat, eius se non habere opinionem. Scit enim quodam modo a in c per b intelligi, ut ex toto partem intelligit. Quod igitur sit quodam modo, eius omnino se habere opinionem existimat, quod fieri non potest. Quod autem paulò antè dictum est, si eiusdem coniugationis medium uerbum non fuerit, fieri non potest ut utriusque propositionis, dum taxat utriusq; medij ducta ratione, opinio habeatur: ut si a & omni b, & nulli c, horum autem utrumq; omni d conueniat: sic aut omnino aut quadam ex parte prima propositio contraria sumitur. Si enim cui b omni ex parte conuenit ei a putet conuenire, b autẽ in d dici nouit, hoc etiam nouit in d a intelligi: ita si rursus cuius parti nulli c conuenit ei a conuenire existimet, profecto cuius alicui parti b conuenit ei non existimat a conuenire. atqui repugnat aut

omnino aut quadam ex parte eum qui existimet, cui toti b conueniat, rursus alicui non conuenire b existimare. Atque hoc quidem modo nullus est opinioni locus utroque autem medio nihil prohibet de una, aut altero de utraque propositione esse opinionem. ut si a in omni b, & b in d, & rursus a in c nullo intelligatur. Similis est enim haec talis captio ei qua in rebus singulis fallimur. Velut si omni b a conuenit, b autem omni c, a omni c conueniet. Si quis igitur sciat a ei omni cui b conuenire, idem ipsi c conuenire nouit. Atqui nihil prohibet eum an c in rerum natura sit, ignorare. Nã si a idem ualere ponamus quod duae rectae, & b idem qđ triangulum, c autem triangulum quod sub sensum cadat, fieri potest ut quispiam c esse non putet, cum sciat triangulum duas rectas habere, ita idem simul & sciet & ignorabit: hoc enim comprehendere scientia, omne triangulum duas rectas habere, non est simplex, sed partim eam scientiam habere quae de toto genere est, partim eam quae ad res singulas accommodatur. Hoc igitur modo ut generali scientia, duas rectas esse nouit: ut autem speciali, non nouit. Ita fit ut non habeat contrarias scientias. Quod de illa Menonis ratione iudicandũ est eodem modo, disciplinam esse recordationẽ: nunquam enim rerum singularũ haberi potest praenotio, sed unà cum inductione illarum notitiam quasi recognoscendo comparamus. Cum enim quaedam uidimus ea continuò scimus, ut duas rectas habere triangulum, si triangulum esse nobis sit cognitum. Eadem est ratio aliorum. Ea igitur scientia quae ad totum genus accommodatur res, singulas comprehendimus: propria autem non comprehendimus. Itaque fieri etiam potest ut in iis fallamur, ita tamen ut nulla sit repugnantia, praesertim cum illas res cognitas habeamus generali scientia, speciali autem in eisdem fallamur. Similis est etiam ratio eorum quae commemoramus. Neque enim contrarius est ei scientiae quae ratiocinatione conficitur is error qui medio uerbo existit, neque ea opinio quae utroque medio uerbo habetur. nihil enim prohibet eum qui & a omni b, & rursus hoc ipsi c conuenire sciat, putare a in c non intelligi. ut exempli causa eum qui intelligat omnem mulam sterilem esse, & hanc esse mulam, hanc parere existimare.

Non enim nouit a ipſi c conuenire, niſi unà cognitum habeat utrumque. Ex quo perſpicuum eſt eum erraturum ſi hoc nouit, illud non nouit, quam habet rationem ad rerum ſingularum cognitionem uniuerſarum ſcientia. nihil enim eorum quæ ſenſu percipiuntur, ſi ſenſum fugiat, ſcientia comprehendimus, nec tum quidem cum eorum ſenſum habemus, niſi eo modo quo rem cognitam habemus, uel generali uel propria ſcientia, non etiam ea quæ ad actionem refertur. ut enim ſcire tribus modis dicitur, uel generali notitia, uel propria, uel actu, ſic falli totidem. nihil igitur prohibet idem ſcire in eoq; falli, dummodo non repugnanter, id quod uſuuenit ei qui aliquas propoſitiones utraque ſcientia comprehendit, cum antea rem minus conſideraſſet. Qui enim mulam parere putat, is ſcientiam eam quæ ad rem actionémque confertur non habet, nec rurſus eam opinionem qua in ſcientiæ aduerſo errore uerſetur. Si enim ſit ratiocinatio, error ſit neceſſe eſt ei ſcientiæ contrarius quæ ad genus uniuerſum accommodatur. At uerò qui bonum eſſe putat malum eſſe, is bonum eſſe idem quod malum eſſe ualere exiſtimabit. Sit enim a bonum eſſe, b autem malum eſſe, rurſus c bonum eſſe: quoniam idem eſſe a quod c exiſtimat, c etiam b eſſe exiſtimabit. Et rurſus b idem eſſe quod a, eodem modo, ita etiam c a putabit eſſe. Vt enim uerum erat de quo c, b etiam dici, & de quo b a, & in c a uerum erat intelligi: ſic de opinione iudicandum eſt, itémque de ueritate. Cum enim idem ſit c & b, & rurſus b & a, etiam c idem quod a erat. eadem eſt ratio opinionis. Si quis igitur hoc primum neceſſarium dabit, at certe illud falſum eſt, aliquem bonum eſſe idem quod malum eſſe exiſtimare, niſi caſu ac fortuitò. Multis enim modis hoc exiſtimari poteſt. Sed de hoc uidendum erit diligentius.

De primæ formæ conuerſionibus.

Cap. XXII.

C Vm uerò uerbum primum & poſtremum reciprocantur, medium etiam & illorum utrumque reciprocentur neceſſe eſt. Si enim a in c interiectu b conuenit, & ita reciprocatur, ut cui omni ex par-

te a conuenit,in eo c intelligatur : b etiam & a reciprocabuntur, ut & cui omni a conuenit, & etiam b ꝯ interiectu conueniat, & c ac b interuentu a reciprocentur. Idem etiam fiet si negationem adhibeamus,ueluti si b in c dicitur,in b autem a non dicitur,nec a in c intelligetur. Ita si b & a reciprocãtur,c etiã & a reciprocabuntur. Positum enim sit b in a non intelligi, non igitur c intelligetur. Omni enim c b posuimus conuenire, & si c ac b reciprocantur,c etiam & a reciprocabuntur. De eo enim,cui omnino & in totum b conuenit, c etiam dicitur. quòd si c & a reciprocantur, b etiam & a reciprocabuntur,cui enim b,c etiam conuenit,at uerò cui c conuenit,in eo a non dicitur:atque hoc unum à conclusione incipit, cætera uerò non item, id quod etiam fit in aliente ratiocinatione. Præterea si a & b reciprocantur,c etiam & d eodem modo. In uniuerso autem genere a uel c necesse est intelligi, & b atque d eandem inter se rationem habebunt, ita omni alterutrum conuenit. Quoniam enim cui a, b etiam conuenit, & in quo c d etiam dicitur, omni autem uel a uel b conuenit,nec utrumque simul:profectò omni etiam uel b uel d conueniet,nec simul utrumque.ueluti si exempli causa quod ortum non habet id interire non potest, & quod interire non potest,id ortum non habet:necesse est profectò id quod ortum habuit,interire, & ortum habuisse quod interit, duæ enim conficiuntur ratiocinationes. Rursus cum in toto genere uel a uel b,& c aut d intelligitur, ita tamen ut simul non dicantur : certe si a & c reciprocantur,b etiam & d reciprocentur necesse est.Si enim cuipiam b non conueniat, cui d conueniat, perspicuum est ei a conuenire.sin a conueniat,c etiam conueniet. Illa enim reciprocantur. ita simul c & d reciprocantur,quod fieri non potest, cum uerò a in toto b & c ita dicitur, ut de re alia nulla dicatur,b autem toti c conuenit,necesse est a & b reciprocari. Quoniam enim a in his tantum duobus b c intelligitur & b tum de se ipso tum de c dicitur, profectò quibus a, iis etiam omnibus b,nisi ipsi,a conueniet. Rursus cum & a & b in omni c intelliguntur, & c atque b reciprocantur,necesse est a omni b conuenire.quoniam enim omni c a conuenit,c autem in b intelligitur propterea ꝙ reciprocantur:a etiam omni b conueniet.Quoties autem

duobus propoſitis uerbi cauſa a & b quæ ſint aduerſa, a ipſi b anteponendum eſt, eodemq; modo d quàm c magis eſt expetendũ, ſi a & c magis ſint q̃ b & d expetenda, profectò a magis eſt q̃ d expetendum. Æquè enim a expetendum eſt atq; b fugiendum, quippe cum ſint contraria: & c æquè atq; d, quandoquidem ſunt etiam ipſa contraria. Si igitur a æquè eſt atq; d expetendum, b etiam æquè ac c fugiendum erit. Vtrumq; enim æquè fugiẽdum eſt atq; expetendum. Ita etiam hæc duo a c, æquè ac duo illa b & d erunt & fugiẽda & expetenda. Nam ſi magis ſint, æquè eſſe non poſſunt, poſitum eſt enim b & d æquè eſſe expetenda. q̃ ſi d magis q̃ a expetendum eſt, b etiam erit q̃ c minus declinã-dum. Minus enim minori contrarium eſt, atqui maiora bona, & minora mala, minoribus bonis, maioribuſq; malis anteponenda ſunt. Omne igitur b & d, magis eſt quàm a & c expetendum, nunc autem non eſt, eſt igitur & a quàm d magis expetendum, et c minus q̃ b fugiendum. Si igitur omnis qui amore ductus amat a ſequatur & deligat, id eſt gratificandi uolũtatem & nec ipſe gratificetur quod c intelligamus: uel ſi d id eſt gratificandi actionem, non etiam b id eſt uoluntatem probet: profectò a idẽ habere gratificandi uoluntatem magis expetendum eſt quàm ipſum gratificari. Amor igitur ipſi congreſſioni anteponitur, ita fit ut amor amicitiæ magis ſit proprius quàm congreſſio. Quò d ſi eſt eius maxime proprius, profectò eum illa habeat tanquam finem ſibi propoſitum neceſſe eſt. Aut nullus eſt in amicitia congreſſioni locus, aut certè illa ad amorem refertur, etenim appetitiones & artes aliæ hoc modo oriuntur. Ac illud quidem perſpicuum eſt quemadmodum inter ſe affecta ſint uerba in conuerſionibus, & quæ expetenda ſint magis, quæq; magis fugienda. Sequitur autem ut deinceps dicamus non ſolum dialecticas ratiocinationes, & eas quæ ad demonſtrandum ualent, uerumetiam rhetoricas per eas formas quas expoſuimus tractari & confici. Fides enim nobis fit aut ratiocinatione, aut inductione.

De inductione.

Cap. XXIII.

Inductio quidem, eáque concluſio quæ inductione conficitur eſt cum primum uerbum tertij interiectu medio conuenire aut nõ conuenire concluditur. ut ſi horum duorum a & c, b medium ſit uerbum, & c ſumatur ad docendum a in b intelligi. Sic enim inductiones conficimus, ut ſi exempli cauſa a id quod diu uiuit ponatur, b autem id quod bili uacat, & c unumquodque eorum quæ diu uiuunt, ut homo, ut equus, ut mulus: certè omni b c conuenit. Omne enim quod bilis expers eſt diu uiuit, b etiam id eſt id quod bili uacat c omni conuenit. Si igitur c & b reciprocantur, nec c medium tranſeat, certè a in b intelligatur neceſſe eſt. Suprà enim demonſtratum eſt, ſi qua duo uerba eidem conueniãt, eorũmque alterum & uerbum aliud reciprocetur, in eo etiam quod reciprocatur, alterum eorum quæ dicuntur intelligi. Intelligendum eſt autem c, quod ex omnibus ſingulis ſit compoſitum. Inductio enim ab omnibus dicitur, éſtque huius generis ratiocinatio primæ & quæ ratione nulla doceri poteſt propoſitionis. Quorum enim ratio eſt, eorum eſt à ratione ducta ratiocinatio: quorum autem non eſt, ea inductione concludimus. Inductio etiam ratiocinationi quodam modo contraria eſt. Hæc enim per medium uerbum primum tertio conuenire aut non conuenire docet, illa autem per primum medio tertium. Ac naturæ quidem ordine antiquior eſt & notior quæ à medio uerbo ſumitur ratiocinatio, nobis autem euidentior ea quæ inductione tractatur.

De exemplo. Cap. XXIIII.

Exemplum autem eſt, cum medio uerbo primum à ſimili tertij conuenire oſtenditur, ſed tam medium tertio quàm primum ſimili conuenire melius eſſe debet, uelut uerbi cauſa ponatur a eſſe malum, b autem ſuſcipere bellum cum finitimis, c uerò Athenienſes cum Thebanis, a porrò Thebanos cum Phocenſibus: his poſitis ſi uelimus docere miſerum eſſe gerere bellum cum Thebanis hoc ſumendum eſt, miſerum eſſe bellum cum finitimis gerere, cuius probatio ex ſimilibus ſumitur, ueluti malè cecidiſſe Thebanis id bellum quod geſſerunt cum Phocenſibus. Quoniam igitur bellum quod cum finitimis geritur periculoſum

est : quod autem cum Thebanis geritur, id geritur cum finitimis, perspicuum est bellum gerere cum Thebanis esse periculosum. Ac illud quidem perspicuum est b & in c & in d intelligi, utrumque enim est, bellum suscipere cum finitimis. Illud etiam a ipsi d conuenire. Thebanis enim non profuit id bellum quod cũ Phocensibus gesserunt. A autem in b dici ex d docebitur. eadem etiam ratio est si multis quæ similia sint, primum uerbum medio conuenire doceatur. Perspicuum igitur est exemplum nec totius ad partem, nec partis ad totum, sed partis ad partem rationem habere, cum præsertim utrumque eidem subiiciatur & notum sit alterum, eóque differt ab inductione quòd inductio ex omnibus rebus singulis primum uerbum medio docet conuenire, nec conclusionem cum extremo coniungit, exemplum autem & coniũgit, nec omnes res singulas sumit.

De deductione. Cap. XXVI.

Apagoge autem est, cum medio primum uerbum perspicuum est conuenire, postremo autem medium an conueniat incertum est illud quidem, sed æquè probabile, aut magis est quàm sit conclusio. Et præterea si paucæ sint rationes quibus postremum medium que concludantur. Fit enim omnino ut propius accedat ad scientiam. ut si ponatur a id esse quod doceri potest, b autem scientia & ciusmodi, perspicuum est quidem scientiam doceri posse, an autem iusmodi scientia sit incertum est. Si igitur æquè aut magis credibile est b c quàm a c auocatio est, propius enim accedit ad scientiam propterea quòd a c assumpserunt qui antea scientia non erant præditi. Rursum si paucæ rationes ad b c docenda suppetant, auocatio est. Hoc enim pacto propius ad scientiam aditus patet. ut si d sit in quadrũ redigi, e autẽ id quod rectis lineis constat, f circulus & e f unum sit medium uerbum cum lunulis parem fieri circulum et quod recta linea constet, profectò facilis est uia ad scientiam. Cum autem nec probabilius est b c quàm a c, nec pauca sunt media, non uoco auocationem, nec cum b c nulla ratione doceri potest. Hoc enim scientia dicatur.

De ἔκθεσει, id est, propositione qua alijs resistimus. Cap. XXVII.

ὑπόθεσις, id est, enunciatio qua resistimus alijs, propo-
sitio est propositioni contraria. Differt autem à propo-
sitione, quòd ipsa partis etiam esse potest, propositio
uerò uel non potest omnino, uel certè in ijs ratiocinationibus po-
test quæ ad genus uniuersum accommodantur. Resistimus autem
dupliciter & duabus formis ratiocinationum, duobus quidem
modis quòd omnis propositio qua occurrimus uel generalis uel
specialis est, duabus autem formis resistimus quòd eæ propositio-
nes quibus occurrimus sunt propositioni contrariæ, & contrariæ
tantum in prima tertiâque forma collocationis reperiuntur. Cum
enim quis uult omni conuenire id de quo agitur, tum ita resistimus
ut aut nulli aut alicui non conuenire doceamus, quorum illud nulli
ad primum tractandæ ratiocinationis genus, alicui autem non ad
totum pertinet. ut si ponatur a idem ualere quod unam esse scien-
tiam, b autem idem quod aduersa, & ponat quispiam unam esse
aduersorum scientiam, tum ei occurritur aut non eandem omni-
no esse contrariorũ, aduersa autẽ esse contraria, atq; ita prima for-
ma tractatur, aut noti & ignoti non esse unam, quod ad tertiam
pertinet. In tertia enim collocationis forma, nota & ignota ad-
uersa esse uerum est: eorum autem unam scientiam esse falsum.
Rursus in propositione quæ quid negat eodem modo. Cum enim
quis petit non esse unam aduersorum, tum aut omnium contrario-
rum aut aliquorum aduersorum ut salubrium & insalubrium,
eandem esse dicimus. Ac illud quidem omnium primæ, hoc au-
tem aliquorum, tertiæ est collocationis. Omnino enim in omni-
bus eum qui in totum resistit, necesse est contra id quod generale
est, eorum quæ proponuntur repugnantiam proferre. ut si quis
non eandem petat aduersorum omnium, unam esse contrariorũ
debet dicere, quæ argumenti tractatio ad primam formam necessa-
rio pertinet, quippe cum medium uerbum sumatur ad id quod
quæritur. Qui autem ex parte occurrit, is contra id uniuersum ge-
nus de quo propositum dicitur, debet dicere, ueluti rerum notarum
& ignotarũ non esse eandem. Aduersa enim uniuersi generis ad
hæc rationem habent, conficiturque ex his tertia forma collocatio-
nis, præsertim cum medium uerbum ut nota & ignota ex par-

te ſumantur. Ex quibus enim concludere licet contrarium ſuperioris, ex iis etiam reſiſtere conamur. Itaque ex his tamen formis occurrimus, quandoquidem in his ſolis contrariæ ratiocinationes reperiuntur. Nam media forma nullam aientem ut docui complectitur, quòd ſi hac etiam reſiſti poſſe ponamus, longiorem orationem deſiderabit, ut ſi non concedat a in b intelligi propterea quòd ipſum ex c non ſit conſequens, hoc enim ex alijs propoſitionibus intelligetur. Atqui propoſitio ea qua reſiſtimus, non eſt ad alia transferenda, ſed ſtatim ex ea altera propoſitio perſpici debet, quocirca ſignum ex hac una collocationis forma non ſumitur. Conſiderandæ etiam ſunt aliæ propoſitiones quæ ualent ad reſiſtendum, cuiuſmodi ſunt eæ quæ ex contrario, & ex ſimili, & ex opinione ducuntur. Illud etiam uidendum eſt num ex prima forma ſpecialis, & ex media negans ſumi queat.

De ueriſimili & ſigno. Cap. XXVIII.

Veriſimile autem & ſignum non idem ualent, ſed ueriſimile eſt propoſitio probabilis, quod enim plerumque fieri aut non fieri ſolent, aut eſſe aut non eſſe, id ueriſimile & probabile dicitur: ut odiſſe eos qui inuidet, & amare eos qui amant. Signum autem uult eſſe propoſitio quæ ad demonſtrandam rem ualet, uel neceſſaria uel probabilis. Quod enim cum eſt, res eſt, aut cum fuit, etiam extitit, id ſignum eſt rem eſſe aut fuiſſe.

De enthymemate.

A c enthymema quidem eſt imperfecta & quæ non conſtat omnibus ſuis partibus ratiocinatio, ex probabilibus & ſignis. Sumitur autem ſignum tribus modis, quot etiam medium uerbum in formis. Aut enim ex prima, aut ex media, aut ex tertia ducitur. ut docere mulierem peperiſſe ex eo quòd lac habeat, ad primam formam pertinet. Medium enim uerbum eſt lac habere, ut a idem quod parere, b lac habere, c idem quod mulierem, efficere ponamus. Illud autem ſapientes eſſe bonos, Pittacus enim bonus eſt. per tertiam oſtenditur, ſit a bonus, b ſapiens, c Pittacus, uerè quidem & a & b in c dicitur, niſi quòd unum hoc non dicunt quòd ſit notum, hoc uerò ſumunt, illud autem grauidam eſſe quia ſit pallida, ex media forma ſumitur: quoniam enim grauidas pallor ſequi-

tur, & hanc ſequitur, demonſtratum putant hanc eſſe grauidam. Sit a pallida, b grauidatam eſſe, c mulier, ac ſi una tantũ propoſitio dicatur, enthymema tantum conficitur: ſin altera etiam ſumatur, ratiocinatio, ut Pittacum eſſe liberalem. Omnes enim magnifici liberales, Pittacus autem eſt magnificus: aut ſapientes eſſe bonos, Pittacus enim bonus eſt & ſapiens. atque hoc quidem modo ratiocinationes tractantur, niſi quòd ea quæ per primum collocationis genus tractatur diſſolui refelliq; non poteſt, ſi modo uera ſit, eſt enim generalis: quæ autem ex ſecunda forma ſumitur, diſſoluitur etiam ſi uera ſit concluſio, propterea quòd non ſit de toto genere ratiocinatio, nec ad rem accommodetur. Non enim ſi Pittacus bonus ſit, idcirco alios etiam ſapientes eſſe neceſſe eſt. Quæ uerò per tertium genus collocationis tractatur, ea & ſemper & omni ex parte refellitur. nunquam enim ita collocatis uerbis concluſio efficitur. Non enim ſi grauida pallida eſt, & hæc eſt pallida, propterea hanc grauidam eſſe neceſſe eſt. Ac uerum quidem in omnibus formis reperietur, ſed tamen eæ quas dixi illarum ſunt diſſimilitudines. Aut igitur hæc ſignorũ retinenda duiſio eſt, eorúmque medium uerbum certæ notæ argumentum ſumendum, propterea quòd certæ notæ argumentum aiunt eſſe id quod ſcientiam parit, cuiuſmodi eſt medium maximè: aut certè ea quæ ad primum & tertium uerbum pertinent, ſigna: quæ autem ad medium, ea certæ notæ argumenta dicenda ſunt. Eſt enim & probabile maximè & ueriſimile id quod à prima collocationis forma ſumitur.

De moribus naturíſque animalium ex ſignis quæ in eis impreſſa ſunt pernoſcendis.

Cap. XXIX.

Naturæ autem moreſque animantium ita denique pernoſci poſſunt ſi quis det animum unà mutari cum corpore à naturalibus affectionibus. Profectò enim qui muſicam didicit eius in animo commutatio quædam ſecuta eſt, ſed tamen non eſt hæc affectio earum quæ nobis à natura ſunt inſitæ. ſed quaſi iræ quædam & cupiditates naturalium motionum. Quòd ſi & hoc datum ſit, & unum unius ſignum eſſe, nóſque ſuam & propriam cu-

iuſque generis affectionem ſignúmque ſumere poſſimus, profectò naturas moreſque poterimus pernoſcere. Si enim propriè alicui generi induiduo affectio data eſt, ut leonibus fortitudo, ſit aliquod ſignum neceſſe eſt: hæc enim duo conſentire & cõſpirare inter ſe poſitum eſt. Sitque hoc, magnam iubam habere, quod in alijs etiam generibus etſi non in totis ineſſe poteſt. Signum enim ſic proprium eſt, quòd uniuerſi generis propria eſt affectio, nec ſolum propria ut ſoliti ſumus dicere. Itaque in alio etiam genere idem perſpicitur, eritque homo fortis & aliud aliquod animal. Signum igitur habebit. Vnum enim erat unius. Si igitur hæc ſint poſita, poterimus etiam talia ſigna colligere in ijs animalibus quæ unam aliquam tantummodo propriam habent affectionem. Vnumquodque autem ſignum notámque habet, & quoniã unum neceſſe eſt eſſe, naturas pernoſcere poterimus. Quòd ſi duas proprietates uniuerſum genus habeat, ut leo fortis eſt & propenſus ad largiendum: quo tandem modo cognoſcemus utrum ſignum utrius ſit earum notarum quæ propriè conſequuntur? An ſi in alio aliquo genere non toto, & in multis non uniuerſis utraque nota reperiatur tum cognoſcemus cum unam quidem notam habebit, alteram autem non habebit? Si enim fortis ſit, non etiam liberalis, horúmque duorum hoc habeat, perſpicuum eſt etiam in leone hanc notam eſſe fortitudinis. Ex notis autem naturarum & morum in prima forma concludere, eſt ita uerba collocare, ut medium & primum uerbum reciprocentur, medium autem latius quàm tertium pateat, non ipſa reciprocentur. ueluti ſit uerbi cauſa, a fortitudo, iuba magna b, & c leo: certè cui c, ei etiam b omni conuenit, etiam ſi alijs. Cui autem b, ei etiam toti conuenit, non pluribus, ſed reciprocantur. Sin minus, una uniꝰ nota non erit.

Τέλος.

Sententia Cyrilli poſte-
riorum primi.

M ij

ARISTOTELIS POSTERIORUM analyticorum Lib. I.

Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacœno interprete.

Cap. I.

Omnis quæ ratione confidtur & doctrina & disciplina, ex præcognitione gignitur, quod ijs perspicuum erit qui omnes considerabunt. Nam & mathematicorũ artes & cæteræ omnes hoc modo quod uolunt efficiunt. Eadem est ratio earum quæ in sermone uersantur, tam eius quæ ratiocinationem adhibet, quàm eius quæ inductionem. Vtraq; enim ab ijs quorum anticipata est cognitio, docendi initium sumit: illa accipiendo ut à scientibus, hæc rebus singulis quòd perspicuæ sunt demonstrando uniuersas. Eodem modo ars rhetorica suadet: quippe quæ uel exemplis, id est inductione, uel enthymematibus, quæ ratiocinationibus subiecta sunt rem docet. Duobus autem modis res aliqua necessario præcognoscitur: necesse est enim anticipationem quorundam, quia sint insculpi in nobis, in alijs quid sit id quod dicatur, in nonnullis utrumque cognoscendum est: ueluti hoc totum omnia uere affirmari uel negari: triangulum uero rem esse hoc declarat, unum autem utrumq; significat, & quid sit & unum esse. Neque enim æque nobis quod quæ horum notum est. Quædam uero cognoscere quis potest quæ ei erant ante cognita: & aliorum eademque opera cognitio traditur: ut eorum quæ uniuersi generis partes sunt quorum notitiam habet. Omne enim triangulum duobus rectis angulis pares habere præcognouit: at hoc quod in dimidiato circulo conclusum est esse triangulum, simul atque inductione confirmatum ei est, cognouit. Quarundam enim rerum hoc modo est doctrina, nec medium uerbum ad extremum cognoscendum in ijs sumitur quæ iam in rebus singulis sunt, neque de re subiecta ulla dicuntur. Quæ etiam antequam inductio aut ratiocinatio tractaretur, dicenda sunt illa quidem certe fuisse cognita quodam modo, alio autem modo neganda sunt. Quod enim ignorabat an esset omnino, id quodammodo scit duobus rectis angulis pares omnino habere. Sed perspicuum est hoc modo eum id tenuisse quem dicimus uniuerse & generaliter scire, at simpliciter & om-

nino nesciuit. Aliter enim usueniet ea, quæ à Platone in Menone
in dubium dubitatio. Aut enim nihil discet, aut quæ nouit: nõ enim
quidem certe, ut quidam conantur refellere, dicendum est: Sãs ne
omnia duo esse parem numerum, nec ne: cum id ille concesserit, pro-
fert quædam duo, quæ esse non putabat neque sciebat: Ita ne parẽ
quidem numerum. Explicant enim negantes omnia duo parem esse
numerum, sed eam denique quæ duo esse sciant. A qui sciunt id
quod eis necessaria ratione demonstratum & probatum est. De-
monstratum est autem eis nõ quicquid sarent, triangulum esse aut
numerum, sed omnino omnem numerum & triangulum. Enuncia-
tio enim nulla sumitur eiusmodi: quem tu sãs numerum aut quam
tu sãs rectam lineam, sed in toto genere uersatur. Quinetiam, ni-
hil opinor prohibet id quod quis discat, fieri posse ut quodam mo-
do sciat, quodam modo ignoret. Neq; enim absurdum est eum sci-
re quodam certo genere quod discat, sed hoc modo ut quatenus, &
quomodo ipse discat.

Cap. II.

Cum uero denique scientia comprehendere aliquid nos puta-
mus plane; non sophistarum more casu, temere ac improprie, cum
rei causam nobis cognitam esse arbitramur, neque id aliter atque
est posse euenire. Ac scire quidẽ id esse hinc perspici potest, quod
& ij qui rem aliquam nesciunt, eo tamẽ animo affectos se esse cre-
dunt: & ij qui eã tenent eo etiam sint affecti, ut cuius omnino rei
scientia tenetur, ea secus esse non possit. Quod si qua est alia scien-
di ratio post dicemus? Dicimus etiam aliquid scire demonstratio-
ne: demonstrationem autem uoco scientiæ effectricem ratiocinatio-
nem: scientiæ porrò effectricem eam appello, qua ob eam causam
aliquid scimus, quia eam habemus. Quod si id scire est quod possu-
mus, necesse est etiam demonstrandi artem & scientiam ex ijs
& perspicuis, & ijs quæ medio careant notioribus prioribus, cau-
sisque conclusionis effici. Sic enim erunt eius rei quæ docetur
principia accommodata & propria: ratiocinatio enim sine his ex-
tare potest, demonstratio non potest, non enim pariet gignetue sci-
entiam: ac uera quidem ea esse oportet, propterea quod non po-
test id quod non est scientia comprehendi, ut diametron aptè com-
poni possit. Ex primis & perspicuis autem quæ doceri non possint

M. iij.

ARISTOTELIS POSTERIOR.

progredi oportet, quòd is cui illa demonstratione minime proba-
ta sunt, eorum scientiam non habebit. Scire enim ea quorum de-
monstratio est non fortuita & inconsiderata, id denique est scien-
tiam & demonstrationem habere. Ea porro & causas esse, eos
magis nota & priora oportet, causas & tum deniq; scimus aliquid,
cùm eius causam habemus cognitã, priora & causas esse oportet, ma
gis physica nõ solũ & altero modo sciãtur, sed etiã & sciantur esse:
priora autẽ & notiora alia aliis ducũtur duobus modis. Nõ enim
idem est aliquid prius esse ordine naturæ, quod prius esse more no
stro: & aliud est notius esse natura aliquid, aliud notius esse nobis.
Appello autem ratione & sententia nostra priora atque notiora
quæ propiora sunt & uiciniora sensui. Omnino autem priora
& notiora ea quæ remotiora a sensibus: ut autem quicque genera
le & uniuersum est maxime, ita est à sensu remotissimum. Proxi-
mæ uero sensui sunt res singulæ, eæq; res inter se contrariæ sunt.
Ex primis autem progredi, est ex principijs accommodatis & pro
prijs. Idem enim appello primum & principium. Demonstratio-
nis autẽ principium est propositio quæ nulla alia docẽri potest. Ea
autem nulla alia docẽri potest, quæ nulla est prior. Propositio est
enunciationis pars altera, qua aliquid unum de aliquo ẽ enuncia
mus. Ad disserendum ea ualet quæ utrumuis æque sumit & dici-
pit. Ad demonstrandum autem ea quæ certe alteram ueram esse
sumit. Enunciatio autem est repugnantiæ pars utrauis. Repugnã
tia est oppositio cuius medium per se nullum est. Repugnantiæ au
tem pars qua aliquid de aliquo dicitur, Affirmatio est, qua ali-
quid alicui adimitur aut negatur negatio. Principij autem ratiocì-
nationis, quòd medium non habet, propositum appello id quod
demonstratione doceri non potest, nec necesse est tenere eum qui ali
quid uelit discere: quod autem necesse est tenere eum qui quiduis
discere instituerit, postulatum. Quædam enim sunt eius generis in
quibus maxime hoc nomen soliti sumus usurpare, propositi pars ea
quæ utramlibet enunciationis partem sumit, ut esse aliquid in re-
rum natura, aut non esse aliquid hypothesis uocatur. Quæ autem
sine his est, definitio. Est enim definitio thesis: ponit enim Arithme

ticus unioc in partes qtitatis nō posse duidi: hypothesis aūt nō est: quoniā aliud est aliquid esse unionē, aliud unionem esse. Quoniā autem & rei assentiēdum est, & res cognoscenda, ea ratiocinatione quam demōstrationem uocamus: ea autem ex eo est, q ea ex quibus ratiocinatio progreditur necessario posita sint: certe non solum capita aut omnia, aut quædam necessario præcognoscenda sunt: sed magis etiam tenenda quàm conclusio. Semper enim quod cuique est magis unde aliquem amemus, id nobis illo est charius? Ita si capita & initia faciunt ut & sciamus & credamus certe illa magis cognita habemus, eisque uehementius assentimur, propterea quòd ex illis posteriora sint consequentia. Fieri autem non potest, ut quisquam ijs quæ ipse nesciat, ne quidem melius affectus sit quàm si ea teneret, uehementius quàm ijs quæ sciat, assentiatur: quod fiet nisi quis eorum qui necessaria ratione adducuntur ut credant, principiorum quandam habeat prænotionem. Firmius enim principijs uel omnibus uel aliquibus assentiamur necesse est quàm conclusioni. Neque uero solum principia magis cognita habere, aut eis magis quàm rei demonstratione conclusæ assentiri debet is qui uult præditus esse scientia quæ demonstratione constat: sed nihil aliud est credibilius esse oportet neque notius ijs quæ principijs repugnant ex quibus conclusio sequatur contrariæ captionis. Sit enim constans oportet, sit immobilis is qui plane atque penitus alicuius rei scientiam comprehendit.

Cap. III.

Nonnullis quidem quòd principia cognita esse debent non uidetur esse scientia: aliorum autem sententia est illa quidem, sed tamen rem omnem demonstratione concludi posse existimant: quorum neutrum nec uerum est, nec uero necessarium. Nam qui nihil omnino sari posse ponunt, ij in infinitum progredi nos uolunt, quòd nunq posteriora ex prioribus quorū nulla sint initia, cognosci possint: in quo uera est eorū sententia: neq; enim infinita trāsilire possumus. Sin in eis insistitur sunt q principia, ea ignota esse uolunt, quippe cū demōstratioe cōcludi nequeāt, qđ unū scire esse dicūt. Qđ si & principia cognita esse non possunt, nec ea quæ ex ijs conclu-

dantur, neque omnino cognosci posse nec propriè, sed solum ex fi-
ctione si illa sint: Aliis de scientia nulla controuersia est (demon-
strationem etenim eam solum cõstare dicunt) sed omnia demõstra-
ri posse nihil prohibere: posse enim & in orbem demonstrari
omnia, & retro uicissim cõmeari. Nos autem non scientiam om-
nem demonstratione cõstare concedimus, sed eam demum, quæ ex
ijs principijs quæ medio uacant nec demonstrari possunt, concludi
tur. Id ita necessarium esse hinc intelligitur, quòd si necesse est prin-
cipia habere cognita, ea etiam necesse est ex quibus progreditur de-
monstratio. Insistitur autem tandem aliquãdo in ijs quæ nulla ha-
bent superiora, quæ ipsa necessariò concludi demonstratione non
possunt. Atque hæc nostra est de his sententia: nec solum scien-
tiam, uerum etiam scientiæ caput quoddã esse dicimus, ex quo uer-
ba & quasi fines cognoscimus. In orbem autem aut uicissim re-
tro commeari demonstrando non posse omnino hinc sciri potest,
quòd ex prioribus & magis perspicuis omnis debet progredi de-
monstratio. Fieri enim nõ potest ut eadem alia alijs sint & prio-
ra & posteriora, nisi forte alterõ modo, ut hæc nostra ratione, illa
omnino quo modo inducto rem illustrat. Quod si ita est, non erit
præclare definitum quid sit omnino scire quippiam, sed ambiguum
erit: aut certe non uera est altera demonstratio, quæ ex rebus no-
bis notioribus existit. Sequitur autem ex eorum sententia qui de-
monstrationem in orbem & reuolutionem redigunt, non id solũ
quod dixi incommodum, sed hoc etiam, quòd hac sua oratione ni-
hil aliud uolunt nisi hoc esse si illud sit. Isto autem modo facile est
demonstrare omnia, quod ita perspicuum erit effici si tria uerba
ponantur. Nihil enim interest ex multis an paucis dicamus reuerti
& reuolui, sed ex paucis an ex duobus id refert. Cum enim si sit
a, necessario est b, & si hoc sit, etiam c, profecto si a sit etiam c
erit. Quòd si quia a est, necesse est b esse: & quia hoc est a esse
(hoc enim est uicissim rem demonstrare) locetur a ubi erat c,
dicere quia b est, a esse est dicere c esse: hoc autem dicere est,
quia a est, c esse. Atqui idem est quod a. Ita efficitur, eos qui
aiunt res demonstrari, aliud dicere nihil nisi, quia a sit
a esse. Isto autem pacto facile est docere omnia. Quanquam ne

hoc quidem fieri poteſt niſi ijs in rebus quæ aliæ ex alijs conſequuntur, cuiuſmodi ſunt propria. At uno quidem poſito demonſtratum eſt nihil aliud neceſſe eſſe effici: uno dico, ut uno uerbo uel poſito concęſſo. Ex duobus autem propoſitis primis & minimis effici aliquid poteſt, quoniam etiam ratiocinatione concludi. Si a ex b & c eſt conſequens, & hæc inter ſe & ex a ſunt conſequentia: hoc quidem pacto licet omnia docere quæ poſtulantur prima forma adhibita ratiocinationis, quemadmodum in libris de ratiocinatione demonſtratum eſt. Hoc etiam oſtenſum eſt, in ceteris formis aut non tractari ratiocinationem, aut nõ ex ijs quæ ſumpta eſſent. At quæ uicißim non conſequuntur, nuſquam uicißim demonſtrari poſſunt. Ita cum paucis locus reliquus ſit in demonſtrationibus, hoc certe perſpicuum eſt, ſuperuacaneam eſſe atque nefas profiteri, mutuam eſſe rerum demonſtrationẽ, ob eámque cauſſam omnia poſſe concludi demonſtratione.

Cap. IIII.

Quoniam autem aliter eſſe aut euenire non poteſt, id quod penitus ſcientia comprehenſum eſt, neceſſe eſt id cadere ſub ſcientiam, cuius ea quæ demonſtratione conſtant ſcientia tenetur. Demonſtratione autem ea conſtat, quam ex eo tenemus quòd demonſtratione aliquid concluſum habemus. Ita ex neceſſarijs effecta conclu-ſio demonſtratio eſt. Docendum eſt igitur ex quibus ſint demonſtrationes. Primum explicabimus quid ſit de toto genere dici, quid ſit per ſe, quid omnino & in totum. Ac de toto quidem genere dici id dico, quod aliqua ex parte non dicitur, & aliqua ex parte dicitur: & interdum conuenit, interdum non conuenit. Vt ſi inuenerse animal hoc loco eſt omni homine animal dicatur, & uerum ſit hunc eſſe hominem uerum etiam erit eum eſſe animal. Et ſi nunc alterum uerum eſt, etiam alterum. Eodemq; modo iudicandum eſt, ſi punctum in omni linea eſſe intelligatur. Quod hinc ſciri poteſt, quia ita reſiſtimus cum de uniuerſo genere interrogamur, aut ſi parti, aut ſi interdum id nõ conuenit: per ſe autem conueniunt ea quæ in definitione continẽtur: ut triãgulo linea, lineæ punctũ. Eorũ enim natura ex his cõſtat, & in ea ſunt quæ rei naturã explicat definitiõe. Itẽq; ea p ſe cõueniũt quæ in definitiõe naturã explicãte eorũ quæ in ipſis in

sunt collocantur, ut lineæ rectu conuenit & rotundu, numero par & impar, primus & concretus: & id qđ æquis est lateribus, & qđ est longũ altera ex parte, horũq; omniũ in definitiõe ea quæ dicuntur explicat inest in illorũ definitionibus linea, in horũ autẽ numerus. Itemq; in aliis hæc ipsa per se cuiq; cõuenire duo. Quæ autẽ nostro modo cõueniũt ea assũpta & aduẽtitia uocãtur, ut musica & cãdor animalibus. præterea id qđ nõ de subiecta re alia aliqua dicitur, ut ãbulare: cũ aliud quiddã sit id qđ ambulat, aliud id qđ albũ est. Essentia autẽ & omnia quæ aliquid significant, nõ aliquid aliquid sunt, q̃ quod sunt. Quæ igitur nõ de subiecta re dicũtur ea per se duo cõuenire. Quæ autẽ de re subiecta dicuntur, ea uoco accidẽtia. Alio etiã modo, id qđ cuiq; p se cõuenit, p se cõuenire dicitur: qđ autẽ nõ p se, accidẽs. ueluti, si tũ cũ aliquis ambulabat fulsit id fortuitu & accidẽs est. Non enim quia ambulauit fulsit, sed hoc accidisse dicimus. At si propter se, per se cõuenit: ut si quis interfectus interijt, ex ipsa etiam cæde quòd cæde ipsa interijt, non quòd accidit ut iugulatus interiret. Quæ igitur dicũtur in ijs quidẽ quæ omnino absolutẽq; sub scientiã cadũt, hoc modo ijs p se cõuenire quæ prædicata appellãtur, ea p se sunt & necessario. Neq; enim possunt nõ cõuenire aut omnino ipsa aut eorũ cõtraria: ut linea uel recta est uel obliqua: & numerus par aut impar. Est enim in eodem genere aut priuatio aut repugnãtia cõtrariũ, ut par aut impar in numeris qua ex parte est cõsequẽs. Ita si necesse est dicere aut negare, ea etiam quæ per se conueniunt, in sint necesse est. Atq; hoc quidem modo dicide toto genere, & per se definitum sit. Vniuersum autem dico, quod & de toto genere & per se, & qua ex parte idem est, dicitur. Ex quo perspicuum est, ea omnia quæ uniuersa sint, rebus ipsis necessario conuenire: per se autem conuenire, & qua ex parte ipsum est, idem efficiunt: ut per se punctum lineæ conuenit, & quod rectum est: qua enim ex parte linea est, et conuenit. Triangulo etiam quatenus triangulum est duo recti conueniunt: quippe cum per se duobus rectis par sit triangulum. Vniuersum autem conuenit tum, cum in quouis & in primo ostenditur, ueluti hoc ipsum duos rectos habere nec in figura omni ex parte reperitur, & licet docere figuram duos rectos habere, quan-

quam non quamlibet figuram, nec quatus figura is qui demonstrat utitur. Nam quadratum est illud quidem figura, sed tamen duobus rectis pares non habet. Quæ autem lateribus est æqualibus figura, habet quidem quælibet duobus rectis pares, sed non primo, uerum illos prius habet triangulum. Quæ igitur figura est eiusmodi, ut quauis in parte primum duos pares aut quæuis alia habere doceatur, in eam primam id quod uniuersum est conuenit, eiusque per se generalis est demonstratio. Aliarum autem quodam modo non per se nec eius quæ latera habet æqualia est generalis, sed patet latius.

Cap. V.

Intelligendum est autē sæpe usuenire, ut in errore uersemur, nec primum & uniuersē id quod demonstratur cōueniat, qua ex parte primū & uniuersē doceri uidetur. Eo autem in errore tum uersamur, cum aut nihil præter res singulas supra sumi potest, aut si potest, at certe in rebus specie differentibus uacat nomine: aut id totum in quo uniuersum docetur reperiri, partis uim & nomen obtinet. In ijs enim quæ partis rationē ad uniuersum genus habebūt ualebit quidē demōstratio, eáq; ad totū genus accōmodabitur: sed tamē huius ut primi uniuersi generis nō erit demōstratio. Dico autē huius primi, quatenus huius demōstrationē cū ad ipsum ut primū uniuersum genus adhibetur. Si quis igitur lineas rectas nō concurrere doceat, eius quidē demōstratio esse uideatur, ppterea ꝙ in rectas omneis cōueniat. At nō ualet: siquidem non quia hoc modo pares sunt, id efficitur, sed quia quomodocūq; pares. Quòd si triangulum non esset aliud nisi id quod latera paria habet, certe quod paria habet latera conuenire uidetur, eademq; ratione uicissim quia numeri, & quia lineæ, & quia solida, & quia tēpora, quēadmodū aliquādo separatim demonstratū est, cū id possit in omnibus doceri una demōstratione. Sed quia nō est quicquā ullo nomine expressū, ōnia hæc, numeri, lōgitudines, tēpora, solida, unū esse, & specie differre separatim sumptum est. Nūc aūt uniuersē docetur: nō enim quia lineæ aut quia numeri, sed quia hæc cōueniebat id quod cōuenire ponebāt. Ob eāq; causam si quis doceat aut una aut altera demonstratione in unoquoq; triangulo duos rectos esse

dut separatim unumquodque quod æquis est lateribus & scales-
num, & quod æquis est cruribus is nõdum cognouit par esse duo
bus rectis triangulum, nisi more sophistarum, nec omnino & uni
uersè triangulum, nec, si nullum præter hæc sàt aliud triangu-
lum sibi perquirendum. Non enim quia triangulum est nouit, nec omne triangulum,
sed quatenus numerus est. Speciem autem non omnem nouit, etsi
nulla est quam non nouerit. Quando igitur non nouit conuenire
uniuerse, & quando nouit omnino & absolute, hinc perspicuum
est, quòd si idem est triangulum quod isopleuron, aut unumquod
que, aut omnia cognouit: sin non idem sed aliud est & conuenit,
quia triangulum non nouit. Vtrum autem qua triangulum an
quia isosceles conueniat, & quando ea ratione primum conueniat
& uniuerse alicuius demonstratio, hinc sciri potest quia cum ce-
teris detractis primo conueniet demonstratio ualebit. ueluti uerbi
causa æneo triangulo et quod paribus est cruribus duo recti con-
ueniẽt, etiam si æs & isosceles natura, non etiã figura aut lineamen-
ta detrahãtur: sed nõ primi, cuius ergo primi? Si trianguli, profectò
illius cõmunione alijs suppetit, atq; huius generalis est demõstratio.

Cap. VI.

Quòd si demonstrandi scientia est ex necessarijs principijs, qã
enim scientia comprehenditur, secus euenire non potest: quæ au-
tem per se conueniunt, rebus insunt necessario. quædam enim in de
finitione quæ naturam rei explicat collocantur, aliorũ definitione
quæ naturà etiam declarat hæc ipsa sunt de quibus illa dicuntur,
quorum contrariorum alterum necesse est conuenire: profectò ex
quibusdam huius generis ratiocinatio accommodata ad demon-
strandum constat necesse est. Omne enim quod conuenit, aut hoc
modo aut temere & casu conuenit. Quæ autem fortuita sunt, ea
non sunt necessaria. Aut igitur hoc modo dicendum est, aut ijs qui
principium ponunt demonstrationem ita necessariam esse, ut si de-
monstratum est aliquid secus cadere non possit. ex quo efficitur ex
necessarijs conclusionem effici. Nam cum ex ueris possit etiam is
qui non demonstret concludere, tamen ex necessarijs nisi is qui de-
monstrat, non potest: hoc enim est iam demonstratum proprium.
Demonstrationem autem ex necessarijs esse argumento est quòd

hoc modo iis occurrimus qui se putant docere non esse necesse : sithr go arbitremur aut omnino secus euenire posse, aut certè disputationis gratia. Ex quibus illud etiam perspicuum est, eos imperitos esse qui ita se putant principia præclare sumere, si probabilis sit & uera propositio, ut sophistæ. propterea quòd scire sit idem quod scientia esse prædictum? Non enim quod probabile est aut non probabile, principium est, sed id quod primum est in eo genere in quo demonstratio uersatur, nec uerò omne quod uerum est demonstrationi est accommodatũ. Conclusionem uerò ex necessariis esse oportere, ex his etiam perspici licet. Si quis enim tractata demonstratione non teneat causam, is scire nõ dicitur. Ponamus enim a ipsi c necessario conuenire, sumpto b medio uerbo, ad docendum non necessario: is profectò causam non nouit, propterea quòd ex medio uerbo id non efficitur. Illud enim aliter euenire potest: conclusio autem est necessaria. Præterea si quis nunc nescit, cum ratiocinationem habet & saluus re salua & incolumi, nec immemor nec prius sciebat. Interire autem poterit medium si non sit necessarium. Habebit igitur ratiocinationem incolumem re salua, nec tamen scire dicetur: nec antea igitur sciebat: si uerò non interijt & interire potest, profectò quod efficitur, id est conclusio interijt quæ fieri possunt & accidunt. At fieri non potest ut is qui ita affectus est sciat. ac necessaria quidem cum est conclusio, nihil prohibet id medium uerbum quo res demonstrata est non esse necessarium. Necessarium enim ex non necessariis effici potest, quemadmodum uerum ex non ueris. Cum autem medium necessarium est, necessaria etiam est conclusio: sicut ex ueris uera necessariò efficitur. Si enim a in b necessario dicatur, & hoc in c necesse est etiam a in c intelligi. Cum porrò non necessaria est conclusio, medium uerbum necessarium esse non potest. Sit enim positum a ipsi c non necessario conuenire: in b autem & hoc ipsum in c necessario intelligi: a igitur etiam in c necessario intelligetur: at hoc non est positum. Quoniam igitur si quis aliquid sciat ex demonstratione, id ex necessariis conuenire oportet, non est id quidem dubiũ quin ex medio etiam uerbo quod sit necessarium sumenda & elicienda ei sit demonstratio: aut nec causam tenebit, nec sciet illud esse necessa-

98 Ex triplici argumento quo conclusio contra pia demonstrationi esse debere: posse esse plurium

3 Non omnia principia certitudinem habere

4 Quæ probabilia sunt cognitionem scire non possumus.

5 Quantum argumentum est per hypothesin syllogismi, ad hunc medium

6 Similis dissolutio argumenti

7 Comparatio quod requiritur in principio syllogismi positum ad conclusionem intellectus quæ per se sunt et prædictæ demonstrationem efficiunt.

Respondet obiectioni, quomodo dubitemus in scientijs de necessario conclusionis, nisi nos in principia necessariu. sed uel putabit ignarus & nescius, si id pro necessario habeat quod nõ est necessariũ. uel simili modo nõ opinabitur, siue rem esse ex mediis cognoscat, siue causa rei etiam ex ijs quæ ratione loquendi nõ possunt. Accidẽtium autem quæ non per se cõueniũt quemadmodũ definita sunt ea quæ per se conueniunt, nõ est demonstratio ijs scientia: quippe cum ex necessarijs conclusio nõ possit ostendi. Accidens enim potest nõ conuenire: nã de huius generis accidẽte loquor: quãquã aliquis fortasse quærat cur hæc de his quærẽda sint nisi necesse sit esse conclusionẽ. Nihil enim interest, num quis positis priorũ quauis quæstione, deinde cõclusionẽ cõscendat. Ponẽda est autem quæstio nõ quòd necessaria sit conclusio propter rogata, sed quòd necesse est eum qui illa concedat etiam conclusionem concedere: & uerã cõcedere, si uere conueniant quæ insunt. Cap. VII.

Quoniam autem in unoquoque genere & qua ex parte unum quodque est necessario insunt quæ per se cõueniunt, profectò in ijs quæ per se conueniunt uersantur, ex iisque progrediuntur quæ scientiam efficiunt probationes. Cum enim res fortuitæ non sint necessariæ, fit ut non sit necesse tenere cur conueniat, nec an semper & si non per se conueniat, conclusio. cuiusmodi sunt ex signis & notis ratiocinationes. Quod enim per se conuenit, non per se fãet, nec cur conueniat, quãobrem autem conueniat fare, est ex causa cognoscere. per se igitur oportet & medium uerbum primo, & primum medio conuenire: ex quo efficitur, ex alio genere eum qui ad aliud disputationem traducat, demonstrare non posse. ut quòd geometriæ subiectum est in arithmetica. Tria enim sunt in demonstrationibus: unum conclusio, quæ demonstratur quæ eadem alicui cer to generi per se cõuenit: alterum postulata, postulata autem sunt ex quibus progredimur. Tertium est genus subiectum & propositũ, cuius proprietates & accidentia per se demonstratio declarat. Ac ea quidem ex quibus progreditur demonstratio, eadem esse possunt. Quarum autem artium aliud atque aliud genus est, ut arithmetica & geometriæ, non potest uerbi causa arithmetica demõstratio ad attributa magnitudinum nisi sint magnitudines numeri accommodari. quod quatenus in aliquibus fieri possit, post docebimus. Arithmetica autem ut cæteræ artes semper habet sibi genus positum in quo uersetur. Ita aut omnino necesse est idem esse genus eas

quadam ex parte, si possit transferri demonstratio. Alia autem modo id fieri non posse hinc perspicitur, quòd eiusdem generis necesse est esse tum primum, tum tertium, tum etiam medium quocabulum. Si enim per se non conueniant, fortuita erunt & accidentia: ob eamque causam non potest geometria demonstrare aduersorum unam esse scientiam, nec duos cubos cubum esse. nec uerò ars ulla alia id quod alterius est propriũ, demonstrare potest, nisi ea omnia quæ ita inter se affecta sunt ut alterum alteri subiaciatur, quam habent rationem res eius artis quæ in perspiciendo uersatur ad geometriam, & res musicæ ad arithmeticam: nec si quid lineis conuenit, non qua ex parte lineæ sunt, nec quatenus à propriis principiis profisciuntur: ut linearum rectam præstantissimam esse, eámque orbi esse contrariam. Non enim qua ex parte proprium est genus hæc lineæ recte conueniunt, sed qua commune quiddam est. Illud etiam perspicuum est, si sint generales propositiones ex quibus ratiocinatio conficitur, talis demonstrationis & omnino demonstrationis conclusionem fore sempiternam: ex quo efficiatur non esse rerum quæ intereunt demonstrationem, nec scientiam omnino nisi fortuitam & impropriam: propterea quòd non ad uniuersum genus, sed ad tempus & modum accommodatur. Cũ autem est eius modi, altera propositio nec generalis sit & mortalis sit necesse est. mortalis, quòd etiam conclusio: non generalis, quòd aliquid uerum erit, aliquid non erit eorum in quibus dicitur. Ita fit ut concludi uniuerse non possit, sed tantum hoc tempore. Quod idem sit in definitionibus, quando quidem definitio est aut demõstrationis principium, aut demonstratio collocatione diuersa, aut quædam demonstrationis conclusio. Eas autẽ, quæ in iis quæ plerunque eueniunt uersantur & demõstrationes & scientiæ (ut lunæ defectio nis) perspicuum est, quatenus eiusmodi sunt, esse perpetuas: quatenus autem non perpetuæ sunt, ut iis sunt quæ ad partem accommodantur. Vt autem de lunæ defectu, sic de cæteris ducendum est. Quoniã autẽ perspicuũ est ex suis cuique principiis tantũ demõstrari posse, si id quod demõstratur, nõ qua ex parte illud est cõuenit, non est hoc scire, etiam si ex ueris iisque quæ monstrari nõ possunt, nec illa ratione doceri, demonstrentur. Est enim hoc ita demonstrare ut Bryson quadratum solebat. Cũ enim ex communibus

principiis huiusmodi rationes demõstrãt ea etiã ad alia trãsferri poterũt. Itaq; in alia etiã quæ non sunt eiusdem generis rationes conueniunt: ex quo efficitur, non quia illud sit, scientia comprehendi, sed propter aliud. Neque enim ad aliud etiam genus accommodari demonstratio potest. Atqui tum denique aliquid scimus, non improprie & per aliud, cum ex eo scimus quod ex principiis illius quia illud sit, conuenit. ut cuiusmodi illud est, duobus rectis pares habere, cui per se ex huius principiis conuenit id quod dictum est. Ita fit, ut si per se etiam illud conuenit cui conuenit, necesse sit medium uerbum esse generis eiusdem: sin minus, at certè eam ad illud rationem habebit, quam habet ad arithmeticam musica. quæ autem in eo genere sunt, ea demonstrantur eodem modo: sed per hoc differunt quòd ea demonstratio quæ rem esse dicit, ad aliam artem pertinet (est enim genus aliud) ea autem quæ ex causa sumitur superioris est, cuius per se ac propriæ sunt affectiones. Quapropter ex his etiam perspicuum est non posse rem ullam demonstrari omnino nisi ex suis quicque principiis. At horum principia id quod multorum commune est continent. Quod si perspicuum est, illud etiam est, propria cuiusque rei principia non posse monstrari. Erunt enim illa omnium principia, illorumque scientia omnium erit præstantissima: præsertim cum is demum melius quippiam sciat, qui ex causis superioribus cognorit. Ex prioribus enim tum denique nosse quis dicitur, cum non ex causis quæ eædem effectus sint rem cognouerit. Ita si melius nouit, etiam optime, & scientia illa erit tum certior, tum certissima. Demonstratio autem ad aliud genus non accõmodatur nisi quemadmodũ dictum est eo modo, quo geometria ad opticam & ad eas quæ in machinis adhibentur, & ad musicam arithmetica. Difficile est autem utrum quis sciat nec ne perspicere, præsertim cum arduum sit intelligere an ex propriis cuiusque principiis nec ne sciamus id quod scire dicitur. Arbitramur quidem ita nos scire, si rem ex ueris aliquibus ratiocinationibus primisque cognorimus: quod non est scire, sed eiusdem generis cuius prima sunt esse debent.

Cap. VIII.

Principia autem in quoque genere dico ea, quæ esse demon-

strari nullo modo possunt. Quid enim & principia & ea quæ ex ijs concluduntur significent, sumitur: esse autem principia quidem sumuntur, alia autem demonstrentur necesse est: ueluti, uerbi causa, quid sit unio, quid rectum & triangulum, esse autem unionem & magnitudinem accipiendum est, cætera autem demonstranda sunt. Quæ autem in artibus & scientijs ijs quæ demonstrantur tractantur, ea partim cuiusque artis propria sunt, partim communia. Communia uerò pro portione, quandoquidem quantum commodum est in eo genere quod scientiæ subijcitur. propria quidem ut lineã esse talẽ uel talem, & rectũ. cõmunia, ut si ab æqualibus æqualia demas, reliqua fore æqualia. Satis autem erit quodque horum quantum genus postulabit. Idem enim efficiet ut etiam non in omnibus sumatur, sed in solis magnitudinibus: ab eo autem qui rationem numerorum teneat, ad numeros accommodetur: propria etiam sunt ea quæ uera esse sumuntur, ex quibus ars ea quæ per se conueniunt perspicit, ut uniones arithmetica: geometria signa & lineas. Hæc enim tum esse, tum hoc uel illud esse sumunt. Quid autem declarent ea quæ per se illis conueniunt affectiones sumunt, ut arithmetica quid par & impar, aut quadratum, aut cubus. geometria uerò quid sit id quod careat proportione, quid inflecti, quid concurrere. Esse autem illa docent, & ex communibus principijs & ex ijs quæ demõstratione probata sunt. Eadem est ratio astrologiæ. Omnis enim ars quæ demonstratione utitur in tribus cernitur, quæ ponuntur esse, genus cuius attributa quæ per se conueniũt considerat: communia quæ postulata uocamus, ex quibus primũ rem demonstrant: & tertium affectiones seu attributa. quorum quid quicque significet accipit. Nihil autem prohibet esse nonnullas quæ aliqua horũ negligant, ut non ponere genus esse si id esse cõstet. Neq; enim æque constat numerũ esse, ac calorẽ esse & frigus. Et attributa quid declarẽt nõ sumere, si sint pspicua, ut nec cõmunia. non enim sumit quid significet æqualia demi ab æqualibus, qd sit notũ. Verũtamẽ natura quidẽ hæc tria sunt: id cui aliquid conuenire demõstratur, ea quæ demõstrãtur, et ea ex quibus demõstratio ducitur. Non est autẽ hypothesis, nec postulatũ id quod necesse est uideri. Non enim ad eam ora-

tionem quæ extra in uoce posita est, sed ad eam quæ in animo est adhibetur demonstratio, quippe cum ne ratiocinatio quidem, sem per enim externæ orationi resisti potest, ei autem quæ in animo est non semper potest. Atque hæc quidem sunt, quæ cum doceri monstrarique possunt, is sumit qui ea non docuit. Si ea quæ uidentur accipit ei qui discat, ponit: nec omnino hypothesis est, sed illimi. Si uerò nulla extante aut etiam contraria extante opinione accipiat, illud idem petit, atq; hoc ipso hypothesis & petitio differunt. Est enim petitio id quod discentis opinioni repugnat, aut quod cum demonstrari possit aliquis sumat, eo q; non demonstrato utatur. Ac definitiones quidem non sunt hypotheses. Non enim esse, aut non esse, id est, nec uerum nec falsum definitiones significant. Hypotheses autem sunt in numero propositionum. Præterea definitiones tantum intelligendæ sunt, quod non est hypothesis, nisi etiam audutum quis hypothesin esse concedat, sed ea demum hypotheseos nomen obtinent, quibus positis & concessis hoc ipso quòd illa concessa sint, sequitur conclusio. Nec uerò geometra falsa ponit quemadmodum nonnulli existimarunt, qui aiunt cum non sit falsis utendum, geometram mentiri qui dicat pedalem esse lineam quæ non sit pedalis, aut rectam esse quæ recta non sit. Atq; geometra nihil concludit ex eo quòd ea sit linea quam ipse dixit, sed ex eo quòd ea sint quæ his declarantur. ~~Tam uerò petitio & hypothesis omnis aut generalis aut specialis est, quorum neutrum valet~~ in definitionibus. Nec species quidem seu id eas esse, aut unum aliquid præter multa non necesse est, si locus sit futurus demonstrationi. esse autem unum quod de multis dicatur, uerum est necessario. Neque enim uniuerso generi hoc non extante loci aliquid relinquetur. Si loci nihil uniuersi generi relinquatur, medium uerbum nullum extabit, ita nec demonstratio. Sit igitur oportet unum quoddam non ambiguum quod in pluribus intelligatur. Illud autem fieri non posse ut simul idem aiat & neget nulla demonstratio sumit, nisi hoc etiam modo sit demonstranda conclusio. Demonstratur autem sumpto primo uerbo quod aiat in medio id intelligi, & eodem quod neget falso intelligi. Medium autem nihil interest aiès ne an negans sumas: quod de tertio eodem modo iudicandum est. Si enim datum

sit aliquem uere hominem dici, etiam non homo aliquid uere dicetur: sed tamen homo tantum animal dicetur, nõ etiam non animal, ut uerbi causa, & Callias homo, & id quod nõ est Callias homo dicetur: attamẽ animal tantum non etiam id quod non est animal, siue Callias siue id quod non est Callias esse uerũ est. Causa est, quòd primum uerbum non solum in medio dicitur, sed etiam in alio, propterea quòd pluribus conuenit. Quapropter nihil interest ad conclusionem utrum medium etiam aiat an neget. Illud autem aut affirmanda, aut neganda esse omnia ea ratiocinatio sumit qua id quod fieri non potest concluditur, neque id semper uniuerse & omnino, sed quantum satis est in genere, in eo in quam genere in quo demonstratio uersatur, id quod etiam supra dictum est. Quæ autem communia principia dicuntur, ea sunt omnium artium communia. Communia autem ea dico, ex quibus ducunt demonstrationem, non ea quibus aliquid conuenire monstratur, nec id quod docetur cõuenire. Dialectica etiã omnibus artibus communis est, etiã si quis conetur uniuerse docere cõmunia, ut affirmãda aut neganda esse omnia: uel si ab æqualibus æqualia demas, aut si qua eiusdem generis. Dialectica autem non ita in certis quibusdã aut in uno quodam genere uersatur, neque enim interrogaret. Non enim is qui rẽ necessaria ratione docet aut demonstrat interrogare potest: propterea quòd contrarijs repugnantibusque positus idem non ostenditur, quod in ijs libris in quibus de ratiocinatione disseruimus demonstratum est.

Cap. IX.

Quòd si idem est interrogatio quæ ad concludendum ualet, & propositio repugnantiæ, propositiones autem in quaque arte sunt eæ ex quibus cuiusque artis conclusio efficitur, certe quædam sint interrogationes oportet effectrices scientiæ, ex quibus sua cuiusque artis & propria efficiatur conclusio. ex quo perspicuum est, non omnem à Geometria aut Medicina peti quæstionem. quod etiam de cæteris existimandum est eodem modo, sed eæ demum sunt ex quibus aut demonstratur aliquid eorum in quibus Geometria cernitur, aut ex ijsdem quibus Geometria persuadetur. Quo in genere sunt eæ res

quæ optice subiiciuntur, itemq; res cæteraru: atq; harum quidem principijs, quod item sit in cæteris artibus. Non igitur unusquisque eorum qui arte præditi sunt quæstionem omnem ponere debet, nec ad omnia rogata respondere, sed ad ea demum quæ sint in arte definita. Quòd si quis cum geometra quia geometra sit, hoc modo disputet, perspicuum est eum præclarè esse facturum si quid ex his demonstret: sin secus, non præclare: perspicuum est etiam geometrã ab illo non refelli nisi improprie? Quocirca nunquam apud ignaros geometriæ, de geometria disputandum est: quippe cum is qui ut tioſe disputabit facile latere possit, quod etia sit in cæteris artibus.

Quoniam autem quæstiones sunt geometricæ, an etiam ab illa arte abhorrentes sint, quæstio est: & num quæstiones uniuscuiusq; scietiæ eæq; à certa ignoratione proficiscũtur, sint geometricæ. Et sit neratiocinatio ignoratiõis ea quæ ex cõtrarijs est, an παραλογισμὸς. i. falsa & uitiosa ratiocinatio? Omnis quidem quæstio non geometrica, aut ex geometria est, aut ex alia arte. ut musicæ quæstio aliena est à geometria. Geometriæ autem hæc lineas parallelas concurrere putare quodammodo geometrica est, alio modo no geometrica. Hoc enim ambiguum est, quemadmodum hoc totum id quod non est numerosum. Ac altera quidem à geometria aliena est cum idem ualet quod non habens numeros, altera autem cum idem efficit quod male & uitiose numerosum: ac quæ ex his principijs proficiscitur ignoratio, contraria est. In mathematicis autẽ non æque captiones incidunt, propterea quòd medium uerbum semper est duplex. Nam & de hoc toto, & hoc rursus de alio toto dicitur: quod autem attribuitur, non omne dicitur. Quæ quidem perinde perspicua sunt ut quæ animo & cogitatione cernũtur: in uoce autem & disputatione latent, An omnis orbis sit figura? Quòd si describantur, perspicua fient. Quid? num uersus sunt orbis? perspicuum est non esse. Non est autem in resistendo ea opponenda propositio quæ propria est inductionis. quemadmodum enim ea enunciatio habẽda non est, quæ non ualet in pluribus (neque enim in omnibus certatione probabit. nemetur; ratiocinatio autem ex iis quæ in totum genus conueniunt

Censio fieri debet per uniuersum pronunciatũ in demonstratione.

Quando interrogatur altera præsentium, de monstratio uero, petitio uel hypothesis dicitur: conclusio uero, quæstio. quando uero altera præsentium

cedentis syllogismi dialectici, pro

positio dialectica: quando eorum quæ

lusio, quæstio sive pro

blema nominatur.

2

Concludit neq; interrogationes, nec responsiones omnibus scientijs eadem esse.

3

Colligit disputationes scientijs proprijs esse ut interrogationes & responsiones: circa illud probatur, tractatur subtiliter subtilius.

4

Ex prima quæstione tres subortus propositis, sit ne aliqua interrogatio non geometrica. sitne interrogatio geometrica quæ men decepit. sit ne secundum aliquem fallendi modum ratiocinatio geometrica. quæ ordine dissoluit, & ad finem exp. deinceps colligit inter modum argumentandi dialectica, et demonstrandi.

5

Primæ quæstioni respondet neq; modo, exemplo quæstionem confirmat.

6

Secundæ quæstioni respondet per distinctionem multiplicitatis uitiosæ alicuius scientiæ interrogationes quod materiam esse scientiæ, non autem quod formam.

7

Tertiæ quæstioni respondet neq; uias deceptionis ratiocinandi uitiosi in scientijs: quod inductione probat. nemetur, neq; in uerbis, neq; in rebus.

8

De minori ratiocinatione, fallitia homonymiæ omnia frustra me reperiretur, et tamen non reperitur ergo nec alia.

progreditur: sic perspicuum est eiusmodi enumerationem non habendã esse in numero earum quas resistendo debemus opponere. Eadem enim sunt propositiones & consideres. Quod enim quisq; resistendo opponit, id propositio aut ad demonstrandum aut ad dissérendum accommodata esse potest. Hoc autem nonnullis usuenit, non efficere conclusionem, nihilque concludere, q utriusque sumatur consequentia: quod etiam Cæneus facit, concludendo ignẽ multiplici proportione generari, quoniã & ignis, ut ipse ait, cito gignitur, & hæc proportio est. Sed hoc modo conclusio non sequitur, sed ita deniq; sequitur, si ex celerrima proportiõe ea quæ multiplex est, sit consequens, & ignem celerrima in motu sequatur proportio. Interdum enim ex iis quæ sumpta sunt nulla conclusio sequi potest: interdum potest. sed non uidetur. Quòd si nõ posset ex falsis uerum sequi & probari, facilè esset retexere & ad certã collocationis formam modumq; reuocare. Reciprocaretur enim necessario. Sit enim a id quod est, hoc autem cum est ea etiam sunt quæ esse noui, ut b: profecto his positis, illud esse monstrabo. Ea autem quæ in mathematicis uersantur, facilius reciprocantur. Propterea quòd in eis nihil aduentitium & accidens assumitur, eoq; ab iis quæ in dialectica tractãtur differunt, sed solæ definitiones. Augentur aũt nõ mediis uerbis, sed tũ assumptionibus, tum inflexo ordine: assumptionibus, ut a in b, & hoc in c dicitur: rursus c in d & ita progrediendo in infinitum. Inflexo ordine in b ueluti a & in c intelligitur, ut si a numerus sit certæ multitudinis etiam infinitæ, b autem impar numerus certæ quantitatis, c numerus certæ multitudinis: his ita constitutis & positis profecto a in c intelligetur. Sic etiam d numerus par certæ magnitudinis, & e numerus hoc modo par, tum a in e conueniet.

Cap. X.

Scire autem rem omnino conuenire: & q cur ea conueniat, differunt primum in eadem arte, idq; duobus modis. Nam si ea propositiones ad conclusionẽ sumantur, quæ ratione & argumento nõ egeant quo doceri possint. Sic enim prima causa non sumitur, cũ de altero si ea altero & effectum ad causæ cognitio & scientia ex prima causa sequatur. Altero si ea quæ ratiõe nulla doceri possint assumãtur, sed causæ uim nõ quidẽ obtineant, cuiusmodi sunt ea quæ reciprocantur, ut rebus magis

perſpicuis & illuſtrioribus fides fiat. Nihil enim prohibet eorum quæ reciprocantur id quod cauſa non ſit, notius eſſe & illuſtrius. Ita ex iis exiſtet demonſtratio. Vt planetas proximos eſſe non micet. Sit c planetæ, b non micare, a proximum eſſe. Vere b in c intelligitur, planetæ enim non micant. A etiam in b conuenit. quod enim non micat, proximum eſt: idq; inductione ſenſ'uue ſumatur. Ita neceſſe eſt a in c intelligi. Ex quo effectum eſt, planetas uicinos eſſe nobis. Atqui ratiocinatio hæc nõ id ualet ut cauſa rei, ſed ſolum ut res conuenire doceatur. Non enim quia non micant, uicini ſunt: ſed quia uicini ſunt, non micant. Fieri etiã poteſt, ut altero alterũ quaſi mutua quadã ꝓbatione doceatur, cum interea cauſæ erit demonſtratio. Vt ſit c planetæ, b uicinum eſſe, a non micare: conuenit quidem & b in c, & a non micare in b, ita a etiam in c cadit, éſtq; cauſæ concluſio. prima enim cauſa ſumpta eſt. Rurſus ut Lunam docent rotundã eſſe ex acceſſionibus. Si enim quod ita creſcit rotundum eſt, & luna creſcit, profectò luna rotunda ſit neceſſe eſt. Atq; hoc quidem modo ratiocinatio effecta eſt qua res conuenire concludatur. Contrà autem ſi medium uerbum collocatum ſit, conficietur ea, qua cur res conueniat docetur. Non enim propter acceſſiones rotunda eſt luna, ſed quia rotunda eſt, eiuſmodi recipit acceſſiones. Sit c luna, b rotunda, a acceſſio. In quibus uero media uerba non reciprocantur, éſtque id quod cauſa non eſt, notius: iis res conuenire illa quidem docetur, cur autem non conueniat non docetur. Quod etiam fit in iis, in quibus medium uerbum extrinſecus adhibetur. His enim res eſſe, non cur ſit monſtratur, quã doquidem cauſa non offertur. Vt ſi quæratur quamobrem paries non reſpiret, & reſpondeatur, quia non ſit animal. Si enim hoc non reſpirandi cauſa eſſet, animal cauſam reſpirandi eſſe oporteret. ueluti ſi negatio cauſa eſt cur aliquid nõ cõueniat, erit cur conueniat cauſa affirmatio: quemadmodum ſi quia non moderata ſunt ea quæ calida & frigida adhibentur, ualetudo non eſt, ea dẽ ſi moderata adhibeantur cauſa erunt ualetudinis. Itemq; ſi affirmatio cauſa eſt cur aliquid conueniat, idem cur non conueniat cauſa erit negatio. ex iis autem quæ ita demonſtrata fuerint, non efficietur id quod dictum eſt. Neq; enim animal omne reſpirat. Cauſæ aũt huiuſmodi in media diſpoſitionis forma concluſio effi-

citur. ueluti esto a animal, b respirare, c paries: omni quidē b, a cō
uenit, omne enim quod respirat, est animal, c autem nulli conuenit.
Ita b c nulli conueniet, non igitur paries respirat. Huius autē gene-
ris causæ accidunt ad ea quæ per hyperbolē dicta sunt, quod est
medū uerbū remotius dicere. In quo est genere illud Anacharsi-
dis, In Scythia nō esse tibicinistrias, q̄ nec uites sint. Ac ex eadem
quidem arte, & ex mediorum uerborum collocatione hæ ducū-
tur ratiocinationum, quibus res conueniūt & quibus cōtrariæ con-
ueniat docetur, distinctiones. Alio autem modo inter eam quæ res
conuenire & eam quæ rei causa monstratur interest, q̄ utrumque
ex alia arte cognoscatur. In quo genere ea sunt omnia quæ inter se
ita affecta sunt, ut alteri subsit alterum: quam quidem rationem ha-
bent ea quæ opticæ subiecta sunt ad geometriam, & quæ arti exa-
rmendarū machinarum, ad eam quæ solida tractat, & quæ har-
monicæ proposita sunt ad arithmeticam, & sphænomena ad astro-
logiam. fere autem nonnulla harum artium eidem subiecta sunt.
Nam & astrologia mathematica est, & nautica, & harmonica
& ea musicæ quæ in aurium uoluptate cernitur. In his enim rei
cognitio & scientia eorum propria est qui ad sensum artem ac-
commodant, causæ autē notitia mathematicos potius attingit. Hi
enim causarum demonstrationes tenent, ac plerunq; an res sit ignō
norant, quæ admodum ij qui uniuersum genus contemplātur, sæpenu-
mero aliquas res singulas nesciunt propter non adhibitam considē-
rationē. Cuiusmodi ea sunt omnia, quæ cū aliquid naturā suā duī
ferant, formas adhibet. Mathematicæ enim artes in formis uersan-
tur, non enim in nulla rerū singularum. Si autem in aliqua cernuntur
res geometris ꝓpositæ, at certe non qua geometrarū sunt in ea uer-
santur. Habet aūt eandē etiā rationē ad opticā quā hæc ipsa ad
geometriā, & ad hāc alia. Cuiusmodi est iris, eius enim cognitio
physicā causæ aūt eiusdē sectā opticā propria est aut omnino, aut
eius qui artē tractat. Multæ etiā artes sibi ipsis aliæ aliis non cōtra-
ctur, inter se affectæ sunt eodē modo. Vt & medicina & geometria.
Vulnera enim rotunda tardius curari medicē est sare, cur autem id
fiat geometræ est officium.

Cap. XI.

Formarū aūt dispositionis prima ad sectā est accōmodata ma-
xime: artes enim mathematicorū ab hac demōstratiōes & sumūt

& erunt. In quo genere sunt in primis arithmetica, geometria, optica, & penè omnes quæ in causarum cognitione uersantur. Cùm enim aut omnino, aut plerunq; & in plurimis per hanc formam à qua causa concludatur, tractetur ratiocinatio, ob hãc etiam causam efficitur, eam ad scientiam accommodatã esse maximè. Ad scicndum enim causæ cognitio plurimũ ualet. Deinde ex hac una forma definitionis scientia inuestigari potest. Nam secundæ formæ nulla est aliena ratiocinatio, cum definitionis cognitio sit affirmationis. Extremæ autem est aliena illa quidem, sed non ad totum genus accommodatur, definitio autem est eorum quæ in uniuersogenere uersantur. Non enim quodam modo homo est animal bipes. Præterea hæc aliàs non desiderat, illæ autem huius subsidio coalescunt, & augentur, quoad ueritum sit ad ea quæ nulla ratione doceri queunt. perspicuum est igitur, primam disponendorum argumentorum formam plurimum ad scientiã ualere. Quemadmodum autem a in b ἀτόμως intelligi poterat, sic etiam non conuenire potest. Dico autem ἀτόμως conuenire aut non conuenire, quòd nullum est medium uerbum, nullaque ratio, qua doceri possint. Hoc enim pacto non poterit per aliud conuenire, aut non conuenire. Ac cum uel a uel b in aliqua re tota dicatur, aut etiam eorum utrumq; non potest a in b primum non conuenire. Sit enim positum a in toto c intelligi, profectò si b in totum c non conueniat, fieri enim potest ut a in aliqua re uniuersa dicatur, & b in eadem non dicatur) conclusio qua a in b non intelligi docebitur, sequatur necesse est. Si enim c in toto d, & in nullo b intelligitur, hoc est, in nullo b conuenire. Idem fiet si b in aliquo toto ut in d intelligatur. Cum enim a b toti, & d nulli a conueniat, efficitur a b nulli conuenire. Eodemq; modo ostendetur si utrumque in aliquo toto intelligatur, posse b ei cui toti a conueniat non conuenire: aut rursus a, in quo b dicatur. Quod perspici licet in ijs cõiunctis, quæ inter se permiscri non possunt. Si enim nihil eorum quæ in a c d coniugatione reperiuntur, de nullo eorum quæ in b e f ordine continentur dicatur, & a g toti conueniat, profectò hoc unum est coniugatorum in g non intelligetur. Sic enim coniugationes corrumpentur. Eadem ratio erit, si b in aliquo toto dica-

tur. Sin neutrum illi toti conueniat, & a in b non dicatur, neces-
erit ἀτόμως non conuenire. Si quod enim medium suppetat, eorum
alterum alicui toti conueniat necesse est. Aut enim ad primam, aut
ad secundā collocationis formam pertinebit ratiocinatio. Ac si ad
primā pertinet, b in aliquo toto intelligetur. Aiens enim sit oportet
propositio ea quæ ad id cōficiendū adhibebitur. Si autē mediæ for-
mæ sit propria, uerbā alterutrū alicui toti cōueniet. Si enim utriq;
negatio adiungatur, cōclusio sequetur. At si utraq; propositio negat,
nō sequetur. Perspicuū est igitur aliud alij ἀτόμως id est, cum ra-
tio ad docendū non suppetit, non conuenire: quod quidē quando
fieri potest, & quomodo diximus. Cap. XIII.

Ignoratio autē quæ nō ex priuatione assensus, sed ex affectio-
ne dicitur, est quæ ratiocinatione efficitur captio: eaq; in ijs quæ
primō cōueniūt aut non conueniūt, usuenit duobus modis. Aut
enim tum accidit cum quispiā omnino cōuenire aut non conuenire
existimat, aut cum in eam opinionem ratiocinatione impellitur, ut
putet conuenire. Ac simplicis quidem assensionis, simplex est cap-
tio: eius autem quam ratiocinatio parit, genera sunt plura. posi-
tum enim sit a nulli b ita conuenire, ut nulla id ratione monstrari
possit: profectō si a in b, sumpto medio uerbo & intelligi conclu-
tur, in errorem eum ratiocinatio induxerit. Ac fieri potest, ut u-
traq; falsa sit propositio: fieri potest etiam ut altera tantum sit falsa.
Si enim nec a in b, nec c in b intelligitur, contrā; ue ambæ sump-
tæ sint, utraque falsa erit. potest autem c eam habere ad a & b
rationem, ut nec sub a subiectum sit, nec in b uniuersē in totum
que dicatur. Fieri enim non potest ut b alicui toti conueniat. Nam
quoniam dictum est ea a primum nō conuenire, & non necesse est
a omnibus rebus quæ sunt in totum conuenire, efficitur utrāq; fal-
sam esse. Quemetiam alteram ueram licet sumere, non tamen utramus
sed propositionē. Semper enim falsa erit assumptio, propterea q
c in nullo b intelligatur. propositio autem potest, ut si a & in c
in b ita intelligatur, ut nulla ratione doceri queat. Cū enim idē pri-
mum de pluribus dicatur, neutrū alteri cōuenit. Nihil autē inter est
an nō ἀτόμως cōueniat. Captio quidē ea qua cōuenire quod non
cōuenit putatur, ex his & eo modo quē dixi, solum gignitur. Nec

Ex duabus falsis nihil necessario sequitur. Nullum animal est homo. Nullus homo est asinus. Nullum animal est asinus. Nullum animal est homo. Omne animal est homo. Nullus homo est asinus. Nullum animal est asinus. Nullum animal est homo.

enim in alia forma ea conclusio inuenitur, qua quippiã docetur conuenire. Ea autem qua id nõ conuenire putantur quod conuenit, & in prima reperitur & in media forma dispositionis. Quot igitur modis in prima reperiatur, & quomodo affectæ sint propositiones, primum dicamus. Potest quidem, cum utraque falsa propositio est: ut si a ita & in c & in b cadat, ut nulla ad id docendum ratio sumi possit. Si enim sumptum sit a c nulli, & c, b omni conuenire, falsæ erunt propositiones. Hoc etiam fieri potest, cum altera est falsa, eaque alterutra. Fieri enim potest, ut a c uera sit, & b c falsa: a c quidem uera propterea quòd a nõ omnibus rebus quæ sunt conuenit: falsa autem b c, quòd in b c non possit intelligi, cui nulla ex parte a conueniat. Neque enim iam a c uera erit enunciatio. Quòd si utraque sit uera, continuò etiam conclusio uera erit. Quum etiam c b uera esse potest, cum falsa est altera. ueluti si b & in c & in a intelligatur. Necesse est enim alterum alteri subesse. Ita si nulli c conuenire sumatur, falsa erit enũciatio. Ex quibus perspicuum est & cum altera falsa est & cum utraque, falsam fore conclusionem. In media autem forma disponendorum argumentorum utraque propositio omni ex parte falsa esse non potest. Cum enim a in omni b dicitur, nihil quod alteri omni, alteri nulla ex parte conueniat, licebit sumere. Atqui ita accipiendæ sunt propositiones ut uni conueniat, alteri non conueniat, si conclusionem oporteat sequi. Quòd si hoc pacto sumptæ propositiones falsæ sunt, profecto contrà affectæ erunt quod fieri non potest. Nihil autem prohibet utram; quadam ex parte falsam esse. ut si c & in a & in b, quadam ex parte dicatur. Si enim c omni a & b nulli conuenire sumatur, falsæ illæ quidem erunt, non tamen omni, sed quadam ex parte propositiones. Idem etiã fiet, si contrà negatio collocetur. Alterutra autem eãq; alterutra falsa potest esse. Quod enim omni a conuenit, in b etiam dicitur. Ita si sumatur c in toto a dici, & omni b non conuenire, propositio quidẽ uera erit, sed falsa sumptio. Rursus quod b nulla parte conuenit, id omni a non conuenire: quando quidem si in a, etiam in b intelligetur. At non intelligebatur. Si igitur c in toto a, & in nullo b dicã sumatur, assumptio uera erit, & falsa propositio. Quod idem fiet, si negatio traijciatur. Cũ enim id

quod nulli a conuenit, ne b quidem ulla ex parte conueniat: si c in omni b, & b omni ex parte conuenire sumptum sit, propositio uera erit, & falsa assumptio. Rursus quod omni b conuenit, id nulli a sumere conuenire falsum est. Necesse est enim si omni b conueniat, a etiam alicui conuenire. Ita si c in omni b, & in nullo a conuenire sumatur, uera assumptio erit & propositio falsa. Perspicuum est igitur & cum utraq; falsa est, & cuum altera tantum, captiosam fore conclusionẽ in ijs quorum unum alteri ita conueniat id ut doceri nulla ratione possit.

Cap. XIII.

In ijs autẽ quæ non ἀτόμως conueniunt, aut non conueniunt cum medium uerbum proprium ad falsam conclusionem sumitur, utraq; propositio falsa esse non potest. sed sola propositio. Medium autem uerbum proprium uoco id, quod ad repugnantiã conclusionem sumitur. Sit positum a in b adhibito sumptoq; b intelligi: profecto quoniam necesse est si sequatur conclusio, assumptionem dientem sumere, hæc ipsa uera semper futura est (neque enim reciprocatur) & falsa propositio. Hoc enim conuersionis uerborum ordine contraria ratiocinatio effitur. Quæ idem continget, si ex alia conuersatione medium uerbum, ut a sumatur, & in toto a, & in omni b intelligatur. Cum enim assumptio eadem manere debeat, conuertãq; propositio, una semper uera erit & falsa semp altera. Ac fere huiusmodi captio nihil ab ea differt, quæ medio uerbo proprio inducitur. Si autem non proprium uerbum medium ad conclusionem sumitur, quoties medium ipsum uerbum sub a subiectum est, & nulli b conuenit, utraq; falsa sit necesse est. Sumendæ enim sunt contrà quàm collocatio uerborum patitur, si conclusio sequi debeat. Sic autem si sumantur utraq; falsa erit. ut si, exempli causa, a omni d conueniat, & d in b nulla ex parte intelligatur: ea cõuersionis ordine, & conclusio sequetur, & propositiones falsæ erunt. Cum uero medium uerbum ut d sub a subiectum non est, propositio uera, & falsa erit assumptio. illa quidem uera, Positum est d in a non dici: hæc autem falsa. quòd si esset uera, ue ra etiam esset conclusio. At falsa erat. Quòd si in media forma captio ortum habeat, fieri non potest ut omni ex parte tum propo-

tio falsa sit, tum assumptio. Cũ enim b sub a subiectum est, nihil quẽ admodũ antè dictum est, uni omni alteri nulla ex parte potest conuenire. Altera autẽ idq; alterutra falsa esse potest. Nã c & in a & in b ducatur, sumatur autẽ in a intelligi, & in b non intelligi, proportio uera, & falsa erit assumptio. Rursus si c in b sumatur intelligi, & in nullo a dici, sumptio uera erit, falsa propositio. Ac si negans sit captiosa conclusio, nos quãdo & quibus ex causis captio existat diximus. Si autem sit aiens, quoties ad eã mediũ propriũ sumitur, utraque propositio falsa esse nullo modo potest. Nam quoniam necesse est id, quod antè dixi, assumptionem eandem manere, si modo conclusionem sequi uelimus, propositio semper falsa erit, quippe quæ conuerti debeat. Idem fiet, si medium uerbum ex alio ordine sumatur, quemadmodum supra dictum est cum de negante captione diceremus. Necesse est enim assumptionem manere conuertique propositionem. atque hæc eadẽ est quæ superior, captio. Cum porrò ad conclusionem non proprium medium uerbum sumitur, si d sub a subiectum est, hæc quidem uera erit, & falsa assumptio. Fieri enim potest ut a pluribus quorum alia aliis non continẽatur, conueniat. Cum uerò d non eam quam dixi ad a rationẽ habebit, perspicuũ est hanc ipsam falsam fore, quandoquidem aiens sumitur. Assumptio autem tum uera tum falsa esse potest. Nihil enim prohibet, a m d nulla, d autem in b omni ex parte in totumque dici. quomodo affectum est animal ad musicum, & ad scientiam musicæ. nec rursus quicquam prohibet tum a & nulla, tum d nulli b, conuenire. Ex quo perspicuum est, cum mediũ uerbum sub a subiectum non est, & utramq; propositionem falsam esse, & alterã utrãlibet. Perspicuum est igitur quot modis & ex quibus captiones in ratiocinationibus possint existere, siue ea nobis proponamus quæ demonstrari docerique non possint, siue quæ possint.

Cap. XIIII.

Perspicuum illud etiam est, si quis sensus absit, aliquam etiam cognitionẽ scientiam quæ ab fuisse, quæ percipi non possit, si modo aut inductione, aut demonstratione discamus. Peruenit autem demonstratio quò uult ex rebus uniuersis, inductio uerò ex singulis. Fieri autem non potest, ut res uniuersas cognitas habeas

beamus, nisi inductione: quandoquidem ea quæ ex abducendo animo à rebus, quæ sub sensum cadunt dicuntur, erunt cognita inductione etiã si quis uelit perspicua facere, propterea q insint in quoq; genere quædam, etsi non sunt separabilia, quia tale est. At quod q; mducere non possunt, qui sensum nõ habent: Rerum enim singularum sensus est. Neq; enim comprehendi scientia possunt. Quandoquidem nec ex rebus uniuersis sine inductione, nec inductione sine sensu res cognosci ullo modo possunt.

Cap. XV.

Omnis autem ratiocinatio tribus uerbis conficitur: atq; una docere potest a in c conuenire, propterea q in b conueniat, & hoc in c intelligatur. Negans autem dicitur ea, quæ duabus propositionibus cõstat, quarũ altera aliquid aliud alij conuenire enuntiatur, altera autem non conuenire: perspicuum est quidem, has ipsas in ijs habendas esse, quæ principia & hypotheses nominãtur. Ita enim demonstramus, si hæc sumpserimus, ex empli gratia, a sumpto ad id c medio uerbo, in b intelligi: rursus a in b dici alio sumpto medio uerbo, & b in c eodem modo. Ac ijs quidem qui ad opinionem. s. omnem suam orationẽ & argumentationem dirigunt, & tantum dialecticè ratiocinantur, perspicuũ est hoc unum uidendum esse, an ratiocinatio ex ijs progrediatur, quæ quàm possunt maximè probabilia sint. Itaq; si quod reuera medium uerbum est horum duorum a b, & id putat non esse is qui per illud ipsum ratiocinationem tractat, dialecticè probabiliterq; concluserit. Iis autem qui ad ueritatem, danda opera est ut ex ijs quæ conueniunt, ratiocinatio perueniat quò uult. Quod ita est, quandoquidem est quod ipsum de alio dicitur non per aliud: dico autem non per aliud, ut illud album dicamus interdum hominem esse nec eodem modo, quo etiam hominem album esse dicimus. hoc enim cũ non sit aliud albũ est: illud autem album, q accidit ut homo albus esset. Sũt igitur quædam quæ per se ipsa dicuntur. Sit ergo c huius generis quod ipsum iam nulli alij conueniat, atq; huic b primo, nec sit aliud quicquam interiectum: & rursus e in f intelligatur eodem modo, & hoc in b, utrum in eo necesse sit insistere, an progredi possimus in infinitum, quæstio est. Ac rursus quæstio

est si in a nihil per se ducatur, & a h primo conueniat, medium autem uerbum nulli priori, & h in g atq; hoc in b intelligatur, utrum in hoc necesse sit insistere, an hic etiam regredi liceat in infinitum. In ter hanc autem quæstionem & superiorem, hoc tantum interest, quod in superiore hoc quæritur, fierine possit, ut mitio sumpto a b eius modi, quod alij nulli, sed illi aliud conueniat, progrediamur in infinitum: in altera autem num si ab huiusmodi inciamus, quod idem in alio, in illo nihil ducatur, liceat nobis in infinitum regredi ac descendere. Præterea hoc etiam quæri licet, an si certus sit & finitus uerborum extremorum numerus, mediarum incertus infinitúsque esse possit. ut si exempli gratia a in c intelligatur, eorumq; sit b medium uerbum, simq; & b & a uerborum alia, horumq; etiam alia, an hæc in infinitum progredi, nécne possint? Hæc autem quæstio idem ualet quod illa, an demonstrationes in infinitum progredi possint, & num demonstrationum infinitus sit numerus, an aliæ aliis uicissim ultro citroq; concludantur. Quæ mea oratio etiam ad rationationes & propositiones negantes pertinet, ueluti si a nulli b conueniat, aut primo, sine aliquod interiectum uerbum, in quo prore ducatur. Vt si g quod omni b conueniat, rursusque hoc aliud prius, ueluti h, quod in g toto intelligitur. Etenim in his aut infinitus est eorum numerus, quibus prioribus non conueniant, aut certe insistitur. Eorum autem quæ reciprocantur, alia ratio est. Non est enim in iis quæ reciprocantur de quo aliud primo aut extremo dicatur. Præsertim cum omnia inter se eodem modo hac quidem ex parte affecta sint, siue sit infinitus numerus eorum quæ per se dicuntur, siue utriusque numerus sit incertus eorum quæ in disputationem nostram inciderunt: nisi forte non eodem modo reciprocari possint, sed unum ut accidens, alterum ut prædicatum.

Cap. XVI.

Ac illud quidem perspicuum est mediorum infinitum numerum esse non posse, si & suprà & infrà prædicata insistant. Dico autem suprà, prædicatum quod ad magis uniuersa progreditur, infrà autem, id quod ad inferiorem & angustiorem partem formamq; deueniat. Si enim ipsius a quod in f ducatur, infinita essent uerba media, in quibus b esset: profecto fieri posset, ut etiam ab a

infra progrediendo alterum in altero sine fine diceretur. Anteq̃ enim ad f peruenire tur, media uerba innumerabilia essent, & ab f supra conscendendo infinita anteq̃ ad a uentum foret. Quæ si fieri non possunt, profectò & a & f media uerba infinita esse non possunt. Nihil enim interest, dicatne aliquis hæc a b c cohærentia esse inter se ut ne sint media, alia autem non posse sumi. Quicquid enim sub b subiectum sumã, id medium erit a, medium f, siue sint, siue non sint media infinita, nihilq; refert à quo primum infinita sumantur, siue id fiat continuo siue non continuo, quippe cum ea sint innumerabilia quæ hæc sequuntur.

Cap. XVII.

Perspicuum etiam est insistendum esse in negante demonstratione, si mõ in aĩete utraq; ex parte sit institutio. Sit enim positũ, non posse fieri progressum in infinitum nec sursum uersus ab extremo, (extremum autem uoco id, quod ipsum quidem alij nulli, illi autẽ aliud ut f conuenit) neq; à primo ad extremũ: primũ autem id appello, quod ipsum in alio, aliud autem in eo nullum dicitur. His ita positis, perspicuum est insistendum esse etiam in negantibus. Nam cum tribus modis aliquid non conuenire doceatur, primò, cui c, et b omni, cui autem b, et a nulli conuenit: horum quidem duorum b ciidq; semper alterius interualli in eã quæ medium uerbum nullũ habent, ueniatur necesse est: quippe cum interuallum hoc sit dicens. Alterũ autẽ perspicuũ est, si in alio ut in d quod latius pateat non ducatur, hoc necesse esse omni b conuenire: ac si rursum aliq̃ latius manet q̃ d, non conueniat, illud oportebit in d omni ex parte in totumq; duci. Ita quoniam uis eius quæ fert ad inferiora finis est, & eius quæ sursum fert, erit finis, eritq; aliquid cui primò non conueniet. Rursus si b omni a & nulli c conuenit, a etiam nulli c conuenit. Iam si hoc docendum est, perspicuum est, id faciendum esse aut superiore modo, aut hoc, aut tertio. Ac primus quidem quis sit dictum est. Secundus age doceatur. Docebitur autem hoc modo, ut d in b toto, & in nullo c intelligi, si necesse sit aliquid h conuenire, & rursus si hoc in c minime dicatur, aliud in d intelligitur qđ c non cõtĩcit. Ita quoniã suprà cõueniẽdi finis est, etiã nõ cõueniẽdi erit. tertiũ aũt genus erat tale, si a õni b cõuenit, et c in eo nõ

dicatur, non omni c conuenit, cui a conueniat. Quod rursus uel iis modis quos supra exposuimus, uel simili modo docebitur: illo quidē modo progrediendi finis est. Si uerò hoc modo, rursus sumetur b in c dici, cui non omni c conueniat, & hoc rursus eodem modo. Quoniam autem positum est etiam insistendum esse infrà, perspicuum est finem progrediendi faciendum esse in c, quod non conuenit. Perspicuum est etiam, cum non una uia & ratione aliquid demonstratur. sed omnibus, aliàs tractato argumēto per primam formam dispositionis, aliàs per secundam, aut tertiam, hoc etiam modo finem futurum. Cum enim uiæ finitæ sint, quæ finita sunt finitis modis necesse est finita esse omnia. Hoc igitur perspicuum est, in negatione finem faciundum esse progrediendi in demonstrando, si modo insistendum sit in aientibus.

Cap. XVIII.

In illis autem finem faciendum esse, argumentis è media dialectica petitis perspicuum licet hoc modo. Ac in iis quidem quæ in rerum natura dicuntur, perspicuum est. Si enim definire licet, aut si rerum natura cognita est, & ea quæ infinita sunt decurri nequeunt, ea quæ in rerum natura dicuntur, finita sint necesse est. De quo summatim dicamus hoc modo: Verè enim licet dicere, id quod album est ambulare, & illud quod magnum est, esse lignum: & rursus lignum magnum esse, & hominem ambulare. Aliud quidem est hoc, aliud illo modo dicere. Cum enim id quod album est lignum esse dico, hoc dico, id cui accidit ut sit album, lignum esse, non subiectum esse ei quod album est, lignum. Etenim nec cum nigrum erat, nec cum nigrum aliquid, lignum factum est. Ita non est nisi fortuito et per aliud. Cum uerò lignum album esse dico, non hoc dico, aliud quippiam esse id quod est album, & illi album esse contigisse. (Veluti cum musicum album esse dico, hoc dico, hominem album esse, cui musicum esse contigerit.) sed lignum subiectum esse, quod etiam factum sit, non cum aliquid aliud esset, nisi id quod lignum, aut aliquod lignum. Quod si quid lege sanciendū est, sit hoc modo loqui, dicā: illo autem modo, aut nullo modo dicā, aut dicā quidem non omnino, sed impropriè dicā. Sit autem positum id quod albū est id esse quod dicitur, lignum autē id de quo aliud dicitur. Atq;

illud positum sit, id quod dicatur, semper in eo in quo dicatur dici omnino, non impropriè. Sic enim aliquid demonstratione concludi tur, ut uel in natura & essentia, uel in qualitate, uel in quantitate, uel in ijs quæ cum aliquo conferuntur, uel in faciendo, uel in patiendo & accipiendo, uel in loco, uel in tempore aliquid de aliquo dicatur. Præterea quæ naturam & substantiam significant, idem quod illud, aut quod illud aliquid de quo dicitur, indicat. Quæ autem naturam rei nõ significant, sed de alio subiecto dicuntur quod non est, nec idem quod illud, nec id quod illud aliquid declarant, ea accidentia uocantur, ut de homine albi uerbum dicitur. Nec enim homo est idem quod albus, nec idem quod albus aliquis, sed animal certe. Homo enim est id quod animal. Quæ autem naturam rei non significant, ea de subiecto aliquo dici debent, nec esse aliquid: exempli gratia, album quod nec aliud quid sit & tamen sit album. Valeant enim species immixtæ enim sunt, & si sint, nihil ad hunc sermonem: quippe cum in ijs uersentur demonstrationes. Iam uerò si hoc illius non est qualitas, & illud huius, nec qualitatis qualitas est: fieri non potest, ut hoc modo uicissim hæc alia in alijs dicantur. sed ut uere dici possint, at certè uerè dici non possunt reciprocari. Nam aut ut essentia dicetur, ut si genus sit: uel differentia eius quod dicitur. At qui docuimus hæc infinita esse nõ posse, nec si supera, nec si infera petamus. Veluti homo bipes, hoc animal est, hoc aliud, nec animal de homine, hic autem de Callia, & hic de alio. Omnis enim essentia & natura eiusmodi definiri potest. Quæ autem infinita sunt, ea non licet intelligentem decurrere. Ita nec superiora, nec inferiora petentibus infinita uidebuntur. Eam enim naturam definire non licet, cui infinita tribuantur. Vt genera quidem certè non alia in alijs altero citroque dicentur. Id enim quod ipsum est, idem quod ipsum quid nalebit: nec uerò qualitates, aut aliarum categoriarum quicquam, nisi forte casu & impropriè dicetur. Hæc enim omnia acciderunt, & de naturis essentiisque dicuntur. Neque uerò ad superiora progrediendo infinita erunt. Nam in quo que dicatur quicquid significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut aliquid tale, aut ea quæ in rei natura reperiuntur. Hæc autem finita sunt omnia, & categoriæ in quæstione.

tegoriarum genera finita sunt, quippe cum aut qualitatem, aut quantitatem, aut comparationem, aut facere, aut pati, aut in loco esse, aut in tempore declarent, positum est autem unum aliquid de uno dici. Quæ non naturam significent, ea alia in alijs non dici, quoniam hæc sunt accidentia omnia. Sed alia per se dicuntur, alia alio modo. Hæc autem omnia de subiecto aliquo dici uolumus, & subiectum ullum accidens negamus esse. Nullum enim horum ponimus esse id quod nec aliud quid est, & dicitur quod dicitur, sed ipsum in alio, & alia quædam in alio dicuntur. Nec igitur superiora nec inferiora petentes infinita inuenirent. Nam de quibus accidentia dicuntur, ea omnia in natura cuiusque reperiuntur, quorum non est infinitus numerus. Sursum autem uersus hæc ipsa atque accidentia infinita non sunt. Necesse est igitur esse aliquid de quo primum aliud dicatur, & de hoc aliud, atq; in eo finem modumque statuendum, esseque aliquid quod nec iam de alio priore nec de illo aliud superiusque prius dicatur. Atque hoc quidem genus unum demonstrationis dicitur. Alterum autem est huiusmodi. Si eorum, in quibus alia priora quædam dicuntur, demonstratio est, quorum autem demonstratio est, ijs melius quàm scientia affici nemo potest, nec scientia sine demonstratione comparari potest: quòd si hoc ex ijs quæ notiora sunt, hæc autem nescimus nec in ijs melius affecti sumus quàm scientia, nec id quod ex ijs notum est scimus. Si igitur aliquid omnino adhibita demonstratione sciri potest, nec alio sumpto, nec ex hypothesi, certè in ijs quæ media dicuntur, insistatur necesse est. Si enim in eis minimè insistatur, sumptóq; eo quod suprà est progredi licet, omnium rerum erit demonstratio. Ita si ea quæ infinita sunt decurri non possunt, profecto ea quorum est demonstratio, demonstratione non scimus. Quòd si melius in ijs scientia affici non possumus, non omnino sed ex hypothesi & quadam ex parte demonstratione sciri quicquã potest. At logias quidem his rationibus licebit quem uolemus adducere ut credat quod diximus. Ex iudicandi autem arte has eásque breuiores sumamus licet. Eorum quæ dicuntur, nec suprà, nec infra, numerus infinitus in artibus quæ demonstrationem adhibẽt, esse potest, eorum in quibus tota causa uersatur. Demonstratio

enim eorum est quæ per se rebus ipsis conueniunt. Per se autem conueniunt duobus modis. Nam & quæ in eorum definitione quæ rei naturam explicat continentur, & ea quæ in illis cum rei natura inuestigatur, dicuntur. Veluti numero impar conuenit, quod numero conuenit, & numerus ipse in illius definitione continetur. Et rursus multitudo, aut quod duidi potest, in numeri definitione collocatur: quorum neutrum infinitum esse potest, nec uero ut impar numerus. Rursus enim in alio impari comprehenderetur, cui sic conueniet, ut in eo etiam ille intelligatur. Quod si fiat, primum numerus erit qui ipsi conueniunt, conueniet. Quod si uni infinitus talium numerus conuenire non potest, ne suprà quidem infinita erunt. Atqui necesse est hæc omnia ei quod primum est in suo genere, ut numero, & illis numerum conuenire. Ita reciproca erunt non superiora, neque patebunt latius? Nec eorum etiam quæ in rei natura insunt, infinitus est numerus. Neque enim esset definitioni locus. Ex quo perspicuum est, si ea quæ per se dicuntur omnia quæ definitio complectitur, dicuntur, nec ea infinita sunt, insisti suprà oportere. Et infrà igitur. Quod si ita est, ea etiam quæ in duorum extremorum medio locata sunt, finita sint necesse est. Quæ cum ita sint, hoc iam confectum est, & demonstrationum principia esse oportere, & non omnium esse demonstrationem. quæ in sententia initio nonnullos esse diximus. Si enim principia sunt, nec demonstrari omnia possunt, nec in infinitum progredi. Esse enim eorum quoduis tale, est aliud nihil, nisi propositionem esse nullam quæ non ratione docèri explicarique possit, sed omnes explicari posse, enodationisque indigere. Quicquid enim demonstratur, hoc ipso docetur, quòd extremum adijcitur, non assumitur. Ita si hoc infinitè fieri posset, infinita duorum extremorum media esse possent, quod fieri non potest, si in categoriis & suprà & infrà insistitur. Sisti autem & logicis suprà & analyticis rationibus, modo demonstratum est.

Cap. XIX.

Quibus demonstratis, hoc perspicuum est, si quid in duobus ueluti a & in c & in d intelligatur, ita tamen ut alterum de

altero, aut ullo modo, aut omni ex parte non dicatur, non semper aliquo quasi nodo communi conuenire. Vt ei figurae quae paribus est cruribus, & scaleno duobus rectis pares habere, quadam societate & communione conueniat. Quatenus enim figurae sunt quaedam, conueniunt, non quatenus aliud sunt, quod non semper ita est. Sit enim b cuo a & in c & in d dicatur: perspicuum est & b in c, atque in d alio quodam quod utrique sit commune, & illud alio intelligi. Ita inter duo extrema infinitus extremorum numerus cadet, quod fieri non potest. Communi ergo aliquo quasi nodo conuenire, non necesse est semper idem pluribus, quandoquidem media interualla erunt. In eodem autem genere & ex iisdem indiuiduis extrema sint necesse est, si modo eorum quae per se & ui sua conueniunt erit communio. Neque enim ex alio genere in aliud ea quae demonstrantur transferri licet. Illud etiam perspicuum est, cum a in b dicitur, si quod medium sit, doceri posse a in b intelligi. eiusmodi quae res docendae ea fore totque principia, quae ac quot media reperiuntur. Quae enim medium non habent, nec ratione ulla doceri possunt propositiones, eae aut omnes principia sunt, aut eae certe quae ad uniuersum genus accommodantur. Sin minus, non iam est demonstratio, sed progressus ad principia, ea demum est. Idem fiet etiam, si a in b minime dicatur. Si enim est aut medium uerbum, aut prius cui non conueniat, demonstratio est. Sin minus, non est, sed initia & elementa totidem sunt, quot extrema. Quae enim ex ijs propositiones constant, initia sunt demonstrationis. Et quemadmodum initia sunt quaedam quae demonstrare non possunt hoc esse illud, aut hoc illi non conuenire: sic etiam sunt quibus & hoc illud non esse, & hoc illi non conuenire doceatur. Ita alia erunt principia, quae hoc illud esse, alia quae non esse demonstrent. Cum autem aliquid demonstrandum est, quod in b ut c primum dicitur, id sumi debet, itémque quod in hoc ut d. Quod si ita semper progrediamur, nunquam alieniorem ab a propositionem nec quod ei conueniat, sumemus ad demonstrandum, sed semper medium crebrius efficitur & quasi cogitur, quoad indiuiduum unumquodque red-

datur. Est autem unum, cum medij expers efficitur, atque ea demum una propositio est oratio, quæ medium non habet, nec demonstrari ratione potest. Et quemadmodum in cæteris rebus principium simplex est, nec ubique idem est, unciáque in pondere uocatur, & in cantibus diesis, in alióque alio homine appellantur: sic in ratiocinatione unum, propositio est ea quæ demonstrari non potest, in demonstratione autem & scientia & intelligentia. Ac in dientibus quidem ratiocinationibus, nihil extra id quod conuenit excurrit. In negantibus autem, quod conuenire debet, nihil extra id excurrit. Veluti si a in b sumpto c non intelligatur. Si enim c in omni b, a autem in nullo c intelligatur, profecto ita fiet necessariò, ut nulli c, a conueniat. Medium uerum ipsius a c sumendum est, atque hoc pacto semper progredi licebit. Si autem docendum erit d in e non intelligi, eo quòd c in e non omni, in e autem nulla aut non omni ex parte conueniat, nihil extra e egredi licebit. Idq; idem ualet quod cui oportet conuenire. Tertio autem modo, negare tum ei cui negandum sit, tum id quod negari debeat, nullo modo extra modum finémque excurret.

Cap. XX.

Cum uerò demonstratio alia ad uniuersum genus, alia ad partem accommodetur, quædámque alat, alia neget, utra melior præstantiorque sit quæstio est. Quod etiam de ea quæ recta fronte aliquid demonstrare dicitur, & ea quæ ad incommodum compellit, iudicandum est eodem modo. Ac de ea primum quæ de toto genere est & quæ de parte uideamus, quod cum explicauerimus, tum & de ea quæ directo ad fidem spectat, & de ea quæ incommodo urget, disseremus. Ea quidem quæ partis est, nonnullis fortasse præstantior uidebitur, qui argumentum ducem hoc modo: Si ea demonstratio præstat, qua magis ac certius scimus (in hoc enim uis est omnis demonstrationis) magis autem tum quicque scimus, cum ipsum per se scimus, quàm cum per aliud, ut musicum esse Coriscum cum eum esse Coriscum, quàm cũ hominem musicum esse cognoscimus, itémque in alijs rebus, ea autem quæ uniuersi est generis, aliud esse, non id ipsum quod quicque est, docet esse, ueluti eam figuram quæ paribus sit cruribus, nõ

paribus esse cruribus, sed triangulum esse, & ea quæ partis est, quàm ipsum quod quicq; est: si inquam ea anteponenda est, quæ per se, & in eo genere ea est quæ ad partem accommodatur: certe ea quæ in toto genere uersatur, ea quæ partis est, anteponenda est. Præterea si uniuersum genus nihil est præterquam res singulæ, demonstratio autem opinionem affert esse aliquid id ad quod sumitur, atque naturam eiusmodi in ijs quæ sint inesse, ut triangeli in certis quibusdam, & figuræ in certis quibusdam, & numeri in certis numeris: præstantior autem est ea quæ de eo quod est, quàm quæ de eo quod nusquam est: & ea quæ in errorem impellimur, ea anteponenda est quæ non inducimur: & ea quæ ad uniuersum genus accommodatur, eiusmodi est, progredientes enim demonstrant ut de simili ueluti, quicquid sit tale, esse simile eiusdemq; rationis, quod nec linea sit, neque numerus, neq; solidum, neq; id quod planum est, sed aliquid præter hæc: si eiusmodi est ea potius quæ totius generis est, & de eo quod est minus ea, est quæ ad genus quàm quæ ad partem accommodatur, & falsam affert opinionem: profectò deterior ea quæ generis, quàm quæ partis, iudicanda est. Ac primum quidem nihil magis in generali, quàm in speciali, alia ratio est. Si enim duobus rectis conuenire, non quia figura est æquis cruribus, sed quia triangulum, qui sciat esse figuram paribus cruribus, minus nouit quatenus ipsum est, quàm is qui nouit esse triangulum. Omninóque si non sit quatenus triangulum, deinde demonstrat, nunquam erit demonstratio. Si autem sit, qui sciat unamquamque rem singularum quatenus quæq; inest, melius nouit. Si igitur triangulum latius patet, eadémque definitio est, nec ambiguum sit uerbum trianguli, & omni triangulo conuenit duos habere, nunquam triangulum quia figura est paribus cruribus, sed figura paribus cruribus quia triangulum sit, eos habet angulos. Ex quo fit, eum qui uniuerse & omnino aliquid teneat, magis scire aliquid quia conuenit, quàm qui ex parte idem sciat: præstantior igitur ea est quæ ad totum genus, quàm quæ ad partem accommodatur. Iam uerò si qua sit ratio, non homonymia, certè res uni-

uersa non minus erit in rerum natura, quàm nonnullæ res singulæ: sed multo etiam magis ob eam causam, quòd res eæ quæ interire non possunt, in illis sunt, res autem singulæ magis intereunt. Præterea non est necesse uniuersum genus aliquid præter hæc esse existimare, quod unum declarent, non magis quàm in cæteris, quæ non aliquid significant, sed datæ qualitatem, uel collationem, uel facere. Quòd si forte significent, non demonstratio in causa est, sed is qui audit. Præterea si demonstratio est ratiocinatio uim demonstrandi habens, quæ causa est, res autem uniuersa magis causa est. (Cui enim quid per se conuenit, id eius est cãusa) & res uniuersa prima est, causa est res uniuersa. Ex quo etiam efficitur demonstrationem eius esse anteponendam, quòd magis sit causa. Præterea ad illud usque tempus causam rei quærimus, tumque nos scire putamus, cum nihil est quod aut fit præter hoc, aliud: finis enim ultimus atque extremum iam ita est. Veluti exempli causa cur uenit? Vt argentum accipiat, hoc autem ut reddat, quod debebat; hoc uerò facit, ut ne iniuriam faciat, atque ita progredientes, cum iam non propter aliud, nec alius causa, ob eam causam ad finem & exitum uentum esse dicimus, itémque esse, ac fieri, ac tum denique scire nos cur tandem uenerit. Si igitur similis est omnium causarum ratio, earum etiam est quibus cur quicque factum sit quæritur. Atqui in ijs omnibus, quæ ita causa sunt, ut qua de causa factum sit quæritur, hoc modo scimus maxime. In cæteris etiam igitur tum scimus maxime, cum iam non extat id, quod propter aliud fieri dicitur. Cum ergo hoc cognitum habemus, esse figuram paribus cruribus quòd quatuor exteriores lineæ pares sint, iam relinquitur, cur sit paribus cruribus, quia sit triangulum, atque hoc quia sit lineis rectis delineatum. Quòd si iam non propter aliud, tum maximè scimus, ac generali scientia. Ex quo efficitur eam quæ uniuersi generis sit, esse anteponendam. Iam quo quicque specialius est, & magis ad partem accommodatur, eo est infinitius, & quatenus ad genus accommodatur, eatenus simplex & finitum est. Quatenus au-

tem infinitum est, non cadit sub scientiam, & quatenus finitum est, scientia comprehenditur. Quatenus igitur generale est & uniuersum, omne magis sub scientiam cadit, quàm id quod ad partem accommodatur? Cadunt igitur sub demonstrationem magis ea quæ ad genus uniuersum pertinent: atqui eorum quæ magis sub scientiam cadunt, potius demonstratio est, simul enim sunt magis ea quæ cum aliquo conferuntur, generalis igitur præstantior est, quandoquidem potius demonstrationis nomen obtinet. Præterea si anteponenda est ea, qua & hoc & aliud, ea qua hoc solum scimus: & is qui uniuersum genus tenet, partem etiam scientia comprehendit, qui autem id quod ad partem accommodatur, tenet, totum non nouit: efficitur eam hac etiam ex parte esse anteponendam. Quod etiam doceri potest hoc modo? Omnino enim magis scire aliud nihil est, nisi demonstrare ac docere aliquid ea ratione & quasi medio quod principium sit uicinius. Quod autem nulla ratione doceri potest, id illi est uicinum maximè, quo in genere est principium. Si igitur ea demonstratio certior est quæ ex principio peruenit quo uult, ea quæ non ex principio: profectò ea etiam certior est quæ magis ex principio, ea quæ minus ex principio progreditur. Ea autem quæ generis est, magis est eiusmodi, ea igitur anteponenda est. Veluti si demonstrandum sit a in d dici, ad quod sumenda sint b & c media, latius quidem a patet: ita ea ad quam a sumetur erit generalior. Quanquam autem earum rationum quas attulimus, nonnullæ ex logica petitæ sunt, tamen ex hoc perspici licet anteponendam esse eam quæ ad uniuersum genus adhibeatur, quòd cum ex propositionibus priorem teneamus, sciamus etiam posteriorem quodammodo, atque, ut ita dicam, potestate tenemus. Vt si quis nouit omne triangulum duobus rectis tres pares lineas habere, idem etiam scit quodammodo (etiam si ignoret) figuram paribus cruribus esse triangulum. Qui autem hanc propositionem teneat, uniuersum genus nullo modo nouit, nec potestate, nec reipsa & actu. Et generalis omnis ratione & intelligentia percipitur, specialis autem sub sensum cadit. Ac generalem quidem speciali anteponendam esse, hactenus.

Cap. XXI.

Eam autem quæ ait, et quæ negat anteponẽdam esse, hinc per-
spici potest: Sit enim ea demõstratio præstantior, si cætera sint pa-
ria, quæ ex paucioribus siue postulatis, siue hypothesibus, siue pro-
positionibus constat: Si æque notæ sint, profectò celerior cognitio
ex his percipietur. Atqui hoc ipsum anteponendum est. Demon-
strationem autem eam quæ ex paucioribus constat, anteponendam
esse hac ratione docẽri potest. Si enim media sint æquè nota, cæ-
tè priora notiora erunt. Sit demonstrandum a in e duci, ad quod
sumenda sint b c d media: sit etiam demonstrandum his mediis
uerbis, f g a in d intelligi, eodemq; modo a in e, & a in d intelli-
gitur: atqui a in d intelligi prius & notius est quàm a in e, pro-
pterea q; hoc ad illud sumitur, & id quod ad aliud sumitur, plus
ualet ad faciendam fidem: demonstratio igitur quæ paucioribus
conficitur est cæteris anteponenda, ut cætera etiam paria sint. At
utraque tribus uerbis duabúsque propositionibus constat, sed hæc
esse aliquid sumit, illa & esse quid & non esse, ex pluribus igi-
tur: ex quo efficitur, eam deteriorem esse. Præterea, quoniam de-
monstratum est, si utraque propositio negans sit, non posse conclu-
sionem sequi, sed unam eius generis esse oportere, alteram aientem
& præterea hoc ad illud sumendum est. Nam cum earum quæ
aiunt, si demonstratio augeatur, necessario augeatur numerus, tamẽ
negantes una plures in omni ratiocinatione esse non possunt. Sit
enim positum b nulli a, & omni c b conuenire: profectò si auge-
ri etiam propositiones oporteat, mediũ uerbum, ueluti inter a &
b, & c inter b & c interũciendum erit. Atqui perspicuum est e
aiens esse, b autem ad b quidem aiens, ad a autem negans sumi-
tur. Nam & d omni b & a nulli d conuenire debet. Ita ne-
gans propositio una efficitur. Eadem etiam ratio est aliarum ra-
tiocinationum. Semper enim medium uerbum extremorum
aientium, aiens ad utrumq; sumitur, in negante autem ratiocina-
tione ad alterutrum negans sumendum est: Ita fit ut una hæc eius
generis propositio relinquatur, aientes autem cæteræ. Quòd si no-
tius & credibilius id omne est quod ad aliud sumitur, negans au-
tem aiente docetur, non aiens negante profectò ea quæ & prior
est & notior, anteponatur necesse est. Præterea si ratiocinatio-

nis principium est propositio uniuersa quæ ratione concludi non potest, estque aiens in ratiocinatione aiente, & in negante negans, uniuersa generalisque propositio. & aiens negante tum prior est, tum notior (negatio enim ex affirmatione cognoscitur) & prior est affirmatio, quemadmodum prius est esse quàm non esse: certe principium aientis plus ualet ad faciendam fidem. Quæ autem principijs præstantioribus utitur, ea anteponenda est: præterea principij magis uim obtinet. Nequeunt enim sine aiente esse negans potest.

Cap. XXII.

Quoniámque aiens neganti anteponenda est, perspicuum est eam etiam illi, quæ ad incommodum impellit, esse anteponendam. Sed intelligendum est quæ earum sit distinctio. positum quidem sit a b nulli, & b omni c conuenire, profecto a nulli c conueniat necesse est. Atque hoc quidem modo collocatum sumptuq; uocabulis, demonstratio negans erit, qua a nulli c conuenire docebitur. Ea autem quæ ad incommodum adigit, ita habet, Si demonstrandum sit a nulli b conuenire, id sumendum est conuenire, & b in c intelligi, ita efficitur a in c dici, quod quidem fieri non posse, & notum sit & concessum. Non igitur potest a in b intelligi. Si igitur b in c dici conceditur, fieri non potest ut a in b intelligatur. Hæc uerborum quidem similis collocatio & ordo est. Interest autem utra propositio negans notior sit, eáne qua significatur a in b, an ea qua a in c non intelligi. Ac cum notior est conclusio quæ non conuenire declarat, demonstratio incommodi uocatur. Cum autem est in ratiocinatione, tum ea est qua directò aliquid docetur. Naturæ autem ordine prior ea est quæ a in b dici, quàm ea quæ a in c non dici explicat: priora enim conclusione sunt ea ex quibus conclusio efficitur. Est autem ea quæ a in c non intelligi significat conclusio, quæ autem a in b dici explicat, id ex quo efficitur conclusio. Non enim si quid forte refellatur, id conclusio est, & illa ea ex quibus conclusio sequatur: sed eius ex quo efficitur conclusio, ea natura est, ut uel totius ad partem, uel partis ad totum rationem habeat. Atqui a b & a c propositiones non ita inter se affectæ sunt.

Quòd si ea plus ad faciendam fidem ualet, quæ ex notioribus prioribusque progreditur, utraque autem demonſtratio ex negatione peruenit quo uult, ita tamen ut una ex eo quod prius eſt, altera ex eo quod poſterius, certè ea quæ ad incommodum compellit, ea negans quæ directò docet anteponatur neceſſe eſt. Ex quo efficitur, ſi hac plus pollet aiens, illam etiam plus ualere ea quæ compellit ad incommodum.

Cap. XXIII.

Certior autem & prior ſcientia alia eſt alia multis modis? primò ea quæ eadem & rem eſſe docet, & eius cauſam explicat, ut ſine altero non intelligatur. Secundo ea quæ nõ in ſubiecta re aliqua uerſatur, quàm ea quæ rem certam ſibi propoſitam habent: ut arithmetica quàm muſica. Tum ea quæ ex paucioribus exiſtit, quàm ea quæ aliquid adiũctum habet. ut arithmetica certior eſt quàm geometria. dico autem ex adiunctione, cuiuſmodi eſt unio quæ conſtat ſine ſitu: punctum autem ſitum deſyderat, quod dicit eo ex adiunctione? Vna autem ſcientia eſt quæ unius eſt generis eorum quæ ex principijs conſtant, eorumq; partes ſunt propriæ affectiones. Diuerſæ uerò ſcientiæ ſunt eæ, quarum principia nec ex ijsdem, nec ex alijs alia deducuntur. Quod tum denique perſpicitur, cum ad ea uentũ eſt quæ demonſtrari nõ queũt. Ea enim eſſentiæ debent eiusdem generis, cuius ea quæ demonſtrata ſunt. Quod etiã intelligitur, cum ea ad quæ ſumuntur in eodem ſunt genere, & cognata ſunt. Eiusdem autem plures demonſtrationes eſſe poſſunt, non ſolum ut ſumamus ex eodem nõ cohærens uerbum medium, ueluti ſi horum duorum a b, hæc tria uerba c d g ſumamus, uerũ etiam ex alio ordine. ut ſi poſitum ſit a idem ualere quod mutari, & d idem quod moueri, & b idem quod uoluptate affici, rurſus que f idem quod quieſcere: profectò uerum eſt & d in b, & a in d dici. qui enim uoluptate afficitur, mouetur: & quod mouetur, mutatur. rurſus uerum eſt a in f. & f in b intelligi. Omnis enim qui uoluptatem percipit, quieſcit: & qui quieſcit, mutatur. ex quo perſpicitur, ex alijs & diuerſis uerbis quæ medium locum obtineant, non etiam eiuſdem coniugationis ac ordinis conſtare rationem

cinationem. Non ita tamen, ut neutrum de altero medio uerbo dicatur, quippe cum neceſſe ſit utrumq; alicui eidem conuenire. In aliis etiam diſponendorum argumentorum formis uidere poſſumus quot modis eiusdem poſſit eſſe ratiocinatio.

Cap. XXIIII.

Eius autem quod caſu, fortè, temerè ſit non eſt quæ ex demonſtratione comprehendatur, ſcientia. Nam id quod caſu euenit, nec neceſſario ſit, nec plerumq; ſed, alio modo, cùm alterius horum ſit demonſtratio. Omnis enim ratiocinatio uel ex neceſſarijs propoſitionibus, uel ex ijs quæ plerumq; quid euenire declarant, peruenit quo uult. Ac ſi propoſitiones neceſſariæ ſint, neceſſaria etiam erit concluſio. Si autem id ſignificent quod plerumque fit, concluſio etiam erit generis eiusdem. Ita ſi id quod caſu fit, nec plerumque fit nec neceſſario, nunquam eius demonſtratio poteſt eſſe. Nec uerò in ſenſu ſedes ſcientiæ eſt. Nã ut ſenſus ſit talis rei non etiam huius alicuius, at certè ſub ſenſum cadere hoc aliquid, & hoc loco & hoc tempore neceſſe eſt. Quod autem uniuerſum eſt in omnibúſque cernitur, id ſenſu percipi non poteſt. neque enim hoc, neque hoc tempore: non enim generale uniuerſumque eſſet: præſertim cũ id uniuerſum totumq; dicamus, quod ſemper & ubique eſt. Quoniã igitur demonſtrationes ad uniuerſum eius accommodantur, idque ſenſum fugit, profectò ſcientia ſub ſenſum non cadat neceſſe eſt. Quinetiam hoc perſpicuum eſt, nos ſi ſenſu percipi poſſet triangulum duobus rectis pares angulos habere, quæſituros eſſe demonſtrationem, non, ut aiunt nonnulli, ſcientia id comprehenſuros. Res enim ſingulas neceſſe eſt ſub ſenſum cadere, cum ſcientia in rei uniuerſæ cognitione conſiſtat. Itaq; ſi in lunæ globo habitaremus, cognitamque haberemus terram interiectam, nunquam tamen defectionis cauſam perſpectam cognitamq; haberemus. Senſu enim lunam deficere perciperemus, non eius cauſam omnino: quippe cum rei uniuerſæ non ſit ſenſus prius. Quanquã ex eo quod ſæpe hoc euenire cernimus, cum rem totam comprehenſam habuerimus, demonſtrationem tenemus. Ex multis enim rebus ſingulis res uniuerſa planè cognoſcitur. Quod autem totum & uniuerſum eſt, illi in præcio eſt, propterea quod

causam rei explicat. Itaque quæ de his habetur generalis cognitio, pluris facienda est ea quæ & sensu paratur & intelligentia, quorum alia causa est. Nam quod ad principia attinet, alia ratio est. Perspicuum est igitur fieri non posse ut sensu percipiendo, aliquid sciamus eorum quæ sub demõstrationem cadunt, nisi forte quispiam ducat sensu percipere idem efficere quod scientiã demonstratione paratam habere. Sunt tamen nonnulla quæ ad sensum priuationem referuntur in quæstionibus. Quædã enim si cerneremus, nunquam quæreremus: non quòd uidendo sciremus, sed quia ex eo quod cernimus rem totam comprehensam habemus. Vt si uitrum rimarum plenum uideamus, luménque per rimas diffundi, perspicuum etiam esset quamobrem lucæret, id est, eo quod singillatim in quoque id cernatur, itaq; esse simul intelligatur in omnibus.

Cap. XXV.

Eadem autem omnium ratiocinationum principia esse non posse, primum logicis rationibus docẽri potest. Aliæ enim ueræ sunt, aliæ falsæ conclusiones. Nam ut uerum licæat ex falsis concludere, at hoc certè uno modo fieri potest. Vt si a in c uerè, b autem uerbum medium falso dicitur. Neque enim a in b, neque b in c dicitur. At si harum propositionum media uerba sumantur, falsa erunt: propterea quòd ex falsis falsa omnis sequatur efficiaturque conclusio. Vera autem ex ueris sequuntur. Atqui alia sunt uera atque falsa principia. Deinde falsa principia non sunt eadem earum omnium quæ falsæ sunt. Falsa enim alia alijs opponuntur & aduersa & ea quæ simul esse nequeunt: ut iustitiam esse iniustitiam, aut ignauiam, & hominẽ equum uel bouẽ, & quod par est, id maius minúsue esse: neque enim omnium quæ uera sunt, eadem sunt principia. Diuersa enim sunt nec inter se apta & hærẽtia principia eorum omnium quæ multorum sunt generum. Ventiluti uniones cum punctis non conueniũt. Illæ enim situm nõ habent, hæc habent. Necesse est autem aut mediis uerbis omnia inter se conuenire, aut supra, aut infra: uel alia uerba sibi accommodata, alia aliena habere. Cõmunia etiam principia nulla esse possunt quibus omnia doceantur. Dico autem communia, ut omnia aut esse, aut non esse. Genera enim eorũ quæ sunt, uaria sunt atq;

diuersa, aliáque ijs quæ quanta sunt, alia ijs quæ qualia, soliꝰ conueniunt, cum quibus per communia monstrantur. Vā principia nonnulla paucora sunt conclusionibus. Cum enim principia propositiones sunt, tum propositiones existunt, aut assumpto, aut admixto uocabulo. Præterea conclusiones infinitæ incertæq; sunt, uocabula finita. Principia etiam alia necessaria sunt, alia cōtingentia ac fortuita. Ac si qui hoc modo rem considerent, profecto fieri non potest ut principiorum certus finitusque sit numerus, si infinitus sit conclusionum. Si quis autem contrà dicat, ueluti, alia esse geometriæ propria, alia numerorum, nonnulla medicinæ: quid aliud dicet, nisi principia diuersa esse artium? Ridiculum autem est dicere eadem esse, quòd eadem ut ita dicam, sibi eadem sint. Sic enim eadem erunt omnia. Neque uerò omnibus principijs quidus demonstrari, idem ualet quod omnium eadem esse principia. Stultum enim hoc admodum esset. Nam nec in disciplinis facilibus & apertis hoc, nec in retexendis argumentis fieri potest. Principia enim propositiones sunt, quæ ratione concludi nequeunt, à quibus diuersa conclusio assumpta ea quæ doceri non potest propositione efficitur. Quòd si quis dicat primas propositiones ad quas argumentum nullum sumi potest easdem esse principia, una in quoq; genere est. Si igitur nec omnia principia ad quidus docendum sumi oportet, nec id quod diuersum distinctumque est, ut sit diuersa unaquæque ars & scientia, relinquitur cognata esse principia omnium, aliúsq; alia doceri. Sed perspicuum est hoc fieri non posse. Demonstratum est enim principia genere differre eorum quæ genere differant. Cum enim duo sint principiorū genera, alia quæ ad aliud sumuntur, alia in quibus ars ipsa uersatur: ea quidem quibus aliud docetur, communia sunt: ea autem in quibus ars uersatur, propria: ut numerus, & magnitudo.

Caput XXVI.

Quod autem scientia comprehenditur, de scientia ipsa ab eo quod in opinione consistit, & ab opinione ipsa differt, propterea quòd scientia rei uniuersæ est & necessariæ, quod autem necessarium, aliter habere non potest. Sunt autē nonnulla uera illa quidem, uereq; sunt, sed tamen secus etiā esse possunt. In quibus perspicuum est scientiam minimè uersari, quādoquidem secus cadere

non possent ea quæ aliter possunt euenire. nec in eisdem uersatur intelligentia. Dico enim intelligentiam initium scientiæ. nec uerò scientia quæ sub demonstrationem non cadit, quæ eadem cognitio est propositionis ad quam ratio nulla, nec medium uerbum sumi potest. Cum autem uera sit & intelligentia, & scientia, & opinio, & id quod ab eis dicatur: relinquitur opinionem in ueritate falsoue ueri, sed quæ eadem secus etiam euenire possunt. quod quidem idem efficit, quod notitia propositionis non necessariæ, ad quã medium uerbũ nullúque ratio sumitur. Atq; ita esse hinc apparet, quòd imbecilla & infirmá opinio est, talisque natura rei de qua habetur opinio. Præterea nemo se in opinione esse existimat, tum cum putat nõ posse rem secus euenire, sed tum omnes se scire arbitrantur. At nihil prohibet, cum ita esse existimat, sed tamen secus rem posse, tum eum uersari in opinione, quasi de tali re sit opinio, necessariæ autem scientia. Itaque erunt qui quærant, quid causæ sit quamobrem non sit idem opinari atque scire, & idem opinio ac scientia, si quis concedat quòd sciat de eo omni se habere opinionem. Consequentur enim is qui scit & is qui est in opinione, sibi ut ueritate media uerba rationésque sumantur, quoad uentũ sit ad ea quæ iã nulla ratione doceri poterunt. Ita si ille scit, scit etiam is qui opinionem habet. Vt enim rem esse opinari possumus, sic quænam eius causa sit, quod medium uerbum est. Aut ita opinionem habebit de ijs quæ aliter euenire non possunt, quemadmodũ non possunt definitiones, quæ ad demonstrandum aliquid sumuntur, non opinari, sed scire dicetur. Si uerò uera esse putet, non tamen hæc eis conuenire per se ac natura sua, opinionem habebit, non uere sciet: remq; esse, & quæ eius causa sit, opinabitur, si modo ex ijs quæ demonstrari non possunt opinionem hauserit: si uerò non ex ijs opinionem collegerit quæ ratione concludi non possunt, rem tantum esse opinabitur. Opinio autem & scientia non omnino in eodem uersantur, sed ut falsa & uera in eodem est quodam modo, sic opinio in eodem uersatur & scientia. Nam opinionem ueram & falsam, ut nonnulli aiunt, eiusdem concedamus esse, cum alia incommoda suscipere cogemur, tum hoc approbabimus, non opinari quod quisq; falso sentiat. Quoniam autem idem multis modis dicitur, est quatenus potest, est quatenus non

Vt scientiam it a intelligentiam uero habiti remouebat

est nutè intelligentia ad scientiã vt ad effectũ seu ad eadem ad cõclusionem

scientiæ conclusionib et effectu diuturn

Omnem scientiam in ratione diuisa reflectina ad intellectũ scientiam in tũ tum

cognitionẽ scientiæ opinionib intellectũ docet esse in re

dilatate hoc differentiam cõmutari possit

ad vsque quemlibet exitum propriet

cognitio opinio

quamuis opinio diuisa sit scientiæ probat

posteriorem est enim ad scire quod opinatur certiũ

quod aliquis dubitans possit credere

certò scilicet fateatur, sed tamen nõ quidẽ dubitare

Hoc est poterit quis percipiam quæ necessaria sunt, opinionẽ habere, vt opinari hominẽ esse animal quia opinatur esse quid sensitiuũ. quod tamen secus euenire quit. quoniã tunc animi ex obiecta re error erit cum scientia

potest. Nam absurdum est & alienum, uerè opinari diametron aptè componi posse: diametron autem esse idem in quo uersentur opiniones, sic eiusdem & uera & falsa erit opinio. sed tamen utriusq; non eadem ratio & definitio est. Similiter eiusdem est & scientia & opinio. Quædam enim sic in animali uersatur, ut non possit non esse animal, alia autem sic ut possit: ueluti si una in homine per se, altera in homine illa quidem, sed nō per se in homine uersetur. Eadem enim res est, quoniā homo est, quodam autem modo non eadem. Ex quibus hoc perspicuum est, eandē rem simul non posse & opinione comprehendi & scientia. Eodem enim tempore existimaret aliquis idem tum aliter tum non aliter cadere posse, quod fieri non potest. In diuersis enim, ut dictum est, utrumq; in eadem re uersari potest, in eodem autē non item. Simul enim existimaret, uerbi causa, hominē idem esse quod animal. Hoc enim posuimus esse, fieri non posse ut sit non animal, non idem quē animal. Nam positum sit hoc fieri posse. Cætera autem quemadmodum tribuenda sint in rationem, intelligentiam, scientiam, artem, prudentiam & sapiētiam: alia eius potius quæ naturam, alia eius quæ mores attingit, sunt disputationis.

Cap. XXVII.

Solertia autem aut celeritas ingenij, quædam est causæ, ita breui tempore ut percipi non possit, inuentio. Vt si quis cum uidit lunā habere semper eam partem quæ luceat soli oppositam, celeriter eius causam perspexerit, quòd à sole lumē accipiat. aut si quē piam cum diuite colloquentem, intellexerit eum mutuum accipere, aut nonnullos amicos esse, quòd sint eiusdem inimici. Qui enim extremas causas cognitas habuerit, idem omnes quæ in medio interiectæ sunt cognouerit. positum sit a idem efficere quod res lucens soli aduersa, b idem quod lumen à sole accipere, c lucna: profectò c, id est, lumæ, b quod est lumen à sole accipere conuenit, in b autem a intelligitur, id est, id quod lucet aduersum ei esse à quo lumen accipiat. Ita etiam a in c sumpto b intelligetur.

ARISTOTELIS ANALYTICORVM

posteriorum liber secundus, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacœno interprete

Caput I.

A Quæ in disputationem inducunt totidem numero sunt, quot ea quæ sciuntur. In disputationem autem quæstionum inducunt: An conueniat, quamobrem conueniat an sit, & quid sit. Cum enim quærimus utrum hoc an illud conueniat plura complectentes, ueluti cum quærimus utrũ sol deficiat nécne, tum an conueniat quærimus. Idq; ex eo perspici licet, quòd cum inuenimus eum deficere, quærere desistimus, quòd si initio cognitum habeamus, eum deficere, non quærimus, num deficiat. Cum autem rem conuenire scimus, tum cur conueniat, quærimus. ut cum perspectum nobis est, deficere solem, aut moueri terram: cur deficiat, aut moueatur quærimus. Atque hæc quidem hoc modo. Alia autem quædã, alio modo quærimus. ut sit nécne sit Centaurus, aut deus. Illud autem, an sit, nécne omnino dico, non, sitne album aliquid nécne. Cum autem exploratum habemus esse in rerũ natura aliquid, tum quid sit quærimus. ut quid sit deus, quid sit homo.

B Ac ea quidem quæ quærimus, quæq; cum inuenimus, scimus, tot sunt numero.

Cap. II.

Cum autem hãc quæstionem ponimus, An conueniat, aut An sit omnino: tum hoc quærimus, sitne eius causa, & mediũ uerbũ. Cumq; cognitum habemus uel an conueniat, uel an sit, aut ex parte, aut omnino, rursumq; causa quæ sit quærimus, aut quid sit: tum quod sit medium, quærimus. Voco autem quale quid sit, aut an sit ex parte, uel omnino: ex parte, ut an luna deficiat, an crescat: His enim quæstionibus an aliquid conueniat, nécne quærimus: omnino autem, ut si quæratur sit ne luna, aut nox, nécne sit. Hoc ergo his quæstionibus quæritur, sitne medium, & quódnam sit mediũ. Causa enim medium est. Omnibus autem quæstionibus hoc quærimus, sit ne causa nec ne. Cum autem causam esse aliquam cognouimus, quænam ea sit exquirimus. Causa enim cur sit no hoc uel illud, sed omnino cur sit in rerum natura, uel non cur sit omnino, uerùm quale nam sit eorum quæ per se aut non per se dicantur.

medium nominatur. Quod autem omnino est, id subiectum, id est, rem de qua agitur appello, ut lunam, uel terrã, uel solem, uel triangulum: quale autem quid, ut defectionem, æqualitatem & inæqualitatem: de quibus hoc quæritur, sint nè medium. In his enim omnibus perspicuum est eandem quæstionem esse quid sit, & cur sit. Quid est defectio? luminis in luna terræ interiectu priuatio. Quæ causa est defectionis, aut cur luna deficit? quia terræ obiectu lumen deficit. Quid est concentus? ratio numerorũ in acuto & graui sono. cur acutus & grauis tonus consentiunt? Quia rationem numerorum habent acutus & grauis tonus. An acutus & grauis tonus conuenire possint? Sit ne in numeris eorum ratio? Cum autem esse cognouerimus, tum quænam sit ratio quærimus. Esse autem medii & causæ quæstionem ea indicant, quorum medium & causa sub sensum cadit. Quærimus enim cum sensum non habemus, ut defectionis, sit necne sit. Quòd si supra lunæ orbem essemus, nunquam, an esset ne & quænam eius causa esset, quæreremus, esseq; id simul ac statim perspicuũ & cognitum. Ex eo enim quod sensum eius haberemus, generalem etiam uniuersamq; haberemus scientiam. Sensus enim quo intelligeremus hoc uel illo tempore terram obijci, hoc etiam nobis indicaret, hoc uel illo tempore esse defectionem, ex quo uniuersa cognitio oriretur. Ergo quemadmodum diximus, eadem scientia est, qua quid sit, & qua cur sit cognoscatur. Quod sit duobus modis, uel omnino, & cum aliquid non conuenit, uel cum aliquid conuenit. ut duos rectos habere, uel maius esse uel minus. Illud igitur perspicuum est, omnia quæ in disputationem incidant, causæ medijq; esse quæstionem.

Cap. III.

Quemadmodum autem definitio demõstretur, & quis sit eorum modus, quid sit quorumq; definitio dicamus, ita tamen ut de eo primum disputemus. In quo inde ducamus exordium, inde commodissimè ducitur earum disputationum quæ inter se aptæ conuinctæq; sint. Quærat enim aliquis, fierine possit, necne ut eadem eademq; ex parte definitione ac demonstratione cognoscatur. Definitio enim naturæ & essentiæ est, omnis autem natura & essentia res uniuersa est, & dicitur. Demonstrationes sunt aliæ gentes, aliæ non ad totum genus accommodantur. ueluti eæ quæ

secundæ formæ attributæ sunt, nec ipsæ omnes: eæ autem quæ tertiæ formæ sunt, non ad uniuersum genus pertinent. Deinde nec earum quidem quæ in prima forma reperiuntur & dicentes sunt, omnium definitio est. ut omne triangulum duobus rectis angulis pares habere. Cuius ratio est, quòd scire id quod demõstratur, aliud nihil est, nisi demonstrationem habere. Ita si in his demonstrationis locum habet, profectò eadem aperiri definitione nullo modo possunt. Sciret enim aliquis & cognosceret ex definitione, qui idem demonstrationem non haberet. Nihil enim prohibet eam non eodem tempore suppetere. Atq; etiam ex inductione facilè hoc intelligi potest. Nihil enim unquam definitione adhibita scimus, nec eorum quæ per se, nec eorum quæ non per se comeniunt. Præterea si rei naturæ essentiæq; cognitio quædam definitio est, ea quæ huius generis sunt, perspicuum est non esse in naturis & essentijs. Ac illud quidem perspicuum est, non esse definitionem eorum omnium quorum etiam sit demonstratio. Quorum autem definitio est, an omnia sub demonstrationem cadat, nécne quæramus. Vnde quidem certè ratio ad hanc quæstionem eadem sumi potest, quæ ad superiorem. Cum enim unius quia unum sit una sit scientia, & scire id quod sub demonstrationem cadit, aliud sit nihil, nisi demonstratione præditum esse, profectò aliquid efficietur quod sciri non potest. In quo enim est definitio, is sciet sine demõstratione. Præterea demonstrationum sunt definitiones principia, quæ demonstrari non posse, suprà docuimus: uel certè, principia demonstrantur, eruntq; principiorum alia principia, in eóque nullus erit nec modus nec finis: aut definitiones quæ principiorum nomẽ obtinent, demonstratione concludi non poterunt. An uerò si non omnium earundem, at certè alicuius eiusdem possit esse nécne possit & definitio & demonstratio? Neque enim eius demonstratio, cuius definitio est. Nam cum definitio naturam rei explicet, demonstrationes uidentur omnes quid sit res & præponere & sumere. ut mathematicæ, quid unio, quid impar, aliæque eodem modo, præterea demonstratio omnis aliquid in alio aut dici, aut non dici docet, ueluti exempli causa esse uel non esse. In definitione autem nihil aliud de alio dicitur, ut

neque animal de eo quod bipes est, neque hoc de animali, neque de
nique figura de eo quod planũ est. Neq; enim in definitione quod
planum est de figura, neq; figura de eo quod planum est dicitur. Tã
uerò aliud est quid res sit, aliud rem conuenire monstrare: quorũ
quid sit res definitio docet, hoc autem in illo dici aut nõ dici demõ
stratio. Diuersorum autem aliorumq; alia demonstratio est, nisi
forte una sit totius pars quædam: ueluti si demonstratum est omne
triangulum duos rectos angulos habere, hoc etiam demonstratum
est, eã figuram habere, quæ sit paribus cruribus: pars enim est, il-
la autem totum. Eam autem rationem nõ habẽt inter se hæc duo,
esse & quid sit, cum præsertim non sit unum alterius pars. Per-
spicuum est igitur nec eorũ quorũ definitio, omniũ esse demonstra-
tionẽ. nec ea quorum sit demonstratio, omnia definitione posse ex-
plicari. Ita omnino nullius eiusdem rei utrumq; haberi potest. Ex
quibus perspicuum est, nec idem definitionem ac demonstrationem
esse, nec alterum altero contineri. Eandem enim rationem res ea
quæ subijciuntur, inter se haberent. Ac de his quidem hactenus sit
disputatum. Cap. 6 IIII.

Eius autẽ quod quid sit res explicat, utrũ sit ratiocinatio & de-
mõstratio, nec ne sit, quẽadmodũ ratio modo proponebat. Ratio-
cinatio enim aliquid in alio dicit aut nõ dicit sumpto uerbo medio de
monstrat. definitio autem proprium quiddam est, & in natura
quæstione dicitur quæ necessariò reciprocantur. Si enim a sit pro
prium, profectò ipsius etiã b & hoc ipsius c erit. Ita propria alia
aliorum erunt omnia. At uerò si a in naturæ quæstione omni b
conuenit, & uniuersè b de omni c in naturæ quæstione dicitur, ne
esse est etiam a in naturæ quæstione omni c conuenire. Quòd si
quis non hoc modo iteret, non necesse erit a in c in naturæ quæstio
ne dici, si a in c in naturæ quæstione dicatur, b autem de ijs omni-
bus quibus conuenit in eadem quæstione non dicatur. Quòd si
utrumque horum illam particulam complectatur, b etiam in c in
definitione dicetur. Si igitur definitionem complectatur tam propo
sitio quàm assumptio, ante in medio uerbo definitio collocabitur.
Omnino si demonstrari potest quid homo sit, ponamus c hominẽ
esse, a definitionem, siue sit animal bipes, siue aliquid aliud: prose

cto si qua conclusio sequetur, necesse erit a omni b conuenire. Huius autem alia ratio media erit. Ita etiam hominis definitio sequetur in conclusione. Sumat igitur id quod demonstrandum est. Est enim b hominis definitio. In quo duarum propositionū principiorūq; & eorum quæ docēri nulla ratione possunt, habenda ratio est. Hoc enim quod dico, in eis maximè perspici licet. Qui igitur recta ratione docēt quid sit animus, quidq; homo, aut aliud quidus eorum quæ sunt, ij principium petunt. Vt si quis hoc postulet, animum esse id quod ipsum sibi sit causa uiuendi, idq; uelit esse numerum qui se ipse moueat, is necesse est hoc petat, animum idem esse quod numerum, qui se ipse moueat sic tanquam idem sit. Non enim si a ex b, & hoc ex c consequens est, propterea ipsius c a erit definitio, sed de eo tātum ut re dicetur. Nec si a definitio est quædam & de omni b dicitur. Etenim animalis definitio de hominis definitione dicitur. Verum est enim omni definitioni hominis, definitionem animalis conuenire, ut etiā omnem hominem esse animal, sed non ita, quasi sit unum. Si igitur non ita sumat, non concludet a esse ipsius c definitionem. Sin hoc modo sumat, ante sumptum erit b c ipsius definitionem esse. Ita non est demonstratum, principium enim sumpsit.

Cap. V.

Nec uerò ratio ea quæ a diuisionibus sumitur, concludit, quæ admodum in retexendis formis dictum est. Nusquam enim his sumptis & concessis, necessaria conclusio sequitur, quemadmodū ne is quidem qui inductionem adhibet, demonstrat. Neq; enim peti debet conclusio, nec uera esse aut sequi cōcessa, sed sumptis illis & cōcessis necessaria sequi debet, etiam si is qui respōdet non cōcesserit. Vt si quæratur, sit ne homo animal an manimatus? deinde sumptum sit esse animal, profecto nō cōclusum est. Rursus, omne animal, aut gradiens esse, aut aquatile, sumptum; sit esse gradiens, & hoc esse hominem, non necesse est effici ex ijs quæ sumpta sunt, hominem esse hoc totum, animal gradiens, sed hoc etiam decipitur. Nihil autem interest in multis ne an in paucis hoc modo fiat. Eadem enim ratio est. Quapropter tractatione quidē eorū etiā quæ ratiocinatione cōcludi possunt, nihil cōcluditur ab ijs qui ex ea ita progredi instituunt. Quid enim

prohibet totum in homine uerè dici, cum interea eius naturam essentiámque non explicabit? Quid etiam prohibet aut addere aliquid, aut detrahere, aut etiam prætermittere eorum quæ ad essentiam naturámq; pertineant? Atq; hæc quidem missa faciamus. Quanq; autem is qui petit principium retexere potest sumptis ijs omnibus, quæ definitio complectatur, idque quod deinceps sequitur duidere, nihilq; prætermittere. quod necesse est, si omnia in diuisionem cadant, nihilq; absit, quod necessario faciendum est, propterea quòd in formam aliam iam diuidi non debent: tamen non est ratiocinatio, sed alio modo rem patefacit, quod non est incommodum, præsertim cum is qui inductionē tractat, etsi fortasse non demonstret, tamen aliquid explicat. Ratiocinationem autem nō tractat is qui ex diuisione definitionem colligit. Vt enim in ijs conclusionibus, ad quas nulla uerba media, nullæq; causæ sumuntur, si quis concedat, his positis, & concessis, necesse esse illud sequi, usuenit ut causa quæ sit, quæratur: sic in definitionibus quæ diuisione explicātur, quid sit homo: animal mortale, quod pedes habeat, bipes, sine pennis, quā obrē quæri potest in quaq; adiunctione. Discet enim docebitq; ut sibi uidetur, diuisione, omne animal uel mortale esse, uel immortale. At qui non omnis talis oratio, definitio est. Ex quo perspicuum est, ut diuisione aliquid demonstratum sit, at definitionem certè non esse ratiocinationem.

Cap. VI.

Sed hoc etiam quæri potest, num demonstrari possit ea definitio quæ rei essentiam naturamq; explicet, hac tamen lege, ut rei natura & essentia id intelligatur quod propria quæ definitio complectatur, explicent, solaq; hæc sint in definitione, & totum sit prius. Hoc enim illius essentia est. An rursus hoc etiam loco sumpta definitio est? Præsertim cum medium ad aliquid demonstrandum sumi oporteat. Præterea quemadmodum in ratiocinatione definitio sumi non debet, propterea quòd aut totum genus aut partem complectitur ea propositio ex qua ratiocinatio constat: sic nec hoc loco definitio esse debet in ratiocinatione, sed ea ab ijs quæ posita sunt excludenda est. Quòd si quis dubitet an confecta tractaq; ratiocinatio sit, occurrendum ei est, esse. Hoc enim positū est,

esse ratiocinationem. Et ei qui neget definitionem concluſum esse, respondendum est, certè esse. hoc enim posuimus esse definitionem. Ita absit etiam necesse est à ratiocinatione definitio, uel definitione aliquid concludatur. Quod etiam fit, cum ex concessione aliquid docetur, ut si concedatur malum hanc esse definitionem, quod duuidi potest: contrarij contraria erit definitio, in quibus aliquid cõtrarium est. Cum autem bonum malo sit contrarium, & quod duuidi non potest ei sit quod potest: certè boni definitio sit necesse est, quod duuidi non potest. Etenim hic quoque definitio sumitur, sumiturq; ad demonstrandum definitio. Sed sit alia sane ea quæ sumitur, nihil refert. In demonstrationibus enim aliud de alio dicitur, sed nõ idem, aut cuius eadem ratio est, & reciprocatur. Ab utroque autem & eo qui diuisione docet aliquid, & ab eo qui huiusmodi ratiocinatione, idem quæri potest, cur erit homo animal bipes gressibile, non animal & gradiens? Ex ijs enim quæ sumuntur non necesse est unum id quod ducitur effici, sed eo modo quo idem homo & musicus esset & grammaticus.

Cap. VII.

Quî igitur fieri potest, ut is qui rem definiendo aperit, rei essentiam naturamq; demonstret? Neque enim tanquam ex ijs quæ concessa sunt demonstrans, perspicuum facit necesse esse illis concessis aliquid aliud concedi (hoc enim demonstratio est) neque rerũ singularum inductione docebit, cum certæ perspicuæq; sint, totum ita esse, quòd nihil secus sit. Non enim quid sit res docet, sed uel eã esse uel non esse. Quæ ei tandem alia ratio relinquitur? Neque enim quidem certè sensu, digitóue monstrabit. Iam quo tandem modo quid sit homo docebit, cum necesse sit eum qui sciat quid homo sit aut quidnis aliud, eum etiam esse exploratum habere? Quod enim non est, id esse nemo nouit, sed solum quid oratio uel nomen significat. ut cum dico tragelaphus, quid autem sit tragelaphus, sciri non potest. Atqui si quid sit demonstret & esse, & quomodo sit eadem oratione monstrabit. Nam & definitio aliquid declarat, & demonstratio: quid autem sit homo aliud est, aliud esse hominem. Deinde cum in ea simus sententia ut dicamus necesse esse etiam demõstratione doceri rem esse, nisi fortè sit essentia &

definitio, esse autẽ rẽ nõ sit ullius rei essentia et natura, (neq; enim id quod est, genus est) certè demonstratio eò adhibebitur ut res esse doceatur. Id quod etiam hoc tempore artes faciunt. Geometra enim sumpto eo quid triangulum significet, tum esse demonstrat. Quid igitur docebit is qui rem definiendo aperit an quid sit triangulum? Qui ergo sciet definitione quid sit res, idẽ an sit nesciet, quod fieri non potest. Illud etiam perspici licet ex ijs definitionum generibus quæ mox exponentur, eos qui rem definitione aperiunt, an ipsa sit non docere. Nam ut ex medio id quod definitur etiã æquè pateat, at certè quæ eius sit causa, & quamobrem hoc sit circulus, quæritur. Aliter enim dici posset esse mons æneus. Neq; enim definitiones declarant posse esse id quod dicitur, neq; id cuius sunt esse definitionem, sed semper dici potest, quid ita sit. Quòd si is qui rem definit demonstrat, uel quid sit, uel quid nomen significet, docet. Si nullo modo quid sit demonstrat, definitio oratio erit idẽ quod nomen significans. At hoc absurdum est, primum enim ea quæ non sunt in essentiarum numero, & quæ nusquam sunt definitione explicarentur. Exponere enim explicareq; licet ea etiã quæ nulla sunt. Deinde omnes orationes definitionis ilim nomẽq; obtinerent. Licèat enim nomen cuius orationi imponere. Ita & definitiones disputantes dicemus, & Ilias erit definitio, præterea ars nulla hoc nomen illud declarare doceret. Ex quo efficitur, ne definitiones quidem hoc indicare ac profiteri. Quapropter ex his quidẽ perspicuum est, aliud definitionem esse, aliud ratiocinationem, nec eiusdem ratiocinationem definitionemq; esse: & præterea nec definitionem quicquam demonstrare, aut docere: postremo illud etiam, nec ex definitione quid sit res, nec ex demonstratione posse sciri.

Cap. VIII.

Quorum omnium quid rectè, quid secus dicatur, rursum uidendum est, quidq; sit definitio, & quid res sit, possit ne aliquo modo, an nullo modo demonstratione concludi, & aperiri definitione. Quoniam autem nihil, ut diximus, interest sciamus quid res sit, an causam rei si sit: eiusque ratio est, quòd aliqua est causa, eáque aut eadem, aut alia: si alia, aut eius modi quæ demonstrari possit, aut quæ non possit: profecto si

alia est, demonstrariq; potest, media sit causa necesse est, & in prima forma doceatur. Quod enim demonstratur, id ei ad universum genus accommodatum esse, & adesse debet. Ac una quidem ratio erit ea quae modo conquisita est, quid sit res per aliud ostendere. Eorum enim quae quid sit res explicant, medium sit aliud quid res sit declaret, propriorumq; proprium, necesse est. Ita aliud demonstrabit aliud non demonstrabit eorum quae naturam essentiamq; eiusdem rei explicabunt. Atque haec quidem ratio, non posse esse eius quod quid res sit declaret demonstrationem, suprà exposita est. Est autem ratiocinatio ex logica petita, qua id quod rei naturam explicat, concluditur.

Cap. IX.

Id quo pacto fieri possit ita dicemus, si paulò altius principium repetierimus. Quemadmodum enim tum causam rei exquirimus, cum eam esse tenemus, interdumq; simul utrumq; perspicuum & certum est, nec tamen ante quae causa rei sit cognosci potest, quàm ea esse sciatur: sic rei essentia sine eo, an sit, cognosci nullo modo potest. Neq; enim scire possunt quid res sit ij, qui eane sit ignorent. Res autem an sit, aliàs casu & fortuito tenemus, aliàs cum aliquid eius dem rei cognoscimus, ut tonitruum esse sonum quendam nubium, & defectionem esse luminis privationem, & hominem esse animal quoddam, & animum id quod se ipsum cieat. Ac quae fortuito esse scimus, ea nullo modo cum eo quod quid sit res aperit, cohaereat necesse est, praesertim cum ea ne an sint quidem sciamus. Quae vero autem quid sit quippiam, nisi sit cognitum, an sit, nihil quaerere est. Quae autem scimus an sint, facile est. Itaq; quemadmodum rem esse cognoscimus, sic quid sit res quodammodo tenemus. Quorum igitur aliquid eius quod quid sit res explicat, tenemus. exemplum ponamus primum hoc modo: Sit a defectio, c luna, b terra. obiectio. illud quidem, an deficiat necne, quaerere, aliud nihil est nisi sit b necne sit. Hoc autem utrum quaeras, an sit eius causa & ratio, nihil interest. quod si sit, illud etiam esse dicimus. Aut utrius repugnantiae ratio est, eiusne quae duos rectos habere significat, an eius quae non habere. Cum verò inuenerimus, simul & an sit, & quid sit res, cognitum habemus, si ex medio uerbo id causáq;

sciatur? Alioqui rem esse, non cur ea sit cognoscimus. Sit c luna, a defectio, b cum luna plena est non posse umbrã esse si nemo sit in medio nostri. Profecto si in c b intellizatur, id est non posse umbrã existere si nemo sit in medio nostri, & huic a, id est deficere conueniat, perspicuũ est deficere: cur autem deficiat, nõdum exploratum est: & defectionem esse scimus, quid autem sit, non scimus. Cum autem perspicuum est a in c conuenire, cur conueniat, aliud est nihil nisi quærere quid sit b, utrum interpositio, an lunæ cõuersio, an lucis priuatio, quod alterius extremi uerbi, id est a ratio est. Est enim defectio terræ obiectio. Quid est tonitruum? ignis in nube restinctio. Cur tonat? quia ignis in nube extinguitur. Sit a nubes, a tonitruum, b ignis in nube restinctio: certè in c, id est, in nubem b conuenit. Ignis enim in ipsa restinguitur: huic autem a, id est sonus cõtinuent, est q; b ratio & causa primi uocabuli. Quòd si rursum huius aliud medium & causa sumatur, erit ex ijs causis quæ reliquæ sunt. Ac quemadmodum id quo quid res sit aperitur, sumatur, dictum est. Ex quo perspicuum est, quid res sit, quanquam nec ratione concludi, nec demonstratione possit, id tamen ex ratiocinatione cognosci posse & demonstratione. Ita fit ut nec sine demonstratione sæpe comprehendi possit quid res sit, cuius sit alia causa, nec ipsum quemadmodum in quæstionibus dixi, in demonstrationem cadere possit.

Cap. X.

Cum autem aliquibus data sit causa quædam alijs non sit, perspicuum est eorum quæ quid sit res explicant, alia esse quæ principia & capita sint, quæq; nulla ratione demonstrari possint, quæ eadem & esse & quid sint ponendum est, aut alio modo perspicua sibi facienda sunt, id quod ij faciunt qui numerorum rationem tenent. Nam & quid unio sit, & eam esse ponunt. Quæ autem medium, aliamq; causam habent cur sint, ea demonstratione ut dixi mus, doceri possunt, etsi nõ quid res sit demonstretur. Quoniam autem definitio oratio est quid sit res explicans, profecto quædã erit oratio quæ quid nomen declaret, explicabit, aut oratio alia quæ descriptio dicitur. Vt quid significet, quid sit triangulum, quod quidem cum tenemus, tum cur sit quærimus. Sed difficile est ea quæ an sint nescimus, hoc modo comprehendere: cuius difficultatis hæc

causa ante exposita est. q̄ sit nec ne sit nō scimus nisi impropriè & temere ac casu. Vnaquæq; autē oratio dupliciter dicitur, alia coniunctione, ut ilias: alia ea quæ unum uni, non per aliud, conuenire declarat. Ita prior illa quidem significat, sed non demonstrat, posterior autem erit, ut perspici licet, quasi naturæ rei demōstratio, nec aliud re nisi uerborum collocatione à demonstratione differet. Interest enim dicas, cur tonet, an quid sit tonitruum. Respōdebis enim hoc modo, quia ignis in nubibus restinguatur. Cum autem quæratur, quid sit tonitruum, hoc modo, est sonus ignis qui in nubibus restinguitur. Ex quo perspicuum est, eandē orationē alio atq; alio modo enumciari, ita tamen, ut cū illo modo enūciatur, perpetua demōstratio sit: cū illo, nomen obtineat definitionis. Præterea tonitrui definitio hæc est, sonus in nubibus, quæ eadē demōstratiōis quid sit res, cōclusio. At uero eorum quæ mediū nō habent, definitio, expositio est quid res sit demōstratiōis expers. Ergo unum definitionis genus, oratio est quid sit res explicās, quæ demōstrari nō potest. Alterū ratiocinatio eius q̄d quid res sit explicat, sola productione à demonstratione diuersa. Tertiū demōstratiōis eius quo quid sit res apit, cōclusio. Perspicuū est igitur ex ijs quæ dicta sunt, & quatenus sit res & quatenus non sit eius q̄d rei naturā explicat, demonstratio, & quorum sit, & quorum non sit: præterea quemadmodum id affectum sit ad demonstrationem, & quatenus eiusdem esse possit & quatenus non possit.

Cap. XI.

Quoniā autē tum deniq; rem scire nos arbitramur, cū eius causam cognitā habemus, causarū autē quatuor genera sunt, unū eorū quæ quid res sit explicant: alterū cū positis aliquibus, aliud sit necesse est: tertiū efficiētis: quartū finis: hæc quidē ōnia sumpto medio causaq; mōstrātur. Nā illud genus causæ quo posito aliud esse necesse est: si una ꝓpositio sumatur, nō pōt demōstrari, sed si duæ ut minimū, pōt. q̄d tū deniq; accidit, cū mediū unū habēt: quo uno sumpto, necessaria sequetur cōclusio. Q̄d etiā ꝓspicuum fiet hoc modo: Quid ita rectus est ăgulus is q̄ in dimidio circuli descriptus est? aut quo si sit, rectus est? Sit a rectus ăgulus, b dimidiū duorū rectorū, c ăgulus in dimidio circuli delineatus: b q̄dē causa est, cur a.i. rectus ăgulus in c.i. in angulū in dimidiato circulo delineatū cadat. Hic enim ipsi a par & æqualis ē, c aūt ipsi b: duorū eni rectorū medio ē.

Si igitur b ſit, id eſt medius angulus duorum rectorum, a in c, id eſt in angulum rectum qui in dimidiato circulo deſcriptus eſt, conuenit. Hoc autem cauſæ genus & rei natura & eſſentia idem ſunt, cum id declaret oratio. Atqui eſſentiæ rei cauſa media demonſtrata eſt. Cur autem Medicum bellum Athenienſes gſſerint, quæ cauſa fuerit cur bellum geſtum ſit cum Atheniẽſibus, quòd in Sardos cum Aeretrienſibus impetum fecerint. Hoc enim primum inciauit. Sit a bellum, b priores impetum faœre, c Athenienſes: b quidem in c conuenit, id eſt in Athenienſes, qui priores impetum fecerunt: a autem in b ducitur, id eſt in eos qui bellum gſſerunt cum iis qui priores iniuriam intulerunt. Ita a in b intelligitur, id eſt bellũ gerere cũ iis qui laceſſierunt, b autem in c, id eſt in Athenienſibus, laceſſiuerunt enim. Ex quo perſpicuum eſt, in hoc etiam cauſæ genere medium eſſe eam cauſam, quæ prima inciauerit & permouerit. Eorum autem quorum cauſa finis eſt, exemplum erit tale: Cur deambulat? ut ualeat. Cur domus comparata eſt? ut ſupellex ſeruetur. illud quidem fit cauſa ualetudinis, hoc habendi conſeruandiq; gratia. Hæ autem duæ quæſtiones, cur à cœna ſit ambulandum, & qua de cauſa, nihil differunt. Sit c ambulatio à cœna, b non innatare eſculenta, a ualere: ita fiet, ut impedire quo minus eſculenta in ſtomacho innatẽt, huic, à cœna deambulare, conueniat, quod idẽ ſalubre eſt. Videtur enim in c id eſt huic, à cœna deambulare, b non innatare eſculenta, conuenire: in hoc autem a, id eſt ſalubre. Quid ergo cauſæ eſt, cur a in c cadat? certe b, idem finis, hoc autem eſt ut illius ratio & cauſa, a enim afferetur. Cur autem b in c intelligitur? q̃ ualere non eſt aliud niſi ita habere. Mutandæ ſunt autem rationes, & ita denique magis perſpicua fient omnia. effectus autem hic contrà, q̃ in cauſis efficientibus, collocantur. Illic enim medium uerbum primum eſſe debet, hic autem c extremum, poſtremus uerò finis. Fieri autem poteſt, ut idem & ad finem referatur, & ad materiæ neceſſitatem: ut ſi quæratur, cur lumen per laternã diffundatur. Nam & id quod ex tenuioribus minutioribuſq; partibus conſtat, per maiores uias ac poros diffunditur, ſiquidem lumen ex eo oritur q̃ diffundatur, & aliqua de cauſa, ut ne offendamus. An igitur ſi quid eſſe poteſt, etiam oriri fieriq; poſſit. ut ſi to-

nat restincto igne, necesse sit stridorem sonum q; edi, & quemadmodum aiunt Pythagorici, minarū causa ijs qui sunt in tartaro, ut terreantur. Huius autem generis plurima & maxima in ijs quæ natura instituuntur constant q; reperiuntur. Quædam enim ad finem natura dum facit refert, alia necessario facit. Duplex est autem necessitas. Alia enim à natura & appetitu proficiscitur, aliam uis affert. Vt lapis sursum, & deorsum necessariò impellitur, sed non eadem necessitate. Ea autem quæ ratione & consilio efficiuntur, partim nunquam casu fiunt, ut domus, & statua: nec necessitate, sed finis alicuius gratia: partim etiam casu, ut ualetudo, & salus. quod in ijs contingit maximè, quæ hoc modo & secus euenire possunt, quoties effectus non à fortunæ temeritate proficiscitur. Itaq; perfectū bonū alicuius finis gratia efficitur, id q; uel natura uel arte. Nihil aũ eorū quæ casu fiunt, ad finẽ ullū refertur. Eadem autem causa quæ est eorum quæ sunt in rerum natura, est etiam & eorum quæ efficiuntur, & effectorum & rerum futurarum: medium enim causa est: nisi p eorum quæ sunt, id quod est, causa est eorū quæ fiunt: id quod efficitur, rerum effectarum: id q; effectum est, & quod futurum est, futurarum. Vt si quæratur, cur fuit defectio? respõdeatur, p terra in medio fuit. fit etiam defectio, terra in medio efficitur: erit, quia erit in medio: est, quia est. Quid est glacies? Sumatur esse aqua concreta, & congelata. Sit a aqua, a congelata, b causa media, priuatio omnis caloris: profecto b in c conuenit, & b in a, id est in id quod congelatum est. Atqui gignitur glacies, cum b gignitur: orta est, cum est orta: erit, cum erit. Atq; hoc quidem causæ genus eiusq; effectus simul oriuntur, cum oriuntur: simul sunt, cum sunt in rerum natura. Quod fit in præterito & futuro tempore eodem modo.

Cap. XII.

In ijs autem quæ non sunt simul, an in continuo perpetuóque tempore, ut nobis uidetur, aliæ aliorū causæ sint, quæstio est. Eius quidem effectus qui superiore tempore extitit, alia est causa quæ facta est: eiusque qui futurus est, ea etiam quæ est futura: & eius qui gignitur, ea etiam quæ facta est superiore tempore. A hoc autem [illegible] posterius factum est, ratiocinatio ducitur, enim etiã cau

principium; erit id quod factum est. Quod fit etiam in ijs quæ
ducitur. Veluti non sequitur, si hoc factum est, propterea id quod
posterius est factum esse. Eadem est etiam ratio rerum futurarum.
Neq; enim infinito, neq; definito constitutóq; tempore euenient, ut
quoniam uerè hoc factum esse ducitur, uerum etiam sit id quod po-
est hoc factum esse, cum iam alterum extitit. Eadem etiam futuro
rum ratio est: nec quia hoc factum est, illud erit. Mediũ enim &
causa, eodem tempore quo effectus debet extitisse: ita tamen, ut eo-
rum quæ facta sunt, id quod factum est: eorum quæ futura sunt,
id quod futurũ est: eorum quæ fiunt, id quod fit: eorum quæ sunt,
id quod est in rerum natura, causa sit. Eius autem quod factum est,
& eius quod erit, causa eodem tempore quo effecta, esse non po-
test. Præterea nec indefinitum, nec definitum certumq; tempus id qđ
interiectum est, potest esse falsum enim erit esse medio tempore. Vi-
dendũ est autem quid sit cõtinuum, ut in rebus ex eo quod factum
est, id quod fit sequatur. An hoc perspicuũ est, id quod factum sit,
cum eo quod fit nõ cohærere? Neq; enim id quod fit, cum eo quod
factum est, cohæret. Sunt enim fines & indiuidua. Quemadmo-
dum igitur puncta non sunt apta nec cohærentia inter se, sic nec ea
quæ fiunt. Vtrumq; enim eorum diuidi non potest. Ob eandemq;
causam nec id quod fit, cũ eo quod factum est cohæret. Quod enim
fit, diuidi non potest: quod factum est, potest. Quam ergo rationem
linea ad punctum habet, eandem habet id quod fit ad id quod fa-
ctum est. In eo enim quod fit, infinitus eorum numerus quæ facta
sunt, continetur. Sed de his aperte dicendum erit in ijs libris qui-
bus uniuerse de motu scribemus. Ac de eo quidem, quæ sit natura
& ratio medij quod causa est, cum effectus ex ea non simul sequi
tur, hactenus. Necesse est enim in his etiam principium & causam
eiusmodi esse, quæ medio & ratione doceri non possint. Vt si
ponamus a factum esse, quoniam c extitit, & c posterius esse fa-
ctum, a autem superiore tempore, ita tamen, ut c sit principium,
propterea quòd instanti tempori quod initium temporis est, sit pro
pinquius, ponamus etiam c factum esse, si a factum sit: his ita po-

tis & constitutis, si d factum sit, a extiterit necesse est, cuius c causa sit. Si enim d factum est, necesse est c effectum esse, quo effecto, a factum sit prius necesse est. Ei autem qui ita medium causam q; sumet, resistendum erit tandem aliquando in aliquo, cuius medium causaq; nulla erit, aut certè finem progrediendi nullum faciet. Non enim causa quæ facta est, cum effectu quemadmodum dictum est, cohæret, sed necessario incipiendum est à medio & principio, cuiusmodi est tempus instans. Quod item fit in uerbo erit. Si enim d uerè dicitur fore, necesse est antea uerè dici a fore, cuius c causa sit. Nam si d erit, a antea erit. Si autem c erit, erit a superiores tempore. Est etiam in his infinita diuisio. Neque enim futura inter se cohærentia sunt. Atque etiam in his sumenda est propositio quæ ratione demonstrari nequeat. Operum autem hæc natura & ratio est. Si domus exædificata est, fecti sint & fuerint lapides necesse est. Quid ita? quia necesse est fundamentum iactum esse, si quidem ædificata etiam sit domus. Si fundamentum, lapides antè fuerint necesse est. Rursus si erit domus, eodem modo parietes antecedent. Quod etiam & medio & causa demonstrabitur eodem modo, fundamentum enim antecedet.

Cap. XIII.

Quoniam autem in ijs quæ mutuo & quasi reuolutione quadam oriuntur, quædam origo cernitur, hoc ipsum in eis locum habere potest, si modo medium uerbum, atq; primum & extremum alia aliorum sint consequentia. In his enim locum habet reciprocatio. Hoc autem initio demonstratum est, conclusiones reciprocari, hoc uerò idem ualet quod circuitu quodam ostendi. In rebus autē ipsis id perspicitur. Cum enim pluuia terra madefacta est, tum uaporē necesse est oriri: hoc orto, nubē: nube orta, aqua pluuia: aqua pluuia, necesse est terram infundi, quod fuit principium. Itaque circuitu quodam res illa peracta est. Cū enim unūquodus eorū est: hoc alterū est: cum hoc, aliud: cū porrò hoc, primū. Cū aũ nonnulla uniuersè ōniō q; fiūt, ut ea quæ semp & in omnibus uel ita habēt uel eueniunt: alia uerò non semper, sed plerumq; ut nō omnino

bum & causa in ijs etiam sit quæ plerumq; fiunt, necesse est. Si enim a in b in totum dicitur, & hoc in c toto, necesse est etiam a in c & semper & omni ex parte uniuersæq; dici. Vniuerse enim in totumq; dici, est semper & in omnibus dici. Atqui positum est illud plerumq; dici. Medium igitur uerbum, id est b, plerumq; in illis dicatur necesse est. Quapropter erunt etiam eorum quæ plerũq; habent aut eueniunt principia quæ nulla ratione doceri possunt, eiusdem generis, id est quæ plerũq; hoc uel illo modo sunt aut eueniunt. Quemadmodum quidem quid res sit definitionibus apparet, & quomodo eius sit aut non sit demonstratio uel definitio, diximus.

Cap. XIIII.

Quemadmodum autem indaganda atque inuestiganda ea sint quæ in rei natura dicuntur, nunc dicamus. Igitur eorum quæ cuique rei semper conueniunt, quædam aliarum etiam rerũ communia sunt, & in aliam rem transferũtur, etsi non in aliud genus. Dico autem in aliam rem transferri ea quæ non solùm cuiq; rei quæ totum genus complectatur, sed alij etiam conueniunt. ut uerbi causa, aliquid est quod cum omni ternioni cõuenit, alij etiam rei quæ non est ternio, conuenit: quo in genere est id quod est, & quod & ternioni conuenit, & rei quæ non est numerus. Impar etiam omni ternioni conuenit. sed in aliam rem transfertur, quippe cum quinque etiam conueniat, sed tum in aliud genus non transfertur, quãquidem in numeris habentur & sunt, nec quicquam præter numerum impar est. Sumere igitur ea omnia quæ sunt eius generis, & usq; eò persequi debemus, dum eius modi sumpta sint primũ, quorum quicque cum alijs commune sit, uniuersa tum nullam in aliam rem transferri possunt. Hæc enim rei natura sit necesse est. Veluti, ternio est numerus impar qui utroq; modo primus est, & quod numerus eam non dimetiatur, & quòd ex numeris non sit concreta: ut iam sit hæc ternionis explicata definitio, Ternio est numerus impar primus, & hoc modo primus. Eorum enim communia sunt imparibus omnibus, extremum autem uerbũ etiam duobus conuenit, at nulli omnia. Quoniamque supra demõstratum est à nobis ea necessaria esse, quæ in rei natura dicerẽtur,

quæ autem ad uniuersum genus accommodantur, eadem necessaria sunt, & ternionis aliorumq; omnium quibus ita sumuntur conuenire, naturæ conueniunt, certe ita fit ut hæc omnia aliud nihil sint nisi ternio. Naturam autem & essentiam eius hæc explere, hinc perspici licet. Necesse est enim si ternionis hæc non sit definitio, genus quoddam esse hoc totum, aut quod nomen habeat, aut quod non habeat. In aliam igitur rem transferetur. Positum enim sit genus eiusmodi esse ut in multis intelligi possit. Si igitur nulli ternionis induiduis singulisq; ternionibus conuenit, hæc certè est ternionis definitio. Positum enim hoc etiam sit, naturam cuiusq; rei esse, attributum extremum induiduorum eiusmodi, ex quo efficietur eandem eodem modo etiam aliorum quorumuis quæ ita demonstrata erunt, futuram esse definitionem. Cum autem quispiam totum aliquid instituit exquirere, is genus in ea primum quæ in alias species diuidi non possint, tribuere debet, ut numerum in tria & duo, deinde dare operam ita ut illorum definitiones acciperit, quodnam sit genus, ueluti sit ne in iis quæ quanta sunt, an quibus inest quantum, an in iis quæ qualia: tum proprietates quæ sint eius, inspicere debet ex iis quæ sint prima communia. Quæ enim conueniunt iis quæ ex iniduiduis constant, ex definitionibus erunt cognita, propterea q omnium principium definitio est, idq; simplex, & q simplicibus sonalis consequentia per se, aliisq; per illa conueniunt. Diuisiones autem quæ differentiarum sunt, ad hoc efficiendum magnum adimentum afferent: quæ quemadmodum rem demonstrent, iam supra diximus. Sed hoc modo tantum usui esse poterunt ad rei naturam ratiocinatione concludendam, quanquam nihil prodesse uideri possint, sed omnia statim sumere, non aliter ac si quis sine diuisione admitto sciret. Quid autem priore loco, quid posteriore in definiendo dicatur, non nihil interest. Vt dicamus ne animal esse bipes, an bipes animal esse. Si enim ex duobus constant omnia, & unum aliquid est animal bipes, rursusq; homo ex hoc constat & differētia, aut qui duis aliud unum efficitur, is qui diuisionem adhibuerit, principium petat necesse est. Propterea ita demum effici potest, ne quid prætermittatur in definitione. Cum enim primo loco genus

sumitur, si qua earum quæ infrà sunt, duuisio adhibeatur, non totũ genus in id conuenier. Veluti non omne animal est pennis perpetuis, aut distinctis, sed id demum, quod est uolatile. Hæc enim eius differentia est. Animalis autem prima differentia est, in quam omne animal cadit. Eadem est etiam cæterorum ratio, & eorum generũ quæ suprà sunt, & eorum quæ infrà: aut auis differentia est prima, qua omnes aues: & pisces ea, qua omnes pisces continẽtur. Ac is quidem qui ita persequetur, intelligere poterit, nihil esse prætermissum. Qui autem alio modo, is & necessario aliquid prætermittet, nec ipse intelliget. Nec uerò is qui rem definiendo aperit aut duuidit, omnia quæ conueniunt, scire debet, quanq̃ nonnulli sunt in ea sententia, ut dicant, fieri non posse ut differentias cuiusq; rei cognitas habeat is, qui quamq; rem non habeat penitus cognitam, & sine differentijs quamq; rem sciri non posse. A quo enim nihil differat, idem quod illud esse: à quo autem differat, illud ab eo esse diuersum. Quod primum falsum est. Neq; enim differentia omnis aliud & diuersum facit, præsertim eũ pleraq; differentiæ ijs cõueniant, quæ sunt eiusdẽ speciei, etsi non natura per se ac ui sua. Deinde cum contraria quispiam sumit, atq; adeo differentiam, & omnia in hanc uel in illam partem cõuenire, sumitq; id quod quæritur in altero reperiri, idq; probe nouit, nihil interest sciat, an nesciat cætera omnia in quibus differentiæ intelligantur: perspicuum est enim, si hoc modo persequatur, peruenia tq; ad ea, quorũ iã nulla differẽtia sit, eũ mucturũ, quæ rei naturã explicet definitionem. Omnia autem duuisionem complexu suo continere, si sint contraria, quorum nihil medium sit, id minime postulandum est. Necesse est enim omnia in eo altero intelligi, si modo illius sit futura differentia. Vt autem definitio duuisione explicetur, tria quærere debemus: primum ea quæ in natura & essentia dicuntur sumẽda sint, deinde suo quicque loco & ordine collocãdum est, postremo hæc tota oratio nem complere debent. Horum primum ita efficietur, si quemadmodum ex accidente sic ex genere aliquid conuenire docere possumus. Collocabuntur autem uerba ita demum suo quodque ordine, si id quod primum est, sumetur: quod fiet, si id sumatur

quod omnium consequens est, illius autem non omnia. Necesse est enim esse aliquid eiusmodi. Eo autem sumpto, iam eorum quæ infrà sunt eadem ratio est. Secundum enim erit id quod cæterorum omnium primum erit, & tertium quod prius est ijs quæ deinceps sequuntur. Eo enim quod suprà est sublato, primum erit quod adiunctum est cæterorum. Itémque in cæteris. Omnia autem sumpta esse perspicua licebit, si primam diuisionem sumamus: ueluti, Omnis res, aut hoc est, aut illud: est autem hoc. & rursus totius differentiam, eius autem quod postremum est, iam non esse ullam differentiam: aut simul atque data erit extrema differentia, hoc extremum à toto specie minimè differre. perspicuum est enim nec quicquam superare, nam quæ in horum natura dicuntur sumpta sunt omnia, nec abesse. Aut enim genus est aut differentia. Genus quidem certe id quod primum est, quódque assumptum est cum differentijs, differentiæ autem omnes cohærent. neque enim ulla iam posterior relinquitur, præsertim cum speciei id quod postremum esset, differret, quod non differre diximus. Quærere autem debemus propositis nobis rebus similibus nec differentibus, primum quid in omnibus idem reperiatur, deinde in dissimilibus quænam eiusdem cuius illa generis sint, & eiusdem inter se species, sed non eiusdem cuius illa. Cum porrò in ijs aliquid omnino idem sumptum erit, & alijs eodem modo, tum rursus uidendum erit, in ijs quæ sumpta sunt, idémne reperiatur, dum in unam rationem uentum sit. Ea enim erit rei definitio. Quòd si ad unam rationem non peruenietur, sed ad duas aut etiam plures, perspicuum est non unam rei propositæ naturam atque essentiam esse, sed plures. Veluti exempli causa, si quid sit magnitudo animi quæramus, speculare debemus quid magno animo homines nonnulli, quos scimus commune habeant, quia sint eiusmodi. Vt si Alcibiades magno animo est, aut Achilles, aut Aiax: quid in omnibus unum & commune sit: non posse perpeti contumelias. Ille enim ultus est, alter ad insaniam adactus est, tertius morte sibi ipse consuluit. Rursus in alijs ut in Socrate aut Lysandro hoc idem uidendum est

si eo quòd ij & cum secunda fortuna usi sunt & cum aduersa semper æquo animo, eodemq; ualtu ferunt. hæc duo accipio, tum quòd quid idem in utrisq; reperiatur. In alteris reperio animi, in ijs quæ fortuna affert, æquitatem & perturbationum uacuitatem: in alteris eorum quæ ignominiam & dedecus afferunt, intolerantiam. Sin nihil reperiam, duo erunt magnitudinis animi genera. Semper autem omnis ad totum genus definitio accommodatur. Neque enim medicus præscribit quid alicui oculo salutem afferat, sed aut omnem desinit, aut genus.

Cap. XV.

Facilius est autem res singulas definire, quàm uniuersas. Itaq; à rebus singulis ad uniuersas ueniendum est: quandoquidem in rebus uniuersis obscuriores sunt ambiguitates, quàm in similibus. Quemadmodum autem demonstrationibus concludendum est aliquid conuenire, sic rem aperire & explicare debet definitio: quod ita fiet, si ex rebus singulis quæ commemoratæ sunt id quod est uniuscuiusque generis definire possis separatim: ut quod simile est, non omne sed coloribus & figuris: & acutum, id quod in uoce est: & ita ad id quod generale est, uenidum erit, ne qua ambiguitas incidat. Quòd si in disputationibus metaphoris nullus locus esse debet, profecto nec eis utendum est in definitionibus, nec ijs omnibus quæ translationibus efferuntur. Sic enim in disputationibus metaphoræ retinendæ erunt.

Cap. XVI.

Ad suppeditandam uerò propositionum copiam necessaria est partitionum diuisionumq; selectio, quæ ita adhibenda est, ut genus omnium commune proponatur. Vt si animalia proposita sint, ad ipsa capienda uigilia, deinde animal quod in omne animal conueniant uidendum est. His autem sumptis, rursus obseruandum est quæ nam cæterorum exprimo sequantur. Vt si hoc sit alius, quæ nam omnem alium comitentur, atque ita semper proximum quicque considerandum est: perspicuum est enim nos ita denique quid ita consequentia ijs quæ subiecta sunt generali uocabulo conueniant, posse dicere. Veluti cur exempli causa, omni homini aut equo conueniant. Sit animal, b ea quæ omnem hominem sequuntur; c de quædam anima

lia: perſpicuum eſt profectò cur b in d conueniat. Nam a cur conueniat cauſa eſt: atque etiam idem cauſa eſt cur conueniat cæteris. Semperque aliorum eadem ratio eſt. Ac nunc quidem ijs nominibus generalibus quæ tradita impoſitáque ſunt utimur. Non ſolum autem hæc obſeruanda ſunt, ſed ſi quid etiam aliud uideatur quod late pateat & conueniat, id notandum eſt primũ, deinde ex quibus illud ſit conſequens, quæq; ex illo. Veluti hæc duo cornua ſumi habere, & non utraque ex parte dentes habere, iſs animalibus conuenit, quæ habent cornua: rurſus habere cornua quibus conueniat. Perſpicuum eſt enim, cur id quod dictum eſt in illis intelligatur, quòd ſcilicet cornua habent. Eſt etiam alia deligendi ratio, quæ ab analogo ducitur. Vnũ enim & idem ſumi nõ poteſt quod ſæpiùs ſpina & os appellandum eſt, cum interim quædam etiam horum ſint conſequentia quaſi una ſit quædam natura eiuſmodi. Eædem autem quæſtiones ſunt, partim quòd idem habent medium eandémque cauſam. Vt omnia quorum cauſa eſt contrarium obiecto. Harum uerò aliæ ſunt eiuſdem generis, eæ quæ diſtinctiones habent, quia aliorum aut aliter ſunt. Vt cur ſonus editur? aut cur apparet? aut quæ ſit iridis cauſa? Hæc enim quæſtiones eiuſdem generis omnia ſubiiciuntur. Omnium enim cauſa eſt refractio, ſed ſpecie differt. Eo uerò quæſtiones differunt, quòd medium & cauſa alij cauſæ ſubiiciatur. Vt cur Nilus menſe extremo maiore impetu fluat? quia extremus magis hyemis naturam imitatur. Cur uerò extremus menſis propius ad naturam hyemis accedit? quia luna deficit. Atque hæc quidem inter ſe affectæ quæſtiones ſunt.

Cap. XVII.

§ De cauſa autem & eo cuius cauſa eſt, hoc quæret aliquis num ex eo quòd res conuenit, conueniat etiam cauſa? Vt ſi lia decidant, aut luna deficiat, cauſa etiam ſit cur deficiat, & folia decidant. Veluti ſi hoc ſit, lata folia habere: illud terram interiectam eſſe. Si enim non conueniat, aliqua alia eorum cauſa erit. Si cauſa conueniat, ſimul etiam effecta res conueniet. Vt ſi obiecta eſt terra, luna deficit: ſi quid lata habet folia, folia decidunt? Quod ſi ita eſt, tum ſimul erunt, tum uerò utrumque ab altero demonſtrabitur. Sit a id cui folia decidua, b id quæ

quod folia lata habet, c uitis: tum certè a in b cõuenit, omne enim quod est latis foliis, folia amittit: b autem in c intelligitur, omnis enim uitis lata folia habet: & in c a dicitur, omnis enim uitis folia decidunt. B autem quod medium est uerbum, causa est. Atqui hoc etiam monstrari docerique potest, uitem habere lata folia, ex eo quòd ei folia decidãt. Si enim ponamus d esse id quod est latis foliis, e id cui folia decidũt, f uitis, profecto & in f, e cõuenit, uitis enim omni folia decidũt: & in e d, omne enim cui folia decidunt, lata habet folia: ex quibus efficitur omnẽ uitẽ lata folia habere. Causa aũt est foliorũ amissio. Quòd si ultro citroq; causæ esse nõ possunt (causa enim prior eo est quod ipsa efficit) & defectionis causa est terra obiecta, cur autem obiecta sit terra, causa non est lunæ defectio: & si à causa sumpta demonstratio docet cur res sit, ea autem quæ nõ ex causa sumitur, probat rem conuenire: profecto qui hac utitur, terram obiectam esse scit, cur autem obiecta sit, nescit. Illud autem perspicuum est, defectionem lunæ causam non esse cur terra obiecta sit, sed hoc defectionis. In ratione enim defectionis terræ interpositio cohæret. Ex quo perspicuum est ab hoc illud, non hoc ab illo illustrari & aperiri. An unius plures causæ esse possint? Etenim si idem in multis primò dici potest, positum sit a in b primum conuenire, & in c primum aliud, atque hæc in d & e: profecto a in d & e conuenit. In quo b ipsius d, & c e causa intelligitur. Ita fit, ut si causa sit, necesse sit rem esse: sin res sit, nõ necesse est omni esse quod causa sit, sed causam illam quidem ac non omnem. An si semper ad totum genus quæstio accommodatur, causa etiam totum aliquid erit, & res effecta ad totum genus accommodabitur? Vt foliorum amissio in aliquo toto certo intelligitur, etiam si eius sint species, atq; in his uniuersè ac omnino etiã quæ è terra gignuntur, aut in rebus quæ gignũtur è terra huiusmodi. Itaque medium uerbum in his & res effecta æquè patere reciprocariq; debent. Ueluti si quæratur uerbi causa cur arborum folia decidant, & causa sit humoris copia: siue arboris folium decidat, humoris copia ineſſe debet: siue humoris copia in quolibet insit, certè arboris folia decident. Vtrum autem eadem causa esse eiusdem rei omnibus, sed alia, necne? potest non eadem causa esse eiusdem rei omnibus, sed alia, necne? an si per se demonstrata sit res, non signis aut consequentibus &

accidentibus non poteſt? Ratio enim extremi uerbi medium eſt uocabulum. quòd ſi ita res non habeat, poteſt. Poteſt autem res effecta, ex conſequentibus & accidentibus ſpectari, ſed hæ quæſtiones non uidentur eſſe: alioqui medium uerbum eodem modo affectum erit: ſi homonymæ & ambiguæ ſint quæſtiones, medium erit homonymum. Si uerò ad aliquod genus pertineat, medium etiam pertinebit. Vt ſi quæratur, cur uicißim aliquid analogum eſt, eandemq; rationem habet. Alia eſt enim ratio linearum, alia numerorum: ac idem quidem quatenus linea, aliud: quatenus acceſſionem hanc talem habet, idem habetur: itemq; in omnibus. In hac autem comparatione, ſimilè eſſe ut colorè colori ſic figurã figuræ, diſſimilia comparantur. Similitudinis enim in his ambiguum eſt uocabulum. In figuris enim analogia eſt paria habere latera & pares angulos. In coloribus autem ſenſum eſſe unum aut aliquid generis eiuſdem. Quæ autem proportione eadem ſunt, medium etiam habebunt proportiõe. Quod ita eſt propterea q̃ conſequẽtia ſunt alia aliorum, & cauſa & cuius cauſa & cui cauſa eſt. Veruntamen ſi res ſingulas ſumamus, id cuius cauſa eſt patet latius. Vt quatuor pares habere eos qui extrinſecus ſunt, latius patet, q̃ triangulum aut quadratum: æquè autem ac omnes patet: quæcunq; enim dabũtur quatuor rectis eos qui extra ſunt pares habere angulos, medium etiam uerbũ eodẽ modo. Eſt autẽ mediũ uerbũ primi ratio. Itaq; õis ſcientia definitione gignitur, ueluti foliorũ amiſſio ſimul uitẽ comitatur ac ſequitur, atq; etiã ſupat ad aliaq; trãſfertur, ſicũ etiã tẽ ſequitur, tum antecedit ac ſuperat, q̃q̃ non oẽs. ſed eas adæquat. Quòd ſi primũ medium uerbũ cauſamq; ſumas amiſſio foliorũ ratio erit & definitio. Erit enim primũ in altero medium uerbũ, eiuſmodi eſſe omnia: deinde huius medium, ſuccum cogi & concreſcere, aut aliquid aliud eiuſdem generis. Quid eſt foliis priuari? quæret aliquis. eſt ſuccũ in ſeminis coniunctione concreſcere. In figuris autẽ ſi qs reqrat cauſæ & effectus eius cõſequẽtiã, ex plicabitur hoc modo: Sit poſitũ a õni b cõuenire, & b unicuiq; eorũ quæ ſub d ſubiecta ſunt, ita tamẽ ut in alias res trãſferatur: pfect a cõuenire b õni ex pte ijs cõueniet q̃ ſub d ſubiiciũtur. Id enim õni ex pte conuenire dico, qd nõ reciprocatur, primũ aũt õni ex pte et uniuerſe conuenire, q̃ quidem & res ſingulæ ſeparatim non reciprocantur.

Commutationem proportionis ſcabrã do eſſe in corpore diſſectis ad eccleſiaſtas.

Quia hiſtoria eſt cauſa eum effectum ſtatim colligi et exciſetis conſtare mobilitatem et quo primum mensa ſit et effectus debeant inter ſe omnium huiuſce quod nunc confirmat.

Hinc plexique reddi medium demonſtrationis eſſe definitionem propriam et non ſubeſſe dit ipſi primo ex quod omnibus ab Ariſt negneq; de definitione deinde ſubiectum declarãt et proleptice quid in ſit propriæ demonſtrantes quemadmodum

ſuppoſitiõ.

cantur, uniuersæ autem reciprocantur, nec latius patent. Ita ijs quæ sub d subiiciuntur, cur sit a, b causa est. Ex quo efficitur, a ad plura, quàm b pertinere. Sin minus, cur potius hoc quàm illud causa erit? Si igitur a omnibus ijs quæ e complectitur, conuenit, illa omnia aliud, aliud b erit. Si enim non sit, quo tandem pacto licebit dicere, cui e conueniat, ei omni a: & cui a, ei non omni e conuenire? Quid enim causæ erit quamobrem non sit aliqua causa? ueluti a omnibus conuenire quæ b d subiecta sint? Sed num ea etiam quæ sub e subiiciuntur, unum aliquid sint, quæret aliquis. Hoc considerandum est, sitq; c: ex eo certè efficitur, eiusdem plures esse causas, sed non ijs quæ sint eiusdem generis. Rerum medium ducitur. Veluti in quadrupedibus diuturnæ uitæ causa est bilis uacuitas: in auibus autem siccitas, aut aliquid aliud. Si uerò ad inuidui unum non statim progrediantur, nec unum tantum sit medium uerbum sed ad plura, plures etiam causæ erunt. Vtrum autem causa erit rerum singularum? id ne medium uerbum quod ad primum genus, an quod ad res singulas pertinet? quæret quispiam. Non est id quidem dubium, quin cuique causa sit, ut quicque ei proximum est, præsertim cum hoc causa sit cur primum sub totum generis subiiciatur, ueluti c causa est cur in d a conueniat, c igitur causa est cur in d a intelligatur: cur autem in c, b: cur in hoc, idem causa est. Ac illud quidem perspicuum est, quid sit ratiocinatio, quid demonstratio, & ex quibus utraque constet. Itémque scientia demonstratione comparata. Neque enim differt.

Cap. XVIII.

3 Principia autem quemadmodum perspicua fiant, quæq; sit affectio qua illustrentur, ita ex ijs quæ deinceps dicemus perspicietur, si primum ponamus quæstionem. Illud quidè supra docuimus, non posse locũ esse scientiæ quã demonstratio efficiat, nisi primis principijs ijs quæ rõne doceri nõ possunt, cognitis. Eorũ aũt quæ medio Posteriorum quæstionem. causa; quæret, sitne eadè cognitio nèpe, quærat aliquis: & utrum genus: & utrũ habitus cũ nõ insiti sunt ingenerẽtur in nobis, an cũ insiti sunt lateãt. Alienũ quidè est, eos esse in nobis? Sic enim fit ut cognitiões ac notitiæ in nobis sint demõstratiõe certiores, idq; igno

remus. Quòd si principium habitus, cũ eius antea præditi nõ essemus, alterum quo tandem pacto cognoscemus ac discemus ex non antecedente notitia? fieri enim non potest quemadmodum in demonstratione dixi mus. perspicuum est igitur, nec haberi posse, nec ingenerari notitiã in ignorantibus, ijsq; omnibus qui nulla sint affectione prædicti. Ne esse est igitur uim quandam inesse, non tamen eiusmodi, quæ sit his propter certitudinem, præstantior. Quod in animalibus omnibus inesse perspicitur. Habent enim uim quandam innatam ad iudicandum, quæ uis sentiendi uocatur. Cumq; insit uis sentiendi, nõ in nullis animalibus sedes sensus ingeneratur, aliis non innascitur. Quibus nõ ingeneratur aut omnino, aut in quibus nõ ingeneratur, in ijs præter sensum cognitio nulla reperitur. In quibus autem non inest cum sentiant, ea quidda in animo habent. Cum autẽ multa eiusmodi existunt, tum deniq; dissimilitudo quædã ac distinctio cõsequitur, ut in nonnullis ratio ex horũ memoria nascatur, in aliis nõ nascatur. Ac ex sensu quidem, ut dicimus, memoria nascitur, ex memoria autẽ eiusdem rei sæpe repetita, experiẽtia. Multæ enim memoriæ recordationes ũnã experientia est: ex experiẽtia, cum aut uniuersum genus in animo situm est omnino, aut unũ ex multis, quod in omnibus rebus singulis unum idemq; ualet, id artis principium est & scientiæ, ita tamen, ut si in rebus quæ oriuntur, uersetur, artis: si in eo quod est, scientiæ principium uocetur. Non igitur disiuncti secretique habitus insunt, nec ex alijs habitibus magis perspicuis notioribusq; oriuntur, sed ex sensu. Vt in pugna cum fuga cõsistitur, si unus resistat, alter resistet, deinde alius, dum ad ducem ueniatur. Animus autem eiusmodi est qui hoc pati & accipere possit. Sed quod supra dictum est nec satis apertè dictum est, de eo iterum dicamus. Cum enim unum eorum quæ non sunt dissimilia perceptum est, primum quod animo percipitur uniuersum est. Etenim res singulas sensus percipit, sensu autem rerum est uniuersarum: ut hominis, non Calliæ hominis. Rursus in his insistitur, quoad ea percepta sint, quæ in partes dividi non possunt & res uniuersæ. ut à tali animali ad animal fit progressio: & in hoc eodem modo. perspicuum est igitur principia à nobis necessario cognoscenda esse inductione, quippe cum sensus hoc modo rei

uniuersæ notionem efficiat. Quoniam autem eorum habituum, quæ ratione siti sint quibuscunque uerum enunciamus, partim semper manent, partim falsum recipiunt, ut opinio & cogitatio: uera autem sunt semper scientia & intelligentia, aliúdq; genus nullum scientiæ certius quàm intelligentia est, & principia demonstrationibus notiora esse debent, omniúmq; scientia cum ratione est, scientia esse principiorum nullo modo potest. Quoniamq; nihil uerius scientia, quàm intelligentia esse potest, intelligentia principiorũ sit necesse est. quod hinc etiam intelligi potest, quia cum initium demõstrationis, non sit demonstratio: nec scientiæ principium, scientia erit. Quod si certè & nullũ genus uerũ est præter scientiã, intelligentia principium erit, quam etiã rationẽ ad rem totam omnia principia habebunt.

ARISTOTELIS TOPICORUM Liber primus.

Cap. I.

HOc nobis loco propositum est uiam atq; rationem inuenire, qua & de omni quæstione proposita, probabili argumentatione poterimus disserere: & nihil repugnans, si quid in disputationibus defendamus, afferemus. Ac primum quidem quid sit ratiocinatio dicendum est, quæq; eius species, ut ratiocinatio dialectica, quoniam hoc sermone eam inuestigamus, quid sit intelligatur. Est igitur Ratiocinatio, oratio in qua quibusdã positis aliud quiddam, quàm quæ posita sunt, ex iis ipsis quæ positæ sunt, efficitur necessario. Demonstratio autem est, cũ ex ueris & perspicuis conclusio est, aut certè ex eiusmodi quæ à quibusdam perspicuis & ueris causam cognitionis sumunt. Dialectica uero ratiocinatio est, quæ ex probabilibus concludit. Ea uero quidem sunt & perspicua ea, quæ non ab aliis, sed à se ipsa fidem habent. Neq; enim initiorum ac principiorum, quæ scientiam gignunt quærenda ratio est, eáque omnia per se ipsa perspicua esse debent. Probabilia autem sunt quæ probantur, aut omnibus, aut plurimis, aut certè sapientibus: atque iis uel omnibus, uel plurimis, uel iis quorum spectata est & perspecta sapientia. Fallax autem & certandi studio comparata ratiocinatio

est, quæ ex ijs progreditur, quæ probabilia uidentur, nec sunt: aut quæ ex probabilibus, uel quæ probabilia uidentur, existit. Non enim omne quod probabile uidetur, etiam probabile est: quandoquidem nihil eorũ quæ habẽtur probabilia extrinsecus & quasi specie prima, tale existit omnino. Id quod imitijs cõclusionum fallacium solet contingere. Celeriter enim ac sæpe ijs etiam qui parum cernere possunt, his in rebus falsi natura se offert & ostẽdit. Priorum ratiocinationũ earum quas fallaces & studio certadi cõparatas esse diximus, etiam ratiocinatio uocetur, Altera fallax ratiocinatio non omnino ratiocinatio dicatur, quoniam concludere uidetur, neq; concludit. Sunt etiam præter eas ratiocinationes, quas exposuimus fallaces conclusiones, quæ ex propriis imitijs nonnullarum artium efficiuntur & constant, quod fit in Geometria alijsq; quæ huic finitimæ sunt. Nam inter genus hoc & superiora aliquid interest. neq; enim ex ueris & primis, neq; ex probabilibus progreditur is, qui falsa descriptione utitur. Non enim in definitionem incurrit, quoniam nec sumit quæ probantur omnibus, nec quæ plurimis, nec quæ sapientibus: atq; his, nec ea quæ omnibus, nec quæ pluribus, nec quæ probatis: sed ex propriis scientiæ sumptionibus non ueris, quod uult efficit. Nam quia semicirculos describit, non quemadmodum describendi sunt, aut lineas ducit non quomodo sunt ducendæ, eo falsam conclusionem efficit. Ratiocinationum quidem genera hæc sunt, à nobis planè ac pingui quadam Minerua exposita. Nam & de ijs quæ iam diximus, & de ijs de quibus deinceps dicturi sumus, summatim quidem hæc hactenus. Siquidem de ijs non est huius instituti subtiliter & accuratè disputare, sed planè, quantumq; satis esse duximus ad simplicem eorum cognitionem, quam à nobis hæc postulat disputatio.

Cap. II.

Sequitur ut deinceps ad quot quasq; res instituti nostri ratio conducat, disseramus. Tria autem sunt, quorum primum exercitatio est, alterum congressus, tertium philosophiæ scientia. Atq; ad exercitationem quidem magnum eam adferre adiumentum hinc perspici licet, quod si uia & ratione instructi ueniemus ad disputandum, facilius de re proposita disserere poterimus. Ad cõgressus

autem & colloquia, q̃ multorum enumeratis expensis q̃; sententijs, non ex alienis & longe petitis, sed propriis aptisq; locis sermonẽ depromemus, quem cum ipsis conferamus. Ita si quid minus prae-clare nobis uidebũtur dicere, id facile refellemus. Ad philosophiae autem rationem, quod facultate in utrãque partem de re quaque disputandi instructi, facilius in quaq; re quid uerum sit, quid fal-sum, perspiciemus. Atq; etiam ad prima initia omnium artium co-gnoscenda, in hac arte uis maxima est. Nam quoniã principijs quae propria artis eius sunt de qua agitur, adhibitis, de ijs ipsis nihil dici potest, nec concludi (sunt enim sua cuiusque artis prima & perspicua principia) certè ijs omnibus quae in quaque probabilia sunt utamur necesse est, si quid de his exponere uelimus: quod dia-lecticae proprium est uel maxime. Cum enim haec, ratio sit quaedã indagatrix, ad omnia omniũ rerum quae uia & ratione progre-diũtur principia, uiam aperit. Sed huius rei tum demum perfecta in nobis erit ratio, cum id accidet nobis quod ijs qui arte rhetori-ca, medicina, cæterisq; artibus sunt praediti, id est, cum ex ijs quae in nostra erunt potestate efficiemus, quae uolumus. Neq; enim uel ora-tor omnibus mobilis persuadere solet, uel medicus curationem adhi-bere: sed si nihil prætermittat eorum quae adhibere possit, tum de-niq; & peritum eum & artificem iudicamus.

Cap. III.

Primum igitur ex quibus haec constet ratio, uideamus. Quod si exposuerimus, quot quibusq; de rebus omnis instituatur disputatio, ac ex quibus conficiatur, & quemadmodum ea omnia nobis sup-petent, facilè quod uolumus cõsequemur. Sunt autem numero pa-ria, & ea ex quibus sermones constant, & ea in quibus ratiocina-tiones uersantur. quippe cũ sermones ex propositionibus confician-tur, & ratiocinationes ducantur à quæstionibus. Omnis autẽ pro-positio omnisq; quæstio aut genus declarat, aut proprium, aut acci-dens. Nam differentia, quia generi attribuitur, in eodem, in quo ge-nus, numero reponenda est. Quoniamq; proprium aliud est quod re-naturam explanat, aliud quod non explanat, duplex sit proprium & distributum in partes has duas, appellẽturq; unum, id quod rei naturam declarat, Definitio. Alterum communi nomine quod habuit, uocatur Proprium. Ex quo perspicuum est, quatuor omnia

fieri ut diuisimus, uel proprium, uel definitionẽ, uel genus, uel decidens. Neq; uerò dictum uelim hæc omnia per se aut propositione efficere, aut quæstionem: sed hoc dico, ex his omnibus & quæstiones costare, & propositiones. Differt autem ratione quadam propositio à quæstione. Nã si quæratur hoc modo: An sit animal gradiens bipes, definitio hominis? aut, sit ne animal hominis genus? propositio est. Sin hoc modo, Sitne animal gradiens bipes definitio hominis, necne? quæstio est. quod idem in cæteris continget. Pari igitur numero inter se respondẽt & propositiones & quæstiones, præsertim cum ex omni propositione si rationem dicendi mutes, quæstionem facere possis. Cap. IIII.

Nunc dicendum est, quid sit definitio, quid genus, quid proprium, quid accidens. Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit. adhibetur autem aut oratio pro nomine, aut pro oratione oratio. possunt enim quædam etiam orationi subiecta quæ quid declarant & significant, definiendo aperiri. Qui autem quoduis nomen ad rem definiendam adhibent, ij profectò rei definitionẽ non explicant: quandoquidem omnis definitio oratio est. attamen hoc referendum est ad definitionem, ut honestum est quod decet, Item, hoc, utrum idem sit sensus & scientia, an aliud, definitio ni attributum est. In definitionibus enim idemne sit an alterum alterius usus est. Ad definitionem q; pertinent ea omnia quæ subiecta sunt uiæ & rationi eidem, cui definitio. Atque hæc omnia talia esse ex hoc intelligi potest, quòd si possumus quid idem sit, quid aliud differre, magna nobis de definitionibus disputandi suppetet copia. Nam si non idem esse ostendemus, definitionem infirmabimus, quanquam non id retro commeat. Non enim satis est ad construendam definitionem, idem esse docere: ad euertendam autem satis est, non esse idem ostendere. Proprium autem est, quod quid sit res non explicat, in solóque inest, & uicissim de re dicitur. uelut hominis proprium est natum esse ad percipiendam grãmaticam. Si enim homo sit, uim habet ad percipiendam grammaticam: & si quid sit quod uim ad percipiendam grammaticam habeat, homo. Neque enim quisquam id proprium esse dicat, quod in aliam rem transferri potest: ut dormire hominis proprium

non est, etiam si ad quoddam tempus in solum hominem cadat.

Sed si quid tale proprium dicatur, non omnino, sed ad quoddam tempus, aut ad aliquid collatum proprium appellabitur. Nam à dextra esse proprium est, interdum & bipedem esse proprium est, quod cum aliquo confertur: ut hominis proprium est ad equũ & canem. Atq; nihil eorum quæ in alio inesse possunt uicissim dicitur. Hinc perspici licet, quòd non est necesse si quid aliud dormiat, id esse hominem. Genus autem id est, quod de pluribus, specie differentibus dicitur in quæstione qua quid sit res quæritur.

In quæstione autem qua quid quicque sit quæritur, ea dicuntur omnia, quibus accommodatè & aptè respondent qui rogantur quid sit de quo agitur. Vt si quis rogetur quid sit homo, apte respondebit, animal. Generi etiam illud attributum est, sitne aliquid in eodem genere in quo aliud, an in alio. hoc enim ad eundem locum, ad quem genus, referendum est. Nam si animal genus hominis esse demonstrauerimus, bouis etiam certè ostenderimus, quoniam in eodem sunt genere: & si alterius esse genus docuerimus, alterius non esse, ea nõ ad idem genus docuerimus pertinere. Accidens est, quod nihil horum est, nec genus, nec definitio, nec proprium, rei autem conuenit: & quod cadere potest in rem unam aliquam, & in eandem non cadere. uelut sedere & conuenire eidem, & non conuenire potest. Itémque id quod album est, quoniam nihil prohibet eundem aliàs album esse, aliàs non album.

Harum autem accidentis definitionum uerior est & aptior secunda. Siquidem priore proposita, & constituta, siquis eam sit intellecturus, is antè quid definitio sit, quid genus, quid proprium sciat necesse est: at posterior satis ipsa per se plena & perfecta est, ut quid sit accidens per se intelligatur. Accidenti attributæ sunt rerum omnium inter se comparationes, quæ ab accidente ducuntur: ut utrum expetendum magis, quod honestum est, an quod utile: & utra uita suauior, eáne quæ uirtute an quæ uoluptate dirigitur: & si quid aliud eodem modo dicitur. In ijs enim omnibus utri id de quo agitur magis conueniat, quæritur. Ex quo perspicuũ est, accidens ad quoddam tempus, & cum aliquo collatum proprij nomen obtinere posse. ueluti sedere, quod est accidens, siquis

solus sedeat, tum ad tempus proprium erit: & si solus quis sedeat, etiam erit proprium ad eos qui non sedent. Ita nihil prohibet accidens ad quoddam tempus & cum aliquo collatum, ijm proprij ac nomen obtinere, cum interim omnino non sit futurum proprium.

Cap. V.

Illud autem ignorare non debemus, ea omnia quæ ad proprium, quæ ad genus, quæ ad accidens referuntur, attribui etiam definitionibus posse. Nam si demonstrauerimus non soli ei conuenire quod subest definitioni, ut in proprio: aut non esse in definitione genus id quod datum est, aut non inesse ulli eorum quæ in definitione continentur: quod etiam in accidente dicta poterit: seriem definitionem euerterimus. Ita quēdmodum iam dixi, quæ enumerauimus quodammodo sub definitionem cadunt omnia. Nec uerò ob eam causam in his omnibus ulla est ratio una generalis quærenda est. Non enim hoc inuentu facile est: & si inuentum sit, tamen incertum erit omnino, nec magnum adiumentum ad id quod quærimus adferet: at si propria eorum sigillatim uia tradatur, facilior ex ijs quæ singulorum propria sunt, de re proposita erit explicatio. Itaque summatim & planè, ut antè dixi, faciendā partitio est. Tum sua cuique & assignanda & tribuenda, quæ eadem generi & definitioni attributa dicimus. Quanquam ferè quæ exposita sunt, apta sunt singulis.

Cap. VI.

Primum autem omnium de eodem disserendum est, quot modis dicatur: tripertito autem, ut planius dicam, distributum est. Aut enim numero, aut specie, aut genere idem soliti sumus dicere. Ac numero quidem eadem sunt, quorum & nomina plura & res una est, ut uestimentum & uestis. Species autem eiusdem sunt ea quæ multa sunt neq; specie differunt, ut duo homines, ut duo equi. Ea enim eiusdem speciei dicuntur, quæ eidem speciei subiecta sunt. Itemq; eiusdem generis sunt ea, quæ eidem generi subiiciuntur, ut homo & equus. A qua autem quæ ab eodem fonte manant, eadem dicā alio modo atq; superiora, uidebitur: sed tamen in eodem genere numeranda est, in quo ea quæ unius speciei quoque modo habentur, præsertim cum cognatione quadā & similitudine hæc inter se cōiuncta sint omnia. Siquidem aquæ omnes quod

similitudinem quandam inter se habeant, eiusdem speciei sunt: & aquæ ab eodem fonte fluentes quæ eædem dicuntur, non alia ratione differunt, nisi quòd excellentior sit & maior similitudo. Itaq; non ab ijs hoc genus seiungimus, quæ eadem quoquomodo specie continentur. Constat autem inter omnes, id quod est unum numero, idem appellari uerissimè. Idq; solet in multas partes tribui: quarum prima est, & maximè propria ea, qua ali qua eodem nomine uel definitione explicantur: ut uestimentum & tunica, ut animal gradiens bipes & homo. Secundo loco, ea quæ eiusdem sunt proprietatis, cuius generis est hoc totum quod unum habet ad cognitionem percipiendam, & homo: & quod sublime natura feruet, & ignis, eadem sunt proprietate. Tertio loco cum id ab accidentibus nascitur, ut quod sedet, quodq; musica præditum est, idem est quod Socrates. Vnum enim numero hæc declarare omnia, ex ijs qui nominum mutationem faciunt, intelligi potest. Sæpe enim si quem euocari iubemus nominatim, neq; is intelligit cui iubemus, alio tum nomine utimur, quasi facilius ex re aduentitia sit intellecturus, ideoq; uel sedentem uel disputantem ad nos accersiri iubemus. Ex quo perspicuum est, idem existimare nos accidente declarari, quod nomine. Idem igitur tribus modis, ut expositum est, dicitur. Omnem autem disputationem de ijs omnibus haberi & tractari, primùm ex hac inductione perspici licet. Si quis enim unamquamq; propositionem & quæstionem perspiciat & consideret, is certè uel ex definitione, uel ex proprio, uel ex genere, uel ex accidente eam constare anima duertet. deinde id ratiocinatione hac concludi potest. Quidquid enim de aliquo dicitur, id necesse est reciprocari, uel non reciprocari. Si reciprocatur, definitio erit, uel proprium. Nam si naturam rei explicet, definitio: si nõ explicet, proprium erit: præsertim cum propriũ id esse definierimus, quod ui cissim dicereturneq; rei uim naturámque explicaret. Sin minus ipsum & res reciprocentur, aut in ijs est quæ in definitionem inclusa de subiecto dicuntur, aut non. Si in ijs quæ in definitione comprehensa de subiecto dicuntur, aut genus, aut differentia sit necesse est. quandoquidem è genere ac differentijs omnis definitio est. Si non est in ijs quæ in definitione continentur, profectò accidens sit necesse est,

siquidem accidens id esse definiuimus, quod nec definitio est, nec genus, nec proprium, rei autem accidit. Deinceps categoriæ exponendæ sunt, ad quas eæ quatuor rerum quas diximus distinctiones differentiæq; referuntur. Sunt autem numero decem: substantia, quantitas, qualitas, ea quæ cum aliquo conferuntur, ubi, quando, situm esse, habere, facere, pati. Semper enim ad unam harum decem, accidens, genus, proprium, & definitio pertinent: ut necesse sit omnes quæ ex his constabunt propositiones & quæstiones, aut substantiam, aut qualitatem, aut quantitatem, aut aliquam aliam categoriam indicare. Id autem quod substantiam declarat, interdum substantiam significare, interdum qualitatem, interdum aliam categoriam, ex hoc perspici potest, quòd cum proposito homine aliquis dicit, id quod propositum sit esse hominem aut animal, is & naturam dicit, & substantiam explicat: eumque proposito & constituto colore albo, dicit id de quo agitur, colorem album esse, naturam & substantiam declarat explicatque qualitatem. Itemque si proposita magnitudine unius cubiti, id confirmet, de quo agatur, magnitudinem esse unius cubiti, substantiam dicat, & quantitatem indicat: Quod idem in cæteris contingit. Siue enim idem de se dicatur, siue genus in eodem, naturam substantiamque declarat. Sin de alio, non naturam iam, sed uel qualitatem, uel quantitatem, uel aliquam aliam categoriam indicat. Quare hæc tot sunt de quibus omnis instituitur disputatio. Sequitur ut quemadmodum propositiones eligamus, quibusque rebus hæc nobis facultas suppeditabitur, doceamus.

Cap. VII.

Primum igitur exponendum est quid sit Propositio Dialectica, & quid Quæstio Dialectica. Neque enim propositio quæuis omnisque dialectica putanda est, præsertim cum nemo, qui quidem mentis suæ sit, proponat ad disputandum, quod probetur nemini, neque id quærat, quod perspicuum sit omnibus, aut plurimis: quæ quidem hæc nullam dubitationem habent, de illis disputare nemo uelit. Est igitur propositio dialectica, interrogatio probabilis, quæ non sit contra opinionem uel omnium, uel complurium, uel sapientum: ac sapientum, aut omnium, aut permultorum, aut co-

Genus dicunt omnes sua forma collatum simplex problema non esse.

Decem categoriæ dicuntur & attributa ad eas omnes categorias pertinere.

Nomen subiectum referri ad nomen rei cuius id est, non hoc nomen ipsum et substantiam significare?

Nota ad disputandum.

Vt distinguat propositionem a simplici quæstione.

Quæstio est dubia propositio, hoc in syllogismo perficiendum dubitationis effectus si sit, multæ erunt quæstiones veræ sunt quæ ut quis præceptores audiens ipse discipulos pro nomine.

Propositio est, vel ad omnes, vel ad quosdam, quæstio vero omnino est eadem cui complexione pones pronunciata. Inuentum autem pones est probationis quæsumptum complexione recte proferitur.

rum, quorum maximè perspecta est & spectata sapientia. Ponere enim licet quod sapientibus probetur, dummodo maximè partis sententijs minimè repugnet. Pertinent etiam ad propositiones huius generis ea omnia & quæ ad probabilium similitudinem accedunt, & quæ contraria ac disparata ijs sunt quæ probabilia uidentur, omnesque sententiæ quæ ijs artibus quæ inuentæ sunt, congruunt & consentiunt. Nam si hoc probabile est, eadem in contrarijs artem uersari: etiam illud, eidem sensui subiecta esse contraria, probabile uideatur. Et si unam numero grammaticam esse, tibiarum etiam artem unam esse probabile erit. Sin plures grammaticæ, plures etiam artes esse tibiarum. Hæc enim similia & cognata sunt omnia. Itémque ea quæ probabilibus contraria sunt modo disparatorum, si proponantur, probabilia uidebuntur. Si enim hoc probabile sit, Afficiendos esse beneficijs amicos: Illud etiam probabile erit, De amicis non esse male merendum. Atqui contrarium est, male merendum esse de amicis: disparatum uerò, non esse malè merendum. Similiter si de amicis bene merendum sit, de hostibus non est bene merendum: quod in numero eorum contrariorum est quæ disparata dicuntur. Contrarium enim est, Bene merendum esse de hostibus. Eadem est ratio cæterorum. Ex similitudine etiam probabile existet, contrarium de contrario. Si enim de amicis bene merendum est, de inimicis etiam male. quorum illud, Bene de amicis merendum est, contrarium est huius, De inimicis male merendum est. Verum autem id uere dicatur, nec ne, deinceps cum de contrarijs disseremus, docebimus. Hoc autem perspicuum est, sententias omnes quæ artibus consentiunt, propositionibus ijs quæ dialecticæ sint, attribui oportere. Licet enim ea proponere omnia, quæ probantur ijs qui in illis artibus uersati sunt: ueluti ea quæ medicina tractat, ut quæ medicè: ea etiam quæ geometria continentur, ut geometræ officio fungamur. Quod de alijs iudicandum est eodem modo.

Cap. VIII.

Quæstio autem dialectica, est quæstio aut ad expetendum & fugiendum, aut ad ueritatem cognitionemque pertinens, uel per se, uel adiumentum afferens ad aliquid aliud eius generis: de

quid aut neutram in partem, aut contrà plerique ac sapientes sentiunt, aut sapientes contrà ac plerique, aut utrique ipsi secum discordant. Sunt enim quæstiones quædam ad persequendum quid & declinandum: cuius generis hæc est, Vtrum voluptas bonum est nèc ne? Aliæ sunt solùm cognitionis & scientiæ, vt si quæratur, Sit, nèc ne sit mundus sempiternus? Quædam ipsæ per se ad neutrum horum nalent, habent tamen vim ad id efficiendum. Multa enim sunt, quæ per se ad cognoscendum nos non mouent, nisi aliorum causa, vt per ea alia discamus. Sunt etiam quæstiones, ex quibus ratiocinationes contrariæ conficiuntur. Vtrum enim sic, an ne secus sit, quæstio est propterea quòd in utranque partem rationes probabiles suppetant, & de quibus, quia magna & ardua sunt, disserere non possumus, rati difficilem esse causæ explicationem. quo ex genere hæc est, utrum mundus æternus est, nèc ne: id enim incidere potest in disputationem. Ac Propositio quidem & Quæstio expositæ sunt. Propositum autem sententia est admirabilis, contràque opinionem omnium, alicuius eorum quorum in Philosophia illustris est & peruagata fama: ueluti, non posse contradici, vt placet Antistheni. uel, Moueri omnia, Heraclitisententia. uel, Vnum esse omnia, quemadmodum ait Melissus. (Nam curare quæ quisque contra opinionem & sententiam omnium affert, amentia est) aut ea de quibus cum sint contrà opiniones, disputamus. quale illud est, Non omne quod est, aut natum esse aut sempiternum, vt sophistis placet. Eum enim qui musicus sit esse grammaticum, cum neque natus sit, neque sempiternus. Id enim etsi uni alicui non probatur, tamen probabile uidetur, quòd ratio & argumentatio probabilis in promptu sit. Ac propositum quidem, etiam quæstio est, non omnis quæstio propositum: quandoquidem nonnullæ quæstiones sunt eiusmodi, de quibus neutram in partem sunt sententiæ. Propositum autem esse quæstionem hinc perspici potest, quòd necesse est, vt dixi, aut multos de proposito à sapientibus, aut quoquo modo à seipsis dissentire, quippe cum propositum sit, sententia contra opinionem omnium. Quanquam autem omnes ferè dialecticæ quæstiones hodie propositæ uocantur, tamen

nihil referet quocunque nomine utamur. Neque enim hæc ita distinximus quasi nomina construere uelimus, sed ut ne ignoraremus quæ sit eorum distinctio. Nec uerò omne propositum omnémue quæstionem nobis ad disputandum proponere debemus, sed de quibus certa sunt: dubia enim ad nutum sermonis quæ quærat aliquis eorum, qui rationem desyderent, non pœnam digni sint, aut sensu careant. Nam & qui quærunt, Sintne ne sint dij colendi, & amandi parentes, supplicio coercendi sunt: & qui, sit ne alba nix nécne, sensu carent. Nec de ijs etiam quæstionibus, & propositis disputare debemus, quorum fides uana est, & facilis explicatio, aut nimium remota & difficilis: quoniam illa nullam dubitationem afferant, hæc maiorem quam ut eam ferre possit exercendi consuetudo. Cap. IX.

His autem expositis, deinceps quot sint genera argumentationum dialecticarum, dicendum est. Est autem una, quæ Inductio: altera, quæ Ratiocinatio nominatur. Ac ratiocinatio quid sit, iam diximus. Inductio autem est, ex rebus singulis ad uniuersas progressio: ut, si gubernator is demum sit optimus, qui peritus & doctus, itémque auriga: in quaque etiam re qui sit peritus & exercitatus, omnino sit optimus & præstantissimus. Inductio quidem plus ualet ad faciendam fidem, apertior q; est, sensúmque inducio familiarior & notior, ac sæpius in populi ore uersatur. Ratiocinatio autem magis urget, ad eósque, qui contrà dicunt, refellendos potentior est. Ac genera quidem è quibus argumentationes ducuntur, ea sunt quæ diximus. Cap. X.

Rationes autem quibus magnam ratiocinationum argumentorúmque copiam comparabimus, sunt quatuor: quarum una est in propositionibus eligendis, altera in distinguendo quot modis quicque dicatur, tertia in differentijs inueniendis, quarta in similitudinis cognitione & scientia. Sunt etiam quodámodo eorum singulorum propositiones. Licet enim ex unoquoque eorũ propositionẽ ducere: ut expetendum esse uel quod honestum est, uel quod iucundum est, uel quod utile. Et hoc inter sensum & scientiam interesse, quòd si scientia amissa sit, rursum comparari potest: sensus semel erutus & amissus non potest recipi. Et quam rationem habet id quod efficit bonam ualetudinem ad bonam ualetudi-

nem, eandem habere id quod firmam constitutionem facit ad firmam constitutionem. Atqui prima propositio est ex ijs quæ multis modis dicuntur, secunda è differentia, tertia ex similitudine.

Cap. XI.

Propositiones igitur eligendæ sunt, quot modis de propositione diximus, ut uel omnium sententias seligamus, uel plurimorum, uel sapientum: atque eorum, uel omnium, uel plurimorum, uel eorum in quibus ualet opinio sapientiæ: uel eas etiam quæ contrariæ sint ijs quæ ex disparatis fiunt, ut ante diximus. Hoc etiam utile, in ijs eligendis non solum probabiles sumere, sed eas etiam quæ ad earum similitudinem accedunt: ut eundem sensum in contrarijs uersari, quoniam etiam ars & scientia uersatur. Itémque nos cernere aliqua re in aspectum intromissa & recepta, non inde erecta & emissa. quoniam eodem modo audimus, gustamus, sed olfacimus. Quod idem fit in cæteris. Iam ea propositio & proposito assumenda sunt, quæ in omnibus, uel certè in pluribus rebus intelligantur. Dant enim qui non satis acute inspiciunt, in aliqua re non ita reperiri. Delectus etiam ex ijs argumentationibus habendus est, quæ scriptæ sunt. sed descriptiones ita faciendæ sunt de quoque genere, ut separatim proponamus, ueluti de bono, aut de animantibus, ac de omni genere bonorum, initio facto à quæstione naturæ. Notanda etiam sunt omnium sententiæ, ut placere Empedocli, quatuor esse corporum initia & elementa. Dictum etiam clari hominis proponamus licet. Propositiones autem & quæstiones, in partes tres distribuæ sunt: partim enim ad uitam & mores, partim ad naturæ obscuritatem, partim ad disserendi rationem pertinent. Ad uitam & mores, quales hæ sunt: Sitne parentibus potius parendum, an legibus, si discrepent? Ad disserendi rationem hæc: Verum eadem ars in contrarijs uersetur? Ad naturæ obscuritatem, ut, Sitne mundus sempiternus? Eadem est ratio quæstionum. Quanquam autem quæ singulæ sunt earum quas diximus, de ijs difficile est certum aliquid tradere, tamen diligentia nobis adhibenda est, inductionis consuetudine, ut ex forma quam præscripsi quæ sit quæque intelligamus. Ac instituto quidem philosopho-

rum ad ueritatem: dialecticorum ad opinionem & uerisimilitudinem, hæc omnis de ijs dirigi debet disputatio. Sumendæ sunt autem quàm maximè uniuersæ omnes propositiones, & una in multas distribuenda est, ut eadem arte cõtraria contineri, deinde adiuersa, tum ea quæ cum aliquo conferuntur. Eodemque modo hæ in partes diuidendæ sunt, quoad diuidi possunt. ut, bonorum & malorum eandem esse artem, alborum & nigrorum, frigoris & caloris: itémque in cæteris faciendum est. Ac de propositione quidem satis multa dicta sunt. Cap. XII.

In illo autem, quot modis quidq; dicatur, non solum uidenda sunt quæ alio modo dicuntur, sed danda etiam opera est, ut rationes afferantur. ueluti non solum explicandum est, bonum alio modo dici iustitiam & fortitudinem, quàm id quod ad firmam affectionem corporis, & id quod ad bonam ualetudinem efficiendã ualet: sed etiam illa hoc ipso, quòd affectiones quædam sunt & qualitates: hæc ob eam causam, quòd uim habeant efficiendi aliquid, non quòd ipsa sint qualitates. Quod in cæteris omnibus uidendum erit diligenter. An autem pluribus modis, uel uno modo aliqua dicantur, ex his perspici potest. Primum ex contrario cõsiderandum est, an multis modis dicantur, siue specie, siue etiam nomine discrepent. Sunt enim quædam, quæ statim nominibus alijs atque alijs differant: ut et quod acutum est in uoce, contrarium est graue: in magnitudine, obtusum. Perspicuum est igitur id multis modis dici, quod acuto cuntrarium est. Quod si hoc, etiam quod acutum est: utriusque enim ratione alterum erit contrarium: quoniam non idem acutum obtuso & graui contrarium futurum est. atqui utrique acutum est contrarium. Rursum grauitati in uoce contrarius est acutus sonus, in magnitudine leuitas: ita grauitas multis modis dicitur, quandoquidem etiam eius contrarium. Itemque quoniam honesto in animali, turpe contrarium est, in domo uitium: fit, ut honestum sit homonymum. In quibusdam cum nomina non sint uaria, tamen aperta specierum distinctio est, ut in albis & nigris contingit. Vox enim & clara & fusca dicitur, itémque color albus & niger. Non igitur nomine discrepant, cum interim perspicua specierum aut generis declara-

retur differentia. Non enim eodem modo color fuscus, & uox fusca appellatur. Atque etiam in sensu id perspici licet. Quæ enim eiusdem sunt generis, eidem sensui subiecta sunt: de eo autem quod in uoce clarum est, & album in colore, non eodem sensu iudicamus: sed hoc aspectu, illud auribus. Itemque eius quod acutum est & obtusum, in saporibus & magnitudinibus non in eodem sensu iudicium est: sed huius in tactu, illius in gustu. Neque enim hæc nominibus discrepant, neque ipsa per se, neque contraria: quippe cum obtusum utrique sit contrarium. Præterea uidendum est, unine quid sit contrarium, alteri nihil sit omnino. ut uoluptati quæ ex potione capitur, contrarius dolor est is, quem sitis affert: at huic quæ ex cognoscendo & discendo capitur, diametron lateri incomparabilem esse, nihil contrariũ est. Ita uoluptas multis modis dicitur. Cumque amare ex animo & odisse contraria sint, amare autem ut ad actionem corporis referatur, nihil habeat, ob eam causam amare multis modis dicitur. Hoc etiam considerandum est in ijs inter quæ media interiecta sunt, utrum aliquorum sit medium, aliorum nihil sit: aut sitne utrumque, nec tamen idem medium, ut inter album & nigrum colorem fuscus est interiectus: inter uocem claram & fuscam nihil. Nisi forte rauus interiecta est, ut placet quibusdam, raucam uocem esse interiectam. ut si albus in homonymis, itemque niger. Præterea hoc etiã uidendum est, sint ne aliquorum plura media, aliorum unum. ut inter album & nigrum colorem plura sunt interiecta. Coloribus enim multa sunt interiecta, uocũ unum raucedo.

Cap. XIII.

In disparatis etiam uidendum est, dicantur ne multis modis, hoc modo: Si enim unius multi sunt modi, etiam contrarij multi modi erunt. ut si non cernere multis modis dicatur, imo, priuatum esse oculis, altero non fungi oculorum officio: cernere etiam multis modis dicatur necesse est. Vtrique enim non cernere aliqua ex parte opponetur. ut non habere aspectum, & habere: & non fungi officio oculorum, ac fungi. In ijs autem contrarijs quæ priuantia dicuntur, hoc spectandum est, Si unum multis modis dicatur, etiam alterum. ut si sentire animo & corpore multis modis

dicatur, etiam multis modis dicetur nihil sentire nec animo, nec corpore. Ea autē priuantia esse hinc intelligi licet, quòd animātia nata sunt ad sentiendum animo & corpore. Iam uerò in coniugatis hæc spectanda sunt. Si iustè multis modis dicatur, erunt etiam quod iustum est multa erunt genera. Ex utraque enim iusta re quod iustum est nominatur. Vt si iustè appelletur, ex sua sententia iudicare & rectè, eodem modo etiam quod iustum est appellabitur. Similitérque si quod ad ualetudinem pertinet multis modis dicatur, etiam accommodate ad ualetudinem multis modis dicetur. Vt quoniam quod ad ualetudinem ualet, dicitur, & quod efficiens est ualetudinis, & quod conseruans est, & quod indicans: sic accommodate ad ualetudinem, uel efficiendam, uel tuendam, uel indicandam. Itemq; in cæteris, si unius multa sint genera, casus etiam multa erunt: & si casus multa, etiam illius. Atq; etiā uidendum est, sint ne genera categoriarum quæ ex nomine dicuntur, eadem omnibus. Si enim non eadem est appellatio, certe id de quo agitur ambiguum est. ut bonum in abo id est, quod est efficiens uoluptatis: in medicina, quod efficiens est ualetudinis: in animo, affectum esse, ut temperatum esse, uel fortē, uel iustum, Quod idem in homine contingit. Hoc etiam aliquoties in categoria Quando, reperitur, ut in tempore bonum. Bonum enim dicitur quod opportunè fit & in tempore. Hoc fit in categoria quantitatis sæpius, ut quod fit modicè. Bona enim est mediocritas. Quapropter bonum multis modis dicitur. Itemq; candor in corpore color appellatur: in uoce, quod intelligi potest. Eodémque modo id quod acutum est. neq; enim similiter in omnibus idem dicitur, ut uox acuta est ea quæ cita, ut placet ijs qui modos & concentus in numeris consectantur: angulus autem acutus is est, qui minor est recto: & machæra, cuius est acutus angulus. Videndum est etiam, sint ne genera eorum quæ eidem nomini subiecta sunt uaria, ne unum ab altero contineatur, ut ouos animal & uas. Eorum enim uaria est nominis definitio & ratio. Nam animal quid declarat, uas quale quid. Sin unum genus ab alio continetur, non necesse est uarias esse rationes. ut corui & animal genus est, & auis. Cum igitur coruum autem esse dicimus, animal quod-

dam eum esse dicimus. Ita de eo utrumque genus dicitur. Itemque cum coruum animal pennigerum bipes nuncupamus, auem eum esse declaramus. Ita utrunque genus in coruo, eorumque ratio intelligetur. In iis autem generibus, quorum unum non ab altero continetur, hoc non contingit. Neque enim cum uas dicimus, animal dicimus; neque uas, cum animal. Nec uerò in eo solum de quo agitur spectare debemus, an sint uaria genera, quorum neutrum alterum continebit: sed ex contrario etiam id perspici debet. Nam si contrarium multis modis dicatur, profecto id etiam quod propositum est dicatur multis modis necesse est. Vtile est etiam definitionem eius quod concretum est, diligenter ponderare & exquirere: ut albi corporis, & claræ uocis. Sublato enim eo quod proprium est, eadem relinqui debet definitio, quod in homonymis non continget: ueluti in iis ipsis quæ à nobis modo prolata sunt. Superioris enim hæc erit definitio, Corpus album, corpus est quod tali est colore affectum: Posterioris hæc, Vox clara, est uox quæ facilè intelligitur. Sublato igitur corpore & uoce, non idem in utroque relinquitur. Atqui deberet, siquidem synonymum erat album, quod in utroque idem esse dicebatur. Et quoniam sæpe in definitionibus homonymum quod consequens est ignoratur, iterum spectanda definitio est. Vt si quis efficientia ualetudinis & indicantia esse dicat ea quæ aptam compositionem quandam ualetudini adhibent, non id respuendum est: sed exquirendum quid in utroque aptam compositionem adhibere ualetudini dixerit: ut si illa tanta esse dicat, ut efficiant ualetudinem, hæc huiusmodi ut indicent qualis sit affecto. Præterea illud etiam consyderandum est, possint ne conferri ex maiore uel ex similitudine: ut uox clara, & alba uestis: acutus sapor, & uox acuta. Hæc enim nec eodem modo alba & acuta dicuntur, nec alterum altero magis tale. Ex quo fit, ut id quod acutum est, & quod album, sint homonyma: quippe cum synonyma omnia ualeant ad comparationem. Nam aut similia dicentur, aut aliud alio maius. Quoniam autem diuersorum generum, quorum neutrum ab altero continetur, alterius generis & speciei differentiæ sunt (ut animalis & scientiæ, quoniam eorum sunt diuersæ differentiæ) uidendum est an ea quæ eidem nomini subiecta sunt, dif-

ferentiæ ſint diuerſorum generum, quorum unum ab altero nõ cõtineatur: ut quòd acutum eſt uocis & magnitudinis. Vox enim à uoce differt, quòd acuta ſit: item magnitudo à magnitudine. Ita fit ut acuti uocabulum ſit in homonymis. Diuerſorum enim generum quorum unum ab altero non continetur, diuerſæ ſunt differentiæ. Iam illud etiam ſpectare debemus, eorum ne quæ eidem nomini ſubiecta ſunt, diuerſæ ſint differentiæ: ut coloris eius qui in corpore ineſt, & eius qui in cantibus, uariæ ſunt differẽtiæ: illius, quod ualet ad ſeparãdum aſpectum, & quod ad comparãdum: huius non eædem ſunt. Quo fit ut color uariis modis dicatur. Earundem enim rerum eædem ſunt differentiæ. Poſtremo quoniam ſpecies multius differentiã eſt (homo enim & bos non in numero differentiarum habentur, cum ſpeciei nomen utrumque obtineant) uidendum eſt diligenter, eorum ne quæ eidem nomini ſubiecta ſunt, unum in ſpecie, alterum in differentia numeretur: ueluti candor is qui accidit corpori, coloris eſt ſpecies: qui autem in uoce ſpectatur, differẽtia. Differt enim uox à uoce, quòd clara ſit & candida. Ac in iis quæ multis modis dicuntur, hæc conſyderanda ſunt omnia. Differentias autem exiis generibus quæ ad unum quaſi caput referuntur, perſpicere, & iudicare debemus, ueluti quid inter iuſtitiam & fortitudinem interſit, & inter prudentiam ac temperantiam: quoniã hæc ex eodem genere uirtutis nata ſunt omnia. Præterea exiis generibus quæ diuerſis continẽtur, differentias rerũ intelligemus, ea inter ſe cõparãdo, inter quæ non eſt ualde magna diſtantia, ut quid ſenſus à ſcientia differat. In iis enim quæ multũ inter ſe diſcrepãt, facilè apparent eorum diſtinctiones & diſſimilitudines. Similitudo uerò in iis ſpectanda eſt, quæ in diuerſis generibus collocantur. ut alterum ad alterum eſt, ſic aliud ad aliud, hoc modo, Quam rationem habet ſcientia ad id quod ſcientiæ ſubiectũ eſt, eandem ſenſus habet ad id quod ſub ſenſum cadit. Itémq; ut alterũ in altero eſt, ſic aliud in alio, hoc modo: Quẽadmodũ aſpectus in oculo eſt, ſic mẽs in animo: & ſicut in mari trãquillitas, ita ſerenitas eſt in aere. quoniã utrunq; eſt quies uacuitaſq; uẽtorũ. Earum autẽ rerũ quarum magnæ ſunt diſſimilitudines & diſtinctiones, uſus & exercitatio capienda eſt maximè. Sic enim facilius quæ aliarum ſint

similitudines perspicere poterimus. A tq; etiam illud spectandum est in eane omnia quæad idem genus pertinẽt, aliquid idem cõueniat: ut in hominem, equum, & canem. Si enim unum & idem in eos cadat, hoc ipso erunt similes. Meditatum autẽ & in promptu habere quot quicque modis dicatur, magnum ad perspicuitatẽ affert adiumẽtum. Facilius enim quid sit id de quo agitur, si explanatum sit quot modis dicatur, intelligetur. In eo etiam magna uis est, ut de re ipsa, non de nomine tractetur argumentatio. Nam si incertum sit quot modis id de quo agitur dicatur, fieri poterit ut & is qui respõdet, & is qui interrogat, non eodem animi sensum referat & intelligentiam. At si explicata sit ambiguitas, & is qui rem proponit ad disputandum, animi sensum de re ipsa exprimat, profectò ridiculus sit is qui rogat, nisi eodem omnem conferat conuertátque orationem. Magnam etiam uim habet, & ut ne fallaci conclusione ab alijs capiamur, & ut alios captioso conclusionis genere fallamus. Si enim quot modis id de quo agitur sciamus, non decipiemur: intelligemúsque ipsi qui rogat, ad eandem intelligentiam omnem conferat orationem: & nos si ponamus quæstionem, eum, qui respondeat, si ignoret quot modis id de quo agitur dicatur, fallaci conclusione poterimus captare. Sed huius rei non semper est locus, sed cum eorum quæ ambiguè dicuntur alia uera, alia falsa sint. Nec uerò hic locus aptus est & proprius dialecticæ. Itaque iis omnibus qui ratione & uerè disserere uolunt, hoc omnino fugiendum est, ne eorum in nomine uersetur disputatio & controuersia, nisi fortè aliquis non possit aliter de re proposita disputare.

Cap. XIIII.

Differentiarum autem inuentio & ad ratiocinationes confici-endas de eodem & alio utilis est, & ad cognoscendum quid quicque sit. Conferre quidem ad ratiocinationes de eodẽ & alio, hinc perspici potest: quòd si rerum propositarum dissimilitudines, distinctionesque inuenerimus, facile non esse idem docebimus: ad perspiciendum autem quid quicque sit, quòd eam orationem quæ uim & naturam cuiusque rei exprimat, ex propriis cuiusque rei differentijs intelligere solemus. Similium uerò cognitio hanc nobis commoditatẽ afferet, ut argumentationes & per inductionẽ

& per ratiocinationes quæ ex cauſa ducuntur, tractemus, & definiendo uim naturamq; rerum explicemus. Argumentationes quidem per inductionem tractabimus, quia rerum ſingularũ quæ ſimiles erunt inductione, res uniuerſas concludi exiſtimamus. Neq; enim facile ſimilitudines poſſunt ij qui ignorant rerum inter ſe ſimilitudines. eas autem quæ per ratiocinationes ex cauſa tractantur, quòd probabile eſt, ut res habet in uno eorum quæ ſimilia ſunt, ſic in reliquis habere. Ita de quacunq; re copioſe diſſerere poterimus, illud antè dicemus cõuenire oportere, quemadmodum in his res ſe habet, ita in eo quod propoſitum ſit habere. Cum autem illud docuerimus, etiam id de quo quæritur in cauſa, docuerimus. Nam cũ id poſitum ſit à nobis, quemadmodum in his ſit, ita eſſe in eo de quo quæritur, neceſſaria concluſione confecta res ſit à nobis. Definiendi autem artem tenebimus, quòd ſi poſſimus quid in quaque re idem ſit perſpicere, non ignorabimus ad quod genus ij qui definiunt, rem propoſitam referre debeant. Genus enim id eſt, quod ex ijs quæ communia ſunt, in definiendo quid quidque ſit, latiſſimè patet. Atque etiam in ijs quæ multum diſcrepant, ad definitionem utilis ſimilitudinis cognitio eſt. ut idem eſſe tranquillitatem in mari, & in aere ſerenitatem, quoniam utrumque eſt quies: & quod punctum in linea, id unum in numero, quia utrumque principium eſt. Quapropter ſi genus commune in rebus omnibus dederimus, non uidebimur alienis uerbis definiendo rem explicaſſe. Quin etiã ij qui definiunt, fere eundem modũ in definiẽdo ſeruare ſolent. Nam & unum principium numeri, & punctum lineæ principium eſſe definiunt. Ex quo perſpicuum eſt, eos commune utriuſque genus dicere. Ac opportunitates quidem & habilitates quibus ratiocinationes tractabuntur, diximus. Locos autem, ad quorum uſum hæc ipſa accommodanda ſunt, deinceps trademus.

ARISTOTELIS TOPICORVM

Liber ſecundus. Cap. I.

Væſtiones autem partim uniuerſæ ſunt, partim ſingulæ. uniuerſæ ſunt hæ, Omnis uoluptas in bonis eſt, Nulla uoluptas in bonis eſt. Singulæ hæ, Eſt quædam uolu-

ptas in bonis, Quædam uoluptas non est in bonis. Vtrunque autẽ genus quæstionum uniuersis quæstionibus, quæ & ad confirmandum, & infirmandum ualent, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totumge nus cadere, etiã impartem aliquam cadere ostenderimus. Itemque, si in nullam rem cadere ostenderimus, non in totum genus docebimus cõuenire. Primum igitur de uniuersis quæ ad refellendum ualent, dicendum est, quòd ad generales, & ad eas quæ tanquam partes subiectæ sunt generi, pertinent: & quòd proposita sæpius afferunt ad disputandum quæ aiunt, quàm quæ negant: ij autem qui contra disputant, solent fere refellere. Sed difficillimè ea, quæ ab accidente propria trahitur, reciprocatur argumentatio. Aliqua enim ex parte, non totum in solis accidentibus potest. Nam & à proprio, & à definitione, & à genere uicissim etiam retro commeet argumentum necesse est. ut si cui insitum sit, ut sit animal gradiens bipes, uicissim id animal gradiens bipes esse uere dicetur. Similis est generis ratio. Si cui enim conuenit esse animal, id animal est. Quod idem contingit in proprio. Si cui enim id tributum sit, ut aptum animum habeat ad percipiendam grammaticam, id aptum animum habebit ad percipiendam grammaticam. Nihil enim horũ potest aliqua ex parte conuenire aut non conuenire, sed omnino uel conuenire uel non cõuenire. At accidens ut candorem & iustitiam nihil prohibet quadam ex parte inesse. Quocirca non satis est candorem & iustitiam docere inesse, si docere uelimus aliquẽ album esse uel iustum. Habet enim dubitationem propterea quòd quadam ex parte albus est, uel iustus. Non igitur in accidentibus uicissim hæc retro commeant necessario. In quæstiones autem duo peccata inducunt, quæ exponenda sunt. peccatur enim aut mentiendo, aut discedendo à uerbis quæ imposita sunt rebus. Nam & ab ijs peccatur, qui quod non cadit in aliquem cadere confirmãt, & ab ijs qui res minus usitatis & tritis nominibus appellant, ut qui hominem platanum appellant, nominum impositorum fines transeunt. Primùm uidendum est, an id quod alio modo dicatur, pro accidente explicarit, quod peccatum in genere uersatur maximè. ut si quis candori accidere dixerit, ut sit color. Non enim accidit candori ut sit color, cum eius sit genus color. Atque id quidem

fieri potest, ut nomine is qui rem proposuit explicet, ueluti accidere iustitiæ, ut sit utrius. Sæpissimè autem etiamsi non exprimat, tamen facilè intelligitur genus pro accidente dictum esse. ut si quis candorem colore perfusum esse dixerit, aut intestinam moueri. Nullo enim ex genere παρωνύμως trahitur de specie dicendi ratio, omniaque genera συνωνύμως de formis dicuntur. Species enim & nomen generis sibi uendicant, & definitionem. Qui igitur candorem colore tinctum dixit, nec pro genere usus est colore, quia παρωνύμως dixit: neque pro proprio aut definitione, quia proprium & definitio ad nullam rem aliam transferri possunt. At colore perfusa sunt etiam permulta, ut lignum, lapis, homo, equus. Ex quo perspicuum est, id expressum esse, tanquam accidens esset. Alius locus est si uideas idne quod dictum est, in totum genus cadat, an in partem nullam. Quod in formis, non in insitis uidendum est. Sic enim uia & ratione tradetur, in paucioribusque consistet tractatio. Initium autem à primis faciendum est, deinde usque ad inuidua progrediendum deinceps. ut si in contrarijs uersari scientiam dixerit, uidendum an in ijs quæ cum aliquo conferuntur, & in ijs quæ aduersa appellantur, & in priuantibus & in negantibus eadem spectatur scientia. Quòd si ne tum quidem id perspicuum poterit, rursum hæc in partes usque ad inuidua tribuenda sunt. ut in iustisne & iniustis rebus, aut in duplo & simplo, aut in celeritate & aspectu, aut in aientibus & negantibus. Si enim in eorum aliquo ostensum sit, non esse eandem, sublata & infirmata erit à nobis quæstio. Quod ide iudicandum est, si in nullo eorum idem reperiatur. Hic autem locus & ad confirmandum et ad infirmandum ualet. Si enim duisione adhibita uel in omnibus intelligatur, uel in plerisq; poscendum est, ut aut uniuersum detur, aut certe occurratur nobis, non ita in quodam reperiri. Nam si neutrum horum faciat, ineptus uidebitur qui non concedat. Alius locus ducitur ex definitione accidentis & rei cui accidit, uel utriusq; uel alterius. In quo id considerandum est, num quid in definitionibus non uerum pro uero sumptum sit. ueluti si quæratur, Deus ne iniuriam faciat: constituendum est, quid sit iniuria facere. Nam si sit, sponte nocere, profectò deus non facit iniuriam, quoniam deus nocere non potest. Si etiam ponatur inuidus sapiens,

stamendū est, quis sit inuidus, & quid inuidia. Cū enim inuidia ægritudo sit ex rebus secundis alicuius boni uiri, certè sapiens non inuidet. esset enim improbus. Itémq; si ponatur, Anqui indignantur inuidus sit, definiendo aperiendum est qui sit uterq;. Sic enim ueluti per se ipsum patebit an falsum quod dictū est, intelligetur. Veluti, si is inuidere dicatur, qui bonorū dolet rebus secūdis: & indignari is, qui dolet improborū secūdis rebus: perspicuū est nō inuidere eū, qui indignetur. In quo adhibendæ sunt definitiones pro ijs nominibus quæ in definitionibus cōtinetur, nec ab hoc desistendū quoad res intelligatur. sæpe enim tradita tota definitione nō intelligimus quid quæritur: at definitione adhibita pro aliquo nomine eorū quæ in definitione sita sunt, intelligimus. Præterea si quis ex quæstione sibi propositione confidat, occurrendum erit. Si enim occurramus, hoc ipso propositum confirmare uidebimur. Quanquam autem hic ferè locus idem ualet, quod is quem iam exposuimus: uidendum esse, utrum in toto genere, an in nullo reperiretur quod pro accidente dictum esset: tamen modo quodam & ratione differunt. Iam uerò exponendum est, quæ appellanda sint, ut plerique solent, quæq; non sint appellanda. qui locus & ad confirmandum & refutandum ualet plurimum: ut res nominibus ijs quæ trita sunt uulgo & usitata, appellādas esse: at uerò in cōstituendo quæ res tales uel tales sint, non audiēdam esse multitudinem: ueluti salubria ea esse quæ ualetudinis efficientia sint, statuenda sunt illa quidem uulgi opinione: sed utrū id de quo agitur efficiēs sit nécne ualetudinis, de eo nō iā uulgi, sed medicorū iudicii expectare debemus. Præterea si multis modis quid dicatur, propositum autem sit, conuenire uel nō conuenire, alterum eorum quæ multis modis dicuntur exponēdum est, si utrumque non possit. Hoc autem obseruandum est in ijs quæ obscura sunt, non aperta. Nam si incertum nō sit quot modis dicatur, occurret statim, nō esse id explicatū, quod quæreret ac dubitaret, sed alterum. Hic autem locus & ad probandum, & ad reprehendendū ualet. Nam si confirmare uolemus, alterū accidere docebimus, si utrumque non poterimus. Refellentes autem, si utrunq; non possimus, alterū certè non dia & reperiri ostendemus. Sed hoc interest, q̄ is qui reprehendit & refutat, nihil debet ex

ijs quæ concessa sunt & conueniunt disputare, nec si in toto genere, nec si in nulla parte expositum sit quid reperiri. Nã si cuius non accidere docebimus, in toto genere reperiri aliquid reprehendemus. Itémque si in uno aliquo reperiri demonstrabimus, nulla ex parte reperiri confutabimus. At is qui probat, antè debet profiteri, si in parte aliqua intelligatur, in toto genere intelligi, si modò pronunciatum ueri simile habeatur. Neque enim satis est ad probandum aliquid in totum genus cadere, in aliquam partem cadere, docere: uelut si hominis animus immortalis sit, omnem etiam animum esse immortalem. Quapropter antè conuenire oportet, si quæuis anima sit immortalis, omnem etiam immortalem esse. Quanquam hoc non semper obseruandum est, sed tum denique cum de toto genere cõmunem & uniuersam orationem non poterimus exponere. quemadmodum geometra, triangulum tres angulos habere duobus rectis pares. Quod si non sit incertum, quod multis modis dicitur, cũ explicatũ erit quot eius sint genera & modi, tũ id & confirmandum erit & refellẽdũ. ut si id quod deceat, utile sit aut honestum, omnẽ diligentiã adhibere oportebit, ut utrũq; probemus, uel refutemus in eo de quo agatur, ut esse honestũ & utile, aut neq; honestũ neq; utile. Sin utrũq; non potest, alterũ docendũ erit, hac significatione intelligi hoc, illud non intelligi. Eadem ratio est, si plures sint partes, in quas id quod propositum sit tribuatur. Præterea exponenda ea sunt quæ non ambiguè multis modis dicuntur, sed alio modo, ut artem unam esse multarum rerum, aut quia ad eas tanquam ad finem referatur, aut quia earum sit rerum quæ ipsæ ad finem pertinent atque referuntur. uelut medicina est ualetudinis, & rationis uictus, aut quia est rerum duarum quarum utraque finis est, uelut rerum contrariarũ eandem esse artem. neque enim ex eo quia alterum alterius dicatur, finem esse finis intelligere possumus, aut quia unius est per se & ui sua, alterius temerè & casu. ut perisse triangulum habere tres angulos pares duobus rectis, temerè & casu, id quod latera habet æqualia. Nam fortè temere & casu triangulum esse lateribus æqualibus triangulum, ex eo sciri potest, quòd duobus rectis pares habet eos qui intrim secus adhibentur. Si igitur eadem ars esse multarum rerum nullo modo potest, certe

omnino esse nō potest. aut si quodāmodo potest, perspicuū est id fieri posse. In quo ad utilitatem causæ nostræ referenda est diuisio, ut si confirmare quid uelimus, ea proferenda sunt omnia quæ possunt, eáque tribuenda sunt in eas solùm partes, quæ etiam ad probandum ualebunt. Sin autē refellamus, in eas quæ nō possunt, cætera uerò omittenda erunt. Hoc etiam in his obseruādum erit tum cum incertum erit quot modis quicque dicatur: atque hoc in illo uersari, aut non uersari, iisdem locis confirmandum erit, ut artem hanc in hac re cerni tanquā in fine, aut tāquā in ijs quæ ad finem referūtur: aut ut in ijs quæ forte temerè accidunt: aut contra non cerni aliquid ullo modo eorum quos modo diximus. Eadem etiam ratio est cupiditatis, eorúmque omnium quæ sunt multarum rerum. Est enim cupiditas huius aut illius rei uel quasi finis, ut ualetudinis: uel ut eorum quæ ad finem pertinent, ueluti remedij: uel quasi fortè temerè eueniat, quemadmodū in uino affectus est, qui in eo dulcedinem sequitur, non quia uinum sit, sed quia dulce. Dulcedinem enim per se expetit, uinum temerè & casu: quandoquidem si cesset, non id iam appetit. Ita fit ut uinum forte temerè appetat. Horum autem loci usus est plurimus in ijs quæ cum aliquo conferuntur, quoniam in eorum numerum ueniunt omnia quæ sunt eius generis. Præterea commutandum est uerbum in id quod magis dilucidum esse uideatur, ut pro eo quod accuratum & exquisitum est in opinione, apertum & perspicuum dicendum est, & pro nimia cura rerum agendarum, studium rerum agendarum. Si enim apertius & planius fiat quod dictum est, tum denique propositum facilius argumento concludi poterit. Valet autem hic locus & ad confirmādum quid, & ad refellendum. Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus spectare debemus: ueluti si uolumus cōfirmare in sensu uersari integritatem & depraudationem: si sentire iudicare est, & iudicare licet rectè & non rectè: certè in sensu integritas & prauitas uersatur necesse est. Qui locus ex genere ducitur. Iudicare enim genus est sentiendi, quoniam qui sentit quodammodo iudicat. Ex forma etiam generis duci potest. Quæ enim species accidunt, eadem etiam in genere intelliguntur omnia, ut si scientia sit bona & mala, recta etiam sit & praua affectio necesse est: si

quidem affectio genus est scientiæ. Ac prior quidem locus uitiosus est, si ad confirmandum adhibeatur, alter uerus & commodus. Neque enim necesse est quæcunque generi accidant, eadem speciei accidere, quandoquidem animal est pennigerum & quadrupes, homo non item. Omnia autem quæ cadunt in speciem, eadem necesse est cadere in genus. Si enim homo probus sit, animal etiam probum. In refellendo contrà prior locus uerus est, alter uitiosus. Nam & quæ generi non accidunt, speciei accidere non possunt: & quæ in speciem non cadunt, ea non necesse est in genus non conuenire.

Cap. II.

Quoniam autem necesse est, in quibus genus dicitur, in iis etiam speciem aliquam dici: quæcunque etiam genus habet, aut quæ à genere nomen duxerunt, eadem aliqua species retineat necesse est, aut nomen ab aliqua specie ducant. Veluti si de aliquo scientia dicatur, certè de eodem uel grammatica dicetur, uel musica, uel aliqua scientia. Et si quis arte sit instructus & præditus, aut nomen ab arte habeat, certè grammatica uel musica, aut aliquid aliud arte instructus sit necesse est, aut nomen ab arte aliqua ducet, ueluti grammaticus uel musicus appellabitur. Si quid igitur proponat quod nomen à genere duxerit, ueluti animum moueri, considerandum est, moueaturne animus aliquo genere motionis, ut crescat ne, an immutetur, an intereat, an oriatur, an alio genere pulsus agitetur. Si enim nullo genere pulsus agitetur, certè non mouetur. Atque hic locus est, ad confirmandum uelet, & ad reprehendendum. Nam si aliquo genere motus dicatur, mouetur. & si nullum genus in eum cadat, certè non mouetur. Cui autem copia non suppetet argumentorum ad propositum confirmandum, aut infirmandum, is à definitionibus præsidium petere debebit, aut quæ rei propositæ propriæ sint, aut quæ esse uideantur. quòd si ab una non possit, à pluribus petat. Nã iis qui rẽ definiẽdo explicarint, facilius erit argumentum ducere. quippe cum facilior sit à definitione ducta argumẽtatio. Videndum etiam est cui rei res proposita adiuncta sit, aut quid necessario res proposita si sit, unà secum esse uelit. Ac is quidẽ qui cõfirmare uolet, cui rei res proposita adiuncta sit, uidebit: quoniam si rẽ illã docebit cadere, rẽ etiã propositã docebit. Qui autẽ refellet, pa-

tes tenebit, quæ res rei propositæ sit adiuncta. cõsyderabit. Si enim id quod rei propositæ sit consequens, non esse ostendemus, rem etiam propositam non esse docebimus. Spectandum est etiam an tempus alicubi discrepet. ut si quis id dixerit quod alitur, aut nascere necessario. Et si enim animalia semper aluntur, tamen non semper aut gignuntur, Itemque si quis scire dixerit, memoria tenere. Nam hoc ad præteritum tempus pertinet, illud & ad instans, & ad futurum. Nam scire dicimur præsentia & futura: ut solis defectionem fore meminisse nisi præterita non possumus. Iam locus captiosus & fallax est, cò loci impellere alterum, ubi magna argumentorum copia nobis suppetet. Quod interdum necessarium est, interdum necessarium uidetur: interdum nec uidetur, nec necessarium est. Necessariò autem id faciendum est tum, cum is qui contrà disputat, negat aliquid eorum quæ ad rem propositam pertinent, & alter de illo disserit quod eiusmodi est, ad quod probandum amplissimus locus suppetat. Quod idem facere licebit cum inductione ad aliquid ex re proposita adhibita, id euertere conabimur. Eo enim sublato & infirmato, res etiam de qua agitur, infirmabitur. Necessarium autẽ id uidetur, cum id ad propositum pertinere uidebitur. ad id autem ad quod similitur, non pertinebit argumentum, siue neget is qui respondet, siue inductione probabili ex proposito ad illud ipsum adhibita id ipsum infirmare conetur. Reliquum autem tum facit, cũ nec cogit, nec cogere uidetur res ea, de qua disputatur. Aliter se let is qui contrà disputat reprehendi. Hoc autẽ extremum genus, quoniã omnino à disserendi ratione alienum remotumq; est, declinare debemus. Quocirca debet is etiam qui respondet, non grauatè ad hunc locum confugere interdum, eáque dare quæ ad propositum non pertineant, iis expositis quæ minus probentur: dat autem propterea quòd ferè in maiore animi distractione uersari solent ij qui ponunt quæstionem. si ijs talibus omnibus positis minimè cõcludant. Iam uerò quoniam omnes qui quidus dixerint, quodam modo multa complexi sunt, (unamquanque enim rem multa necessario consequuntur, ut is qui hominem esse dixit, & animal esse dixit, & animatum & bipedem, & mentis ac disciplinæ cõpotẽ) sit, ut infirmata & reprehẽsa una quauis re earũ quæ

hinc de causis & corruptelis lib. 2 de generatione et alterationis

hic locus triplex est nam tribus modis procedi potest.

S. ij.

sunt consequentes, id etiam quod initio dictum est reprehendatur, Sed uerendum est, ne ad rem difficiliorem delabamur. Interdum enim facilius est id quod rem propositam consequitur, interdum uerò proximè ipsam propositam euertere. In ijs autem rebus quibus alterum inest necessario, aut non inest, ueluti in homine uel morbus inest, uel ualetudo, si de altero magna nobis ad disputandum suppetet copia in utramque partem, de altero etiam suppetet. Quod ad utramque partem trahi potest. Si enim alterum accidere docemus, alterum non accidere docebimus: & si alterum non conuenire demonstremus, reliquum docebimus conuenire. perspicuum est igitur ad probandum & refellendum ualere hunc locum. Atque etiam argumentum ducendum est à notatione uerbi, quæ multo apertior sit quàm uerbum, quod sit usitatum, ueluti εὐτυχὲς non fortem, ut tritum est, sed eum qui bene animo sit affectus: & confidentem, eum qui bona expectet. Itémque εὐδαίμονα eum esse cuius animus sit bonus: quemadmodum Xenocrates εὐδαίμονα ait esse eũ, cui animus bonus datus sit. eũ enim deum esse omnibus. Iã cum res aliæ necessario eueniant, aliæ plerunque, aliæ forte temere: si quis eam quæ necessario euenit, plerunque fieri ponat: aut eam quæ plerunque fit necessario fieri, aut eam contrariam ei quæ plerunque fit, is semper locum sibi suppeditabit ad disserendum. Nam si id quod necesse est fieri plerunque fieri ponat, profectò non in toto genere inesse dixerit, quod toti conuenit. Ita aberrauit, siue id quod plerunque actidit, necessario fieri dixerit, quoniam de toto genere dixit, quod toti non accidit. Quod idem fit, si id dixit quod rei contrarium est quæ plerunque euenit, euenire necessario. Semper enim in paucioribus dicitur quod rei quæ plerunque fit contrarium est. Veluti si ferè mali sint homines, boni rarius, certè uehementius errauit, si quis bonos dixerit esse necesse. Eodémque modo si id quod temerè sit, necessario fieri, aut plerunque dixerit. Neque enim id quod temerè & casu fit, necessariò fieri potest, neque id quod plerunque. Fieri autem potest, ut etiam si quid dixerit neque exposuerit utrùmne plerunque fieri, an ex necessitate affirmarit, fiat autem plerunque, tamen disputet alter, quasi ille ex necessitate fieri asseruerit. ut si malos exhæredes esse dixerit, neq; ex-

posuerit se ita disputare, quasi ex necessitate id ille concesserit. Illud etiam uidendum est, an eandem rem sibi accidere quasi aliam posuerit, quòd alterum eidem sit nomen impositum. Quemadmodum si prodicus diuisit uoluptatem in gaudium, delectationem, & lætitiam. Eiusdem enim nominis uoluptatis hæc sunt omnia. Si quis ergo gaudere uerbo lætandi accidere dicat, is idem sibi accidisse confirmabit.

Cap. III.

Quoniam autem sex modis inter se contraria iunguntur, & quatuor solùm modis iuncta repugnantiam efficiunt: sumenda sunt contraria ut commodum erit & ei qui confirmandi, & ei qui refellendi partes tuebitur. Ac sex modis ea componi inter se hinc perspici potest, quòd aut utrunque contrarium utriq; comparatur, idq; bifariam, ut de amicis bene mereri, & de hostibus malè mereri: aut contra, de amicis malè mereri, & de hostibus bene: aut utrumque uni, quod etiam duobus fit modis. ut de amicis bene mereri, & de amicis malè mereri: uel de inimicis bene mereri, & de inimicis malè mereri: aut unum utrique, quod etiam fit dupliciter. ut de amicis bene mereri, & de inimicis bene mereri, uel de amicis malè mereri, & de inimicis malè mereri. Ac duæ quidem prima comparationes non sunt pugnantes, quoniam de amicis bene mereri non est illi contrarium, malè de hostibus mereri: quippe cũ sint expetenda, eundemq; statum deceant: nec illud de amicis malè mereri, huic repugnat, bene mereri de inimicis. Sunt enim hæc fugienda, eundemq; statum decent. Nec res quæ fugienda est ei quæ fugienda est aduersatur, nisi unum sit nimium, alterum parũ, quoniam quod nimium est, id in rebus fugiendis ducatur, itemque parum. At reliqua quatuor contraria sunt inter se. Nam & de amicis bene mereri illi contrarium est, de amicis malè mereri. quandoquidem a contrarijs moribus proficiscuntur: atq; illud sequẽdũ est, hoc fugiendum. Eadem est ratio cæterorum. In cõiunctionibus enim singulis quiddam est expetendum, & quiddam repellendum: & illud boni status est, hoc mali. Ex quo perspicuũ est erdẽ plura data esse contraria. Huic enim, de amicis bene mereri, illud cõtrariũ est, de inimicis bene mereri: & illud, de amicis malè mereri. Iteq; ei qui illa omnia intuebitur duo uidebũtur cõtraria. Sumẽda

igitur sunt ea contraria, quæ prodesse poterunt causæ nostræ. Iam si quid sit accidenti contrarium, considerandum est, an ei accidat cui accidens conuenire dixerit. Si enim hoc conuenit, illud nunquam conueniet. quoniam fieri non potest, ut simul eidem contraria conueniãt. Aut an tale aliquid dixerit aliqua ex parte, quod si extet, necesse sit contraria cõuenire: ut si ideas in nobis esse dixerit. Nã & moueri eas & stare concludetur, sub sensum cadere ac ratione & intelligentia contineri. Nam & quiescere eas & immobiles esse, & sub intelligentiam cadere placet iis qui eas ponunt. Quæ si in nobis sitæ sint, profectò non poterunt esse immobiles: cũ præsertim si ipsi moueamur, necesse sit ea omnia quæ in nobis sunt, unà moueri. Atque etiam sensu eas percipi, si modo in nobis sint, ex hoc intelligi potest, quòd sensu oculorum, formam uniuscuiusque rei cognoscamus. Rursus si positum est accidens id cui quid est contrarium, uidendum est an uim habeat ad recipiendum contrarium, quemadmodum etiam ad accidens. Eadem enim res uim habet ad recipienda contraria. Veluti si odium nasci ex ira dixerit, profectò odium in ea parte animi in qua irarum existit ardor, insit necesse est, est enim sedes iræ. Considerandum igitur, sitne contrarium in ea parte animi in qua irarum existit ardor, qualis inimicitia est. Nam si non insit in eáque parte animi quæ uoluptate alitur, insit amicitia, certè non comitatur iram odium. Eadem ratio est, si eam partem animi quæ uoluptate alitur, ignorare dixerit. Sedes enim erit scientiæ, si quidem etiam ignorationis sit, quæ pars non uidetur sedes esse scientiæ. Atque ex hoc loco, quemadmodum docui, et qui refellendi partes obtinebit, depromenda erunt argumenta: eum autem qui confirmare uolet, nihil adiuuabit hic locus, quatenus accidens conuenit: quatenus uerò potest conuenire, adiuuabit. Nam si non posse contrarium recipere doceamus, nec conuenire accidens, nec conuenire posse docebimus. At uerò non si contrarium conuenire, aut uim habere ad recipiendum contrarium, doceamus, idcirco etiã accidens conuenire demonstrauerimus, sed posse conuenire tantummodo confirmatum erit. Quoniámque quatuor sunt contrariorum genera, spectanda erunt repugnantia ex eo argumento quod uicissim retro commeat & reciprocatur, & ei qui

probabit. & ei qui refellet. Per inductionem uerò argumentatio tractanda erit, hoc modo: Si homo est animal, quod non est animal id nõ est homo. Item q; in cæteris. hoc enim loco uicissim retro commeat argumentatio. Cum enim hominẽ sequatur. & comitetur animal, tamen non si quid nõ sit homo, id cõtinuò sequitur nõ esse animal. sed cõtrà si quid nõ sit animal, sequitur nõ esse hominẽ. In omnibus ergo id pronũtiandum est, ut si quod honestũ est, id iucũdũ sit, etiã si quid nõ sit iucundũ, id non sit honestum. Quòd si hoc non est cõsequens, ne illud quidem erit. Item q; si quod iucundum non est, id non sit honestum: certè quod honestum est, etiam iucũdũ sit necesse est. Perspicuum est igitur reciprocari in aientibus & negantibus argumentationem, si retrò tractetur. In ijs autẽ contrarijs quæ aduersa appellantur, hoc uidendũ est, & ei qui probabit, & ei qui reprehendet, an ex cõtrario contrariũ sit consequens, an ex ijsdem argumentatio à consequentibus uera sit, an uerò contrà. Tractari autem argumentatio debet per inductionem eorũ, quo ad commodum uidebitur. In eandem autem rem ualebit argumentatio à consequentibus, ut quæ fortitudinem & ignauiam comitantur. Illam enim uirtus, hanc uitium sequitur: & fortitudinem sequitur id quod expetendum est, ignauiam id quod fugiendum. In his ergo ualebit de ijsdem à consequẽtibus ductũ argumẽtũ, quoniã id quod expetendum est, et quod fugiendum contrariũ est. Quod idem fit in cæteris. Contrà autem consequentia sunt, ut firmã corporis affectionem sequitur bona ualetudo, infirmam uerò affectionem morbus non sequitur, sed contrà morbum infirma constitutio. Ex quo perspicuum est contrà in his argumentationẽ consequentibus ualere. Rarò autem illud contrà in contrarijs inuenitur, ac ferè in ersdem reciprocatur argumentatio. Quòd si nec in ijsdem contrarium ex contrario erit consequens, nec uicissim retrò cõmeabit: profecto in ijs de quibus agitur, nunquam alterũ ex altero erit consequens: Sin in aduersis sequatur, etiam in propositis alterum alteri consequetur necessariò. Quod item in priuantibus perinde atq; in aduersis considerandum est, nisi quòd in his non uicissim retrò commeat argumentum ex consequentibus, sed de ersdem necessariò. Quemadmodum aspectum sensus sequitur, sic cæcitatem

sensus priuatio. Opponuntur enim sensus & priuatio sensus, ut priuantia: quoniam eorum illud res est, hoc eius rei priuatio. Atque etiam de ijs quae cum aliquo conferuntur, eodem modo quo de priuantibus iudicandum est. In ijs enim etiam ualet à consequentibus ductum ex ijsdem argumentum. ut si triplum multiplex sit, etiam subtriplum submultiplex erit. Confertur enim triplum cum subtriplo, & multiplum cum submultiplici. Rursum, si scientia opinio est, etiam quod sub scientiam cadit, erit opinabile. Et, si adfectus sensus sit, id etiam quod adspectabile est, sub sensum cadat necesse est. Hic autem occurritur, non duci necessariam in ijs quae cum aliquo conferuntur argumentationem à consequentibus, quemadmodum dixi. Non enim si id quod sensum mouet, scientia continetur, idcirco sensus est scientia. Nec uero certe quidem occurritur. Multi enim negant ea quae sensus mouentia sunt cadere sub scientiã. Nec minus cõtrà hoc quod dixi ualet: ueluti id quod sub sensum cadit, non posse, scientia comprehendi, quoniam ne sensus quidem sit scientia. Rursum, à coniugatis & casibus ducendum est argumentum, siue confirmemus quid, siue refellamus. Coniugata autem sunt haec: iusta, & iustus, cum iustitia: & fortia, & fortis, cum fortitudine. Itémque efficientia & conseruantia coniugata eorum sunt, quorum sunt & conseruantia & efficientia. ut efficientia ualetudinem ualetudinis, & conseruantia firmam corporis constitutionem, firmae corporis constitutionis. Eodémque modo de cæteris iudicandum est. Atque haec quidem Coniugata appellari solent. Casus autem sunt, ut iustè, fortiter, salubriter, & aptè ad firmam coporis affectionem, quæq; eodem modo dicuntur. Sunt etiam ea quae ex casibus dicũtur in coniugatis. ut iustè cũ iustitia, & fortiter cũ fortitudine coniugata sunt. Coniugata autem dicuntur, quae sunt ex uerbis generis eiusdem, ut iustitia, iustus, iusta, iustè. Perspicuũ est igitur, si quid probatum sit eorum quae eiusdem sunt generis & coniugationis, esse in bonis & laudabilibus, cætera probata esse omnia. Veluti si iustitia sit in rebus laude dignis, etiam iustus in ijs sit, & res iusta, & quod iustè fit, necesse est: concludetúrque, quod iustè fit, etiã laudabiliter fieri, ex eodẽ casu. quomiã à laudabili re ortum est: quemadmodũ illud iustè à iustitia. Nõ so-

lum autem ex eo quod exposui, sed etiam ex contrario sæpe cõtrarium intelligitur: ut quod bonum sit, non necessario esse iucundum. Neq; enim quod malum est, necessario molestum est: aut si hoc, etiam illud. Et si iustitia scientia sit, iniustitia ignoratio erit: & si quod iuste fit, id fiat scienter & perite: id etiam quod iniuste, imperite fiat necesse est. Aut si hæc non placent, ne illa quidem, quemadmodum ex eo quod modo commemorauí, perspicuum est, malum esse à potest. multo enim magis perspicuum potest quod iniuste fit, id perite, quàm imperite fieri. Atque hic locus expositus est, tum cum de contrariis quæ aduersa dicuntur, disputaremus. Nihil enim nunc aliud uolumus, nisi contrarium ex contrario esse consequens. Præterea ab ortu & interitu rerum, & ex causis efficientibus & corrumpentibus magna copia suppetit ad disputandum, siue confirmare uelimus, siue refellere. Quarum enim rerum ortus & origo est in bonis, eæ etiã in bonis sunt. & si hæ in bonis sint, origines etiam earum erunt. Si uerò origo sit in malis, eæ etiam in malis numerabuntur. A rerum interitu contrà ducitur argumentum è consequentibus. Si enim interitus rerum sint in bonis, res ipsæ erunt in malis. Et si interitus & euersio rerum sit in malis, res ipsæ ducentur in bonis. Eadem est etiam ratio causarum efficientium & euertentium. Quorum enim effectorum causæ sunt in bonis, effecta etiam in bonis erunt. Quarum autem rerum causæ euertentes sunt in bonis, eæ sunt numerandæ in malis.

Cap. IIII.

Proximus locus est à simili, in quo uidendum est, an res similes eodem modo habeant: ut si scientia una sit multarum rerum, etiam opinio. Et si aspectum habere sit uidere, etiam auditum habere, sit audire. Quod idem contingit in cæteris omnibus, & quæ sequuntur, & quæ uidentur. Valet autem in utranque partem hic locus. Si enim in aliqua re pari ualeat, in cæteris etiam paribus ualeat necesse est. Et si in aliqua re simili non ualeat, nec in cæteris ualebit. Considerandum etiam est, an in uno & in pluribus eodem modo res habet. quoniam interdum discrepat & dissimilis est, ut scire sit animo cernere & intelligere: multa scire, sit etiam multa animo cernere. quod non est uerum. Multa enim scientia cõ

prehendi possunt: multa intelligi non item. Quod si non hoc, nec illud scire esset intelligere. Sumuntur etiam ex maiore & minore argumenta. Sumq; ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si maior res ex maiore sit consequens, hoc modo: Si uoluptas bonum sit, maior uoluptas maius sit bonum. Si iniuriam facere malum est, maiorem iniuriam facere maius malum erit. Atque in utranque partem hic locus trahi potest. Si enim rei subiectæ progressionem & incrementum, accidentis sequatur progressus & incrementum, ut dixi, certe conclusum est: sin minus sequatur, non concludutur. Hic autem locus per inductionem tractandus est. Alter locus est, cui una res duabus comparatur. Si cui ueri similius est conuenire non conueniat, ne illi quidem cui minus: & si cui minus probabile est conuenire conueniat, et etiam cui ueri similius. Tertius est, cum duæ res cum una conferuntur, si quæ magis conuenire uidetur non conueniat, nec quæ minus. Et si quæ minus uidetur conuenire conueniat, ea etiam quæ magis conuenire uidebitur, conueniet. Extremus locus est huiusmodi, cum duæ res duabus comparantur, Si quæ alteri magis uidetur conuenire non conueniat, ne reliqua quidem reliquæ conueniet: & si ea quæ minus conuenire alteri uidetur conueniat, reliqua etiam reliquæ conueniet. Sequitur locus, ex ijs quæ eodem modo conueniunt aut uidentur conuenire: atque is triplex, quemadmodum exposui de tribus locis, quos ex maiore posteriùs elici dixi. Sin enim una aliqua res duabus eodem modo conueniat, aut conuenire uideatur, neque alteri conueniat, ne alteri quidem conueniet. Quòd si uni, etiam alteri. Alter locus tractatur hoc modo, Si duæ res eidem similiter conueniant, & altera non conueniat, ne altera quidem conueniet. Quòd si altera, etiam reliqua. Tertius hoc modo: Si duæ res duabus eodem modo conueniant, uniq; altera non conueniat, reliqua etiam reliquæ non conueniet. Quòd si una alteri conueniet, reliqua etiam reliquæ conueniat necesse est. Atque ex maiore, & minore, ac simili, tot argumenta duci elicique possunt. Alius locus sequitur ex adiectione, hoc modo: Si una res ad alteram adiecta eam faciat bonam aut albam, cum prius bona & alba non esset, quæ adiecta est, bona erit & alba, quale etiam to-

tum reddidit. Præterea si ad aliquid quod inest quippiam addatur, quod illud magis tale efficiat, quale inerat, idem tale erit. Eadem est ratio cæterorum. Quanquam hic locus non ualet in omnibus, sed in ijs tantummodo in quibus præstantia magnitudinis nascitur. Atque idem non uicissim retro commeat in refellendo. Non enim si id quod additur non facit id cui adiectum est bonum, propterea id non bonum esse necesse est. Quod enim bonum est, si ad id quod malum sit addatur, totum non efficit bonum necessario. nec rem nigram candor albam facit, nec dulcedo rem amaram dulcem necessario, si addantur, efficit. Iam uerò si quid maius aut minus dicitur, omnino etiam conuenit. Nam quod bonum non est, nec album, id nec maius bonum, neque minus dicitur. neque albius, neque minus album: quippe cum id quod malum est, nulla re maius bonum sit, aut minus bonum, sed maius malum aut minus dicitur. Nec uero hic locus in refellendo uicissim retro commeat. Multa enim eorum quæ illud magis respiunt, omnino dicuntur. Homo enim etsi magis aut minus quàm alius homo non dicitur, non tamen propterea homo esse desinit. Eodémque modo uidendum est quid quadam ex parte, quid aliquando, & alicubi esse dicatur. Si quid enim quadam ex parte possit esse, aut aliquando, aut aliquo in loco, id certe omnino esse potest. Quod enim omnino fieri non potest, id nec aliqua ex parte, nec interdum, nec alicubi fieri potest. Quanquam huic loco occurritur, quod quadam ex parte homines natura boni sunt, ut liberales, ut temperati: cum interim boni non sint omnino natura: siquidem nemo prudens natura dicitur. Itémque fieri potest interdum, ut aliquid eorum quæ interire possunt, non intereat & occidat, cum fieri non possit omnino quin occidat. Eodémq; modo alicubi hanc uel illam uictus rationem seruare, ut in locis pestilentibus & insalubribus prodest, omnino non prodest. Aliquo etiam in loco fieri potest, ut unus modo acidat, & tamen unus modo esse non possit omnino. Itaque alicubi etiam immolare patrē laudi ductum est: ut apud Tribalos: omnino autem non datur laudi & gloriæ. Nisi forte hoc non aliquo in loco fieri declarat, sed apud aliquos, quoniam nihil refert ubi sint, ubiq; enim apud Tribalos id gloriæ ducitur.

Rursum medicamentorum usus, interdum ueluti cum sis in morbo adiuuat, nec adiuuat omnino. Nisi forte ne hoc quidem aliquando fieri significat, sed curationem ei qui sic affectus est adhiberi. Neque enim refert quocunque id tempore fiat, dummodo ita sit affectus. Id autem demum omnino & absolutè laudi datur, quod si nihil addas, gloriæ ducitur, & gloriatione dignum præduces. ut patrem immolare, non dicas honestum esse, sed apud nonnullos honestum esse. Non igitur omnino honestum est. At Deos colere, pulchrum duces, etiamsi nihil adiungas, est enim pulchrum omnino. Quare quod sine adiunctione uidetur esse pulchrum, aut turpe, aut aliquid aliud eiusdem generis, tale esse id dicetur omnino.

ARISTOTELIS TOPICORVM

Liber tertius. Cap. I.

Eliquus est comparationis locus, in quo uidendum est duobus propositis utrum sit optabilius aut melius. Ac primum exponendum illud est, nobis hoc loco non proponi de iis disserere quæ laude dissimilia sint, quorum magnæ sint differentiæ & distinctiones, (neque enim est quisquam, cui in dubium ueniat, sit ne beatitudo quàm diuitiæ magis expetenda) sed de iis quæ cognata sunt & uicina, & iis duobus quibus propositis dubitamus utrum elationem habeat, an submissionem: propterea quòd quid alterum alteri præstet minime uidemus. Ex quo perspicuum erit, exposita harum rerum præstantia uno aut pluribus, animum assensurum & approbaturum id esse magis expetendum quod excellet. Ac diuturniora quidem anteponenda sunt breuioribus, & quæ prudentes anteponant, aut uiri boni, aut leges rectæ: aut quæ anteponãt ij qui in aliqua re excellunt, quia ij sint: aut quæ ij qui unoquoque genere scientes sunt, aut quæ plures, aut etiam omnes. ut in medicina & fabrica, quæ plures medici anteponant, aut omnes: aut quæ omnino plures, uel omnes uel omnia, quale est summum bonum. Expetunt enim summum bonum omnia. Id autem quod commemorabitur ad id cui usui esse possit, est omne reuocandum. Sumtq; omnino anteponenda ea quæ à meliore arte proficiscuntur: ut quoniam philosophia

melior est ars quàm architectura, omnino ea quæ a philosophia efficiantur, iis quæ architectura, anteponantur. Quæ autem à cuiusq; arte efficiuntur, ea quisque alienis anteponit. Deinde anteponenda sunt ea quæ ui sua in genere sunt, iis quæ non sunt. ut iustitia uiro iusto. Iustitia enim in genere est bonorum, uir iustus non est: & illa ui sua bonum est, hic non item. Nihil enim id quod genus dicitur, quod non sit in genere. ut homo albus non coloris nomen obtinet. Quod idem in cæteris contingit. Anteponuntur etiam quæ propter se expetuntur, iis quæ propter aliud. ut ualetudo exercitationi: quoniam illa propter se expetenda, hæc propter aliud. Et quæ propter se expetuntur, iis quæ forte temere & casu. ut amicos per se iustos esse optamus, etiamsi nihil inde ad nos redeat, & apud Indos habitent: at hostes sic propter aliud iustos esse optamus, ut nihil nobis obsint. Et ex quibus per se bona propagantur, iis ex quibus casu & temere, ut uirtus fortunæ. Illa enim per se efficiens est causa bonorum, hæc fortuito. Et si quid aliud tale est. Eodem modo de contrariis iudicandum est. Ea enim quæ per se causa sunt malorum, postponuntur iis quæ casu & fortuito. ut uitium fugiendum est potius, quàm fortuna. Illud enim per se malum est, hæc casu. Et quæ omnino bona sunt, iis anteponuntur quæ alicui bona sunt. ut ualere, quàm secari magis optandum est: quoniam illud omnino bonum est, hoc alicui qui sectione egeat. Et innata & insita bona assumptis & aduentitiis, ut iustitia uiro iusto: quoniam illa insita est & innata, illud aduentitium. Et quæ in re meliore insunt, & quæ iustiorem habent uenerationem iis quæ in deteriore. ut bona Dei, hominum bonis: & animi, corporis bonis sunt anteponenda. Et quæ propria sunt melioris rei, iis quæ deterioris, ut diuina humanis. Cum enim bonis quæ illis inter se sunt communia, non differant inter se, proprijs alter alteri præstat. Et quæ in melioribus, aut antiquoribus, aut in iis quæ in maiore sunt precio et honore, ea sunt anteponenda iis quæ in deterioribus. ut ualetudo uiribus corporis, et pulchritudini corporis. Valetudinis enim sedes

est in humore, siccitate, calore & frigore, ijsq; omnibus ex quibus primum animal constat & cohæret: hæc uerò in iunioribus. Nam & uis corporis in nerijs atque ossibus sita est, & pulchritudo corporis est apta quædam compositio membrorum. Fines ijs quæ ad finem pertinent atque conducunt. Ex duobus quod ad finem propius accedit. Quæ ad uitæ finem pertinet, ijs quæ ad alium ali quem. ut quæ ad beatam uitam pertinent, ijs quæ ad prudentiã. quod enim ad beatitudinem pertinet, anteponendum est: Quæ fieri possunt ijs quæ non possunt. E duobus efficientibus cuius finis melior, id etiam præstantius. Ex efficientibus & finibus proportione concludendum est, hoc modo: Cum pluribus partibus finis fini præstat, q̃ finis ille suæ causæ efficienti: ut si beatitudo ualetudinem pluribus partibus superet, q̃ ualetudo salubria, efficitur, ut efficientia beatæ uitæ uincant ualetudinem. Quantò enim beatitudo ualetudinem præstat, tantò salubria præstant efficientia beatitudinis. Atqui minore interuallo salubria ualetudo antebat: pluribus igitur partibus salubribus præstant beatitudinis efficientia quàm ualetudo salubribus. ex quo perspicuum est efficientia beatæ uitæ sanitati, qua ex præsent, esse anteponenda. Præstantiora per se, quæ in maiore sunt honore & precio, & laudabiliora anteponenda sunt. ut amicitia diuitijs, iustitia ualetudini & uiribus corporis. Illa enim numerantur propter se in ijs bonis quæ sunt honorabilia & laudabilia: hæc nõ propter se, sed propter aliud. Nemo enim opes propter se amat, sed ppter aliud. Amicitiam autem propter se colimus, etiam si nihil inde fructus speremus nos esse percepturos. Iam si duo quædam sint ualde inter se similia, nec quid alterum alteri præstet & excellat perspicere possimus, id ex consequentibus intellig licet, hoc modo: Quo enim maiora bona propagantur, id anteponendum alteri est: quòd si mala consequantur, quo minora mala propagantur, id est eligẽdum. Nam si sit utrunque eligendum, nihil prohibet aliquid molestiæ consequi. ex consequentibus autem duo argumenta sumuntur, quoniam & aliquid antecedit rei, & præcurrit, & aliquid rem sequitur: ueluti discenti antecedit ignoratio, & eum consequitur scientia. Ferè autem melius est quod rem sequitur. Argu-

Maiorum verò à consequentibus sumendum est, ut commodum fuerit. Plura bona paucioribus anteponenda sunt aut omnino, aut cum alia quæ pauciora sunt in alijs quæ plura, continentur. Huic autem loco occurritur, si unum alterius gratia petatur. Neque enim uni utrunque anteponitur. ueluti ualere & ualetudo non pluris sunt quàm ualetudo, quandoquidem ualere optamus ualetudinis gratia. Nihil etiam prohibet ea quæ non sint in bonis, bonis anteponi: ut beatitudinem coniunctam cum aliqua re quæ non numeratur in bonis, iustitiæ ac fortitudini. Et eadem coniuncta cum uoluptate, magis expetenda sunt, quàm sine uoluptate: & eadem ipsa cum indolentia copulata, quàm cum dolore. In quo etiam quicq; tempore maiorem uim habet, id in eo magis optandum est: ut in senectute sine ulla molestia & cura uiuere, quàm in adolescentia: plus enim potest in senectute. Eadémque ratione in senectute magis expetenda prudentia est. Itaque nemo adolescentes imperatores deligit, q prudentes eos non esse existimet. contraque fit in fortitudine, cuius in iuuentute necessarium munus & officium est. Eadem est etiam temperantiæ ratio. Adolescentes enim magis quàm senes cupiditatibus seruiunt. Quæ per omne tempus ætatis plus possunt, ijs quæ maxima parte utiliora sunt. ut iustitia & temperantia fortitudine, quia illis semper, hac interdum utimur. Quæq; se ipsis contenta sunt, meliora quàm quæ egent alijs. Quod in iustitia & fortitudine cernere licet. Nam si iusti omnes essent, nihil loci esset fortitudini: at si fortes essent, iustitiam requirerent. Comparatio etiam ex interitu, abiectione, origine, acceptione, contrariisque sumi potest, hoc modo: Quorum bonorum interitus magis declinandi sunt, ea meliora. Quod idem in abiectionibus & contrarijs contingit. Cuius enim prætermissio & expulsio, quàm contrarium, magis fugienda est, id etiam optabilius. Contrà fit in ortu & acceptione. Quarum enim rerum origines & assumptiones optabiliores sunt, ea aliis anteponuntur. Alius locus, Quod ad bonum propius accedit, id & optabilius & melius est: quod q; ad bonum similitudine propius accedit, id melius: ut iustitia uiro iusto. Quæ meliori similiora sunt, ea meliora: quemadmodum Aiacem Vlyssi anteponunt, quod Achilli similior esset. Occurrunt huic loco, q nihil prohi-

beat Aiacem non qua parte Vlysses optimus fuerit, et similiorem fuisse, & tamen alterum utrum bonum fuisse, etsi dissimilem. In quo uidendum est, an etiam in ijs, quæ magis ridicula sunt inueniri possit similitudo: quemadmodum simia similitudine ad hominẽ prouè accedit, quum equus non sit similis. Neque enim præstatior est simia, etsi similior homini quàm equus. Rursum è duobus si unum meliori, alterũ deteriori similius sit, melius erit quod similius est præstantiori. Atq; etiam huic loco occurritur. Nihil enim prohibet unum meliori paulum similem esse, alterum ualde deteriori. ut si Aiax paulum admodum similis sit Achilli, & Vlysses ualde Nestori. Et si id quod meliori similius sit, mala eius imitetur: quod autem ad deteriùs similitudine propius accedat, bonam in partem simile sit. ut equus asino, & simia homini. Quæ magis insignia sunt, minus insignibus anteponũtur. Et laboriosa procliuibus, chariora enim nobis sunt ea, quæ difficulter parantur. Et priuata cõmunibus. Quæq; molestiæ minùs habent. quæ enim nullam molestiam afferunt, ijs quæ afferunt, anteponuntur. Quæ alijs præstantiora sunt, omnino etiam quæ in eo genere præstantissima sunt, ijs quæ in altero genere sunt præstantissima anteponũtur. ueluti si nobilior equo homo sit, nobilissimus homo etiã sit generosissimo equo præstantior. Et si res præstantissimæ & clarissimæ nobilissimis alterius generis præstant, etiam omnino illis rebus excellunt. Vt si clarissimus homo generosissimo equo præstet, etiã homo equo præstat omnino. Quæq; cum amicis communicare licet, ijs quæ non licet. Quæ in amicos præstare cupimus, ijs quæ in quemuis, ut officia seruare & bene mereri magis optamus, q̃ uideri bene mereri & officia seruare. quoniam beneficia malumus in amicos conferre, q̃ uideri in quemuis contra. Non necessaria necessarijs meliora sunt, eaq; interdum magis expetuntur. Bene enim uiuere præstat q̃ uiuere. cum benè uiuere non sit necessarium, & uiuere in necessarijs. Fit autem interdum ut quæ meliora sunt, non etiam magis expetantur. Non enim si quid melius, propterea id necesse sit etiam magis esse expetendum. Philosophorum enim uita cùm eo genere uitæ quod in pecunijs quærendis consistit, sit melior: attamen et cui res ad uiuendum necessariæ non suppetunt, non magis expeten-

da est. Non necessaria autem sunt, cum suppetunt res necessariæ, & aliæ præterea quædam honestæ parantur. Ac ferè quidem certe necessaria magis expetenda sunt, non necessaria meliora. Quæ ab alio non suppeditari possunt & accipi, iis quæ possunt. quomodo iustitia ad fortitudinem affecta est. Quæ sine alijs expetenda sunt, ijs quæ nisi coniuncta cum alijs non expetuntur. ut ui-res corporis sine prudentia non sunt expetendæ, sine uiribus etiam prudentia expetenda est. E duobus si unum dissimilemus aut negemus in nobis esse, ut alterum in nobis esse uideatur, id anteponendum est, quo præditi esse uideri uelimus: ut laboriosos nos esse negemus, ut ingenio ualere uideamur. Quorum bonorum defectio minus in ijs uituperanda est, qui molestè ferunt. Et quorum defectio in ijs qui non ægrè ferunt ea à se abesse, magis reprehendenda est. Eorum quæ in eodem genere sunt, quod apta & propria uirtute & laude ualet, alteri quod eo caret, anteponendum est. Ex ijs in quibus inest, id in quo maior est. Quæ bonum cum in quo sint efficiunt, ijs quæ non efficiunt. ut calidus id est quod calefacit, eo quod non calefacit. Ex ijs quæ efficiunt ea quæ magis efficiunt, aut quæ id quod melius est, & magis præcipuum bonum efficiunt, ut quæ animum bonum efficiunt ijs quæ corpus. Ex casibus etiam & usu, actionibus, & operibus cõparationis locus sumitur, & quæ ab illis orta sunt, concluduntur. alterum enim alteri consequẽs est, ut si id quod iuste fit est quod fortiter anteponendum sit, iustitia fortitudini anteponetur. Et si iustitia fortitudini anteponenda sit, etiã id quod iuste fit est quod fortiter. Quod idem fit in cæteris. Si quo bono unum magis bonum sit, minus alterum, maius magis expetendum est. uel si maiore aliquo maius sit alterum. Quinetiam è duobus quæ alicui præponenda sint, id quod magis expetendum sit, potius eligendum erit, quàm id quod minus. Quorum præstantia & laus, præstantiæ laudique aliorum anteponitur, ea etiam anteponenda sunt, ut amicitia diuitijs. Amicitiæ enim excellentia & gloria, opum excellentiæ & exuperantiæ anteponenda est. Quæ ipsum sibi quisq; parare & quærere malit, quàm alterum, ea anteponenda: ut amicã opibus. Ex adiunctione hoc modo: Si eidem rei aliquid adiũgatur, totúmque melius efficiat, id magis ex-

petendum est. In quo cauendum est, ne ad ea progrediamur, in quibus altero eorum quæ coiunguntur, utatur id quod utriusque commune est, uel aliqua alia ei adiumenta afferat, reliquo non utatur, neque ei sit adiumento. quales sunt cum fabrica serra & falx coniuncta. quarum serra si cõiuncta sit, optanda magis est, cum magis expetenda non sit omnino. Rursum, si quid ad minus addatum, maius totum efficiat, magis expetendum est. Quod idem ex detractione effici potest. Quicquid enim est eiusmodi, quo detracto id quod reliquum est minus efficitur, id omne anteponendum. Quæq; propter se expetẽda sunt, ijs quæ ad existimationem hominum & opinionem accommodantur: ut ualetudo pulchritudini anteponenda est. Illud autem ad iudicium hominum & opinionem dirigitur, quod si nesciant, nullus in eo parando labor impendatur. Quæ etiam propter se expetuntur & ad hominum commendationem, ijs quæ alterius solum gratia. Quæq; ui sua per se & propter se in maiore precio & honore sunt, eadem meliora sunt & magis expetenda. Ea autem per se in maiore honore sunt & precio, quæ detracta omni opinione utilitatis, tamẽ magis propter se petimus. Diuisio etiam rerum expetendarum, & quarum causa expetuntur, magnam suppeditabit copiam disputandi: ut utilitatis, uel honestatis, uel uoluptatis gratia res omnes expetendas. Quibus eum ad omnia uel ad plura utimur, ea ijs anteponenda sunt, quibus ad tot res non utimur. Quod si in utrisque eadem reperiũtur, in utris magis reperiantur uidendum est, utrum iucundiora sint, an honestiora, an utiliora. Quæ melioris rei causa cõparata sunt, eadem magis expetenda: ut quæ uirtutis, q̃ quæ uoluptatis gratia. Eadem ratio est rerum fugiendarum. Fugienda enim sunt magis quæ res expetendas impediunt. ueluti morbus magis declinandus & uitandus est, quàm deformitas, q̃ magis nos à uoluptate & uirtute morbus detorquet. Ex eo etiam argumenta sumuntur, si rem propositam & expetendam & fugiendam esse docemus. Minus enim expetenda est res eiusmodi, quam expetere æquè ac fugere liceat, quàm altera quæ tantummodo sit expetenda. Ac comparationes quidem rerum inter se tractandæ sunt, quẽadmodum à me præscriptum est.

Cap. IIII.

Qui ijdem quidem loci ualent etiam ad faciendam fidem, quid sit expetendum, quidque fugiendum. Detrahenda enim modo alterius excellentia & præstantia est. Si enim quæ in maiore honore sunt & precio, eadem magis expetenda sunt: certe quæ in honore sunt & ducũtur gloriæ, eadẽ sunt expetẽda. & si quæ utiliora sunt, ea magis expetenda: utilia etiam expetuntur. Quòd idem in cæteris, quæ comparantur. Sunt autem quædam, ex quorum inter se comparatione statim utrumq; expetendum esse aut alterũ intelligimus, ueluti cum unum naturale bonum, alterum non innatum & insitum dicimus. perspicuum est enim id quod insitum & innatum sit, esse expetendum. Sumendi sunt autem à maiore & minore loci, qui quàm latissimè pateant. sic enim ad plura concludenda ualebunt. Possunt etiam quidam ex ijs locis quos exposuimus, generaliores effici, si parua nomnũ fiat mutatio: ueluti Quod naturæ tale uel tale est, eo est magis tale, quòd non est tale uel tale de quo minus adhuc naturæ. Ex duobus si unum efficiat, alterum non efficiat tale uel tale: id quod ipsum habet, aut in quo inest, magis tale est, quod interdũ facit, quàm quod non facit. Sin utrumque uim efficiendi habeat, id quod plus efficit, et magis tale uel tale est. Et, si è duobus hoc plus illud minus quàm unum aliquid efficiat eiusmodi. Si è duobus unum magis tale uel tale sit quàm quod tale est, alterũ magis quàm quod non est eiusmodi: profectò primum in eo genere uincat necesse est. Ex coniunctione idem efficitur. Si quid ad eandem rem additur, totumq; magis tale uel tale efficiat. Et si quid ad rem additur quæ minus sit eiusmodi, totam magis talem reddet. Itémque detractione. Nam si quid detrahatur ab aliquo, ex eoque quod reliquum est minus tale uel tale existat, id in eo genere præstat. Quæ mixta coniuncta; sunt minus cum contrarijs, ea magis talia uel talia, ueluti id albius est quod minus admixtum habet nigrorem. Superioribus accedit hic locus: Quod sibi magis rei de qua agitur ueram assat definitionem. ueluti si candoris hæc sit definitio Color albectum oculorum duidens, is albior color erit, quò magis dispertit aspectum. Quòd si quæstio non generalis, sed quæ subiecta sit generi tanquam pars ponatur, primum loci qui exposuimus, ad confirmandum uel reprehendendum omnes ualent

plurimum. Si quid enim omnino & totum confirmemus aut refellamus, etiam partem oſtendamus: propterea quòd ſi quid in toto genere reperiatur, etiam in parte: & ſi in nulla parte, in aliqua intelligi non poteſt. Aptiſſimi autem ſunt loci latiſſimeque patent ij, qui ex contrarijs coniugatiſque ſumuntur. Aequè enim probabile eſt eſſari, ſi omnis uoluptas ſit in bonis, etiam dolorē omnem in malis eſſe: ac ſi qua uoluptas ſit bonum, aliquem etiam dolorem eſſe in malis. Et ſi quis ſenſus non ſit uis & facultas, ſequitur, ut ſenſus priuatio non ſit imbecillitas. Et ſi quod opinabile eſt, ſcientiæ ſubiectum ſit, fit ut quædam opinio ſit ſcientia. Rurſum, ſi qua res iniuſta ſit in bonis, aliqua etiam res iuſta ſit in malis neceſſe eſt: & ſi quid eorum quæ iniuſtè fiunt, malum eſt: aliquid etiã eorum quæ iuſtè fiunt, erit bonum. & ſi quid eorum quæ iucunda ſunt in rebus fugiendis ſit, aliqua etiam uoluptas fugienda. Eodémque modo, ſi quid eorũ quæ iucunda ſunt, utile ſit, aliqua etiã uoluptas erit in bonis. Quod idem in ijs quæ uim interimendi habent, in ortu & interitu contingit. Si quid enim quod uim habeat interimendæ uoluptatis & ſcientiæ in bonis eſt, ſit etiam neceſſe eſt aliqua uoluptas & ſcientia in malis. Itémque ſi aliquis interitus ſcientiæ ſit in bonis, aut ortus in malis, erit in malis aliqua ſcientia. ut ſi ignoratio flagitiorum alicuius in bonis, aut recordatio in malis numeretur, certe & cognitio flagitiorum alicuius in malis ducitur. Quod idē in cæteris contingit, propterea quòd eadem ratio ueriſimilitudinis ualet in omnibus. Idem ex maiore, minore & pari efficitur, hoc modo: Si quid eorum quæ ex alio genere ſunt, magis tale uel tale ſit, illorum autem nihil ſit, efficitur ut id quod expoſitum eſt, non ſit eiuſmodi: ut ſi qua ſcientia bonum ſit potius quàm uoluptas, nec ulla ſit in bonis ſcientia, ne uoluptas quidem in ijs numerabitur. Similiter ex pari & minore licebit confirmare & refellere, niſi quòd ex pari utrunq; efficietur, ex minore conſtituere ſolum, non etiam deſtruere. Si enim pari ratione uis aliqua in bonis ſit & ſcientia, ſit autem uis aliqua in bonis, etiam ſcientia erit. Sin nulla uis & facultas, ne ulla quidem ſcientia. Si autem minore ratione uis aliqua bonum ſit quàm ſcientia, ſitque uis aliqua bonum, etiam ſcientia. Sin nulla uis in

bonis ducatur, non neceſſe eſt nullam etiam ſcientiam duci in bonis. Ex quo perſpicuum eſt, locum ex minore ſolum uim habere ad probandum. Non ſolum autem ex alio genere copia & ratio refellendi ſuppetit, ſed ex eodem etiam genere, ſi quis ſumat quod ſit tale uel tale maxime. ut ſi qua ponatur eſſe in bonis ſcientia, probatum ſit non eſſe in bonis prudentiam, nulla alia numerabitur: quippe cum ne ea quidem quæ maxime uideatur. Ex fictione idem efficitur, ſi enuncietur, pari ratione ſi cui conueniat etiam omnibus conuenire, aut non conuenire. ut ſi hominis animus ſit immortalis, etiam cæterorum. Quòd ſi non hic, ne cæterorum quidem eſſe. Si igitur ponatur alicui conuenire, non conuenire alicui docere debemus. ſic enim conſequens erit & fictione nulli conuenire. Quòd ſi cui non conuenire ponatur, probandum eſt alicui conuenire. ſic enim illud conſequens erit, conuenire omnibus. Illud autem perſpicuum eſt, eum qui aliquid ponat & fingat, ad generalem ſpeciem reuocare quæſtionem. eum enim uult qui partem concedat, totum etiam concedere: quandoquidem ſi uni, pari ratione æquum putat conuenire omnibus. Ac infinitæ quidem quæſtiones uno modo euerti refelliq; poſſunt: ut ſi uoluptatem bonum eſſe dixerit, aut non eſſe bonum, neque aliud quicquam expoſuerit. Nam ſi uoluptatem aliquam in bonis eſſe dixerit, nullam eſſe omnino probandum eſt, ſi rem propoſitam uelit euertere. Item ſi uoluptatem aliquam non bonam eſſe enunciarit, omnino demonſtrandum eſt omnem eſſe. aliter enim non poteſt reprehendi. Nam ſi uoluptatem aliquam non eſſe bonum, aut eſſe docemus, nondum propoſita res reprehenſa eſt. Ex quo perſpicuum eſt, rem infirmari uno modo poſſe, confirmari duobus. Siue enim omnino docemus omnem in bonis uoluptatem duci, ſiue aliquam, res confecta erit. Itemque ſi opus ſit oſtendere, aliquam uoluptatem non eſſe in bonis, ſi nullam eſſe docemus, aut aliquam non eſſe, utrumque effecerimus & omnino, & ex parte, aliquam in bonis non eſſe uoluptatem. Definita autem quæſtione duo ad refellendum loci ſuppetent. ut ſi quis ponat in bonis uoluptatem aliquam eſſe, aliquam non eſſe: ſiue omnis in bonis eſſe doceatur, ſiue nulla eſſe, res propoſita infirmata erit. Quòd ſi unam tantummodo in bonis uolu-

ptatem posuerit, tribus modis id poterit refelli. Si enim omnem esse, uel nullam, uel plures docuerimus, rem propositam euertemus. Si uerò quæstio definita expositáque sit pluribus, ueluti prudentiam solam ex uirtutibus esse scientiam, ad id reprehendendum statuor modis instructi erimus. Nam si docemus omnem uirtutem scientiam esse, aut nullam, aut etiam aliam, ueluti iustitiam, aut ipsam prudentiam non contineri scientia, euersum erit id de quo agitur. In quo utile erit: quid cuique rerum singularum quas exposui accidat, aut non accidat uidere: quemadmodum de generalibus quæstionibus tradidi. Genera etiam uidenda sunt diligenter, eáq; in partes, ut dixi, usq; ad individua tribuenda. Siue enim in toto genere perspiciatur inesse, siue in nulla parte, cum multæ adferuntur: petendum est, ut omnino totum q; concedat, aut certè occurrat, in qua non ita reperiatur. Postremò quibus in rebus aut specie aut numero constitui potest accidens, & illum quid conueniat uidendum est. ut tempus non moueri, aut non esse motum, si probare uelimus, quot sint genera motus docendum est. Si enim nullum eorum conueniat tempori, tempus certè nec mouetur, nec motus est. Itémque animum non esse numerum licebit docere, diuisione adhibita, omnem numerum aut parem esse, aut imparem. Nam si animus neque par, neque impar sit, profectò esse numerus nullo modo potest. Ac ex his quidem locis argumenta ducenda sunt, & depromenda ad confirmandum uel refellendum accidens.

ARISTOTELIS TOPICORVM Liber quartus. Cap. I.

Emcœps ea quæ ad genus & proprium pertinent uideamus. In ijs autem elementa definiendi tradentur, quæ quidem raro in disputationem incidunt. Si igitur ponatur genus alicuius eorum quæ sunt, primum uidendum est, an de aliquo eorum quæ illi cognata sunt & uicina, minimè dicatur, ut fit in accidentibus, ut si uoluptatis genus bonum statuatur, an aliqua uoluptas non sit in bonis, uidendum erit. Nam si ita fiat, certè uoluptatis bonum non est genus, quippe cum genus in formis omnio

bus quæ ſub ipſum ſubiectæ ſunt, intelligatur. Deinde conſyderandum eſt, an in quæſtione qua quid ſit res exquiritur, ſimiliter dicatur, ſed ut accidens. ut id quod album eſt de niue, aut de animo id quod pulſu ſuo & interiore agitatur. Neque enim idem nix eſt quod album aliquid, itaque nõ eſt id quod album eſt niuis genus nec animi id quod a ſe mouetur: accidit enim ei ut moueatur, quemadmodum ſæpe animali ut ambulet. Præterea quod a ſe mouetur, non aliquid quod eſt, ſed aliquid quod facit aut patitur indicat. Itemque id quod album eſt, non naturam niuis ſignificat ſed qualitatem. Ita neutrum eorum in naturæ quæſtione dicitur. Maxime uerò an definitio accidentium in id genus quod datũ eſt, conueniat, ſpectare debemus. Nam ut in eo exemplo quod modo protuli permaneam, fieri poteſt ut aliquid ſe ipſum & moueat & non moueat. Itemque ut album ſit aliquid & non album. ex quo efficitur, neutrum eorum genus eſſe, ſed accidens. quandoquidem accidens diximus eſſe, id quod & conuenire alicui poteſt, & non conuenire. Iam illud etiam uidendum eſt, an non in eadem diuiſione, genus & ſpecies numerata ſint. unũquodq; eorum ad ſubſtantiã, alterum ad qualitatem: aut illud ad ea quæ cum aliquo conferuntur, hoc ad qualitatem pertineat: ueluti nix, & cygnus ad ſubſtantiam id autem quod album eſt non ad ſubſtantiam, ſed ad qualitatem pertinet. Ita id quod album eſt nec niuis genus eſt, nec cygni. Rurſus, quoniam ſcientiã in ijs eſt quæ cum aliquo conferũtur, bonum autem & honeſtum in qualitate, ſit ut honeſtum aut bonum, non ſit genus ſcientiæ, præſertim cum eorum quæ cum aliquo conferuntur genera etiam ipſa in eodem genere eſſe debeant. Id quod in duplo cernere licet. Nam cum multiplum dupli ſit genus, ipſum etiam in ijs eſt, quæ cum aliquo conferũtur. atq; ut ſummatim dicam, eidem diuiſioni cui ſpecies, genus ſubijci debet. Siue enim ſpecies ſubſtantia ſit, etiam genus: ſiue qualitas ſit ſpecies, etiam genus qualitas ſit neceſſe eſt. Vt ſi candor ad qualitatem referatur, color etiam refertur. Quod etiam fit in cæteris.

Præterea uidendum eſt, an neceſſe ſit, aut poſitne genus eo participare quod genus poſitum eſt. definitio autem participandi eſt eius quod communicatur, redpere definitionẽ. Ex quo perſpicuum

eſt, ſpecies generum particeps eſſe, genera formarum nõ eſſe. quã-doquidem generis cum ſpecie communicatur definitio, ſpeciei cum genere non item. Illud ergo uidendum eſt, genúſne id de quo agitur, particeps ſit, an poſſit eſſe ſpeciei particeps. ut, ſiquis eius quod eſt aut unius illud aliquid genus tradat. Ita enim fiet, ut particeps ſit formarum genus. quoniam in rebus omnibus quæ ſunt, id quod eſt & unum intelliguntur: ergo etiam eorum definitio. Illud etiam, an ſpecies data & propoſita in aliqua re uere dicatur, genus nõ dicatur. ueluti, ſi id quod eſt, aut quod ſciri poteſt opinabilis ponatur genus, de his enim rebus, quæ nullæ ſunt opinabile dicitur. quoniam multa eorum quæ nulla ſunt, in opinione conſidunt. Id autẽ quod eſt, aut quod ſcientia comprehenditur, de iis quæ nulla ſunt, ut perſpicuum eſt, non dicuntur. Ex quo fit ut neque id quod eſt, neq; id quod ſcientia comprehenditur, ſit genus opinabilis: præſertim cum in quibus ſpecies dicatur, genus quoq; idẽ debeat. Præterea illud etiam conſyderandum eſt, an nullius formæ id quod poſitum eſt genus particeps eſſe poſſit. fieri enim nõ poteſt, ut generis ſit particeps id quod nullius formarum eſt, niſi fortè aliquid eorum quæ in diuiſione prima formarum collocantur, quæ omnia genere tantummodo participant. Quòd ſi motus ponatur uoluptatis genus eſſe, an neq; interitus, neque commutatio, neque ullus motus alius eorũ qui propoſiti ſunt uoluptas ſit, uidẽdum eſt. Perſpicuum eſt enim nullius formæ recipere poſſe communionem: ita ne generis quidem: quandoquidem id neceſſe eſt, quod generis eſt particeps, alicuius etiam particeps eſſe formarum. Ita fit ut motionis ſpecies uoluptas eſſe non poſſit, neq; induiduorum, neq; eorum quæ ſubiecta ſunt ſub ſpecie motionis: quandoquidem generis ſpecieq; cum individuis definitio communicatur, ut certus homo, & hominis particeps eſt & animalis. Præterea illud etiam uidendum eſt, an id quod poſitum eſt, genus eſſe in pluribus quàm genus intelligatur. ut opinabile in pluribus quàm id quod eſt, dicitur. Etenim id quod eſt & quod non eſt, in opinione conſidit. Ita opinabile eſſe in eo quod eſt, ſpecies eſſe nullo modo poteſt. Semper enim ad plura genus quàm ſpecies pertinet. Itémque illud, an genus in totidem rebus quot forma dicatur. ut ſi eorum quæ res omnes conſequun-

tur, unum genus, alterum species statuatur: qualia sunt id quod est, & unum. Omnibus enim in rebus id quod est, & unum intelliguntur. Neutrum igitur alterius esse genus potest, quandoquidem in rebus paribus æqualibúsque dicuntur. Quod etiam fiet, si quod primum est & principium, alterum alterius genus esse statuatur. Nã & initium primum est: & quod primum est, id initium. Ita si utrunque idem ualet, certè neutrum alterius genus futurum est. In quibus omnibus illud initium & quasi elementum nobis propositum esse debet. Genus ad plura quàm speciem differentiámq; pertinere. Pauciora enim quàm genus etiam continet differentia. Animaduertendum etiam est, an id quod pro genere adhibitum est, nõ sit genus aliquius eorum quæ specie non differunt, an etiam nõ possit uideri. Is quidem qui rem confirmabit, sitne cuiusquam uidebit. Est enim omnibus ijs quæ specie non differunt, idem datum genus, quòd si unius docuerit esse, profectò omnium esse ostenderit: sin unius nõ docuerit, certè nullius docuerit, ut si quis induui duas lineas ponat, dicátque earum genus esse id quod secari non potest. linearũ enim earum quæ diuidi possunt non est genus id quod datum est, cum specie non differant: quandoquidem rectæ lineæ omnes specie non differunt.

Cap. II.

Illud etiam, an sit aliud allquod genus eius speciei quæ data est, quod nec genus propositum contineat, neque sub illud subiectũ sit. ut si quis iustitiæ genus esse scientiã ponat. quoniam enim genus est etiam uirtus, neutrumq; genus alterum continet, scientia genus est iustitiæ nullo modo potest. Cum enim species una duobus generibus subiecta est, tum alterum altero continetur. Quanquam de nõnullis quæsto est. nonnullis enim & uirtus & scientia prudentia uidetur esse, nec alterum genus altero contineri: non tamen omnium consensu prudentia scientia est. Quòd si quis id quod dixi uerum esse cõcedet, at certè alterum alterius genus esse, aut sub eodẽ genere utrũq; subiũcj. quod eodẽ genus sit necesse est. quod & in uirtute & in scientia continget. utrunq; enim eidem generi subiectum est, quippe cum eorum utrunque habitus sit & affectio. Illud igitur uidendum est, an neutrum generi proposito conueniat: quoniam si nec alterum altero continetur, nec utrunque eodem, certè id quod propo-

situm est, esse genus nullo pacto potest. Spectandum etiã genus est propositi generis, itaque semper id genus quod supra est, omniane illa de specie dicantur, & in quæstione naturæ intelligantur. De specie enim in quæstione naturæ genera quæ suprà sunt dici debent omnia. Quod si ubi hæc non constet ratio, profecto id quod propositum est, non est genus. Iam illud etiam considerandum est, an species cum genere, aut cum aliquo genere eorum quæ supra sunt, communicetur definitio. Quod enim genus suprà est, nullius eorum quæ infra sunt definitione participat. Ac ei quidem qui partes infirmãdi obtinet, ita ut dixi, hic tractãdus locus est. Ei autẽ qui probabit rem, si species genus propositum conuenire constiterit, in dubium autem ueniat, an ut genus conueniat: satis erit aliquid eorum generum quæ suprà sunt, dici de specie in quæstione qua quicque sit exquiritur, docere. Etenim si unum aliquod in illa quæstione dicatur: certe omnia & quæ hoc priora antiquoraq; sunt, & quæ posteriora: siquidẽ species dicantur, in naturæ quæstione dicẽtur. ex quo efficitur, id genus quod datũ sit, in eadẽ quæstione dici. Quòd si unũ in naturæ quæstione dicatur, cætera etiã omnia, si quidẽ dicantur, in eadem dictum iri quæstionẽ inductione concludendum est. Sin omnino genus propositũ conuenire in controuersia uertetur, non satis est docere unũ aliquod genus eorũ, quæ suprà sunt in naturæ quæstione dici de specie. Veluti si quis ingressui genus dedit delationem, non satis est ingressum esse motionẽ docere, ad probandum ingressum esse delationem, quandoquidem alia sunt etiam motionum genera. Sed ante docẽdũ est, ingressum nullius eorũ, quæ in eadem diuisione, qua delatio, collocantur, nisi delationis retinere definitionem. Quod enim particeps est definitionis generis, id aliquius etiam formarum, quæ prima partitione continentur: definitione participet necesse est. Quòd si ingressus nec accretionis, nec imminutionis, neq; aliarũ motionũ sibi definitionẽ uendicet, profectò delationis uendicet necesse est. ita ingressus delatio genus erit. Præterea in quibus species posita ut genus ducitur, considerandum est, an etiã genus quod datũ est, in quæstione naturæ de ijs de quibus etiam forma, ducatur: itemq; an quæ supra genus sunt omnia. Nã si quo loco hoc non cõuenit, certè id quod datum est generis nomen

non obtinebit. Etenim si genus esset, omnia & quæ suprà sunt ipsum illud in naturæ quæstione dicerentur, quemadmodum etiam species in ea quæstione dicitur. Commodum erit ei qui refellendi partes obtinebit, non dici genus in quæstione qua quid sit quæritur, de iis omnibus de quibus etiam forma dicetur. at ei qui confirmabit in eâ dici quæstione. Ita enim efficietur: & genus & formam de eodem in quæstione naturæ dici: ex quo consequens erit idem duobus generibus esse subiectum. Alterum igitur altero contineatur necesse est. Quòd si demonstratum sit, id genus quod constituere uolumus, non esse subiectum sub specie, profectò species sub eo subiecta erit. Ita ostensum erit, generis id nomen obtinere. Videndum etiam est, an speciei propositæ, iisque quibuscũ species communicatur, generum conueniat definitio. Necesse est enim in specie, iisque omnibus quæ specie participant, generum dici definitiones. Quòd si quo loco non conueniat, certè quod datum est, generis nomen non obtinet. Illud etiam, quum differentiam pro genere adhibuit. ut si immortale genus dei dixerit. Est enim animantium differentia immortale: quandoquidem animantium alij sunt mortales, alij immortales. ex quo perspicuum est in errore illum esse uersatum, quoniam nullius rei genus differẽtia est. Quod uerum esse ex hoc intelligi potest, quia differentia quid res sit, non indicat sed potius quale quid sit, quemadmodum gradiẽs et bipes. Illud etiam an differentiam in numerum generum loco speciei ascripserit, ut si quis impar pro numero dixerit. differentia enim numeri est impar, non species: nec differentia generis est particeps, præsertim cum quicquid generis est particeps, id uel species sit, uel individuum: & differentia nec speciei nec individui nomen obtineat omnino. Ita fit ut generis non sit particeps differentia. Non igitur impar, species est, sed differentia, quandoquidem nõ est particeps generis definitionis. Præterea illud etiam consyderandum est, an genus in formarum numerum retulerit: ut contiguitatem idem esse quod continuationem: aut permixtionem idem quod tẽperationem: aut, ut Plato definit, delationem, loci mutationem. neque enim necesse est contiguitatem continuationem esse: sed contrà, continuationem contiguitatem esse necesse est. quippe cum

videndum aliter.

ne generis ne speciei

illud.

quoniã

Nam cui rei sit similis

non omne quod coaptatur continuetur: sed quod continuatur apta
tur. quod idem sit in cæteris. neque enim confusio omnis tempera-
tio est: quoniam siccorum permixtio non est temperatio: nec muta-
tio loci omnis, delatio. Ingressus enim delatio non uidetur esse, pro
terea quòd in ijs tantummodo quæ ui, non sponte, & uoluntate
sua locum mutant, dicitur. id quod in rebus inanimis contingit, ex
quo intelligitur speciem, quàm genus in pluribus dici. in ijs quæ da-
ta sunt, quum contrà necesse sit fieri. Videndum etiam illud est, An
in formarum numero differentiam collocarit, ueluti si immortale
idem esse quod deum dixerit. Ex eo enim consequens erit, in pa-
ribus, aut pluribus dici speciem. semper enim in paribus rebus, aut
in pluribus, quàm species differentia dicitur. Etiam illud, an genus
in numerum differentiarū reposuerit, ut colorem ad id quod uim
habet ad aspectum oculorum comparandum: uel numerum, im-
parem. Itemque illud, an genus dixerit differentiam. Fieri enim po
test, ut aliquis hoc propositum afferat & inducat, temperationis
differentiam esse confusionem, aut delationis, loci immutationem.
Atque hæc omnia ex ijsdem locis, quoniam inter eos communio
est & societas quædam, intelligenda sunt. Nam & genus in pluri-
bus dici debet quàm differētia, & differentiæ non esse particeps.
Quòd si ita ut in superioribus exemplis genus detur, neutrum eo-
rum quæ exposuimus accidere potest. Sic enim & in paucioribus
illucebit genus, & participabit differentia. Præterea illud intelligē-
dum est, si differentia nulla earum quæ generi subiectæ sunt de spe
cie quæ data sit dicatur, ne genus quidem dictum iri. nam quoniam
de animo nec impar, nec par dicitur, eo fit ut ne numerum quidem.
Iam uerò si species sit prior naturæ ordine, & genus una secum tol
lat, & euertat, quod contrà uidetur, genus esse nullo modo potest.
Quod idem fit, si genus expressum & propositum, aut differentiā
potest relinquere, ut animus moueri, aut opinio uerum & falsum.
neque enim alterum eorum genus potest esse, aut differentia, quo-
niam quandu species est, eam & genus & differentia sequuntur.

Cap. III.

Atque etiam illud uidendum est, an id ipsum quod positum est
genus esse alicuius contrarij generis, particeps sit definitionis, aut

esse possit. sic enim eadem res simul contrariorum poterit esse particeps: propterea quod nunquam genus prætermittit, & contrarium est aut potest esse particeps. Illud etiam, an cum specie aliquid cõmunicetur, quod ijs quæ subiecta generi sunt conuenire non possit omnino. ut si animus uitæ est particeps, nec ullus numerus possit uiuere, certè animus esse numeri species nullo modo potest.

Illud etiam uidendum est, an species multis uariisque modis cũ genere collata dicatur. In quo ex locis eorum quæ multis modis dicuntur quos exposuimus, argumenta nobis suppetent. Sunt enim genus & species synonyma. Cumque omnium generum multæ sint formæ ac species, consyderandum est, an possit alia species esse illius generis quod datum est. Nam si non sit alia species, profectò id quod propositum est, in numero generum non est habendum omnino. Illud etiam, an quod per translationem dicitur, pro genere sit propositum. ueluti si quis temperantiam concordiam concentum dixerit. Nam cum genera omnia propriè de formis dicantur, concentus de temperantia non proprie, sed per translationem dicitur. quandoquidem concentus omnis in sonis cernitur. Iam uerò an aliquid speciei contrarium sit, uidendum est. qui sanè locus multis modis tractari potest. Primum, si in eodem genere etiam contraria reperiantur, cum interim nihil sit generi contrarium. In eodem enim genere contraria ineſſe debent, si nihil generi sit contrarium. Quòd si quid contrarium sit generi, an contrarium contrario sit, uidendum est. Contrarium enim, si quidem sit generi aliquid contrarium, in contrario necesse est esse, quæ omnia ex inductione intelligi licet. Præterea illud etiam, an in nullo omnino genere idsi insit quod speciei contrarium est, sed genus ipsum, quale est bonum. Nam si illud in genere non reperiatur, ne contrarium quidem eius in genere reperietur, sed ipsum in generum numero habebitur. Quod in bono malóque contingit: quorum neutrum ad genus referri ullum, sed utrumque, eorum genus est. Illud etiam, an contrarium & genus sit alicui & species, & quibus aliquid est interiectum, & quibus nihil est. Nam si quid interiectum sit generibus, etiam formis est: & si formis, etiam generibus uicissim. Quod in iustitia & iniustitia perspici licet: quorum utri-

que aliquid interiectum est. Huic loco occurritur, inter ualetudinem & morbum nihil medium esse, inter malum & bonum aliquid esse. Tum uidendum est, an inter species & genera aliquid interiectum sit, nec eodem modo, sed ita ut inter alia negatio interiecta sit, inter alia res aliqua subiecta: siquidem eodem modo utrisque probabile est data esse. Id quod uidere licet in uirtute & in uitio, & in iustitia, quibus aliqua interiecta est negatio. Porrò quando nō erit generi contrarium, non solùm illud uidendum est, an contrariū in eodem genere reperiatur, sed etiā illud quod medium est. quādoquidem, in quo extrema, etiam medium collocatur, quod in cādore & nigrore cōtingit. Nam & eorum & colorum omnium qui medij sunt & interiecti, color genus est. Cui tamen loco occurritur. Parū enim & nimium cum in eodem genere reperiantur: (sunt enim in malis) tamen mediocritas quæ ijs interiecta est, non in malis est, sed in bonis. Illud etiam, an genus alicui speciei nulli sit contraria. Nam si genus alicui contrarium est, etiam forma est. ueluti uirtus & uitium, iustitia & iniustitia. Quod idem in cæteris omnibus perspici licet. Hoc tamen loco nobis occurritur: ualetudo enim uniuersa morbo contraria est: certus autem morbus cum morbi sit species, nulli contrarium est. ut febris, ut oculorum dolor, & singuli alij. Ac ei quidem qui refellendi partes tuebitur tot modis hæc uidenda sunt. quoniam si ea ipsa quæ exposuimus minus reperiantur, certè quod datum est & propositū, non est genus. Ei autem qui confirmabit, tribus ex locis ad disputandum suppetet copia. Primus est, si quod cōtrarium est speciei, id in eo genere situm sit quod positum est, interim contrarium generis minimè reperiatur. Si enim contrarium ad aliquod genus pertineat, profectò propositum etiam genus pertinebit. Alter locus est, si id quod interiectum est & medium, ad genus propositum referatur: ad quod enim genus media, etiam extrema referuntur. Tertio loco, si quid contrarium est generi, an etiam contrarium sit in contrario, uidendum est. si enim sit, profectò propositum etiam genus sit in proposito necesse est.

Cap. IIII.

At uerò & ei qui infirmabit, & ei qui confirmabit, à casibus & cōiugatis, uidendum erit, an in eodem modo sint consequentia quæ

proponũtur. Nam si semel in uno, etiam in omnibus intelligetur, aut non intelligetur. ueluti si iustitia scientia quædam est, etiam id quod iustè fit, sciẽter fiat, & iustus sciens sit, necesse est. Quòd si nihil eorum sit, ne aliorum quidem esse aliquid potest. A simili hoc modo, Quod iucundum est, eandem habet rationem ad uoluptatem, quã id quod utile est ad bonum: siquidem utrumque utriusq; efficiens est: ita fit, ut si uoluptas sit in bonis, etiam id quod iucundum est sit in ijs quæ utilia sunt. Perspicuum est enim boni esse efficiens, quãdoquidem uoluptas est in bonis. Hoc etiam modo locus ab origine & ortu interitúque ducitur. ut si ædificare sit agere, ædificasse etiam erit egisse: & si discere est recordari, certè didicisse recordatum esse erit: & si dissolui, interire est, profectò & dissolutum esse, interisse erit, & dissolutio aut diremptio interitus. Eadem est ratio eorũ quæ uim habent ad gignendum & interimendum. Item q; us & usus, omnino q; in quauis similitudine, & is qui refellet argumentationem, & qui confirmabit, eodem modo perspicere debet, quomodo in loco ab ortu & interitu exposuimus. Si enim id quod uim habet ad interimendum, uim etiam habet ad dirimẽdũ, etiam interire erit dirimi: & si id quod uim habet ad gignendum, pertineat ad efficiendum, certè & gigni idem quod fieri erit, & ortus idem quod effectio. quod de ui & usu eodem modo iudicandũ est. Nam si us affectio sit, etiam posse effici erit: & si alicuius rei usus & functio actio sit, profectò & fungi idem quod agere, & functũ esse idem quod egisse ualebit. Quòd si priuatio erit id quod speciei contrarium est, dupliciter licebit refellere. Primô quidẽ, si in genere quod propositum est, id contrarium reperiatur. Aut enim in nullo omnino genere eodem, aut certè non in extremo priuatio est. ueluti si aspectus in extremo genere sensu insit, certè sensus cæcitas esse non potest. Deinde si & generi & speciei contraria sit priuatio, neque sit contrarium in contrario, ne id quidem genus quod propositum est in proposito intelligetur. Atque is quidem qui refellit, argumenta sumet, quemadmodum exposui: qui autem confirmabit, unum tantummodo depromet, hoc modo: Si contrarium in cõtrario, etiam propositum genus in proposito reperiatur necesse est: ut si cæcitas, quædam sensus uacuitas sit, etiam aspectus sen-

ius sit necesse est. Ab aientibus autem & negantibus, eodem mo-
do quo à communibus & accidentibus expositum est, argumenta
ducenda sunt, hoc modo: Si quod iucundum est, bonum est: quod
non est bonum, id iucundum non est. si enim non ita sit, erit ali-
quid iucundum, quod non est bonum. Fieri enim non potest, ut si
bonũ genus sit, eius quod iucundum est: sit aliquid non bonum iu-
cundum: præsertim cum in quibus genus non dicitur, ne ulla quí-
dem species in iis dici queat. Hoc quidem modo ei qui confirmabit
ducendum argumentum est: Si quod non est bonum id iucundum
non est, quod iucundum est, in bonis est. ita genus est bonum eius
quod iucundum est. Quod si in iis sit species, quæ cum aliquo cõ-
feruntur, an etiam genus in iis sit uidendum est. Si enim species in
eorum habeatur numero quæ cum aliquo conferuntur, etiam ge-
nus habeatur necesse est, quod in duplo & multiplo cernere licet.
Quorum utrunque in iis est quæ cum aliquo conferuntur. At uerò
non sit genus ad ea pertineat, speciem etiam pertinere necesse est.
Nam & scientia in iis est, & grammatica non item: aut certè ne
id quidem quod suprà diximus uerum uideri potest. nam cum uir-
tus in bonis sit & in rebus honestis, uirtus quoq; in iis quæ cum aliquo
conferuntur, tamen nec bonum nec honestum in iis sunt quæ cum
aliquo conferuntur, sed in qualibus. Præterea uidendum est, an spe-
cies nõ ad idem referatur per se, & generis ratione. ut si duplum
simpli dicitur duplum, etiam quod multiplum est ad simplum re-
ferri debet: sin minus, certè multiplum esse genus dupli nullo modo
potest. Item q; illud, an minimè ad idem referatur, & generis, &
omnium generum generis ratione referatur. si enim duplum sit
simpli & multiplum, etiam quod simplum uincit & superat dici
tur, omninó q; omnium generum quæ suprà sunt ad simplum nomi
ne referetur. Quanquam huic loco occurritur: propterea quòd nõ
necesse sit ipsum per se & generis nomine adhibito cum eadem
re conferri. Nam cum scientia ad rem quæ scientia comprehendi-
tur, referatur, tamen habitus, & affectio non ad rem quæ sub sciẽ
tiam cadit, sed ad animum pertinet ac refertur. Illud etiam, an ge
nus & species iisdem casibus explicentur, ut an alicui tribuatur,
an uerò alicuius sit, aut alione modo dicatur. Eadem enim est ra-

tio ſpecies & generis. Id quod ſit in duplo, iiſq; omnibus quæ ſu
prà ſunt. Alicuius enim rei & duplũ & multiplum, duplũ mul-
tiplumq; dicitur. quod eodem modo de ſcientia iudicandum eſt.
Alicuius enim ſcientia & ipſa ſcientia & genera, ut affectio, ut ha
bitus eſſe dicuntur. Occurrit tamen interdum, non ita rem habe
re, propterea quòd differens & contrarium alicui contrario dici
tur, cum interim diuerſum quod illorum genus eſt, non alicui diuer
ſum, ſed ab aliquo dicitur. Diuerſum enim quid ab aliquo nomi
natur. Rurſum illud uidẽdũ eſt, an ea quæ cum aliquo conferun-
tur, iiſdem caſibus explicentur, minimèque reciprocentur eodẽ mo-
do ut ſit in duplo & multiplo, quorum utrũq; alicuius & ipſum
& uicſſitudine quadam dicitur. Nam & ſimplum & ſubdu-
plum alicuius rei ſimplum & ſubmultiplũ appellatur, quod idẽ
in ſcientia & opinione contingit, quæ alicuius eſſe dicuntur. Itém
quæ reciprocantur. Nam quod ſub opinionem cadit & ſcientiam,
alicuius ſub opinionem & ſcientiam cadit: ex quo fit, ut ſi in ali-
quo non uicſſim reſpondeat alterum alteri, non ſit futurum genus.
Illud etiam uidendum eſt, an in hoc ipſo genere quod tractamus,
genus & ſpecies paribus caſibus explicentur, quoniam iiſdem pari
bus caſibus utrunque dici debet, quod ſit in dono & largitione.
Nã & domum, alicuius domum, & alicui dono datũ eſſe dicitur:
& largitio alicuius largitio, & alicui facta largitio dicitur. quo-
rum largitio genus doni eſt. Eſt enim donum largitio quæ reddi nõ
debet. Quanquam nonnulla ſunt in hoc genere, quæ paribus caſi-
bus non efferantur. Duplum enim alicuius duplum eſt. quod autẽ
uincit & maius eſt, & aliqua re maius eſt, & aliqua mãgnitudi-
ne maius eſt. Quicquid enim præſtat, id excellentia aliqua præſtat,
& alicui rei præſtat. Ita nõ ſunt genera dupli quæ propoſita ſunt,
quandoquidẽ paribus caſibus ea & ſpecies nõ exprimuntur: aut
certè nõ omnino uerum eſt ſpeciem & genus paribus caſibus effer
ri. Atq; etiam illud uidendum eſt, ut cõtrarij contrarium genus ſit,
ut dupli multiplum, & ſimpli ſubmultiplum: contrarij enim con-
trario genus eſſe debet. Quòd ſi quis ſcientiam ponat eſſe ſenſum,
id etiã quod ſub ſcientiam cadit, ſub ſenſum cadere oportebit: non
ita eſt, neq; enim omne quod ſcientia cõprehenditur, mouet ſenſum:

cum præsertim quædam eorum quæ intelligentia & ratione continentur, subiecta sint scientiæ: ita non est genus eius quod scientia cõprehenditur, ita quod sub sensum cadit. Quod si ita non est, neque sensus quidem scientiæ genus est. Quoniam autem eorum quæ cum aliquo conferuntur, partim necesse est, in ijs sita esse quibuscum conferuntur, ut affectio, ut habitus, ut apta compositio membrorum, quæ in nullo alio possint inesse, quàm in ijs ad quæ referuntur: partim non est necesse in ijs sita esse ad quæ pertinent, fieri autem potest: (ut si animus scientia contineatur, nihil prohibet animum sui continere scientiam, & tamen non est necesse: cum præsertim fieri possit, ut hæc ipsa in alio sita sit) partim non possint in ijs esse omnino ad quæ referuntur: ut contrarium in contrario esse non potest, neque scientia in eo quod subiectum est scientiæ, nisi animus & homo scientia contineantur: illud uidendum est, an aliquis ad aliquod genus eiusmodi quippiam retulerit quod non est eius generis. ut si quis memoriam sedem scientiæ dixerit. Omnis enim sedes & retentio in eo sita est quod retinet. Ita fit, ut scientiæ sedes & retẽtio in scientia sita sit: memoria igitur in scientia sita erit, quandoquidem sedes scientiæ propria est. quod fieri non potest. Omnis enim memoria in animo sita est. Hic autem locus ad accidens referri potest. nihil enim interest, utrum memoriæ genus sedem & retẽtionem dicamus, an ei hoc accidisse. quoniam si quouis modo memoria, retẽtio sit scientiæ, eadẽ ei attribuetur definitio. Ca. V.

Illud etiam intelligendum est, si quis habitum pro actione dixerit, aut actionem pro habitu, eorum neutrum esse genus. ut si quis sensum, motum corporis dixerit. est enim sensus habitus, motus autem actio. Quod idem fiet, si memoriã habitum continendæ opinionis appellauerit. nulla enim memoria habitus est, sed potius actio. Errãt etiam ij, qui habitum statuunt esse uim quæ cõsequens est ex habitu, ut clementiam, iræ continentiam, & fortitudinem, atque iustitiam, metus lucrique continentiam. Nam & fortis clemensque uacuus à perturbatione dicitur, & continens is qui est in perturbatione, neque ab ea uincitur. Ac uis quidem ex utroque talis fortasse consequitur, ut si quis sit in perturbatione, nõ ab ea uincatur, sed eam uincat. nec est id quidem fortem aut clemẽtem esse, sed ni-

hil omnino ab ijs perturbationibus agitari. Interdum etiam quod ex re qualibet consequens est, id pro genere dicunt. ut dolorem, ira genus, & fidei opinionem. utrunq; enim eorũ cũ ex formis propositis quodammodo consequatur: neutrum tamen in numerum generum uenit. qui enim irascitur, dolet ille quidem, sed cum dolor eum prius consecerit. quandoquidem non ira doloris, sed dolor iræ causa est. ex quo efficitur, ut ira non sit dolor omnino. ex quibus etiam intelligi potest, fidem non esse in opinione. Fieri enim potest, ut is etiam qui non fidem habeat, eãdem habeat opinionem. quod fieri non potest, si quidem fides sit opinionis species. Non enim fieri potest, ut idem etiam permaneat, si ex specie omnino aut genere in genus transferatur: quemadmodum fieri non potest, ut aliquid idem sit in uita, & alias homo sit, alias non sit. Quòd si quis cõtendat, necesse esse eum qui opinetur etiam credere, idem paria esse & æquè patêre opinionem ac fidem fatebitur. Ita non erit genus, quoniam genus ad plura debet pertinere. Illud etiam uidendum est, an in aliquo eodem utrũque inesse possit. In quo enim genus inest, etiam species. ut in quo candor existit, etiam color: & in quo grammatica, etiam scientia solet existere. Si quis igitur uerecundiam metum esse dicat, aut iram dolorem, non efficietur ut in eodem genus speciesque intelligantur. Est enim uerecundia in ea parte animi sita, quæ rationis est particeps: metus autem in ea, in qua iracundia existit ardor: & dolor in ea, in qua cupiditates uersantur: quoniam in ea etiã uoluptatis est sedes: ira uerò in qua ira uersatur. Ex quo efficitur non esse genera ea quæ proposita sunt, quandoquidẽ nõ in eo ipso, in quo species & formæ, solent existere. Itemq; si amicitia in ea sit parte in qua uoluptates habitant, non erit uoluntas aliqua, præsertim quum uoluntas omnis in ea parte sita sit quæ rationis est particeps. Valet etiam hic locus ad communia & accidentia cõfirmanda. in quo enim accidens situm est, etiam id, cui conuenit, situm est: ita fit ut si in eodem non existant, non sit accidens. Illud etiã, an quadã ex parte cum specie genus quod datum est, communicetur. Non enim quadam ex parte communicatur, quippe cum homo non sit quadam ex parte animal, nec grãmatica aliqua ex parte scientia, quod idem in cæteris contingit. Illud ergo consideran-

dum est, an quædam cum genere quadam ex parte communicẽtur. ueluti si animal cadere sub sensum, aut aspectabile dictum est. Animal enim & sub sensum, & sub aspectum quadam ex parte cadit. quandoquidem corpore sensum & aspectum mouet, animo autem non mouet. ex quo sequitur non esse genera animalis aspectabile, & quod sensum mouet. Fallúntque nos interdum ũ qui totum ad partem transferunt, ueluti animal ad corpus animatũ: atqui pars in toto nullo modo dicitur: non est igitur corpus genus animalis, quandoquidem pars eius est. Atq; illud etiam spectandũ est, num quid eorum quæ uituperanda & fugienda sunt, ad uim, aut ad id quod aliquid potest, relatum sit. ut si sophistam eum statuerit aliquis, qui potest parare pecunias sapientia quæ in eo uidetur existere: aut calumniatorem eum, qui potest calumniari, & ex amicis inimicos facere: aut furem eum, qui potest clàm aliena furari. nemo enim eorum quos exposuimus, eiusmodi appellatur ex eo, quòd possit aliquid eorum efficere. Quandoquidem & deus potest, & uir bonus quæ mala sunt efficere, cum interim nõ sint eiusmodi. Omnes enim improbi ex animo & uoluntate nominantur. Præterea omnis ius & facultas in numero expetendorum habentur: etenim malorum ius expetenda est. Itaque deum & uiros bonos ijs ipsis prædatos esse dicimus. Eos enim fatemur res malas & flagitiosas agere posse. Ita fit ut ius nullius rei, quæ quidem uituperanda sit, genus possit esse. Sin secus, certè efficietur, ut aliquid eorum quæ uituperanda sunt, sit expetendum. Sic enim ius aliqua uituperanda erit. Itémque illud uidendum est, an aliquid eorum quæ propter se & per se honorabilia sunt, aut expetenda ad uim & facultatem, aut ad id quod potest aliquid, aut efficere potest, relatum sit. Vis enim omnis & quicquid aliquid potest, aut efficiens est, id omne propter aliud expetendũ est. Aut, an aliquid eorũ quæ duplex habent genus, aut plura, ad alterutrum retulerit. Sũt enim quædam, quæ ad unum genus referri nonpossunt, quo in genere sunt impostor & calũniator. neq; enim is calũniator aut impostor habendus est, qui uult, nec potest: neq; is qui potest, neque uult: sed is demũ in quo utrunq; horũ inest. ex quo efficitur. ea quæ posita sunt nõ in uno genere, sed in utroque esse collocanda. Iam uerò

cõtrà interdũ genus pro differentia, & differentiã pro genere dicant: ut ſtuporem magnitudinem admirationis, & fidem ſtabilitatem opinionis. neque enim magnitudo, neque firmitas & ſtabilitas generis, ſed differentiæ nomine appellari debent: quoniam & ſtupor admiratio eſt nimia, & fides firma opinio. ex quo perſpicuum eſt & admirationem genus eſſe & opinionem: magnitudinem uero nimiam & firmitatem eſſe differẽtiam. Præterea ſi quis exuperantiam & firmitatem pro genere explicauerit, efficietur ut res inanimæ & fidem habeant, & cõſternentur. Nam quoniã eſt uniuſcuiuſq; rei firmitas & magnitudo aut exuperantia in eo cuius eſt firmitas & exuperãtia, certè ſi ſtupor exuperãtia eſt admirationis, ſtupor merit in admiratione, ita obſtupeſcet admiratio. itemq; fides erit in opinione, ſi quidem firmitas opinionis eſt: ex quo efficitur opinionem credere. Conſequens etiam erit ut is qui iſto pacto de genere ſentiet, firmitatem firmam exuperantiamq; nimiam eſſe fateatur: quandoquidem fides aliqua firma eſt. Si igitur fides firmitas ſit, certè firmitas firma futura eſt. itémque quoniam ſtupor aliquis nimius eſt, ſi ſtupor exuperantia ſit, erit nimia exuperantia. quorum neutrum uerum eſt, quemadmodum nec ſcientia eſt id quod ſub ſcientiam cadit, neque motus id quod mouetur. Errant etiam interdum ij qui affectionem ad genus quod affectum, referunt, quales ſunt ij qui immortalitatem uitam ſempiternam eſſe definiunt. Eſt enim affectio quædam, aut certè comes uitæ immortalitas. quod uerum eſſe fiet perſpicuum, ſi quis ex mortali immortalem effici concẽſſerit. Nemo enim eum hominem aliam uitam degere, ſed aliquid ei conuenire, aut affectionem accadere fatebitur. Ita fit ut immortalitatis uita non ſit genus. Quo etiam in errore uerſantur ij qui affectionem eius rei cuius eſt affectio, genus eſſe ponunt. ut uentum eſſe aërem motum & agitatum. Eſt enim potius uentus, aëris impulſio: quandoquidem idem aër & cum agitatur, & cum ſtat, permanet: ex quo efficitur uentum non eſſe omnino aërem. Eſſet enim uentus etiam ſi aër non impelleretur: ſiquidem idem aër qui uentus erat, permanet. Similis eſt ratio cæterorum eius generis. Quòd ſi etiam in hac re uentum eſſe aërem impulſum & agitatum concedere debeamus,

at certè non omni ex parte id approbandum est, non ijs quidem in rebus in quibus hoc tale genus non uerè dicitur, sed in ijs in quibus uerè intelligitur genus id quod propositum est. Sunt enim quædam in quibus non uerè dicitur: ex quo genere sunt, nix & cœnum. Aiunt enim niuem esse aquam cõglobatam atque concretam, cœnum uerò terram humore temperatam: Atqui neque cœnum terra est, neque nix aqua. Neutrum igitur genus esse eorum generũ quæ proposita sunt ullo modo potest: quippe cum semper genus de formis uerè dici debeat. Item ne unum quidem aqua est putris, ut ait Empedocles, Aqua putruit in ligno. Iam uerò si omnino nullius sit genus id quod datum est, perspicuum est ne eius quidem quod positum est esse. quod hinc intelligi potest, quia nihil specie differũt ea omnia, quibuscum genus id quod datum est communicatur. Cuius generis sunt alba quæ specie inter se non differunt. Species autem omnis generis differunt. Non igitur id quod album est, ullius genus esse potest. Illud etiam uidendum est, id ne pro genere aut differentia dixerit, quod ex rebus omnibus consequens est. Sunt enim multa quæ res omnes consequuntur, ueluti id quod est & unum in ijs sunt quærem omnem sequuntur. Itaque si id quod est genus esse posuerit, certè omnium rerum genus futurum est, quandoquidem in ijs dicatur: genus autem de nullo nisi de formis dicatur. Ita unum eius quod est, species esset. ex qua efficeretur in ijs omnibus in quibus genus, etiam species dici. quandoquidem & id quod est, & unum de rebus omnibus dicatur, cum species paucorũ quàm genus continere debeat. Quòd si id quod omnibus exrebus sequatur differentiam appellauerit, profectò paria aut plura quàm genus differentia continebit. Nam si genus etiam in ijs est quæ consequentia sunt ex omnibus, ex æquo: sin minus ex omnibus genus sequatur, plura eo contineat differentia necesse est. Iã si in subiecta specie genus id quod datum est, ut id quod album est in niue, dicatur, perspicuum est id non esse genus. Solum enim genus de subiecta specie dicitur. Atque illud etiam uidendum est, an genus & species sint synonyma. Genus enim de formis omnibus nominis definitionisque communi societate dicitur. Qui etiam error nascetur, quando generi & speciei aliquid erit contrarium, meliùsque

contrariorum ad genus deterius refertur. ita enim fiet ut id quod reliquum est, insit in alio. Quando enim in contrariis generibus sint contraria, fit ut melius sit in deteriore: atqui optimæ cuiusq; rei etiam genus optimum est. Illud etiam uidẽdum est, idémne aliquid quod ad utrunque eodem modo affectum sit, ad deterius genus, non ad præstantius retulerit. ut si animum motum, uel id quod mouetur, dixerit. Nam quoniam idem animus æquè iam habet stan-
ac mouẽdi: profectò si status melior est, in eo genere animus statu-
endus erat. Iam ex maiore & minore elicere argumenta licet ei qui in
refellit, si genus accessionem capiat, & species non capiat, nec ipsa
capiet, neque quod ab eo deductum est, hoc modo: si uirtus elatio-
nem habeat, etiam iustitia, & iustus habebunt, alius enim alio
iustior dicitur. nam si genus quod datum est accessionem accipiat
stecíque non accipiat, neque ipsa, neque id quod ab ea natum sit: si
id quod datum est esse genus nullo modo potest. Præterea si id quod
magis aut æquè uidetur genus, non est genus: certè ne id quidẽ quod
datum est. Atque huius loci in ijs plurimus usus est, in quibus mul-
ta de specie in quæstione dicentur qua quid res sit quæritur, nec dum
uso tradita est, neque quod eorum genus sit possimus explicare: ut
de ira & dolor & opinio contemptus in naturæ quæstione di-
cuntur: præsertim quum is qui irascitur, angatur, séque contem-
ni putet. Quæ eadem tractatio in specie per locum comparatio-
nis suppetet, hoc modo: Si quæ species magis aut æquè inesse uide-
tur in genere quod datum est, nõ inest in genere, ne ea quidem quæ
data est in genere erit omnino. Atq; is quidem qui infirmabit, quẽ-
admodum exposui, hunc tractabit locum: qui autem confirman-
di partes tenebit, ei hic locus nihil ad argumentandum suppedita-
bit, quoties genus quod datum est, & species recipient accessionem.
nihil enim prohibet si utrunque recipiat, alterum alteri non esse ge-
nus. Nam & id quod album est, quódque honestum, accessionem
capit, nec alterum alteri genus est. Sed generum ac formarum inter
se comparatio magnam ei suppeditabit argumentorum copiam, hoc
modo: Si eadem est huius & illius generis ratio, & alterum genus
est, etiam alterum erit. Itémque ex minore & maiore idem
poteſt, hoc modo: Si continentiæ uis magis quàm uirtus genus est:

uerius autem genus est, uis etiam erit. Quod de specie eodem modo inducendum est. Si enim æquè hoc atque illud eius de quo agitur species est, & alterum est species, etiam reliquum. Et si quod minus uidetur species est, etiam quod magis uidetur. Illud etiam in confirmatione uidendum est, an genus de ijs quibus datum est & tributum, in naturæ quæstione dicatur, nec una sit species eius quod genus esse positum est, sed & plures & differentes. Sic enim genus erit. Quòd si una sit species ea quæ data est, uidendum est, an etiam de alijs formis genus dicatur in quæstione naturæ. ex quo iterum efficietur & de pluribus ipsum ac differentibus dici, & genus approbari. Quoniam autem quibusdam placet differentiam in quæstione naturæ dici de formis, secernendum est genus à differentia ijs locis quos exposuimus. quorum primus est, Genus plura quàm differentiam continere. Alter, Genus in respondendo quid quicque sit aptius dici posse, quàm differentiam. Qui enim hominem animal esse dixerit, planius facit quid sit homo quàm si gradiens dicat. Tertius est, Differentiam generis qualitatem declarare semper. genus differentiæ qualitatem non item. Nam & qui gradiens dixerit, quale quid animal exprimit: & qui animal dicit, non quale quid gradiens explicat. Ac differentia quidem à genere hoc pacto separanda est. Quoniam autem uidetur musicus quia musicus sit, scius esse, etiam musica scientia quædam est: quoniámque si ambulat, motus quidam est, & quod ingreditur, ob eam causam quia ingreditur & ambulat, motus uidetur, ingressus etiam quædam est motio. In quo genere aliquid cõfirmare & efficere uolumus, quemadmodum dixi, diligenter uidendum est, hoc modo: Si scientia est idem quod fides, & is qui scientia prædutus est qua sciat, credat: profectò scientia fides sit necesse est. Eadémq; ratione in alijs omnibus facere licebit. Postremò quoniã quod alicui consequens est semper nec uicissim retrò commeat, id difficile est improbare nõ esse genus, si hoc ex illo omni ex parte sequitur: illud uerò ex hoc non omnino. ueluti ex trãquillitate quies sequitur, & ex numero id quod secari potest, contrà; non sequitur: quandoquidem non quicquid diuidi potest numerus est, nec quies tranquillitas omnis: eo quidem utendum est pro genere quod semper sequitur, tum cum alterum non reciprocatur. quòd si alte-

rum proponatur, non in omnibus, neque omni ex parte probandum est. Est autem loco occurendum est, id quod non est, ex rebus omnibus quæ gignuntur consequens esse, cum præsertim quod gignitur non sit, neq; retro id commeat uicissim. Non enim omne quod non est, generatur. Quanquam nõ est genus id quod non est eius rei quæ gignitur. quandoquidem eius quod non est nullæ sunt species omnino. Ac in genere quidem probando uel improbãdo eam uim ac rationem quam præscripsi, sequi ac tenere debemus.

ARISTOTELIS TOPICORVM

Liber quintus. Cap. I.

TRum autem proprium sit, nèene id quod propositũ est, ex his locis quos deinceps exponemus, intelligetur. explicatur quidem proprium aut per se, & ui sua ac semper, aut alterius comparatione & interdum. ueluti hominis proprium est per se ac ui sua, animal esse humanum natura: alterius autem comparatione, ut animi ad corpus, quòd animus imperare, corpus parêre debet. Proprium autem semper est, exempli causa, dei, animal esse immortale. Interdum proprium est, ut certi hominis deambulare in gymnasio. Nascuntur autem ex eo quod collatum cum altero proprium explicatur, aut duæ aut quatuor quæstiones. nam si alicuius proprium esse ponat, alterius idem neget esse, duæ tantummodo quæstiones oriuntur. ut hominis cum eo quo collati proprium est, bipedem esse. Nam hominem non esse bipedem aliquis possit concludere, & equum bipedem, ita in utranq; partem proprium exagitatur. Quòd si utriusque alterum proprii concedatur, & utriusque negetur, quatuor quæstiones existent. ueluti hominis cum equo collati proprium est bipedem esse, & equi quadrupedem. Nam & hominem non esse bipedem, & natura quadrupedem esse, argumento concludere licet. Itémque equus bipes esse, & non quadrupes, probari potest. Ergo si quouis modo doceatur, quod propositum est refelletur. Proprium autem per se ui sua id est quod omnibus tribuitur, & ab omni genere separat. ut hominis proprium est mortale esse animal, & natum ad cognitionem & scientiam. Proprium uerò ad alterum est, quod nõ

ab omnibus, sed à quodam certo distinguit & separat. ut virtutis cum scientia collatæ proprium est, in pluribus animi partibus esse: scientiæ in ea solum quæ rationis est particeps, & in ijs solum animalibus quæ ratione utuntur existere. Semper proprium est, quod per omne tempus uere dicitur, nec unquam amittitur. ut animalis, ex animo & corpore constare. Aliquando id proprium est quod ad aliquod tempus uerè dicitur, nec semper consequens est necessario. ueluti cuiuspiam hominis in foro deambulare. Fieri autem potest ut proprium proponamus ad aliud, & differentiam dicamus, uel quod in toto genere, & semper, aut ferè, & in maxima parte reperiatur: ueluti hominis cum equo collati bipedem esse ita proprium est, ut & in omnibus hominibus id & semper intelligatur: quandoquidem omnes homines bipedes sunt per omne uitæ tempus: equus autem nullus unquam bipes est. Imperare autem parti animæ in qua uoluptates uersantur, & ei in qua irarum ardor existit, sic proprium est eius partis animi quæ rationis est particeps, ut ferè & maxima in parte intelligatur. huius enim imperare est, illarum parere: nec pars animi rationis particeps omni ex parte imperat. interdumq; contrà paret. Neque pars ea in qua uoluptates habitant, & in qua iræ, parent semper, sed interdum imperant, tum cum hominis animus uitiosus est & depravatus. Sed ea plurimum ad differendum ualent propria, quæ per se sunt, & semper conueniunt, & ea quæ cum aliquo conferuntur. nam ex eo quod proprium est cum altero collatum, multæ, quemadmodum suprà dixi, quæstiones nascuntur: aut enim duæ aut quatuor inde eliciuntur necessario: multa igitur argumenta ex eis ducentur. Ex eo uerò quod per se & perpetuò proprium est, multa argumenta licet ducere, aut ad plura tempora trahere. quod enim per se inest, ad multa pertinet. quandoquidem ei cui proprium est, etiam si cum omnibus quæ sunt in rerum natura conferatur, conuenire debet. Quamobrem si cum omnibus collatum non abijs seiungatur, certè non est commode attributum proprium. Quod autem semper proprium est, id in pluribus temporibus obseruari debet an conueniat. nã nisi conueniat, & conuenerit, & conueniet, non est futurum propriũ: quod interdum proprium est non in alijs

temporibus, nisi in instanti spectatur. Itaq; paucæ argumentationes ducuntur ex eo: quæstio autem ad disserendum ualet ea, ex qua & crebra & firma argumenta trahuntur. Atq; iisdem ex locis quos in accidente exposuimus, argumenta ex eo proprio quod ad alterum est suppetent, si proprium alicui conueniat, alicui non conueniat. Ex eo autem quod semper proprium est per se, ij loci qui deinceps exponentur, magnam nobis ad argumentandum copiam suppeditabunt.

Cap. II.

Ac primum quidem uidendum est, an recte & apte, necne explicatum sit proprium: esse autem rectè aut minus rectè explicatum, ex uno loco illo intelligemus, si rebus minime notioribus, aut rebus magis perspicuis expositum sit proprium. Ac is quidem qui refellit, num rebus minus notis: is autem qui confirmabit, an uerbis magis perspicuis, proprium illustratum sit, uidebit. Esse autem expositum uerbis minus perspicuis & notis, cognoscemus: primum cum omnino obscurius & magis inuolutum erit proprium quod datur, q̃ id cui attribuitur proprium. Neque enim proprium apte & commode propositum erit: quandoquidem cognoscendæ & illustrandæ rei gratia proprium inuentum est. Nã & proprium & definitiones discendi cognoscendique causa adhibemus. uerbis igitur magis perspicuis illustranda sunt, sic enim facilius intelligemus. Vt qui posuit ignis proprium esse proximè ad animi similitudinem accedere, is certè obscuriore usus est uerbo, animi, quàm ignis. quoniam facilius quid ignis sit quam quid animus cognoscimus: ita non rectè minúsque apte propositum fuit proprium ignis esse, ad animi similitudinem proximè accedere. Deinde, cum minus planum sit ac perspicuum hoc illi conuenire: non enim solum proprium re clarius & notius esse debet, uerum etiam rei conuenire. qui enim nesãt an huic rei proprium conueniat, ne illud quidem, an huic rei soli conueniat, intelligiet. Ita fit, ut si alterutrum horũ interueniat, incertũ & obscurũ futurũ sit propriũ. ut quãdo aliquis ignis proprium esse ponit in quo primum animi sedes est: eo utitur, quod obscurius est igne, animum in igne, & in eo primum consistere. ex quo fit proprium ignis non esse apte positum, id in quo primo animus inest natura.

In confirmatione autem, ut rebus magis perſpicuis: & iis perſpicuis magis, duobus modis quos expoſuimus, uidẽdum eſt. Sic enim apte & commode proprium explicabitur. quandoquidem loci ij qui ad confirmandum aliquid rectè exponi ualent, alij ex hoc ſolum, alij omnino recte expoſitum docebunt. ueluti ſi quis propriũ animalium dicat habere ſenſum, is rebus magis perſpicuis & planius, utroq; genere proprium explicabit. Apte igitur expoſitum eſt, ex eo animalis proprium eſſe ſenſum habere. Proximus locus eſt in refutatione, ſi quod uerbum eorum, quibus proprium explicatur, pluribus modis dicatur, aut oratio ipſa multa declaret omnino. Sic enim minus aptè poſitum erit proprium, ueluti quoniam ſentire plura ſignificat: unum, habere ſenſum: alterum: uti, ſenſu: certe animalis non erit apte explicatum proprium, ſentire natura. ob eamq; cauſam nõ eſt utendum uerbo aut oratione, quæ pluribus modis dicatur, qua proprium exponamus: propterea quòd ea quæ multis modis dicuntur, obſcuram faciunt orationẽ: cum præſertim in dubium ueniat eo, qui argumentaturus eſt, utrum tandem alter dicat eorum quæ multa declarant, profecto enim cognitionis cauſa comparatum eſt proprium. Iam uerò præterea neceſſe eſt eos reprehẽdi, qui iſto pacto explicant proprium, quando aliquis ratiocinationem conficit ex eo quod multis modis dicitur. In confirmatione huius loci uſus eſt, ſi id quod proprium datur, nec multa ſignificat, neq; ullum uerbum neque ipſa oratio: ſic enim ex eo aptè proprium ponetur. ueluti quoniam nec corpus multa declarat, nec id quod celerrime ſurſum fertur, neq; ea quæ ex his uerbis conſtat oratio: ob eam cauſam rectè ponetur ignis proprium eſſe, corpus quod maxima celeritate ſurſum mouetur. Sequitur locus in refutatione, ſi multis modis dicatur id cuius propriũ explicetur, neq; exponatur cuius eorum ponatur eſſe propriũ. Neq; enim rectè proprium illud datum eſt: quibus autem de cauſis, ex iis quæ ſuprà dixi intelligi poteſt. Eadem enim neceſſe erit concludere, hoc modo: Quoniam aliquid ſcire multa ſignificat (nam & ſcientiam habere aliquid, & ſcientia uti aliquid, & ſcientiam eſſe eius, & ſcientia uti eius) ob eam cauſam nullum proprium rectè dari poterit illius ſcire aliquid, niſi cuius eorum proprium ponat, explicetur. In con

firmatione autem eius usus erit, si multis modis non dicatur id cuius proprium ponitur, unumq; sit, & simplex. ex hoc enim proprium apte explicabitur. ut quoniam homo uno modo dicitur, homini recte proprium tribuetur, animal dicur natura. Commodus huic locus in refutatione ualebit, si sæpe idem in proprio dictum erit: sæpe enim fallunt nos ij qui hoc facũt, ut in definitionibus, sic in propriis. quod si in proprio contingat, non erit recte datũ: quippe cum id quod sæpe dicitur & iteratur, auditorem conturbet. ex quo fit, ut & obscura sit oratio, & præterea delirent & mugentur qui eam inducunt. Duobus autem modis aliquid idem sæpe repetitur. Primum cum eandem rem sæpe nominabit. ut si quis dicat, ignis proprium esse corpus leuissimum corporum, sic enim sæpe dixit corpus. Deinde si quis pro nominibus orationes dicat, ut si quis terræ proprium tribuat, natura quæ naturaliter fertur celerrimè corporum deorsum. deinde utatur pro corporum illo nomine substantiarum talium, quoniam corpus idem ualet quod substantia talis. ex quo efficitur substantiæ nomen iterari: ut neutrum proprium recte tributum esse uideatur. At uerò in confirmatione huius loci usus erit, si nullo uerbo eodem sæpe utare. hac enim ex parte apte proprium statuetur. ut si quis propriũ hominis dixerit animal ad cognitionem & scientiam natum, is nec sæpe eodem uerbo utetur, & hac parte recte homini proprium statuet. Sequitur locus in refutatione, si tale aliquod uerbum in proprio expressum erit, quod conueniat rebus omnibus. inusitatum enim & minus aptum erit uerbum quod à nullo separat. atqui ut in definitionibus sic quod in propriis exprimitur, debet seiungere: non igitur recte expositum erit proprium. ut si quis proprium scientiæ dicat, opinionem, quæ ratione dimoueri non potest, cum sit una: quoniam in proprio exponendo aliquo eius modi usus est, unius scilicet nomine, quod rebus omnibus conuenit, profectò scientiæ proprium recte positum nullo modo uideri potest. In confirmatione ualebit hic locus, si nullum uerbum commune adhibeatur, sed eiusmodi quod à re aliqua separet: hac enim ex parte præclare positum erit proprium. ut si quis animali proprium tribuat, habere animum, is quoniam nullo uerbo commune usus est, habere animũ, recte hac

Communis.

Duobus

Sequitur

Commune uerbum dicit. quod à nullis rebus dissungit subiectum.

ex parte animalis proprij dedut. Proximus locus est in refutatione. Tum enim haud recte positum erit proprium. ut enim in definitionibus nihil adhibēdum est præter orationem, quæ rei uim & naturam explicet: sic ne in proprijs quidem, præter orationem, quæ proprium id quod datum est efficiat, quicquam exprimendū est. quandoquidem inusitatum minisq; aptum est, quod præterea additur. Id quod continget, si quis ignis proprium dixerit corpus tenuissimum & ælerrimum, utrumq; enim de solo igne uere dici potest: ex quo efficitur ignis proprium, corpus tenuissimum & leuissimum non esse recte datum. In confirmatione huius loci usus erit, si non plura propria eiusdem, sed unū esse ponatur, hac enim ex parte proprium recte ponetur. ut si quis dicat humoris proprium, corpus quod in omnem formam flectitur. is quoniam unum expressit proprium non multa, eò recte usus est humoris proprio.

Sequitur locus in refutatione, si uel eo utatur cuius proprium explicat, aut eorū aliquo quæ ei tribuūtur. Nam quomā cognitionis gratia inuentum est proprium, eo modo non rectè ponit. Eadem quidem res semper æque obscura est. quod autē alicui tributum est, id quoniam eo est posterius, non est magis perspicuum. ita fit, ut ex his nihil discā cognoscáq; possit. ut si quis proprium animalis ponat substātiam cuius est species homo, is quia aliqua rerum quæ animali tributæ sunt, profecto non cōmodè usus est proprio. In cōfirmatione autem ita demū proprium recte hac ex parte statuetur, si nec eo neq; aliquo eorum quæ ei tributa sunt, utamur. quod fiet si proprium animalis ponamus, quod ex animo & corpore cōcretum est. sic enim neq; ipsum, neq; quicquam ipsius adhibebimus. ex quo efficietur, ut præclare hac in parte animalis proprium explicemus. Eademq; ratione ea spectanda sunt in alijs etiam rebus, quæ non faciunt, aut quæ faciūt aliquid planius. Iam uerò in refutatione uidendum est, an tale aliquid adhibitum sit, quod aut contrarium sit, aut omnino æquè antiquū naturæ ordine aut posterius. neq; enim rectè proprium ponetur. Nam contraria sunt ordine naturæ æquè antiqua. quod autem æquale est alicuius, naturæ ordine & eo posterius, non facit ipsum planius, neq; declarat.

Vt si quis boni proprium ducat, malo maximè esse contrarium, ie boni contrarium adhibuit, ob eamq; causam propriũ boni haud rectè explicauit. In confirmatione autem huius loci usus erit, si nec contrario utemur. neque ullo alio quod æquale sit ordine naturæ uel posterius, sic enim rectè hac in parte statuemus proprium. ut si quis scientiæ proprium ponat, opinionem quæ maxime fidem facit, is quia nihil adhibuit nec quod scientiæ esset contrarium, nec quod omnino simul esset cum ea, aut ea posterius naturæ ordine, eò rectè proprium scientiæ hac ex parte statuit. Sequitur locus in refutatione, si quod non semper sequitur, proprium positum est, sed id quod interdum non proprium est: non enim præclarè & commodè proprium erit explicatum. Neque enim in eo nomen necessariò uerè dicitur, in quo inesse ipsum intelligimus: neque in eo necesse est nomen non dici, cui illud non intelligimus conuenire. Ita non erit rectè expressum proprium. Præterea non erit perspicuum an conuenat id quod statutum est esse proprium, si tale sit ut prætermitti separarique possit. Itaque non erit perspicuum, neque apertum proprium. Vt si quis proprium animalis ponat, moueri interdum aut stare: is quia tale statuit proprium quod interdum non proprium efficitur: certè haud aptè proprium statuit. In confirmatione consyderabimus an id proprium statutum sit quod semper est in re necessariò, hac enim ex parte rectè proprium ponetur: ut si quis uirtutis proprium dicat, cum in quo sit bonũ efficere, is quia propriũ statuit quod semper consequens est, ob eam causam recte uirtutis proprium hac ex parte constituit. Sequitur locus in reprehensione, si id quod hoc tempore proprium est statuat, neque se proprium huius temporis dare, exponat: neque enim recte statuet proprium. Primum enim quod contra mores & consuetudinem statuitur, id omne enodationis indiget. Atqui solent ferè omnes id proprium statuere, quod sempiternum est. Deinde incertum est, ipse qui non explicat mentem suam, uelit id ponere, quod hoc tempore sit proprium. Non igitur dare debet reprehensionis occasionẽ: quod continget si quis ponat alicuius hominis proprium esse, sedere unà cum aliquo homine, illúd que hoc tempore proprium esse non statuat. Neque

enim illud recte ſtatuat proprium, niſi ſe dixiſſe hoc tempore proprium eſſe explicet. Atque hic locus ad confirmandum ualebit, ſi explicemus cum aliquid proprium ſtatuemus hoc tempore, nos proprium hoc tempore ponere. ſic enim recte proprium hac in parte ſtatuemus. Exempli cauſa, ſiquis alicuius hominis proprium dicat eſſe, aliquo in loco hoc uel illo tempore deambulare, quoniam diſtinctione uſus eſt, recte id proprium eſſe poſuit. Proximus in reprehenſione locus erit, ſi quis tale ſtatuat proprium, quod conuenire aliter, quam ſenſu perſpici non licet. Neque enim tum poſitum proprium erit: quandoquidem quicquid mouet ſenſum, ſi id extra ſenſum ſit, obſcurū eſt. incertum enim eſt an iam conueniat, propterea quòd ſenſu tantummodo intelligatur. Quod uerum eſſe in his quæ non neceſſariò ſemper conſequuntur perſpicuemus, ueluti ſi quis ſolis proprium eſſe dicat, aſtrum ſplendidiſſimum quod ſupra terram fertur, is adhibet in proprio illud quod ſupra terram fertur, quod quidem quia ſenſu cognoſcitur, non recte ſolis proprium ſtatuit. Incertum enim erit cum ſol occiderit, an ſupra terram feratur, quòd tum ſenſus oculorum nos deſicit. At in confirmatione huius locꝰ uſus erit, ſi proprium ſtatuamus eiuſmodi, quod ſenſu non ſit perſpicuum, aut certè quod ſi ſenſum mouet, perſpici poteſt neceſſario conuenire. hac enim ex parte recte ſtatutum erit proprium. ut ſi quis extremitatis propriū ponat, quod primū colore inficitur, is illo toto, colore inficitur, quod ſenſum mouet, ille quidem utitur, ſed eiuſmodi quod perſpicuum eſt ſemper conuenire. Ita hac ex parte recte ſtatutum eſt extremitatis proprium. Iam in reprehenſione uidendum erit, an definitionem ut proprium poſuerit. ſic enim proprium non recte ponetur, quando quidem non debet proprium rei uim naturamq; explicare. Cuius exemplū erit, ſi quis hominis proprium dicat, animal gradiens bipes. proprium enim hominis ſtatuet quod quid res ſit, explicat. Non igitur recte ſtatuit hominis proprium. In confirmatione autem huius locꝰ uſus erit, ſi proprium eiuſmodi ſtatuamus quod uiciſſim dicatur, neq; rei uim naturamq; declaret. Erit enim hac ex parte recte explicatum proprium. ut ſi quis hominis proprium ponat, animal dicat natura: proprium ille quidem ſtatuet quod

uiciſſim dicitur, ſed quod non quid res ſit, indicat. Ita fiet, ut hæc ex parte recte ſtatutum ſit hominis proprium. Coniunctus huic locus eſt in reprehenſione & refutatione cum proprium datur, cuius nihil quid res ſit explicet. Oportet enim ut definitionum, ſic proprietatum primum genus exprimi: deinde iam hoc pacto adiungi cæteraquæ ſeparant atque ſeiungunt. Non igitur recte proprium ponetur, quod non eo modo ſtatuetur. ut ſi quis proprium animalis dicat, animum habere, non ponet in quæſtione naturæ animal, ex quo ſequetur animalis proprium non recte poſitum eſſe. In confirmatione autem conſyderãdum eſt, an collocatum ſit in quæſtione naturæ id cuius proprium explicetur, & ita demum adiungantur cæteræ: hac enim ex parte rectè proprium datum erit. ueluti ſi quis proprium hominis ponat, animal ad ſcientiam & cognitionem natum, is & proprium quod in quæſtione naturæ aliqua ex parte poſitum eſt, dabit: & ea ex parte hominis proprium rectè explicabit. Ac utrum rectè, an minus recte proprium datũ ſit & explicatum, ex ijs locis qui adhuc ſunt expoſiti, intelligere debemus.

Cap. III.

Vtrum autem id proprium ſit omnino quod explicatur, & dãtur, nẽcne, ex ijs quos deinceps exponemus, licebit concludere. Iiſdẽ enim locis aliquid recte poſiti proprium concludemus, quibus proprium omnino ſtatuitur, quorum primus erit in refutatione diligens eorum omnium animaduerſio & conſideratio quorum propria dabuntur. ueluti uidendum erit, an ea ex parte qua datur nõ uerè dicatur, an uero non ſit proprium uniuſcuiuſque eorum eius ratione cuius proprium explicetur. ſic enim non erit propriũ quod eſſe ponebatur. ut quia de geometra non uerè dicitur, eũ nulla ratione falli poſſe, (fallitur enim geometres in falſa deſcriptione) non eſt proprium futurum docti & artificis, non falli ratione. In confirmatione autẽ an omni ex parte uerè dicatur, & hac ex parte uidendum eſt, quoniam proprium erit quod poſitum eſt eſſe proprium. ut quia animal ad cognitionem & diſciplinam percipiendam natum, in omni homine uere dicitur, & quia homo ſit, eo hominis propriũ erit, animal ad diſciplinam percipiendã natum. Huius autẽ loci uſus erit in refutatione, quoties in quo nomen, non etiã

oratio uere dicetur, & cum in quo oratio, nõ etiam nomen intelligi licet. In confirmatione autem cum in quo nomen, etiam oratio: et in quo oratio, nomẽ quoq; intelligitur. Alter locus est refutationis cum de quo oratio, non etiam nomen, uere dicatur: & cum de quo nomẽ, non etiã uere dicitur oratio. tum enim quod positum est esse proprium, non erit propriũ: quod ex hoc exemplo intelligi potest: Animal enim ad disciplinã & scientiã percipiendam natum in deo uerè intelligitur, homo non intelligitur. ex quo efficitur non esse proprium hominis hoc totum, animal quod ad disciplinam cognitionémque percipiendam natum est. In confirmatione autem ualebit, quoties in quibus omnibus oratio, nomen etiam dicetur: & in quibus nomen, etiam oratio. quod enim proprium positum est esse, proprium erit. Quod hinc intelligi potest, quia de quibus illud, totum habere animum, etiã animal uere dicitur: & de quibus animal, etiã animatum. ita habere animum animalis propriũ est. Refutationis tertius locus erit, si subiectum eius esse propriũ statuatur, quod in subiecto esse dicatur. ut si quis propriũ statuat temissimæ rei ignẽ, quia subiectum proprium ei quod dicitur tribuit, certè non rectè posuit ignem proprium esse rei temissimæ. Ob eamq; causam non est futurum propriũ subiectum eius, quod in subiecto esse dicitur: sic enim idem multorum, & quæ specie differunt, propriũ est: quandoquidem multa quædam quæ specie differunt eidẽ conueniunt, quæ de eo solo dicuntur: quorũ omniũ subiectum proprium futurũ est, si quis isto pacto statuat propriũ. Ad confirmandum autem ualebit, si id quod in subiecto ineſt, subiecti proprium esse ponatur: quandoquidem proprium futurũ est id quod positum est non esse proprium. siquidem in solo eo intelligitur, ut dixi, proprium, cuius proprium esse dicitur. ut si quis terræ proprium dicat, corpus grauissimum specie, is quia proprium subiecti dedit eiusmodi quod & de sola re, & ut propriũ dicatur, efficitur ut recte positum sit terræ proprium. Sequitur locus proprius refutationis, si quis per communicationem proprium tribuat: non enim erit proprium quod positum est esse proprium: quippe cum id quod communione quadam conuenit, ad uim naturamq; rei explicandam pertineat. quod sanè in differentiarum

numero habebitur: propterea q̃ in ſpecie aliqua dicitur. ut ſi quis propriũ hominis dicat hoc totum, gradiens bipes, per communionem quandam proprium explicabit. ex quo fiet, ut nõ ſit propriũ hominis gradiens bipes. Hoc loco uidebit is qui confirmandi partes obtinebit, ne per communionem proprium expliçet, neque uim naturamq; rei declaret: ita tamen ut uicissim de re dicatur. Quod enim positum est non esse propriũ, id proprium futurum est. ut ſi quis animalis proprium ponat hoc totum, quod uim habet ſentiendi, is nec proprium communione explicabit, neque tale quod uim naturámque rei declaret, & tamen eiusmodi quod uicissim de re dicatur. Ita propriũ erit animalis hoc totum, quod uim habet ſentiendi. Proximus locus refutationis erit, ſi docẽatur proprium non posse unà cum re cuius proprium ponitur cohærere: ſed uel posterius, uel prius quàm id cuius nomen est. Sic enim aut nunquam, aut certè nõ ſemper propriũ est futurum id quod positum est esse propriũ. ut ſi uolitare in foro hominem. potest & posterius quàm homo alicui conuenire, certè uolitare in foro, aut nunquam, aut non ſemper hominis est proprium. In confirmatione autem huius loci usus erit, cum id quod proprium ponitur, unà cum re ſemper aderit necessario, neque definitionis uim, neque differentiæ habebit. Sic enim proprium erit quod positum est nõ esse proprium. ut quia hoc totum, animal quod ad diſciplinam cognitionemq; natum est, unà cum homine ſemper existit necessario, neque differentia est neq; definitio, certè hominis proprium id ipsum futurum est. Sequitur locus refutationis, cùm eorundem, quæ eadem ſint, non est idem proprium. Non enim quod positum est propriũ esse, proprium erit. quod intelligi potest hoc exemplo: Nam quia eius quod persequendum est, proprium non est, uideri nonnullis bonum, ne eius quidem quod expetendum est proprium erit, uideri nonnullis bonum. Idem enim ualent quod persequendum est & quod expetendum. Is autem qui confirmabit, ex hoc loco argumentũ ducet, quando eiusdem rei quia eadem ſit, idem propriũ esse ponetur. Nam proprium erit quod positum est non esse proprium, ut hominis quatenus est homo, propriũ dicitur, habere animũ tripertitum: et mortalis quatenus mortalis est, tripertitũ animũ

Proximus

Si secundus subsistentiæ proprium nõ sit ſimul cum subiecto, non recte tribuitur. Semper enim debet illi conuenire.

Secundus posterius.

Loquitur hic de ordine Subſiſtentiæ. Secundo loco de ordine naturæ. Sequitur ordine naturæ proprium prius subiecto posse ſubſiſtere quàm ipſum subiectum.

Vtitur exemplo per hypothesin ſubiecto.

Cum Synonyma rem eandem ſignificent, ſi unius de proprium quod non ſit ſimul cum re, improbandum eſt, etiam ſi ſit prius alterius dicatur, recte ponetur.

Tum in facultate nutriendi, ſentiendi, et ratiocinandi diſtribuitur.

habere proprium erit. Valet etiam hic locus in accidente, quoniã eisdem quatenus eadem sunt, eadẽ cõuenire aut nõ cõuenire debẽt.

Cõiunctus huic locus est in refutatione, cũ eorum quæ sunt eiusdem speciei, non id quod semper est eiusdem speciei, propriũ explicatur: non enim rei illius id quod positũ est propriũ erit. ut quoniã eiusdem generis homo & equus habentur, neq; semper proprium est equi à se stare, ne hominis quidem proprium erit à se semper moueri & agitari. Sunt enim eiusdem generis moueri & stare per se, quoniam utrique eorum quatenus animalia sunt, hæc conueniant. In confirmatione autem illud uidendum est, an eorũ quæ sunt eiusdem generis, id proprium statuatur quod semper ad idem genus referatur. erit enim propriũ, quod non esse proprium positum est. ut quoniã hominis propriũ est, esse gradientem bipedem: auis etiam proprium erit uolucrem esse bipedem. Sunt enim hæc eiusdẽ generis omnia. alia enim, ut species quæ sub eodẽ sunt genere, cum sint animali subiecta, alia uerò ut generis animalis differẽtiæ. Sed hic locus falsis est, cum alterum eorum quæ numerata erunt, uni alicui soli speciei conueniat, alterum pluribus: qualia sunt gradiens, quadrupes. Quoniam autem idem & alterum multis modis dicuntur, difficile est si fallaciter sumas, unius & solius alicuius rei explicare proprium. Quod enim conuenit alicui, cui quid accidit, etiam accidenti conuenit, si cum eo intelligatur & sumatur cui conuenit. ut quod mest in homine, etiam in albo homine si modo sit albus, reperietur. Itémque quod in albo homine inest, id etiam in homine inerit. Sed qui sciam multa propria refellet, si subiectum aliud per se faciat, aliud si cum accidente cõiunctum sit. ut si dicat aliud esse hominem, aliud album hominem: idem fiet si aliud ponat habitum, aliud id quod ex habitu nominetur. ut enim quod in habitu inest, in eo etiam inest quod ab habitu appellatur: sic quod in eo quod ex habitu nominatur inest, etiam in habitu insit necesse est. ueluti quoniã artifex arte & sapientia sua affici dicitur, nõ erit scientiæ propriũ, non posse ratione dissuaderi: quippe cũ isto pacto artifex sit futurus eiusmodi, qui nulla ratione de sententia deduci dimoueriq; possit. In confirmatione autem dicendum est, nõ esse aliud omnino id quod accidit, & aliud id ipsum cui accidit.

cui accidit, si cum eo cõprehendatur cui conuenit. Sed ob eam causam aliud dici solere quòd eorum sit natura diuersa: quoniã aliud est hominem esse hominem, & aliud hominem album esse hominem album. Præterea à casibus ducendum argumentum est, nõ futurum esse artificem aliquid quod ratione mutari nõ possit: sed eũ qui ipsum ratione dissuaderi non possit: nec artem & scientiam esse id quod ratione sit immutabile, sed ipsam ratione esse immutabilem. Nã ei qui omnino, omniq; ex parte occurret, contrarius omnino ordo opponendus est. In refutatione proximus locus erit quus uelit aliquid quod natura m est explicare, eoq; uerbo id ponat, ut id semper in esse declaret. Sic enim fiet, ut iacere id & ruere quod positum est proprium uideatur. ut si quis hominis proprium dicat, esse bipedem, uult ille quidẽ exponere aliquid quod natura insitum est, sed oratione sua id quod semper insitum est, significat. ita nõ est futurum hominis propriũ bipedem esse: quãdoquidem nõ omnis homo duos habet pedes. In cõfirmatione autem huius loci usus erit, si id quod natura insitum est proprium statuere uelimus, idq; oratione nostra exponamus. Neque enim propriũ ex hac parte tolletur aut corruet, si quis proprium hominis ponat hoc totum, animal ad disciplinam & cognitionem perapiendam natum, idq; significet oratione sua natura illud esse insitũ propriũ, hac ex parte nunquam improbabitur hominis proprium esse id quod diximus. Iam uerò omniũ eorum quæ ad aliquid aliud primum referuntur, aut ut primum ipsum difficile est explicare proprium. Nam si eius proprium dederit, quod in alio aliquo intelligitur, etiam de primo uere dicetur: sin autem primi proprium ponat, etiã in illo quod in alio intelligitur reperietur. ut si quis extremitatis proprium dicat colore infici, etiam colore infici in corpore dicetur, quod si in corpore, etiam in extremitate. Ita fiet, ut non in quo oratio nomen quoque uere dicatur. Sæpè autem accidit ut in quibusdam propriis explicandis peccetur, propterea quod nec quo modo, nec quorum proprium ponant, explicent. Omnes enim existimant proprium statuere id quod aut natura insitum est, quale est hominis bipes: aut quod hoc tempore conuenit, ut hominis alicuius quatuor habere digitos: aut specie quẽadmodum ignis tenuissi-

mis ex partibus cõstare, aut omnino & per se, ut animalis uiuere: aut per aliud, ut animi, prudentia esse prædituum: aut quasi in quo primum aliquid ineſt, ut in parte animi quæ rationis est particeps, prudentiæ esse sedẽ: aut ex eo quod aliquid habet, quemadmodũ artificis est proprium, ratione de sententia diduci non posse. Neq; enim ex alia re, quàm ex eo quod habet quicquã, ratione de sententia diduci potest. Aut etiam statuitur proprium ex eo quod aliquid habetur, sicuti proprium est scientiæ ratione non posse mutari: aut ex eo quod aliquid communicatur, quale proprium est animalis sentire. Nã etsi aliquid aliud, ueluti homo sentit, tamen iam illo hoc communicatur: aut ex eo quod cõmuniat, ut alicuius animalis uiuere. Si igitur non adiungatur illud natura, certè in eo peccatur: propterea q̃ fieri potest, ut quod natura insitum est, ei non conueniat, cui natura conuenit: quemadmodum homini duos habere pedes. quod si non explicet se id dare quod ineſt, quod nõ est futurum eiusmodi, ut ei certo tempore conueniat. tale est, quatuor habere digitos hominem. Quod si non exponat se id propriũ ponere quod primum sit, aut quod aliò ducitur, non in quo oratio etiam nomen uerè ducetur. ut si quis colore infectum esse, uel extremitatis uel corporis proprium exposuerit. Quod si non antè explicarit se id proprium dare, uel quia habeat ipsum, uel quia habeatur: certè id quod dedit, non est futurum proprium. Nam si ex eo quod habeatur & cõtineatur proprium statuerit, etiam ei qui habeat, cõueniet. quod si etiam ei qui habet conuenit, ei etiã quod habetur & continetur. quod fiet si hoc totum, ratione non posse dissuaderi scientiæ aut artificis proprium esse ponatur. Atq; etiã peccabit in explicando proprio, qui non exposuerit se id statuere proprium quod dat, uel ex eo quod participet, uel ex eo quod cõmunicetur, propterea quòd isto pacto alijs quibusdam conueniat proprium. Nam si ex eo statuat, qui a cõmunicatur cum ijs qui participant, cõueniet: sin ex eo quod participat, ijs quæ communicantur. ut si qui alicuius animalis aut animalis proprium ponat uiuere, nec de specie id explicet, certè uni soli eorũ quæ illis subiecta sunt, cuius proprium statuitur, cõueniet. Quod enim præstat & excellit, id uni soli cõuenit, ut igni conuenit celeritas maxima. Fit

etiam inter dū, ut is aberret in tradendo proprio, qui speciem mentionem in dicit. Eorum enim quæ exponuntur debet esse una species, quando species fiet mentio: quod in nōmullis non cōtingit, quo ex genere ignis est. neq; enim una est species ignis. quādoquidē species inter se differunt, pruna, flamma, & lumen, quorum unumquodque ignis est. ob eamq; causam, cum species nomen adiungitur, alia species eius quod dictum est, nō debet esse, quasi alijs magis, alijs minus, id quod propriū explicatum est debeat conuenire. cuius generis est tenuissimum esse, si ignis proprium esse ponatur. nam & prunarum, & flammæ lumen tenuissimum est, quod non debet accidere, quoties nomen non dicitur magis in eo, in quo oratio uerius dicitur: sin minus nō est futurū aliquid, in quo sit magis oratio, etiam nomen magis potiusq; dicatur. Præterea ita fiet, ut sit idem ꝓprium, & illius quod omnino, & illius quod maxime in eo quod omnino tale uel tale existit, qualem habet rationem subtilissimum corpus ad ignē. Nā & luminis & ignis omnino illud ipsum futurum ꝓprium est: quippe cum lumen sit tenuissimū. Ac si quis isto pacto ꝓprium statuerit, argumenta contrà ducenda erunt, nec tamen ex hoc loco occurrere & resistere debebit, sed ut primum ꝓprium posuerit, quemadmodū & cuius generis proprium ponat explicare.

Cap. IIII.

In refutatione ꝓximus erit locus, si quis aliquid sui ipsius propriū statuat, neq; enim ꝓprij uim obtinebit quod positum est esse ꝓprium. Quicquid enim idē est quod aliquid idē, id natura ex plicat. quod autem naturam explicat, non est proprium, sed definitio, ut si quis honesti ꝓprium dicat, esse decorū, is quia aliquid sui ipsius ponit ꝓprium (honestum enim idem est quod decorum) cērtè non erit honesti decorum ꝓprium. Huius autem loci usus erit in cōfirmatione, si aliquid suiipsius non ponamus esse proprium, & tamen eiusmodi, quod uicissim dicatur. sic enim quod proprium non esse statutum est, proprij uim & nomen obtinebit. quod fiet, si quis proprium animalis ponet hoc totum, natura animal, neque enim aliquid suiipsius proprium esse ponit, cum interim uicissim dicatur. Ita proprium animalis erit animata natura. Iā in ijs quæ ex similibus eiusdēmq; generis partibus constant, uidendum

erit. In refutatione totiúsne propriũ in parte non uerè intelligatur, an propriũ partis in toto minimè dicatur, quoniã non rectè explicatum erit quod positum est esse proprium. hoc enim in quibusdã solet contingere. fieri enim potest, ut ijs quispiam proprium tribuat, quæ ex sui similibus eiusdémq; generis partibus cõstant, modò totius, modò partis habita ratione, quorũ neutrum recte explicabit. Exemplum totius erit, si quis dicat maris proprium hoc totũ, aqua quæ maxima ex parte salsa est. Nam alicuius, quod ex sui similibus partibus concretũ est proprium ponit, sed eiusmodi quod in parte nõ uerè dicatur. quandoquidẽ certum quoddã mare non est, aqua maxima ex parte salsa: ita maris proprium non erit hoc totum, pluuia aqua quæ salsa est. Partis autem exemplum tale est: Si quis aeris proprium esse dicat, quod respirabile est, is alicuius quod ex sui similibus partibus cõstat, ponit proprium, sed eiusmodi quod etsi de quodam aere uerè dicatur, tamen de uniuerso non dicatur: quippe cum nõ omnis aer sit respirabilis. quare spirabile aeris futurum non est proprium. In confirmatione autẽ ex hoc loco argumentum ducemus, si proprium quod dabimus de unoquoq; quod ex sui similibus partibus cõstat, uerè dicetur: ita tamen ut proprium sit eorum totius ratione. sic enim quod proprium non esse positum est, erit proprium. ut quoniam in uniuersa terra uerè intelligitur inferiorem locum ferri natura, certè proprium erit hoc ipsum alicuius terræ omnino, quia terra est. Num de terra, & de natura terræ dicitur: ex quo efficitur ut terræ sit proprium, natura ferri ad inferiores partes. Ex contrarijs autẽ multa argumenta in utranq; partem elici possunt. Primum in refutatione ex cõtrarijs, quæ aduersa dicuntur, erit, quãdo contrarij non est cõtrarium proprium: neq; enim proprium contrarij contrarium futurum est, hoc modo: Si iustitia iniustitiæ cõtraria est, & optimo id quod est deterrimum: iustitiæ autem optimum non est proprium, non erit igitur iniustitiæ quod deterrimum est, proprium. In confirmatione autem usus erit, quoties cõtrarij cõtrarium est proprium: sic enim fiet ut contrarij propriũ sit cõtrarium. exemplũ tale est, Si malum bono contrariũ est, & id quod fugiendum est, est quod est expetendum: est autem boni propriũ id quod expetendũ est, profectò mali propriũ erit

id quod fugiendum est. Alter locus est ex ijs, quæ cum aliquo conferuntur. In refutatione quidem hoc modo tractabitur, Si quid eorum quæ cum aliquo conferuntur, alicuius eiusdem generis non est proprium, ne id quidem quod est in ijs quæ cum aliquo conferuntur, ullius eiusdem generis proprium erit. quod ex hoc exemplo intelligi licet, Si duplum simpli duplum dicatur, & id quod uincit illius quod uincitur: id autem quod uincit non est dupli proprium, certè simpli id quod uincitur & superatur, non erit proprium. In confirmatione autem hoc modo: Si illius quod cum aliquo confertur, aliquid eiusdem generis proprium est: id etiam quod ex eo genere est, alterius eiusdem generis erit proprium. cuius exẽplum est, Si duplum cum simplo confertur, unum cum duobus, & duo cum uno: dupli autem proprium est id quod duorum habet rationem ad unum, profectò dupli proprium sit, id quod unius ad duo rationem habet, necesse est. Proximus locus est ex priuantibus, qui in refutatione tractabitur, hoc modo: Si res rei non est proprium, ne priuationis quidem proprium priuatio erit. Et si priuationis priuatio non est proprium, ne rei quidem res proprium erit: ut si uacuitas proprium non est, uacuitatem esse sensus (est enim id cæterorum sensuum commune) ne auditus quidem sensum esse proprium uidebitur. In confirmatione hoc modo: Si res rei proprium est, etiam priuationis proprium erit priuatio: & si priuationis priuatio proprium est, rei etiam res proprium erit. ut si aspectus proprium est cernere ex eo quod aspectum habemus, cæcitatis etiam proprium erit non cernere, quia aspectum non habeamus, cum natura aptus nobis aspectus esse uideatur. Sequitur locus ex aientibus & negantibus, qui in multas partes distributus est. ac primi quidem, qui ex ijs quæ dicuntur, ducitur, in refutatione solum usus est, hoc modo: Si id quod ait alterius quod dicat est proprium, non erit eius proprium id quod negat. Et si id quod negat, eius quod negat proprium sit, id quod ait, non est illius cuius proprium. ut si animalis proprium est id quod animatum est, non erit animalis proprium id quod non est animatum. Alter est ex ijs quæ dicuntur, aut non dicuntur, & ex ijs de quibus dicuntur, aut non dicuntur: qui in confirmatione tractabitur, hoc modo: Si id quod ait eius

quod ait non eſt proprium: ne id quidem quod negat, eius proprium eſt quod negat. Et hoc modo, Si id quod negat eius proprium non eſt quod negat, ne id quidem quod ait, eius quod ait futurum eſt proprium. Cuius exemplum eſt tale, Si hominis proprium non eſt animal, ne eius quidem quod non eſt homo proprium erit id quod non eſt animal: uiciſſimque, Si eius rei quæ non eſt homo, ea non uideatur propria quæ non eſt ex genere animalium, ne hominis quidem animal proprium eſt futurum. In confirmatione autem huius loci tractatio eſt talis, Si eius quod ait id quod ait eſt proprium, etiam eius quod negat id quod negat erit proprium: & ſi eius quod negat id quod negat proprium eſt, etiam eius quod ait id quod ait proprium erit. quod hoc exẽplo illuſtrari poteſt: Si eius quod eſt non animal proprium eſt non uiuere, certè animalis uiuere erit proprium: contráque, ſi uiuere animalis eſt proprium, certè eius etiam rei quæ eſt non animal proprium erit non uiuere. Tertius locus eſt ex iis quæ ſubiũciuntur, cuius in refutatione tractatio erit talis: Si ea quæ ſtatuta ſunt eſſe propria aientium ſunt propria, non erunt eadem etiam negantium propria. Et ſi negantiũ expreſſa ſint propria, aientium propria non erunt. Exẽplũ tale eſt: Si animalis propriũ eſt quod animatũ eſt, certè quod animatum eſt eſſe proprium eius quod eſt non animal, nullo modo poteſt. In confirmatione autem hoc modo: Si ea quæ poſita ſunt eſſe propria non ſunt aientiũ, negantiũ erunt. Quanquã hic locus interdum iutioſus eſt & captioſus. Nam nec aientia negantiũ, nec negantia aientiũ propria ſunt. Aientia enim negãtibus nõ cõueniũt omnino. Negãtia autẽ aientibus illa quidem cõueniunt, ſed nõ ut propria. Sequitur locus ex diuiſione, cuius in refutatione tractatio talis eſt: Si eorum quæ in diuiſione enumerantur, nihil ullius reliquorum eſt proprium, ne id quidem quod eius poſitum eſt eſſe proprium, illius futurum eſt proprium. ut ſi animal quod ſenſum mouet, nullius aliorum mortalium animantium eſt propriũ, ne id quidem animal quod intelligentia & ratione continetur, Dei proprium eſt. In cõfirmatione autem hic locus nobis copiã ad argumẽtandum ſuppeditabit, quoties quidius reliquorũ omniũ quæ in diuiſione enumerata ſunt, ſumetur proprium uniuſcuiuſque eorum

quæ distributa sunt. Quod si est alicuius eorum proprium quæ enumerata sunt in diuisione, etiam reliquum proprium erit illius alterius cuius proprium non esse statuebatur. id quod ex hoc exemplo intelligi poterit: Si prudentiæ proprium est per se uirtutem esse eius partis animi quæ rationis est particeps, cæterarumq; uirtutū quarum singulæ hoc modo assumuntur, certè temperantiæ proprium erit per se naturàq; sua uirtutē esse eius partis animi, in qua uoluptates uersantur. Sequitur locus ex similiter cadentibus, qui in refutatione hoc modo tractabitur: Si casus alterius casus non est proprium, ne id quidem quod similiter cadit, alterius proprium erit. cuius exemplum est tale: Si eius quod iustè fit non est proprium præclarè fieri, nec iusti id quod præclarum est proprium erit. In confirmatione autem eius loci talis est tractatio: Si id quod cadit alterius proprium est, etiã casus erit alterius propriũ. ut si hominis propriũ est hoc totũ, gradiens bipes, etiam homini propriũ erit gradientem bipedẽ esse. Non solum autẽ ex ijs quæ exposuimus à similiter cadẽtibus, sed etiã à contrarijs, quẽadmodũ in superioribus locis explicat est, argumentatum ducenda sunt, ac in reprehensione quidẽ hoc modo: Si contrarij casus nõ est proprium casui alicuius contrarij, ne cõtrarij quidẽ casus alterius casui contrarij futurũ est propriũ. cuius exemplũ est tale: Si eius quod iustè fit non est propriũ rectè fieri, certè eius quod iniustè fit improbè fieri proprium non erit. In cõfirmatione autẽ ducetur hoc modo: Si contrarij casus alterius contrarij casui proprium statuitur, etiã contrarij casus alterius cõtrarij casui ponetur propriũ: ut si boni propriũ est optimũ, mali quoq; id quod deterrimũ est propriũ erit. Sequitur locus à simili, cuius in reprehẽsione talis erit usus: Si similiũ similia nõ sunt propria, nec similiũ similia propria erunt. Si enim, exempli gratia, architectus eandem habet rationem ad extruendam domum, quã medicus ad efficiendam & restituendam ualetudinem: medici autem proprium non est efficere ualetudinem, ne architecti quidem extruere domum proprium erit. In confirmatione autem hic locus hoc modo exponitur: Si similium similia propria sunt, similium quoq; propria erunt similia: ut si medicus eandem habeat rationem ad efficiendam ualetudinem, quam gymnasij præfectus ad

efficiendam firmam constitutionem, & sit proprium præfecti gymnasii habere ad efficiendam firmam corporis constitutionem, erit etiam medici proprium esse effectorem ualetudinis. Proximus locus est eorum quæ habent eandem proportionem, cuius tractatio est eiusmodi in refutatione: Si ea quæ eandem habent proportionem, aliorum quæ eandem habent proportionem non sunt propria: nec ea quæ eodem modo affecta sunt, aliorum quæ eandem habent affectionem propria erunt. Et si quid eorum quæ eodem modo affecta sunt, alterius proprium est: id non erit proprium eius, cuius proprium esse ponitur. ut si eodem modo prudentia affecta est ad honestum & turpe, quòd utrunque eorum est scientia: prudentiæ autem proprium non est scientiam esse honesti, profectò non erit proprium prudentiæ, rei turpis esse scientiam. Et si prudentiæ proprium est honesti scientiam esse, eius certè rei turpis scientiam esse non erit proprium. quandoquidem idem proprium multorum esse non potest. In confirmatione autem huius loci nullius est usus. quippe cum id quod eodem modo affectum est, unum cum multis comparetur. Proximus locus est ex ijs quæ ad naturam, originem, interitumque referuntur: qui in reprehensione tractabitur, hoc modo: Si id quod ad naturã & statũ refertur, nõ est eius quod ad naturã & statũ pertinet propriũ, ne id quidem quod ad interitum pertinet, illius quod eiusdem est generis: nec quod ad ortum ullius eiusdem generis propriũ erit. ut si exempli causa hominis non est proprium, esse animal, nõ erit proprium huius totius hominem gigni, illud totum animal fieri: nec hominis interitus proprius est interitus occasus; animantis. Eodémq; modo sumenda argumenta sunt ex ortu concludẽdo statũ & interitũ, itẽq; ex interitu cõcludẽdo statũ et ortũ. quẽadmodũ paulò antè ex statu conclusus ortus & interitus est. In confirmatione autẽ hoc modo: Si id quod ad statum pertinet est alicuius eiusdem generis proprium, eius etiam quod ad ortum pertinet, erit proprium id quod eiusdem est generis: & illius quod ad interitum, quod eiusdem generis esse ponitur. cuius exemplum tale est, Si hominis proprium est esse mortalem, etiam hominis ortus proprium erit, nasci mortalem: & interitus hominis, mortalem interire: eodémque modo concludendus

est ex ortus & interitus, status & ortus, quemadmodum hic locus in refutatione expositus est. Sequitur locus ex forma rei propositæ. In refutatione quidem huius loci talis erit tractatio: Si formæ nõ conuenit, aut certè non ex ea parte qua id dicitur conuenire cuius propositum datum est: quod proprium positum est non erit proprium. ut si ipsi homini non conuenit quies quia homo sit, sed quia idea, non erit proprium quiescere. In confirmatione autem locus est eiusmodi, Si quid speciei conuenit, idque ex hoc ipso conuenit quia dicitur de eo ipso cuius ponitur non esse proprium, erit proprium id quod positum est non esse proprium. ut si conuenit ipsi animali ex animo & corpore cõcretũ esse, idq; est quia animal sit cõuenit, certè animalis propriũ erit ex animo & corpore cõstare. Cap. V. Sequitur locus comparationis ex maiore & minore, qui quadripartito distributus est, quorum primus in refutatione tractabitur, hoc modo: Si quod elationẽ habet alterius, eiusdem generis nõ est proprium: ne id quidem quod submissionem habet, ullius eiusdem generis proprium erit: nec quod minimam habet alterius, nec quod maximam habet elationem alterius eiusdem generis, nec denique id quod omnino dicitur ullius eiusdem generis: ut, si exempli causa, maiore colore infectum esse, maioris corporis non est proprium: nec minus colore infectum esse, minoris corporis proprium erit, nec infectum esse colore, corporis omnino. In confirmatione autem huius loci tractatio erit talis: Si id quod elationem habet, eiusdem generis alicuius proprium est, id etiam quod submissionem habet, alicuius eiusdem generis proprium erit. Itémque, id quod minimam habet submissionem alterius eiusdem generis, & quod maximam habet elationem alicuius eiusdem generis, & quod omnino dicitur & semel, alicuius eiusdem generis sit proprium necesse est. cuius exemplũ est eiusmodi: Si eius quod magis uiuit magis sentire proprium est, etiã eius quod minus uiuit, id quod minus sentit: & eius rei quæ maximè uiuit, maximè sentire: & eius quod minimo bene ficio uitæ utitur, minimè sentire: & eius quod omnino uiuit, omnino sentire propriũ erit. Atq; etiam ex eo quod omnino dicitur, argumenta ducenda sunt: in reprehensione quidem hoc modo: Si id quod omnino dicitur alterius eiusdem generis non est proprium, ne

id quidem quod elationem habet eius quod est eiusdem generis, neque id quod submissionem habet alterius eiusdem generis, neque id quod maximam habet elationem alterius, neque id quod minimam habet submissionem alterius, erit proprium. quod ex hoc exemplo intelligi potest: Si hominis non est proprium, bonum esse, ne eius quidem qui hominis nomine magis aut potius appellatur probiorem esse proprium erit. At in confirmatione argumentum ab hoc loco sic sumetur: Si id quod omnino dicitur eius quod est eiusdē generis propriū est, id etiā quod maiorem elationem habet, alterius: & quod minorem habet submissionem, quodq; minimam ac maximam habet, alterius eiusdem generis proprium futurum est: ut si ignis proprium est sursum ferri natura, eius etiam proprium erit quod ignis potius dicitur, celerius in superiorem locum suapte natura ferri. Eodémque modo ex cæteris hæc concludenda sunt omnia. Alter locus est in reprehensione talis: Si quod elationem habet non est proprium alterius eiusdem generis, non erit proprium id quod habet submissionem ullius quod est generis eiusdem. Eius loci tale exemplum erit: Si animalis magis proprium est sentire, quàm hominis sāre: nec proprium est animalis sentire, nō erit hominis sare proprium. In confirmatione autē hoc modo tractabitur: Si id cui illud minus additur, alterius cui idem adiungitur est proprium, etiam id cui magis additur alterius cui idem adiungitur est futurum proprium. ut si minus hominis proprium est ācurem & humanū esse natura, quàm animalis uiuere: hominis autē est propriū ācurem esse suapte natura & humanū, profectò animalis proprium erit uiuere. Tertius locus ex maiore & minore in reprehensione talis est: Si quid eius cuius magis est proprium, proprium non est, ne eius quidem proprium erit, cuius minus est proprium: & si illius est, non etiam huius erit. ut si colore infici extremitatis magis proprium est, quàm corporis, nec proprium est extremitatis, non erit proprium corporis omnino, colore infici. quòd quidē in confirmatione huius loci nullus usus est: cum præsertim idem multorum proprium esse nullo modo possit. Quartus locus est in refutatione huiusmodi: Si quod magis proprium uide-

tur alicuius, id non est eius propriũ: ne id quidẽ propriũ erit, quod minus propriũ eius uidetur. Cuius exẽplũ tale est: Si animalis magis propriũ est sensu percipi, quàm secari in partes: & animalis nõ est propriũ sensu percipi, non erit animalis proprium in partes secari. In confirmatione autem tractabitur hoc modo, Si quod minus proprium est alicuius id eius proprium est, certè quod magis proprium est, eius erit proprium. ut si minus est proprium animalis sentire quàm uiuere, & animalis sentire est proprium: profectò animalis proprium erit uiuere. Deinceps sequitur locus eorum quæ æqualiter conueniant, cuius loci tractatio in refutatione hæc prima erit: Si quod æquè est proprium non est proprium alicuius cuius æquè proprium est: ne id quidem quod æquè proprium est, eius erit proprium cuius æquè proprium est. ut si æquè proprium est partis animi in qua uoluptates uersantur appetere, ac eius quæ rationis est particeps, ratiocinari: & eius partis in qua uoluptates uersantur, non est proprium appetere: non erit etiam ratiocinari eius quæ rationis est particeps, proprium. In confirmatione autem huius loci tractatio erit eiusmodi: Si id quod æquè proprium est eius est proprium cuius æquè proprium est, erit etiam quod æquè proprium est, eius proprium cuius æquè proprium est. cuius exemplum tale est: Si æquè proprium est partis animi quæ rationis est compos, primam esse sedem sapientiæ: atque eius in qua uoluptates habitant, primam esse sedem temperantiæ: & partis eius quæ compos est rationis, primam esse sedem sapientiæ proprium est: illius etiam in qua uoluptates habitant, proprium erit primam sedem esse temperantiæ. Alter locus in reprehensione talis est: Si quod pari ratione alicuius est proprium, non est proprium eius: quod æquè proprium est, id non erit eiusdem proprium: ut si cernere æquè proprium est hominis ac audire: hominis autem non est proprium cernere, non erit etiam audire hominis proprium. In confirmatione autem talis usus erit: Si quod pari ratione alicuius est proprium, id eius proprium est: etiam id quod æquè proprium, eius erit proprium. ut si æquè proprium est animi, eius partem ualere ad appetendũ ac posse ratiocinari primũ, animi autem proprium est eius partem esse, quæ primũ appetat:

Hic locus proximo oppositus est, ut se attribuendo ad subiectum referatur, quod magis competit, pro proprio non sit, nec quod minus conueniat.

Deinceps.

Triplicem locum tradit esse qui simili ratione comparantur, i. est, duas attributo ad subiectum, ad hunc modum. Si minus conuenit subiecto proprium est, ad hoc alterius subiecti proprium erit, &c. oppositio, Si minus conuenit non erit alteri cui magis non erit, nam a simili hęc eadem ratio iudicium.

Alter

Locus hic est duarum attributorum ad eadem subiectum quæ uel se mutuo ostendunt, uel destruunt.

animi etiam proprium erit, partem eius primùm posse ratiocinari.

Tertius locus est in reprehensione eiusmodi: Si quid non est proprium eius, cuius æquè proprium est: non erit proprium eius cuius pari ratione est proprium: & si illius est proprium alterius proprium non erit. Quod hoc exemplo illustrandum est: Si exempli causa incendere æquè proprium est flammæ atq; prunarum: & flammæ incendere non est proprium, non erit prunarum proprium, incendere: quod si flammæ proprium est, non erit prunarum proprium. huius autem loci nullus usus est in confirmatione. Interest autem inter locum eorum quæ eodem modo ad rem affecta sunt, & locum similitudinis, quòd ille ex proportione sumitur, non ex eo quod aliquid conuenit: hic autem ex comparatione

Deinceps.

Deinceps locus in refutatione tractatur, si quis ex ui proprium statuet, proprium que ui ad id quod non est, accommodabit: nec ius poterit rei quæ non est, conuenire, non erit proprium quod positum est proprium esse. ut si quis dicat aëris proprium esse spirabilem esse, ex ui proprium statuit, quandoquidem tale proprium quod respirari potest, respirabile est, atque etiam proprium statuit rei quæ nulla est. siquidem sublato animali quod respirare aërem solet, aër esse potest, nec tamen si nullum sit animal, fieri potest ut quid respiret: ita fit ut aëris non sit futurum proprium eiusmodi quod respirari potest, tum cum animal nullum erit tale quod respiret: quare aëris proprium nõ erit spirabile esse. At in confirmatione huius loci usus erit, quãdo ex ui proprium explicabimus, quod aut ad id quod est, aut ad id quod non est, refertur: ut ius ipsa rei quæ nulla est, possit conuenire. sic enim propriũ erit id quod positum est non esse non propriũ. ut si quis eius quod est proprium ponat posse pati uel facere, is ex ui proprium expressit, idque ad id quod est accommodauit. Quandiu enim aliquid est id & pati aliquid & facere potest, ita eius quod est proprium erit posse pati uel facere.

Extremus.

Extremus locus refutationis erit: quando ex præstantia & excellentia proprium exponitur, proprium non est quod positum est esse proprium. ij enim qui hoc pacto propriũ statuunt, faciunt ut in quo oratio, in eo non etiam nomen uerè dicatur. sublata enim re, tamen stabit oratio, quippe cum alicui earum

rerũ quæ sunt, conueniat maximè: ut si quis ignis proprium dicat esse hoc totũ, corpus leuissimũ, igne sublato erit corpus aliquod leuissimum: non est igitur ignis proprium hoc totum, corpus leuissimũ. In confirmatione autem, ne præstantia statuamus proprium prouidendum est. ex ea enim parte rectè ponetur proprium. ut si quis hominis proprium ponat hoc totum, animal natura dicur & humanum, is quoniam non explicauit proprium ex præstantia, ex ea parte proprium rectè statuit.

ARISTOTELIS TOPICORVM

Liber sextus. Cap. I.

I Ntractatione autem locorum definitionis, quinq; ad reprehendendum nobis proponere debemus. Primũ, omnino non uerè dicã de quo nomẽ, etiam orationem, debet enim in omni homine uerè dicã hominis definitio. Alterum non esse positum pro genere, aut pro accommodato genere, id genus quod est in definitione. Nam qui definit rem, debet ad genus differentiam adiungere: quum præsertim eorum quæ in definitione collocantur rer, quæ definiendo explicatur, naturam genus declarat maximè. Tertium, non esse propriam orationem, quoniam debet propria esse definitio, quemadmodum suprà dixi. Quartum, ut omnia quæ dixi perfecta sint, non tamen rem definitam esse, nec eius rum explicatam. Postremum est uitium, si omnia explicata sunt, non autem rectè. Ac si de quo nomen, non etiam oratio uerè dicatur, ex locis accidentis ad id demonstrandum & concludendum argumenta ducenda erunt. Illic enim hoc unum egimus, ut uerè ne an falsò diceretur, cognoscæremus: cum præsertim quando dissentiebamus accidens conuenire, uerè dicã: quando non conuenire, nõ uerè dicã fateremur. Non esse autem aptum genus id quod positum est, aut non esse propriam orationem quæ data est, ex locis generis & proprij qui sunt expositi, docebimus: quod autem reliquum est, non esse definitam rem, aut non rectè definitam, quemadmodum intelligemus, meditamur dicere. Primùm quidem an minus aptè res definita sit, uidendũ est. quãdoquidem facilius est facere aliquid, quàm rectè fãre. ex quo perspicuum est, sæpius hoc

ipso peccari, quandoquidem difficilius est. ita argumenta facilius in hoc quàm in illo genere suppetent. Sunt autem duæ partes eius rei quæ non aptè definita est: Vna, si dubia & obscura interpretatione utamur. Debet enim is qui rem definit quàm potest apertissima interpretatione uti: quãdoquidẽ cognoscẽdæ rei causa traditur definitio. Altera est, si ad rẽ aliã definitio trãsferatur: sic enim superuacaneũ erit, quicquid adiectũ erit in ea definitione. Rursus utrunq; eorũ quæ exposita sunt in plures partes distributũ est. Cap. II.

Ac primus quidem locus ad probandum definitionem esse obscuram, erit cũ aliquod uerbum quod in definitione continetur ambiguum erit. Vt si quis definiat ortum, mõtum ad naturã ferentem, aut ualetudinem esse aptã caloris & frigoris temperationem & moderationem. Est enim ut motus, sic moderationis ambiguum uerbum: ita dubium erit utrum uelit significare eorum quæ explicata sunt & declarata eo uerbo, quod multis modis dicitur. Quod idẽ continget quoties res quæ definitur multis modis dicitur, neq; explicatur. Sic enim incertum erit utrius definitionem explicauerit: incidúntque tum cauillationes, quasi non ad omnia quæ definiẽdo explicata sunt, accommodetur definitio: idque tum incidet maximè, cũ obscura est & latens ambiguitas. Atq; etiã ratiocinatio confici potest, diuisione & explicatione adhibita, quot modis dicatur id quod in definitione concluditur. Si enim satis explicatum nõ sit ulla ratione earũ quibus id dicitur, profectò eo modo res rectè explicata nõ erit. Proximus locus est, quãdo per translationẽ definitio explicatur. ut si quis scientiam definiat immutabilẽ esse, & quæ numquã decidat: aut terrã altricem, aut tẽperantiam concentũ. Est enim obscurũ quicquid per translationẽ dicitur. Calumniari etiã poterimus aduersus eũ qui trãslatione usus erit, quòd nõ proprio uerbo sit usus: quandoquidem nõ aptè erit explicata definitio. quod in tẽperantia contingit: quandoquidem in sonis omnis concentus cernitur. Præterea si concentus genus sit temperantiæ, idem in duobus generibus erit, quorum neutrum alterum continet. neq; enim concentus uirtutem continet, nec uirtus concentũ. Deinceps locus sequitur quando aliquis in definiẽdo uerbis inusitatis utitur, id quod Plato fecit, qui oculum, ὀφθάλμιον. i. cilicij umbram definiuit, & aranẽã

Sunt.

Hæc dicipossunt methaphorice longè petitæ ut lenticulæ deformitate, ricinus humilitudinis habent rationem ad quam trans fecimus.

Methaphoram longè petitam facit lex loco.

em ledones. i. ut ita dicam, putrimordacem. aut si quis medullã, ossiũ procreatricem dicat. quicquid enim inusitatum est, id obscurũ est. Sunt etiã nonnulla quæ nec per ambiguitatem, nec per translationem, nec propriè dicuntur. ut si lex definiatur esse modus uel imago eorum quæ natura iusta sunt. quæ omnia translatione deteriora sunt. Trãslatio enim illustrat declaratq; quodãmodo propter similitudinem id quod significatur. quippe cum omnes qui transferunt uerba, ea propter quendam similitudinem transferant. At uerò illud tale nullo modo rem illustrat, quando quidẽ similitudo nulla reperitur, propter quam lex, modus, aut simulachrũ dicatur, nec id propriè dici solet: ita si modum propriè aut simulachrum legem dicant esse, mentiuntur. Est enim simulachrum id, cuius origo ab imitatione profecta est, quod in lege non reperitur. Quod si impropriè id dicant, certè obscurè loquuntur: atque deterius quàm ea quæ per translationem dicuntur. Locus alius erit, quando cõtrarij definitio ex ea quæ data est, non intelligetur. Quæ enim recte definitiones constituuntur, etiam contrarias significant atque declarant. Aut quãdo per se prolata non perspicuum erit cuius sit definitio, idque in ijs usu uenit, quæ ueteres pingebant: quæ quidem nisi quis superscripsisset, nunquam cognosci intelligique potuissent. Ac ex ijs quidem locis ad probandum non esse definitionem dilucidam, argumenta ducentur. Quando autem ea quæ ad aliam rem transferetur, dabitur & constituetur definitio, primũ ũdendum erit, an uerbum aliquod adhibitum sit eiusmodi, quod conueniat omnibus rebus, aut quæ sunt omnino in rerũ natura, aut quæ subiectæ sunt generi eidem rerum earum quæ definiuntur. Sic enim ad aliã rem transferatur definitio necesse est. Nam & genus à cæteris, & differentia ab aliquo eorum quæ sunt: in eodem genere debet rem quæ definitur seiungere. At qui nec quod rebus omnibus conuenit omnino, à nulla separat: nec quod omnibus quæ subiectæ sunt eidẽ generi conuenit, ab ijs quæ sunt in eodem genere secernit: ita superuacaneum est tale illud quod adiectum est. Alius locus erit, quando id quod adiectũ est, est propriũ, quo sublato, & reliqua oratio propria est, & naturam rei explicat. Quale est in hominis definitione hoc totũ quod adijcitur, natũ ad disciplinã. eo enim sublato ppria

Y iij.

est definitio, naturam q; rei indicat, atq; ut uno uerbo cõplectar omnia, id omne superuacaneum est et redundans, quo sublato, quod reliquum est planam facit rem eã quæ definitur. Qualis est etiã animi definitio, si quidem numerus sit se ipse mouens & agitans. Est enim animus id quod seipsum mouet, quemadmodum Plato definiuit: misi fortè proprium est illud quidem quod expositũ est, sed numero sublato rei uim naturam q; non declarat, quorum utrum uerius sit difficile est explicare. In his autem omnibus quantum utilitatis ratio postulat, uidendũ est. Qualis est pituitæ definitio illa, humor primus ex cibo incoctus. unus enim primus humor est, nõ multi, ita redundat illud incoctus. quandoquidem sublato illo propria reliqua est futura definitio. Fieri enim nõ potest, ut aliquid ex cibo decidat, & aliud primùm decidat, nisi fortè pituita non est id omnino quod ex cibo primũ decidit, sed primũ est eorũ quæ non concocta, ut illud non concoctum addendum esse uideatur. Nam si illo modo dicatur, non uera erit definitio: siquidem non est primum omnium. Proximus locus erit, quoties aliquid eorum quæ in definitione continentur non omnibus ijs quæ sunt sub eadem specie conuenit. Qualis definitio deterius & absurdius explicata est ijs omnibus, in quibus aliquid adhibetur quod omnibus naturis conuenit. illo enim modo reliqua propria erit definitio, & tota propria erit. quandoquidẽ si ad propriũ aliquid quod uerũ est addatur, omnino propria est tota oratio. At si quod eorũ quæ in definitione collocata sunt, nõ omnibus cõueniat ijs quæ eidẽ speciei subijciuntur, tota esse oratio propria nullo modo potest, neq; enim de reuicissim dicetur: cuius generis est hoc totũ, animal gradiẽs bipes quatuor cubitorũ: neq; enim eiusmodi definitio de reuicissim dicitur, propterea quòd non omnibus ijs quæ eidẽ speciei subijciuntur magnitudo quatuor cubitorũ conuenit. Illud etiam uidendũ erit, an uerbum idẽ iteratũ est: ut si quis appetitionem definiat uoluptatis & delectationis cupiditatem. Rei enim iucundæ omnis appetitio est, ita idem patet in iucundi cupiditas, quod appetitio. Non erit igitur appetitionis definitio, cupiditas rei iucundæ & suauis. nihil enim interest appetitionem dicamus an cupiditatem rei iucundæ, ut utrũque eorum proprium sit uoluptatis, nisi fortè hoc alienum uideri

non poteſt. homo enim cum bipes ſit, cerrè bipes idem eſt quod homo. Eſt autem idem quod homo animal gradiens bipes, ita animal gradiens bipes, bipes eſt. Sed non ex hoc alienum quicquã & incommodum efficitur, quandoquidem in animante qui gradiens eſt ſolum, bis bipes nõ dicitur. Sic enim bis de eodem bipes diceretur: cum autem de animante gradiente & bipede nomen bipedis dicatur, ſemel tantummodo bipes dicitur. Eadem eſt ratio appetitionis, propterea quòd non in cupiditate intelligitur illud eſſe delectationis, ſed in tota oratione. ita fit ut ſemel etiam hoc loco oratio dicendi exprimatur. Atque iterare idem uerbum non eſt incommodum: ſed illud demũ incommodum eſt, ſæpe idem de aliqua re dicere, quod Xenocrati uſu uenit, qui ſapientiam ait eſſe conſtitutionem & cognitionem naturarum. quippe cum conſtitutio quædam ſit cognitio, ita bis idem dixit adiecto uerbo cognitionis. In eodẽ errore uerſantur ij qui refrigerationem, caloris naturalis priuationem eſſe definiunt. nam cum eius quod inſitum eſt omnis ſit priuatio, ſuperuacaneum eſt nomen naturalis addere. ſatisq; erat addere caloris priuationem: quandoquidem ex ipſo nomine priuationis rei naturalis eſſe intelligitur. Rurſus uidendum eſt, an ad id quod omnino dicitur aliquid etiam quod im parte ſit, adiungatur. ut ſi iuſtus æquitatem definiat imminutionem rerum utilium, atque iuſtarum. Cum enim quod iuſtum eſt etiam utile ſit quiddam, profectò in rebus utilibus continetur. Ita illud rerum iuſtarum redundat. ex quo fit ut quod omnino & in totum dicitur, id adiectum ſit in parte. Quod idem fiet ſi medicinam aliquis definiat, ſcientiam rerũ ſalubrium animali & homini: aut legem, imaginem eorum quæ natura & ui ſua bona ſunt & iuſta. Nam quoniam quod iuſtum eſt quædam pars eſt boni, is qui ita definit ſæpe idem dicit. Ac utrum rectè, nẽne definitio explicata ſit, ex his locis & aliis eiuſdem generis intelligemus.

Cap. III.

Ad probandũ autem naturã rei explicatã eſſe aut non eſſe definiẽdo, ex ijs quos deinceps exponemus, argumẽta ſumẽtur. Primũ uidebimus num prioribus & magis perſpicuis uerbis expoſita ſit definitio. Definitio enim rei cognoſcendæ gratia traditur. Et rẽ cognoſcimus nõ ex rebus & uerbis quibuſlibet, ſed ex prioribus &

magis perſpicuis, quemadmodum in demonſtrationibus contingit. ea enim ius eſt omnis doctrinæ & diſciplinæ. Ex quo perſpicuũ eſt eũ non expliçare rẽ definiẽdo, qui non rebus eius generis rẽ illuſtret & aperiat definitione. Si enim rem definiuit, certè multæ errũt eiuſdem rei defidationes. quippe cũ perſpicuum ſit eũ qui rebus magis perſpicuis & notioribus definierit, aptius & commodius rem definiendo explicaſſe: ita eiuſdem rei utraq; definitio erit prõpria, quod non ita eſt. Sua enim cuiuſq; rei una eſt ius atque natura. Itaq; ſi multæ eiuſdẽ rei definitiones erunt, ius & natura rei eius quæ definitur, erit eadẽ, quæ utraq; definitione declaratur. At qui & naturæ nõ ſunt eadẽ, quando quidẽ aliæ & diuiſæ ſunt definitiones. Perſpicuũ eſt igitur eũ non definiuiſſe rẽ, qui non magis perſpicuis neq; notioribus rebus definierit. Ad probandũ igitur nõ eſſe explicatã definitionẽ magis perſpicuis rebus, duplex locus ſuppetet. Nã aut uidebimus an ex magis dubijs omnino & ignotis, aut an nobis magis ignotis & dubijs expoſita ſit res definiẽdo, quoniã utroq; modo id fieri poteſt. Quod enim prius eſt, id eo quod poſterius eſt, notius eſt omnino. ut punctũ linea, & linea plano, & planũ ſolido: quemadmodũ unio numero notior eſt, quoniã prior, initiumq; eſt omnis numeri. Itemq; elementum ſyllaba. At uerò in noſtra cognitione contrà interdum contingit. Nam & quod ſolidũ eſt magis ſub ſenſum cadit, quàm quod planum eſt: & quod planum eſt magis quàm linea, & linea quàm punctum: quippe cum hæc pleriſque nota ſint omnia. Hæc enim cuiuſuis, illa ſubtilis & ingenioſi ingenij eſt diſcere. Et quãquã præſtat omnino eniti, ut poſteriores res ex prioribus intelligamus & cognoſcamus (habet enim id maiorẽ uim ad ſcientiã) tamen apud eos qui rem ex his talibus nõ poſſunt cognoſcere, neceſſe eſt profectò rẽ definiendo aperire in ijs rebus, quæ illis notæ ſunt & perſpicuæ. Cuius generis ſunt & puncti & lineæ & plani definitiones. omnes enim res antiquiores posterioribus explicant: ut lineæ punctum, plani lineã, ſolidi planum extremum eſſe definiunt. Sed tamen illud intelligendum eſt, eos qui ita definiunt, uim & naturam rei quæ definitur explicare nõ poſſe. Niſi fortè idẽ ſit & nobis notius, & notius omnino: ſiquidẽ oẽs qui rectè rẽ definiũt genere differentiiſque definire debent, quæ in

ijs sunt rebus quæ omnino & per se notiores sunt & magis perspicuæ, quàm forma. quippe cùm sublato genere, sublata differẽtia, forma tollatur. Ex quo fit, ut speciæ priora sint & antiquiora. Atque etiam notiora esse ex hoc intelligi potest, quòd cognita specie genus & differentiam cognosci necesse est. qui enim hominem nouit, etiam animal & bipes nouit. at cognito genere aut cognita differentia, non necesse est speciem esse cognitam. ita species minus nota & perspicua est. Iam uerò ita fiet, ut ij qui definitiones eiusmodi ueras esse confirmant, quæ ex ijs constant quæ cuique perspicua sunt & nota, multas eiusdem rei definitiones esse fateantur. Nam quoniam alia alijs nec eadem omnibus notiora sunt, una cuique & adlia assignanda erit definitio: siquidem definitio ex ijs quæ cuique planiora sunt & notiora constitui debet. Præterea eiusdem alia adliàs magis aperta uidẽtur. Nam à primo ortu ea quæ sub sensum cadunt: ubi autem acriori sunt iudicio, contrà. Ita ne eidem quidem semper eãdem definitionẽ dare debẽt ij qui definitionem rebus, quæ cuique magis perspicuæ sint, tractari uolunt. Ex quo perspicuum est non ijs talibus, sed ijs quæ omnino clariora sunt, rem esse definiendam, quippe cum ita demum una & eadem semper sit futura definitio. Ac fortasse quod omnino & sui sua notũ est, nõ omnibus perspicuũ est, sed ijs demũ qui bene animo cõstituti sunt. quẽadmodũ id etiã, quod omnino salubre est, ijs salubre est quorũ bene affectũ est corpus. Tractari ergo hæc debẽt omnia accuratè & subtiliter: adhiberi autem in disputationibus pro rerũ usu. Sed consensu omnium euerti definitio tum potest facillimè, cum nec omnino perspicuis & notis, nec ijs quæ nobis nota sunt explicabitur. Ac una quidem ratione ita intelligetur non esse perspicuis traditam & apertam definitionem, si posterioribus (quemadmodum suprà dixi) priora declarabuntur. Alia autem ratione, si eius rei quæ stabilis & certa est incertis & mutabilibus nobis statuetur definitio. quippe quum prius sit & clarius quod stabile & certum est quàm quod incertum & mutabile. Ad probandum autem nõ prioribus apertam definitionem esse, tribus ex locis argumenta sumẽtur. Primus erit, si contrarijs contrarium definiendo aperietur: ut bonum malo definiatur: simul enim naturæ ordine sunt contraria,

& quibuſdam eadem ars in utroque uerſari uidetur. Ex quo ſit, ut alterum altero non ſit notius. Sed tamen illud ignorare non debemus, quædam eſſe quæ aliter definiri non poſſint, cuius generis eſt duplum, quod ſine ſimplo definiri non poteſt: item q; omnia quæ per ſe cum aliquo conferuntur. Nam cum eorum omniū uis & natura idem ualeat quod ad aliquid quodammodo affectū eſſe, profectò utrunq; ſine altero cognoſci non poteſt, ut neceſſe ſit alterū in alterius definitione contineri. Ac ſunt cognoſcenda illa quidem eius generis omnia, eiſque in his (ut res feret) ita utendum eſt. Alter locus nobis argumenta ſuppeditabit, quādo in definitione aliquid adhibetur, quod idem ualet quod res quæ definitur id quod obſcurum eſt, tum cum non eodem uerbo utuntur, quod eſt rei quæ definitur. ut ſi ſolem aſtrum lucē perſpicuum definiant. qui enim lucis uocabulo utitur, etiam ſolis utitur. Vt autem hæc manifeſtò deprehendantur, pro nomine definitio ſumenda eſt, hoc modo, Dies eſt ſolis motus ſuper terram. ſic enim perſpicuum erit eum qui motum ſuper terram dixerit, etiam ſolem nominaſſe, ut ſolis nomine uſus ſit, qui dies uſus fuerit. Huius etiam loci uſus erit, quando eo quod in eadem diuiſione numeratur, alterum eiuſdem generis definitur. ut ſi quis imparem numerum definiat, qui parem uno uincit. Sunt enim ſimul ordine naturæ ea quæ ex eodem genere diſtribuuntur in partes, cuiuſmodi ſunt impar & par, quæ numeri ſunt differentiæ. Quod item fiet, ſi ſuperiora inferioribus definiendo adhibebitur. ut ſi par numerus definiatur eſſe qui bifariam diuiditur, aut bonum habitus uirtutis. Nam & bifariam à duobus quæ ſunt paria ductum eſt, & uirtus quædam eſt pars bonorum: ita hæc illis ſubiecta ſunt. Neceſſe eſt etiam eum qui eo quod infra eſt utatur, etiam ſuperiore uti: cum præſertim qui uirtutis nomen uſurpat, boni etiam nomen uſurpet. quandoquidē uirtus in numero bonorū habetur. Item q; is qui bifariam dicat, pari utitur: quoniā illud bifariā aliquid in duas partes diſtributū declarat, & duo paria ſunt. Atq; hic quidē locus unus eſt, ut generatim dicā, ex quo ad docendum definitionem non prioribus & magis perſpicuis eſſe illuſtratam, argumenta ducentur. Cuius partes erūt ſuperiores. Secūdus locus erit quando res quæ definitur ex aliquo eſt genere, ne-

que in genere ponitur. qui error in ijs omnibus uersatur, in quibus nõ ponitur genus definitionis. ut si quis corpus definiat, id quod habet tres dimensiones: aut hominẽ, id quod rationem numerorum tenet: is genus non dicit magnitudinem esse, quæ tres habeat dimensiones: aut genus hominis animal, quod rationem numerorum tenet. Genus autem quid res sit declarat, & primũ eorum quæ in definitione dicuntur collocatur. idem fiet, si res quæ definitur in multis ducatur, neq; ad omnia pertineat definitio. ut si quis grammaticam definiat, artem esse scribendi id quod dictatur & profertur. Deest enim & legendi, quandoquidem non potius scribendi q̃ legendi eam artem tradidit is qui eam definiuit: ut non qui alterum, sed qui utrunq; dixerit, definiisse uideatur: siquidem eiusdem rei multæ definitiones esse nõ possunt. Ac in nonnullis quidem hoc uerè dicitur quod expositum est, in quibusdam uerò non item. cuius generis ea sunt omnia, in quorum utroq; non per se res quæ definitur cernitur: quemadmodum medicina in morbo & in ualetudine uersatur, quorum in ualetudine ui sua & per se, in morbo temerè & casu cernitur: præsertim cum omnino alienum sit à medicina morbũ efficere atque generare. Ita non uerius medicinã definiendo aperit is qui utrunq; complexus est, quàm is qui alterum. imò uerò deterius: quãdoquidẽ quius alius morbum efficere potest. Proximus locus erit, quando non ad id quod præstantius est, sed ad id quod deterius res quæ definitur accommodatur, cum plura sint in quibus uis eius intelligatur. Omnis enim ars uisq; omnis ad id quod continet præstantissimum omnium, referri uidetur. Rursus si res quæ definitur in proprio & accommodato genere non collocetur, argumenta ex his locis generis quos supra exposuimus, ducentur. Iam si quis superiora genera definiendo dicat, non rectè definiet. ut si quis iustitiam definiat esse habitum efficientem æquabilitatis, aut habitum qui suum cuiq; tribuit: is enim ita definiendo uirtutem transit & transilit. Quoniam igitur iustitiæ genus prætermittit, uim eius & naturam nõ explicat: quippe cum cuiusque rei uis sit cum genere coniuncta. Hic autem locus idem ualet quod ille, Non in proximo genere aliquid collocare. Qui enim in proximo genere numerarit aliquid, is superiora dixit omnia: quando

quidem in inferioribus ea quæ supra sunt intelliguntur. Quocirca aut proximum genus in definitione usurpadum est, aut generi quod suprà est, adiungendæ sunt differentiæ omnes, quibus uicinum genus definiatur. Sic enim nihil prætermittetur, exprimetúrq; oratione inferius genus p nomine. At qui supius genus solũ dixerit, nõ etiam inferius explicat, ueluti qui plantam dicit, non etiã arborem declarat. Rursum in differentijs eodem modo uidendum est, an generis differentias definiendo explicarit. Nã si rem aliquã non satis proprijs differentijs definierit, aut etiam aliquid dixerit eiusmodi quod nullius rei differentia esse possit, ut animal, ut substantiã: is, quoniã nihil tale differentiæ nomen obtinet, certè definiendi genere non utetur. Atq; etiam illud uidendum est, sitne aliquid quod diuisum quasi ex altera parte differentiæ quæ proposita sit, respondeat. Si enim non sit, profectò quæ data est, non erit generis differentia: quandoquidẽ in differentijs, quæ duidũtur ex contrarijs partibus, genera omnia tribuuntur. ut animal in terrenum & pennigerum, in aquatile & bipes. Aut si est differentia quam ex altera parte generis diuidant, nec de genere uere dicatur, perspicuum est neutram generis esse differentiam, præsertim cũ omnes differẽtiæ in quas genus tribuitur, de proprio & suo genere uere dicantur. Itemq; si uerè illa quidem dicatur, neq; adiecta generi speciẽ efficiat, profecto non erit generis, hæc talis speciei procreatrix differentia: quippe cũ speciẽ effectrix differentia speciem procreet, si cum genere iungatur. Quòd si hæc in differentijs non numeretur, nec ea quidem quæ prolata est: quandoquidem in hanc etiã genus diuisum est. Illud etiã consyderandum est, an in negationem genus sit distributum. Quod ij faciunt, qui lineam definiunt longitudinẽ esse latitudine carẽtem. Nam cũ nihil aliud inducat, nisi quod non habet latitudinem, ita fiet ut genus definitionis formæ sit particeps. quando quidẽ longitudo omnis aut caret latitudine, aut habet latitudinẽ: & de rebus omnibus aut ãentia aut negãtia uere dicũtur. Ita lõgitudo cũ lineæ genus sit, aut nõ habebit aut habebit latitudinẽ. At qui lõgitudo nõ habens latitudinẽ, speciei ratio est. Itemq; habens latitudinem præsertim cũ quod latitudinis expers est, & particeps, sint differẽtiæ: ex differẽtia autẽ ac genere speciei

constat ratio & definitio: ita genus sibi formæ definitionẽ uendicabit. Itemq; differentiæ, quandoquidem altera differentiarum quas exposuimus, de genere dicatur necessariò. Hic autem locus ualet contra eos, qui ponunt ideas esse? Si enim non est ipsa longitudo, quòniã tandem pacto de genere dicatur, quod aut latitudine careat, aut latitudinis est particeps? Debet enim alterum eorum de omni longitudine dici, si quidem futurum est ut uere de genere dicatur. Quod nõ fit, cum sint longitudines quæ latitudine careant, & quæ habeant latitudinem. Ergo hic locus contra eos solos ualebit, qui genus unum numero esse contendunt, quod ij faciunt qui ideas ponunt. Nam & ipsam lõgitudinẽ & ipsum animal uolunt genus esse. Quanq; in quibusdam definiendis negatio adhibenda est necessariò: cuius generis sunt priuationes. Cæcũ enim est id quod aspectũ nõ habet, tum cũ ei est aptus natura. Nihil autẽ interest, negatione res definiatur, an affirmatione eiusmodi, cui necesse sit negationẽ ex altera parte in duidẽdo respondere: ut si quis lineã, longitudinem quæ latitudinem habeat, definierit. Quod enim habet latitudinem ei quod ea careat, cum in eas quid diuiditur, respõdet, præterea nihil. ita rursus in negationem genus tribuetur. Illud etiã uidendum est, speciẽne definiendo pro differentia dixerit. quod faciunt ij qui conuitiũ, contumeliam cum irrisione definiunt. Nam cum irrisio quædam sit contumelia, fit ut non differentia, sed species sit irrisio. Iam illud etiam, an genus in differentia definiendo numerarit: ut si quis uirtutẽ, habitum bonum definiat. Est enim bonum uirtutis genus. Nisi forte non genus bonum est, sed differentia, siquidem uerum est illud, nõ posse idem in duobus generibus numerari, quum unum altero contineatur. Neq; enim bono habitus, neq; habitus bonum continetur. quandoquidem non omnis habitus bonus est, neq; omne bonum habitus. Ita utrunq; esse genus nullo modo potest. Quòd si habitus uirtutis genus est, profectò bonum non uirtutis genus, sed differẽtia est. Præterea habitus quid sit uirtus declarat: bonũ autẽ nõ quid sit, sed qualis indicat. Atqui quale quid significat differentia. Videndum etiam est, an quid, non quale quid quæ data est differẽtia, declaret: quoniã qualitatẽ omnis differẽtia declarat. Atque illud etiam, fortẽne ac temere rei quæ definiatur

differentia conueniat. Vt enim nullum genus, sic differentia nulla in ijs numeratur quæ temere & casu rei conueniunt: præsertim cũ alicui conuenire & non conuenire non possit differentia. Iam si de genere dicatur differentia aut species aut aliquid eorum quæ speciei subiecta sunt, nulla definitio est. Nihil enim eorum quæ enumerata sunt, de genere dici potest: quandoquidem in pluribus genus quàm omnia reperiatur. Quod idem fiet, si de differentia genus dicatur: quum præsertim non de differentia genus, sed de ijs de quibus differentia dicatur. Veluti animal in homine, boue, cæteris q; terrenis animalibus dicitur, non in ea differentia quæ de specie dicitur. Si enim de singulis differentijs animal dicetur, certe multa animalia de specie dici poterunt, quum præsertim in specie differentia intellitatur. Præterea isto pacto, aut in formis, aut in individuis, omnes differentiæ numerabuntur, si quidem animalia esse ponantur. quandoquidem omne animal uel speciei uel individui duorũ nomen obtinet. Similiterq; considerandum est, an species, uel aliquid eorum quæ subiecta sunt sub specie, de differentia dicatur. quod fieri non potest: quandoquidem ad plura differentia quàm forma transfertur. Isto etiam pacto fiet, ut in specie differentia numeretur, si quid eorum quæ speciei subiecta sunt, de ea dicatur. Si enim de ea homo dicatur, certè homo differentia est. Illud etiam uidendum est, an specie non sit prior differentia. debet enim ut genus sequi, sic speciem antecedere differẽtia. Illud etiam, an alterius generis sit differentia ea quæ producta est, quod quidem nec contineatur, nec contineat. Neq; enim uidetur duobus generibus data eadem differentia, quorum alterum ab altero minime contineatur. Sin secus, profectò illud etiam fiet, ut eadem species in duobus generibus, quorum unum non contineatur ab altero. Ex differentia enim genus concluditur, ut ex terreno & bipede animal. Ita fit, ut in quo differentia, etiam genus utrunq; dicatur. Ex quo perspicuum est formam in duobus generibus esse, quorum unum altero non cõprehendatur. Nisi fortè non omnino fieri non potest, ut eadẽ differentia duorum sit generum, quorum neutrum alterum contineat, sed adiungendum est, quorum utrunq; eidem minime subijcitur. Nam terrenũ animal & pennigerum animal, genera sunt, quorũ

neutrum alterum complectitur, quorum utriusque bipes differentia est: ita addendum illud est, quorum utrumque sub idem genus nõ subiicitur. hæc enim duo animali subiecta sunt. Illud etiã perspicuum est, non necessario ex omni differentia suum concludi genus: quandoquidem esse duorum generum, quorum unum alterõ nõ continetur, eadẽ potest: quorumq; alterũ necesse est ex ea cõcludi & probari, eáq; quæ supra sunt omnia, quemadmodum animal pennigerum uel terrenum ex bipede concluditur. Videndum etiam, an id quod in aliquo esse quid significat, differentiam naturæ explicarit. Neque enim inter substantiam & substantiam hoc interest, q alicubi sit. Itaq; eos qui animal, in terrenum & aquatile partiũtur, reprehendunt: propterea quòd terrenum & aquatile in aliquo esse declarant. Nisi fortè in his non iure reprehendunt. Neq; enim in aliquo esse aut alicubi aquatile & terrenum, sed quale quid indicat: præsertim cum si sit in loco sicco, tamen æquè aquatile: & si in humido loco, terrenũ, non aquatile sit futurum. Sed tamen hoc perspicuum est, si quid esse in aliquo significet differentia, in ea exponenda & explicãda peccari. Præterea uidendum est, an perturbationẽ in differentia numerarit. Omnis enim perturbatio amplificata ex statu suo naturã dimouet, ex quo genere non est differentia. Magis enim statum eius cuius est differentia, differentia conseruat: neque fieri potest omnino, ut sine sua quicq; differentia permaneat: sublata enim terreni differentia esse homo nullo modo potest. Quibus autem commutatur id in quo ea sunt, eorũ nihil illius differentia est: quandoquidem omnino eiusmodi amplificata naturam ẽ statu suo dimouent. Quapropter qui talem aliquã differentiam dederit, in eo peccauit, quoniam differentijs omnino non commutare solemus. Iam si quis definiendo aliquid eorum quæ cum aliquo conferuntur non constituerit differẽtiam quæ ad aliud aliquid referatur, errabit. Eorum enim quæ cum aliquo conferuntur, tales etiam debent esse differentiæ. Quod in arte perspici potest, quæ animo cernere agere et moliri dicatur, quæ ad aliquid referũtur omnia. Nã & rem animo cernere, & aliquid agere, & aliquid moliri ac efficere dicitur. Illud etiam consyderandum est, an ad id definitionem accommodarit is qui

rem definit, ad quod natura apta ſunt omnia, quæ cum aliquo cõ
ferũtur. Sunt enim quædã, quibus ad id ſolum uti licet, ad quod
natura aptum eſt unumquodq; eorũ quæ cum aliquo conferuntur:
ſunt quibus etiã ad aliud licet. ueluti aſpectu ad cernendum tan-
tummodo uti licet. at labro etiã quis hauriat, tamẽ ſi quis definiat
labrum inſtrumentum eſſe ad hauriendum, peccabit, quoniam ad
id non eſt natum & cõparatum. Definitio autem illius, ad quod
natum & inſtitutum eſt, hæc eſt, id ad quod prudens quia prudẽs
ſit utitur, & propria cuiuſq; rei ars & ſciẽtia. Peccabit etiam de-
finiẽdo, qui rei cui primum cõuenit, nõ accommodat definitionẽ,
quoties in pluribus intelligetur. ut ſi quis (exempli cauſa) pruden-
tiam definiat, hominis aut animi uirtutem, non eius partis animi
quæ rationis eſt particeps. Eſt enim prima ſedes prudentiæ in par
te animi quæ ratione utitur: quandoquidem ex ea & animus &
homo prudens eſſe dicitur. Præterea ſi non habeat uim ad reci-
piendũ id ad quod expoſita eſt perturbatio, quæ definitur, uel af
fectio, uel quidius aliud, uitioſe definiuit. Omnis enim affectio, o-
mniſq; perturbatio in eo ſita eſſe ſolet, cuius affectio & perturba
tio: quemadmodum ars in animo, cuius eſt affectio, ſita eſt. Inter-
dum autem in his ipſis peccatur, uelut ab ijs qui aiunt ſomnum eſ
ſe ſenſus imbecillitatem: & dubitationem, æqualitatem rationum
contrariarum: & dolorem diſcordiam partium cõiunctarum na
tura, uehementiore motu excitatam. Neque enim ſomnus ineſt in
ſenſu, quod neceſſe eſſet, ſi eſſet ſenſus imbecillitas. Item q; ne dubi
tatio quidem in contrarijs rationibus ineſt, nec dolor in coniunctis
natura partibus. dolebunt enim res inanimæ, ſi quidem dolor eis
aderit. Atq; etiam illa ex eo genere ualetudinis definitio eſt, apta
compoſitio caloris & frigoris. Sic enim neceſſe erit ualere res ca-
lentes & frigidas. Nam cum cuiuſq; rei apta compoſitio in illis ſit,
quorum eſt apta compoſitio, certè in eis etiam ualetudo inſit neceſ-
ſe eſt. Præterea ita fiet, ut ij qui ſic definiunt, id quod ſit, in eo nu-
merent neceſſario, quod uim habet ad efficiendum, aut cõtrà. Neq;
enim dolor, diſſenſio partium natura cõiunctarũ, ſed quod ad eã
efficiendã uim habet: nec imbecillitas ſenſus, ſomnus, ſed alterum
alterius efficiens eſt. quippe cum aut propter imbecillitatem ſenſus

somno opprimamur, aut propter somnum sensuum munere nõ fungamur. Item q; dubitationem afferre solet cõtrariarum rationum aequalitas. Cum enim in utranque partem de aliqua re cogitamus, & paria sunt momenta rationum, tum denique quid nobis agendum sit, dubitamus. Iam omniũ temporũ habenda ratio est, si cubi discrepent: ut si quis immortale animal quod nunc non interit definiat. Sic enim fiet, ut animal quod nunc interitus expers est, hoc tempore sit immortale. Nisi forte in hoc id non est uerũ. est enim ambiguum, nunc interitus esse expers aliquid. Aut enim non interisse nunc significat, aut non posse interire hoc tempore: aut esse hoc tempore eiusmodi, ut nunquam intereat. Cum igitur dicimus, hoc tempore interitus expers esse animal, non hoc dicimus, tale esse nunc animal ut nunquam occidat: hoc enim idem esset quod immortale, Ita minime efficitur ut id nunc sit immortale. Attamen si cubi id accidat, ut quod oratione explicetur, hoc tempore insit, aut superiore, id autem quod nomine declaratur non insit, nunquam idem erit. Vsus ergo huius loci talis est. Atq; etiam illud uidendũ est, id ne quod definitũ sit, alia oratione, ac ea quae allata est, aptius explicetur. ut si iustitia definiatur, ius suum cuiq; tribuens. iustus est enim potius, qui suum cuiq; uult tribuere, q̃ qui id potest. Ex quo fit ut non sit iustitia, ius suum cuique tribuens, praesertim cum is demum iustus sit, qui suum cuiq; pro dignitate tribuere uelit. Illud etiam uitiosum est definiendi genus, cum res accessionem recipit, id autem quod oratione explicatur non recipit: aut contrà, cum id quod oratione explicatur recipit, res autem non recipit accessionem. Aut enim utrunque aut neutrum capere debet: si quidem idem est quod oratione explicatur, & res ipsa. Vitiosum etiam illud genus est, cum utrunq; accessionem illud quidem recipit, sed non simul. ut si amor, cupiditas concumbendi definiatur. Cum enim is qui uehementius amat, non magis concubitũ appetat, fit ut nõ recipiat simul utrunq; accessionẽ. quod quidẽ deberent, si quidem idem ualerent. Quod idem fiet, si propositus duobus, de quo magis res dicetur, de eo minus dicetur oratio. Vt si ignis definiatur corpus tenuissimum. Nam & ignis luce magis flãma est, & corpus tenuissimum flãma est minus luce. At qui utrunq;

eidem magis conuenire deberet, ſiquidem idem ualent. Vitioſum etiam eſt definiendi genus, ſi duobus propoſitus unum utriq; æquè conuenit, alterum non æquè, ſed alteri magis. Item cum duo complectitur definitio, quorum utrunq; compleatur. ut ſi pulchrum definiatur id eſſe, quod uel oculos uel aures demulceat: & id qđ eſt, quod pati uel facere quid poteſt. Sic enim ſimul idem & pulchrum erit & non pulchrum, itemq; idem erit & non erit. quandoquidem quod aures mouet ac demulcet, idem erit quod pulchrum: Ita quod non demulcet aures, idem ualet quod id quod minime pulchrum eſt. Rebus enim eiſdem, eadem data ſunt contraria. Contrarium autem eſt pulchro id quod pulchrum non eſt, eiq; quod ſenſum aurium ſuauitate quadam mouet, id quod non mouet ſenſum aurium. Perſpicuum eſt igitur, idem ualere id quod non mouet aures ſuauitate quadam, & id quod non eſt pulchrum. Si quid igitur eſt quod ſenſum oculorum moueat non aures, id & pulchrum & non pulchrum futurum eſt. Eodemq; modo idem eſſe & non eſſe docęremus. Iam uerò ſi orationes pro nominibus ſumamus, & generum, & differentiarum, & eorum omnium quæ definitio complectatur, an aliquid eorum diſcrepet uidendum eſt. Cap. IIII.

Quòd ſi res quæ definitur in iis ſit quæ cum aliquo conferuntur, uel per ſe uel generis ſocietate, conſiderandum erit, an in definitione expreſſum non ſit id cum quo uel ipſa per ſe uel generis communione conferatur. ut ſi quis ſcientiam, opinionem immutabilem definiat: uel uoluntatem, cupiditatem ab ægritudine uacuam. Eorum enim omnium quæ cum aliquo conferuntur natura ad alterum refertur: quandoquidem uniuſcuiuſque eorum quæ ex illo ſunt genere, natura idem ualet, quod ad aliquid quodãmodo affectum eſſe. Debuit ergo ſcientia definiri, opinio de eo quod ſcientia continetur: & uoluntas, boni cupiditas. Quod item fiet, ſi gramma tica literarum ſcĩtia definiatur. Exprimendum enim fuit definitione cum quo ipſa genúſue conferretur. Aut illud uidẽdum eſt, an alicuius eorum quæ cum aliquo conferuntur, non ad finem directa ſit definitio: finis autem unicuiq; propoſitum eſt quod optimum eſt, aut quò cætera omnia referuntur. Ita aut quod optimũ

est, aut finis & extremum exprimi debet. Vt cupiditatem non rei quæ uoluptatem affert, sed ipsius uoluptatis: quippe cum eius gratia etiam id quod eam efficit expetamus. Videndum etiam est, id ne ad quod retulerit, in ortu uel actione cõsistat. Nihil enim eorũ finis est. Egisse enim & ortum esse, finis potius nomen, q̃ uel oriri, uel agere obtinet. Quãquã non in omnibus rebus ita est. ferè enim omnes uoluptatem capere ex quaq; re malunt, q̃ desijsse capere. ita agere potius finem cõstituunt, q̃ egisse. Iam in quibusdam si quãta qualiaq; sint, & ubi fiant, itemq; cæteræ dissimilitudines minimè explicentur, uitiosa erit definitio. Vt si non aperiatur, qualis & quantæ gloriæ cupidus sit ambitiosus. Nam quoniam omnes gloria ducuntur, non satis est cupidum gloriæ dicere eum qui gloriæ sit appetens, addendaq; sunt differentiæ quas enumerauimus. Itemq; si auarus definiatur, quanto studio pecuniæ teneatur exponendum est: aut si impotens, quarum uoluptatum sit, in quibusq; uersetur. Neq; enim si quis qualicunq; & quauis uoluptate uincatur, is cõtinò impotens habẽdus est: sed is demum qui certa quadã superetur. Eiusdem generis sunt definitiones, & qua noctem definiunt umbram terræ, & qua terræmotum motum terræ, & qua nubem aeris crassitudinem, & qua uentum aeris motionem. Addendũ enim quantum, & quale id sit, & ubi fiat, & unde. Quod eodem modo de alijs eiusdem generis iudicandum est. Qui enim quãuis differentiam prætermittit, is naturam rei non explicat. Id autem quod prætermissum est, omnis semper dirigi debet argumentatio. Nõ enim si quomodocunq; quantũlibet terra mota sit, cõtinuò terræmotus est: nec si aer quo quo modo aut quiuis pellatur, uẽtus est. Eodem modo peccatur in appetitionibus definiendis, cum quod uidetur non adijcitur, in cæterisq; omnibus, in quibus illud adijciendum est. ut si uoluntas definiatur, appetitio boni, & cupiditas appetitio rei quæ uoluptatem efficit, nec addatur, eius quod bonũ uideatur, aut eius rei quæ uoluptatem efficere uideatur. Scire enim ignorãt ij qui cupiditate tenentur, bonum esse aut iucundũ esse id quod cupiunt. Ita non est necesse id esse bonũ aut iucundum, sed modo uideri: debuit ergo eo pacto explicatio fieri. Quòd si ita, ut dixi, rem tradat & aperiat, ad species impellẽdus erit is

videndum. Tertius locus est, quæ ad fines esse relatum percensetur. et præterea quid deberi in definitione, quæ modo sunt tangenda fines, & orthosis magis, & præceptum probari solet, ipsa

Si relata quædam sunt, quam quæ non sunt, in definitione non erit. & si imbrio cum gloria cupidum, quis definiat, cum uix reperiatur qui in alio quo rem non gloriæ appetat si uero geron credamus, quam definitionem maxime accipiet, non simpotens habebitur, quippe omnes continentes

Scitum ut absolutæ uel essentiæ uel affectionis alicuius adiecta declarant, intentionem cupiunt extremisse

Si appetitiones non definiuntur per ea quæ uidentur bona, non habent probationem, est enim cupiditas eorum quæ sunt, ut uidentur. Quia pro cuius quisq; sententia iste omnia appetitiones secundum cuius quisque affectionem

qui ponit ideas esse. Neq; enim idea est in ullare quae esse uideatur & appareat, & species ad speciem referri uidetur. ut ipsa cupiditas ipsius iucundi est, & ipsa uolũtas ipsius boni. Nõ igitur eius quod bonũ esse uideatur, ipsa uolũtas erit: neq; rei quae uoluptatẽ afferre uideatur, ipsa cupiditas: ita nõ est eius qđ bonũ esse uideatur, nec eius qđ uoluptatẽ afferre uideatur. Absurdũ est enim esse aliquid ipsum uisum bonum, aut iucundum. Iã si habitus definitio explicetur, ex eo in quo est habitus ducetur argumẽtum: & si eius in quo est habitus, ex habitu. Itemq; in cæteris talibus, ut si id iucundũ dicatur quod prodest, etiã qui uoluptate afficitur, adiuuatur. In definitionibus autem eius generis sit, nescio quo modo, ut is qui rẽ definiẽdo aperit, plura uno definiat. Qui enim scientiam definit, quodammodo etiam definit ignorationem: itemq; is qui quod doctum & indoctum est, scire & ignorare. Si enim primum planum fiat, quodammodo etiã cætera perspicua fient omnia. Quapropter in his talibus, si quid discrepet, ex ijs locis quos in contrarijs & coniugatis exposuimus, argumenta ducemus. Atq; in ijs etiã quae cum aliquo conferuntur, uidendum est, an ad quod genus accõmodatiũ est, etiã ad illud aliquid relata sit forma. Vt si opinio cum eo quod opinabile est cõfertur, etiã opinio quædam cum quodam opinabili conferetur. Et si res multiplex ad submultiplicem refertur, etiã quædam multiplex ad quandã & certã submultiplicem refertur. Si enim nõ ita explicata res est, pfectò uitiosa erit definitio. Et illud uidendum, an contrarij explicata expositaq; sit definitio contraria. ut sitne simpli definitio contraria dupli definitioni. Si enim duplũ est quod pari uincit, etiã simplũ erit quod pari re uincitur. Eadem est ratio eorum contrariorum, quae aduersa dicuntur. Contrarij enim contraria erit definitio, una quadã contrariorum coniunctione, hoc modo: Si id prodest quod bono affert, etiam id obest quod malis afficit, aut quod bonis priuat. Alterum enim eorũ contrariorum sit eius, quod priore libro dictum est, necesse est: qp si neutrum contrarium sit eius, quod initio expositum est, certè neutra eorum quae posterius exposita sunt, esse contrarij definitio ullo modo potest: ita ne ea quidem quae initio data est, uerè & rectè fuit explicata & constituta. Quoniãq; contraria sunt

quædam, quæ alterius priuatione dicuntur, ut inæqualitas æqualitatis priuatio uidetur esse. inæqualia enim sunt, quæ non sunt æqua & paria: profectò id semper quod priuatione dicitur, altero contrario definitur necessariò, alterū nō etiam necesse est illo quod ex priuatione nominatur, definiri. Sic enim fieret, ut utrumq; ex altero cognosceretur. Quare hoc uitiū in contrarijs animaduertere debemus, ut si quis æqualitatē definiat, id quod inæqualitati cōtrarium est: definiendo enim aperitrē, eō quod ex priuatione appellatur. Iam uerò necesse est eum qui ita definiat, ea re uti quæ definiatur. Quod ita intelligetur, si cū nomine commutetur oratio. Quando enim nihil interest, inæqualitatē dicamus, an æqualitatis priuationem, certè erit æqualitas contrariū æqualitatis priuationi: ita eadē re usus est. Quòd si neutrum contrariorum priuatione dicatur, eodemq; modo explicetur definitio, ut bonum est, quod malo est contrarium: certè bono malum erit contrarium. Eorum enim quæ ita cōtraria sunt, similiter explicāda definitio est. Sic rursus fiet, ut eā ipsam rem quæ definiatur, adhibeat in definitione, præsertim cum insit bonū in mali definitione. ita si bonum malo contrariū est, malum autē nihil refert dicas, an quod bono est contrarium, efficietur, ut bonū contrarium sit eius quod bono contrariū est. Ex quo perspicuum est, eodem usum esse eum qui ita definiat. Vitiosa etiā definitio est, cum ita aliquid eorum quæ priuantia sunt, aperitur: ut cuius sit priuatio, ueluti habitus sine, an contrarij, an cuiusus, minime explicetur. Quod idem fiet, si cuius aut in quo solet esse priuatio, non addatur omnino, aut in quo primo soleat habitare: ut si quis ignorationem priuationem esse dicat, nec addat priuationem esse scientiæ, aut non adiungat in quo uersari soleat: aut si adiungat, non dicat in quo primo id habitare soleat: ut si quis non in ea parte animi quæ rationis est particeps, sed in homine uel in animo aliquid situm esse definiendo explicet. Si enim quiduis horum prætermiserit, aberrabit. Eodemq; modo, si quis cæcitatem non aspectus priuationē in oculis dixerit. Qui enim uim et naturā rei alicuius accommodatè aptéq; explicare uult definiendo, is debet & cuius rei sit priuatio, et quæ res priuetur, exponere. Illud etiā considerandū est, an priuatione explicetur quā non numeratur in pri-

uãtibus. Qui quidem error in ignoratione uersari uidetur ijs, qui ignorationẽ negatione non definiũt. Quod enim artis & scientiæ expers est, id ignorare minime uidetur: sed id demum, quod errat & fallitur. Itaq; nec res inanimas, nec pueros ignorare dicimus. Ita nõ priuatione scientiæ ignorantia dicitur. Iam illud uidendum est, an similibus nominis casibus similes definitionis casus respondeant. ut si id prodest, quod efficiens est ualetudinis, utiliter, accõmodatè ad ualetudinem efficiẽdam, etiam quod profuit, id ualetudinem effecit. Spectandum est etiã ex idea, sit ne uera & propria quæ data est definitio. quandoquidem in quibusdam id nõ reperire cernitur. Quemadmodum Plato definit, mortale, adiungens animatum definitionibus. Si enim idea est, certè non est mortalis, ueluti ipse homo. ita ideæ minime conueniet definitio. Omnino necesse est si addatur id quod efficiens est, aut patibile, in idea discrepare definitionem. Impatibiles enim & immutabiles uidentur ideæ ijs qui ideas defendunt. Quales definitiones contra eos ualent.

Cap. V.

Vitiosum etiam genus definiendi est, si omnium eorum quæ ambigue dicantur, communis una definitio statuatur. Cum enim synonyma sint ea, quorum una est nomini congruens definitio, nullius certè eorũ quæ nomen cõplectitur, propria definitio est, quandoquidem æquè omnibus homonymum conuenit. Quod etiam uitiũ in uitæ definitione reperitur, quã Dionysius tradidit, Motum generis quod alitur coniunctus comésq; naturæ. Neq; enim id in animãtibus magis ineſt, quàm in ijs quæ è terra gignuntur: cum interim uitæ nõ unum genus sit, aliudq; uitæ genus aliud ijs quæ è terra gignuntur, tributum esse uideatur. Atq; fieri potest, ut arbitratu nostro sic definitionem uitæ explicemus, quasi sit synonymum uerbum, unumq; sit genus uitæ: sic nihil etiam prohibet eum qui homonymiam & ambiguum perspiciat, uelitq; alterius definitionem tradere, ita dissimulanter facere, ut nõ propriam, sed communem utrique statuat definitionem. Sed tamen utrouis genere definiendi utatur, certè aberrabit. Quoniam autẽ quædã homonyma obscura sunt, is quidem qui interrogat, eis pro synonymis uti debebit: nõ enim alteri unius cõueniet definitio. Ita alter quodammodo de

finiſſe non uidebitur, quoniam in omnia conuenire debet ſynonymũ: is autem qui reſpõdet, ambiguũ debet diſtinguere. Quoniamq; nonnulli eorum qui rem aliquã defendunt in diſputationibus, ſynonymum ambiguum eſſe dicunt, quoties non conuenit in omnia quæ ſtatuta eſt definitio, & ambiguum in ſynonymis ducunt, ſi utriſq; conueniat, ante conuenire debet quæ illa ſint: aut antè ratiocinãdum eſt & concludendum ambiguum eſſe, aut ſynonymũ, aut utrumlibet. Facilius enim concædunt ij qui quid ſequatur non prouident. Quòd ſi nõ conuenerit inter eos qui diſſerunt, & aliquis ſynonymum ambiguum eſſe dicat, propterea ꝙ ea definitio, quæ data eſt in hoc uel illõ minimè intelligatur: tum uidendum eſt, an huius uel illius in cætera conueniat definitio. Perſpicuum eſt enim id reliqua omnia communi quadam nominis ſocietate complecti. Sin minus, plures certe erunt reliquorũ definitiones. duæ enim nominis definitiones ad ea accommodabuntur, & prior quæ data eſt, & poſterior. Rurſus ſi quis quid eorum quæ multis modis dicuntur definiat, neque in ea omnia quæ uerbum ambiguum cõplectitur, definitio conueniat, ꝙ ambiguum non dicat, & nomen nec omnibus cõuenire, quoniã ne definitio quidẽ in omnibus reperiatur, contra eum afferre debemus, appellatione utendum eſſe ea quæ & tradita ſit, & conſequatur, nec illam æquũ eſſe infirmare: quædã autẽ eſſe, in quibus à uulgi conſuetudine diſcẽdendũ eſſe uideatur. Si autẽ alicuius eorũ uerborũ quæ coniuncta ſunt, definitio ſtatuatur, detracta alterius eorũ quæ copulata ſunt oratione, an reliqua ei quod reliquum eſt conueniat, uidendũ eſt. Si enim ſecus, profectò ne tota quidem toti cõueniet. ut ſi quis hoc totum lineam finitam rectam definiat, extremitatem plani habentis extremitates, cuius medium extremitatibus adiungitur: ſi finitæ lineæ hæc definitio eſt, extremitas plani quod habet extremitates, hæc reliqua debet eſſe recti definitio, Cuius mediũ extremitatibus addatur. At qui linea infinita nec medium habet nec extremitates, cum interim recta ſit. Ita non eſt eius quod reliquũ eſt, reliqua definitio. Vitioſum etiã definiendi genus eſt, cũ id quod definitur copulatum eſt, eiq; attribuitur definitio eiuſmodi quæ æqualibus et paribus quaſi membris reſpondeat. Definitio autem paribus mẽ

bris refertur, cùm quot sunt coniuncta, totidem etiam sunt & nomina & uerba in definitione. In his enim talibus ipsorum nominũ aut omnium aut aliquorum mutatio facẽda est necessario, quãdoquidẽ non plura sunt hoc tempore quàm superiore nomina. debeẽq; is qui definit, pro nominibus omnibus maxime, sin minus pluribus, explicare definitionem. Sic enim simplicia uerba nunquam definiat is qui uerba commutat. ut si pro ueste tunicam. Vehementius etiam in definiẽdo errabit, si uerbã magis dubia assumat. ut si pro homine albo, terrigenam & mortalem candidum. Neq; enim definiuit: cum minus apertum & perspicuũ sit, quod ita dictum est. Atq; etiam in commutandis uerbis illud uidendum est, an definiendo non idem esse declararit. ut si quis artem quæ rem animo cernit definiat, opinionem quæ rem animo cernit & contemplatur. Opinio enim non est idem quod ars & scientia: quod quidem deberet, si modo totum idem sit futurum. Nam quod animo rem cernit & contemplatur, in utraque oratione est: quod reliquum est, ab his abhorret. Iam si quis alterum uerbum commutet, neque differentiam, sed genus commutet, uitiosa erit definitio. Quod in exemplo quod modo protuli cernere licet. hoc enim totum, quod rem non cernit & contemplatur, uerbo artis obscurius est, quoniam hoc genus est, illud differentia. & genus, quoniam latissimè patet, omnium est clarissimum & planissimum. Ergo non genus mutandum fuit, sed differẽtia: quandoquidem obscurior est. Nisi forte ridicula hæc reprehensio est: præsertim cum nihil prohibeat differentiam notissimo uerbo significari, genus non item. Quæ cum ita erunt, certe generis, non differentiæ nomen mutandũ erit. Quòd si quis non nomen pro nomine, sed orationem pro nomine mutet, profectò magis differentiæ quàm generis explicanda definitio est: quandoquidem rei illustrãdæ & cognoscẽdæ gratia definitio traditur: & minus nota differentia quàm genus est. Si uero differentiæ definitionem explanarit, an ad aliquid aliud definitio transferatur, uidendum est. ut si numerum imparem dicat, numerum qui medium aliquid habet, exponendum est, quemadmodum medium habeat. Nam & numerus in utraque oratione est, & imparis uerbum in definitione mutatum. Atqui medium

aliquid & linea & corpus habent, cum non ſint imparia. Non igitur propria eſt illa imparis definitio. Quòd ſi multis modis dicatur id quod medium aliquid habet, diſtinguendum eſt, quemadmodum medium complectatur. ita aut refelletur reprehendeturq; definitio, aut uitioſa eſſe concludetur. Præterea uitioſa etiam erit, ſi id cuius definitio ſtatuitur, in ijs quæ ſunt numeretur: quod autem definitioni ſubijcitur, non numeretur. ut ſi quis exempli gratia rem albam eſſe dicat, colorem cum igne permixtum. Neque enim quod expers eſt corporis, permiſceri poteſt cum corpore. Ita color permixtus & confuſus cum corpore nullus eſt, & aliquod album eſt. Iam ij omnes qui non diſtinguũt in ijs quæ cum aliquo conferuntur, id cum quo conferuntur, pluraq; complectuntur, dicendo, aut omnino, aut quadam ex parte, uitioſe definiunt. ut ſi quis exẽpli cauſa, medicinam dicat artem eſſe eius quod eſt. Nam ſi nullius eorum quæ ſunt medicina ars eſt, certe uitioſa falſaq; eſt omnino definitio. Sin alicuius eſt, alicuius non eſt ars, quadam ex parte falſa eſt. debet enim eſſe omnium, ſiquidẽ per ſe non temere & caſu eorũ quæ ſunt eſſe dicitur: id quod in cæteris quæ cum aliquo conferuntur, perſpici licet. Quicquid enim ſcientia & arte continetur, cum ſcientia & arte confertur. Eadem eſt cæterorum ratio: quandoquidem quæ cum aliquo conferuntur, reciprocantur omnia. Omne enim quod arte continetur, in ijs eſt quæ cum aliquo conferũtur. Præterea ſi is qui non per ſe, uerùm fortuitò & caſu rem explicat, recte explicet & aperiat definiendo: non cum uno, ſed cũ pluribus unumquodq; eorum quæ cum aliquo conferuntur, comparabit. Nihil enim prohibet eandem rem, & eſſe, & album & bonam eſſe. Itaq; ut cum quouis eorum collatum quid definiat, recte definierit, ſi modo is qui re aduẽtitia temere rem aliquam explanat, recte explanat. Poſtremo hæc talis definitio propria rei quæ explicata eſt & data, eſſe non poteſt. Neq; enim medicina ſola, ſed pleræq; etiã aliæ artes in rebus quæ ſunt uerſantur. ita unaquæq; ars in eo quod eſt uerſabitur. ex quo perſpicuum eſt, hanc ipſam unius artis eſſe definitionẽ: præſertim cum propria, non communis definitio eſſe debeat. Sed interdum non rem nudam, uerum rem quæ in laude uerſatur, beneq; affecta & pfecta eſt definiũt.

quo ex genere oratoris, & fœderis definitio eſt. Si enim orator is eſt qui, quod in quaq; re ad faciendam fidem ualet, perſpicere poteſt, neq; quicquã eorum prætermittit: & fur, is qui clam accipit: certe uterq; bonus erit, qui ſit eiuſmodi, & orator bonus, & fur bonus. Neq; enim fœdus eſt qui clã ſumit, ſed qui uult clã ſumere. Rurſus uitioſa erit definitio, ſi id quod per ſe expetendũ eſt, ut ad agendum faciendumue impellens, aut quidlibet propter aliud expetendũ, explicetur. Vt ſi iuſtitia, legum cuſtos, uel ſapientia beatæ uitæ effectrix definiatur. Efficientia enim & conſeruantia in rebus ſunt, quæ propter aliud expetuntur. Et quanquam nihil prohibet, id quod propter ſe expetitur, etiam propter aliud expetẽdũ: tamen in eo peccatur, ſi quis ita id quod propter ſe expetendum eſt, definiat. Nam cum in cuiuſq; rei ui & natura explicanda optimũ quicq; adhibendum ſit: id autem quod propter ſe expetitur, ei quod propter aliud anteponatur, ſit, ut illud ipſum potius ſignificare debeat definitio.

Cap. VI.

Atq; etiam illud conſyderandum eſt, iſne qui aliquid definit, hoc & illud eſſe, an ex hoc & illo eſſe, an hoc cum illo eſſe definiat. Nã ſi hoc & illud eſſe definiat, fiet ut & utriq; conueniat, & neutri. Vt ſi quis, exempli gratia, iuſtitiam definiat temperãtiã eſſe & fortitudinem. Nã ſi duo ſint, quorum uterq; altero ſit prædutus, uterq; & neuter iuſtus erit, quandoquidem ambo iuſtitiam habent, & uterq; non habet. Quod ſi hoc non uidetur admodũ abſurdum eſſe, propterea q̃ in aliis quibuſdam hoc cõtingit, (nihil enim prohibet duos habere minam, & neutrum habere.) at illud certe perabſurdum uidebitur, eiſdem contraria conuenire. Quod fiet ſi eorũ unus temperantia & ignauia ſit prædutus, in altero fortitudo & intẽperantia inſit. Vterq; enim iuſtitiam & iniuſtitiã habebit. Si enim iuſtitia eſt fortitudo & temperantia, iniuſtitia etiã ignauia erit & intemperantia. Omninóq; omnia argumẽta quæ ſumi poſſunt ad demõſtrandũ totum non eſſe idẽ quod partes, ad efficiendũ id quod dictum eſt, ualebunt. quippe cum is qui eiuſmodi definitionem ſtatuit & inducit, idem eſſe partes & totum cõfirmare uideatur. Aptiſſima autẽ omnium in hoc genere argumenta ducentur ab iis, in quibus aperta & perſpicua partiũ

compositio est, cuius generis est domus, & si qua sunt similia. Perspicuum est enim, si partes sint, nihil prohibere non esse totum. Ita non sunt idem totum & partes. Si uerò res quæ definiatur non esse hoc & illud, sed ex hoc & illo constare dicatur: primùm uidendum erit, an unũ aliquid ex his ipsis minime natura cõstare queat. Quædam enim ueluti linea & numerus ita affecta sunt inter se, ut nihil ex eis effici possit. Deinde idne quod definitione apertum est, in una re aliqua prima situm esse soleat, ea autem ex quibus ipsum constare ille dixerit, non in una re prima ineſſe soleat: uerum utrũque in altero. Perspicuum est enim ex ijs, nunquam illud ex his cõstare posse, præsertim cum in quo partes, etiam totum necesse sit existere. ita non in una re prima totum, sed in pluribus inerit. Quòd si & partes & totum in una re prima insint, illud consyderandum est, an non in eadem re, sed in alia partes, in alia totum. Tũ sublato toto, an unà etiam partes tollantur & intereant, uidendum est. Contrà enim effici debet, ut interemptis partibus, totum interea: interempto uerò toto, non necesse est partes interire. Aut illud, an totum bonum uel malum est, & partes neutrum: uel contrà, partes in bonis aut in malis sint, & totum in neutro. Neque enim ex re ulla quæ nec bona nec mala est aliquid quod bonum sit, aut malum effici potest: neque ex ijs quæ ipsa mala sunt, uel bona, fieri aliquid potest, quod sit in malis, uel bonis. Aut, maiũne altera pars bonum sit, quàm altera malum. quod autem ex eis constare dixerit non sit maius bonum, quam malum. Vt si exempli gratia impudentia ex fortitudine & falsa opinione constare dicatur, quorum fortitudo maius bonum est, quàm malum falsa opinio. Debuit igitur etiam id quod ex illis est, ex maiore esse consequens, & esse aut bonum omnino, aut maius bonũ quàm malum. Quod non necesse est nisi utrumque per se in bonis malisue ducatur, quippe cum multa efficientia per se non sint illa quidem bona, coniuncta autem & commixta cum quibusdam, in bonis numerentur. Alia sunt contrà, quorum utrunque bonum est, quæ si coniungantur, uel mala erunt, uel indifferentia. Quod autem posterius dictum est, facillimè in rebus salubribus uel pestilentibus perspici potest. Quædam enim medicinæ eam uim habent, ut & utraq;

per se prosit: & si coniunctæ mixtæq; adhibeantur, sint obstitu-
ræ. Iam illud quoque uidendũ est, an ex meliore & deteriore par-
te aliquid constare dicatur, quorum meliore totum non sit deterius,
& deteriore præstantius. Quanquam autem hoc, non necessarium
est, misi per se sint ea ex quibus illud concretum est, in bonis ta-
men nihil prohibet totum in bonis non numerari: quod in ijs quæ
modò commemorauí, perspicuè licet. Illud etiã, eodémne nomine to-
tum, & pars altera appellentur. Non enim debent, sicuti nec syl-
labæ quidem. quoniam nec syllaba, nec quicquam eorum elemento-
rum ex quibus constat, eodem appellantur nomine. Vitiosum etiam
est rationem concretionis non exponere. Non enim satis est ad a-
periendum declarandúmque aliquid, id ex his uel illis constare
dicere. præsertim quum eorum omnium quæ concreta sunt, uis &
natura non sit, ex his uel illis constare, sed hoc uel illo modo ex his
uel illis effici. Id quod animaduerti licet in domo. Neque enim
si quæ res quouis modo disponatur, continuò domus erit. Quòd si
quid esse hoc cum illo definiat, primùm admonendus est hoc cum
illo aliquid esse, idem quod hoc & illud, aut quod esse ex hoc
& illo ualere. Qui enim dicit aliquid, mel cum aqua esse, is uel
mel & aquam dicit esse, uel ex melle & aqua constare. Ita si u-
trumuis horum idem esse concedat quod esse hoc cum illo aliquid,
eadem omnino sumenda erunt argumenta, quæ ad utrunque re-
fellendum suprà exposuimus. Deinde duplicione adhibita, quot
modis aliquid cum alia dicatur esse, nullóne modo hoc cum illo
sit, uidendum erit. ut si dicatur aliquid esse cum alio, uel ut in
aliquo eodem, quod ea capiat: ueluti iustitia & fortitudo in ani-
mo insunt: uel in eodem loco, uel in eodem tempore, & nullo mo-
do id quod quæritur de his uerè dicatur, profectò nullius erit pro-
pria, & uera ea quæ statuta est definitio: quãdoquidẽ nullo modo
hoc cũ illo est. Sin duplicione adhibita, quot modis aliquid cũ altero
esse dicatur, uerè sit in eodem tempore utrunq; uidendum est, an
utrunq; minus ad eundem finem pertinere possit. ut si quis fortitudi
nem definiat audaciam cum recta ratione. fieri enim potest, ut au-
dacia proiectus sit aliquis spoliandi, cum recta ratione ac intelligẽ
tia de rebus salubribus, sit prædutus. At qui non habebitur fortis is,

qui eodem tempore hac re cum illa ualebit. Iam uerò illud etiam, an ad idem utrunque referatur, ut ad res medicas. nihil enim prohibet aliquam audaciam & rectam intelligentiam ad medicinam afferre: cum interim fortis non erit is, qui hoc cum illo coniunxerit. Neque enim ad illud & aliud utrunque eorum referri debet, neque ad quanuis eandem rem, sed ad finẽ fortitudinis, qualia sunt martius & belli pericula. aut si quis alius magis ei propositus est finis. Sunt autem quædam, quæ nõ in eam, quam exposui, cadant diuisionem. ut si ira, ægritudo est cum contemptus opinione. hoc enim declarat, ex opinione eiusmodi nasci ægritudinem. hoc autem ex illo nasci, nõ idẽ est quod hoc cũ illo esse, ullo genere eorum quæ exposita sunt à nobis. Rursus si quis definiendo aliquarum rerum concretionem, totum esse dixerit, ut corporis & animi concretionem esse animal, illud uidendum est, an qualis sit concretio explicarit. ut si quis definiendo cærnem uel os dixerit esse ignis, terræ, aëris que concretionem. Neque enim satis est concretionem dicere, sed qualis ea sit exponendum est: quandoquidem non si quouis modo hæc ipsa coalescant: continuò caro nascitur: sed si hoc modo coalescant, caro: si illo modo, os gignitur. Quanquam neutrum eorum idem uidetur esse quod concretio præsertim cum omni concretioni diremptio & dissolutio contraria sit, neque sit ulli eorum quæ exposuimus. Iam si æquè probabile est quod concretum est concretionem esse aut nihil: nullum autem animal, quorum unũquodque concretum est, concretio est, ne ullum quidem eorum quæ cõcreta sunt, concretio erit. Præterea si pari ratione alicui conuenire natura sua solent contraria, & altero rẽ definiendo aperuerit aliquis, certè non uera erit definitio. Sin secus, profectò plures eiusdem rei definitiones erunt. Quî enim hoc potius, quàm altero rẽ definierit, quandoquidem æquè in eodem utrunque reperiri solet? Ex quo genere est illa animi definitio, natura capax scientiæ. Pari enim ratione ignorationis est capax. Quòd si cui ad totam definitionem euertendam nullum suppetat argumentum, propterea quòd totum obscurum est & abstrusum, is ad partem aliquã, quæ nota erit, & nõ rectè explicata uideatur, omnẽ argumẽtationẽ dirigere debebit. Euersa enim parte, tota etiam euertetur definitio. Quæq;

obſcuræ ſunt definitiones, eas ita ut expoſui, omnes exquirere & conſyderare debemus, corrigendo & reſtituendo, ut & aliquid lucis, et argumẽtorũ copiam afferamus. Neceſſe eſt enim eũ qui audire uult, aut quod ab eo qui interrogat aſſumitur approbare, aut certè ipſum quod tandem definitione aperiatur, exponere. Iam uerò quemadmodum in concionibus legem ſoliti ſunt ferre, quæ ſi melior ſit, ſuperiorem abrogant: ſic in definitionibus faciendum eſt, aliáque inducenda eſt definitio. Si enim uerior uideatur, magiſque id quod definitur declarare, certè euerſa erit prior: quandoquidem non ſunt eiuſdem rei plures definitiones. Ad omnes autem definitiones nõ minima in eo uis eſt, ſi id de quo agitur ipſe tecũ conſyderaſſe. Argumenti 7 libri. ratè definias, aut definitionem, quæ rectè tradita & explicata ſit, aſſumas. Nam ut maior quædam nobis argumentorum copia ſuppetat, neceſſe eſt quaſi exemplar, & quid in definitionibus prætermiſſum ſit, & quid redundet intueri. Ac de definitionum quidem locis, hactenus.

ARISTOTELIS TOPICORVM Liber ſeptimus. Cap. I.

VNc utrum id de quo agitur idem ſit, an alterum, eo genere quod de eodem maximè propriũ expoſui, dicendum eſt. Idem maximè propriè dixi, quod unum eſt numero. Ac primus locus ſumitur ex caſibus, coniugatis, & contrarijs. Si enim iuſtitia & fortitudo idem ſunt, iuſtus & fortis idem erunt, & iuſtè idem quod fortiter. Eadem eſt contrariorum ratio. Nam ſi qua eadem ſunt, eorum etiam contraria eadem erunt in quauis repugnantia earum quas expoſui. Nihil enim interest huic an illi cõtrarium ſumatur, quandoquidem eadem ſunt. Alter locus ex ijs ducitur quæ uim habent efficiendi quid uel interimendi: itémque ex ortu & interitu, & uno nomine ex ijs quæ ad utrunque eodem modo affecta ſunt. Quæ enim omnino eadem ſunt, eorum etiam origines, & interitus idem ſunt: & ea quæ uim habent efficiendi, & ea quæ interimendi. Atque etiam illud uidendum eſt, an quorum alterum maximè quidpiam dicitur, eorum etiã alterum eodem modo dicatur maximè. Quemadmodum Zenocra-

tes beatam uitam & rectam eandem esse docet: quandoquidem recta & integra uita, & beata maximè una ex omnibus expetenda est: unum enim esse quod maximè expetatur, & quod maximum sit. Quod idem in cæteris eiusdem generis contingit. Sed illud intelligendum est, utrũq; eorũ quæ maximè expetenda esse, aut etiam maxima dicentur, unum numero esse oportere. Sin secus, esse idem non docebimus. Non enim, si Græcorum fortissimi sint Peloponnesij & Lacedæmonij, continuò Peloponnesios & Lacedæmonios eosdem esse necesse est. quandoquidem non unus numero est Peloponnesius & Lacædemonius. Sed unum alterum complectatur necesse est, quemadmodum Lacedæmonios Peloponnesij. Aliter enim fiet ut si alteri alteros non complectantur, ipsi inter se meliores sint. Nã necesse est Lacedæmonijs meliores esse Pelopõnesios, si alteri alteros non complectantur, sunt enim cæteris omnibus præstantiores. Itémque Peloponnesijs anteponuntur Lacedæmonij, quoniam ipsi cæteros uincunt. Ita fiet, ut alteri alteris præstantiores sint. Perspicuum est igitur, unum numero esse oportere id quod optimum & maximum dicitur, si futurum est, ut idem esse docæatur. Itaque Zenocrates non demonstrauit, quandoquidem nõ eadem numero est beata & recta uita. Non igitur necesse est eandem esse uitam, quòd utraque expetenda sit maximè, sed alteram ab altera contineri. Rursus uidẽdum est duobus propositis, si quid & unum eorum idem sunt, an etiam id & alterum idem sunt: Si enim ambo non idem ualent quod aliquid, quod idem est, profecto eadem ipsa non erunt. Iam ex attributis rerum, & ijs rebus quibus hæc ipsa attributa sunt, ducenda sunt argumenta, hoc modo: Duobus propositis, quæ uni attributa sunt, eadem omnia alteri etiam attribui debent: ut quibus unum eorum attributum est, etiam alterum attribui debet. Et si quid horum absit, profectò ea quæ proposita sunt, non sunt eadem. Videndum est etiam, an in uno genere categoriæ minus utrumque numeretur, unumque qualitatem, alterum quantitatem, aliud relationem inducat. Illud etiam, an utriusque minimè sit idem genus, sed unum bonum, alterum malũ: aut hoc uirtus, illud scientia. Aut si genus idem, eædémne minus sint differentiæ, quæ de utroque ducantur: sed de hoc, quæ rem animo

cernit ſcientia, de illo, ea cuius opus eſt in agendo. Quod idem in cæteris omnibus uidendum eſt diligenter: Ex maiore hoc modo ducentur, Si unum elationem habet, alterum non habet: aut ſi utrunque habet, ſed non ſimul. Quemadmodum qui uehementius amat non magis concubitum appetit. Ita non idem eſt amor, quod concubitus appetitio. Ex adiunctione hoc modo, Si utrunque ad idem adiutum, item totum non faciat & reddat. Aut ſi eadem re ab utroque detracta, quod reliquum eſt aliud manet. ut ſi quis duplum ſimpli, & multiplum ſimpli idem eſſe dicat. Deiuncto enim ab utroque ſimplo, quæ reliqua ſunt Idem declarare debẽt: neque declarant, cum præſertim duplum & multiplũ non idem efficiant. Neq; uerò id modò uidendum eſt an ex propoſito iam aliquod incommodum efficiatur: ſed illud etiam, an ex fictione poſſit aliquid tale efficiatur. Quod ij ſuſpicere coguntur, qui inane aliquid & plenum aëris idem eſſe dicunt. Perſpicuum eſt enim, ſi aër euadat & abeat, nõ minus inane, quàm etiam magis futurum eſſe, plenum aëris quid nõ futurum. Ergo poſito aliquo ſiue quod falſum, ſiue quod uerum ſit, nihil enim refert, ſi alterum tollatur eorum, alterum non item, eadẽ illa non erunt. Atque ut ſummatim complectar, in ijs quæ de utroque quouis modo dicuntur, & in quibus hæc ipſa dicuntur, illud conſyderandũ eſt, aliquòne loco hæc diſcrepẽt. Quæ enim de uno eorũ quæ eadẽ ſunt dicuntur, ea de altero etiã dici debent omnia: et in quibus unũ dicitur, alterũ etiã dici debet. Et quoniã multis modis idẽ dicitur, an alio genere, aliaq; ratione eadẽ ſint, uidẽdũ eſt. Quæ enim eiuſdem generis uel ſpeciei ſunt, ea non eadem numero ſunt neceſſariò. In quo an genere nécne, eadem aliqua ſint, cõſyderabimus. Poſtremò ſi unum ſine altero cohærere poteſt, certè non idem ualebunt. Ac loci qui ex eodem ducuntur, expoſiti ſunt. Ex ijs autem quæ adhuc expoſita ſunt, intelligi poteſt, omnes locos qui ex eodem ſumuntur, ad refellendum ualere, & in eis, quemadmodũ ſuprà dixi, magnam uim eſſe ad euertendam definitionem. Nam ſi nomen & definitio non idem declarent, certè non uera erit quæ conſtituta definitio eſt. Eorum autem locorum qui ad confirmandum quid ſumuntur nullus ad definitionem probandam ualet. Nõ enim ſatis eſt ad confirmandum definitionem idem eſſe id quod

definitioni, nominiq; quod definitur subiectum esse docere, sed cætera omnia quæ præposuimus complecti debet definitio. Sic igitur definitionem, ex iisque locis euertere debemus. Quòd si probare eam & cõstituere uelimus, primùm intelligendum est, neminem aut paucos certè eorum qui disputant, definitionem per ratiocinationem tractare & concludere solere, eámque omnes principiò inhoque sumere. Cuiusmodi sunt geometræ, & ij qui in numerorum ratione uersantur, cæteræque disciplinis generis eiusdem. Deinde illud intelligendum est, non esse huius disputationis subtiliter explicare, quid sit definitio, & quemadmodum sit definiendum. Nunc quidem quoad hic locus postulare uidetur, eatenus hoc solùm dicendum est, & definitionem & uim naturámque rei per ratiocinationem posse comcludi. Nam quum definitio oratio sit quæ quid sit res explicat, eáque sola quæ in definitione dicuntur, in natura rei dicà debeant: (dicuntur autẽ de natura rei genera & differentiæ) profectò si quis ea solùm sumat quæ de natura rei dicà debent, quæ hæc ipsa complectetur oratio, definitio sit necesse est. Non enim aliud definitio esse potest: quandoquidem nihil aliud in rei natura dicitur. Ergo illud quidem perspicuum est, definitionem per ratiocinationem posse concludi. Quibus autem ex locis sumenda sint argumenta ad probandam definitionem, alijs libris accuratius exposuimus, qui ijdem ad hunc locum pertinent. Ex ijs enim contrarijs quæ aduersa dicimus, & cæteris cõtrarijs elicienda sunt argumenta, siue totam definitionem, siue singulas partes spectemus. Nã si opposita & contraria, oppositi definitio est, ea etiã quæ statuta & posita est eius sit de quo agitur necesse est. Quoniã autẽ aduersorũ plures sunt coniunctiones, sumenda est ex aduersis quæ cõtraria definitio uideatur maximè. Ac ex tota quidẽ definitione argumenta, quemadmodum exposui, trahenda sunt. Ex partibus autem hoc modo, & primùm ex genere: Si contrarium in contrario est, id autem de quo agitur, non est in eodem, certè in contrario genere erit: quãdoquidem necesse est cõtraria aut in eodẽ genere esse, aut in contrarijs. Atque etiam contrarias differentias de contrarijs dici æquum putamus. ut exempli causa, de albis & nigris: quorũ de his quod uim habet comparandi, de illis quod uim habet dissipandi.

quod si

Prima hipotesis Definitionem nullo in alio quæ scientia probanda, quam ipsa nuda ut subiecti fundamentũ assumpti

Cuiusmodi

De inde illud

Altera est hipotesis Dialectici non esse extra Definire, sed methaphisici, esse tamen locos Dialectici locos de genere adhiberi quibus definitio constat explicari aliquando & ab illis

Deinde

Aristoteles 2. lib. posteriorum propositionum longe diuersa putationem contendit, definitionem concludi non posse per ratiocinationem, quod intelligendum est naturam definitionis retinente, ut alij quia subiecto conueniens probabiliter docari potest, non autem demonstratione

Exijs.

Locos construendæ definitionis generatim demandat Specialiter indicit, i. est ex omnibus singulorum locis explorandam definitionem ut sit, per contrarium nonnunquam uidetur posse, quæ uidentur ad definitionis constructionem quoniam.

Locus ille ex est, ut oppositorum oppositæ sint definitiones

Ex partibus.

Locus est ex contrarijs genere esse contrarias aut subiecta contrarijs quæ assumi debent in definitionibus. cap. 9.

Sitling est locus de formis contrarijs contrarijs esse debere de generibus diuidentibus &c.

aſpectus dicitur. Ita ſi de contrario contrariæ dicuntur, profectò de eo quod propoſitum eſt, eæ etiam differentiæ quæ ſtatuæ ſunt, dicentur. Ex quo fit ut quoniam & genus & differentiæ rectè explicatæ ſunt, definitio uera ſit quæ data eſt. Aut non neceſſe eſt in contrarijs contrarias dici differentias, niſi in genere eodem contraria reperiantur. Quorum autem contraria ſunt genera, nihil prohibet eandem differentiam de utriſque dici, ut de iuſtitia iniuſtitia: quorum illa uirtus, hæc uitium de animo dicitur. Ita animi differentia in utroque dicitur, quoniam corporis etiam ſua uirtus eſt, & uitium. Hoc igitur uerum eſt quidem certè, contrariorum aut contrarias, aut eaſdem eſſe differentias. Si ergo de contrario contraria dicitur, de hoc autem non item: profectò in hoc ipſo ea quæ ſtatuta eſt intelligetur. Cum autem ex genere & differentijs definitio ſit, ſi contrarij perſpicua & clara ſit definitio, eius etiam de quo agitur, perſpicua claráque erit definitio. Quoniam enim contrarium in eodem genere eſt in quo alterum contrarium, aut in contrario, quandoque item differentiæ aut contrariæ de contrarijs aut eædem dicuntur: certè de eo quod in cõtrouerſiam incidit, aut idem genus quod etiam de contrario dicetur, & differentiæ contrariæ uel omnes, uel nonnullæ & cæteræ eædem: uel contrà differentiæ eædem, & genera contraria, uel utraque contraria & genera & differentiæ, quoniam eadem eſſe utraque non poſſunt. Sin ſecus, ex contrarijs eadem erit definitio. Ex caſibus etiam & coniugatis ducuntur argumenta. Genera enim alia, alia ſequuntur, & definitiones aliæ alias, hoc modo: Si obliuio eſt depulſio ſcientiæ, etiam obliuiſci depellere ſcientiam erit, & oblitum eſſe idē quod depuliſſe ſcientiam. Si igitur unum eorum quæ dixi, conceſſum ſit, cæteræ etiã concedantur neceſſe eſt. Itémque ſi interitus diſſolutio eſt naturæ, interimere etiam erit diſſoluere naturam, & accommodatè ad interimendum idem quod accommodatè ad diſſoluendum. Et ſi id quod uim habet ad interimendum, idem eſt quod id quod uim habet ad dirimendam naturam, interitus etiam diremptio erit naturæ. Eadem eſt cæterorũ ratio. Ita fit ut ſi unũquodlibet ſumptum ſit, etiam reliqua omnia concedantur. Ex ijs quæ eodem modo inter ſe affecta ſunt, hoc modo: Si id quod ſalubre eſt

efficiens est ualetudinis, id etiam quod ualet ad firmam constitutionem corporis efficiens erit firmæ corporis constitutionis, & quod prodest, ad bonum efficiendum pertinebit. Eodem enim modo ad suum quicque eorum finem affectum est. Ita si unius eorum definitio est, uim habere ad efficiendum finem, uniuscuiusque etiam cæterorum hæc propria erit definitio. Ex maiore etiam, & ex similitudine quot modis licet confirmare, duo cum duobus comparantur, hoc modo: Si hæc magis huius rei, quàm illa illius rei definitio est, quæ autem minus uidetur, definitio est, etiã quæ magis uidetur definitio erit. Et si pari ratione hæc huius rei, & illa illius rei definitio est, & una alterius rei est, reliqua etiam reliquæ rei erit. Quòd si una definitio cum duabus rebus, aut res una cum duabus definitionibus conferantur, nullus huius loci usus erit. Neque enim duarum rerum una definitio, neque duæ unius rei definitiones esse possunt. Maximè autem apti & accommodati sunt ex omnibus loci ij qui modo expositi sunt, & qui ex casibus coniugatisque sumuntur. Itaque ij maximè in mente & cogitatione defixi atque parati esse debent. (Maximè enim apti sunt ad multas quæstiones) atque etiam ex cæteris omnibus ij qui latissimè patent: quoniam ex cæteris omnibus ualent plurimum. ut si propositis rebus singulis & formis uideas, an in ea omnia conueniat definitio, quando-quidem synonyma est species. Qui quidem locus contra eos etiam ualet, ut suprà dixi, qui ideas esse ponunt. Iam si per translationem nomen quod definitur dixit, aut idem de se dixit ut alterum, & si quis alius locus latè pateat, firmúsque sit, is adhibendus est.

Cap. III.

Difficilius auẽ esse confirmare & probare quàm refellere definitionem, ex ijs quæ deinceps dicemus, perspici poterit. Neq; enim facilis est cognitu definitio, neq; ij quos interrogamus, libenter dãt propositiones eiusmodi. Eorum quæ data definitio complectitur, unum genus esse, alterum differentiam, & in natura rei genus differentiasque dici: sine quibus ratiocinatione concludi non potest definitio. Nam si quædam etiam alia in rei natura dicatur, certè dubium est eáne quæ statuta est, an alia eius definitio sit, quãdoquidem definitio oratio est, quæ quid res sit explicat. Quod etiam ex his in-

tellim potest, quia facilius est unum quàm plura concludere. Ac ei quidem qui euertit, satis est in unum dirigere argumentationem, quippe quum si unum qualecunque, refellamus, euerterimus definitionem. At uerò ei qui confirmat, omnium eorum quæ definitio complectitur, necessaria concursio est. Præterea ei qui probat definitionem, de toto genere tractanda est ratiocinatio. Debet enim de omnibus definitio dici quæ nomen complectitur: & præterea uicissim, de quibus definitio, nomen etiam dici debet, si futura sit propria, quæ est statuta definitio. At ei qui refellit, non est necesse de toto genere monstrare. Satis est enim docere, non uerè dici de aliquo eorum quæ nomini subiecta sunt definitionem. Quòd si totum & omnino refellendum sit, certè non necesse est reprehendendo reciprocari argumentationem. Satis enim est eum qui refellit omnino ostendere, in aliquo eorum quæ nomen complectitur, definitionem non intelligi: contráque non necesse est docere, de quibus oratio non dicatur, nomen quidem dici quod definiatur. Iam si omnibus etiam quæ nomen complectitur, conueniat, non solis autem ijs definitio euersa erit. Similis est ratio proprij & generis. Vtrumque enim eorum facilius refellitur, quàm probatur. Atque id quidem de proprio, ex ijs quæ dicta sunt persici potest. ferè enim in coniunctione explicatur proprium. Ita uno uerbo reprehenso licet refellere: at ei qui probat proprium, omnia concludenda sunt necessariò. Cætera autem omnia ferè quæ ad definitionem, ad proprium etiam conueniet assumere. Eum enim oportet qui probat, omnibus ijs quæ subiecta sunt nomini docere conuenire. At eum qui refellit satis est uni docere non conuenire: sin conueniat omnibus, at non solis, hoc etiam pacto reprehensum erit, quemadmodum in definitione diximus. Genus autem uno modo licet probare, si omnibus conuenire doceamus, refelli autem duobus. Nam & si nulli, & si cui doceatur non conuenire, euersum erit. Iam eum qui probat, non satis est ipsum inesse monstrare, sed eum etiam oportet, quare ut genus insit, ostendere. At eũ qui refellit satis est non inesse docere in aliquo, uel in nullo. Videtur autem, ut in cæteris rebus facilius est dissipare, quàm dissipata & dispersa connectere: sic in his refellere, quàm probare. Accidentis

porrò generalis facilior est refutatio, quàm confirmatio. Confirmando enim docendum est conuenire omnibus: in refutatione satis est uni ostendere non conuenire. Contrà id quod tanquam pars subiectum est generali, facilius confirmatur quàm reprehenditur. Ad probandum enim satis est alicui docere cõuenire: refutando autem nulli conuenire docendum est. Atque etiam illud perspicuum est, quid ita facillima sit una ex omnibus refutatio definitionis, plura enim quàm pleraque eorum quæ exposuimus complectitur, atque ex pluribus facilius efficitur conclusio, quoniam in multis sæpius quàm in paucioribus error uersari solet. Præterea ad definitionem euertendam ex aliis argumenta sumi possunt. Siue enim oratio non est propria, siue non est genus quod datum est, siue aliquid eorum quæ complectitur non conueniat, euersa erit definitio. At uerò ad cætera refutanda neque ea quæ ex definitionibus existunt, neque alia sumi possunt. Sola enim ea quæ ad accidens sumuntur, ei sunt cum cæteris omnibus communia: quippè cum inesse & cõuenire omnia debeant. Si uerò genus non ut proprium conueniat, idàrco genus euersum erit. Itémque non necesse est proprium, ut genus, neque accidens ut genus, uel proprium conuenire, sed solùm conuenire. Ita fieri non potest, ut ex cæteris ad alia, nisi ad definitiones argumenta ducantur. Perspicuum est igitur definitionis unius ex omnibus & refutationem facillimam esse, & difficillimam probationem. Nam effici & illa concludi debent omnia. Siquidem & conuenire illa ipsa docendum est, & genus esse id quod affertur, & propriã esse orationem, & præterea rei naturam declarari oratione. atqui id præclarè obeundum est. Ad definitionis hanc naturam proximè ex reliquis accedit proprium. Nam & facillimum est ad refutandum, quòd ferè constet ex multis uerbis, & ad probandum difficillimum, quòd multa concurrere & quasi conuenire debeant, quódque soli rei insit, & cum ea reciprocetur. Omnium autem accidens facillimum est ad probandum. Quum enim cætera non solùm conuenire, sed etiam hoc uel illo modo conuenire docendum sit: tamen satis est ostendere conuenire & inesse accidens: difficillimèque accidens refellitur propterea quòd perpauca complectitur. neque enim declaratur

ARISTOTELIS TOPICORVM

Liber octauus. Cap. I.

Equitur ut de dispositione & ordine argumentorum, interrogandique ratione dicendum esse uideatur. Primum quidem, locum ex quo argumentum sumat, inuenire debet is qui quæstionem positurus est. deinde quærere ipse per se, & disponere omnia. Postremò hæc omnia apud alios tractare & eloqui. Ac loci quidem philosopho cum Dialectico communis inuentio est: argumentorum autem dispositio & interrogatio, quoniam hoc totum alterum qui contrà disputet, requirit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quique per se quærit, propria sunt Dialectici. Philosophus enim, quique per se ipse, & solus exquirit omnia, ueráne sint & nota ea ex quibus efficitur conclusio, neque ipsa concedat is qui contrà disputat, minorandæ uiæ docendi causa: Dialectici autem ut intelligi quàm diutissimè laborat: quòd finitima sint & coniuncta iis quæ à principio proposita sunt: & quòd prouideat, quid effici, concludique possit. Loci quidem ex quibus ducenda sunt argumenta, superioribus libris expositi sunt à nobis. Nunc de eorum dispositione quærendum est. Ac primum quidem ratione ita dicemus, si antè eas propositiones, quæ præ necessarias reliquæ sunt, partiamur. Necessarium autem dicitur ea, ex quibus ratiocinatio constat. Quatuor autem genera sunt earum quæ præter has assumuntur. Aut enim inductionis gratia, ut quod uniuersum est detur: aut augendæ & amplificandæ argumentationis: aut occultandæ celandæq; conclusionis: aut illustrandæ aperiendæq; orationis causa, omnis propositio sumitur: præterea nulla. Sed eò omnis diligentia conferenda est, ut his ipsis uel argumentationem amplificemus, uel in interrogando

do utamur. Quanquam autem eas quæ occultandæ conclusionis causa assumuntur, certandi studio adhibemus: ers tamen, quoniam hoc totum, cum altero transigendum est, utì necesse est. Necessarias igitur ex quibus conficiatur ratiocinatio, non statim proponere, sed ad summas profiscì debemus. Non enim debet aliquis, exempli causa, contrariorum quæ aduersa dicuntur, eandem artem esse sumere, etiamsi id uelit, sed contrariorum. Hoc enim concesso & posito, etiam aduersorum eandem artem esse concludet: siquidem aduersa subiecta sunt contrarijs. Quod si non concedat, tum per aduersorum singulorum inductionem tractanda erit argumentatio. Nam aut in ratiocinatione, aut in inductione sumendæ sunt necessariæ propositiones, aut quædam in ratiocinatione, quædam in inductione. Quæq; ualde perspicuæ & claræ sunt, eas præponere debemus: propterea quòd obscurior est semper magisque dubia in recessu, & in inductione conclusio: & quòd facile est eas proponere quæ usui esse possunt, et etiam qui illo modo sumere non possit. Quæ autem præter necessarias enumeratæ sunt, & illarum ipsarum causa sumi debent, & ita adhiberi, ut à singulis ad uniuersas & generales, à non dubijs clarisque ad obscuras dubiásque perueniamus inducendo. Clariora autem sunt ea quæ sensui subiecta sunt aut per se, aut certè plerisque. Qui autem conclusionẽ occulere instituit, is antè ratiocinari debet fere, ex quibus id quod initio propositum est, concludi efficiq; possit. Quod ita fiet, si quis non solùm necessarias, sed aliquam etiam earum quæ ad illas utiles erũt, concludat. Illud etiam proderit, conclusiones tacere, eásq; pòst uniuersas enumerare. Sic enim à primo proposito aberrabit longissimè. Atq; etiam eum oportet qui obscurè uult interrogare, ita hoc præstare, ut quæsita tota oratione, effectáq; conclusione alter causa quæ sit requirat. Idq; ex superiore loco efficietur facillimè. Si enim sola conclusio pronuntietur, incertum erit, quemadmodum efficiatur: quòd is qui contrà disputat, unde efficeretur non prouideret, quum priores ratiocinationes in membra digestæ non essent. Minimè autem digeritur in membra ratiocinatio cõclusionis tum, cum eius sumptiones non enumerantur, & disponuntur, sed illa ex quibus conficitur ratiocinatio. Vtile erit etiã, nõ cre-

Ad occultiorem conclusionem & consequentiæ obscuritatem deprehendendam ratio sic se habet Z

bras enuntiationes sumere ex quibus ratiocinationes constant, ut-cissimque aliam & aliam efficere conclusionem. Collatus enim unus in locum ijs omnibus quæ apta sunt & coniuncta, facilius quid ex eis efficiatur intelligi potest. Atque etiam generalis quædam ex definitione non eorum de quibus agitur, sed coniugatorum, sumenda propositio est. Falsa enim conclusione se ipsi capiunt ij qui respondent, cum coniugati sumitur definitio, quasi uniuersalem generalemque minimè concedant propositionem. ut si hoc sumendum sit, eum qui irascatur, appetentem esse ultionis, sumatur que ira libido esse puniendi eum qui contempsisse uideatur: certe sumpto hoc omnino quod uolumus habebimus. At si quis definitionem afferat eorum de quibus agitur, ferè fit, ut is qui respondet ei resistat, quòd facilior sit in his occurrendi ratio. Cuius generis illud est: Non omnes qui irascuntur, pœnam appetere: nos enim parentibus irascimur, neque eos supplicio affici optare. Et quamquam non uidetur uerè hoc loco occurri propterea quòd nonnullis satis grauis pœna est aliorum molestia & pœnitentia, habet tamen aliquid probabilitatis & authoritatis, ut non sine causa propositum negatum esse uideatur. Definitioni autem iræ tam facilè resisti non potest. Præterea is qui quæstionem ponit, ita proponere debet, ut non ad id de quo agitur, sed aliò quod affert, pertinere uideatur. Declinant enim omnes qui poscunt quæstionem, ea omnia quæ ad propositum pertinent. Dare etiam operam debet, ut quammaximè incertum sit, utrum id de quo agitur, an eius contrarium uelit sumere. Cum enim id quod ad propositum pertinet, obscurum est neque appareat, tum facilius concedunt quod illis probatur. Iam uero ex similitudinis collatione interrogandi erunt: quoniã quod ueri simile est, uniuersa re & toto genere obscurius & occultius est. uelut quẽadmodũ ars & inertia eadem est contrariorũ, sic sensum eundẽ uersari in contrarijs: aut cõtrà, quando sensus in contrarijs rebus cernitur, etiam artem. Quod quidem genus finitimũ est inductioni, non idẽ ualet. Illuc enim ex rebus singulis ad uniuersas peruenitur: in similitudine autẽ non peruenitur ad uniuersas, in quibus similia omnia continentur. Ipse etiã sibi interdum debet resistere. Suspectos enim non habent eos, qui æqui in disputando uidentur. Vtile est etiam

7

ea proponere quæ usitata & trita sunt, in omnium q; ore uersantur. Neq; enim audent usitata repudiare & tollere, quòd unde resistãt non habent: & quia hæc illis usitata sunt, haud periculum est, ne ea reprehendant. Iam & studiũ nostrũ in aliqua re sumenda dissimulare, etiam si utile sit debemus. ijs enim qui magnũ studiũ in aliqua re ponunt, resistunt libentius. Et similitudinum collatione proponere. quia facilius concedunt id quod alterius causa, quàm quod ipsum per se sumitur. Magna etiam uis in eo est ad probãdum obscurè quod uolumus, si id non proponamus quod sumendum est, sed id quod illud consequitur necessariò. Facilius enim dant & concedunt illud ipsum, quod non æquè ex eo perspici potest quid sit efficiendum. quo quidem sumpto, etiam illud sumptum erit. Illud etiam plurimum ualet, extremo loco id proponere, quod in primis efficere uelimus. Solent enim omnes primæ disputationi resistere acrius & diligentius: propterea q; omnes qui disputant, ea in primis proferre solent, in quibus maius studium curámque posuerunt. Quanquam apud nonnullos hæc prima dicã debent: cuiusmodi sunt difficiles, qui quidem ea concedunt facilius quæ prima disputatione afferuntur, si modo quid sequatur non omnino appareat: ad extrema autem, difficiles se proteruósque præbent. Quod idem de ijs iudicandum est, qui acutos se putant in respondendo. positis enim concessísque permultis, captionibus, & quasi præstigijs quibusdam utuntur in conclusione, quasi ex ijs quæ posita sunt, minimè sequatur. Illi facilè concedunt, & freti ingenio suo, & rati nullum se incommodum consecuturos. Postremò producenda erunt & amplificanda interijciendáque in argumentatione ea omnia, quæ nihil ad rem pertinere uidebuntur. Id quod ij soliti sunt facere qui falso aliquid describunt & delineant. Nam cũ multa sunt, difficilis est falsi diiudicatio. Itaque cælant & obscurãt rem interdum ij, qui obscurè utuntur interrogationibus ea proponentes sumentésque omnia, quæ nunquam per se ac singula darentur. Atque ex ijs locis argumenta ducenda erunt, ad cælandã dissimulandámque conclusionem. In ornanda autem amplificandá que disputatione, rerum finitimarum & coniunctarum adhibenda inductio atque diuisio est. Inductio quidem quid sit facile perspi-

Conclusio communis sensus non primum habet ad persuasionẽ, etsi proprie debamus ea quæ prudentiores

Si in primis proponamus id quod sequatur præcipue ab illis urgebitur dissimulatio.

Illi in respondendo quando caute et primum obseruant magis resistũt, ubi putant in eis esse maioris momenti ad extremã rationẽ ideoque in his quæ præcepta in nuda et simplici disputatione locũ non habent.

Postremus est de obseruitute locus nempe inutilis promouendis rebus ad rem pertinentibus ratio inutilemq; obstruere.

Duos tradit locos mysticos circa argumentationem, eorum sciendi, de quibus copiosè exercendos ad amplificandum argumentationem locutus est.

tur. Diuiſio autem talis eſt, ut artem arte præſtantiorem eſſe: aut quia ærtior ſit, aut quia in rebꝰ melioribus uerſetur. Et artiũ alias eſſe quarum omne opus eſt in cognoſcendo, alias quarum in agendo, alias quarum in faciendo. Hæc enim & ornatum afferunt orationi, nec neceſſaria ſunt ad efficiendam concluſionem. Diluidam autem & perſpicuam argumentationem facient exemplum, ſimili tudiniſque collatio. Exempla autem propria & ad rem apta eſſe debent, & eiuſmodi, ex quibus res intelligatur. Cuiuſmodi illa ſunt quæ Homerus, non quæ Chœrillus commemorat. Sic enim notius erit & clarius id quod proponitur. In diſſerendo autem, ratiocinatione utendum erit apud Dialecticos potius, quàm apud multitudinem: inductio contrà magis multitudinem cõmouet. Sed de his generibus iam dixi. In quibuſdam rebus facilè poteſt is qui inductione utitur, quærere & inuenire id quod totum dicitur, in aliis non facilè poteſt, quòd omnibus ſimilitudinibus non eſt commune nomen impoſitum. Quinetiam cum genus uniuerſum concludi debet, eãdẽq; cæterorum ſimilium rationem aiunt eſſe, tum id profectò difficillimum eſt, quænam eorum quæ commemorata ſunt, eiuſdem ſint generis, quæ nõ ſint, explicare dicendo. Ob eamq; cauſam ſæpe diſputantes inter ſe diſſident & hærent, dum alij diſſimilia eſſe confirmant, quæ non ſunt ſimilia: alij ſimilia num ſimilia ſint, ambigunt. Quocirca in his omnibus omni ratione efficiendum eſt, ut nomina fabricentur, ut nec ei qui poſcit quæſtionem, num eius quod affertur non ſit ſimilis ratio, hærere liceat: nec ei qui rogat, calumniari, eandem eſſe rationem, quòd multa eorum quorum ſimilis ratio nõ eſt, eodem modo dici uideantur. Cum autem inductione multarum rerum adhibita, non dat alter id de toto genere, tum æquum eſt, ut reſiſtat & refellat, poſtulare. Quòd ſi in aliquibus non doceat hoc modo contingere, non erit æquum rogare, quorum tandem non ſit ſimilis ratio. Primùm enim argumentatio per inductionem tractanda eſt, tum poſtulandum, ut reſiſtatur. Sed poſtulandum eſt, ut occurratur nobis, non in eo ipſo quod proponitur, niſi fortè unum eſt ſolum eius generis. ut duo ſunt tantum modo parium numerorum primus. Debet enim is qui reſiſtit, in alio genere reſiſtere: aut certè dicere, hoc uel illud ſolum eſſe ex eo genere. Quod autem ad

eos atinet, qui in toto genere occurrunt nobis, nec in eodem genere occurrunt, sed in eo quod eodem nomine, sed ambiguo continetur (ueluti habere aliquem nõ suum colorem aut pedẽ, aut manum, quoniam & pictor habeat non suum colorem, & cocus non suum pedem) in his omnibus, diuisione adhibita, interrogare debemus. Nam si ambiguum lateat neque aperiatur, rectè in propositione nobis uidebitur resistere. Quòd si in simili genere, non in ambiguo resistens, nostrum labefactet rogatum, detracto eo in quo resistit nobis, quod reliquum est in toto genere ualere docebimus, dum quod commodum est, effecerimus. Quod in obliuionis uerbo & oblitum esse animaduerti potest. Nõ enim concedunt eum oblitum esse, qui commutatione aliqua artem amiserit, ꝙ casu & interitu eius eam amisit, non obliuione obruit. Quod ergo reliquum est, dempto eo in quo occursum est nobis, commemorari debet. ut si quis remanente re, artẽ amisit, eum oblitum esse. Eodemq; modo de ijs iudicandum est, qui hoc loco nobis occurrunt: Maiori bono maius malum esse contrarium. Proferunt enim ualetudinem, quae cum minus sit bonum quàm firma corporis constitutio, tamen ei maius bonum contrarium est. morbum enim maius malum esse infirma affectione corporis. Ex his etiam id detrahendum est in quo occurritur. eo enim sublato, facilius licebit proponere: ut maiori bono maius malum, contrarium esse, nisi unum alterum unà secum inferat, ut firma corporis affectio ualetudinem. Quod idem faciendum erit nõ solum si quis nobis occurret, sed etiam si non occurret, & tamen id negabit, & abnuet, quòd aliquid tale quideat futurum. Sublato enim eo in quo nobis resistit, dare & cõcedere cogetur id quod reliquum est, ꝙ in eo quod reliquum est, aliquid contineri, quod non sit ita, minime animaduertat. Quod si dare nolit, etiam tum cum petitum est, ut resisteret, certe quo resistat nobis, non habebit. Sunt autem propositiones eiusmodi, quae quadam ex parte falsae sint, quadam ex parte uerae. in quibus eo quod ex parte est sublato, reliquum licebit uerum relinquere. Si uerò multa proponamus, in quibus nobis minime resistat, tum ut concedat omnino, petere debemus. Propositio enim dialectica est, quae magna ex parte rem ita habere declarat, neq; refellitur. Cum autem eadem res &

sine incommodo, & cum incommodo per ratiocinationẽ conclu-
di poteſt, hoc an illo modo efficiatur, nihil ad eum qui neceſſaria
ratione non probabili concludit. is autem qui probabili ratione
utitur, non debet argumentationem tractare per ratiocinationem,
per quam alter incommodo urgeatur. Nam & cùm nullo in-
commodo urgent concludendo, nihil controuerſiæ loci relinquunt: &
cum incommodo urgent, tum niſi ſit euidens & perſpicuũ id fal-
ſum eſſe, alij incommodum id negant eſſe. Itanõ habent quod vo-
lunt ij qui quæſtionem ponunt. Proponẽda autem ſunt ea, quæ ma
gna ex parte ita ſe habent, & refelli aut non poſſunt omnino, aut
certe id facile quaſi prima facie perſpici non poteſt. Cum enim in
rebus quibuſdam non ita eſſe perſpicere nequeunt, tum id quod
propoſitum ſumptumq; eſt, quaſi uerum ſit ſolent concedere. Num-
quam autem quæri debet concluſio: ſin ſecus, cum alter reſiſtet, ra
tiocinatio nunquam ad exitum perduci poterit. Sæpe enim etiam
cum nulla interrogatio & quæſtio ponitur, ſed ut conſequens con
cludatur, id negatur effici: quod cum faciunt illi, certe ab ijs qui
non uident quid ex conceſſis ſequatur, minime reprehendi uiden-
tur. Cum igitur unus rogat neq; id ait effici, alter autẽ negat omni-
no, tum ratiocinationi nihil omnino loci relinqui uidetur. Neq; ue-
ro quicquid de toto genere dicitur, Dialectica propoſitio eſt. ex quo
genere illud eſt, Quid eſt homo? aut hoc, Quot modis bonum di-
citur? Propoſitio enim dialectica eſt, ad quam reſpondere licet, e-
tiam, aut non: quod non licet ad ſuperiores. Ita non eſt dialectica
quæſtio ulla, niſi is qui proponit, eam explicet aut diſtinguat, hoc
modo: An bonum hoc uel illo modo dicatur? Quam quidem quæ-
ſtionem licet uel negare uel concedere. Quocirca intendum eſt, ut
ita, ut dixi, omnes hæ ponãtur quæſtiones. Quin illud etiã par eſt
ab illo requirere, quot ſint bonorum genera, quando explicatione
& diuiſione adhibita à nobis, ille nullo modo concedet. Qui au-
tem unam orationem in multas quæſtiones rogando diſtribuit, is
inſcienter quærit. Nam ſi is qui rogatur, ad rogatum reſpondeat,
profecto ille aut multas quæſtiones ponere, aut ſæpe idem quære-
re uideatur neceſſe eſt. Ita aut rogatur, nihilque agit: aut ratioci-
nationem per quam argumentationem tractet, non habet: quan-

doquidem ex paucis quibuſdam omnis conſtat ratiocinatio. Quòd ſi minus reſpondeat, hic illum coarguere non poteſt, aut certè eum relinquit. Illud autem intelligendum eſt, omnia propoſita quæ argumentis per difficiliter probantur, eadem facilia eſſe ad defendendum. cuius generis ea ſunt quæ & prima ſunt, & ultima ordine naturæ. Nam & prima ac perſpicua certum modũ definitionemque requirunt, & ultima multis concludantur neceſſe eſt ab eo, qui iam inde à perſpicuis & primis continuatam ſeriem argumentorum perſequi uelit. Aliter enim fallaces ac captioſæ argumentationes uidebuntur: præſertim cum aliquid doceri non poſſit nec demonſtrari, niſi à propriis initijs & principijs capto exordio, uſque ad ultima perueniatur. Ac conſtitui explicarique rem definiẽdo nolunt ij qui reſpondent, nec ſi explicemus attendunt. Sed profecto facilis non eſt diſſerendi ratio, niſi quid ſit aut quale id de quo inſtituitur diſputatio, intelligatur. quod in principijs & perſpicuis contingit maximè, quibus cætera probantur, ipſa aliis non poſſunt, definitionéque aperiẽda ſunt & cognoſcenda neceſſariò. Difficilia etiam probatu ea ſunt omnia, quæ principiorum uicinitatem ſequuntur. Neque enim multa ad ea probanda argumenta poſſunt ſuppetere, cùm pauca interiecta ſint inter ipſa & initium, quibus neceſſe eſt conſequentia omnia monſtrari. Definitiones autem eæ ex omnibus euerti poſſunt difficillimè, quæ uerbis eiuſmodi explicatæ ſunt, ut primum dubium ſit, uno modo, an pluribus dicantur: deinde incertum, utrum propriè de re quæ definitur dicantur, an per tranſlationem. Nam quia dubium eſt illud, non perſpicuum, inde nulla argumentorum copia ſuppetit: quia hoc incertum, an per tranſlationem dicantur, non poſſunt refelli. Omnino quæſtio omnis ſi difficilis eſt probatu, uel definitionem requirit, uel in ijs eſt quæ multis modis, aut quæ per tranſlationem dicuntur, aut non longè abeſt à principijs, aut eo certè difficilis eſt, quia nõ eſt prima facie perſpicuũ, quo ſit ex genere eorũ quæ expoſitæ ſunt, id quod in controuerſiam uenit, affertq; dubitationem. Nam ſi quo ex genere ſit intelligatur, illud etiam intelligitur, aut definitione explicandum id eſſe, aut diuiſionem adhibendam, aut definiendas eſſe medias propoſitiones, quibus ultimæ probantur.

Pleraq; etiam propoſita, niſi rectè tradita & explicata definitione, neque diſputari facilè, neq; probari argumentando poſſunt. quo ex genere illud eſt. Sitne unum uni contrarium, an multa? Quòd ſi contraria definiantur, certè illud facile erit explicare. Sint, nécne ſint plura eorundem contraria. Quod eodem modo iudicandum eſt de iis quæ definitionem requirunt. Atque etiam in mathematicis uidentur quædã non facilè deſcribi poſſe prætermiſſione definitionis. quale eſt illud, Eam lineam quæ ad latus planum ſecat, ſimili ratione & lineam ſecare & locum: quod definitione adhibita facilè intelligitur, quoniam & loco & lineæ eadem reſpondet, quaſi ex altera parte duiſio: quæ quidem analogi definitio eſt. Omnino prima elementa & initia, definitionibus expoſita, ut quid ſit linea, quid orbis, facilè probari demonſtrariq; poſſunt: uerum ad ſingula eorum probanda non multis argumentis uti poſſumus, propterea quòd non multa ſunt in medio eorum collocata. Definitionibus autem initiorum prætermiſſis uix, aut ne uix quidẽ probari poſſunt. Quod idem fit in iis principiis quæ diſſerendo adhibentur. Hoc igitur intelligendum eſt, cum propoſitum aliquod difficile eſt probatu, id aliqua de cauſa earum quas expoſui, euenire. Cum autem propoſitio & enunciatio difficiliorem habebit probationem, quàm propoſitum, dubitare licèat, ſint nécne ſint probandæ. Nam ſi eas non probet, ſed iis etiam ad rem propoſitam concludendam uti uelit, maius ſibi quidem opus quàm quod initio præſcripſerit. Sin eas probet, iis certè quæ minus ualent ad faciendam fidem alter adducetur ut credat. Ac ſi quæſtio difficilior non reddetur, proponẽda eſt: ſi nõ dubiis & perſpicuis dubia cõcludenda erunt, non eſt probanda. Aut ei qui ſe dat in diſciplinam ponenda non eſt, niſi ſit notior: ei autem qui exercitationis gratia diſputat, ponenda, ſi modo uera eſſe uideatur. Ex quo perſpicuum eſt, non eodem modo ab eo qui probabili ratione, & eo qui neceſſaria includit, propoſitiones eſſe afferendas. Quemadmodum ponenda & diſponenda ſit quæſtio, ſatis ferè dictum eſt.

Cap. III.

Nunc de ratione reſpondendi ita diſſeremus, ſi antè quod eius ſit officium, qui & rectè poſcit, & rectè ponit quæſtionem, dixe-

rimus. Est autem eius qui ponit quæstionem, ita argumentationem tractare, ut cum quicum disputet, absurdissima quæ ex proposito efficiuntur necessariò, cogat concedere. Eius uerò qui quæstionẽ posit, dare operam, ne quod incommodum sua culpa, sed ex proposito sequi efficiq; uideatur, nec quicquam quod sit contra opinionem omnium. Aliter enim peccatur, cum quis proponit primus quod non debet, aliter cum eius quod proponitur ea uis & natura est, ut defendi nullo modo queat. Non sunt autem certa neq; constituta adhuc à quoquam officia eorum, qui exercitationis & periculi faciendi gratia disputant. Neq; enim idem propositum est doctoribus aut discipulis, quod ijs qui certandi studio disputant, neq; idem his ipsis & ijs quorum ad cognitionem & scientiam omnis dirigitur exercitatio. Nam & discipulis ea semper tradenda sunt quæ probantur omnibus: quoniam nemo eò operam confert, ut falsa doceat: & eorum qui certandi studio disputant, is qui quæstionem ponit semper aliquid facere uideri debet, & is quicum disputat nulla in re illi concedere. Quoniam autem in conuentu & congressu dialecticorum, ijs qui non certandi studio, sed uel tentandi uel cognitionis gratia inter se disserunt, non est adhuc à quoquam, ut dixi, expositum & traditum, quid inuestigare, quid dare aut non dare oporteat eum qui posit quæstionem, ut gnauiter aut non gnauiter ac præclare decreta sua defendat: nos hoc loco instituimus dicere. Qui igitur respondendi munere fungitur, is consultationem defendat necesse est, uel probabilem uel non probabilem, uel neutram: ita tamen, ut aut probetur, aut non probetur omnino uel cum adiunctione, ut alicui uel eidem, uel alij. Quo autem modo probabilis, uel non probabilis sit, nihil interest: quandoquidem idem genus retinendum erit præclarè respondẽdi ad rogatum, aut dandi aut non dandi rogatum. Ac non probabile quidẽ si sit propositum, probabilem: sin probabile, non probabilem necesse est conclusionem effici. Contrarium enim propositi semper concludit is qui interrogat. Quòd si id de quo agitur sit eiusmodi, ut nec probetur, nec improbetur, eiusdem generis efficietur conclusio. Quoniam autem is qui scite ratiocinatur & concludit, rebus non dubijs & perspicuis id quod dubium est aperit & ostendit, pro-

Duo sunt respondentis vitia, unum concedere alij quid dicge sequitur ex ea absurda, alterum sine ulla opera de fendendi ab eo quod propositum, quod tueri non possit.

Dis putatio propter ea unius cuiusq; finales quæ agit, interdum utrq; petunt aliquem, interdum neutrum, interdum omnino non hoc tempore, interdum vt velit nemo ea. mg. qui finis est proprius. mg. obscura nimis et non satis respondentia officia, quæ referenda sunt.

Ita ergo cum hic dixerit probabilem, mihi pro probabilem et medium tenente?

Vt quod omnino probari non potest dicendi esse non oportere, nisi propter aliquid ad probabile reuocamus.

fectò id de quo quæritur non ſit probabile omnino, non debet is qui poſcit quæſtionem, neq; id dare quod non probetur omnino, neque id quod illud quidem probetur, ſed minus quàm concluſio: quippe cum propoſitum non, ſi probabile ſit, concluſio probabilis ſit futura. Ita ſit, ut ea quæ ſumuntur, omnia probabilia eſſe debeãt, ac magis probabilia quàm id de quo quæritur: ſi quidem magis perſpicuis minus probabilia uelit concludere. Ita ſi non ſit ex eo genere id quod quæritur, non id debet qui reſpondet concedere. Sin autem probabile omnino ſit propoſitum, improbabilis etiam omnino concluſio erit. Itaq; danda erunt quæ probantur omnia, & eorum quæ non probantur, ſiqua magis probabilia ſunt concluſione: ſic enim ſatis abunde diſputatum fuiſſe uidebitur. Quod idem faciendum erit, ſi nec minus ſit probabilis, nec probabilis quæſtio. Sic enim & quæ probantur, danda ſunt omnia, & quæ non probantur, ſi qua magis probabilia, quàm concluſio erunt. Sic enim fiet, ut probetur magis oratio. Ac ſi id de quo agitur omnino probabile ſit aut non probabile, tum cum ijs comparandum erit, quæ omnino probantur. Sin autem non omnino probabile, aut non probabile, ſed ei modò qui reſpondet, tum ijs quæ ei probantur aut minus probantur iudicare debet quid concedendum aut non concedendum eſſe uideatur. Quòd ſi alterius ſententiam defendat is qui reſpondet, certè eius mentem & ſententiam ſpectare debebit, ut quid concedendum ſit aut negandum, intelligat. Itaq; qui alienas ſententias introducunt, ut bonum & malum eſſe idem, ut placet Heraclito, ij non dant in eodem ſimul non ineſſe contraria. non quòd nõ probetur hoc eis, ſed quòd Heraclitiſententia ita dicendum ſit. Quod etiam ij faciunt, qui alij ab alijs propoſita accipiunt. Exquirunt enim illi, quid ſit reſponſurus is, qui rem proponit. Hoc igitur perſpicuum eſt, quæ exquirere is debeat qui reſpondet, ſiue omnino probabile, ſiue alicui ſit id quod quæritur. Quando autem neceſſe eſt omne rogatum aut probabile eſſe, aut non probabile, aut neutrum, & uel ad concluſionem efficiendam ualere uel non ualere, rogatum: ſi probetur, neq; ad concluſionem efficiẽdam ualeat id & dare, & probabile dicere debemus. Eo enim poſito & conceſſo, propoſitum primum non euer-

Argumenta non debet reſpondens dimittere quæ non ſint probabilia quare ſhone.

idem gra cegitũ tradit in quæſtionẽ neutra

Eorũ quæ probabilia ſunt quædam ſimpliciter probabilia ſunt, quædam ijſ: in his ſunt argumenta quæ reſpondenti probent quæ modo qui reſpondet et alteri ejus mens et ejus non eſt dare reſponſa debet.

Cum regulæ monent ut ſimpliciter congrue dispoſitis reſpondentia, intelligendo et ratiocinando Docet quomodo utrunq; modũ ſe reſpondens præſtare debet. imprimis quæ ad interrogationẽ

tur. Si autem neq; probetur ipſum, neq; ad concluſionem efficiẽdam ualeat, id quidem dandum eſt, ſed ita tamen, ut non probari ſignificemus uitandæ amentiæ gratia. Si uerò & probabile ſit, & ad rem pertineat, reſpondendum erit id quidem uideri & probari: ſed propoſitum adeo finitimum eſſe, ut eo conceſſo, propoſitum tollatur neceſſariò. Si ad concluſionem efficẽdam ualeat, & admodum ſit improbabile, reſpondendum erit, concluſionem eo poſito & conceſſo effici, ſed ſtultum id eſſe quod efferatur. Cũ autem nec probabile quid, nec minus probabile rogabitur, tum ſi ad concluſionem efficiendam nihil ualeat, id dandum erit nulla facta diſtinctione: ſin ualeat, exponendum eſt, eo poſito, ſublatum iri id de quo agatur. Sic enim & eo qui poſcit quæſtionem, nihil eius culpa futurum eſt, ſi quid concedere & dare debeat proudebit: & is qui quæſtionem ponit, concluſionem efficiet, cum et ea dabuntur omnia quæ magis quàm concluſio probentur. Qui autem inſtituunt argumentationem tractare per ratiocinationem, ſumptis iis quæ minus quàm concluſio, approbantur, iis quoniam inſcienter ratiocinantur, quæ rogant, dari conædq; non debent. Eodem modo eis occurrendum erit, cum res dubias & obſcuras, & quæ multis modis dicuntur, afferent. Nam quoniam et qui poſcit quæſtionem, ſi minus intelligat, licet dicere, Non intelligo: & quod multis modis dicitur, non neceſſariò id aut concedere aut negare debet: profecto ſi quid afferatur quod obſcurum ſit, ſine ulla dubitatione & mora ſe id non intelligere fatebitur. Sæpe enim ex eo quod dant & concedunt ij quibus obſcura nec aperta quæſtio ponitur, abſurdum aliquid inciditur. Cum autem cognitum apertumq; erit id quod multis modis dicitur, ſi omni ex parte & omnino uerum ſit aut falſum quod affertur, id omnino concedi negariue debebit: ſin quadam ex parte falſum ſit, & quadam ex parte uerum, id ambiguè dici, & in illo uerè & in hoc falſò dici indicabit. Nam ſi id poſterius diſtinguat, dubium erit, an in prima diſputatione ambiguũ perſpexerit. Quòd ſi ambiguum uerbum non attendat, idq; tum cum alterius habet rationẽ, concedat: ſi ad alterum impellatur, fateri debet ſe id conceſſiſſe, cum non ipſum illud ad quod uocatur, ſed alterum ipſe ſpectaret.

Respondens interrogatio in trium modorum genere ſit, aliquo ſpectandi eſt ſitne recitationis aut alterius alicuius: deliberatiuæ occaſione neq; ſumendæ, neq; ſpectandæ, neq; concedendæ, neq; negandæ, neq; diſtinguendæ.

Argumenta. Concluſione non magis dubia concedi non debent, dubia nanq; magis dubijs non probantur. ut nunc etiã

Ad confeſſionem obmutiſcit nihil refert aut occaſione problematis obſcuri obſcuro ordine faciendus eſt ſitis

Si quis primi generis hominem non animaduerterit, uti in deputationis negotio ſibi ſcire ſit ad momenti argumentationẽ ſe remittat ſimplex, an non in eo ſenſu receperit.

& attendere. Cum enim plura eidem nomini & orationi ſubiecta ſunt, tum facilè exiſtit controuerſia. Sim rogatum & planum ſit & ſimplex, aut etiam, aut non, reſpondendum eſt. Quoniámque omnis propoſitio quæ ualet ad concluſionem efficiendam, aut aliqua earum eſt ex quibus ratiocinatio conficitur, aut ad aliquam earum refertur, (perſpicuum eſt autem cum alterius probandæ gratia aſſumitur eo ſumi quòd multa ſimilia requirantur, quippè cùm ferè per inductionem uel ſimilitudinem id quod de toto genere & omnino dicitur, concludatur) ſingula omnia concedẽda ſunt ſi uera ſint & probabilia, uniuerſa tamen refelli debent. Impedire enim curſum orationis, niſi reſiſtas uerè, aut ſaltem uideare, hoc eſt iniquum ſe in diſputando difficilem q; præbere. Ita ſi multa ſimilia exiſtant, neq; det in toto genere dicã, tũ cum refellere nequeat, profectò difficilem ſe proteruumq; præbebit. Iam ſi non habeat contra argumentum ſumere ad refellendum, tum multo etiam magis difficilis proteruúſque uidebitur. Quanquam ne hoc quidem ſatis eſt. Multæ enim rationes extant, ſententijs omnium contrariæ, quarum difficilis eſt explicatio. cuius generis eſt Zenonis ratio, qua tollit motum, & ſtadij tranſiectionem: nec uerò propterea eorum contraria minus defendi concediq; debent. Ergo ſi quis nec contrà dicere poſſit, nec reſiſtere, & tamen non concedat, is profecto iniquum ſe præbebit in diſputando. eſt enim in diſputationibus iniquitas & proteruia, reſponſio quæ præter modos quos expoſuimus, uim habet ad interimendam tollendámq; concluſionem. Defendere autem & propoſitum & definitionem ita par eſt, ſi antè argumẽta ipſi in nos quaſi aduerſariorum tela iaciamus. Quibus enim rationibus infirmant noſtra decreta ij qui ponunt quæſtionem, iis ipſis reſiſtere debemus. Propoſitum autem non probabile timidè defendendum eſt. Multis autem modis non probabile eſſe poteſt. Nam & id non probabile eſt ex quo efficitur, ut incommoda, & abſurda quædam fateamur. ut ſi quis uel omnia, uel nihil moueri dicat, & ea omnia quæ deterior ſtatus & conſtitutio ſequi ſolet, & quæ hominum uoluntatibus repugnant. quale illud eſt, Voluptas eſt bonum: & facere quàm accipere præſtat iniuriã. Non enim quaſi diſputationis gratia defendat, ſed tãquam ea di-

tat quæ probet & sentiat, ita eum oderunt. Argumenta autẽ quibus falsum concluditur, dissoluenda sunt, infirmando euertendoq; eo, ex quo falsum effectum est. Neq; enim quouis sublato argumentum explicatur, ne si falsum quidem sit id quod sit euersum. Multa enim falsa in argumentatione contineri possunt. ut si quis sumat eũ qui sedeat scribere, & Socratem sedere: ex his efficitur, scribere Socratem. Euersa igitur hac enunciatione, Socrates sedet, non tamen dissoluta & explicata argumentatio est. Et quanquam falsa enunciatio est, non tamen falsa est oratio. Si quis enim sedeat, neq; scribat, nõ iam in hac tali causa hæc ipsa accommodata explicatio est. Nõ igitur hoc refellendum est, sed illud, eum qui sedeat scribere, cùm præsertim non omnis scribat qui sedet. Ita fit ut dissoluat argumentum is qui falsi causam tollit, & explicationem intelligit is qui causam argumẽtationis cognouerit, quemadmodum in ijs quæ falsò & uitiosè describuntur, cõtingit. Neq; enim satis est resistere, etiam si falsum sit quod refellitur, sed etiam cur falsum sit docendum est. Sic enim utrum occurrendo ratione & consilio ductus nẽne sit, intelligetur. Cap. IIII.

Impediri autem argumentatio potest ne concludatur, quatuor modis. Primum id ex quo falsum est, refellendo. Secundo, occurrendo ei qui quæstionem ponit. Sæpe enim non explicato & dissoluto argumento, tamen is qui rogat, progredi non potest longius. Tertio refellendo rogatum. Fit enim interdum, ut ex ijs quæ quæruntur nõ quod uolumus cõsequamur, propterea quòd uitiosè quæstio ponitur: quibusdam autem positis & concessis efficiatur conclusio. Ac si ultra progredi is qui rogat non potest, occursum erit roganti: sin potest, rogato. Quartum genus resistendi, & deterrimum id est, quod ad tempus refertur. Nonnulli enim in refellẽdo ea afferunt quæ ad differendum plus temporis desyderant, quàm disputandi consuetudo. Ac resistendi quidem quatuor, ut dixi, genera sunt. Sed prima una ex omnibus explicatio est; cætera impedimenta sunt quædam conclusionum. Reprehensio autem argumentationis non eadem ex eius natura & ex interrogandi ratione nascitur. ferè enim fit culpa eorum qui rogantur, ut non rectè tractetur argumentatio, quòd non concedant ea quæ magnam

facultatem suggerant ad id efficiendum quod quæritur. Neq; enim in alterutro solum positum est, ut communis res rectè ad finẽ existimẽtur, neq; perducatur. Quapropter interdum qui aliquid respondet, refellendus est necessariò, non ipsum propositum: tum denique cum is quæ quæstionem posit instructus calumnijs, paratus uenit ad contradicẽdum. Ita iniquos se præbentes, disputationes non dialecticas, sed concertationũ plenas instituunt & inuehunt. Et quoniam exercitationis approbationisq; causa, non eruditionis, hæc tales disputationes comparatæ sunt, profectò non modo uera, sed etiam falsa concludenda sunt: nec ex ueris semper, sed interdum etiam ex falsis. Nam & plerunq; uero posito, is qui contra disputat, refellere debet, ut sint proponenda falsa: & falsum quod positum est, interdum falsis euerti tollique debet: cum præsertim nihil prohibeat falsa alicui magis q̃ uera probari. Ita si ex ijs quæ illi probantur progrediatur argumentatio, facilius assentietur, nõ aduuabitur. Sed omnes debent, qui aliò disputationem rectè traducere & trahere uolunt, ut geometra geometricè, sic dialecticè, non pugnaciter traducere. siue falsum, siue uerum sit id quod concluditur. Quæ autem sint dialecticæ ratiocinationes suprà expositum est. Vt autem in rebus usuuenit, ut socius iniquus & sceleratus sit is qui rem communem impedit: sic in disputationibus in quibus etiam commune quiddam propositum est utriq; præter quàm ijs qui certandi studio disputant. Neq; enim utriq; eorum licet eandem figem consequi, præsertim cum plures uno uincere non possint. Vtrum autem in respondendo, an in rogando, id efficiant nihil interest. Nam & qui certandi studio rogat, uitiose & præposterè disserit: & qui respondendo non concedit neq; dat quod uidetur probabile, neq; inducit in animũ audire quid tandem uelit is qui ponit quæstionem. Ex quo perspicuum est, non eodem modo argumentationem, si per se consyderetur, reprehẽdendam esse, & eum qui eam rogando tractat. Nihil enim prohibet, uitiosam argumentationem esse, cum interim is qui quæstionem ponit, quàm poterit accommodatissimè, cum eo qui respondet disputabit. Nam si res sit cum difficilibus & proterus, nõ potest profectò statim quas quisque uelit, sed quas possit, tractare per ratiocinationem argu-

mentationes. Quoniam autem incertum est, quando contraria homines fiomunt, & quando id quod principio sumptum est, (sæpe enim ipsi secum & soli cum aliquid loquuntur, repugnantia dicunt, negatóque eo quod prius est, concedunt posterius. Itaq; cum rogantur, sæpe repugnantia, & quod primo loco propositum est concedunt) eo uitiosas argumentationes necesse est effici. Culpa est ista eorum qui respondent, qui quædam non concedunt, alia eiusdem generis concedunt. Ex quo etiam perspicuum est, non eodem modo refellendos esse eos qui quæstionem ponunt, & ipsam argumentationem. Argumentatio autem quinque modis reprehendi solet. Primo, cum ex ijs quæ rogata sunt & quæsita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rem pertineat, quòd falsa sint, uel non probabilia omnia, aut certè plurima eorum, ex quibus conclusio effiatur: & quòd nec detractis quibusdam, nec additis, nec alijs detractis, alijs additis efficitur conclusio. Secundo, si tractetur per ratiocinationem, quæ ad rem non pertineat, ex ijs argumentatio, & ita ut supra dictum est. Tertiò, si additis quibusdam conficiatur ratiocinatio, sed quæ deteriora sint quàm quæ rogata sunt, minusq; probabilia conclusione. Quartò, si detractis quibusdam, idem contingat. Interdum enim plura sumuntur quàm necesse est, ut non ex eo quia hæc concessa sunt efficiatur conclusio. Postremo si ex minus probabilibus, & credibilibus efficiatur, quàm sit conclusio: aut si ex ueris, sed quæ difficilius & maiore negotio quàm id quod quæritur, ostendi possint. Neq; uero id postulandum est, ut omnes quæ de proposito instituuntur, æquè probabiles sint ratiocinationes, & æquè ualeant ad faciendam fidem. Eorum enim quæ exquiruntur partim prima facie faciliora sunt natura sua, partim difficiliora: ut si quibuscunque probabilibus possint concludentur, rectè concluſa uideantur. Perspicuum est igitur non eodem modo argumentationem refellendam esse, cum ad quæstionem refertur, & cum per se exquiritur. Nihil enim prohibet argumentationem per se uitiosam esse, quæ si ad quæstionem referatur, uera erit: uidissimq; uera per se consyderata, cum quæstione collata, uitiosa esse potest: cum facile est ex multis probabilibus & ueris esse conclusionem. Fit autem interdum, ut argumentatio etiam

quæ concludit, ea quæ non concludit sit deterior, cum illa ex ijs quæ minus probantur concludit, nec ex eo genere quæstio est: hæc autem talia requirit, quæ probabilia & uera sint, nec ex ijs quæ assumpta sunt, argumentatio est. Neq; uerò ij qui ex falsis uerum concludunt, iure reprehendi possunt, cum præsertim & necesse sit semper falsum ex falsis, & liceat interdum uerum ex falsis concludi. quod ex ijs libris quos de iudicio scripsi, perspici potest. Ea autem argumentatio quæ exposita est, alicuius rei demonstratio erit, si qua sit alia propositio quæ cum conclusione nullam habeat coniunctionem, ex ea non efficietur conclusio: Sin speciem præ se ferat coniunctionis, fallax erit conclusio, non necessaria. Est etiam φιλοσόφημα, ratiocinatio necessaria. Epicherema autem ratiocinatio probabilis. Sophisma autem ratiocinatio pugnax. ἀπόρημα ratio in utranq; partem disserendi. Quòd si utraq; propositione probabili aliquid ostendatur, neq; æquè probetur, nihil prohibet id quod demonstratum est, magis quàm utranque probari. At si una sit probabilis, altera neutro modo: aut si hæc probetur, illa nõ probetur: si æquè, tũ æquè, & nõ æqualiter quod demonstratione concluditur, probabitur: sin altera magis probetur, magis etiam probabitur. Atque etiam in tractandis argumẽtationibus per ratiocinationem peccatur, cum aliquid pluribus ostenditur, quod paucioribus potest, quæ etiam in argumentatione reperiuntur. Cuius generis illud est quod sumitur ad probandum, opinionem aliam alia uerius dici opinionem. Si quis uelit & poscat hanc enunciationem, Ipsæ res singulæ sunt maximè: Sunt autem res opinabiles ipsum quod uerè est: Sunt igitur illæ res quæ ipsæ sunt, aliquibus uerius. Quod autem ex eo nominatur quod magis & uerius est, ipsum magis est, & uera est etiam ipsa opinio, quæ quibusdam certior est. Atqui hæc duo placuerunt, & ipsam opinionem ueram esse, & ipsas res singulas esse maximè. Ita ea opinio quæ uerissima est, certior erit. Sed quod utium in hac est ratiocinatione? An ob eam causam quòd facit ut causa ex qua ratiocinatio conficitur ignoretur? Argumentatio autem perspicua est uno modo, qui maximè in populi ore uersatur, cum ita concluſa est, ut iam nulla sit opus interrogatione. Altero, qui etiam crebris usur-

patur ſermonibus, cùm ſumpta ſint ea, ex quibus eſſe neceſſe eſt quod concluditur, ſint autem ea ex alijs concluſionibus collecta. præterea ſi quid prætermiſſum ſit quod ualde ſit probabile. Falſa autem dicitur quatuor modis: & cum uidetur concludere neque concludit, quod uocatur concluſio & ratiocinatio ad concertationes ſpectans: & cum efficit illa quidem aliquid, ſed quod minus ad rem pertineat: quod ijs contingit maximè, quibus incommodo alij urgentur: aut aliquid concludit, quod ad id quod agitur pertinet, ſed non propria & commodataque ratione, id eſt, ſi ea quæ non eſt medicinæ propria, uideatur medicinæ eſſe: aut geometrarum, quæ non eſt: aut dialecticorum quæ non eſt, ſiue uerum, ſiue falſum ſit quod efficitur. Alio modo falſa eſt argumentatio, cum ex falſis concludit. cuius generis erit alia falſa, alia uera concluſio. Nam & falſum ſemper ex falſis, & uerum interdum ex falſis, ut ſuprà dixi, concluditur. Ac oratio quidem quòd falſa ſit, culpa eſt eius qui argumentationem tractat potius, quàm argumentationis. Nec uerò culpa eſt ſemper diſputantis, ſed tum denique cum falſam ſe aliquam argumentatione tractaſſe ignorat. quandoquidem falſam orationem & propoſitionem per ſe quidem magis quàm multas ueras approbamus, dum ijs quæ maximè probantur, aliquid eorum quæ uera ſunt ipſa refellit. (Nam cum ſit eiuſmodi, tamen uerorum neceſſaria concluſio eſt,) quippe cum aliquid eorum quæ poſita ſunt, abeſſe debeat omnino, ut id demonſtretur. Si uerò falſis & ualde abſurdis uerum concludat argumentatio, multo certe deterior ijs futura eſt quæ falſum concludunt. Cuius generis argumentatio, etiam falſum concludere poteſt. Perſpicuum eſt igitur primum uidendum eſſe, an concludat argumentatio: deinde, uerúmne an falſum: tum ex quibus. Nam ſi ex falſis, ſed quæ probabilia ſint, dialectica erit: ſin ex ueris, ſed quæ non probentur, uitioſa: ſi & falſa & quæ ualde improbentur, profectò uitioſa erit aut omnino, aut in re de qua agitur. Quemadmodum autem is qui quæſtionem ponit, id quod initio propoſitum eſt, & contraria petat, ad ueritatem expoſitum eſt in ijs libris quos de iudicio ſcripſimus, quemadmodum ad opinionem nunc dicendum eſt. Petendi autem id quod initio dictum

est, quinque sunt genera. Primum & clarissimum, si quis id petat, quod egrt probatione: quod quidem in eadem re non facile ignoratur: synonymis autem iisq; omnibus quorum nomen & definitio idem declarant, magis. Alterum, cum id quod sigillatim demonstrari debet, omnino & totum aliquis petit. ut si quis probãs, contrariorum quæ aduersa dicuntur unam esse artem, petat, contrariorum omnino unã esse, uidetur enim quod per se probari debeat, id unà cum alijs pluribus petere. Tertium, si quis sigillatim petat, quod propositum est ad demonstrandum omnino. ut si omnium aduersorum esse propositum sit, aliquorum petat. Nam uidetur hic etiam quod cum multis erat docendum, id petere per se ac separatim. Rursus, si quis adhibita diuisione, id de quo agitur petat. ut si demonstrandum sit, medicinam esse salubrium & contrariorum, separatim petat utrunq; : aut si quis alterum petat eorum, quorum alia alijs consequuntur necessariò. ut latus cum diametro componi non posse, cum probandũ sit, diametrum cum latere posse. Contraria etiã tot modis, quot ea quæ initio dicta sunt petuntur. Primum, si contraria petat, aientia & negantia. Secundo, si contraria ex oppositione, ut bonum & malum esse idẽ. Tertio, si quis omnino & totum sumpserit, & in parte petat quod repugnat. ut si quis hoc sumpto, aduersorum unam esse artem, petat salubrium & insalubrium aliam artem: aut si hoc posteriore petito, de toto genere repugnantiam sumat. Rursus, si quis contrarium petat eius, quod ex positis & concessis efficitur necessariò. Item si quis contraria ipsa non sumat, duo autem petat eiusmodi, ex quibus repugnantia sequetur. Sumere autem contraria & petere id quod initio positum est, hoc differunt, quòd huius error in conclusione incidit. (illud enim spectantes peti id dicimus quod initio positum est) contraria autem in propositionibus cernũtur, quòd inter se quodam modo affectæ sunt. Vt autem exercitatio & meditatio in argumentationibus eiusmodi paretur, primũ assuescendum est argumentationes conuertere. Sic enim maior nobis ad disputandum argumentorum suppetet copia, & in paucis multas argumentationes tenebimus. Conuertere enim est, unum eorum quæ data sunt refellere, commutata cum reliquis interro-

gationibus concluſione. Nam ſi tollatur concluſio, una aliqua propoſitio tollatur neceſſe eſt: ſi quidem poſitis iis omnibus, neceſſe ſit concluſionem effici. Ad omne uero propoſitum multum ualet, in hanc, an illam partem argumentum firmum ſit uidere, & mutatis explicatione, illico quæſtionem ponere. Sic enim fiet, ut ſimul & in quærendo, & in reſpondendo exercitati ſimus, ſi nemo alius ſit quo cum diſputemus conferamuſq; hæc ipſa: at certe nobis uicißim per nos & nobiſcum licebit, qua exercitatione ad omnem quæſtionem argumenta deligemus. Hoc enim & ad cogendum, & ad refellendum multum ualet, cum alicui magna argumentorum copia in utranque partem diſſerendi ſuppetit. Nam ad contrarias partes fiet tutior: poſſéq; antè perſpicere, & perſpexiſſe, quid utranque quæſtionem & cauſam ſequatur, non paruum adiumentum adfert ad cognitionem philoſophiæq; rationem. Relinquetur enim, ut eorum recte alterum ſequamur. Sed ad id efficiendum ingenio opus eſt: uerumq; ingenium & indoles in eo eſt, ut poſſis uerum recte ſequi, & declinare falſum: quod quidem ij quibus acumen ingenij & indolem natura largita eſt, præclarè efficere poſſunt. Cum enim amant & oderunt, quod affertur & proponitur, uere de eo quod præſtantiſſimum eſt, iudicant. Cum uero ad quæſtiones, quæ ſæpiſſime in diſputationem uadunt, parati & inſtructi argumentorum copia uenire debemus, tum maximè ad eas quibus capita prima propoſita & quæſtiones generales diſputantur. quoniam in his ferè ij qui reſpondent non habent quod dicant. Iam definitionum nobis magna uis ſuppetere debet, eáſque in promptu habere debemus maxime, quibus ea quæ probantur & prima & perſpicua declarantur, cum præſertim ex iis ratiocinationes conſtent. Danda eſt etiam opera, ut ea in quæ alia argumenta incurrunt teneamus. Vt enim in Geometria utile eſt elementa & initia exercitatione parata & meditata habere: & in numerorum ratione, prima quaſi capita in promptu habere, magnáq; in hoc ipſo uis eſt, ut alium etiam numerum multiplicatum cognoſcant: ſic in argumentationibus principia tenere, & propoſitiones in ore habere. Quemadmodum enim in ea parte in qua memoriæ ſedes eſt, loca collocati & diſpoſiti, ſtatim faciunt ut re-

Datum eſt præceptum ut ſecum in omnem partem uerſet quæſtionem qui obijcit, & ad ſol. antequam ad eum uenire poſſit.

Argumentorum copia ducit, deducit quo uult, urget, premit, ſolum cingit, uelut obſeſſum cingit, ut aliquo exitu.

Ille onerat in omniſcientia omnium rerum, ut ea diligamus, & quæ minus obſcura ſunt.

Argumentorum copia cognita maxime quæ ad quæſtiones generaliſſimas referuntur. Eorum ſiquidem maxime uſus in cauſis quæſtionibus.

Definitiones res maximè illuſtrant & principia cuiuſcunque diſciplinæ confirmant, proinde illis abunde inſiſtere debemus. Et ex iis ſæpe multa probabiliter colligi.

Quæ ſæpius in diſputationem ueniunt memoriæ mandanda.

deant res nobis in memoriam: ita hæc ipsa magnam nobis ad differendum copiam suggerent, quòd loci ipsi certi sint, quos spectemus. Sed locus communis potius quàm ratiocinatio, memoriæ mandandus est, quippe cum difficile sit, mediocrem principiorum & propositorum uim ac numerum suppetere. Præterea argumentum unum in multa distribuere, assuescendum est nobis: ita tamen, ut id obscurissime facere uideamur. Quod ita fiet, si quis longissime aberret à uicinitate eorum de quibus agitur. Ea autem argumenta in hoc genere plurimum ualebunt, quæ de toto genere id maxime efficere possunt. Cuius generis illud est, Non esse unam multarum rerum artem. Eadem enim ratio est eorum quæ cum aliquo conferuntur, & contrariorum quæ aduersa dicuntur, & coniugatorum. Atque etiam ad uniuersi generis quæstionem reuocari debet disputatio, etiam si in parte sit tractata. Sic enim ex una multas etiam facere licebit. Quod explicari in arte Rhetorica de enthymematibus eodem modo iudicandum est. Idemq; conferre se sæpissimè ad uniuersi generis quæstionem debet, ex qua conclusionem eliciat. Videndum est etiam semper, ut de pluribus rebus communibus tractetur oratio. Omnis enim quæ de parte, etiam de uniuerso genere exponetur, inésque in priuata & singulari causa uniuersi generis expositio & demonstratio. quòd sine uniuersi generis locis nihil concludi potest. Vsus autem argumentationum earum quæ per inductionem tractantur, ad adolescentes & ignaros: earum quæ per ratiocinationẽ, ad peritos transferri accõmodarique debet. Enitendúmque est, ut ab ijs qui argumentationes per ratiocinationem tractare possunt, locos & propositiones: ab ijs qui per inductionem, similitudinum collationes comparationésque accipiamus. Sunt enim utrique in hoc genere exercitati. Omnino is qui exercitationis gratia disputat, conari debet, uel ratiocinationem de re aliqua afferre, uel explicationem, uel propositionem, uel argumento resistere, siue quis rectè ponat quæstionem, siue non rectè ipse, aut alius, & qua de causa utrumque ipsi efficiant. Ex his enim hæc tota ratio & facultas constat: exercitatio autem facultatis gratia suscipitur, eius præsertim, quæ in proponendo aliquid, & resistendo argumentis cernitur. Dialecticus

enim instructus paratúsque est & ad proponendum quid, & ad resistendum. Est autem proponere unum facere ex multis. quando quidem unum omnino sumi debet ad id de quo agitur: resistere uerò, multa ex uno. aut enim distinguit, aut euertit, cum ex ijs quæ proposita sunt, hoc concedit, illud non concedit. Quoniam autem uitiosæ & iniquæ disputationes cum quibusdam futuræ sunt necessariò, nec cum quouis disputationes instituere, nec quemlibet in societatem exercitationis recipere debemus. Itaque consuetudo eruitanda est, qui hoc unum agit, hoc conatur, ut se ostentet in disputando. Et quanquam æquum est omnino disputare, tamen non semper decet. Quocirca non temerè cum quibusuis exercitationis causa considendum est. hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ contentiones, concertationésque nascuntur. Neque enim fieri potest, ut qui unum in locum discendi, exercendæq; artis gratia conueniunt, sine concertationibus disputare desinant. Atque ut finem dicendi faciam, parata & expedita argumenta nobis esse debent ad eius modi quæstiones, quorum quo minor copia suppetet, eo ad plura ualebunt. quo ex genere sunt & ea quæ per uniuersi generis quæstionem fusa sunt, & ea quorum ex tempore dissicilior suppeditatio & inuentio est.

ARISTOTELIS DE REPREHENSIONIBUS fallacibus & captiosis Liber, Ioachimo Perionio Benedictino Cormœriacæno interprete. Cap. I.

E reprehensionibus fallacibus, iisque quæ reprehensionis speciem præ se ferunt, quum captiones sint, non reprehensiones, hoc ego sermone dicere instituí. In quo à primis & elementis, naturæ ordinem secutus, ordiar. At illud quidem perspicuum est, alias esse ratiocinationes, quæ uerè proprièque dicantur: alias, quæ illarum speciem & similitudinem imitentur. Quod quidem ut in cæteris rebus sic in sermonibus propter similitudinem solet contingere. Vt enim in alijs hominibus uera corporis constitutio inest, in alijs eius imago ac species, quòd ordinis sui more se ipsi instant & comparant, quorum illis elegantem ho-

neſtámque faciem forma, his fucus largiatur: ſic in rebus inanimis contingit, quarum partim argentum ſunt reuera, partim aurum: da liæ non propriè uerèque dicuntur, iudicio tamen ſenſus uidentur. qualia ſunt lithargyrina & ſtannea, quæ argentea: & felle infecta, quæ aurea uidentur. Eadem eſt ratio ratiocinationis & reprehenſionis, quarum alia uerè dicitur, alia non: ſed quædam illius, quod ignaros decipiat, ſpecies ac ſimulatio. Imperiti enim res uelut de longinquo proſpiciũt. Ratiocinatio enim eſt ex nõnullis, quibus poſitis, aliquid aliud præter ea quæ poſita ſunt, ex his ipſis neceſſariò efficitur. Reprehenſio autem ratiocinatio eſt cum oratione contraria concluſionis. Aliæ autem id non efficiunt, & tamen efficere uidentur, idq; multis de cauſſis: quarum quæ nominibus fit, ea re nobiſcũ ipſas per ſe res de quibus diſputemus, utimur q; pro rebus uerbis, quaſi quibuſdã notis, quod in uerbis incidit, idẽ in rebus euenire exiſtimamus. quemadmodum in calculis uſu uenit ijs qui ratione ſubducũt. Quãquã nõ eſt eadẽ huius rei uerborũq; ratio: propterea q nominũ certus eſt numerus, orationũq; deſinita copia: rerũ autẽ numerus eſt incertus. Ita eadem oratio, unúmq; uerbũ multa declarat neceſſariò. Vt igitur illic à peritis falluntur ij qui rationes ſubducere neſciũt: ſic in diſputationibus ij qui uerborũ uim ignorãt facilè, & cũ ipſi diſputant, & eum alios diſputantes audiunt, falluntur atque capiuntur. Atque hæc quidem cauſa eſt, aliæq; permultæ quas exponemus, ex quibus ficta & ſimulata nata ratiocinatio & reprehenſio eſt

Cap. II.

Quãdo autẽ quibuſdã utilior & melior eſt ſapiẽtiæ opinio, ipſa ſapiẽtia detracta opinione (eſt enim Sophiſtice ſimulachrũ ſimulatioq; ſapiẽtiæ, nõ uera ſapiẽtia: & Sophiſtes is qui ſimulatione ſpeciẽq; ſapiẽtiæ, nõ uera ſapiẽtia quæſtũ facit) profectò hi tales homines fateãtur neceſſe eſt, malle ſe uideri ſapiẽtes fungi officio, q̃ fungi nõ uideri. Eſt autẽ eius qui ſingularum rerũ ſcientiam tenet officiũ, iis in rebus quas quidẽ cognitas meditatáq; habeat, nec fallere, nec decipere, alterúmq; nodos & captiones inducere poſſe. quorũ hoc in ſito eſt ut rationẽ reddere: alterũ in eo, ut exigere poſſis. Quocirca qui ſophiſtæ eſſe uolũt, eos neceſſe eſt genus harũ diſputationũ exquirere & adipiſci. eſt enim in prõptu. quãdoquidẽ hac ipſa fa

cultate, id quod uolũt, sapiẽtiæ simulachrũ assequẽtur. Illud igitur perspicuũ est: tale genus esse disputationũ, eamq; uim & facultatem eos expetere quos sophistas uocamus. Deinceps sequitur, ut quot genera sint disputationũ captiosarũ, quotq; ex partibus hæc ipsa cõstet facultas, & quot sint nostri instituti partes, & de ijs quæ ad hanc artẽ pertinẽt, disseramus. Sũt igitur disputationũ genera quatuor. Aliæ enim ad docendũ, aliæ ad disserendũ ualent, partim tentandi & experiũdi, partim studio certãdi instituũtur. Sermones ad docendũ cõparãtur ij, qui ex propriis ueriſq; initiis artiũ omnium nõ ex respõdentis arbitrio sententiáq; concluduntur. Debet enim is fidẽ adhibere qui discat. Ad disserẽdum autẽ ualent ij qui ex probabilibus aliquid cõtrà quàm dictũ est, efficiunt. Tẽtandi autẽ ex periẽdiq; gratia suscipiũtur ij, qui ex ijs concludũt quæ probat is qui respõdet, quæq; tenere debet necessariò is qui sibi artem arrogat. Quo de genere alio loco diximus. Certandi autẽ studio adhibẽtur, qui ex ijs quæ probabilia uidẽtur nec sunt, aliquid concludũt aut ij qui speciẽ præ se ferunt conclusionis. Ac de ijs quidẽ qui ad docẽdũ demõstrandũq; cõparantur in Analyticis disseruimus: de ijs autem quæ ad disserendum & tentandum, in superioribus. de ijs quæ certandi studio, nunc dicendum est. Cap. III.

9 Sed primũ intelligẽdũ est quot proposita sint quæ assequi nitũtur ij qui certãdi uincẽdiq; studio disputãt. Sũt autẽ numero quinq; reprehẽsio, falsum, admirabile & cõtra opinionẽ, soloecismus. Quid quintũ, facere ut mugetur is qui cõtrà disputet. quod in eo positũ est ut sæpe idẽ iterare cogatur: aut quod nõ est quidẽ, sed speciẽ quãdã præ se fert illorũ omniũ. Volũt primũ illi quidẽ ac maximè ut deri coarguere eos qui cõtrà disputãt. deinde falsum aliquid ostendere, tũ ad aliquid quod est cõtra opinionẽ omniũ cõpellere, tũ ad soloecismũ impellere, id est, facere ut barbarè loquatur ex disputatione is qui cõtrà disputat. postremũ omniũ idẽ sæpe dicere. Generum autem coarguendi & reprehendendi sunt duo. Aliæ enim reprehensiones in uerbis sunt, aliæ in rebus. Eorum quæ in uerbis spectãtur, & falsam sui speciẽ exhibent sex genera sunt: homonymia, ambiguitas, adiũctio, distinctio, accẽtus, forma orationis. Atq; illud & inductione & ratiocinatione, siue alio aliquo argumẽto doceri potest, tot nos modis ijsdẽ uerbis & orationibus nõ eadem

res solere declarare. Ex homonymia autem captiones ducuntur hoc modo: Qui sciunt, discunt. quæ enim memoriæ prodita sunt, discunt grammatici: Discere enim hòmonymum est. nam & scire is dicitur qui doctrina utitur, & is cui ars traditur. Eiusdem generis illud est, mala esse in bonis. quoniam quæ oportet facere bona sunt, & mala oportet facere. Dupliciter enim oportere dicitur, quod necessariũ est, id quod etiam in malis sæpe contingit, propterea quòd malum aliquod necessarium est: & bona oportere fieri dicimus. Simile illud est etiam, Eundem sedere & stare, ægrotare & ualere. Qui enim surgit stat, & qui curatur ualet. Atqui surgit is qui sedet, & curatur qui ægrotat. sed ægrum aliquid facere aut pati & accipere, aut sedere, interdum eũ antehac ægrotare, & tamẽ uerũ est eũ curatũ esse qui ægrotat, at ualere nõ cũ ægrotat, & ægrotare nõ nũc quidẽ, sed prius. Ex ambiguitate hoc modo, Velle me hostes capere. Et, nũ quod quis cognoscit id cognoscit? fieri enim potest, ut & is qui cognoscit, & id quod cognoscatur pro eo qui cognoscit, hac oratione exponatur. Cuius generis est illud, Nũ quod quis uidet, id uidet? colũnã autẽ uidet, uidet igitur columna. Item illud, An quod tu ais esse, id tu ais esse? ais autem lapidem esse, tu igitur lapidem es-te te ais. Et, licéatne σιγῶντα loqui? Ambiguum est enim etiam σιγῶντα dicere, ut & eum qui dicit, & ea quæ dicuntur, tacere intellizamus. Sunt autem tria genera eorum quæ per homonymiam & ambiguitatem fiunt. Vnum, cum oratio uel uerbum aliquod propriè multa significat, ut aquila uel canis. Alterum, cùm soliti sumus ita dicere. Tertium, quando coniuncta uerba multa significant, separata unum. quale est scire literas. utrunque enim & scire, & literas scire dicitur uno modo, aut ipsas literas habere scientiam, aut alium habere literarum scientiam. Ac homonymiæ quidem & ambiguitatis genera exposita sunt. Ex coniunctione autem hæ sunt orationes, hoc modo: sedentem ambulare posse, & eum qui non scribat scribere. Neque enim idem significat, si quis distinctione utatur in proferendo, quod si coniunctione. ut posse eum qui sedeat ambulare, & eum qui non scribat, scribere: idem quod si quis cum adiunctione dicat, eum qui

non ſcribat, ſcribere. Significabit enim eius eam uim eſſe: ut cùm non ſcribit, ſcribere queat. at ſi non adhibeat adiunctionem, eum poſſe, tum cùm non ſcribat ſcribere. Et diſcere hoc tempore literas, ſiquidem didicit quæ ſciebat. Et eum qui unum tantummodo poſſit ferre, multa ferre poſſe. Ex diſtinctione hoc modo, quinque ſunt tria & duo, & par numerus & impar. Et illud, Quod maius eſt æquale eſſe, propterea tantum eſt, & eo amplius. Non enim ſemper idem diſtincta, quod coniuncta eadem ualet oratio. Cuius generis illa eſt, Ego te feci ſeruum exiſtentem liberum. Et illa, Quinquaginta uirûm centum heros liquit Achilles. Accentus autem ratio facit, ut in ijs quæ ſcripto non conſtant, qui diſſerunt non facilè ſermonem habere poſſint: in ijs quæ ſcripto conſtant, & in poëmatibus facilius poſſint. Quo in genere Homerum nonnulli corrigunt & defendunt aduerſus eos qui eum coarguunt, quaſi abſurdè dixerit, Hoc ὑ putreſcat imbre. Quod illi dum accentu diſſoluunt & explicant, ὑ acuto tono aiunt notatũ. Et illud de Agamemnonis ſomnio ita explicãt ut dicant nõ ipſum Iouem dixiſſe, ſe dare uictoriã uelle, ſed eum ſomnio id dediſſe mandatũ. Ab accentu hæc naſcuntur omnia. Ex forma autem orationis euenium, cùm non idem eodem modo exponitur. ut ſi quis uirile nomen pro muliebri dicat, aut muliebre pro uirili, uel quod his interiectum eſt pro altero, aut quantitatem pro qualitate, aut qualitatem pro quantitate, aut quod facit pro eo quod patitur, aut quod affectum ſit pro eo quod facit, & ſi qua ſunt alia eiuſdem generis. Licet enim aliquid quod nõ eſt in ijs quæ faciunt ſic oratione explicare, ut ſi in ijs quæ faciunt eſſet, ut ualere eadem orationis forma qua ſecare, aut ædificare dicitur cum interim illud quale quid & affectum quodam modo, hoc aliquid facere declarat. Quod eodem modo de alijs iudicandum eſt.

Cap. IIII.

11 Ex his quidem locis reprehenſiones eæ quæ ex uerbo exiſtunt ducuntur. Rerum autem captioſa ſunt genera ſeptem. Vnum ex accidente, alterum cum omnino aut non omnino, ſed quodam modo aut aliquibi, aut aliquando, aut collatum cum aliquo dicitur: tertium ex reprehenſionis ignoratione: quartum à conſequentibus: quintum ex eius quod initio dictum eſt petitione. ſextũ cùm pro cauſſa id

quod non est causſa ponitur. ſeptimum cum rogata plura pro uno
propoſuntur.' Ac ex accidente quidem tum captioſa eſt & fallax
concluſio, cùm aliquid eodem modo rei atque accidenti uolunt cõ-
uenire. Quando enim eidem rei multa accidunt, profectò non
eſt neceſſe ea omnia & ijs omnibus quæ dicuntur, & ei de quo
dicuntur, conuenire. Sic enim futura ſunt eadem omnia, ut ſo-
phiſtæ contendunt: ut ſi Coriſcus ab homine diuerſus eſt, ipſe à ſe,
quia homo eſt diuerſus erit. Aut, ſi Coriſcus alius eſt, alius Socra
tes, & Socrates homo eſt, Coriſcum ab homine diuerſum aiunt eſ-
ſe conceſſum: propterea quòd accidit, ut is ſit homo à quo ille di-
ctus eſt eſſe diuerſus. Ex eo autem quòd hoc uel illud omnino di-
citur, aut quodam modo, non propriè, tum captioſum naſcitur ge-
nus concludendi, cum id quod in parte dicitur, ut omnino & in
totum dictum eſſe ſumitur: ut ſi res quæ nullæ ſunt ſumantur non
eſſe opinabiles, & concludantur res quæ nullæ ſunt eſſe. neq; enim
idem ualet eſſe quadam ex parte quod eſſe omnino. Aut ſi aliquid
quod eſt non eſſe ſumatur, quòd rerũ quæ ſunt aliqua, ut homo, nõ
ſit. Neq; enim nõ eſſe aliquid, idem quod nõ eſſe omnino, efficit. Sed
quia uicina ſunt & finitima hæc dicẽdi genera, eſſe aliquid ex par-
te, & eſſe: item non eſſe aliqua ex parte & non eſſe, neque inter ea
multum intereſt, ob eam cauſam idem ualere & efficere uidentur.
Similis eſt ratio illius generis quod ex his duobus naſcitur, quodam
modo, & omnino. ut ſi Indus omnino niger, cãdidis ſit dentibus, ex
eóq; albus & nõ albus concludatur, & ſi utrumq; quodã modo cõ-
ueniat, ex eo eidem contraria conuenire. Atque hoc quidem genus
captioſi argumenti in nonnullis facile eſt perſpicere omnibus: ut ſi
quis ſumpto eo, Æthiopem nigrum eſſe, an candidis dentibus ſit,
requirat: & abſoluta interrogatione, ſi hac ex parte ſit albus, illud
eũdẽ nigrũ & non nigrũ, eſſe, diſputãdo effectũ eſſe & cõcluſum
putet. Sũt autẽ quædã in quibus id obſcurũ eſt frequẽter, cuius ge-
neris ea ſunt omnia, in quibus cùm illud ipſum quodam modo &
quodã ex parte dicatur, illud etiã omnino conſequi uidetur. Ita ea
omnia in quibus nõ eſt facile perſpicere, utrum eorũ rectè dan-
dum ſit. qualia ſunt ea omnia quibus pari iure & æqualiter cõtraria
uidentur. Videtur enim aut utrumq; aut certè neutrũ dandũ eſſe di-

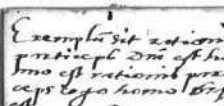
si omnino. ut si quid ex dimidia parte sit album, & dimidia altera nigrum, id quæratur album sit an nigrum. Ea autem captiosa argumenta, quæ ex eo oriuntur, quia quid ratiocinatio sit, quid reprehensio, non expositum sit, ex prætermissione definitionis eueniunt. Est enim reprehensio, oratio contraria unius eiusdemque non uerbi, sed rei: & uerbi non synonymi, sed eiusdem: quæ quidem ex iis quæ data sunt & concessa efficitur concluditurque necessariò, non adiuncto eo quod initio dictum est, quod eadem ex parte, & in eadem re, eodémque modo, & in eodem tempore dicatur. Eodéque modo falsum quid de aliquo dici potest. Sunt etiam quidam qui aliam rationem docent: cuius eorum quæ exposita sunt prætermissione, uidentur refellere. ut eandem rem duplam esse, & non duplam. duo enim unius esse dupla, trium non esse dupla: aut si eadem res eiusdem dupla sit & sesquitertia, non dupla; sed non ex eadem parte, ut longitudine dupla sit, latitudine autem non dupla: aut si eiusdem rei sit & eadem ex parte, eodémque modo, sed non eodem tempore, ita speciem præ se ferunt reprehensionis. Quod quidem genus ad ea quæ ex uerbo existunt, referri potest. Quæ autem ex sumptione & repetitione eius quod initio dictum est, eueniunt, totidem modis existunt, quot potest repeti id quod initio dictum est. Reprehendere autem in hoc genere uidentur propterea quòd quid idem sit, quid alterum, non possit perspici. Ex consequentibus captiosum genus reprehendendi ex eo nascitur, quia retro uicissim consequens commeare putetur. Quando enim si hoc est, illud esse necesse est, putat si illud sit, alterum etiam esse necessario. Ex quo fallaciæ & captiones quæ in opinione e sensu natæ consident, oriuntur: sæpè enim fel esse mel existimamus, quoniam flauus color mel sequitur. Et quia si pluit, sequitur ut terra madefiat: uicissim si madefacta sit, pluisse etiam putamus, quod non est necesse. In arte autem rethorica argumenta quæ per signa tractantur, sunt ex consequentibus. Ad probandum enim aliquem adulterum, id quod consequens est sumunt, eum comptum esse, aut eum noctu errantem uideri. quæ quidem in multis reperiuntur: ea autem quæ dicuntur, non item. Quod idem fit in iis artibus quæ ad concludendum efficiendúmq; ualent. Cuius generis est illa Melissi conclusio, infinitam esse uniuersitatem, assumpto illo

uniuersitatis nullum esse ortum. ex eo enim quod non est, nihil gigni posse: quod autem ortum habuit, ex initio natum esse. Si igitur non est generata, initium non habet uniuersitas: ita infinita est & interminata. Quod certè non efficitur necessariò. non enim si quicquid natum est, id initium habet: idcirco uiàssim si quid initium habet, etiam natum est. sicut nec si qui febre iactatur, calidus est: necesse est eum qui calidus est, febre iactari. Reprehensio autem captiosa ex eo quod pro causa id quod causa non est ponitur. tum existit, cùm id quod causa non est assumitur, quasi ex illo reprehendi nascatur occasio. quod in ratiocinationibus contingit iis quibus aliquid incommodo urgentur: quoniam iis ipsis necesse est aliquid eorum quæ posita sunt refellere. Si igitur in necessariis interrogationibus ante conclusionem enumeretur id quod efficiatur & concluditur fieri non posse, ex eo sæpe nasci uidebitur reprehensio. ut si animus idem putetur. Si enim interitui ortus est contrarius, etiã alicui interitui ortus aliquis contrarius erit: mors autem quidã est interitus, & contraria uitæ est: ortus igitur uita est, & uiuere oriri. quod fieri non potest. Non igitur idem est animus quod uita. Ita non effectum est, animum idem quod uitã esse (efficietur enim ac concludetur ex eo id quod fieri non potest, etiam si quis neget animum idem esse quod uitã) sed solùm uitã morti, quæ est interitus, & interitui ortum esse contrarium. Argumenta igitur huius generis non sunt illa quidem omnino infirma ad efficiendum aliquid, sed ad id modò quod positum est concludendum nihil ualent. quod tamen genus latet plerunque eos ipsos qui interrogant. Atque ex consequentibus, & ex eo quod pro causa, id quod non est causa, ponitur, quæ argumenta captiosa ducerentur, exposui. Ex eo autem quòd duæ interrogationes pro una habentur, tum existunt cùm ignorantur multæ esse, & ad eas tanquam una sit, semel respondemus. Ac nonnullas quidem interrogationes multas esse facilè est cernere, neque respondendum esse eidem generis illa est, Sitne terra, mare, an cœlum? In quibusdam difficilius est hoc perspicere. Nam tanquam una sit, aut concedunt, propterea quòd ad rogatum non respondent, aut coargui uidentur. quo ex genere illa est, An hic & ille homo est? Si quis igitur hunc & illum feriat, hominem, non homines feriet. Item hæc, proposita mul-

tis, quorum partim bona sunt, partim non bona, sint ne bona omnia, an non bona: utrumuis enim respondeat, uel reprehensioni caussam dabit, uel certè id quod perspicuè falsum est, dicere uidebitur. Dicere enim aliquid eorum quæ non sunt in bonis, bonum esse: uel eorum quæ in bonis sunt, non bonum, falsum est. Interdum assumptus quibusdam uera erit reprehensio. ut si quis det eadem ratione unum, multáque dici alba, nuda, & cæca. Si enim cæcum id est, quod non despicit, & cui naturâ aptus est aspectus: etiam cæca erunt ea quæ sensu oculorum carent, qui eis naturâ sit aptus. Propositus igitur duobus, quorum unum uideat, alterum non uideat, utrumque aut despiciet, aut cæcum erit, quod fieri non potest.

Cap. V.

Omnes quidem ratiocinationes quæ propriè uerèque non ducuntur, sed has imitantur fallaciter: omnésque reprehensiones aut in has quas exposuimus formas tribuendæ sunt, aut certè omnes ad reprehensionis ignorationem reducendæ atque reuocandæ. Nam ut hinc potissimũ exordiar, omnia genera quæ exposui, sub definitionẽ reprehẽsionis cõcludi licet. Primùm, si nihil ualet ad efficiẽdũ aliquid, quòd cùm ex ijs quæ posita sunt effici debeat cõclusio, necessariò etiã dici, nõ uideri dici debent omnia. Deinde ex singulis etiã definitionis partibus id perspici potest. Eorum enim captiosorum argumentorum quæ in uerbo spectantur, alia ex eo quod multis modis dicitur, ducuntur: ut homonymia, ut ambiguum, ut similis forma. Solent enim hoc uel illud significare omnia. Adiunctio autem & distinctio & accentus, quòd non sit eadem oratio, aut nomẽ quòd differat. Atqui ut res eadem, sic eadem oratio & uerbum debet esse, si futura sit uera reprehensio aut ratiocinatio. ut si hoc concludendum est, uestem non esse tunicam, sed uestem. Quamquam enim id uerum est, non tamen est effectũ, sed præterea quæstionem unam quòd idem indicet opus est ponere ei qui caussam requirat. Quæ autem ex accidente ducuntur, definita ratiocinatione perspici possunt. quandoquidem etiam reprehensionis eadem debet esse definitio, nisi quòd contrariæ orationis nomen addendum est. Est enim reprehensio enuntiationis contrariæ conclusio. Quòd si accidens non concluditur, non reprehẽditur. Non enim si his po-

situs, illud effici neceſſe eſt: hoc autem album eſt, neceſſe eſt illud album eſſe ex concluſione. Nec ſi triangulus duobus rectis pares habet angulos, et autĕ accidit ut forma ſit, aut primŭ aut principium efficitur ut forma aut initiŭ aut primŭ ſit. Nŏ enim quia forma ſit, aut quia principiŭ aut primŭ, ſed quia triangulus, neceſſaria fuit cōcluſio. Eadĕ eſt ratio cæterorū. Si igitur reprehenſio quædă ratiocinatio eſt, nunquă certè reprehĕſio ualebit, quæ ex accidente ducitur. Quinetiă ex eo artifices, ac omnino docti ab imſciis coarguŭntur, propterea quòd ad doctos ratiocinationes ex accidēte adhibĕt. At hi quæ nŏ poſſunt explicare, aut rogati concedunt, aut etiam ſi nŏ debĕt, tamē ſe dediſſe putant. Quæ uerò ex eo quod ex parte & in totū dicitur ſumuntur argumenta, intelligi poſſunt, quòd nŏ in eodem in quo affirmatio, etiă negatio dicitur. Cum enim rei quæ quadam ex parte alba eſt, illa quæ aliqua ex parte non eſt alba, & eius quæ omnino eſt alba, illa quæ omnino non eſt alba, negatio ſit: ſi quis det aliquid eſſe quadam ex parte album, & omnino id album eſſe alter accipiat, eius profectò nulla erit reprehenſio, etiă ſi ignoratione naturæ reprehenſionis eſſe uideatur. Facillimè autem ex omnibus quæ ſuprà ſunt expoſita, ea quæ reprehenſionis definitione ſumuntur intelligi poſſunt. itaq; hoc nomen habuerunt. Prætermiſſione enim uerbi aut orationis uidentur eſſe quæ non uerè dicuntur reprehenſiones. Quæ ſi in has partes diſtribuantur, in omnibus hæc ipſa definitionis prætermiſſio communiter & promiſcuè adhibenda erit. Ea etiă quæ ex aſſumptione eius quod initio dictŭ eſt, euenium, & quòd id cauſa ponitur quod non eſt cauſa, definitione reprehĕſionis explicătur. præſertim cùm ob eă cauſam, quia aliqua poſita ſunt, effici concluſio debeat. quod in iis quæ non ſunt cauſæ, non contingit: & tum ſequi etiam debeat, quum id quod initio dictum eſt, non enumeratur, quam uim non habent ea argumenta captioſa quæ ſunt ex eius quod initio dictum eſt, repetitione. Quæ autem ſunt ex conſequentibus, accidenti quaſi partes ſubiiciuntur. Quod enim conſequens eſt, id efficitur & concludutur, ſed ab eo quod concluditur, differt: quòd id quod concludutur in uno ſolo intelligi licet, ueluti quod flauŭ eſt idĕ eſt quod mel, & quod album eſt, idem quod cygnus. At quod eſt ex con-

sequẽtę, semper in pluribus cernitur. Quæ enim res idem sunt quod una & eadem aliqua, esse easdem æquum censemus. Ex quo consequentis nascitur reprehensio. Nec uerò id omni ex parte uerè dicitur, ut si quid album sit fortuitò. Nix enim & cygnus idem sunt quod album. nisi fortè id in Melissi argumentatione perspicitur, in qua sumit & accipit natum esse idem ualere quod principium habere, aut paria fieri idem esse quod eandem accipere magnitudinem. Nam quoniam quod natum est principium habet, idcirco id etiam quod initiũ habet uelut natum fuisse: quasi hæc duo idem declarent, propterea quòd initium habeat, & quod natum est & quod finitum ac terminatum. Quod idem in ijs quæ paria fiunt, & æqualia, contingit. Si ea quæ unam & eandem magnitudinem sumunt, paria sunt: ea etiam quæ paria fiunt, eandem accipiunt magnitudinem, ita sumit id quod est consequẽs. Quando igitur reprehensio ea quæ est ex conclusione in reprehensionis ignoratione consistit, profectò etiam ea quæ est ex consequentibus: sed hoc genus aliàs tractabimus accuratiùs. Reprehensiones autem quæ ex eo oriuntur quòd ex multis una fit interrogatio, ob eam causam euenium quòd uim naturámque propositionis non explicamus, aut partimur. Propositio enim unum de uno enuntiat. quoniam unius solius rei & omnino rei una definitio est, ut hominis & unius solius hominis, cæterarumque rerum omnium. Quòd si una sola propositio unum de uno dicit, omnino etiam propositio erit quæ ex hoc genere est interrogatio: quumque ex propositionibus ratiocinatio constet, reprehensio autem sit ratiocinatio. reprehensio etiam ex propositionibus erit. Si igitur unum aliquid de uno enuntiat pronuntiatio, certè ex ignoratione reprehensionis hæc quoque, quam tractamus, reprehensio nascitur neesse est. quippe quum ea quæ non uerè dicitur, propositionis speciem præ se ferre uideatur. Quòd si quis det responsum quasi una sit interrogatio, reprehensioni ueræ locus relinquetur: sin secus, at dedisse uidetur, falsa erit reprehẽsio. Quare hoc quidẽ confectũ est, omnia hæc genera in reprehensionis ignorationem cadere, ac referri: ita tamen ut ea quæ in oratione & uerbis cernuntur, ob eam causam referantur, quòd contrariæ enuntiationis & repugnantiæ

ſi ecies quædam in eis exiſtat, quod reprehenſionis eſt proprium, cætera ex ratiocinationis definitione. Cap. VI.

Captioſa autem ſunt & fallacia ea quæ ex homonymia & amphiguo eueniunt, tum denique cùm diſtinguere non poſſumus id quod multis modis dicitur. quorundam enim non eſt facilis diſtinctio & explicatio. cuius generis ſunt, unum id quod eſt, & idem. Quæ autem ex coniunctione & diſtinctione ducuntur, ea captioſa ſunt, propterea quòd nihil interesse putatur inter coniunctam & diſtinctam uerbis orationem, quod in plurimis cernere licet. Simili eſt eorum ratio quæ ex tonis oriuntur. neque enim aliud contenta aut remiſſa oratio declarare in uno uidetur, niſi quod in pluribus: quæ uerò ex forma ducendè exiſtunt, captioſa ſunt propter ſimilitudinem orationis. Difficile eſt enim quæ eodem modo, quæ alio dicãtur, explicare: quandoquidem is demum proximè ad ueri cognitionem accedit, qui hoc ipſum præſtare poteſt. idémque anquirere & uti uidicare ſolet quod in uno dicitur id omne nos aliquid eſſe exiſtimare, & pro uno accipere ſolere. quod unum & naturam ſingulæ res & id quod eſt ſequuntur maximè. Quocirca in ijs quæ ex uerbis exiſtunt, hoc genus ponendũ eſt. Primùm, quòd ſæpius aut facilius falli capique ſolent ij qui inter ſe, quàm qui per ſe ac ſoli diſputant, aut rem aliquam exquirunt & conſyderant. Quæ enim cum alio inſtituitur diſputatio & conſyderatio, in oratione: quam autem ſecum & per ſe quiſque meditatur, in ipſa potius re cernitur. Deinde tum denique falli ſolent ij qui ipſi per ſe de re aliqua exquirunt, quum tractationem & inſtitutum ad orationẽ ſeu uerba traducũt. Tũ autẽ ſimilitudine & ſpecie ueri fallimur. ſimilitudo autẽ ex uerbo naſcitur. Quæ autẽ ſunt ex accidẽte, propterea fallaces ſunt cõcluſiones, quia quid idẽ ſit, quid aliud, quid unũ, quid multa, diiudicare nõ poſſumus, neq; quibus uerbis quæ de aliquo dicãtur, nec cui rei hæc omnia cõueniãt. Quod eodẽ modo de ijs quæ ſunt ex cõſequẽtibus iudicandũ eſt. Cõſequẽs enim pars accidentis eſt. Iam uerò in multis hoc perſpicitur, enũtiatur q; hoc modo, Si hæc res ab illa non diuellitur, nec altera ab altera. Quæ autẽ prætermiſſione definitionis, quæq; illis duobus duci aliqua ex parte & omnino, euenĩt, captioſæ ſunt: quòd aut nulla aut parua

eorũ uideatur distinctio. Quasi enim nihil efficiat illud quadam ex parte aut omnino aut quodam modo aut nunc, ita omnino conce-
dimus. Similis est ratio earum quæ id assumunt, quod initio dictum est, & quæ non habent uim efficiendi, quæq; multas interrogatio-
nes ex una faciunt. Error enim in his omnibus uersatur, quòd par-
tis distinctio uideatur. neque enim in his subtiliter & accuratè,
propter eam quam dixi causam, propositionis rationemque
definitionem exquirimus. Cap. VII.

3 Quoniã autẽ quot causæ cõclusiones efficiãt eas quæ nõ uerè dicũ-
tur, sed earũ præ se ferũt speciẽ, tenemus, tenemus etiã causas fallaciũ
& cõclusionũ & reprehẽsionũ. Appello autẽ fallacẽ et sophistarũ
propriã cõclusionẽ & reprehensionẽ nõ solùm cõclusionẽ ac re-
prehensionẽ quæ non propriè uereq; dicitur, speciẽq; est modò &
simulatio ueræ: sed eã etiã quæ uera est, rei de qua agitur, accõ-
modata est, fallaciter. Quo ex genere sunt eæ quibus ignari nõ in eo
quod agitur arguũtur, & docẽtur. quod rationis tẽtandi est, pro-
priũ. Est autẽ ratio tẽtãdi pars dialecticæ, quapropter imperitiam
eius qui dat cõcẽditq; argumẽtũ, falsum concludi potest. at uerò so-
phistæ etsi rationationibus suis repugnãtia cõcludũt, tamẽ, si sor-
tè alij qui cõtra disputãt ignorẽt, minus ea exponũt. quibus argu-
mẽtationibus etiã doctis & peritis tenebras offundũt. Atq; eas no-
bis esse cognitas hac etiam uia & ratione intelligi licet. Nam qui
bus de causis auditores putant aliqua quasi rogata sint, conclusa es-
se & effecta, eædem causæ et etiam qui contrà disputat, conclu-
sionis uidebuntur: ita hæc ipsa uel omnia uel quædam causa sunt
cur falsæ sint conclusiones. Cui enim quæstio posita non est, & se
dedisse & concessisse conclusionem putat, is si interrogatus esset, de-
disset: nisi, quod in quibusdam fere fit, ut simul & ante id quod
deest interrogemus, & falsum iudicemus. Quo ex genere sunt eæ quæ
in uerbo & soloecismo uersantur. Quòd si falsæ conclusiones con-
trariæ orationis & repugnantiæ, ex reprehensione quæ simulata
fictáque est existunt: certè à totidem causis conclusiones falsi effi-
cientur, quot habet fallax reprehensio. Fallax autem partes habet
uerè, uniuscuiusq; enim prætermissione existet reprehẽsio: ut ex eo quod
non efficiatur oratione & argumentatione, existit argumẽtatio

ea quæ incommodo urget, & ea quæ ex duabus unã interrogationem facit ex propositione, & ea quæ ex accidente & consequentibus, quæ pars est eius, sumitur, ex eo quod per se & ui sua conuenit, itẽq; ea quæ nõ in re, sed in nomine uersatur. præterea ex aliqua parte aut ex omnibus his reprehẽsiones uidẽtur eæ, quæ omnino & totũ dicunt, contrariã orationẽ aut ex eadẽ parte, & cũ eadẽ re collatũ & eodem modo. ea etiã quæ ex eius, quod initio ductum est assumptione exiſtit, propter eius totius quod initio cõcessum est enumerationẽ uitiosa est. Quapropter quæ sint falsarum conclusionũ causæ, intelligemus. nam & plures non possunt esse, & quæ quas exposui, erunt omnium. Sophistarũ autẽ reprehensio nõ omnino reprehensio est, sed contra aliquẽ tantũmodo: quod eodem modo de cõclusione iudicandũ est. Ac si nõ sumant eã quæ ex homonymia euenit, unum declarare aliquod uerbũ: & eã quæ ex simili forma est, hoc uel illud solum, itemq; cætera: eæ profectò, nec reprehensiones, nec ratiocinationes omnino, aut contra eũ qui interrogatur, ualebunt. Sin sumant, contra eum qui rogatur ualebunt, omnino non ualebunt. quandoquidem non id sumpserunt, quod unum declarat, sed quod uidetur, idquẽ hiũc ipſi unum aliquid declarare.

Cap. VIII.

Quot autẽ causas sibi proponant in reprehendendo ij qui uerè reprehendunt, nõ est quòd sine rerũ omniũ quæ sunt, scientia sufficere & explicare conemur. Hoc autẽ nullius artis est. quãdoquidẽ infinitus & infinitis scientiarũ numerus est: ex quo fit ut etiã demonstrationum. sunt etiam ueræ reprehensiones. Quæ enim monstrari ac necessaria ratione concludi possunt, ea omnia etiam refellere ac reprehendere licet, si ueri contrariã orationem ponas. ut si quis diametrũ mẽsurã definiri ponat, necessaria ratione reprehẽdi potest eã nõ posse. Ita rerum omniũ cognitionem teneat oportebit, præsertim cùm reprehensiones quædam ex geometriæ, aliæ ex medicinæ, nonnullæ ex cæterarum artium initijs, eorumq; conclusionibus exiſtant. Verum enimuerò falsæ etiã reprehẽsiones infinitæ, incertæq; sunt. Sua enim ex quaq; arte uitiosa efficitur cõclusio: ut ex geometria geometricæ: ex medicina medicinæ. Cum autem ex arte dico, ex illius initijs dico. Ex quo perſpicuũ est, non omnium reprehensionũ, sed earũ modò, quæ ex dialectica petũtur, esse sumẽdos

& explicãdos locos. quippe qui ad omnem artẽ & facultatẽ pertineant. Ac eam quidem reprehensionem quæ cuiusq; artis propria est, artificis esse tenere & cognosse, siue uerè non dicatur, & tamen eius speciem præ se ferat, siue uera sit, & quamobrem: eã autem quæ ex communibus progreditur, neque ulli certæ arti subiicitur, Dialectica. Si enim ex quibus constent ratiocinationes probabiles quacunq; de re sint teneamus, ex quibus etiam reprehensiones proficiscantur tenebimus. Est enim reprehensio repugnãtiæ cõtrariæq; orationis conclusio: ita reprehensio est una aut duæ ratiocinationes cõtrariæ enũtiationis. Tenemus ergo ex quibus omnes eiusmodi existãt. Quod si tenemus, etiã explicationes tenemus. His enim resistere, id demũ eas explicare est. Dictũ etiã est ex quibus eæ ueniũt reprehensiones quæ apparẽt & uidẽtur, nõ cuiuslibet, sed certis quibusdã. Infinitæ enim erũt si quis quibus de causis quibuscũq; uideãtur animaduertat. Ergo illud quidem perspicuũ est, Dialectica esse posse explicare quibus de causis ex cõmunibus si progrediatur, uera reprehensio uel simulata & ficta, uel dialectica, uel quæ dialecticam fallaciter imitatur, uel quæ tentandi & experiundi studio adhibetur, existat.

Cap. IX.

3 Neq; uerò captionũ ea est dissimilitudo ac distinctio, quam aiũt quidam esse, alias uerborum esse, alias sententiarũ. Existimare enim captiones quasdam in uerbis, alias in sententijs consistere, non easdem esse, amentia est. Quid est enim non mentem & sententiam spectare, nisi cum non utitur is, qui interrogare se putat nomine ad id ad quod is, qui rogatus est, accommodauit? Atqui hoc ipsum est etiã cõtra nomẽ disputare. Ad mentẽ autẽ & sententiã dirigere disputationẽ est, cùm ad id adhibuit nomẽ ad quod retulit intelligentiã & mentẽ is qui respõdet. Quòd si quis nomẽ quod multa significat unum declarare putet, & is qui interrogat, & is qui contrà disputat, ueluti id quod est unũ certè multa significãt. uerũ & is qui respondet, & Zeno ponẽs quæstionẽ unũq; putãs esse id quod est interrogauit. est; illa conclusio, unũ esse omnia is ad nomen uel ad mentem eius qui rogatus est omnem dirigit disputationem. At si quis plura significare arbitretur, profectò non illius spectauit sententiã. primùm enim hæc ipsa duo, de uerbis &

Rationē multiplicēb nō simplicis dispositionis partim ab hominū iudicio pendere partim ipsis rebus docet.

sententia controuersiam esse, in ijs posita sunt captionibus quæ multa declarant: deinde in alterutro eorum qui disputant. Neq; enim in oratione positum est ad mentem & sententiam conferre disputationem, sed in eo ut is qui respondet ad ea quæ dedit quodam modo sit affectus. tū uerò ad nomen dirigi hæ omnes possunt, quoniā nomen hoc loco est non sententiam spectare. si enim non omnes sunt, certè aliæ erūt quæ nec ad nomē nec ad sententiā conferētur.

Alterum de his mittamus genus: deinde ad sententiam & rationem orationis reuertamur, prosequamur.

3

Hī autem omnes ita distribuūt, ut alias ad nomē, alias ad mentem sententiāq; referant, alias non item. at qui ex ratiocinationibus quæ ex ijs cōstāt quæ ambigua sunt, quædā uerborū sunt ratiocinationes & captiones. absurdum est enim nō omnes quæ uerborū sunt, dicere ad nomē pertinere. Atqui sunt captiones quædā non ex eo quòd is qui respondet ad eas quodam modo affectus est, sed quòd ipsa argumentatio interrogationem cōplectitur eiusmodi quæ multa declaret. Omninoq; perabsurdum est de reprehensione antè, quàm de ratiocinatione disputare. cùm enim reprehensio repugnātiæ sit ratiocinatio, fit ut de ratiocinatione prius quàm de falsa reprehensione differendū sit necessariò. Est enim reprehēsio talis, ficta & simulata conclusio repugnantiæ. Itaque uel in conclusione uitium est, uel in contraria enuntiatione (addenda est enim cōtraria oratio) uel in utraque si ficta fuerit reprehensio. Est autē huius captionis σχῆμα loqui in cōtraria oratione, nō in cōclusione: illius uerò, quæ non habet quis ea dabit, in utraq;: illius, Homeri poēma formam & figuram propter circum, in conclusione. Quæ autem ratiocinatio in neutro uersatur, ea demum uera est. Sed unde fluxit

Boeci quo ordine ratiocinationū genera tradi debeāt & semper ea cōmunibus rebus et quæ sibi præjacentibus.

4

Proponit in quibus ratiocinationibus præ te falli tyrannum posse in propositione assumptione & complexione. Boeci exemplū.

5

Captionū ratione omnē genus cōcēt ἐν τῷ πλείονας τὸ δοῦναι quod circa taquitur uerbū. ἐν τῷ τὸ τοῦτο τὸ τοῦτο legimus ἐν τῷ τὸ τοῦτο τὸ τοῦτο.

6

Alijs exemplis docet quid sit præcipuum in his tribus captionum generibus cōtextus.

hoc se referat oratio. Illud igitur quæro, eæ ratiocinationes & captiones quæ in Mathematicorum disciplinis uersantur, num ad sententiam referantur, nēcne. Illud etiam requiro, si cui triāgulus multa significare uideatur, atq; is dederit eum duos angulos pares habere non qua ex parte hāc figurā concludit alter duos angulos rectos habere: num ad sententiam alterius hic argumentationē direxerit, nēcne. Iam si nomen multa significet, unūsq; neq; intelligat, neque putet: quî alter cōtra eius sententiā disputauit? aut quo tandem pacto ponenda quæstio est nisi diuisionem adhibendo, si quis roget licēatne σχῆμα loqui, nēcne? aut, licēatne hoc modo, non illo?

certè. Quòd si quis non det ulla ex parte, alter autem concludat, nónne ex sententia & mente eius efficit conclusionem? Atqui uidetur hæc captio in ijs esse, quæ in nomine consistunt. Non igitur aliquod genus est captionum ad sententiam disputationem dirigere, sed aliæ ad nomen diriguntur. neque omnes eius generis, nec uerè reprehensiones, neque eæ quæ ueras fallaciter imitantur. Sunt enim ficatæ & simulatæ reprehensiones in ijs etiam quæ non sunt uerborum, ex quo sunt genere accidentis & aliorum. Quòd si quis putet distinctione hac opus esse, dico σγῶνται loqui, alia hoc modo, alia illo modo: hoc certè quidem primum uitiosum est, putare. Interdum enim rogatum non dicitur multis modis. Fieri autem non potest ut quis distinguat quod distinguendum non putet, deinde uitiosum est & absurdum docere quid aliud futurum sit. quã doquidem planum facturus est quæ sit uis uocabuli et qui nec attendat, neq; sciat, neq; existimet id aliam uim habere? Præterea id etiam in ijs, quæ non duobus modis dicuntur, quid prohibet contingere? ueluti sitne in quatuor unitates pares duabus? Sunt autẽ duo hæc hoc modo in quatuor, illa illo modo. Et sitne contrariorum ars una nẽne? Sunt autem contraria alia ignorata alia cognita. ex quo fit, ut qui hoc facturũ existimat, aliud esse docere, aliud disputare, ignorare uideatur. Illud etiam, eum qui doceat non rogare oportere, sed perspicuum & planum facere: eum autem qui disputet, rogare. Postremò postulare ut aias aut neges non est eius qui rem demonstrat, sed eius qui periculum facit. Ratio enim experiundi quædam pars dialecticæ est. Itaq; in rebus omnibus uersatur, proponit q; sibi non doctum & peritum, sed ignarũ & imperitum: eumq; qui rerum sibi scientiam non esse simulat. Atque is demũ Dialecticus est, qui rem ex probabilibus spectat: qui autem hoc fallaciter facit, Sophistes. Atque etiam ratio & ratio uincendi studio comparata & fallax una est quæ ea uideatur concludere, in quibus dialecticæ periculum facit, etiam si uera sit conclusio. Cautiones enim ne cognoscamus, nobis insidias parat. Fæ etiam captiosæ & fallaces conclusiones, quæ non ex ijs progrediuntur, quæ cuiusque artis sunt, ex arte proficisci uidentur. nam uitiosæ describendi rationes non sunt in ijs quæ fallendi studio adhibentur. quando-

quidem ex ijs quæ arti subiecta sunt captiones progrediũtur. Nec si qua uitiose describendi ratio in uero uersatur; qualis est Hippocratis, cuius quadratum lunulis conficiebatur. Sed si ut Bryso orbem in quadrati formam reduxerat, sic orbis quadrati figuram efficiat: certè quia non accommodate ad rem, ob eam causam fictus est, simulatúsque, non uerus. Ita quæ in his uel illis rebus uersatur ficta ratiocinatio, oratio est uincendi studio suscepta, & ad rem accommodata. Itémque ad rem accommodata ratiocinatio, etsi ratiocinatio est, tamen ad uincendum instituta oratio est. Cùm enim ad rem accommodata uideatur, fit ut fallax sit & iniqua. Vt enim ea quæ in causis forensibus uersatur, iniustitia speciem quandam præ se fert iustitiæ, estq; iniusta quædam pugna: sic contraria oratio iniqua pugna est, ad litesq; spectat. Quemadmodum enim illic omnes qui sibi uictoriam proponunt: sic hic hi qui pugnaces sunt, tentant experiuntúrq; omnia. Ac ij quidem, qui uincendi studio eos se præstant, homines litigiosi & amantes litium uidentur: qui autem ostentationis aut quæstus causa, Sophistæ. Est enim Sophistice, ut diximus, quædam ratio quærendi opes simulatione sapientiæ. Itaque studio est illis conclusio, quæ necessariam fallaciter imitetur. Sunt́q; orationum earundem amantes, & ij qui uincendi studio disputant, & sophistæ, sed non eundem sibi finem proponunt. Eadeḿq; oratio litigiosa & fallax est, sed non eadem ex parte, sed quia uictoriæ speciem sequatur, litigiosa: quia sapientiæ, fallax nominatur. Est enim Sophistice quædam fucata simulatáque sapientia, non uera. Qui autem certandi studio disputat, id est quodammodo ad dialecticum, quod is qui uitiose describit, ad geometram. Ex eisdem enim, ex quibus dialectica, fallacem conclusionem efficiunt. quemadmodum is qui uitiose describit, ex ijsdem ex quibus geometra. Sed hic non certandi studium sequi datur, quòd ex principijs conclusionibuśq; artis uitiose describit, illæ ex ijs quæ dialecticæ tributa sunt. Ac illud quidem dubium nõ est, quin is qui certandi studio disputat, in alijs disciplinis uersetur: ut quadratum quod lunulis efficitur, non est litigiosum, Brysonis litigiosum est? Atque illud non ad alias artes transferri licet, nisi ad geometriam, quòd ex propriis initijs efficitur: hoc ad multos

licet, qui quid in quaque arte effici possit, quid non possit non intelligunt. Aptè enim transferetur. aut quemadmodum Antiphon quadratum efficere solebat, aut si quis neget ad ualetudinem rectius & salubrius esse à cœna deambulare, Zenonis ratione ductus: ea quoniam latè patet, non est medicinæ. Ac si non omni ex parte eandem habet rationem is qui pugnaciter disputat, ad dialecticum, quam is qui uitiosè describit ad geometriam, nunquam is qui pugnaciter disputat in illis uersabitur. Nunc dialectico ad disserendum non est ullum certum genus propositum, neque ad demonstrandum & concludendum: neque uerò talis est qualis theologus. Neque enim posita sunt in uno certo genere omnia, nec, si sint, ijsdem possint imitijs naturæ & res quæ sunt subijci. Itaque ars nulla earum quæ certam quandam naturam demonstrant, interrogare solet. propterea quòd non licet alterutram partem ratiocinationis concedere, & quòd ex utraque parte non efficitur conclusio. at dialectica interrogat. Quòd si demonstret, si minus de omnibus, at certè de perspicuis & suis imitijs nunquà quæstionem ponit. Si enim ea minus det & concedat, iam quæ ad resistendum proferat, non habebit. Quæ quidem & ratio tentandi eadem sunt. Neque enim ratio tentandi talis est qualis geometria: sed eiusmodi, qua etiam inscius præditus esse possit. Potest enim etiam is qui rem ignorat ex inscio periculum facere, si quidem dat & concedit, non ex ijs quæ nouit, neque ex propriis, sed ex consequentibus ea omnia quæ eiusmodi sunt, ut eum qui ea teneat nihil prohibeat artis esse expertem & ignarum: eum autem qui nesciat, necesse sit ignorare. Ita fit ut ratio tentandi nullius sit certi generis scientia, itaque omnibus in artibus uersatur. Omnibus enim artibus communes quidam loci propositi sunt. Quo circa omnes etiam idiotæ & ignari disserendi tentandique ratione quodam modo utuntur, quoniam est quatenus omnes defendere ac refellere conantur. Atqui hæc ipsa latè patent, quæ tamen ipsi tenent, etiam si de ijs sine arte dicere uideantur. Refutant ergo omnes quòd ea tenent sine arte, quæ arte & ratione tractat Dialectica: & qui arte disserèdi ualet ad faciendum periculũ, Dialecticus. Quãdo autẽ hæc multa sunt, et in rebus omnibus uersantur,

nec ſunt eiuſmodi, ut intra certam quandam naturam genuſq; conſiſtant, ſed quaſi negationes, infinita ſunt: alia autem eam uim non habent, ſed propria ſunt artium ſingularum: licet & illis inſtructum periculum facere in omnibus, & ex ipſis artem quandam efficere, quæ non eandem uim, quam eæ artes quæ demonſtrant, habebit. Quapropter is qui certandi ſtudio diſputat, non eandem ſuum continet omnino, quam is qui utioſo genere deſcribendi & componendi utitur. propterea quòd non ex certis cuiuſdam generis mitijs capit ignaros ac decipit, ſed certandi ſtudio in omnis generis diſputatione uerſatur. Sunt igitur hæc fallacium reprehenſionum genera. Dialecticò autem eſſe hæc propoſita, eúmque hæc præſtare poſſe, hinc facilè perſpici poteſt, quòd uiæ & rationi, quæ in propoſitionibus uerſatur, hæc omnis propoſita tractatio eſt. Ac de fictis quidem & ſimulatis reprehenſionibus dximus.

Cap. XII.

Ea autem pars in qua falſum aliquid oſtendere, & ad ea quæ contraria ſunt opinionibus omnium compellere inſtituunt Sophiſtæ (eſt enim hæc pars altera inſtituti Sophiſtarum) primùm ex quodam interrogandi genere naſcitur maximè. Interrogatio enim nulla certa propoſita conſtituta q; re de qua agatur, ad hæc exquirenda & indaganda ualet. Qui enim temerè loquuntur, ferè errant uehementius. Temerè autem dicunt tum cùm nullum certum genus propoſitum eſt de quo diſputetur. Multas etiam quæſtiones ponere, etiam ſi certum conſtitutum q; ſit id de quo diſputetur, & ti argumentandi eſt inſtitutum, poſtulare, ut quæ alteri uideantur, dicat, id certè ad compellendum eum ad contraria opinioni omnium, & falſa, magnam copiam argumentorum ſuppeditat. Quòd ſi is qui rogatur aliquid horum concedat, aut inficietur, utile eſt eò loci eum impellere, ubi magna ſuppetet argumentorum copia. Sed hoc tempore rarius, q̃ ſuperioribus, locus his captionibus datur, propterea quòd ſtatim quærunt, quid hoc ad rem, de qua agatur pertineat. Hoc autem ad eliciendum aliquid, quod aut falſum ſit, aut ſententijs omnium repugnet, plurimum ualet, nullum ſtatim propoſitum in quæſtionem uocare, ſed profiteri, ſe diſcēdi cauſa quærere. dabit enim hæc ratio argumento locum. Ad falſum autem demonſtrandum pro-

prius locus est Sophistarum, ad ea eum qui contrà disputet, compellere, in quibus magna argumentorum copia suppetet. Quod, ut suprà docui, & rectè & utiliter facere licebit. Rursus ut cogamus alterum aliquid concedere quod sit contra opinionem omnium, cuius sit generis aut sectæ is qui contrà disputat, uidendum est. Deinde interrogare par est de eo quod contra opinionem multorum esse fateantur. Sunt enim suæ cuiusque eorum opiniones, in quo multum ualet in propositiones distribuisse, & selegisse proposita singulorum. Explicatio autem horum locorum apta illa fertur, exponere id quod contra opinionem est omnium, non ex oratione effici. quod semper ei propositum est qui certandi studio disputat. Idem concludi potest ex uoluntatibus hominum, & perspicuis opinionibus? Non enim eadem uolunt & loquuntur homines, sed cùm oratione honestissima utuntur, tum ea quæ utilitatis speciem præ se ferunt, sequuntur. uelut mori per decus, magis quàm iucundè uiuere aiunt oportere: & iustè & integrè uitam per inopiam agere melius, quàm in opum abundantia turpiter: at contraria sequuntur. Ac is quidem qui in respondẽdo uoluntates sequetur, ad certas & claras opiniones reuocandus erit: is autem qui has ipsas, ad incertas & obscuras. utroque enim modo ea quæ sententijs omnium repugnant, dicat necesse est: quoniam uel de perspicuis, uel de obscuris & incertis opinionibus loquentur contraria. Plurimum autem ualet ad exprimendum aliquid, quod sit contra opinionem omnium, id quod Callicles in Gorgia commemorat. Atq; etiam ueteres omnes ex eo quod naturæ & quod legi consentaneum est, id effici putabant. Naturam enim legi repugnare, & iustitiam lege honestam esse, natura non esse. Debet igitur ei qui naturæ consentanea dixerit, lex opponi: & natura ei qui legem proferet. Vtroq; enim modo aliquid dicent admirabile, & quod sententijs omnium repugnet. his autem quod naturæ congruit uerum esse, & quod legi, id quod multitudo probaret, uidebatur. Perspicuum est igitur etiam illos, quemadmodum etiam huius ætatis homines, conatos esse, uel refellere eos qui contrà disputabant, uel coëgisse, ut aliquid quod esset contra omnium opinionem, concederent. Sunt autem interrogationes quædam, ad quas si in alter-

rutram partem respondetur, admirabile quiddam existet contrà-que opiniones. ut, sit ne parendum sapientibus, an parenti? &, sintne ea quæ utilia sunt, facienda, an quæ iusta? &, accipere iniuriam præstat, an facere? Compellendus est autem is qui contra disputat, ad ea de quibus sapientes à multitudine dissentiunt: ita tamen, ut si quid dicat de sententia sapientium, ad uulgi opinionem: sin quod uulgus probet, ad sapientum sententias opinionésque reuocetur. Aiunt enim hi, beatum iustum esse necessariò: multitudini autem non probatur, Regem non esse beatum. Compellere autem ad ea quæ hoc modo non probantur, idem ualet atque efficit, quod ad legis & naturæ repugnantiam reuocare. Nã & lex uulgi est opinio, & ad naturam ac uerum orationem suam sapientes dirigunt. Ac ea quidem quæ opinionibus repugnant, ex his locis petenda sunt.

Cap. XIII.

Nunc sequitur, ut quomodo nugari cogant sophistæ, disseramus. Ac quid appellemus nugari, iam diximus. Omnes autem hæ argumentationes hoc ita efficere uolunt. si uerbum dicas, an orationem nihil interest. Duplum autem, & duplum simpli idem ualent. Si igitur est simpli duplum, erit simpli simpli duplum. Rursus, si pro duplum, duplum simpli ponat, ter dicentur, erit simpli simpli simpli duplum. Et, sitne cupiditas uoluptatis? hoc autem est appetitio uoluptatis. Est igitur appetitio, cupiditas uoluptatis uoluptatis. Sunt autem eius generis captiones in iis quæ cum aliquo conferuntur. quorum non solùm genera, sed ipsa etiam cum aliquo conferuntur, & ad unum idémque referuntur. ut cupiditas alicuius cupiditas, appetitio alicuius appetitio, & duplum alicuius duplum, & simpli duplum dicitur. Itémque in iis quæ in genere eorum quæ cum aliquo conferuntur, non numerantur, & de naturâ alicuius dicuntur, cùm interim eorum definitio naturam eius subiectam complectatur: & uno nomine in iis quorũ habitus & affectiones, & si quid simile per se de subiectis naturis dicuntur. Vt impar, numerus est qui medium habet: est autem numerus impar: est igitur numerus, numerus qui medium habet. Et si simitas, naris est concauitas: est autem etiam naris sima: est igitur naris naris

cœcaua. Sophiſtæ autem uidentur cogere negari, nec cogunt inter-
dum, propterea quòd non antè quærunt, utrum exempli cauſa,
duplum aliquid, an nihil per ſe dictum, ſignificet: & ſi quid ſi-
gnificet, idémne an aliud. ſed continuò concluſionem efficiunt, quæ
ſequi uidetur, quòd nomen ſolum idem quod oratio ualere & de-
clarare uideatur. Solœciſmus autem quid ſit, ſuprà dictum eſt.
Fieri autem poteſt, ut is qui non facit, ſolœciſmum facere: & quî
facit, non facere uideatur. Quemadmodum Protagoras dicebat
ὁ μῆνις, & ὁ πήληξ i. iracundia & galea maſculini ſunt generis.
Nam & qui ὀλομένην i. pernicioſam dicit, is illius ſententia ſolœ-
ciſmum facit, aliis non uidetur. Et qui ὀλόμενον i. pernicioſum, ui-
detur ſolœciſmum facere, nec facit. Ex quo perſpicuum eſt, artificè
quoque ſolœciſmum facere poſſe. Itaque multæ orationes quæ non
efficiunt quod ſumitur, ſolœciſmum uidentur concludere. Quod fit
in reprehenſionibus. Omnes autem ſolœciſmi ficti non ueri ferè ex
illo hoc oriuntur & exiſtunt, cùm caſus nec uirile, nec muliebre
nomen, ſed medium horum neutrumque declarat. Nam & hic,
uirile ſignificat, & hæc muliebre. At hoc neutrum uult illud qui-
dem declarare, ſed tamen ſæpe utrũq; illorum ſignificat. ut ſi qua-
ratur, quid ſit hoc? & Calliope, lignum, Coriſcus, reſpondeatur.
Ac maris quidẽ & fœminei caſus omnes differũt, neutrius alij dif-
ferunt, alij non item. Quocirca plerunq; cùm illud hoc datur & cõ
cæditur, hunc, quaſi dictum ſit, concludunt, itemq; alium caſum pro
alio. Fallax autem concluſio propterea efficitur, quòd illud hoc cõ
mune ſit multorum caſuum, quandoquidem hoc aliàs idem quod
hic, aliàs quod hunc efficit. Sed uiciſſim declarare hæc debet, ſi cũ
uerbo eſt coniunctum ſit, hic: ſin cum eſſe, hunc, ut Hipponicus eſt
eſſe Hipponicum. quod de fœmineis iudicandum eſt eodẽ modo
& nominibus ſupellectilium, quæ uirilium uel muliebrium infle-
xionem habent. Quorum enim ο & υ extremæ ſunt literæ, ea ſola
ſupellectilis nominum inflexionem retinent. Vt ξύλον. i. lignum:
χοινίον, funis. Quæ autem non in eas literas deſinunt, maſculino-
rum uel fœmininorum: quorum nonnulla ad ſupellectilia referi-
mus, ut ἀσκός. i. uter, nomen eſt maſculini generis. κλίνη. i. lectus,
fœminini. Itaque in his etiam talibus nominibus eodem modo

uerbum est & esse dissimilitudinem facient & distinctionem. Atque similis est quodam modo solœcismus ijs reprehensionibus, quæ ex dissimilitudine, aut ex forma euenire dicuntur? Vt enim in illis ex rebus, sic in his ex uerbis accidit, ut solœcismus fiat, quòd homo & albus & res & nomen est. Perspicuum est igitur dandam esse operam ut solœcismum ex ijs casibus quos exposuimus, concludamus. Ac genera quidem argumentationum quæ certandi causa tractantur, & generum partes modique expositi sunt.

Cap. XIIII.

Permagni autem interest ad occultandum, ut in Dialecticis, sic hoc in loco, quemadmodum disponantur ea quæ ad interrogationem pertinent. His igitur ita constitutis, deinceps sequitur ut horum aliqua præcepta demus. Ad reprehendendum quidem multum ualet prolixitas, propterea quòd difficile est simul & quasi uno aspectu multa perspicere. Vt autem prolixitatem assequamur, ab ijs locis quos suprà exposuimus, præsidium petendum erit. Celeritas etiam in concludendo multum potest. Qui enim tardi sunt, minus res prouident? Iam uerò ira & disceptatio adiuuant, quoniam qui alia qua perturbatione animi commoti sunt, minus uirium habent ad obseruanda & defendenda omnia. Ad iracundiam autem impellemus, si alterum qui nobiscum disputat, & nobis iniuriam uelle facere, & nullo affici pudore, docebimus. Iam utile erit uicissim interrogationes quæstionesq; ponere, siue ad eandem probandam aut refellendam, cui multa argumenta suppetant, siue in utranque partem. Sic enim fiet, ut uno tempore uel plura, uel contraria defendat. Atque, ut uno uerbo finiam, omnia quæ ualere ad occultanda argumenta dicta sunt superiore libro, ad argumentationes etiam quæ certandi causa tractantur, ualent plurimum. Nam & occultare latendi causa uolumus: & latere, decipiendi atq; captandi. Quod autem attinet ad eos qui negant ea quæ argumentationi prodesse putant, ij interrogandi sunt à nobis per negationem, qua si contrarium efficere uelimus: aut etiam utraque pars simul & ex æquo quærendo ponenda est. Cùm enim dubium est & obscurum quid sumere uelimus, minus ij qui contrà disputant, proteruiunt. Iam uerò si quis quasi membratim cõcedat res singulas per

inductionem, ſæpe id an in toto genere uerè dicatur, non eſt rogandus: ſed id quaſi datum ſit accipiendum eſt. Interdum enim illi ſe dediſſe hoc ipſum putant, & auditoribus uidentur propter inductionis recordationem, quaſi illa non fruſtra & temerè rogata ſint. In quibus etiam totum genus non ſignificatur, & appellatur ullo nomine, ſimilitudine utendum erit quoad res poſtulabit, propterea quòd ſæpè latet, & obſcura eſt ſimilitudo. Vt autem ſumamus propoſitionem, contrarium per comparationem quærere debemus. ueluti ſi concludendum ſit, patri in omnibus parendum eſſe, utrum in omnibus, parentibus parendum ſit, an in omnibus non parendum? Et illud ſæpe, ſintne multa concedenda, an pauca? Multa enim potius, ſi quidem neceſſe eſt, tribuenda parentibus uidebuntur. Contraria enim inter ſe comparata atque compoſita, & maiora & magna, & deteriora & meliora hominibus uidentur. Atque etiam cauillatio fallax & captioſa eorum qui interrogant, facit plerunque, ut ij qui contrà diſputant, refelli uel maximè uideantur: propterea quòd cùm nihil effecerint, & concluſerint, tamen non uocant in quæſtionem id quod extremum & concluſum fuit: ſed quaſi concluſerint, ita concludunt. Non igitur hoc, & illud. Illud etiam fallax & captioſum eſt, propoſita re admirabili, & quæ ſit contra opinionem omnium, uelle id quod uideatur reſponderi, propoſito eo initio diſputationis quod probetur, de ijs quorũ ea uis ſit, quærere hoc modo, Tibi ne uidetur? Si enim in ijs ſit interrogatio, ex quibus concluſio efficitur, certè uel reprehendat alter, uel concedat id quod ſententijs repugnet, neceſſe eſt. Si enim dederit, reprehendetur: ſi non dederit, neque id probabile dixerit, aliquid quod ſit contra opinionem omnium, dabit. Si non concedat nec probabile fateatur, incurret in reprehenſionem. Iam quemadmodum in arte rhetorica, ſic in ratione refutandi contraria & repugnantia elicienda ſunt, uel ex ſermone eorum qui contrà diſputant, uel ex eorum quorum dicta & facta honeſta eſſe concedunt. Itaque ex eorum dictis, qui eiuſmodi uel ſimiles habẽtur, uel ex plurimorum uel omnium ſermonibus. Iam quemadmodum ij qui reſpondent, ſæpe cum refelluntur diſtinguunt, ſi futurum eſt ut coarguantur: ſic ij qui quæſtionem po-

munt, hinc præsidium petere debent contra eos qui resistunt, si hoc modo efficiatur, illo non item se hoc modo intellexisse. Quod etiã Cleophon facit in Mandrobulo. Atq; etiã à proposito aberrãtes, reliquas argumentationes concidere debemus. quod si is qui posãt quæstionem præsentiat, ei occurrendum & prædicendum erit. Interdumq; ex ijs quæ aliena sunt à proposito argumenta ducere licebit, si quis ex eo de quo agitur argumenta nõ poterit sumere: quod Lycophron fecit, cum lyram laudandam suscepisset. Quod uerò ad eos attinet qui aliquid argumentis probari uolunt, quoniã placet causam afferri oportere, certè quibusdam positis & concessis, facilius ad defendendum id quod uniuersum est: si refellere uelimus, affirmare, sequi repugnantiam. Vt quod affirmarunt negare eos, aut quod negauerint concedere. Quale illud est, eandem in contrarijs artem uersari, aut non eandem. Conclusiones autem quæri non debent more propositionum. Et quædam quærenda non sunt, sed pro concessis accipienda. Ac ex quibus interrogationes constarent, & quemadmodum interrogaremus in disputationibus illis quæ studio certandi instituuntur, satis ferè dictum est.

Cap. XV.

Deinceps de responsione, & quemadmodum argumenta discutienda & explicanda sint, & quis sit horum argumentorum usus dicendum est. Valent quidem ad philosophiam duabus de causis: primùm quòd cũ ex uerbis nascantur, faciũt, ut quot modis quidq; dicatur, & quæ similes sint, quæ dissimiles res, & uerba facilius intelligamus. Deinde ualent ad quæstiones, quas quisque per se separatimq; tractat. Qui enim facilè decipitur & capitur ab alijs, neque id sentit: id etiam sæpe ei per se res consyderanti accidat ne cesse est. Postremò ualent ad opinionem, quòd in rebus omnibus exercitati & nullius imperiti ignarique uidebimur. Nã si ita quis disputet cum altero, ut argumenta refellat, neq; eorum utia exponere aut explicare possit, is alijs opinionem adfert, se nõ à ueritate actum, sed imperitia ductum iniquũ esse in disputando. Quo autem pacto ij qui possunt quæstionem, armati esse debeãt, ut his talibus argumẽtationibus possint occurrere, facilè intelligi potest, si modò rectè suprà exposuimus ex quibus fallaces & captiosæ conclu

ſiones conſtarent, & interrogationes nimiæ, ſatis explicauimus. Aliud autem eſt, cum quis argumentationem ſumit perſpicere & diſcutere eius uitium, aliud cum interrogatur celeriter poſſe reſiſtere. Quod enim ſcimus, id ſæpe cũ ordo uerborum traiectione mutatus eſt, ignoramus. Iam uerò ut in cæteris artibus & rebus, ſic ſeſe rè in argumentis exercitatione celeritatem maiorem tarditatémue comparamus. Itaq; ſi quid nobis apertũ perſpicuumq; ſit, neq; id meditatum habeamus, in eo ferè ſit ut commoditatibus opportunitatibuſq; deſtituamur. Quod autem in deſcriptionibus uſuuenit, ut propoſitiones in partes tributas interdum connectere iterũ non poſſimus: ſic in reprehenſionibus nonnunquam ſcimus unde concluſio efficiatur, & argumentum explicare non uelimus.

Cap. XVI.

3 Primum ergo quemadmodum dicimus interdum præſtare diſſerere probabili argumentatione quàm uera: ſic probabili explicatione potius quàm uera argumentorum captiones nonnunquam diſcutere & diſſoluere debemus. Omnino enim pugnandum eſt contra eos qui cõtentionis concertationisq; cauſa diſputant, nõ tanquam refellant, ſed tanquam reprehenſionis ſpecie contra nos armentur. Cũ enim eos concludere negemus, certè ad ſpeciem & ſimulationem omnis noſtra dirigenda eſt reſponſio. Cùm enim refutatio ſit oratio repugnans non ambigua, quæ ex quibuſdam efficitur, nulla certè ad ambigua & homonymiam adhibeda erit diſtinctio. neq; enim ratiocinationem argumentando tractat. Sed nulla alia de cauſa antè diſtinguendum erit, niſi quòd concluſio ſpeciem præ ſe fert reprehenſionis. Nõ igitur hoc loco nobis refutatio extimeſcenda eſt, ſed eius ſolùm ſimulacrum. Quippe cum interrogatio ambigua, & homonymia cæteræq; eius generis captiones & ueram reprehenſionem obſcurent: & faciant, ut eos qui refellant ac non refellant, neſciamus? Nam quoniam licet tota argumentatione concluſa dicere, ſe non quod alter affirmauerit negare: ſed ambiguè, etiam eò toto impetu ferretur, incertum eſt an ſit reprehenſus. Dubium eſt enim an uerum nũc dicat. Quòd ſi diuiſione adhibita interrogaſſet id quod ambiguũ eſt, certè reprehẽſio perſpicua fuiſſet. Nam quia uolunt ij qui certandi ſtudio diſputant, hoc quidem

tempore rarius quàm superioribus eum qui rogatur, aut etiam, aut non respondere, id fieri potest. Nunc autem propter uitiosum morem interrogandi, necesse est aliquid antè respondere, corrigendo interrogationis uitio. Quãdoquidem si tolerabilis partitio adhibita sit, cum necesse sit qui contrà disputet aut etiam, aut non, dicere. Quòd si quis putet eam reprehensionem, quæ ex ambiguitate nascitur, ueram esse, nullo modo reprehensionem effugere poterit is qui respondebit: quippe cum in ijs rebus quæ sub oculos cadunt, necesse sit eum & quod nomen intellig dixerit, id negare, & affirmare id quod negarit. Nihil enim adiuuat quorundam emendatio qui Coriscum non confirmant esse & musicum & musicæ expertem: sed hunc quem monstrant musicum, & hunc eundem expertem musicæ. Eadem enim erit oratio hæc, Coriscum musicum esse, quæ illa, hunc Coriscum non esse musicum: quod simul & confirmabunt & negabunt. Sed fortasse dicent, nõ idem significare, cum in altera nomen collocatum sit. ita aliquid inter eas non interesse. Sin autem hoc omnino dixerit, illi hoc uel hunc adiunxerit, absurdum erit. Nam nihilo magis alteri addet, præsertim cum nihil interfit utrilibet addat? Sed quoniam incertum est utrum is qui ambiguitatem non distinxit, reprehensus nécne sit (concessum est enim in disputando ambigua distinguere) certè dare rogatum omnino nulla adhibita distinctione, est in uitio. Itaque si minus is qui dat, at certè oratio eius reprehendetur & pro refutata habebitur. Fit autem plerumque ut qui ambiguitatem cernunt, tamen eam non ausint distinguere, propter eorum qui talia proponunt acerbitatem, ut ne se in omnibus difficiles & iniquos præbere uideantur. Demde quòd nunquam putassent ex hoc conclusionem posse effici. Sæpe occurrit aliquid contra opinionem omnium. Quapropter quoniã concessum est, ut suprà dixi, non dubitabimus distinguere. Si quis autem duãs interrogationes non unam ponat, non ea existet captio quæ ex homonymia & ambiguitate nascitur, sed uel reprehensio, uel ne ea quidẽ. Quid enim interest utrum nunc roges, An Callias & Themistocles sint musici: an tum, cum idem nomen utrique impositum esset, nec ijdem forent? Nam si plura uno declarat, plura interrogant. Quòd si iniquum est ad duo rogata uelle

responsum unum dari omnino, profectò ad ambiguum nullum se-
mel responderi conuenit. Ne si in omnibus quidem id uere dicatur
quorundam sententia. Nihil enim interest, an si quis rogaret,
utrum Coriscus & Callias sint domi, nec ne sint domi, siue adsit
uterque siue absit. utroque enim modo plures erunt enunciationes.
Neq; enim si uerè dici potest, propterea una est interrogatio. Pos-
sunt enim sexcenta alia quæri ad quæ aut etiam aut non respon-
dere uerè liceat. Attamen non unum responsum dandum est. sic e-
nim disputatio tollitur. Hoc autem similiter fiat, ac si quis idem no
men diuersis hominibus imponat. Cum ergo ad rogata duo non sit
semel respondendum, perspicuum est, aut etiam aut non, non esse
dicendum in ambiguis. Neque enim qui dixerit, quanuis dixerit,
responderit. Sed hoc uolunt in disputando, quòd quid efficiatur,
sit incertum. Quoniam igitur, quemadmodum diximus, quædam si-
mulacra sunt reprehensionum, reprehensiones nullo modo: sic quæ
dam sunt simulatæ explicationes, nec explicationes sunt, quas qui-
dem interdum afferri dicimus oportere potius quàm ueras explica-
tiones: ueluti cum disputatur pugnaciter, & cum rei, quæ duo-
bus modis dicitur, occurritur. Ac in ijs quidē disputationibus, quæ
speciem quidem uerarum præ se ferent, respondendum est, esto
sic enim nullus erit reprehensioni locus. Si quid autem contra opi-
nionem omnium cogatur concedere, tum uel maximè addendum
est, id uideri. Sic enim nec reprehensioni, nec ei quod admirabi-
le sit & contra opinionem omnium, dare locum uidebitur. Perspi
cuum est quidem, quemadmodum à principio repetatur disputa-
tio. Si qua autem proximè ad id accedant, ea sententia omnium re-
fellenda sunt, non concedenda, quòd primam disputationem repe-
tere uideatur. Cum uerò aliquis eiusmodi à nobis petet, quòd ex
causa differendi illud quidem efficiatur necessariò, sed quod fal-
sum sit aut improbabile: idem respondere debebimus. Quæ enim
necessariò sequuntur, eiusdem esse causæ uidentur. Iam uerò cum
res uniuersa non nomine suo, sed similitudine tractabitur: respon-
dendum erit nobis cum nec quomodo à nobis data sit, nec quem-
admodum ipse proposuerit, sumere. Ex hoc enim plerunque exi-
stit reprehensio. Qui autem his commoditatibus destitutus erit,

confugere ad uitiosam probationem debebit, ut ei occurrat eo genere distinctionis, de quo suprà diximus. Ac in ijs quidem disputationibus, in quibus proprijs nominibus utetur, aut omnino respondendum erit nobis, aut certè adhibenda distinctio! Quæ autem aliquid in mente reseruantes proponimus ad disputãdũ, qualia sunt ea omnia quæ non planè, sed truncatim interrogantur, ex ijs ratiocinatio nasci solet. Cuius generis est illud, An quicquid est Athenienſium possessio, id Athenienſium est? Certè. item q; in cæteris: atqui homo est animalium, possessio igitur animalium est homo. Hominem enim animalium esse dicimus, quòd sit animal. Et Lysandrum Lacædæmoniorum quòd sit Lacædæmonium. Ergo illud quidem perspicuum est, cum dubium est id quod proponitur, tum non esse omnino dandum. Cum autem duo erunt huiusmodi, quorum si alterum sit, ex eo alterum necessariò concludetur: sin hoc sit, illud ex eo non concludetur necessariò, debebit is qui interrogabitur id dare quod minus lateat. Difficilius est enim ex pluribus concludere. Quòd si argumentando concludat, alicui datum esse contrarium, alicui non esse: si uera sit oratio, contrarium esse dicendum est, sed non esse nomen impositum alteri. Quoniam autem nonnulla plerique concedunt, quæ si quis minus det: eum falsum putare fatebuntur, alia non item: cuius generis sunt ambigua omnia (utrum enim animantium animus intereat nécne, non est multus exploratum) in quibus eorum non est certum utro modo soleat concedi id de quo agitur: utrum ut sententiæ solent, quarum nomine appellant & ueras opiniones, & uniuersas negationes, qualis est illa, diametros mensura definiri non potest: in ijs non est respondendum aut etiam, aut non. Præterea cuius de ueritate plurimæ sunt ambiguæ opiniones, eius si nomina ex alio transferas, non id perspicuum erit. Nam quoniam dubium est utra in parte insit ueritas, sophistarum partes agere non uidebere: quoniámque ambiguum, non mentiri, neque quod falsum sit asserere. Translatio etiã faciet, ut ne reprehẽdatur oratio. Præterea ut quisque rogata præsenserit, ita eis antè occurrere, eáq; præcidere debebit. Sic enim ei qui rogabit, resistet facillimè.

Cap. XVII.

Sed quoniam uera expliatio, expositio est falsæ ratiocinationis, quacunque ex interrogatione falsum efficiatur. Falsa autem ratiocinatio quoniam duplex est: altera cùm falsum conclusum est: altera, cum si minus est ratiocinatio, attamen uidetur esse: certè hæc ipsa expliatio, quam modò diximus, eius etiam explicatio sit necesse est, quæ ratiocinationem ueram fallaciter imitatur. Ex quo perspicitur interrogationum correctio. Ita fit, ut orationes quæ conclusæ sint, refellendo: eæ autem quæ uidentur concludere, distinguendo explicentur atque dissoluantur. Rursus quoniam argumentationum, quæ conclusæ sunt, aliæ ueram, aliæ falsam conclusionem habent, eas quibus falsum concluditur, duobus modis licet dissoluere, tum refellenda aliqua interrogatione, tum docendo eam esse naturam conclusionis. Eas autem quarum uera conclusio est, refutanda aut propositione, aut assumptione, cùm præsertim uera sit conclusio. Quare ijs qui argumentationem discutere & explicare uelint, hoc primum uidendum est, sitne conclusa an minus conclusa. Deinde utrum uera sit an falsa conclusio ut eam aut distinguentes, aut refellentes dissoluamus. Et refellentes uel hoc uel illo modo, quemadmodum suprà diximus. Permultum autem interest, utrum interrogati ab alio, neche argumentationem explicemus. Nam & prouidere difficile est, & facile est cum otiosi sumus & soli, uidere explicationem. Atque reprehensionum quidem quæ ex ambiguo & homonymia oriuntur partim habent aliquam interrogationem quæ plura declarat, partim conclusionem quæ multis modis dicitur: ueluti in ea reprehensione quæ ὁμοίως τοῦτο loqui concludit, conclusio bifariam dicitur: in ea autem qua efficitur eum qui sciat aliquid nescire, qualis est hæc, An is qui scit dicere aut facere, illud etiam sciat quod dicit aut facit? Hic autem scit iambica dicere: hic igitur scit iambica. harum una interrogationum rem explicat duplicem, & eam quæ est, & eam quæ non est. Ac in quarum conclusione aliquid multis modis dicitur, nisi contrariam enunciationem assumserit, non erit reprehensio. ut in ea qua quis cæcus uidere demonstratur: neque enim sublata contradicente pronunciatione, esse reprehensio ullo modo potest. In quarum autem interrogationibus ambiguum est,

non eſt neceſſe planè illud negare: quoniam non ad illud rogatum argumẽtatio adhibẽda eſt, ſed concluſionis cauſa eſt omnis comparata. 4 Initio ergo argumentationis, ſi quod ſit ambiguum uerbum, uel ipſa oratio ſit, ita reſpondendum eſt ut quodammodo etiam, & quodammodo non eſſe dicamus. Vt σιγῶντα loqui aliqua intelligentia uerum eſſe, quadam non eſſe. Et quum quæritur, ea ne quæ oportet faciendа ſint? alia eſſe, alia non eſſe dicendum eſt. Quod enim oportet multis modis dicitur. Quod ſi ambiguum in propoſitione & aſſumptione lateat, id in concluſione, interrogatione adiuncta, corrigendum erit. Licet igitur σιγῶντα ducere non, ſed hunc σιγῶντα? De iis etiam, in quarum propoſitione & aſſumptione ambiguum ineſt, iudicandum eſt eodem modo: Non igitur ſciunt quod ſciunt: imo uerò ſciunt, ſed non hoc modo. Aliud eſt enim nihil ſciri poſſe, aliud eos qui hoc uel illo modo ſciunt, non poſſe? Omninóque pugnandum quibus, etiamſi planè argumentum concluſerit, eum non eam rem quam conceſſerimus, ſed uerbum ſolum refelliſſe. ex quo efficietur, ut illa nulla ſit reprehenſio? Perſpicuum etiam eſt, quemadmodum diluendæ ſint eæ quæ ex diſtinctione & coniunctione exiſtunt reprehenſiones. Etenim ſi diſtincta & coniuncta uerbis aliud declaret, quæ concluditur argumentatio, contrarium dicendum erit. Sunt autem hæ argumentationes ex coniunctione & diſtinctione. An quo uidiſti tu hunc uerberari, eo ipſe uberatus eſt? quo uerberatus eſt, eo ne eum uerbari uidiſti? Habent illæ quidem ſimile aliquid ambiguarum interrogationum: attamen ex coniunctione ſumuntur. Neque enim ambiguum eſt id quod exiſtit ex diſtinctione, cum præſertim coniuncta & diſtincta non eadem ſit oratio. Siquidem nec hora & ora eodem accentu prountiata aliud efficiunt. Sed quemadmodum in ſcripto idem eſt uerbum, ſi iiſdem literis ſcriptum ſit: ſic etiam illic efficiunt notæ. In uoce autem non ſunt eadem nomina. Quapropter reprehenſio ea, quæ ex diſtinctione eſt, non ad ambiguitatis reprehenſionem refertur. Atq; etiam illud perſpicuum eſt, non omnes, ut quidam dicunt, reprehenſiones ex ambiguo exiſtere. Diſtinguere ergo & ſeærnere uerba à uerbis debebit is qui

respondẽdi partes tenebit. Neq; enim idẽ efficit oculis uidere uerberari aliquem. quod oculis uerberari aliquem uidere. Et Euthydemi illa oratio: Vidistine triremes nũc quæ sunt in Pyræo cùm in Sicilia esses? Eodem modo diluenda erit. Itémque illa, potestne qui bonus sit sutor, malus esse? potest autem fieri ut aliquis cum bonus sit sutor, sit malus: malus igitur sutor. Et illa, An quarũ rerum bonæ sunt scientiæ, bonæ sint notitiæ: mali autem bona est notitia: malum igitur est bona notitia. atqui malum & notitia est & malum: malũ igitur notitia mala est. Item illa, An uerum est nunc te natum esse? Nunc igitur natus es. nisi fortè aliud declarat cum nunc dissanctum est. Nunc enim uerum est, te natum esse: sed te, nũc natum esse haud uerum est. An ut potes & quæ potes, sic & ea facies, cum autem non canis fidibus, canere fidibus potes: tunc igitur cum non canis fidibus, fidibus canes. nisi fortè non eam uim habet, ut tum cum non canit fidibus, canat: sed ut faciat cum id non facit. Hoc autem quidam aliter diluunt. Dicunt enim non si quis dederit alterum facere ut potest, idcirco effici ut is qui non canit fidibus, fidibus canat. Neq; enim datum esse omnino ut possit, eum esse facturum, nec idem ualere ut potest omnino quod ut potest facere. Sed eos non rectè dissoluere hinc apparet, quòd cum omnium rationum & argumentationum, in quibus est idem uitium, eadem sit explicatio, hæc ipsa non ad omnes, neque ad eas quæ omnino proponentur accommodabitur: sed ad eum qui rogat modo, non ad argumentationem.

Ex accentu autem nullæ extant orationes, neque in scripto neque in uoce, nisi perpaucæ. Eiusmodi est hæc, An habitas est domus? est ergo habitas, negatio illius, habitas: dixisti autem habitas domum esse: domus igitur negatio est. Perspicuum est quomodo id explicari debeat. Nõ enim idem significat graui tono prolatum aliquid & circunflexo. Perspicuum etiam est illud, quemadmodum occurrendum est eis reprehensionibus quæ ex eo nascuntur, quòd quæ non sunt eadem, eadem esse dicunt: quandoquidem categoriarum genera tenemus. Nam alter interrogatus respondendo concesserit non inesse aliquid eorum quæ naturam rei declarant: alter autem docuerit aliquid conuenire eorum quæ cum aliquo conferuntur, aut quæ quanta sunt, cum propter dicendi genus

rei naturam significare uideantur. ut in hac oratione, fierine possit, ut aliquid simul quis & faciat & fecerit? At qui fieri potest, ut aliquis quid simul & uideat, & eadem etiam ex parte uiderit. Rursus, an pati aliquid sit aliquid facere? Ergo secatur, uritur, sentitur, eadem ratione dicuntur: eáque omnia quid pati declarant. Quid, dicere, currere, uidere eodémne modo inter se affecta esse dicũtur? At qui uidere, sentire quid est. Ita simul & quid patitur & facit. Quòd si quis in superiore oratione det fieri non posse, ut idẽ simul faciat & fecerit, ut autem uideat atque uiderit fieri posse: is nondum reprehensus erit, dummodo uidere, non facere quid, sed pati dicat: ea enim desyderatur interrogatio, sed ab audientibus existimatur dedisse, tum cùm secare facere quid & secuisse fecisse concessit, etiam ea omnia quæ eandem analogiam habent. Nam quod reliquum est auditor præponit, quasi eandem habeat rationem cum non habeat, sed propter genus dicendi habere uideatur. Idémque hic usuuenit quod in ambiguis. Illic enim is qui uim uerborum ignorat, rem putat negatam esse, non uerbum: cum quæstio etiã illa reliqua sit, an ambiguũ una ex parte quã intelligat cõcedat. Si enim hoc modo det, coarguetur. Similes sunt his, quæ sequuntur. Si quis quod habebat pòst non habeat, idne amisit? Isto enim pacto qui unum modo calculum amiserit, decem calculos non habebit. At quod quis non habet, prius autem habuit, idne amisit? Neq; enim necesse est quantum, uel quòt non habuerit quis, eum tot amisisse. Ergo naturæ quæstionem ad quantitatis transtulit. decem enim multa sunt. Quòd si initio ita interrogasset, Quot non habet quis cùm prius haberet, an tot amisit? nemo dedisset, sed uel tot uel aliquid eorum. Et dare quis potest quod non habet, non enim tantummodo unum calculum habuit. nisi fortè non quod non habuit, sed quatenus: ut unum nõ habuit, dedit. tantummodo enim nec quid significat. nec tale uel tantum quid, sed cum alio confertur, ut significet non cum alio. Vt ergo si quæsiuisset, num quis dat quod non habeat, & ille dedisset: rursusque interrogasset, num quis quod non habet cito, cito det: quo dato ille hoc conclusisset, id aliquem dare quod non habeat: tum perspicuum fuisset, nullam esse conclusionem. quoniam cito dare, non est aliquid dare, sed dare hoc modo. Et aliquo modo dare

aliquid quis potest, quo modo non habeat, ut libenter habeat, & det inuitus. Sic de illa causa iudicandum est. Eiusdem generis hæ omnes sunt, An ea manu quam quis non habeat, uerberet? Aut eóne oculo quis uideat quem non habet? Non enim unum modo habet. Ac nonnulli quidem has captiones ita discutiunt, ut dicant, eum qui plures habeat, unum modò etiam oculum, & quidnis aliud habere. Alij, quo modo quis quid habeat, eo etiam accepisse. Dedisse enim aliquem unum tantummodo calculum, & alterum ab illo unum solum accepisse calculum. Sunt etiam qui initio disputationis interrogationem ita refellant, ut quod quispiam non acceperit, id eũ habere posse fateantur: uelut eũ qui uinũ dulce acceperit, eo corrupto in acceptione acetũ habere. Sed hi omnes, ut suprà diximus, nõ ad argumentationem, sed ad hominẽ explicationẽ referunt & accõmodant: præsertim cum si hæc uera esset explicatio, is qui cõtrariũ daret, non posset dissoluere. Id quod in in aliis fit. ut si unũ uerum est alterum falsum, & planè eodẽq; modo quis utrunque dicã concedat, explicatio non concludet: si explicatio non concludet, nulla erit explicatio. Quapropter in ijs captionibus quæ expositæ sunt, etiamsi dẽtur concedãturq; omnia, non tamen ratiocinationem cõclusionemq; efficiã dicimus. Atque hæ etiam orationes sunt eiusdem generis, Idne quod scriptum est aliquis scripserit? Scriptum autẽ est nunc sedere te, quæ falsa est oratio, uera autem erat cum scriberetur: simul igitur scribebatur uera falsaq; oratio. Nam uerã falsamue orationem dicere, uel opinionem esse, non rem, sed rei qualitatem modumque declarat. Eadem enim etiam in opinione manet oratio. Et, An quod discit quispiam, id est quod discit? Discat autem quis æleriter, id quod tardè perapitur. Non enim qui id dederit, aliquid eum, sed quodammodo discere concesserit. Et illa, Id ne quod aliquis ambulat calcat? ambulat autem totum diem. Sed non rẽ ambulare illum concesserit. sed tempus cùm pergit. Nec cũ poculum bibit, rem quæ est poculum bibit, sed ex poculo. itemq; illa, An quod aliquis sãt, id uel inueniendo sãt uel discendo? Eorum autem quæ sãt, aliud inuenit, aliud ab alio didicit: quorum neutro utrunque continetur: sed fieri potest, ut eorum quæ sãt quispiam & aliquid inuenerit ipse didicéritque aliquid, & inuenerit didicéritque

omnia. Illa etiam, qua efficitur esse hominem quendam præter ipsum hominem & homines singulos: homo enim & quicquid commune est non rem quampiam, sed qualitatem, uel comparationem, uel modum effectionémue, uel tale aliquid significat. Eadem est eius ratio qua quæritur, Coriscus & Coriscus musicus idem sunt, annè duersi? Hic enim rem declarat, ille qualitatem: itaque non est per se, neque ullam habet solidutatem aut eminentiam, Nam enumeratio tertij hominis non facit hominem quendam tertium: sed si cõcedatur, ut singuli homines, sic tertius homo aliquam rem declarare. Neque enim si Callias & homo quid significet, idcirco homo etiam tertius. Nec quicquam interest, idne aliquis quod enumeratur & exponitur, non rem & substantiam significare, sed qualitatem dixerit. Nam præter multos unus quidam ueluti homo futurus est. Illud igitur perspicuum est, non esse dandum id quod communiter in omnibus dicitur declarare aliquid, sed uel quantitatem, uel qualitatem, uel relationem, uel aliquid aliud generis eiusdem. Omnino argumentationum omnium captiones, quæ ex uerbo erunt, semper ex contrario eius unde captio orta est, diluentur: ueluti si ex coniunctione existet, distinctione explicabitur: sin ex distinctione, coniunctione. Rursus, si ex accentu acuto nascetur, in graui erit explicatio: contráque si ex graui, in acuto erit. Si uerò homonymum uerbum eam effecerit, contrarium uerbum erit proferendum. ut si usueniat ut animatum esse quid dicat, ille autem neget esse: profectò id inanimatum sit necesse est. Sin inanimum esse quid dederis, alter autem contrà animatum esse concludat: tibi dicendum erit, te eam rem, quæ uacet animo, intellexisse. Similis est ambiguorum ratio. Si autem ex similitudine uerbi oriatur, à contrario petẽda erit explicatio. Vt in hac, Id ne det aliquis quod non habeat? non quod non habet, sed quemadmodum non habet: ueluti unum modò calculum. Et si quæratur, An quod scientia quis comprehendit, id uel inueniendo uel discendo comprehenderit? respondendum est, non quæ sciat. &, An quod pergit calcat? Respondendum, non eo tempore cum calcat. Quod eodem modo de cæteris iudicandum est.

Quod autem attinet ad eas captiones quæ ex attributis rerum nascuntur, una omnium explicatio est. Nam quoniam nondum à

quo quam expositum est, quàdo in re ipsa uerè dicatur, id quod ac-
adentibus & attributis conuenit, & in nonnullis uidetur dici, idq;
confirmant qui hanc explicationem inuenerunt: alia autem sunt in
quibus non necessariò effici asserunt: nobis certè dicendum est æquè
de omnibus, id non necessariò effici, & quid uel quale proferamus
habere debemus. Hæ autè orationes ex attributis & accidente o-
riuntur: ut, Scisne quid ex te sim quæsiturus? Nostin' eum qui ad
nos uenit, aut eum qui opertus est? an statua opus tuum est? an tuus
amis pater? an admodum pauca, pauca sunt? Perspicuum est enim
in his omnibus non necesse esse quæ in accidente uerè dicantur, ea
etiam in re intelligi, præsertim cum in eas tantummodo res quæ natu-
ra & substantia non differunt, unumq; sunt omnia eadem cade-
re uideantur. Aliud autem est bonum, & bonum esse & inter-
rogandum, & aliud eum qui accedat opertus, accedere, & Cori-
scum esse. Quocirca non si Coriscum noui, & eum qui accedit igno-
ro, eundem & noui & ignoro. Nec si hoc opus est, & meum est,
idcirco meum est opus: sed uel possessio, uel res, uel quidus aliud.
Quod idem in cæteris fit captionibus? Nonnulli autem hæc, distin-
ctione interrogationis refellunt: fieri enim posse aiunt, ut idem &
noscatur & ignoretur: sed non eadem ex parte atque cogitatione.
Itaque eum qui uenit ignorare se, & Coriscum noscere cum dicit
idem se & nosse & ignorare fatentur: sed alia atque alia ratione.
Atqui primùm quemadmodum iam diximus, omnibus captionibus
quæ ex eodem uitio oriuntur, eadem adhibenda est correctio. cui
hoc loco non erit locus. Si quis eandem enuntiationem sumat, in
qua non cognosco uerbum, sed sum aut aliqua affectio modúsq; po-
natur: ut si hic pater sit, & sit tuus. ut enim in quibusdam hoc uerè
dicatur, fieríque possit ut idem & noscatur & ignoretur, at non in
hoc loco. Nihilque prohibet multa uitia in eadem inesse argu-
mentatione: sed non omnis uitij declaratio explicatio est. quippe cũ
aliquis possit docere falsum cõclusum esse, & unde cõclusum sit non
docere. ueluti zenonis argumẽtatione, qua efficiebatur nõ esse moti
Itaq; si quis det operã, ut Zenonem incommodo, conclusa argumen-
tatione urgeat, errabit, etiam si similies concludat: neque enim hæc
explicatio est, cum sit explicatio, explanatio causæ cur falsa sit con-

clusio. Ergo si non concluserit quidius, aut etiã uerũ aut falsum conetur concludere, illius explanatio explicatio est. Quanquã autem illud explicãdi genus in quibusdã nihil prohibet ualere, tamẽ in his quæ suprà allata sunt nõ ualet omnino. Nã Coriscũ, quia Coriscus est, nouit: eũq; qui uenit quia uenit. Et fieri potest, ut idẽ et noscētur & ignoretur. Veluti albus esse noscētur, & musicus esse ignorabitur. Sic enim eũdẽ quis et nouit, & nõ nouit: sed nõ eadẽ ratione & cogitatione ueniẽtẽ & Coriscũ, & uenire & Coriscũ esse nouit. Simili in errore uersantur ij qui omnibus in numeris multa & pauca refellũt. Cũ enim cõclusio nõ sequatur, tamẽ id dicere prætermittũt, & uerũ cõclusum esse cõcedũt, uel multa in numeris uel pauca esse omnia. Quod peccatũ est uel maximũ. Sunt etiã qui ex ambiguo cõclusiones & argumẽta explicẽt, ut dicãt tuũ esse patrẽ, aut filiũ, aut seruũ. Atqui si ex ambiguo nasci captio uideretur, profectò uel uerbũ uel ipsa oratio multorum propria esse deberet: & hũc esse huius filiũ, si filij sit dominus, nemo propriè dicit: sed ex attributis personarũ hæc omnis est uerborũ collocatio. Est ne hic tuus? etiã. est autem hic filius, hic igitur tuus est filius. quòd accidit ut hic esset et tuus & filius: sed nõ filius tuus. Eadẽ est ratio illius qua aliquid malorũ bonũ esse ostẽditur. Prudẽtiã enim malorũ esse artẽ. Aliquid autẽ esse aliquorũ nõ ambiguè dicitur, sed possessio. quod si fortè dicatur, peccatũ in eo est: quoniam hominem animalium esse dicamus, sed non possessionem. ac si quid ad mala quasi illorum gignendi casu sit referatur: propterea malorum est, non tamen id in malis. Ita ex eo quod quodãmodo est, etiam omnino uidetur. Quãquam fieri potest fortasse ut bonum malorum sit duobus modis & ambiguè non in superiori oratione: sed si quis sit seruus probus improbi imò uerò ne sic quidẽ erit. Non enim si bonũ sit, & huius sit: propterea simul huius sit bonum. Quin, ne illud quidem hominem esse animantium ambiguè dicitur. Neque enim si quid interdum detracta & tacita aliqua parte significamus, id ambiguum est: quippe cum pronuntiatio dimidiato uersu, ueluti, Musa mihi memora, si dicamus, Da mihi, Iliadem significemus. Cap. XIX.

Captiones autẽ quæ ex eo maximè nascũtur, quòd aliquid, aut aliqua ex parte, aut alicubi, aut quodãmodo, aut cũ aliquo collatũ

dicatur, non omnino, ita facillimè dissoluemus, si ex contraria orationis specta-
one specta-
bimus, eorumne quippiã in conclusione uideatur. Cõtraria enim & quæ proprio & quæ cõmuni nomine appellãtur, & dientia & negãtia in eodẽ omnino esse nõ possunt, cũ interea utrumq; quadã ex parte, aut quodã modo, aut cũ alio atq; alio collatũ, aut hoc quadam ex parte, illud omnino nihil prohibet. Itaq; si unum quadam ex parte, alterum omnino in eandem rem cadat, nondum reprehensio est. Idq; ex contraria oratione in conclusione spectandũ est. Hæc autẽ insunt in his orationibus, fierine possit, ut id sit quod non est: est autem aliquid quod nõ est. similiter quod est non erit. non enim aliquid eorũ quæ sunt futurum est. Fierine possit, ut idem simul sanctè iuret & peieret? fierine possit, ut idem simul eidem & credat & non credat? Sed aliud est esse aliquid, & esse omnino. & quod nõ est, nõ si quippiã est, etiã omnino est: nec si quis aliquid se iuret facturũ, aut aliqua ex parte, religiose iurat necessariò. Etenim qui se peieraturum iurauit, sanctè iurat ille quidẽ peierãs in hac re tãtũ modo, tamẽ sanctè nõ iurat omnino. Nec qui nõ habet fidẽ credit, sed quadã ex parte credit. Similis est etiã ratio illius, mẽtiri eundem simul, & uerũ dicere. Sed quia nõ facilè cognosci perspicique potest, det ne quispiã mentiri planè alterũ & uerũ dicere, id difficile uidetur: cum interim nihil prohibeat eundem & omnino mendacẽ esse, & quadã ex parte ueracem: aut ueracem aliquẽ in re quapiã, ueracem autem non omnino. Eodem modo de ijs quæ ex comparatione, & ex eo quod quadam ex parte, & aliquando fit, oriuntur, iudicandum est. Omnes enim hæ captiones ex eo nascũtur, Sitne ualetudo & diuitiæ in bonis? atqui insipienti & ei qui non probè utitur, non sunt bona: in bonis igitur sunt, & in non bonis. An ualere & posse in ciuitate utile est? incidere autem potest tempus cum etiam non utilius & satius sit: idem igitur eidem utile & inutile. Quanquã nihil prohibet id quod omnino sit bonũ & utile, alicui nõ esse bonũ. Sitne id malũ quod prudens nolit? Bonum autẽ prudens non uult amittere: malũ igitur id quod bonũ. Aliud est enim bonũ malum esse dicere, & bonum repudiare. Similis est etiam quæ de fure tractari solet argumẽtatio. Nõ enim si fur malus sit, & accipere malũ, propterea ille uult ma-

lum sed bonum. accipere enim bonum est, & morbus malum: at morbum respuere non est! An ius magis expetendum sit, quàm iniuria! & facere iustè, quàm iniustè! at mori iniustè magis expetendum est. An sua quemque tenere æquum est! Quæ autem aliquis de sua sententia iudicarit si falsa sint, ex lege rata sunt: idem igitur iustū & non iustū. Itémq; illa, uter condemnādus est, is ne qui ea quæ iusta sunt commemorat in iudicio, an is qui iniusta! Atqui æquum est eum qui iniuriam accepit, ea quæ passus est accommodatè exponere: quæ eadem iniusta sunt. Adhuc captiones exposui, nunc quēadmodum discutiendæ sint dicam. Non siquid ferre iniuria expetendum est, idcirco iniuria præstat ferre quàm iure: sed iure pati præstat omnino, aliquid autem nihil prohibet iniuria pati præstare quàm iure. Itémque tenere sua quemque iustum est, & aliena iniquum est, & tamen iudicium hoc iustum esse nihil prohibet, ut si factum sit iudicis sententia. Non enim si quid iustum est, aut aliquo modo iustum, propterea omnino iustum est. Itémq; nihil prohibet, eorum quæ iniusta sunt atque iniqua, iustam esse expositionem. Neque enim si qua æquum est commemorare, ea etiam iusta esse necesse est. Sicuti nec si qua utile est dicere, idcirco utilia sunt. Quod eodem modo de rebus iustis iudicandum est. Quocirca non si ea quæ dicuntur iniusta sunt, is qui res iniustas cōmemorando uincit. Ea enim dicit quæ & iustum est dicere, & iniquum ferre omnino. His autem captionibus quæ ex reprehensionis definitione existent, occurrendum erit ea ratione quam suprà præscripsimus. Cōclusione enim cum oratione contraria collata, quemadmodum erit idem & eadem ex parte, & cum eodem collatū, & eodem modo eodémq; tempore, uidebimus. Quòd si initio disputationis quæratur, nō cōcedendū est fieri non posse, ut idē sit duplū & nō duplū: sed dandū est, non tamen eadem ratione. Id enim esset reprehendi sine controuersia. Captiones quæ sunt ex hoc genere. sunt huiusmodi: Noritne rem qui quamque rem qualis quæque est nouit! Itémq; is qui ignorat! Atqui idem qui nouit Coriscum quia Coriscus sit, eundem quia musicus, ignorat. Eandem igitur rem & nouit & ignorat. Et rursus, an res quatuor cubitorum magnitudine ea quæ trium est, maior sit! fieri autem potest ex trium cubitorum magnitu-

dine quatuor in longitudinem magnitudo: & quod maius est, mino-
re maius est. Eadem igitur res seipsa & maior erit & minor. Eae
uerò quae ex eo oriuntur, quòd initium disputationis petitur, uel su-
mitur, is qui respondendi partes obtinebit, si id perspicuum sit, non
dare, sed uitium indicare debet, etiã si probabile uideatur. Sin ob-
scura illa erit primae disputationis petitio uel sumptio, ignoratio
nem suam propter uitium talium disputationum ad interrogantem
ut qui minimè differat, retorquebit. Reprehensio enim primae di-
sputationis petitionem sumptionémue respuit. Deinde admonere
debebit se id dedisse, non ut eo ad id quo usus sit uteretur, sed ut
eius contrarium argumentando concluderet. Iam cùm eae inciden
quae à consequentibus sumuntur, in ipsa argumentatione docendũ
erit, duplex argumentum esse à consequentibus: unum, cum ex par-
te totũ concluditur, ut ex homine animal. uolunt enim, ut hoc ex illo
consequens est, sic illud ex illo esse. Alterum, ex contrario. Si enim
hoc illud sequitur, illius etiam contrarium alterius contrarium seque
tur. Ex quo ducta est Melissi argumentatio. si enim quod ortum est
initium habet, id quod non ortum est & generatum, uult non ha-
bere. ita si cælum ortum non habet, idem termino caret. Non ita est.
contrà enim argumentatio ducitur. In ijs autem quae ex eo conclu-
duntur q̃ aliquid adiunctum sit, illud primum uidendũ est, an eo
sublato quod adiectũ est, nihilo minus incommodum sequatur. de-
inde eo plano facto dicendum est id datum esse à nobis, non quòd
ita uideretur, sed disputationis gratia. id autem quomodo usus est,
nihil ad disputationem pertinere. Eae uerò quibus ex multis inter-
rogationibus una fit, initio distinguendae sunt, cum praesertim ad in-
terrogationem unam semel sit respondendum. Itaq; nec plura de u-
no, nec unum in multis: sed unum ex uno enuntiandum & negan-
dum est. Vt autem in homonymis interdum utriq;, interdum neutri
conuenit, ut eos qui semel & omnino ad unum rogatũ respondent,
incommodum nullum sequatur: sic in his cum multa uni, uel unum
multis conueniunt, aut non conueniunt, eum qui omnino concedet
uersabiturq; in hoc errore, nulla sequetur repugnantia. Cum autẽ
unum cadit, alterũ nõ cadit, aut multa in multis dicuntur, & quo-
dammodo utrunq; utriq; conuenit, quodammodo non conuenit: tũ

nec concedendũ eſt nec abnuendũ: cuiuſmodi ſunt orationes, in quibus ſi unũ ſit bonũ, alterũ malũ, eſt uerũ, hæc bonũ eſſe & malũ: & rurſus, neq; bonũ, neq; malũ: neq; enim utrunq; cadit in alterũ. ita idem bonũ erit & malũ & nec bonũ nec malũ. Et ſi quæq; res eadem eſt, ipſa & ſui ſimilis & à cæteris diuerſa: hæc autẽ cũ non eadẽ quæ alia ſint, ſed ſui ſimilia et à ſeſe diuerſa, fit ut eædem res & à ſe diuerſæ ſint, & ſui diſſimiles. Præterea ſi quid ex bono malum fiat, & ex malo bonũ, iam duo erunt, quorũ duorũ & inæqualiũ utrũq; ipſum ſibi par & æquale erit. ita eadẽ res ipſa ſibi & æquales, & inæquales erunt. Ac hæ quidẽ captiones aliter etiã explicari poſſunt. Cũ enim plura hæc nomina ambo & omnia declarent, fit ut eandem dicamus & negemus: nomẽ tamẽ aliũ atque aliũ rei quã ſignificet accõmodemus. In quo nulla reprehẽſio eſt. ſed illud ſpicuũ eſt, ſi qua res una uni cõuenire, aut non conuenire ſignificetur interrogando, non plura ſemel quærentur ex nobis, nos reſpondendo nihil incommodi eſſe ſuſcepturos. Cap. XVII.

Quod autem attinet ad eas captiones quæ eò deducunt nos ut idem iteremus uerbum, illud perſpicuũ eſt, non eſſe concedenda per ſe ac ſeparatim aliquid ſignificare ea nomina quæ cum aliquo conferuntur. cuiuſmodi eſt duplum, quod ſolum ſine uerbo ſimpli, nihil ſignificat, propterea quòd tũ unũ quid eſſe uidetur. Nã & decẽ in iis quæ uno dempto decem ſunt, intelliguntur: & uerbum facio in hac oratione, nõ facio, & omnino in negatione affirmatio. Sed tamẽ non ſi quis dicit quippiã non eſſe albũ, propterea ipſum album eſſe confirmat. Duplũ autem per ſe nihil fortaſſe declarat: ſicut nec id quod in ſimplo intelligitur. quod ſi fortè ſignificat, at certè non idem quod cũ ſimplici uerbo coniunctum. Ne ars quidem in ſpecie quid ſignificat, ut cum medicina ars eſſe dicitur, in quo artis uocabulum latè patet: in illo autem ars & ſcientia eius eſt quòd ſub ſcientiã cadit ſcientia. In iis autem nominibus quibus alia definiũtur, hoc dicendum eſt, non idem per ſe ſignificare id quo utimur in definiendo quod in oratione. Nam concauum promiſcuè & paſſim idẽ in ſimo & in obliquo declarat: coniũctum autẽ cum iis, ut illud cum naris, hoc cum cruris uerbo coniungatur, nihil prohibet ſignificare. Nec interẽſt, utrum dicas naſum ſimum, an naſum concauũ. Præterea in his uerbis non eſt concedenda incurrecto dicendi ratio.

Est enim falsa: quoniam (ut hoc uerbo utar) similitas non est nasus cõcauus, sed nasi quædam quasi affectio. Quapropter non est alienum nares simas nares esse, quæ concauitates narium habent. Quibus autem de causis solœcismi fiant, suprà diximus. Quemadmodum autem discuti, dissoluique debeant, in ipsis captionibus intelligemus. Omnes enim quas subiiciam, solœcismum facere uolunt. An quod uerè dicis, id uerè est? ais autem quidpiam esse lapidem: est igitur quippiam lapidem. Sed dicere lapidem, non est dicere aliquid quod neutrius, sed quod maris genere declaratur. Quocirca si quis roget, an quem nominas, uerè hunc est? non latinè loqui uidebitur: sicut nec si quis requirat, hiccine est quam esse dicis? Vtrum autem lignum hic, an ea quæ nec marem nec fœminam significent, nihil interest. Itaque non fit solœcismus in hac argumentatione, an quod ais esse, id lignum est? lignum autem ais esse: lignũ igitur est. Lapis autem, & hic maris habet inflexionem. Quod si quis interroget, sit ne hic hæc? Deinde rursus, quid? num hic Coriscus est? tum dicat, Est igitur hic hæc: non concluserit solœcismum, ne si Coriscũ quidem uerbum fœminam significet: modo id non dederit is qui contrà disputabit: sed hoc antè quærendum est. Si uerò nec sit illud, nec ille dederit, certè is nec uerè, nec contra eum qui rogatus est concluserit. Eodem modo illic lapidem huius uocabulum declarare debet. Sin minus, nec alter id dedit significare, non est appellanda cõclusio: sed uidetur esse, propterea quòd dissimilis casus nominis similis apparet. Verum ne est hanc esse id quod eam ais esse? esse autem eam aspidem ais: est igitur hæc aspidem? Sed non necesse est, si aspidem non id significet: sed aspis & aspidem hanc. nec quod ais esse, id hic est: ais autem esse Cleonem, est igitur hic Cleonem. Dictum est enim, quem ais hunc esse, hic est, non hunc. neque enim latina sit interrogatio, si hoc modo proferatur. Scin' tu hoc? est autem lapis: scis ergo lapis? Sed non idem significat in interrogatione, scin' tu lapidem? quod in assumptione: est autem lapis. Sed in illa est accusandi casus, in hac recti. An cuius scientiam habes, id scis? lapidis autem scientiam habes: scis igitur lapidis. Sed quum dicis, cuius lapidem in gignendi casu intelligis: quum autem id, lapidem in accusandi casu & maris ge-

Exemplis solœcismi explicabimus declinat. quæ est altera regula ut nobis genera uiz et casuũ discipulus obseruãdis adhibeat, uide ne debeat hæc ad modum obseruationis.

ostendit uitium solœcismi nõ esse in uerbo genere quæ cum mutentur in reliquis propterea quod uox et positio fere nõ mutatur in nominandi et accusandi casibus.

si a neutro ad masculinum transferat ea finitio ut sit solœcismus

Est ra. mutatio finitiõ ab obliquo ad rectũ quod exemplis explicabimus

nere. Datum est autem cuius scientiam haberes, id scire te, non eius item non lapidis, sed lapidem. Atque illud quidem perspicuum est ex ijs quæ diximus, hæc argumenta non concludere solœcismum, sed speciem quandam præ se ferre cõclusionis: & quemadmodum eis sit occurrendum.

Cap. XXI.

Intelligendum est autem facile esse perspicere in quibusdam argumentis, in alijs difficile, qua de causa & qua in re auditorem capiant atque decipiant, cum sæpe eadem hæc sint quæ illa. Eadem enim argumenta captiosa uocanda sunt omnia quæ ex eodem uitio nominantur. Idem autem argumentum captiosum alijs ex uerbo alijs ex attributis & accidente, quibusdam ex alio uidetur existere, propterea quòd cum quicque transfertur non idem declarare uidetur. Vt ergo captionum earum quæ ex homonymia oriuntur, quæ ex omnibus maximè solent usurpari, partim cuius perspicua ac notæ sunt: omnésq; captiones ridiculæ ferè in uerbo uersantur, cuiusmodi hæ sunt, Vir uehebatur curru per scalas. Quo ἀλλαδὴ ad direptionem? & utra boum ἐμπροσθεν peperit? neutra, sed pone utra que. & καθαρὸς boreas? cœrè nõ. interficit enim pendicum & emptorem. An non Euarchus? non cœrè, sed Apollonides, aliáq; eius generis plurimæ: sic partim eos etiam qui in captionibus diu multumque uersati sunt & exeratati fallunt & fugunt. Idq; ex eo intelligi potest quòd ferè uerbis dissentire & discrepare solent. uelut utrum idem significet in rebus omnibus unum & id quod est, an aliud? nonnulli enim unum & id quod est idem declarare existimant. alij Zenonis & Parmenidis ratione explicant, propterea quòd unum & id quod est, plura significare uideantur. similiter ea captiones quæ in accidente alijsq; rebus cernuntur, eam uim habent, ut in alijs facilius, in alijs difficilius perspici possit & genus ipsum captionis, & sit nécne reprehensio: nec in omnibus æquè id facile est. Difficilis autem & grauis est argumentatio quæ eam uim habet ut animi dubitando in contrarias partes distrahantur: ferit enim hæc pungitque maximè. Dubitatio autem duplex est: quarum altera in disputationibus dialecticorum uersatur, cum dubitamus quod potissimum rogatum sequamur: altera in ijs cernitur quæ pugnandi studio comparantur: cum in quo captionis

genere propoſitum argumentum uerſetur ambigunt. Itaque in diſputationibus dialecticorum argumenta difficiliora magis ad inquirẽdum impellunt. Argumenta autem dialecticorum tum demum ad refellendũ difficillima erũt, ſi ex iis quæ uidentur quàm maximè probari id quod maximè probabile eſt euertent & confirmabunt: una enim cum ſit argumentatio, tamen contraria & cõtradicente enuntiatione tranſlata omnes ratiocinationes ſui ſimiles obtinebit: quippe cum futurum ſit ſemper, ut ex probabilibus item probabile infirmet & confirmet, ut ambigere & dubitare animis neceſſe ſit. Ac difficilis quidem illa maximè eſt quæ interrogationibus parem ac ſimilem facit concluſionem. Secundo loco ea quæ ex ſimilibus omnibus progreditur, quæ faciet item ut dubium ſit utrum rogatum negandum ſit: id quod difficile factu eſt. Nam & infirmandum eſt, & tamen utrum ſit incertum eſt. Earum autem quæ certandi ſtudio comparantur, ea primum difficillima eſt, quæ quum primum tractata eſt, dubium eſt rem nécne concluſerit & effecerit, & utrum in diſtinctione ac falſitate illius conſiſtat explicatio? Deinde ex reliquis ea cuius explicationem perſpicuũ eſt uel in falſitate uel in diſtinctione uerſari, ſed dubium eſt utrius rogationis euerſione aut diſtinctione ſit diſſoluenda, quin etiã utrũ in concluſione an in altero rogato explicatio quæri debeat. Ac interdũ quidem ineptum eſt argumentũ ex quo nihil effectum eſt tum cum nimis improbabiles aut falſæ ſunt aſſumptiones, interdũ autem non eſt negligendum. Nã & cum aliquod rogatum deeſt, in quo illa uis ineſt, ut in eo uerſetur, & ut ex eo ducatur argumentum: neque id aſſumptũ eſt, & tamen tractatum eſt & explicatũ argumentũ, ineptа ratiocinatio eſt: & cum aliquid prætermiſſum eſt eorum quæ extrinſecus ad rem quæ propoſita eſt cõfirmandã aſſumuntur, nõ facilè contemni negligíq; debet: ſed argumentum ſatis eſt aptum & totũ aequum, & is qui interrogat non præclare ſuo functus eſt munere. Explicatio autem aliàs ad totã argumentationem, aliàs ad eã quæ rem quærit & ad rogatum, interdũ ad neutrũ eorum referri poteſt. Eodémq; modo quærere licet & tractare argumentationem tum cõtra id quod uenit in diſputationem, tum contra eũ qui reſpondet, tũ contra tempus cũ plus tẽporis deſyderat explicatio, q̃

quantum datum ſit ad diſſerendum contra expliciationem.

Cap. XXII. Diximus ex quot quibuſque naſcantur captiones in diſputãdo, & quẽadmodũ eũ qui mentiatur inducemus, impellamus'q; alterũ ut admirabilia quædam & contra opiniones omnium dicat. Oſtendimus præterea ex quibus efficiatur ratiocinatio, & quænã ſit interrogandi ratio, & quiſnam ſit interrogationum ordo. illud etiam docuimus, quus ſit uſus horum argumentorum. diximus de ratione & diſciplina reſpõdendi, & quẽadmodum argumenta captioſa ratiocinationeſq; diſſolui debeant. Reliquum eſt ut de inſtituti noſtri ratione enumerantes, noſtrumq; ſermonem concludentes, pauca dicamus. Prõpoſitum nobis fuit rationem quandã de omni re propoſita diſſerendi ex iis quæ maximè probarentur inuenire. hoc enim officium eſt dialecticæ, & eius rationis, quæ periculi faciendi cauſa comparata eſt. Quoniam autem antè cõfirmauimus dialecticen propter ſophiſticas quam ſequuta eſt ui cinitatem, non ſolum poſſe probabili, ſed etiam neceſſaria ratione diſſerere: ob eam cauſam, non ſolum eius officium in eo poſuimus, ut ea inſtructi argumenta ſumere, ſed etiam ut argumentis reſiſtentes cauſam diſſerẽdi iis afferendis quæ maximè item probabuntur defendere poſſimus. cuius nos modo quæ cauſa eſſet diximus, ob eámque cauſam Socrates quærere ſolebat, non reſpõdere: quippe qui nihil ſe ſcire fateretur. quæ quidem facultas ad quas res eſſet utilis, & quibus, quótque rebus comparari poſſet, atque unde harũ rerum nobis magna ſuppeteret copia in ſuperioribus libris demõſtrauimus. Illud etiã expoſuimus quæ eſſet interrogandi ratio & ordo, quæ reſpõdendi, & quomodo explicanda argumẽta. Cætera etiam oſtendimus quæ ad eandem rationem diſſerendi pertinẽt, denique ut etiã ſupra dictum eſt, de captioſis & fallacibus argumentis diximus. Quæ cum ita ſint, certè hinc inſtituti noſtri ratio cõmodè habebit terminum.

Cap. XXIII. Quod autem in ea de qua agitur arte uſu uenerit ignorare minimè debemus, eorum omnium quæ inueniuntur partim cũ prius ab aliis percepta & comprehenſa eſſent, & ſigillatim elaborata opera eorum qui poſterius acepiſſent, progreſſa eſſe longius, partim à prima origine paruam primum progreſſionem facere ſolent,

ſed multo utiliorem ea quæ aſſequuntur ex his, amplificatione. Cũ enim maxima eſt in principio totius rei uis, ut dicitur, tum difficultas maxima. Quo enim maior eſt in eo uis, eò quoniã perexiguũ eſt, difficilius cadit ſub aſpectũ, hoc autem inuento, facilius eſt reliqua addere & conlucere. quod etiã in libris de ciuili ſcientia contingit, ac ferè in cæteris artibus omnibus. Qui enim artes inuenerunt, omnino paulum aliquid proceſſerũt: ij autem qui nunc in honore habentur cum à multis quaſi hæreditario iure, iis qui uiaſſim propagarunt accepiſſent, ſic auxerunt. Tiſias quidem primis ſuccæſſit, Tiſiæ Thraſymachus, Thraſymacho Theodorus, multique multas partes contulerunt ut hanc magnam eſſe artem nihil mirũ eſſe uideatur. At uerò huius artis non partes aliquæ perfectæ erãt initio, aliæ nõ erãt: ſed ne una quidem omnino ſuberat. Nam eorum qui diſputationes eas quæ certandi ſtudio inſtituebantur mercede docebant, ſimilis erat diſciplina Gorgiæ inſtituto. Nam cum orationes alij ad dicendum, alij quæ ad quarendũ & interrogandũ ualerent, daret ediſcendas, in quas utrique ſæpe mutuis ſermonibus incidere ſolebant: fiebat ut diſcipuli celeriter illi quidem, ſed ſine arte perciperent quæ ab illis traderentur: præſertim cum ita demum ſe inſtituere & docere exiſtimarent, ſi non artem, ſed ea quæ artis eſſent traderẽt. ut ſi quis artem ſe traditurum profiteretur qua pedũ dolori mederemur, deinde nõ artem doceret calceorum conficiendorum, nec unde hæc pararentur traderet, ſuppeditaret autem uaria genera calceorum, is certè ut adiumentum ad uſum adferret, artem tamen non traderet. Et eloquentiæ quidem multa profectò & ueterum præcepta extiterunt, dialectices autem nullum omnino habemus antè aliud, quàm longo uſu quærendo multum temporis conſumpſimus. Quod ſi uobis in hac ipſa inuentibus non uidetur hæc ipſa diſſerendi ratio ex iis quæ ab initio ſuppetebant ſatis præclarè conſtituta eſſe præ cæteris artibus, quæ hæreditario quodã iure ad tantam amplitudinem elata ſunt: hoc profectò unum reliquum eſt uobis, aut iis qui audient, officium, ut ſi qua prætermiſſa ſint iis qui prætermiſerunt ueniam demus: & ſi qua inuenta, inuentoribus gratiam habeatis.

OBSERVATIONES IN PORPHYRII INSTITVTIONES, IOACHIMI Perionii Benedictini Cormœriaceni.

NON ſum ignarus, multos inſtitutum noſtrum cum in cõuertenda Philoſophia, tum uel maxime Dialectica Ariſtotelis eſſe reprehẽſuros, quòd eum tot ſeculis recepta & uſitata ſint in his artibus multa uocabula, ea tamen eiicere & expellere non dubitem ex eorum finibus. Quibus etſi in libro de optimo genere interpretandi reſpondimus, tamen hoc etiam loco aliquid dicendum putaui, quo æquiore animo noſtra legant, & cum legerint, in iis ſi forte digna ſint, acquieſcant, aut certe ne improbent, quæ ad communem omnium utilitatem ſcripta eſſe cognoſcent. Hoc igitur illi habeant, quæ in Philoſophia trita ſunt uocabula, magna ex parte barbara eſſe, & ſic barbara, ut non modò rem non aperiant, quæ per ſe ſit obſcura & inuoluta, uerum etiam miris quibuſdam tenebris obducant & obſcurent, ut non minor cura & diligentia in ſingulis & coniunctis uerbis cognoſcendis, quàm in re animo comprehendẽda, adhiben da ſit. Quas nobis difficultates & incommoditates tot ac tantas ii homines inuexerunt, qui Philoſophiam primi à Græcis ad nos tranſtulerunt. Nam cum uel Latinè neſcirent, uel uerbum è uerbo ſibi exprimendum putarent, factum eſt ut uerbis minus aptis & Latinis uterentur. Ita qui ſe ex illis temporibus ad Philoſophiam contulerunt, uerba quibus illam explicatam inuenerunt, didicerunt, & hauſerunt, triuerúntque pro Latinis. Quæ cum ita ſint, ſi Philoſophiæ ego ſua ornamenta, quæ temporibus Ciceronis accepit, quibúſque adhuc caruit, aut ſpoliata eſt potius, reſtituere coner, certè nemo me niſi inuidus eius gloriæ iure reprehendat. Me quidem hac oratione indoctorum conſuetudo uti cogit, quoniam hæc doctos probaturos eſſe confido. Iam enim nonnullis locis oſtendam, cur à cæteris diſceſſerim, ſed ita, ut nihil eos putem contrà eſſe diſturos, ſum enim ea omnia à Cicerone mutuatus.

DE PRAEFATIONE.

DE generibus ac formis, περὶ γενῶν τε καὶ εἰδῶν) Ciceronẽ authorem adhibeo, utens in genitiuo & datiuo aut ablatiuo formarũ & formis, non ſpecierũ & ſpeciebus: ſcribit enim in Topicis, his ferè uerbis: In diuiſione formæ ſunt, quas Græci εἴδη uocant, noſtri ſiqui hæc forte tractãt, ſpecies appellant, non peſſimè id quidem, ſed inutiliter ad mutandos caſus in dicendo. Nolim enim ne ſi Latinè quidem dici poſſit, ſpecierum & ſpeciebus dicere, & ſæpe his caſibus utẽdum eſt, at formis & formarum uelim. Cum autem utroque uerbo idem ſignificetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Nec ſolum in his duobus caſibus hoc uerbum uſurpo, ſed in aliis etiam omnibus: ut quoniam ſæpe altero, quod tritum eſt, utendũ erat: his libris uarietate diſtinguatur oratio.

Cohærẽntne, ἔστι ὑφίστασθαι.) Quoniam hoc uerbum crebrum eſt in Dialectica, nec Latinè adhuc à quoquam expoſitum eſt (dicunt enim omnes ὑφίστασθαι, ſubſiſtere, quod in hoc barbarum eſt) dicam quæ apud Ciceronem illi paria inuenerim. Hæc quidẽ duo dicit pro illo ὑφεστάναι, Cohærere & Conſtare. Priore uſus eſt in primo Academic. quæſt. De natura autẽ (id enim ſequebatur) ita dicebant, ut eam diuiderent in res duas, ut altera eſſet efficiens, altera autem huic ſe præbens, eá que efficeretur aliquid. In eo autem quod efficeretur, materiam quandam, in utraque tamen utranque. Neque enim materiã ipſam cohærere potuiſſe ſi nulla ui cõtineretur, neque uim ſine materia. In tertio de

Oratore, 2. ferè pagina, Ac mihi quidem ueteres illi, maius quiddam animo complexi, plus multo etiam uidisse uidentur, quàm quantum nostrorum ingeniorum acies intueri potest: qui omnia hæc, qu e suprà & subter unum esse, & una ui atque una consensione naturæ constricta esse dixerunt. Nullum est enim genus rerum, quod aut auulsum à cæteris per seipsum constare, aut quo cætera, si careant, uim suam atque æternitatem conseruare possit. Hic me locus admonuit, ut non solum ὑφιστάναι constare dicerem, sed ea etiam quæ Porphyrius deinceps uocat χωριστὰ, auulsa dicerem. hoc autem loco χωριστὸν rem dicit, non uim separandi.

An ne corporis expertia, ἢ ἀσώματα) Verba Græca quibus, a, præpositio priuans præposita est, Cicero solet his exponere, carẽs, expers, quoties eis, in, præpositionem non potest commode adiungere. ἄλογον, expers rationis, & carens ratione: de quo uocabulo cũ paulo infra dicemus, simul locos Ciceronis proferemus. ἀσωμα etiã dicit, non corpus, Cicero: ut nomẽ quod Dialectici authore Aristotele uocant infinitũ, efficere uideatur. In 1. Academic. quæ. Nec uerò quod efficeret aliquid, aut quod efficeretur, posse esse non corpus. Paulò suprà ἀσωμα dicit quod expers est corporis, seu naturã quæ expers est corporis. Discrepabat etiam ab iisdem, quòd nullo modo arbitrabatur quicquam effici posse ab ea quæ expers esset corporis. ἀσωμα etiam dicit carens corpore, & quod sine corpore est, lib. 1. de Natura Deo. Cum aut em sua corpora idem uult esse deum, omni illum sensu priuat & prudentia. Quo porrò modo mundus moueri potest carens corpore? Quanquam ἀσώματον, ibi uertit, non ἀσωμα. Paulò enim suprà scribit hoc modo, Quòd uerò sine corpore ullo Deum uult esse, ut Græci dicũt, ἀσώματον, id quale esse possit, intelligi non potest. Hæc autem omnia quibus, α, præpositio præponitur, tot modis conuerti possunt. De quibus in libro de optimo genere interpretandi multa diximus.

DE GENERE.

Via unum quiddam, & qui inter se quodammodo affecti sunt, τινῶν ἐχόντων πως πρὸς ἓν τι, ἢ πρὸς ἀλλήλους: ἔχειν πρός ἓν τι, Cicero dicit semper affectum esse ad aliquid. In Topicis, Dicũtur etiam argumẽta ex iis rebus, quæ quodammodo affectæ sunt, ad id de quo quæritur. In eodem lib. Sequitur is locus, qui constat ex iis rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo ambigitur.

Qua quidem significatione, καθ' ὃ σημαινόμενον) In libro de optimo genere interpretandi, in hoc genere docui κατὰ, Ex, dici oportere. Alii dicunt secundum, barbare, dum uerbum ex uerbo exprimendum putant.

Ex unius Romuli collatione, ἐκ τῆς ἀφ' ἑνὸς σχέσεως) σχέσιν habitudinem cæteri dicunt, ego melius, affectionem, relationem, & collationem in Philosophia dici arbitror. Quam enim habitudinem appellant, ea est quædam rerum duarum aut pluriũ inter se collatio, comparatio, & affectio. Cicero in Topic. Comparantur igitur ea quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur. in quibus spectantur hæc, numerus, species, uis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Paulo infra, Affectio autem ad res aliquas est huiusmodi, principum commoda maiora quàm reliquorum.

Dicitur etiam alio modo genus, λέγεται δὲ καὶ ἄλλως πάλιν γένος.) Cicero genus dicendi crebro à Græcis usurpatum, interdum mutuatus est ab illis. In primo Tusculan. quæst. Dicitur etiam alio modo carere, cum aliquid non habeas, & non habere te sentias, etiam si id facile patiare.

Cui species subiicitur, ᾧ ὑποτάσσεται τὸ εἶδος, ὑποτάσσεσθαι idem quod ὑποκεῖσθαι, ualet. Cicero in Topic. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subiiciantur. Nequa sit admiratio uelim, si Ciceronis interpretationem congruere cum Porphyrii uerbis ostendam. quoniam ipse Porphyrius non solùm Peripateticorum sententiis, sed rebus etiam utitur, Cicero in lib. 1. de inuentio-

ne, uerbis ſpeciem, quam partem apppellat, definit, quæ definitioni Porphyrianæ reſpondent. Pars eſt, inquit, quæ ſubeſt generi: ſic Porphyrius, λέγεται δ' εἶδος, ᾧ ὑπὸ τὸ ἀποδοθὲν γένος. Itaque uerbis Ciceronis uſus ſum in conuertenda hac Porphyriana definitione. In aliis libris omnibus nunquam in hoc genere Cicero ſubeſt dicit, ſed ſubiicitur. Variandæ autem & illuſtrandæ orationis cauſa tribus modis Cicero hoc uerbum ſolet in eadem pagina iungere, in 4. Tuſculan. Cum datiuo, de quo iam diximus. Cum accuſatiuo & ablatiuo adiecta, ſub, præpoſitione: Sub metum autem ſubiecta ſunt. pigritia, pudor, &c. Paulo infrà, Quæ autem ſubiecta ſunt ſub metu, ea ſic definiunt.

Quod de multis, ſpecie autem differentibus in quæſtione dicitur, qua quid quicque ſit quæritur, τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει ὂν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον.) Dicere κατὰ πλειόνων, de pluribus, uix permittit Latini ſermonis conſuetudo. Vix enim plures niſi in comparatione dicimus. Quale eſt illud Ciceronis in 1. de Orat. Genus autem id eſt, quod ſui ſimiles communione quadam, ſpecie autem differentes duas aut plures complectitur partes. Licuit etiam ſic genus definire, ut Cicero. Sed quoniam alia eſt Oratorum, alia Philoſophorum definiendi ratio, uerbis Philoſophorũ uti malui. Eſt enim κατηγορεῖσθαι uerbũ Philoſophorum, uel authore Cicerone, id quod alio loco docui: ſed non erit alienum hic quoque eius uerba proferre. In 4. Tuſcul. quæſt. Diſtinguit illud etiã, ut ſit libido earum rerum quæ dicuntur de quodam aut quibuſdam, quæ κατηγορήματα Dialectici appellant, ut habere diuitias, cupere honores. Diligentia, libido rerum ipſarum eſt, ut bonorum, ut pecuniæ. Ex quo perſpicuum eſt, hanc locutionem, dici de quodam aut quibuſdam Latinam eſſe & propriam Philoſophorum. Prædicari autem de quodam aut quibuſdam fugiamus. Intelligendum eſt etiam, non ſolùm hoc modo, dici de multis, ſed etiam, dici in multis à Cicerone uſurpari. quod Græci dicunt, uerbum ex uerbo exprimentes, aut nos potius ab illis, ἐπὶ τῶν κατηγορεῖσθαι. Et quoniã nemo eorum qui ante me hos libros interpretati ſunt, hoc genere dicendi uſus eſt, etiam ſi apud Porphyrium id legerit, putaui hunc locum aperiendum pluribus. Cicero 1. Tuſcul. quæſt. Carere in malo non dicitur, non enim eſſet dolendum. Dicitur illud bono carere, quod eſt malum. ſed ne uiuus quidem bono carere, ſi eo non indiget: ſed in uiuo intelligi tamẽ poteſt regno carere. Dici autem hoc in te ſatis ſubtiliter non poteſt: poſſet in Tarquinio, cùm regno eſſet expulſus. Illud primum, Carere in malo non dicitur, quid aliud ualet, quàm, carere de malo non dicitur. Et illud, Carere regno in te dici non poteſt, quid aliud ſignificat, quàm carere regno de te dici non poteſt? Et carere regno in Tarquinio, cùm regno eſſet expulſus poſſet dici, quid aliud declarat? Nunc à Porphyrio, id eſt, à Græcis hoc genus uſurpari doceamus. Porphyrius extrema pagina εἶδος δὲ καὶ συμβεβηκὸς κοινὸν μὲν τὸ ἐπὶ πλείονων κατηγορεῖσθαι, id eſt, hoc autem ſpeciei cum accidente commune eſt, quòd in multis utrunque dicitur. In tractatione ſpeciei, τὸ δὲ ἄτομον ἐφ' ἑνὸς μόνου τῶν κατὰ μέρος. antecedit enim uerbum λέγεται. λέγεσθαι enim ut κατηγορεῖσθαι. utroque modo conſtruitur. Nec uero Porphyrii propria eſt illa locutio. Ariſtotelis eſt etiam in libro de interpretatione, λέγω δὲ καθόλου μὲν, ὃ ἐπὶ πλειόνων πέφυκε κατηγορεῖσθαι. καθ' ἑκάστου δέ, ὃ μή.

In quæſtione dicitur, qua quid quicq; ſit, quæritur, ὃν τῷ τί ἐστι κατηγορούμενον.) in eo quod quid eſt. Quæ quàm inuoluta & obſcura eſſet oratio, 13. abhinc anno, cùm primùm Dialecticos audire cœpi, in me ipſe animaduerti. Vix enim aut ne uix quidem cùm centies idem repetiuiſſem, intelligere potui: ut niſi Philoſophiæ ſtudio & cupiditate iam inde à ſuperiore quadriẽnio flagrãtem me propter multas ratiocinationes, quas apud A. Gellium legeram, nec intelligere poteram accepiſſet, libenter à Philoſophis iam tum diſceſſiſſem. Quod idem pleriſque uideri ſcio. Sunt enim Græcorum plerunque ita conciſæ orationes, & tamen apud illos ſplendidæ, ut breuitatem Latina nullo modo conſequi poſſit. Itaque in talibus non uerbum ex uerbo exprimere debemus,

niſi & obſcurare rem totã, & indiſerti uideri uolumus. hoc ergo pluribus exponendũ eſt. Ego duobus modis: & ut ſuprà feci, & hoc modo, Quod in quæſtione qua rei uis & natura quæritur, dicitur. hoc autem ſic exponendum eſſe id declarat, quod deinceps eſt apud Porphyriũ in tractatione differẽtiæ. Nam poſtea quam differentiam definiuit eſſe τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἴδει. ὃ τῷ ὁποῖόν τί ἐστι καθηγορέμενον. id eſt, differentia id eſt quod de multis ſpecie autem differentibus dicitur, in quæſtione ea qua quale quid ſit quæritur hoc addit, τί μὴν γάρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ἐρωτωμένων ἡμῶν οἰκεῖον εἰπεῖν, ζῷον. ὁπόταν δὲ ζῷον πυνθανομένων, ὅτι λογικὸν καὶ θνητὸν, οἰκείως ἀποδώσομεν. id eſt, Si enim quid ſit homo rogemur, apte animal reſpondebimus. at qũale animal ſit ſi requiratur à nobis, rationis particeps & mortale, accommodate reſpondebimus. Itaque in illo ὃν τῷ τί ἐστι, ὃν τῷ ὁποῖόν τι ἐστι, intelligendum puto ζητήματα. Sunt enim duæ quæſtiones, quid ſit, & quale quid ſit: ex quibus duæ dicendi rationes naſcuntur, altera naturæ, altera qualitatis: quibus inter ſe genus & differentia ſecernuntur. Cicero hoc docet in Orat. Nam quoniam quicquid eſt quod in controuerſia aut in contentione uerſetur, in eo aut ſit ne, aut quid ſit, aut quale ſit, quæritur: Sitne, ſignis: quid ſit, definitionibus: quale ſit, recti prauiq; partibus, &c. Infra eodem libro τί ἐστι, quid quicque ſit, ut feci, dicit his ferè uerbis, Et quoniam in omnibus quæ ratione docentur & uia primum conſtituendum eſt, quid quicque ſit (niſi enim inter eos qui diſceptent, conuenit quid ſit illud de quo ambigitur, nec recte diſſeri, nec unquam ad exitum perueniri poteſt) explicanda eſt ſæpe uerbis mens noſtra de quaque re, atq; inuolutæ rei notitia definiẽdo aperienda eſt. ſiquidẽ definitio eſt oratio, quæ quid ſit id de quo agitur, oſtendit quàm breuiſsimé. In Topicis, illud ὁποῖόν τι ἐστι, dicit, quale quid ſit: Cùm autẽ quæritur quale quid ſit, aut ſimpliciter quæritur, aut comparatè.

Differeutia, ut rationis particeps, διαφορὰ δὲ, οἷον λογικόν.) Rationale alii dicunt, quod Porphyrius & Græci omnes λογικὸν appellant. Cicero dicit rationis particeps cum multis in locis, tum in 4. Academic. quæſt. Animo iam hæc tenemus comprehenſa, non ſenſibus. Ille deinceps equus eſt, ille canis, cætera ſeries deinde ſequitur maiora nectens, ut hæc quæ quaſi expletam rerum comprehenſionem amplectuntur: ſi homo eſt, animal eſt mortale, rationis particeps. Argumentum enim ducit à definitione. ſic enim & Plato, & Ariſtoteles & Porphyrius hominẽ definiunt, ἄνθρωπός ἐστι ζῷον λογικὸν καὶ θνητόν. Eodem modo de ἀλόγῳ iudicandũ eſt, dico enim nõ irrationale, etiã ſi id Quintilianus dicat, ſed expers rationis. Ita ἀλόγιστικὸν, particeps ſenſus: & ἀναίσθητον, expers ſenſus.

Proprium, ut aptum ad riſum, ἴδιον, οἷον γελαστικόν.) Alii riſibile, ut χρηματιστικὸν, hinnibile. Ego alio loco nomina in κὸν exeuntia oſtẽdi quemadmodum Latine authore Cicerone commode dicerentur. Pluribus enim uocabulis exponi debet, niſi in paucis quæ in ens deſinunt, quale eſt efficiens, tuens, & alia eiuſdem generis. Nec tamen unquam in bile exire aliqua eiuſdem generis inueni, ſed ea dũtaxat, quorum τὸν, apud Græcos extrema ſyllaba eſt, ut ὁρατὸν, ἀκτὸν, id eſt, aſpectabile. Nomina enim in bile ferè in patiendi ſignificatione dicuntur. Hæc igitur dicenda arbitror his modis, Natus ad riſum, aptus ad riſum, & hinnitum, aptum animum habens ad riſum. id quod Porphyrius indicat in Propriitractatione, κἂν γὰρ μὴ γελᾶ ἀεὶ, ἀλλὰ γελαστικά λέγεται, ὃ τῷ γελᾶν ἀεὶ, ἀλλὰ τῷ ἀεὶ πεφυκέναι. id eſt, Quanquam enim non ridet ſemper, tamen aptus ad riſum dicitur: non quòd rideat ſemper, ſed quòd ſemper animum aptum habeat ad riſum. Ciceronis hæ ſunt locutiones, aptus ad uirtutem, natus ad uirtutem. γελαστικὸν interdũ ridens dico, & χρηματιστικὸν hinniẽs. quoniam Cicero multa nomina in κὸν, exprimit nominibus in ens deſinẽtibus, ut in libro de optimo genere interpretãdi oſtendi. Itaque χρηματιστικὸν hinniẽs dicit Quintilianus ſexto de inſtitutionibus oratoriis lib. 4. cap. Loquẽs enim de diffinitione, quam uocat finitionem, Conſtat, inquit, maxime, ſicut dictum eſt genere, ſpecie, differentibus, propriis. ut ſi finias equum (noto enim maximè utar exẽplo) genus

eſt animal, ſpecies mortale, differentia irrationale (nī & homo mortale erat) proprium, himniens. Quintilianum imitari eatenus decreui, quoad à Cicerone non diſcrepat. Quocirca nec rationale dico, nec irrationale, ſed particeps expérſque rationis.

Accidens, ut id quod album eſt, & id quod nigrum συμβεβηκὸς δ' ἐστὶ τὸ λευκὸν, τὸ μέλαν.) συμβεβηκὸς uno uerbo trito apud philoſophos, exponere malui, quàm pluribus, ne immutare omnia uiderer. Hoc autē prætermittere non potui, in quo ab omnibus peccatur. Neutra enim adiectiuorum ſimpliciter efferunt in ſingulari promiſcue, cùm multa ſint quæ à cōſuetudine noſtri ſermonis abhorreant. Neque enim unquam Latine commode dicas, Album currit, Nigrū ſedet: cùm interim hæc à Cicerone uſurpentur, ut alio loco docui, Malum eſt dolor, & uoluptas eſt bonum. Neceſſe eſt igitur eum qui aliquid apte dicturus eſt, aut tranſlaturus à Græcis, in Latinis auctoribus diu multúmque eſſe uerſatum: ut quid mos noſter ferat, quid reſpuat intelligat. In ſingulari nō dicam, album, nigrum, magnum, paruum, paucum, multum: ſed in plurali, alba, nigra, magna, parua, multa, pauca. Sed de his quatuor poſtremis alio loco magis idoneo, Deo iuuante, diſſeremus. Nunc de iis quæ propoſita ſunt hoc intelligendum eſt, in ſingulari à Cicerone dici ea, id quod nigrum eſt, id quod album eſt. In 4. Academic. Quo enim modo perſpicue dixeris album eſſe aliquid, cum poſſit accidere, ut id quod nigrum ſit, album eſſe uideatur?

Nihil igitur redundans, nihil parum explicatum continet, (οὐδὲν ἄρα περιττὸν, οὐδ' ἐλλεῖπον περιέχει.) Hoc loco uirtutes duas definitionis uerè tradit Porphyrius, ex quibus tertia efficitur, de qua Cicero in Topicis, & in quarto lib. Academic. quæſt. ut nullam ad aliam rem definitio tranſferri poſſit. Tantum eſt, inquit, dicendū, qui ſit definitionis modus. Sic igitur ueteres præcipiunt, cùm ſumpſeris ea quæ ſunt ei rei quam definire uelis cum aliis communia, uſque eò perſequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem tranſferri poſſit. Quod hodie dicunt Dialectici, Definitio nō debet alicui cōuenire, cui non conueniat definitum. Definitum ergo non eſt dicendum, ſed res quæ definitur, aut quam definire uolumus, aut definimus. Hūc locum ab Ariſtotele trāſtulit Cicero. Scribit enim in ſecundo lib. poſteriorum Analyticō his uerbis, τὰ δ' ἐν πλείοσι λαμβάνει μέχρι τούτου, ἕως τοσαύτα λαμβάνῃ περὶ ὧν ἕκαστον μὴ ὑπὲρ πλέον ὑπάρξει, ἅπαντα δὲ μὴ ὑπὲρ πλέον. Ex quibus coniunctis inter ſe locis intelligi licet, ἕως, dum, dictū eſſe à Cicerone, & quod Ariſtot. dicit, μὴ ὑπὲρ πλέον ὑπάρχειν, Ciceronem uertere, nullam in aliam rem tranſferri. Quod alio loco, latius patere, dicit. Quod hic Porphyrius appellat περιττὸν, & Ariſtoteles in 7. Topicorū περίεργον, Cicero uocat redundans, & ἐλλεῖπον præter miſſum. In Oratore, Idémque etiam cùm res poſtulabit, genus uniuerſum in ſpecies certas, ut nulla neque prætermittatur, neque redundet, partietur ac diuidet. Eædem enim perfectæ diuiſionis uirtutes ſunt, quæ definitionis. Sed quoniam non ſolùm uirtutes orationis tradendæ ſunt, ſed uitia etiam quæ fugiamus, intelligendum eſt Dialecticos hodie uerbum è uerbo barbarè dicere illud ὑπὲρ πλέον ὑπάρχειν, in plus eſſe, ut animalis uocabulum in plus eſt quàm hominis. Cicero autem hoc genus etiam aliis modis effert, quod in lib. de optimo genere interpretandi docui: uelut, latius patet, & manat. In topicis etiā τὸ ὑπὲρ πλέον ὑπάρχον, uidetur dicere, id quod ſuprà eſt, quod Dialectici dicunt ſuperius, ut nomen animalis ſuperius eſt ad hominem. Sic enim loquuntur. Verba Ciceronis addenda cenſui. Cùm autem à genere ducetur argumentum, non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere, ſæpe etiam citra licet, dummodo ſuprà ſit quod ſumitur, quàm id ad quod ſumitur.

DE SPECIE.

Eandorem coloris ſpeciem, τὸ δὲ λευκὸν, τῇ χρώματος εἴδος.) Hoc loco τὸ λευκὸν pro λευκότης ponitur, id eſt ut aiunt Dialectici, concretum pro abſtracto. Neque enim τὸ λευκὸν, id eſt quod album eſt, genus eſt

coloris, ſed accidens eſt modo. λευκότητα autem dico, non albedinem, neque μελανίαν, nigredinem, ut cæteri, ſed candorem, & atrorem, & nigrorem, auctore Cicerone. In 1. lib. quæſt. Tuſcul. loquens de animo, Qua, inquit, facie quidem ſit, aut ubi habitet, ne quærendum quidem eſt: ut cùm uidemus ſpeciē primum candorémque cæli, deinde conuerſionis celeritatem tantam, quantam cogitare non poſsimus, &c. Sic Quintilianus in primo libro, Et natura tenaciſsimi ſumus eorum, quæ rudibus annis percepimus: Vt ſapor quo noua imbuas, durat: nec lanarū colores, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui poſſunt. Aulus Gellius libro ſecūdo, cap. 26. quo de coloribus differit, atrorem nigrorémque dicit. Rubidus autem, inquit, eſt rufus, atrore & nigrore multo mixtus.

Cùm uis & natura utriuſque definiendo aperietur à nobis ὁν τοῖς ὁμοστόμοις λόγοις.) Sic licuit dicere, in utriuſque definitionibus. Sed ad locutionem Ciceronis, quæ ſplendida eſt, deſcendere malui. Sic enim hoc dixi quaſi Porphyrii hæc eſſet oratio, ὁν τῷ ὁμοστόμοις ὁρίζεσθαι, quæ idem quod illa qua uſus eſt, ualet. Cicero quidem cùm de definitione differit, non ferè ſimplici uerbo definiendi utitur, ſed ita, definiendo aperire. In Oratore, Explicanda eſt ſæpe uerbis mēs noſtra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda eſt.

Quanquam ſpeciei ultimæ, τῶν εἰδικωτάτων.) Cicero genus ultimū appellat id quod ſpeciei ac formæ proximū eſt, ut mihi quidem uidetur, in Topicis: Cùm autem à genere ducetur argumentum, non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere: ſæpe etiam citra licet, dummodo ſuprà ſit quod ſumitur, quàm id ad quod ſumitur. Vt aqua pluuia ultimo genere ea eſt, quæ de cælo ueniēs creſcit imbri, ſed propriè loco in quo quaſi uis arcendi continetur. Libentius ergo ſpeciem eam quæ tantummodo ſpecies eſt, non etiam genus, appellabo ultimam, quàm uel ſpecialiſſimam, uel infimam: & genus primum & caput generis, quàm generaliſſimum, uel ſummum: quanquam his utor interdum.

Propterea quòd id quod eſt, non eſt commune genus omnium, ἓν γάρ ἐστι κοινὸν γένος πάντων τὸ ὄν.) τὸ ὄν Quintilianus ens uocat, quo Cicero nunquā uſus eſt, ſed τὸ ὄν ſemper multis uerbis exponit, ut feci. In Topicis, Atque hæc ratio ualet in utroque genere definitionum, ſiue id quod eſt, ſiue id quod intelligitur definiendum eſt. τὰ ὄντα idem eodem libro appellat non entia, ſed res quæ ſunt. Definitionum autem duo ſunt genera prima. Vnum earum rerum quæ ſunt, alterum earum rerum quæ intelliguntur. Quanquam ibi aliter ac Ariſtot. definit: Eſſe, inquit, ea dico quæ cerni, tangiue poſſunt. Ariſtot. autem eſſe ea dicit, quæ per ſe conſtāt, quæ in alio inhærēt, nec per ſe cohærere poſſunt. τὰ μὴ ὄντα idem appellat ea quæ nulla ſunt, quomodo etiam interpretatus ſum plerisque locis, & res quæ nullæ ſunt, μηδὲν ὄντα res quæ ſunt. Hæc omnia unum in locum concluſit in 4. lib. quæſt. Acad. Primū conantur oſtendere multa poſſe uideri eſſe, quæ omnino nulla ſunt, cùm animi inaniter mouentur eodem modo rebus iis quæ nullæ ſint, & iis quæ ſint. Porphyrius ἐκ ὄντα, dicit in differentiæ tractatione, quæ uertit Cicero, & ea quæ nulla ſunt, & res quæ nullæ ſunt. καὶ οὕτως οὔτε ἐξ ἐκ ὄντων τὶ γίνεται, οὔτε τὰ ἀντικείμενα εἶδη περὶ τὸ αὐτὸ ἔσται. Itaque hoc modo cōuerti: Ita fit ut nec quicquam ex iis quæ nulla ſunt fiat, nec in eodem ſint ſimul formæ contrariæ. Initium eſt phyſicorum, quod ait Porphyrius, ex iis rebus quæ nullæ ſint, nihil fieri, de quo Ariſt. in 1. lib. de natura ſcribit his ferè uerbis, εἰ γὰρ πᾶν μὴ τὸ γιγνόμενον, ἀνάγκη γίνεσθαι ἢ ἐξ ὄντων ἢ ἐκ μὴ ὄντων. τούτων δὲ τὸ μὲν ἐκ μὴ ὄντων γίνεσθαι, ἀδύνατον (περὶ γὰρ τούτου ὁμογνωμονοῦσι πάντες οἱ περὶ φύσεως) τὸ λοιπὸν ἐξ ὄντων συμβαίνειν ἀνάγκασεν. ἐξ ὄντων μὲν γὰρ ὑπαρχόντων γίνεσθαι, id eſt, Si enim quicquid fit, id omne neceſſe eſt aut ex iis rebus quæ ſint, aut ex iis quæ nullæ ſint effici, quorum unum illud fieri non poteſt, ut ex iis rebus quæ nullæ ſint fiat (omnium enim eorum qui in cognitione naturæ uerſantur hæc ſententia eſt) certè relinquitur ut ex iis quæ ſunt, gignantur omnia.

Nam ſi quis omnia eſſe dicat, ambiguè, non una ratione modóque appellabit, κἂν ἅπαντα τὰ ὄντα καλῇ ὁμωνύμως, φησὶ, καλέσει, ὡς συνωνύμως) ὁ μωνύμως dixit

ambiguè, quoniam ueteres ὁμώνυμα ambigua dixerunt. Cicero quidem in Oratore ὁμωνύμως, siue καθ' ὁμωνυμίαν λέγεσθαι, exponit ambiguè dici, Cúmq; ambiguè multa dicãtur, quomodo quicque eorum diuidi explicarique oporteat, Intelligitur uerbum, nouerit. Aristot. 2. Topic. πάλιν ὅσα μὴ καθ' ὁμωνυμίαν λέγεται, πολλαχῶς ἀλλὰ κατ' ἄλλον τρόπον, id est, Rursus omnia quæ non ambiguè dicuntur. Sed de his in Categoriis plura dicemus.

Ac prima quidem decem sunt, formarũ certus est numerus, indiuiduorum quæ species ultimas sequuntur, infinitior, ἄπειρα μᾶλλον τὰ ἄτομα τούτων, τὰ δὲ εἰδοποιούντα οὐκ ἀριθμῷ μέν τινί εἰσιν, ὁ μὲν ἀπείρων. τὰ ἄτομα, ἅπερ ἐστὶ τὰ μετὰ τὰ εἰδοποιοῦντα ἄπειρα. Cicero in Topicis locum unum iisdem propè uerbis tractat. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subiiciantur, partium distributio sæpe est infinitior.

Quæ indiuidua nominantur ex eo quòd ex proprietatibus suis quicque cõstat, &c. ἄτομα δὲ λέγεται τὰ τοιαῦτα, ὅτι ἐξ ἰδιοτήτων συνέστηκεν ἕκαστον.) Cicero 4. Acead. quæst. facit hoc esse initium & fundamentum Physicorum. Primum quidem me ad Democritum uocas, cui non assentior, potiúsque refellam, propter id quòd dilucidè docetur à politioribus physicis, Singularum rerum singulas esse proprietates.

Insistere, παύεσθαι) alii quiescere, quod Latinum uerbum illi Græco ἡσυχάζειν respõdet uel auctore Cicerone in 4. Acad. quæst. Placet enim Chrysippo, cùm gradatim interrogetur, uerbi causa, tria pauca sint, an ne multa? aliquãto prius quàm ad multa perueniat quiescere, id est, quod ab his dicitur ἡσυχάζειν. Per me uerò stertas licet, inquit Carneades, non modò quiescas. Illud autem quod dixi, insistere, paulò infrà in eadem re dicit. Sin autem usque ad nouem, uerbi gratia, sine dubitatione respondes pauca esse, in decimo insistis, etiam à certis & illustrioribus cohibes assensum. Aristoteles in lib. de interpretatione utitur illo ἡσυχάζειν, quod uerti, quiescere.

DE DIFFERENTIA.

Differentia autẽ, διαφορὰ δέ.) Sæpe Cicero hoc uerbo utitur cum multis aliis locis, tũ in Topicis: Nam cõiugata appellamus alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, &c. Ibidem, Sequitur similitudinem differentia, &c. In 2. de Orat. uocat dissimilitudinem; Nam postquam ostendit quomodo ex similitudine argumentum duceretur. At ex dissimilitudine, si barbarorum est in diem uiuere, nostra consilia in sempiternum tempus spectare debent. Sic eo libro sæpissime.

D

Ετερότητι, commutatione.) In Categoriis ostendam ἀλλοίωσιν, quam barbarè dicunt omnes alterationem, commutationem, & affectionem dici à Cicerone, & ἀλλοιοῦσθαι quod idem alterari, ab eodem uerti commutari & affici. ἑτερότης autem idem declarat, nisi fortè dissimilitudo & distinctio dici à Cicerone multis locis uidetur, aut uarietas, quanquam uarietas ad aliud refert, ut uariũ poema.

Quæ differentia distant ea, quæ speciei est efficiens, ὅταν εἰδοποιῷ διαφορᾷ διαφορᾶι εἰδοποιὸν) alii uocant specificam barbarè, ut facile intellectu est: ego aliàs, speciei efficientem, aliàs procreatriẽ speciei, aliàs quæ speciem complet, & efficit.

Natura animata sensus cõpos, ἔστιν ἔμψυχος αἰσθητικὴ) ἔστιν alio loco docui naturã dici à Cic. uel authore D. Augustino. αἰσθητικὸν Cicero modo cõpos sensus uertit, modò quod habet sensum. In 2. de Natura Deorũ, Nec dubiũ quin quòd animãs sit, habeátq; sensum, rationẽ, & mentem, id sit melius, quàm id quod his careat. Ita efficitur, animantẽ, sensus, mẽtis, rationis mundũ esse cõpotẽ. Sensus etiã particeps dici potest. A ναισθητον idẽ uocat & quod sensu caret, & quod sensus expers est. Eodẽ lib. Nullius sensus carẽtis pars aliqua potest esse sentiẽs, mũdi autẽ partes sentiẽtes sunt, non igitur caret sensu mundus. Ex quo illud etiam perspicuum est, quod alio loco ostendimus, nomina Græca quorum postrema

ſyllaba eſt κὸν, in ens ferè apud nos fieri. quòd enim dixit ſentiẽtes partes, οὐσιακὸν Græcè dicitur. Sed ne agam de ſingulis, hæc tenẽda ratio eſt, nomina quæ in κὸν deſinant, uel expertis uel carentis, interdum etiã uacãtis nomine conuertenda eſſe, quæ in τὸν uel in ens, uel contrà ferè atque ſuperiora.

Aut ex iis quæ proportione materiæ & ſpeciei dicuntur, ἢ ἀνάλογον ὕλῃ καὶ εἴδει τὸν σύνθετον ἐχόντων.) Hæc duo materiæ & ſpeciei genitui ſunt caſus. Cic. in 2. de Orat. Sed oportet, ut ædibus ac templis ueſtibula & aditus, ſic cauſis principia proportione rerum præponere. Multi putãt duo eſſe uerba proportione, ſed uehementer errant. Id enim eſt quod uulgo dici ſolet proportionabiliter.

DE PROPRIO.

Proprium autem diuidunt quadripartito, ἴδιον δὲ διαιροῦσι τετραχῶς.) Ci-
P cero conatus eſt Græcorum uerba quantum potuit conuertere. Itaque dicit δίχα bipertito, & bifariam, & dupliciter, & τριχῶς tripartito, & τετραχῶς quadripartito. In 5. Tuſcul. Quid enim deeſt ad beatè uiuendum ei qui confidit ſuis bonis? aut qui diffidit beatus eſſe quí poteſt? At diffidat neceſſe eſt, qui bona diuidat tripartito. In Topicis eodem uerbo utitur, Cum tripertito igitur diſtribuatur locus hic, in conſecutionem, anteceſſionem, repugnãtiam reperiendi argumenti locus ſimplex eſt, tractandi triplex. eodem lib. Cùm autem de æquo & iniquo diſſeritur, æquitatis loci colliguntur. hi cernuntur bipertito, & natura & inſtituto. In 4. Tuſcul. AEmulatio autem dupliciter illa quidem dicitur, ut & in laude & in uitio nomen hoc ſit, &c.

Et quòd toti ſpecici, etſi non ſoli, καὶ ὃ παντὶ συμβέβηκε τῷ εἴδει, καὶ μὴ μόνῳ) Cic. etiam interdum utitur hac coniunctione, etſi ſine uerbo. In Topic. loquens de generibus cauſarum, Alia autem præcurſionem quãdam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per ſe adiumenta, etſi non neceſſaria. Intelligendum eſt autem, Ciceronẽ Latinóſq; omnes nunquã nomine ſpeciei uti ſic, ut Græci utuntur. Dicunt enim tria eſſe genera cauſarum non ſpecies, etſi apud Græcos εἶδος poſitum ſit. Ita etiam diceret Cic. Cani reperiuntur in toto genere hominum in ſenectute, non in ſpecie. Quod ego quoq; feciſſem, niſi totam artem uiſus eſſem cõfundere. Neque enim propria Dialectici generis ulla tribuunt, ſed formis tantummodo. Quint. lib. 5. συμβαίνειν dicit accidere, exponens penè totum hunc locũ, quem fortaſſe apud Ariſtotelem in 1. Topic. legerat: Proprium autem eſt quod ſoli accidit, ut homini ſermo, riſus: aut quod utique accidit, ſed non ſoli, ut igni calefacere.

Quòd reciprocentur, ὅτι καὶ ἀντιστρέφει.) Alii, conuertantur. In Categoriis docebo quibus rationibus id dicat Cic. quod Dialectici indiſertè & barbarè, Cõuerti, & dici ad conuertentiam, alii recurrere. quod tam barbarum eſt quàm ſuperiora, tamen id habent in ore totos dies ii qui ſe diſertè loqui putant.

DE ACCIDENTE.

Ine interitu, ἄνευ φθορᾶς) φθορὰ dicitur interitus Latinè hoc loco, nõ cor-
S ruptio, quemadmodum alio loco oſtendi.

Cuius genera duo ſunt, alterum quod ſeparari poteſt, alterũ quod non poteſt. διαιρεῖται δὲ εἰς δύο. Τὸ μὲν γὰρ χωριστόν ἐστι, τὸ δὲ ἀχώριστον.) Sic Cicero ferè ſemper. In Topicis, Quæſtionum duo ſunt genera, alterum infinitum, alterum definitum. Paulò infrà, Quæſtionum autem quacunque de re ſint, duo ſunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Interdum mutat ordinem eorũdem uerborum, ut alia uideatur oratio. Eodem lib. Cauſarum igitur duo ſunt genera, unum quod ui ſua id quod ſub eo ſubiectum eſt, certè efficit, ut ignis accendit. Alterum, quod naturam efficiendi non habeat, &c. Ego hoc poſtremum in hoc loco uertendo ſum imitatus. Dicere licuit ut ipſe. Quod in duas partes diſtribuendum eſt: ſed quoniam illud genus apud eum uſitatius eſt, id malui dicere. Sic ille eodem libro, Coniecturæ ratio in quatuor partes diſtributa eſt. Has igitur uarietates ſi ſequamur & adhibeamus, multis quaſi luminibus diſtinguemus orationem.

C Ommunis est autē generi cum differentia formarū complexio, κοινὸν δὲ, γένους καὶ διαφορᾶς τὸ περιεκτικὸν τῶν εἰδῶν.) Latin i aliter ac Græci in hoc genere loquuntur. Neque enim duos genitiuos dare ſolent huic uerbo commune, ſed datiuū cum ablatiuo adiecta, cum, præpoſitione. Id intelligi licet ex eo loco Topicorum Cicer. quem ſuprà protuli. Sic igitur ueteres præcipiunt: Cùm ſumpſeris ea quæ ſunt ei rei quam definire uelis, cum aliis communia, &c. Quòd ſi nō ſint duo aut plura, genitiuus ei tribuitur. In primo libro de officiis, Communis eſt animantium omnium procreandi appetitus.

Sed quia ſemper enumerantur deinceps, ex duobúſque una differētia relinquitur, ex tribus duæ, ex quatuor tres, ex quinque quatuor, profectò ex quatuor, tribus, duabus, & una, decem fiunt, ἀλλ' ἀεὶ τῶν ἑφεξῆς καὶ περιθεμένων, ἓν τῶν μὲν δύο μίαν λειπομένων διαφοράν, διὰ τὸ ἤδη εἰλῆφθαι, τῶν δὲ τριῶν δύο, τῶν δὲ τεττάρων τρεῖς, τῶν δὲ πέντε, τέτταρες, δέκα αἱ πᾶσαι γίνονται διαφοραὶ, τέτταρες, τρεῖς, δύο, μία.) Mihi ſic placuit hunc locum tractare & exponere, rectè, ut intelligi poteſt, non obliquè, ut cæteri. Atque ne me quis putarit non conuertiſſe hunc locum, ſed peruertiſſe potius, hic mei conſilii rationem neceſſario exponendam putaui. Ego cùm hunc locum ita obſcurè tractatum & conuerſum animaduerterem, ut uix à præceptoribus, nedum à diſcipulis intelligeretur, ſic eum tractare ac transferre malui, ut ab omnibus facilè intelligi poſſit. Nam cæteri obliquè eum tracta uerunt, ut non rectè concludatur id quod uult Porphyrius, uult enim decem effici tantummodo differentias, quod concludit his uerbis, δέκα αἱ πᾶσαι γίνονται διαφοραὶ, τέτταρες, &c. quod effici directè non poteſt ex iis quæ ſumuntur ad id probandum. Sumptio enim eſt eiuſmodi. Sed quoniam enumerantur deinceps, ſecundæ autem una differentia earent, propterea quòd iam ſumpta eſt, tertiæ duabus, quartæ tribus, quintæ quatuor. In hac ſumptione fit mentio de iis differentiis, quibus earent quinque uoces, uerbi cauſa, cùm differentia cum cæteris confertur, una differentia relinquenda eſt, quæ iam ſumpta eſt, cū differentia eum genere comparabatur, & ſic deinceps: in hac inquā ſumptione eō memorantur ſolum eæ differentiæ, quæ deficiunt: idque obliquè fit, quoniā inde efficitur, ut fiant decem: atque ita obſcurè, ut uix intelligi poſſit. Tranſtuli igitur obliquam tractationem ad directam. Nec ſolum eo feci quòd id obſcurum eſt propter ſecundarum tertiarum quartarum & quintarum differentiarū commemorationem, quæ reſpondent illis δυσὶ, τρισὶ, τέτρασι, & πέντε, quæ non idem ualent, ſed etiam quòd hunc locum corruptum eſſe arbitror, uel certè ita explicandum ut feci. Nam λειπομένων uerbum expono, non ut cæteri, deficientibus: quoniam hoc loco λείπεσθαι idem uolo ualere quod relinqui, quod in ſumma facienda ualet effici, concludi: & nomine duorum intelligo proprium & accidēs, ex quorum comparatione inter ſe relinquitur, id eſt, efficitur & oritur una differentia ex tribus, id eſt, accidente proprio & ſpecie relinquuntur duæ, quibus eum differentia confertur, efficiuntur ex quatuor, tres: cùm autem genus his quatuor comparatur, quatuor relinquuntur, id eſt, efficiuntur differentiæ. Atq; hoc ita intelligēdum eſſe, hinc ſciri poteſt, quòd Porphyrius enumerat in ſumma facienda eodem ordine, ſed retro cōmeando differentias, quo ſumptæ ſunt. Sunt enim uerba eius, δέκα αἱ πᾶσαι γίνονται διαφοραὶ, τέτταρες, τρεῖς, δύο, μία. Quòd ſiquis diligenter expēdat ea omnia, quæ deinceps docet hoc ipſo loco Porphyrius, is profectò nomine δυσὶ non intelleciſſe illum differentias ſecūdas perſpiciet, ſed duas uoces, proprium & accidēs, ex quorum collatione μία, ut ipſe ait, differentia relinquitur & efficitur. Sed eius uerba ſubiecī, ut res intelligeretur, τεσσάρων ὧν λαμβανομένων τῶ γένους πρὸς τὰ ἄλλα διαφορῶν τριῶν δὲ τῶν διαφορᾶς, δύο δὲ τῶ εἴδους, μίας δὲ τῶ ἰδίω πρὸς τὸ συμβεβηκὸς, δέκα ἔσονται αἱ πᾶσαι. An non ex his intelligi facilè poteſt, quæ prius omnino δύο dixit eſſe proprium & accidens ex quibus una ſumitur differentia? quæ tria, ſpeciem, proprium, & accidens ex

quibus duæ: quæ quatuor, differentiam, ſpeciem, proprium, & accidens, ex quibus tres: quæ quinque, genus, differentiam, ſpeciem, proprium, & accidens, ex quibus quatuor oriuntur differentiæ: quæ quatuor, tres, duæ, & una, ſi unam in ſummam conueniant, profectò decem fient uniuerſæ. Ego tamen cæterorum interpretationem hoc loco poſui, ut ſi cui probetur magis, illud λείπεσθαι ualere idem quod deficere, quod certè non nego, haberet quòd ſequeretur.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN ARISTOTELIS CATEGORIAS.

Omonyma dicuntur, quorum nomen ſolum cõmune eſt, ratio naturæ nomini cõgruens, alia atq; alia. ὁμώνυμα λέγεται, ὧν τὸνομα μόνον κοινὸν, ὁ δὲ κατὰ τοὔνομα λόγος τῆς οὐσίας ἕτερος) Nomine Græco uti ſedum cenſeo pro Latino, ut in his facimus, quæ iam trita ſunt, Philoſophia, Rhetorica, Dialectica, aliiſque generis eiuſdem. Quod idem iudicandum eſt eodem modo de ſynonymis. Nam æquiuoca & uniuoca quis unquam dixit mediocriter duntaxat eruditus? Varronem in hoc auctorem adhibeo, qui in libro de Analogia nomen Græcum uſurpat, quod iiſdem propè uerbis quibus Ariſtot. definit. Nec eo minus, inquit, in altero quod eſt mille, præponimus hi mille, horum mille, quoniam in eo eſt nomen commune, quam uocant ὁμωνυμίαν, obliqui caſus ab eodem capite, ubi erit homonymia, obliqui caſus quoniam diſſimiles fiant, analogia non prohibet. Paulò infrà συνωνυμίαν dicit atque definit his uerbis: Reprehendunt eum ab eadem uoce plura ſint uocabula declinata, quæ ſynonymias appellant, ut Sapphus Sappho, Alcæus Alcæo. Latinis enim literis hæc ſcripta ſunt nomina. Quintilianus 7. libri cap. 10. quid ſit ὁμωνυμία his uerbis explicat, Singula adferunt errorem, cum pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio eſt, ὁμωνυμία dicitur, ut Gallus. Quæ idem ualet quod Ariſtotelis definitio. Dicit enim eandem appellationem, idem ſitue commune uerbum. Cicero nũquam Græca dicit, ſed ὁμώνυμα ambigua appellat ſemper, mea quidem ſententia. Quanquam ſcio inter ὁμοίωλα & ὁμώνυμα intereſſe, ob eam cauſam ὁμωνύμως ambiguè interpretor interdũ, & συνωνύμως eadẽ ratione & definitione.

Paronyma uocẽtur quæ orta ab uno uariè commutantur, παρώνυμα δὲ λέγεται ὅσα ἀπό τινος διαφέροντα τῇ πτώσει τὴν κατὰ τοὔνομα προσηγορίαν ἔχει) Alii dicũt denominatiua. Mihi Græcum magis probatur. Ciceronis uerba ſunt, quibus in paronymis definiendis uſus ſum. In Topicis enim iis ipſis uerbis definit coniugata, quæ idem prope ualent quod Paronyma. Verba Ciceronis ſubieci: Coniugata dicuntur, quæ ſunt ex uerbis eiuſdem generis. Eiuſdem autem generis uerba ſunt, quæ orta ab uno uariè commutantur. Nam προσηγορίαν ἔχειν ἀπό τινος, ſignificat ortum eſſe ab aliquo uno, & διαφέρειν τῇ πτώσει uariè commutari, id eſt uarias & differẽtes terminationes, ut dicunt, habere. Quod hinc intelligi licet, quia Cicero deinceps exemplum tale affert, ut ſapiens, ſapienter, ſapientia. Cicero diffinitionem coniugatorum ab Ariſtotele mutuatus eſt, ſcribit enim in 2. Topicorũ his ferè uerbis, σύνοιχα δὲ λέγεται τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συστοιχίαν ἅπαντα. Itaque haud ſcio an corruptum ſit nomẽ græcum συζυγίας apud Cic. pro συστοιχία.

Eorum quæ dicuntur, partim coniuncta ſunt, partim ſimplicia, τῶν λεγομένων, τὰ μὲν κατὰ συμπλοκὴν λέγεται, τὰ δ' ἄνευ συμπλοκῆς) Alii dicunt, cum complexione & ſine complexione, nomina complexa & non complexa. Cicero diuidens eodem modo uerba, modo coniuncta, modo copulata, nunquam complexa dicit. Atque ut hæc crebris iam ſermonibus uſurpentur, id exemplis illuſtrabo. In Partitionibus, Prima uis eſt in ſimplicibus uerbis, in coniunctis ſe-

cunda. Paulò infrà, quam συμπλοκὴν Aristoteles uocat, coniunctionẽ dicit. Habeo de simplicibus uerbis, nunc de cõiunctione quæro. In Oratore, Ergo eum censeo qui eloquentiæ laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem, sed uel illa antiqua, uel hac Chrysippi disciplina instítutus nouerit, primũ uim, naturam, genera uerborum & simplicium & copulatorum. In summa hoc intelligẽdum est συμπλέκειν nunquã complecti à Cicerone dici, sed περιέχειν, quod etiam uertit continere certis locis. Illud autem πλέκειν nectere dicit, & συμπλέκειν uel coniungere uel copulare, uel etiam connectere.

Borum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicũtur) τῶν ὄντων, τὰ μὲν καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται) τὸ ὑποκείμενον subiectum in neutro ferè dico, ne artem uidear confundere aut tollere potius. Vocant enim Dialectici subiectum, primũ uerbum enũciationis, cui aliquid tribuitur aut demitur. & prædicatũ postremum, id quod tribuitur subiecto uel detrahitur, uelut in hac enunciatione, Plato est philosophus, Platonis uocabulum subiectum dicitur: ei enim tribuitur aut rei potius quam declarat, philosophia. Vt igitur hæc cõstare possit distinctio, nomina de quibus dixi, usurpare constituti, his præsertim locis quibus hæc agetur significatio. Nam interdum ad regulam hæc neutrorum & reuoco, & reuocãda censeo. Rem enim quæ subiicitur dico, & id quod sub aliqua re subiectum est, ut solet Cicero in Topicis, Causarũ igitur genera duo sunt, unum quod ui sua id quod sub ea subiectum est certe efficit, ut ignis accẽdit. Appellat enim effectum id quod sub eausa subiectũ est. Nã τὸ ὑποκείμενον nihil aliud est, quàm res quæ alteri subiicitur, id est, res quam alia complectitur quæ alia cõtinetur. Ac in artibus materia dicitur. In hac autem disserẽdi ratione, si de uerbis disputemus, id subiectum dicitur, quod dixi: sin de rebus, id in quo aliquid est non tanquam pars, extra quod esse nullo modo potest. Sic enim definitur ab Aristotele deinceps.

Nec unum ab altero continetur (ἢ μὴ ὑπάλληλα τετυγμένων) Alii subalternatim positorum. Itaque uocant subalterna genera, quæ Græci ὑπάλληλα, quæ malo Græco nomine appellari, ut D Augustinus facit, quàm illo nomine Barbaro. Vocãtur autem genera ὑπάλληλα ab Aristotele hoc loco ea, quorũ unũ genus est alterius, nõ cõtra. Porphyrius alio modo intelligit ea, quæ sub idem genus subiecta sunt. Ego enim ὑπὸ in hoc uerbo ut in plerisque aliis, sub, præpositionem nostram, imminutionem quandam uerbi cui adũgitur, declarare puto. ut in his nostris, tristis subtristis, rideo subrideo, ἄλληλα enim mutuam quandam rationem & uicissitudinem indicat, ὑπάλληλα autem imminuit hãc uicissitudinem ex altera parte. Vno autem uerbo hæc commode dici non possunt latiné. Ergo uel Græcum dicẽdum est, uel pluribus his hoc quidem loco, genera, quorum alterum ab altero continetur, uel quorum unum alteri genus est, uel subiicitur. Nam de Porphyriana intelligentia profecto non possumus id ullis uerbis exponere, quoniam in aliã rem transtulit minus propriam. uidetur enim ὑπαλλήλους λόγους appellare ea, quæ ad unũ genus & quasi caput referuntur, qualia sunt animal, & quod corporatum est. Aristotelem autẽ ea ὑπάλληλα τετυγμένα, quorum unum ab altero cõtinetur, ex his quæ deinceps subiicit, perspici potest, τὰ γὰρ ὑπάνω τῶν οὐτὰ γενῶν κατηγορέσθαι, In hoc ergo uocabulo unũ spectandum eẽse o, duorum simpliciũ è quibus iunctum est ὑπὸ & ἄλληλα, Nam si dicamus ὑπάλληλα, quæ eidem generi subiecta sunt, non uidebimur uim uerbi spectasse. Quanquam sic ab Aristotele accipi hoc loco puto, quoniam ait, nihil prohibet, διὸ ἐν κωλύει. Ita illud ὑπὸ nõ minuet significationẽ, sed significabit subiici illa eidem, quòd inter se hic affecta sint ea genera, ut sub idem genus subiiciantur. Hoc etiam modo intelligi posse existimo, ut eadem ὑπάλληλα Porphyrius dicat, quæ Arist.

Animalis enim differentiæ sunt, terrenum, bipes, uolucre & aquatile, ζῴου μὲν γὰρ διαφοραὶ, τό τε πεζὸν, καὶ τὸ δίπουν, καὶ τὸ πτηνὸν, καὶ τὸ ὑγρόβιον. πεζὸν alii gressibile, ego cũ Cicerone terrenũ. In primo de Natura deorum, Bestiarũ autẽ terrenæ sunt

alíæ, partim aquatiles, aliæ quaſi ancipites, in utraque ſede uiuentes. ἀμφίβιον Græce dicitur genus beſtiarum quas ancipites & in utraque ſede uiuentes appellat. Quòd ſi quis miretur terrenum appellari πεζὸν, ita habeat, quòd dicimus terra marique, dici à Græcis πεζῇ καὶ θαλάσσαν. Quod planũ ac perſpicuum eſt iis omnibus, qui Græca cum Latinis ſoliti ſunt cõiungere. πεζὸν ſiue πεζευτικὸν (nam in libris de ortu animalium id dicit) Cicero gradiẽs dicit, quod hoc loco uſurpare potui, ſed id dicere malui, quòd mihi minus tritum uidebatur. In 5. Tuſcul. quæſtio. Nanque alias beſtias nantes, aquarum incolas eſſe uoluit, alias uolucres cælo frui libero: ſerpentes quaſdam, nonnullas gradientes, earum ipſarum partim ſoliuagas, partim cõgregatas, immanes alias, quaſdam autem cicures, nonnullas abditas terráque tectas. Ex his locis facile intellectũ eſt, quas illic aquatiles, hic nantes appellare: quas illic terrenas, hic gradientes. τὸ πτηνὸν autem uolucres appellat, πτερὸν uertit in libro de Vniuerſitate terreſtre, & πτηνὸν pennigerum. Quem locũ eo proferam, ut oſtendam, quemadmodum reſtituendus ſit. Eſt enim corruptiſſimus, quòd nõ animaduerti tũm, cum proxime totum librum cum Græco Platonis à quo tranſtulit Cicero, ederẽ. Platonis hæc ſunt, εἰσὶ δὲ τέτταρες. μία μὲν θρέμνιον θεῶν γένος. ἄλλη δὲ πτηνὸν καὶ ἀεροπορον. τρίτη δὲ ἔνυδρον εἶδος, πτερὸν δὲ ἡ χερσαῖον τέτταρτον. τῷ μὲν θεὸς τὴν πλείστην ἰδέαν ἐκ πυρὸς ἐπεφυτεύσατο. ὅπως ὅτι λαμπρότατον, ὡς εἶντι κάλλιστον εἶη. Hunc locum ſic cõuertit Cicero: Erant autem animantium genera quatuor, quorũ unum diuinũ atque cæleſte, alterum pennigerum & aereum, tertium terreſtre, quartum diuinæ animationis. Maxime ſpeciẽ faciebat ex igne, ita ut ſplendidiſſimus eſſet & aſpectu pulcherrimus. Ita eſt hic locus in omnibus libris, in quo deeſt uerbũ, quod par ſit illi Græco ἔνυδρον, quod aquatile dicimus, & uerba multa male punctis diſtincta ſunt. Neque enim maiuſculis literis, maxime, aduerbium ſcribi debet, nec puncto ſeparari à duobus illis diuinæ animationis, qui genitiui duo ad ſpeciem pertinent. Eſt igitur reſtituendus hoc modo, Erant igitur animantium genera quatuor, quorum unum diuinum atque cæleſte: alterum pẽnigerum & aerium: tertium aquatile, terreſtre quartum. Diuinæ animationis ſpeciem maxime faciebat ex igne, &c. Sed ad rem redeamus. Hinc intelligi licet πτηνὸν etiam pennigerum dici. Quas Cicero beſtias uocat ſoliuagas, & quas congregatas, Ariſtoteles 1. Polit. ἀποροδικὰ καὶ ἀγελαῖα θηρία nominat: & quas ille immanes & cicures, hic ἄγρια & ἥμερα. Ariſtotelis uerba ſubiecí, ὥστε αἱ διαφοραὶ τῆς τροφῆς τὰς βίους ποικίλους διαφέροντας τῶν ζώων. τῶν τε γὰρ θηρίων, τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ ἀποροδικά ἐστιν. Itaque uarietatem paſtus uaria uiuendi animantium genera conſecuta ſunt. Beſtiarũ cõgregatæ aliæ ſunt, partim ſoliuagæ. Alter locus ſequitur Ariſtotelis eodẽ lib. ὥστε ὁμοίως δ' ἄδηλον ὅτι ἡ γενομένης ἐκτίσεως τούτῳ φύσει τῶν ζώων ἔνιοι ἄγριοι, ἡμερα, καὶ τὰ μὲν ἄλλα τῶν ἀνθρώπων χάριν, τὰ μὲν ἥμερα καὶ διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ διὰ τὴν τροφήν. τῶν δ' ἀγρίων εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τάχ' ἂν πολλὰ τῆς τροφῆς καὶ τῆς ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ὧδε, ἀλλαχοῦ δ' ὡς αὐτὰ γένηται ἐξ αὐτῶν. εἰ δὴ ἡ φύσις μηδὲν μήτε ἀτελὲς ποιεῖ μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηκέναι τὴν φύσιν, id eſt, Quapropter eodem modo de perfectis naturis iudicandum eſt, eas quæ è terra gignantur animãtium beſtiáſque omnes hominum cauſa paratas eſſe ut cicures & ad uſum & ad uictum, immanes & feræ ſi non omnes, at certè plurimæ ad uictum cultúmque natæ uideantur, ut ex iis & ueſtes & cæteræ cõmoditates opportunitáteſq; caperentur. Si igitur nihil non ſuis partibus & numeris omnibus abſolutum, neque ſine cauſa facit natura, neceſſe hæc ipſa omnia hominum cauſa feciſſe naturam. Hunc locum diffuſe tractat Cic. in 2. & extremo lib. de Natura deorũ.

DE SVBSTANTIA.

Vbſtãtia autem, &c. οὐσία δὲ ὑποκειμένου modo ſubſtantiam dico, modo eſſentiam, modo naturam: quorum poſtremum tantum modò eſt apud Ciceronẽ, quod in libro de optimo genere interpretandi oſtendi. Verbum autem uſitatum ne hoc quidem loco mutare uolui.

Siquis enim quid ſit prima ſubſtantia explicet) ἐὰν γὰρ ἀποδιδῷ τις τὴν πρώτην

ὐσίαν τίθεται.) Omnes dicunt ἀποδιδόναι assignare, quod uerbū in hac re latinum non est. Nam si sit latinum, idem ualet quod tribuere & attribuere, ut in libro de optimo genere interpretādi docui. Eodem modo ἀπόδοσις dicitur assignatio. pro hoc explicatio dici debet: pro illo explicare, tradere, docere, exponere.

DE QVANTITATE.

Diunctum, coniunctum, ὡρισμένον, σύνεχον) Alii omnes discretū & continuū. Ego his duobus uti malui, Varronis & Ciceronis authoritate adductus, qui proportiones quas alii diuisam & continuam uocant, deiunctam, & coniunctam nominant. Et certè hæc duo uerba magis rem declarant quàm superiora. ὡρισμένον enim ποσὸν quod appello deiunctum, ab Aristotele appellatur id, cuius partes nulla extremitate cōtinentur & copulātur, quod facile ex deiūctione intelligi potest, & σύνεχον id cuius partes certo quodam termino coaptantur. Quanquam interdum τὸ σύνεχον etiam continuum appello, quod libentius dicam cohærentem & cōtinuatam naturam. Sic enim appellari à Cicerone τὸ σύνεχον in libro de optimo genere interpretandi docui. D. Augustinus hæc duo nominat, seperatum & cohærens: quibus utēdum potius cēnseo, quàm illis uulgatis iam ac tritis nominibus.

Extremitas ἐπιφάνεια.) Alii superficies, quod uerbum est barbarum. In secundo enim de natura deorum Cicero uocat aeris extremitatē, quam alii dicunt superficiem, his uerbis: Quæ complexa summa pars cæli quæ æther dicitur, & suum retinet ardorem tenuem & nulla admixtione concretum, & cum aeris extremitate coniungitur. Et quanquam ab Aristotele 4. libro de natura πέρας & ἔσχατον dicitur quod appellat Cicero extremitatem, tamen cum dicit locum non esse aliud, nisi τὸ τοῦ περιέχοντος πέρας ἀκίνητον πρῶτον, id est extremitatē immobilem primam eius corporis quod complectitur & continet, nomine τὸ πέρας non aliud intelligit quàm ἐπιφάνειαν. Neque enim aliud est ἐπιφάνεια nisi extremitas corporis, longitudinis & latitudinis particeps, crassitudine autem carens. Cicero in 4. Acad. quæst. ita mihi uidetur exponere ἐπιφάνειαν: Nō quærō ex his illa initia mathematicorum, quibus non concessis, digitum progredi non possunt, pūctum esse, quod nullam magnitudinem habeat: extremitatem & quasi libramentum, in quo nulla omnino crassitudo sit. Nam cætera quæ sequuntur deprauata sunt. D. August. utitur Græco uerbo, quòd uel hoc usitatum & tritum in philosophorum disputationibus nō probaret, uel nondum inuentum esset.

Nisi forte dicat aliquis, & multa paucis, & magna paruis esse contraria. ἐμὲ μὲν ἆρα τὸ πολὺ τοῦ ὀλίγου φάναι τινὶ εἶναι ἐναντίον ἢ τὸ μέγα τοῦ μικροῦ.) Hic locus est, in quo me de neutris adiectiuorum pollicitus sum esse dicturum. Cicero quidem hæc ipsa nomina nisi in paucis, non solet simpliciter neutro genere uno uerbo exponere, sed pluribus. De nonnullis diximus in Porphy. de multis in libro de optimo genere interpretandi. Nunc de iis tantummodo dicemus, quæ nobis hoc loco proposita sunt, τὸ πολὺ & τὸ ὀλίγον. τὸ μέγα & τὸ μικρόν, non singulari numero uertit multum, paucum, &c. ut uulgus solet, sed plurali multa pauca, magna parua. Vnus locus satis erit is qui positus est in quarto Academicarum quæstionum: Sed nulla omnino in re minutatim interroganti dites, pauper, clarus, obscurus sit, multa pauca, magna parua, lōga breuia, lata angusta: quāto aut addito aut dempto, quid certum respondeamus non habemus. Eodem libro paulo infra unum dicit pro unitate, quod secutus sum in cōuertendis libris de moribus: Si ad eum numerum unum addidero, multa ne erūt? Afferam locum alterum ex quo id erit euidentius. In Topicis, Nam alia quoque sunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum, multa pauca, longum breue, maius minus.

Contraria enim definiuntur quæ in eodem genere plurimum differunt, τὰ πλεῖστον ἀπ' ἀλλήλων διεστηκότα, τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει ὄντων τὰ ἐσχατα.) iisdem uer-

bis contraria definit Cicero in Topicis: Contrariorum autem genera sunt plura, unum eorum, quæ in eodem genere plurimū differunt, ut sapientia & stultitia. Ipse autē aliter accipit quæ in eodem genere atque philosophi. Nam philosophi contraria esse in eodem genere existimāt, ita ut si unum ad qualitatem pertineat, alterū etiam ex eodem sit genere. Cicero autem hoc modo, Eodem autē genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tanquam è regione quædam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas.

DE IIS QVAE CVM ALIQVO CONFERVNTVR.

A autem cum aliquo conferuntur, quorum uis omnis & natura refertur ad alia, aut quoquo modo aliter cum alio conferuntur, πρός τι δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶν ἑτέρων εἶναι λέγεται, ἢ ὁπωσοῦν ἄλλως πρὸς ἕτερον.) Hæc definitio quàm obscure à cæteris omnibus explicata expressaque sit Latine, omnes intelligere arbitror. Tantas enim tenebras offuderunt, ut ne uerba quidem à quoquam unquam potuerint intelligi. ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστί, uerbum è uerbo exprimentes, quæ ipsa quæ sunt, obscurissime ut alii diceremus: quorum uis omnis idem ualet ac declarat, (ita tamen nemo ut sit qui id quod inuolutum uidebatur, explicare possit) omnis enim uis eorū quæ cum aliquo conferuntur sic implicata est, ut neutrū sine altero intelligi queat. Ego interdum illud ὅσα αὐτὰ ἅπερ ἐστὶ expono, quæ quicquid ipsa sunt, id omne, &c. ut enim soliti sumus dicere, Quicquid ipse sum, quicquid habeo, id totum sum existimaturus, uel tibi acceptum refero: sic quicquid est uel habet unum eorū quæ sunt ex hoc genere, id omne alteri attribuunt, non sibi. Sed hoc interest, quòd illic etiam unum sine altero mente & cogitatione intelligi potest, hic non potest. Itaque uim suam omnem & naturā, id est id quod sunt, quam uocant barbari quidditatem, sibi alterum alteri tribuunt. τὰ autem πρός τι ea quæ cum aliquo cōferuntur appello cum Cicerone in Top. Nam alia quoque sunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum, simplum, &c. Itaque illud barbarum censeo reiiciēdum omnibus, Ad aliquid, Ea quæ sunt ad aliquid etiam si eo Quintilianus utatur.

Sunt etiam quædam situs genera, ut accubatio, ut status, ut sessio, ἕξις δὲ ἢ ἀνάκλισις, ἢ στάσις, ἢ καθέδρα, θέσις τινές.) Alii dicūt ἀνάκλισιν accubitum, Cicero appellat accubationem. In 1. de natura deorum, Non enim sentitis quàm multa uobis suscipienda sint, si impetraueritis ut concedamus eandem hominum esse & deorum figurā, omnis cultus & curatio corporis erit eadem adhibēda Deo, quæ adhibetur homini, ingressus, cursus, accubatio, inclinatio, sessio, comprehēsio. στάσιν uertit non stationem, sed statum. In primo de Officius, Status, incessus, sessio, accubatio, uultus, oculi, manuum motus teneant illud decorū. θέσιν situm dixi, ut ille, non ut alii, positionē. Alio loco θέσιν aliud signi ficat, quod nomē uertit cōsultationē aliàs, aliàs propositū: ut ὑπόθεσιν, causām.

Omnia ueró quæ in hoc genere sunt, reciprocantur, πάντα δὲ τὰ πρός τι πρὸς ἀντιστρέφοντα λέγεται) alii, ad conuertentia dicuntur. Ego ἀντιστρέφειν quibus modis à Cicerone conuertatur & dicatur, institui hoc loco docere. Primum ἀντιστρέφειν dicit reciprocari. In primo de Diuinatione, Ego enim sic existimo, si sint ea genera diuinandi uera de quibus accepimus, quæq; colimus, esse deos: uicissimq; si sint dii, esse qui diuinēt. Arcē tu quidem Stoicorū, inquā, Quinte, defendis: si quidē ista sic reciprocantur, ut si diuinatio sit, sint dii: & si dii sint, diuinatio. Nónne ita aperte uim conuersiónū mutuarū, quas uocāt, expositit & explanauit, ut nemo cōtradicere queat, quin ἀντιστρέφειν idem ualeat quod cōuertī? Itaq; eodē modo argumētationē tractaui in fine harū Categoriarū. Esse autē eius generis quædā, hinc intelligi potest, quòd esse hominē, & uera de homine oratio sic reciprocātur, ut si homo sit, uera oratio esse hominem: & si esse hominē uera sit oratio, sit homo. Græca Arist. subiiciā, ut res intelligatur. Ea autem posita sunt in hoc libro de Categorijs, quo modi & genera prioris do-

centur ὅτι δὲ ἐστί τινα πανύτα ἄλλον. τὸ γὰρ εἶναι ἄνθρωπον ἀντιστρέφει, καὶ ἀεὶ τὴν τοῦ εἶναι ἀναλήθησιν πρὸς τὸν ἀληθῆ περὶ αὐτὸ λόγον. εἰ γὰρ ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀληθὴς ὁ λόγος ᾧ λέγομεν, ὅ τι ἐστὶν ἄνθρωπος. ᾧ ἀντιστρέφει. εἰ γὰρ ἀληθὴς ὁ λόγος ᾧ λέγομεν, ὅτι ἐστὶν ἄνθρωπος, ἐστὶν ἄνθρωπος. Breues conciſaſq; plures Ariſtotelis orationes in unã cõcluſi & cõtuli, quod in lib. de optimo genere interpretandi docui eſſe faciẽdum. ἀντιστρέφειν interdũ dicit Cicero uiciſsim, retro, & retrorſum cõmeare, uim eius uocabuli explicans. ἀντὶ enim in iunctis uerbis uiciſsitudinẽ quandam indicat, ut in his ἀντιμισθία, ἀντιτυποῦν, id quod in libro quẽ modo nominaui, docui. In 3. de Natura deorum, Præterea omnia hæc tum intereunt, cum in naturam aliam conuertuntur. quod fit quum terra in aquam ſe uertit, & cum ex aqua oritur aer, & cum ex aere æther, cúmque eadem uiciſsim retro commeãt. In 2. Et cũ quatuor ſint genera corporum, uiciſsitudine eorum mundi natura eſt continuata. Nam ex terra aqua, & ex aqua oritur aer, & ex aere æther: deinde retrorſum uiciſſim, ex æthere aer, & inde aqua, ex aqua terra infima. Atque hæc ille. Hæc autem non tam aperta eſt quàm ſuperior ſignificatio. ἀντιστρέφειν etiam Cic. diſertè interpretatur ex altera parte reſpondere. Principium enim artis Rhetoricæ Ariſtot. quod ſequitur, ἡ ῥητορικὴ ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ, conuertit his uerbis in Oratore ad Brutum, Atque etiam ante hunc Ariſtoteles principio artis rhetoricæ dicit illam artem quaſi ex altera parte reſpondere Dialecticæ. Sic in 1. Acade. quæſt. Huic quaſi ex altera parte oratoria uis dicendi adhibebatur, explicatrix orationis perpetuæ, ad perſuadendum accõmodatæ. Idem efficit & ualet ſplendida illa eius oratio, Alterum alteri conſequens eſt, in 5. Tuſculan. quæſtionum: Ego enim aſſentior eorũ quæ poſuiſti, alterũ alteri conſequẽs eſſe, ut quemadmodũ ſi quod honeſtum ſit, id ſolum ſit bonũ, ſequatur beatũ uitã uirtute cõficiri: ſic ſi uita beata in uirtute ſit, nihil eſſe niſi uirtutẽ bonũ. ſed hoc poſtremũ dicitur uulgo, ſi hæc duo ſequũtur mutuo uel adinuicẽ.

DE QVALITATE.

Affectio διάθεσις.) Alii diſpoſitionem dicunt, quod barbarũ eſt. D. Auguſtinus ſic conuertit ut feci. Cicero nihil uult intereſſe inter habitũ & affectionem. Vnum enim pro altero ſæpe dicit in 4. Tuſculanarum quæſtionum. Vitioſitas autem eſt habitus ſeu affectio in tota uita inconſtans, & à ſeipſa diſſentiens. Itaque paulo infrà definit uirtutẽ his uerbis, Virtus eſt affectio animi conſtans conueniénſque, laudabiles efficiens eos in quibus eſt. ἕξιν enim modo habitum, modo affectionem dicit, quoniam ἔχειν affectum eſſe dicit ſæpiſsimè, quod alio loco oſtendi.

A

Valentes ὑγιεινὰς, imbecilli νοσώδεις) Cicero in libro de Fato, Nam tum nihil eſſet in noſtra poteſtate, ſi res ita ſe haberet: Nũc uerò fatemur acuti hebetéſſue, ualentes imbecillue ſimus, non eſſe id in nobis: ἀδυναμίαν autem appellat imbecillitatem.

Patibiles qualitates, παθητικαὶ ποιότητες) alii paſsibiles. Cicero τὸ παθητικὸν, dicit, patibile. In tertio de Natura deorum, Cúmque omne animal patibilem naturam habeat, nullum eſt eorum quod effugiat accipiẽdi aliquid extrinſecus, id eſt quaſi ferendi & patiendi neceſsitatem. Ex quo loco intelligi debet ac notari genus interpretandi illuſtriſsimum, Nam πᾶν τὸ ζῷον παθητικὸν dicit, Omne animal patibilem naturã habeat, & πάσχειν uertit accipere, nõ ferre ac pati, niſi adiecto uerbo quaſi, quòd durum uidebatur. Quod ex loco facilius intelligi licet, qui eſt apud eum in primo Academicarum quæſtionum, Ergo illa initia, &, ut è Græco uertã, elementa dicuntur, è quibus aer & ignis mouẽdi uim habent & efficiendi, reliquæ partes accipiẽdi & quaſi patiẽdi: aquã dico & terram. Quod dicit uim habet accipiendi & patiendi, eſt apud Ariſtotelem παθητικὸν & ποιητικὸν: quod uim habet mouẽdi & efficiendi, in quarto Meteororũ, ὑπὸ δὲ τέτταρα διώρισται αἴτια τῶν στοιχείων, τούτων δὲ τὰ κατὰ τὰς συζυγίας, ᾗ τὰ στοιχεῖα τέτταρα συμβέβηκεν εἶναι, ὧν τὰ μὲν δύο ποιητικὰ, τὸ θερμὸν ᾗ τὸ ψυχρόν· τὰ δὲ δύο πα-

ὑγιαὲς, τὸ ξυρὸν ἢ τὸ ὑγρόν, id eſt, Cauſæ iam quatuor expoſitæ ſunt initiorum & elementorum, ex quarum coniugationibus quatuor etiam elementa efficiuntur: è quibus duæ calor & frigus, mouendi uim habent & efficiendi: reliquæ partes accipiendi & quaſi patiendi, ſiccitatem dico & humorem. Eum enim locum Cic. mihi uidetur ab Ariſt. tranſtuliſſe, paucis uerbis mutatis. Alii interpretes dicũt paſsiuas & actiuas qualitates. De his nominibus Græcis in lib. de optimo genere interpretãdi multa tradidi. Ego duas Categorias potius efficere & accipere uel pati nominarim, quàm agere & pati, niſi hæc iã trita eſſent.

DE CONTRARIIS, SEV OPPOSITIS.

C Ontrariorum autem genera ſunt quatuor, unum eorũ quæ cum aliquo conferuntur: alterum eorum, quæ aduerſa dicuntur: tertiũ eorũ, quæ priuantia: quartum eorum, quorum alterum ait quid, alterũ negat, λέγεται γὰρ ἕτερον ἑτέρῳ ἀντικεῖσθαι τετραχῶς, ἢ ὡς τὰ πρός τι, ἢ ὡς τὰ ἐναντία, ἢ ὡς στέρησις καὶ ἕξις, ἢ ὡς κατάφασις καὶ ἀπόφασις) Ego non ſolum in ſingulis uerbis uertendis Ciceronem ſecutus ſum, ſed in partitione tradenda. Scribit enim in Topicis his ferè uerbis, Contrariorum autem genera ſunt plura, unum eorũ quæ eodem genere plurimum differũt. Paulò infra, Hæc quæ ex eodem genere cõtraria ſunt, appellantur aduerſa. Sunt enim alia contraria, quæ priuantia licet appellemus Latinè, Græce στερητικὰ. Paulò infrà, Nã alia quoque ſunt cõtrariorũ genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur. ut duplum, ſimplum: multa, pauca: longum, breue: maius, minus. Sunt etiam ualde contraria alia genera, quæ appellantur negantia, ea ἀποφατικὰ Græci, cõtraria aientibus. ut ſi hoc eſt, illud non eſt. Ex his locis facile intellectu eſt, τὰ ἀντικείμενα contraria dici à Cicerone, τὰ ἐναντία aduerſa: τὰ πρός τι, ea quæ cũ aliquo conferũtur, κατάφασις καὶ ἀπόφασις, aientia & negãtia, quanquã Græcè dicũtur καταφατικὰ καὶ ἀποφατικὰ. στερητικὰ etiã Græci dicũt, quæ uocat priuantia. ſed tamen eo nomine τὴν ἕξιν comprehendi, exempla quæ profert, indicant: ut dignitas & indignitas: humanitas & immanitas. Ea quæ in Topicis negantia appellat & aientia, contradictorie oppoſita uulgo dicuntur, in quarto Academicarum, & in libro de Fato, contraria nominat, & in 1. ueteris Rhetoricæ diſparata. In 1. de Inuentione, Diſparatum autẽ eſt, id quod ab aliqua re per oppoſitionem negationis ſeparatur: hoc modo, ſapere & non ſapere. In 4. Academ. Nã ſi è cõtrariis diſiunctio (contraria autem ea dico, cum alterum aiat alterũ neget) ſi talis diſiunctio falſa poteſt eſſe, nulla uera eſt. In libro de Fato, Contraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait quid, alterum negat. Ego his locis adductus κατάφασιν, id quod ait, ἀπόφασιν id quod negat malui dicere, quàm affirmationem & negationem, uel aientia & negantia, propter numerum pluralem, quanquam ea uidetur Cicero appellare eo nomine. pro iis affirmationẽ etiam, negationémque dico interdum hoc loco, ne nomina trita apud philoſophos omnino uiderer uelle tollere.

Cui enim nondũ natura aptus eſt aſpectus, is neq; cæcus eſſe, neq; deſpicere dicitur, τὸ γὰρ μήπω πεφυκὸς ὄψιν ἔχειν, οὔτε τυφλὸν οὔτε ὄψιν ἔχον λέγεται (πεφυκὸς ὄψιν ἔχειν dixi, cui natura aptus eſt aſpectus, quoniam Cicero in prima Tuſculana ſic tr ãſtulit, Nos qui ſumus, num aut ſi cornibus caremus, aut pennis, ſit qui id dixerit? Certe nemo. Quid ita? quia cum id non habes, quod tibi nec uſu nec natura aptũ ſit, non careas etiã ſi ſentias te non habere. Genus eſt dicendi ſplendidiſſimũ, ὄψιν ἔχειν, deſpicere dixi, cũ Cic. in 4. de Finib. Iſta ſimilia nõ ſunt, in quibus quamuis multũ proceſſeris, tamẽ illud in eadẽ cauſa eſt, à quo abeſſe uelis donec euaſeris. Nec enim ille reſpirat antequã emerſit, & ca tuli æque cæci priuſquã deſpexerũt, ac ſi ita futuri ſemper eſſent. Eodẽ lib. paulo ſupra eodẽ uerbo uſus eſt, pro quo etiã uideo, dicit: atq; illud ego adhibuiſſem, niſi hoc quod dixi & ab uſu remotũ eſſe, & ab interitu uindicãdũ iudicaſſem. Ita ἐλέγετο hoc loco tranſtuli. Prauus enim ſi ad meliorũ uſũ rationẽq;

ex mala deducatur, iam habeat ad uirtutē progressionis aliquantū. Cū autē semel uel parū in uirtute processerit, profecto aut perfectā sapientiā mutatione morum consequetur, aut certe magnam in uirtute faciet progressionē. Sēper enim aptiores animos habet ad uirtutē, quanuis parum initio in ea processerit, ut uerisimile sit eum maiorem progressum esse facturū, ὁ γὰρ φαῦλος εἰς βελτίω δ' μεταβολὰς ἀσαγώγιμος ἢ λόγως, κἂν μικρὸν γε τι ἐπιδοῖη εἰς τὸ βελτίων εἶναι, ἰὰν δ' ἐπιμείξ, κἂν μικρὸν ἐπίδοσιν λάβῃ, φανερὸν ὅτι ἢ τελειως ἂν μεταβάλοι, ἢ πάνυ πολλὴν ἂν ἐπίδοσιν λάβοι, ἀεί γὰρ εὐκινητοτερος πρὸς ἀρετὴν γίνεται, κἂν ὁτιοῦν ἐπίδοσιν εἰληφὼς ἐξ ἀρχῆς ᾖ, ὥστε εἰκὸς ἢ τελειω ἐπίδοσιν αὐτὸν λαμβάνειν. Hunc locū Cic. in 4. de Finib. Magna ex parte cōuertit. ἐπίδοσις progressio & progressus, ἐπιδίδωμι progressum facere, μικρόν τι ἐπιδιδόναι εἰς τὸ βελτίων εἶναι, habere in uirtute progressionis aliquantū. ἐπίδοσιν λαμβάνειν πρὸς ἀρετὴν procedere & progredi in uirtute. Hæ sunt orationes illustres & splendidæ, quæ nec à multis usurpantur, & à paucis animaduersæ. Quibus autē Græcis respondeant, aut illæ Græcæ, quibus nostris, haud scio an quisquā intelligat. Has igitur diuitias & opes Latini sermonis expliçemus. In 4. de Finib. Ieuatio igitur uitiorū magna fit iis, qui habent ad uirtutē progressionis aliquantum. Paulo suprà, Sed quia studebat laudi & dignitati, multum in uirtute processerat. Paulo infrà, Vestri autem progressionem ad uirtutem fieri aiunt, leuationem uitiorum fieri negant. Paulo antè, Nihil enim adiuuat procedere & progredi in uirtute, quominus miserrimus sit, antequā ad eam peruenerit. Paulo suprà, Stoici uidelicet hoc uiderunt, illos autē id fugerat superiores: arbitrabantur homines sceleribus & parricidiis inquinatos nihilo miseriores esse, quàm eos, qui cum castè & integrè uiuerent, nondum perfectam illam sapientiam essent consecuti. Hæc duo peruenire ad uirtutem, & cōsequi perfectā sapientiā dicit, ἀπουκαθὶς ἅπαξ εἰς τὴν ὀυσιότητα ἔξιν τελείως & τελειως μεταβάλλειν. quoniā loquitur de homine sceleribus contaminato πολλὴν ἐπίδοσιν λαμβάνειν, multū in uirtute progredi & procedere, & alio loco magnū progressum facere, & hoc loco magnam progressionem facere ad uirtutem. Si enim Socrates nullus sit omninò, nec ægrotare eum uerum est nec ualere, ὅτι γὰρ τὸ ὑγιαίνειν ἀληθὲς, αὐτοῦ μὴ ὄντος Σωκράτους. μὴ ὢν qui non est dicitur: sed splēdidior illa est oratio, qui nullus est, ut μὴ ὄντες qui nulli sunt, & μὴ ὄντα quæ nulla sunt, de quo postremo iam diximus in institutionibus Porphyrianis. In 1. Tusculanarum: Mortuorum autem non uitæ modo commodis, sed ne uita quidem ipsa quisquam caret, de mortuis loquor, qui nulli sunt. Nos qui sumus, num aut si cornibus caremus aut pennis, sit qui id dixerit? Paulo suprà dixit, qui non est, μὴ ὢν. An potest qui nō est re ulla carere? Initio etiam eius libri iisdem dicendi generibus utitur. Ego quoque utroque genere usus sum: sed hoc quod tracto sæpius, ut teratur. Pro iisdem etiā dico, In uita esse, & in uita manere, uariandæ orationis gratia & ornandæ. Sunt enim hæc adeò squallida, ut nisi quendā orationis nitorem adhibeamus, lectores aut studiosos ad legendū allicere nō possimus. Ita delectare cogimur eos quos sola utilitas huius artis excitare debuit, nisi forte hæc adeò inuoluta adhuc fuerint, ut quæ utilitas ex iis percipi posset, nemo possit cognoscere.

DE EIVS QVOD PRIVS EST GENERIBVS.

PRimum genus est & aptissimum, tempore, ex quo aliud alio antiquius appellatur, πρῶτον μὲν ἢ κυριώτατον κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃ πρεσβύτερον ἕτερον ἑτέρου, ἢ παλαιότερον λέγεται) ego malui πρότερον κατὰ χρόνον, prius & antiquius tēporū ordine dicere, quàm prius tēpore omnino. Sicuti πρότερον τῇ φύσει, prius ordine naturæ dixi. Sic enim loquitur Cic. in 4. de Finib. loquēs de Peripateticis, Atq; ita re primo simpliciter collocata, reliqua subtilius persequentes corporis bona facile quandam rationem habere censebāt, de animi bonis accuratius exquirebant: in primisque reperiebant in his esse iustitiæ semina, primique ex omnibus philosophis à natura tributum esse docuerunt ut

ri qui procreati essent, à procreatoribus amarentur: & id quod temporũ ordine antiquius est, ut coniugia uirorum & uxorum, à natura coniuncta esse dicerent. In Topicis loquens de Stoicis, Inueniendi uerò artem quæ πρακτικὴ dicitur, quæ ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerũt. Quocirca illa etiam ἅμα καθ' ὁ χρόνον eadem ratione simul temporis uel temporum ordine dicendum censeo, & ἅμα φύσει, simul naturæ ordine, non omnino simul natura & tempore.

Motus autem sex genera sunt, ortus, interitus, accessio, decessio, commutatio, loci commutatio, κινήσεως δέ εἰσιν ἓξ γένεσις, φθορὰ, ἀύξησις, μείωσις, ἀλλοίωσις, κατὰ τόπον μεταβολή) Alio loco probaui γένεσιν & φθορὰν à Cicerone semper dici ortum & interitum, in hoc duntaxat genere: μείωσιν dicit modo decessionem, modo absessionem, modo etiam imminutionem, quibus etiam usus sum nominibus. ἀλλοίωσιν alii barbare alterationem appellant: ego uero commutationem cum Cicerone, & ἀλλοιοῦσθαι commutari. Immutari idem ualet & immutatio. Sic etiam D. Augustinus loquitur, qui has Categorias magna ex parte latinis literis illustrauit. ἡ κατὰ τόπον μεταβολὴ, etiã à Cicerone loci cõmutatio & mutatio dicitur. Alio loco Aristoteles uocat φορὰν, quam alii barbarè uertunt lationem, cum dicendum sit, loci mutationem.

Atque hæc sunt quæ hoc loco notanda putaui: plura potui, sed iis prætermissis, quæ sunt facilia intellectu, ea solum persequutus sum quæ admonitionem desiderabant.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN LIBRVM ARISTOTELIS DE INTERPRETATIONE.

ENTIS quidem interpres est oratio, scripta orationis, ἔστι μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ) σύμβολον Ciceronẽ interprete idem ualet quod
M nota. Scribit enim in Topicis his ferè uerbis: Multa enim ex notatione sumuntur: ea autem est, cum ex ui nominis argumentum elicitur, quam Græci ἐτυμολογίαν uocant, id est, uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notæ. Itaque hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod latinè est nota. Hæc ille. Nos autem hoc loco maluimus orationem aliam Ciceronis quæ huic Aristotelis par est persequi. In primo enim de legibus, hac oratione utitur: Interpresque est mentis oratio: quæ idem ualere quod illa Aristotelis uidetur, ἐστὶ μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα. Neq; enim, ut sæpe dixi & docui, uerbum ex uerbo exprimendum necessario est, ut τὰ σύμβολα notas semper dicamus, & τὰ ἐν τῇ φωνῇ ea quæ sunt in uoce. imò uerò hoc posterius nunquam dicendum puto, sed uerba & orationem, ut Cicero facit. Nam supra in exemplo eius quod protulimus scriptum est, Quia sunt uerba rerum notæ: & in primo de legibus est ut dixi, Interpresque est mentis oratio. Sed melius est uerba eius subiici: Nam & sensibus eadem omnia comprehenduntur, & ea quæ mouent sensus, itidem mouent animum: quæque in animis imprimuntur de quibus ante dixi inchoatæ intelligentiæ, similiter in omnibus imprimũtur. interpres quæ est mentis oratio, uerbis discrepãs, sententiis congruens. In qua quidem oratione uerbo mentis mihi complexus uidetur totum hoc τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα. Mens enim non solum animus dicitur, & pars ea animi qua Cicero nihil in nobis esse dicit diuinius, quæ νοῦς Græce est, sed id quod animo sentimus. Ita que non insciti mihi facere uidentur in disputationibus suis Theologi nostri, cum dicunt se uel intelligere mentem alterius, uel suã explicare & a-

perire. Cicero enim ſic loquitur in oratore ad Brutum, Et quoniam, inquit in omnibus quæ ratione docentur & uia, primum conſtituendum eſt quid quicque ſit (niſi enim inter eos qui diſceptãt conuenit quid ſit illud de quo ambigitur, nec recte differi, nec unquã ad exitũ perueniri poteſt) explicãda eſt ſæpe uerbis mens noſtra de quaque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda eſt. Ergo mentis uno nomine hoc loco τὰ ὲν τῇ ψυχῇ παθήματα expoſui. Nam hoc eodem libro paulò infra παθήματα τὰ ὲν τῇ ψυχῇ magis ad uerbũ expreſsi ſenſa animi: & in fine, ſenſus animi. quoniam his uerbis τὰ ὲν τῇ ψυχῇ παθήματα à Cicerone expoſita reperio, non illo non latino paſsiones, quod cæteri ſequuntur. In 1. de Oratore, Hoc enim uno præſtamus uel maximè feris, quòd colloquimur inter nos, & quòd exprimere dicendo ſenſa poſſumus. In oratore ad Brutum, In uerbis ineſt quaſi materia quædam, in numero autẽ expolitio. ſed ut cæteris in rebus neceſsitatis inuẽta antiquiora ſunt quàm uoluptatis, ita & in hac re accidit, ut multis ſeculis ante ratio nuda ac rudis ad ſolos animorum ſenſus exprimendos fuerit reperta, quàm ratio numerorum cauſa delectationis auriũmue excogitata, id eſt, πρὸς τὸ τὰ ὲν τῇ ψυχῇ παθήματα δηλοῦν ἢ ἀποφαίνεσθαι. Exprimere autem dicendo ſenſa, δηλοῦν ἢ ἀποφαίνεσθαι τὰ παθήματα τῇ φωνῇ, ἢ τῷ λόγῳ, ἢ τῷ λέγειν. Quod autem in Topicis dicit Cicero, Quia uerba rerum notæ ſunt, hoc loco Ariſtoteles ad ſenſus animi transfert. Sic enim dicit deinceps, ὧν μὲν τοι ταῦτα σημεῖα πρώτων, τοιοῦτα πᾶσι παθήματα τῆς ψυχῆς, id eſt, At uerò ſenſa animi quorum primum uerba notæ ſunt, idem apud omnes ualent.

Nam ſi cum cæteris iunguntur, per ſe quidem conſtabit oratio: at ſi cũ eſt, erat, uel erit, nec uerum, id nec falſum eſt, λόγος δὲ ἐστιν αὐτὸς τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὸ αὐτό. ὅτι δὲ μετὰ τοῦ ἐστὶν, ἢ ὢν, ἢ ἔσται, οὐκ ἀληθεύει ἢ ψεύδεται.) Sunt qui illud τὰ μὲν ἄλλα κατὰ τὸ αὐτὸ, ad definitionẽ nominis trãſferendum putent, ut ſit ſenſus, Caſibus ſeu obliquis recti in aliis cũ recto conuenit: niſi, quòd ſi iungantur cum uerbis eſt erat & erit, nec uera eſt nec falſa oratio. Ita illud, κατὰ τὸ αὐτὸ exponunt eodem modo. Ego, per ſe dico, cum Boëtio. Et τὰ ἄλλα, ut deſit κατὰ τὸ αὐτό, ſi cum cæteris iũgantur. Quod ut facerem, adductus ſum illo, μετὰ δὲ τοῦ ἐστὶν, &c. Illud enim μετὰ quid ponatur in ſecundo membro non uideo, niſi in ſuperiore intelligatur, quaſi dixerit, λόγος ἐστὶν αὐτῶν μετὰ μὲν τῶν ἄλλων, κατὰ τὸ αὐτό. μετὰ δὲ τοῦ ἐστιν, &c. Quòd ſi mihi licet quod ſentio dicere, ſic hunc locum puto corrigẽdum, λόγος ἐστὶν τὰ μὲν ἄλλα ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ αὐτό. μετὰ δὲ τοῦ ἐστὶν, ἢ ὢν, ἢ ἔσται, οὐκ ἀληθεύει ἢ ψεύδεται. ut λόγος ſit oratio, & αὐτὸ pertineat ad ἀληθεύει & ψεύδεται. Neque enim quicquam aliud ad ea referri poteſt. Referendum ergo puto τὰ αὐτὰ ad ἀληθεύει, id eſt, neque uerum enuntiant ipſi obliqui, nec falſum.

Sed non eſt ſimplicium iũctorúmque nominum eadem ratio, ἃ μὲν δὴ ὥσπερ ὀνόματα τοῖς ἁπλοῖς ὀνόμασιν, οὕτως ἔχει καὶ ὀνόματα τοῖς συμπλεγμένοις) Ariſtoteles uocat hoc loco συμπλέγματα ὀνόματα, quæ compoſita uocant grammatici, Cicero iuncta. Nã quæ complexa & cum complexione appellant dialectici, Ariſtoteles in Categoriis κατὰ συμπλοκὴν, Cicero coniuncta nominat, quemadmodum eo loco docui.

Eſt autem primum enunciationis genus, affirmatio & negatio, ἔστι δὲ ἡ μὲν πρώτως λόγος ἀποφαντικὸς καθ' ἑνὸς. ἔπειτα ἀπόφασις. ἔπειτα κατάφασις) ἀπόφασιν modo enunciationem appello, modo ennnciatum, modo pronunciatum, modo effatum, Ciceronis exemplo. Quanquam autem nunquam ille uidetur hoc nomen Ariſtotelis uertiſſe, ſed ἀξίωμα: tamen quoniam idem ualent, his tot eius uerbis illud Ariſtotelis mihi uertendum putaui, diſtinguendæ illuſtrandæque cauſa orationis. Atque hunc locum illuſtrandum duxi eius exemplis. In libro de fato, Concludit enim Chryſippus hoc modo, ſi eſt motus ſine cauſa, non omnis enunciatio, quod ἀξίωμα Dialectici appellant, aut uera aut falſa erit. Eo uerbo deinceps eodem modo ſæpe utitur. Semel dicit ibidem enunciatum & pronunciationem. Nec ſi omne enunciatum aut uerum aut falſum eſt, ſequitur

ilico eſſe cauſas immutabiles. Paulo ſupra, Quod cum ita ſit, quid eſt cur nõ omnis pronunciatio aut uera aut falſa ſit? id eſt, πῶς οὐκ ἀνάγκη ἢ ἀπόφασις ἢ ἀλήθης ἢ ψεύδης, In 1. Tuſcul. uocat pronuntiatum: An tu dialecticis ne imbutus quidem es? In primis enim hoc traditur, Omne pronnntiatum (ſic enim mihi in præſentia occurrit, ut appellarem ἀξίωμα, utar pòſt alio ſi inuenero melius) id ergo eſt pronunciatum, quod eſt uerum aut falſum. In quarto Academ. quæſtionum, aliquoties dicit effatum. Nempe fundamentum dialecticæ eſt, quo quid enuncietur (id autem appellant ἀξίωμα, quod eſt quaſi effatum) aut uerum eſſe aut falſum. Ergo quinque uerbis unum Græcum expreſſit, ut intelligi poſsit quod & ille pluribus locis tradit, & ego in lib. de optimo genere interpretandi docui, Græcos à nobis interdum uinci copia. Nam ἀπόφασις non dicitur omnino enũciatio, ſed ea quæ alicui proponitur ad diſputãdum, ſeu prima pars ratiocinationis. Quod ex primo Topicorũ & Priorum librorum de iudicandi arte intelligi poteſt. Enunciatio autẽ duplex eſt: altera dicitur affirmatio, altera negatio. Quas quidem uulgus dialecticorum appellat affirmatiuam & negatiuam. Dicamus ergo iam affirmationẽ & negationem uel auctore Cicerone. In lib. de fato, Quæro enim ſi Chaldæi ita loquãtur, ut negationes infinitarum coniunctionum, potius quàm infinita cõnexa ponant: cur idem medici, cur geometræ, cur reliqui facere non poſſunt? Negationes infinitarũ coniunctionũ appellat negatiuas propoſitiones copulatiuas quas uocant, qualis eſt hæc: Non & dies eſt & nox. Ergo coniunctio etiam dici debet latinè, quam uocant propoſitionem copulatiuam: & connexum, quam uocant conditionalem. Prior eſt talis: Cicero & philoſophus fuit & eloquẽs. poſterior talis, Si ſol lucet, dies eſt. Quam etiam illi uocãt diſiũctiuam, uocat Cicero diſiunctionem. In quarto Academic. Nam ſi è contrariis diſiunctio (cõtraria autem ea dico, cum alterũ aiat, alterum neget) ſi talis diſiunctio falſa poteſt eſſe, nulla uera eſt. Vocat diſiunctionẽ ex cõtrariis, propoſitionẽ, quam uocãt de diſiũcto extremo, cuius partes ſunt termini contradictorii. Quæ autẽ eius uis ſit & natura, paulo ſuprà oſtendit his uerbis, Etenim cum ab Epicuro qui totam Dialecticam & contẽnit & irridet, non impetrẽt, ut uerum eſſe cõcedat quod ita effabimur, Aut uiuet cras Hermachus, aut nõ uiuet: cum dialectici ſic ſtatuant, omne quod ita diſiũctum ſit quaſi aut etiam aut non, non modo uerum eſſe, ſed etiã neceſſarium: uide quàm ſit cautus is, quem tardum putant. Quæ etiam connexi uis ſit, paulo ſuprà oſtendit. Quid enim faceret huic concluſioni? Si lucet, lucet: lucet autem, lucet igitur. Crederet ſcilicet. Ipſa enim ratio connexi, cum conceſſeris ſuperius, cogit inferius concedere. In Topicis de diſiunctione præcipit hoc modo, in diſiunctione plus uno uerum eſſe nõ poteſt. Multa alia cõmemorare poſſum, ſed hæc non ſunt inſtitutæ diſputationis. Quare ut ad rẽ reuertamur, Negatio dicitur à Cicerone, quã hodie dialectici propoſitionẽ negatiuam uocãt. In Topicis etiam negantiam appellat. Deinde addunt coniunctionum negantiã ſic, Non & hoc eſt, & illud: hoc autem non, igitur illud. Affirmationem dicit κατάφασιν in tertio de Officiis: Eſt enim iuſiurandum affirmatio religioſa. Aſſertionis uerbo bis uſus eſt, idque in primo extremo Academic. pro eodem, ut mihi uidetur. Quibus de cauſis nihil oportere neque profiteri, neque affirmare quẽquam, neque aſſertione approbare, &c. Quanquam pro decreto dici poteſt.

Sed omnis ex uerbo aut caſu uerbi conſtet oratio, qua quid enunciatur, neceſſe eſt, ἀνάγκη δὲ πάντα λόγον ἀποφαντικὸν ἐκ ῥήματος εἶναι, ἢ πτώσεως ῥήματος.) Cicero ſic initio tertii libri de Oratore: Nam cum omnis ex re atque uerbis conſtet oratio &c. πτῶσιν & in nomine & in uerbo caſum expoſui. In nomine pro caſu & obliquum & declinationem & declinatum. In uerbo declinationẽ dixiſſem libentius, niſi & illud tritum eſſet, & me nonnulli artem totam putaturi eſſent uelle euertere. In quo ſecutus Varronem fuiſſem. Sed ut docti quod ſequantur habeant, hoc loco exponenda putaui quæ apud illum legerim. In

primo de Analogia, In uerborum genere, quæ tempora adſignificant, quòd ea erant tria, præteritum, præſens, futurum: declinatio facienda fuit triplex: ut à ſaluto, ſalutabam, ſalutabo. Qui me locus admonuit, ut τρισημαντον adſignificare dicerem, cum quid eſſet uerbum exponerem. Conſignificare enim barbarum eſt. Eodem lib. paulò ſuprà eodem uerbo bis utitur in eadem oratione. Partes orationis ſunt duæ (niſi ut Dion) in tres diuiſerimus partes, res quæ uerbis adſignificantur. Vnã, quæ adſignificat caſus, alteram quæ tempora, tertiam quæ neutrum. Sed quoniam deinceps Varro locum huius libri attingit, nõ potui præterire. De his, inquit, Ariſt. duas partes eſſe dicit, uocabula & uerba, ut homo & equus, & legit & currit. ὀνόματα ergo uocabula appellat, uerbum tamen nominis dicit ſæpius pro eodem. ut paulò poſt, Prius enim nomen eſt quàm uerbum temporale: & reliqua poſterius quàm nomẽ & uerbũ. Verbum autem uocat temporale, quòd nomen uerbi omnem ſignificat complecti túrq; locutionem. Quintilianus uocabulum non uult tam latè patere quàm nomẽ, quod Varro in eodẽ libro interdum facit. Facit enim nomina ſinita, ac ſignificare res proprias: uocabula infinita, & communes res deſignare.

Ac ſi quis aliquid omnino ineſſe aut non ineſſe in quadam re uniuerſa confirmet, contrariæ erunt enunciationes. Dico autem in re uniuerſa omnino & totum dici &c. ἐὰν μὲν οὖν καθόλου ἀποφαίνηται τις ὅτι παῖ τῷ καθόλου ὅτι ὑπάρχει, ἢ μὴ, ἔσονται ἐναντίαι αἱ ἀποφάσεις, λέγω δὲ ἐν γὰρ τῷ καθόλου ἀποφαίνεσθαι καθόλου) &c. καθόλου, hoc loco modo nomen eſt, modo aduerbium, ut res indicat. Cum nomen eſt, non dico uniuerſale ut cæteri, ſed rem uniuerſam, quemadmodum in libro de optimo genere interpretandi uerti à Cicerone oſtendi. Cum autẽ aduerbium eſt, aliter atque feci in eodem libro dico non uniuerſaliter quidem, ut reliqui, ſed omnino, & totum, ut Cicero. Proferam igitur locos ex quibus id intelligi poſſit, ut tandem barbara hæc uocabula repudiemus. In Oratore ad Brutum, De uerbis componendis, & de ſyllabis propemodum dinumerandis & dimetiendis loquemur: quæ etiã ſi ſunt, ſicuti mihi uidentur, neceſſaria, tamen ſiũt magnificentius quàm docentur. Eſt id omnino uerum, ſed proprie in hoc dicitur. Nam omnium magnarum artium ſicut arborum, altitudo nos delectat, radices ſtirpéſque non item: ſed eſſe illa ſine his non poteſt. Hæc ille. In hoc loco illud omnino idem quod καθόλε ualere, argumento eſt, quod addidit ad id probandum. Nam omnium magnarum artium, &c. Expono enim illud, Eſt id omnino uerum, uniuerſaliter id uerum eſt. Itaque Ariſtoteles hoc loco exponens quid καθόλου ἀποφαίνεσθαι diceret, utitur his uerbis, τὸ γὰρ πᾶς ἢ τὸ καθόλου σημαινει, ἀλλ' ὅτι καθόλου, id eſt, Illud enim omnis nõ quid totum ſignificat, ſed omnino dicit. illud omnino etiam id ſignificat, quod uulgus philoſophorũ dicit ſimpliciter, ut in his locutionibus, Si uelim bonus eſſe, ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt uirtuti dem operam. Quicquid eſt, quandiu eſt, non ſimpliciter neceſſario eſt. Ariſtoteles hoc dicit ἁπλῶς ἢ οὐχ ἁπλῶς. Quod ex eius loco qui eſt infra de futuris contingentibus quæ uocant, perſpici poteſt. Scribit enim hoc modo, ἀμφὶ τοι ὅτι τὸ ὂν ἅπαν, ἀνάγκη εἶναι, ὅτι τὸ μὴ ὄν, ἀνάγκη μὴ εἶναι, &c. id eſt, Attamen nec quicquid eſt, id eſſe neceſſe eſt: nec quod non eſt, non eſſe: quoniam non idem ualet, omne quod in rerum natura ſit quia ſit neceſſe id eſſe, quod omnino eſſe neceſſario. Illud enim ἁπλῶς Cicero uertit omnino. In libro de Fato, Sic cum ſine cauſa animum dicimus moueri, ſine antecedente & externa cauſa, non omnino ſine cauſa dicimus, id eſt, οὐχ ἁπλῶς, quod dicũt non ſimpliciter ſine cauſa moueri dicimus. Cicero tamen admodũ iuuenis dicit neceſſitates ſimplices & abſolutas alias, alias cum adiunctione, quod uulgus Dialecticorũ dicit cum addito. Scribit enim hoc modo in ſecundo de Inuentione, Atque hoc etiam mihi uideor uidere, eſſe quaſdam cum adiũctione neceſſitudines, quaſdã ſimplices & abſolutas. Nam aliter dicere ſolemus, Neceſſe eſt Caſilinenſes ſe dedere Annibali: aliter autem, Neceſſe eſt Caſilinũ uenire in Annibalis poteſtatem. Illic in ſuperiore adiunctio eſt hæc, niſi ma-

sint fame perire. Si enim id malunt non est necesse. Hoc inferius non ite, propterea quòd siue uelint Casilinenses se dedere. siue famem perpeti, atque ita perire, necesse est Casilinum uenire in Annibalis potestate. Eodem extremo libro deinceps multa posita sunt, quæ ad hunc locum de necessitate absoluta, & cum adiunctione, quam uocant conditionatam pertinẽt, ἁπλῶς autem nunquam dicit simpliciter dũtaxat in hac re: sed simpliciter dicit, quod Aristoteles dicit, τύπῳ, quẽadmodum in libro quem modo nominaui, docui. Omnino ergo nostrum his duobus Græcis καθόλου, & ἁπλῶς respondet. Semel pro omnino quod καθόλου efficit, apud Ciceronem totum inueni, idque in oratore ad
16 Brutum. uerba alte repetam, ut res intelligatur. Primum ergo origo, deinde causa, post natura, cum ad extremum usus ipse explicetur orationis aptæ atq; numerosæ. Nam qui Isocratem maxime mirantur hoc in eius summis laudibus ferunt, quòd uerbis solutis numeros primus adiunxerit. Cum enim uideret oratores cum seueritate audiri, poetas autẽ cum uoluptate: tum dicitur numeros secutus, quibus etiã in oratione uteretur, tum iucunditatis causa, tum ut uarietas occurreret satietati. Quod ab his uere quadã ex parte nõ totũ dicitur. Nam neminem in eo genere sciẽtius uersatũ Isocrate confitendũ est, sed princeps inueniendi Thrasymachus, cuius omnia nimis etiã extant scripta numerose. Ex his perspicuum est καθόλου dici totum, nisi forte in præpositio dempta
20 est, ut in totum Cicero dixerit. Quod hinc coniicio, quia καθόλε iunctum est uerbum ex κατὰ & ὅλον, & κατὰ in ualet sæpissime. Illud autem quod dicit, Quadam ex parte, Aristoteles dicit κατὰ μέρος & κατά τι, quorum posterius uulgus dialecticorum effert, secundum quid & aliquid. ut si sic enunciem, Omnis homo uigilat, magna ex parte id uere à me, non in totum dicitur. Nam sic reprehendit enunciationem Cicero eorum qui Isocratem primum dicebãt uerbis solutis numeros adiunxisse. ut si quis sic enunciet, uerbis solutis numeros Isocrates primus adiunxit, quadam ex parte uere, non in totum dixerit. Illud ergo uniuersaliter abiiciamus, dicamúsq; pro eo tum in totum, tum omnino.

Affirmatio igitur negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rem
30 uniuersam in eodem inesse dicit, sed non omnino ἀντικεῖσθαι μὲν οὖν καταφασιν ἀποφάσει λέγω ἀντιφατικῶς· τὴν τὸ καθόλε σημαινουσαν τοῦ αὐτοῦ ὅτι οὐ καθόλε) ἀντικεῖσθαι ἀντιφατικῶς, dico opponi contradictorio nomine, secutus Ciceronẽ, qui ἀντικεῖσθαι ἐναντίως, quo genere utitur paulo infra Aristoteles, uertit contrario nomine opponi. In quarto libro Cicero de Finibus bonorum & malorũ, quo loco κακίαν appellat uitium. Hoc, inquit, omni uirtuti uitiũ contrario nomine opponitur. Cum uerò intelligerem magnam mihi inuidiam paratam, illis fatiffactum uolui. Sed ne uoluntates eruditorum offenderem, ferè cum barbaro latinum coniunxi, ut dicam contradicentes & repugnantes enunciationes, ἀντιφάσεις enim mihi uidetur idem ualere quod repugnare, duntaxat in hoc tractan
40 do loco Dialecticorum. Nam apud oratores sæpe dicitur, Contrà dicere, sed fere aliquid interiectum est, ut apud Ciceronẽ secunda Tusculana. Quãquam non sumus ignari multos studiosè cõtrà esse dicturos. ἀντὶ enim in iunctis uerbis uel contra ualet, ut in hoc, uel, ob, ut in ἀντιτίθεσθαι & ἀντικεῖσθαι, id est, opponi, uel re, quod nõ ualet iterum, sed contra & ex aduersa parte, ut ἀντεπλαγῆναι, ἀντιτυφῶναι referite, quo in genere est illud repugnare. Licet aliis etiã uerbis & nominibus has enunciationes exponere & appellare, quæ uulgo contradictoriæ & contrariæ uocantur. Nam contradictorias disparatas & contrarias, id est, ἐναντίας, aduersas dicamus licebit. quoniam τὰ ἐναντία in Categoriis o-
50 stendi aduersa appellari à Cicerone. Vt quemadmodum quatuor genera oppositorum alii uocant, contrariorum autem dixi ut Cicero. sic hoc loco dicamus non quatuor genera oppositarum enunciationum, sed contrariarũ. Quas autem enuntiationes appellat subcõtrarias, eas malo uocare aduersis contrarias, ut facit Arist. Sic enim & uerbum minus latinum uitabimus, & id quod auctor & princeps huius artis tradidit retinebimus. Postea enim quàm paulo

infra docuit contrarias, quas aduerſas poſſe appellari dixi, nõ poſſe eſſe ſimul ueras, tum hæc uerba ſubiicit de iis enunciationibus de quibus agimus. τὰς δὲ ἀντικειμένας τούτοις οὐδέτερα πώτε ἐπὶ τῷ αὐτῷ συναληθεύειν, οἷον, ὁ πᾶς ἄνθρωπος λευκὸς, καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος λευκός. id eſt, At his cõtrariæ interdum ſimul in eodem ueræ dici poſſunt, ut, Nõ omnis homo albus eſt, Aliquis homo albus eſt. Quartum genus eſt earum quas ſubalternas uocant, de quibus Ariſtoteles nullam fecit mentionem, nec uero inter ſe opponuntur ullo modo: quum præſertim una alteri cõſequatur. Itaque falſo & improbe oppoſitæ nominatæ ſunt. Atque ut hæc intelligi poſſent, deſcribendas omnes putaui.

Contrariæ ſeu aduerſæ.

Omnis homo eſt animal — Nullus homo eſt animal.

CONTRADICTORIAE ſeu diſparatæ & repugnantes.

Subalternæ — Contradictorie & repugnantes — Contradictorie ſeu diſparatæ — Subalternæ

Aliquis homo eſt animal — Non omnis homo eſt animal.

Subcontrariæ, ſeu contrariæ aduerſis.

In inſtãtibus igitur & præteritis ἐπὶ μερῶν τῶν ὄντων καὶ γεγομένων. Cicero in libro de Fato magna ex parte hunc locum Ariſtotelis, quo de futuris differit, mutuatus eſt: qui locus ſanè lubricus, cùm ita à cæteris expoſitus ſit, ut obſcuritatis illi particulam nullam ademerint ſed auxerint potius, à nobis certe adiutore Cicerone, ita illuſtratus eſt, ut ab omnibus iam facile intelligi poſsit. Locos quoſdam, quos quidem ille mutuatus ſit indicabo. Illud ἐπὶ τῶν ὄντων, dixi in inſtantibus, quoniam ille τὰ ὄντα in eo libro uocat inſtantia, ut Ariſt. τὰ ὄντα pro ἐνεστῶτα dixiſſe uideatur. Hoc enim loco de tribus tẽporibus quæ enuntiationibus ſignificantur loquitur Ariſtoteles, quæ τὰ ὄντα καὶ τὰ γεγόμενα, καὶ τὰ ἐσόμενα uocat, aut de rebus potius quæ illis tribus differentiis temporis declarãtur: Cicero eodem modo appellat inſtantia, præterita, & futura, neutro genere, pro quibus Dialecticorũ uulgus dicit enunciationes de præſenti, præterito, & futuro. Atq; ut hæc Ciceronis uocabula probentur, hæc exẽplis illuſtrãda cenſui. Hæc tria, ne ſim longior, uno loco plana faciã. Poteſt igitur quicquã factũ eſſe, quod nõ fuerit uerũ futurũ eſſe. Nã ut præterita ea uera dicimus, quorũ ſuperiore tempore uera fuerũt inſtantia: ſic futura, quorũ cõſequenti tempore uera erũt inſtantia, ea uera dicemus. Hæc ille. Ex quibus perſpicuum eſt, præterita, inſtantia & futura pro enunciationibus ex præterito præſenti & futuro dicta eſſe à M.T. Cicerone: & inſtantia pro eo quod uulgus dialecticorum dicit, propoſitiones de ineſſe. Nã & propoſitionẽ quã de futuro uocant, uerã dicunt eſſe, quæ habebit unã de ineſſe uerã, id eſt, unã de præſenti, ut dicũt: & de præterito eam quæ habuit unã de ineſſe uerã. Has igitur ineptias & portenta uerborũ effugiamus, dicámúſque pro illo priore præterita uera ſunt quorũ ſuperiore tẽpore fuerunt uera inſtantia. & pro poſteriore, futura ſunt uera ea, quorum conſequenti tempore uera erunt inſtantia. Quòd ſi hæc magis ad res ipſas quàm ad uerba & enunciationes pertinere uidebũtur, dicamus licebit hoc modo, Enunciatio ex præterito, Enunciatio ex inſtanti,

Enunciatio ex futuro tempore, quemadmodum Cicero dicit eodem lib. Diſiunctio & coniunctio ex repugnantibus. Hoc etiã modo dicamus licec, Enunciatio quæ de re futura aliquid dicit, quæ de eo quod poſsit fieri aut non poſsit, quæ de re præterita. Sic enim Cicero principio lib. de Fato loquitur. Sed de his etiam infra diſſeremus.

Ita neceſſe eſt ex omni æternitate uel affirmationem uel negationẽ ueram fuiſſe uel falſam, ὥστε ἀνάγκη ἀεὶ τὴν κατάφασιν, ἢ ἀπόφασιν, ἀληθῆ εἶναι ἢ ψευδῆ) Cum ſæpe apud Ciceronẽ ex æternitate & ex omni æternitate uerum aliquid & falſum legerem in libro de Fato, magnopere cupiebam ſcire quod Græcum illi generi reſponderet. Hoc ergo coniungendis græcis cum latinis aſſecutus ſum, ob eámque cauſam cæteris decreui tradere. Illud quidem ἀεὶ cũ agitur de præteritis, animaduerti eum dicere, ex æternitate, & ex omni æternitate. Semper in hoc genere ſemel tantummodo dixit, in libro de Fato: Ratio igitur euẽtus aperit cauſam, ſed ex æternitate uera fuit hæc enunciatio, Relinquetur in inſula Philoctetes. Sæpius hoc poſitũ eſt: Semel, ſemper, pro eodem. Eodem libro, Ita & ſemper uerum fuit, morietur Epicurus, cum duos & ſeptuaginta annos uixerit Archonte Pytharato, &c. Semel etiam dicit pro eodẽm, omnibus ante ſeculis, eodem libro, Ex his igitur neceſſe eſt, inuito Epicuro alterum uerum eſſe, alterum falſum: Ariſtotelis locum his uerbis tranſtulit. Sic eſt enim paulo infra apud eum, τέτων γὰρ ἀνάγκη μᾶλ θάτερον μέρος ἀληθὲς εἶναι, ἢ ψευδὲς. Quod autem dixit, uerum fuit ſemper, & ex æternitate, & omnibus ante ſeculis, Ariſtotel. hoc loco dicit, ἀεὶ ἀληθὲς ἦν λέγειν, ἢ εἰπεῖν, ἢ τὸ ᾠομβρον ἀληθὲς ἦν εἰπεῖν ἀεὶ ὅτε ἔσται. Ibidem, ὥσε ἀεὶ ἀληθὲς ἦ εἰπεῖν, ὅτι ταῦτα τῶν ᾠομβρων ὅτε ἔσται ἢ ἔσαι. Ita loquitur ſæpe. Semel dixit ὂν ἅπαντι τῷ χρόνῳ, quod ualet, omnibus autem ſeculis, uel ex omni æternitate, ὥσε εἰ ὂν ἅπαντι τῷ χρόνῳ ἅπας ἔχει, ὥσε τὸ ἕτερον ἀληθεύεσθαι, ἀναγκαῖον ἦν τάτο ᾠομένα. Sed ex his quid ferat latinus ſermo, quid reſpuat intelligi poteſt. Nam nunquam in his uerbũ εἰπεῖν exprimit Cicero. Dicit enim, uerũ fuit ſemper, Morietur Epicurus. nõ uerum fuit dicere, quod uulgus dicit Dialecticorum. Quòd ſi uerbum dicẽdi uſurpet, aduerbium, uere dicere ſolet non nomen, non quidem cum uerbo eſt, ſed cũ ſolum uerbum dico adhibet. In eodẽ libro, Omninóq; cũ hæc ſit diſtinctio, ut quibuſdã in rebus uere dici poſsit, cũ hæ cauſæ antegreſſæ ſint, non eſſe in noſtra poteſtate, quin illa eueniãt, &c.

Nihil igitur euenit, neque fit forte temere, caſu: nihil in alterutram partem aut cadet aut non cadet, ſed ex neceſsitate omnia fiunt quæcunque fiunt, ἀλλ' ἄρα ὅτε ἔσιν, ὅτε γίνεται, ὅτε ἀπὸ τύχης, οὐ ὁπότερον ἔτυχεν, ἀλλ' ἔσαι ἢ οὐκ ἔσαι, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἅπαντα) ἀπὸ τύχης γίνεθαι, fieri fortè temere caſu dicit Cicero, in lib. de Fato, Quæro igitur, atque hoc late patebit, ſi fati omnino nullum nomen, nulla natura, nulla uis eſſet, & forte, temere, caſu, aut pleraque fierent aut omnia: num aliter ac nunc eueniunt, euenirent? ἐξ ἀνάγκης γίνεθαι ἅπαντα dicit, ex neceſsitate omnia fieri. Hinc Democritus author atomorũ accipere maluit ex neceſsitate omnia fieri, quàm à corporibus indiuiduis naturales motus auellere, ὁπότερον dicam alterutrum non utrumlibet ut cæteri. Cicero eodem libro, Vt enim Epicurus ueretur, ne ſi hoc conceſſerit, concedendum ſit omnia fato fieri quæcunque fiant: ſi enim alterutrum ex æternitate uerum ſit, eſſe id etiam certum, & ſi certum, etiam neceſſarium, ita & neceſsitatem & fatum cõfirmari putat: Sic Chryſippus metuit, &c. In quarto Academicarũ, Si enim, inquit, alterutrum conceſſero neceſſarium eſſe, neceſſe erit cras Hermachum uiuere, aut non uiuere. Simile quiddam hoc loco dicit Ariſtoteles, εἰ δὲ μήτε ἔσαι μήτε μὴ ἔσαι θάτερον, οὐκ ἂν εἴη τὸ ὁπότερον ἔτυχεν, ὅσον ναυμαχίαν. hoc dico alterutram in partem cadere & euenire, non in utramlibet. Neque enim prælium nauale cadit in utramlibet partem, quoniam fortuna in bello dominatur non uoluntas: & in alterutram, id eſt, in hanc uel illam partem inclinare ſolet. In quo imitatus ſum illud Ciceronis ex primo de officiis, Quãquam hoc animi, illud etiam ingenii magni eſt, præcipere cogitatione futura, & diu ante cõſtituere,

quid accidere posſit in utranque partem. Ἐνδέχεται idem efficit pleriſque locis. Quod uerbū ita in Categoriis expoſui. Abuſi ſunt ergo proprietate uerbi cæteri. Illud autem intelligendum eſt, nobis non licere idem quod Græcis, qui εἶναι ἀπὸ τύχης dicunt, in quo illud εἶναι eſſe non poſſumus apte dicere, ſed cadere, uel euenire, uel fieri. Dicimus enim fiunt caſu pleraque & forte & temere: non, ſunt pleraque caſu.

Præterea ſi quid album ſit hoc tempore, ſuperiore tempore fuit uerum, album id futurum eſſe. Ita ex æternitate fuit uerū, quicquid fit, id aut eſſe iam, aut futurum eſſe. ἔτι δὲ εἰ ἐγένετο λευκὸν νῦν, &c.) Paulò antè dixi de illo genere ἀληθῆ ἦν ἐνιστεῖν ἀεί, πρότερον expono ſuperiore tempore ut Cicero nam ut præterita ea uera dicimus, quorum ſuperiore tempore uera fuerunt inſtantia &c. ὕστερον etiam eodem modo dicamus licebit, conſequenti tempore, ut idem Cicero, Sic futura, quorū conſequenti tempore uera erūnt inſtantia, ea uera dicemus. Illud autem ὁ τὸν τῶν ἡμιένων, &c. Cicero cōuertit in eo quem ſæpe nominaui libro, hoc modo: Qui locus attingit hanc quæſtionem, nihil fieri quod non neceſſe fuerit: & quicquid fieri poſſit, id aut eſſe iam, aut futurum eſſe.

Quicquid igitur futurū eſt, id fieri neceſſe eſt, ἅπαντα ἐν τὰ ἐσόμενα ἀναγκαῖον ἡμιέναι) Iiſdem uerbis id conuerti quibus Cicero. Loquens enim de Diodori ſententia, Ille enim, inquit, id ſolum fieri poſſe dicit, quod aut ſit uerum, aut uerum futurum ſit, & quicquid futurum ſit, id dicit fieri neceſſe eſſe.

Atque hæc ſunt incōmoda & alia eiuſdem generis, quæ ſuſcipere cogimur, &c, τὰ μὲν δὴ συμβαίνοντα ἄτοπα ταῦτα, καὶ τοιαῦτα τὰ ἕτερα) τὰ ἄτοπα incōuenientia, & ἄτοπον inconueniens, dialectici corum uulgus appellat. Cicero incommodum & incommoda, & abſurdum & abſurda. In ſecundo de Inuentione refellens ſententiam Hermagoræ de generibus cauſarum: Atque hoc, inquit, incōmodo urgebitur, ſiue conſtitutionem primam cauſæ accuſatoris cōfirmationem dixerit, ſiue defenſoris primam deprecationem. Nam eum eadem omnia incommoda ſequentur. Dicere mihi uidetur, urgeri incōmodo, quod uulgus Dialecticorum duci ad impoſſibile & inconueniens. συμβαινειν ἄτοπα dixit ſequi incommoda, quoniam συμβαίνειν in argumētationibus tractandis ualet ſequi, effici, concludi, ut alio loco oſtendi.

Eadémq; ratione omnis è uita tolletur actio & deliberatio, ὥστε ἄτοπα βουλεύεσθαι δέοι ἄν, ἅτε πραξιματεύεσθαι.) Iiſdē uerbis Cicero in libro de Fato. Recte genus hoc interrogationis ignauum atque iners nominatum eſt, quòd eadem ratione omnis è uita tolletur actio. Paulo ſuprà, Nec nos impediet illa ignaua ratio quæ dicitur. Appellatur enim quidā à philoſophis ἀργὸς λόγος, cui ſi pareamus, nihil omnino agamus in uita. Hoc poſteriore magis ad uerbum illud expreſſit δεῖσθαι δέοι ἄν πραξιματεύεσθαι.

Perſpicuum eſt enim, rerū eam uim eſſe & naturā, σῆλον γὰρ ὅτι ἔστω ἔχει πράγματα. Paulò infra, ὥσπερ ἐν ἅπαντι τῷ χρόνῳ ἔστω ἔχειν ὥστε τὸ ἕτερον ἀλλοίωσθαι, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο ἡμιέναι, id eſt, ita ſi omnibus ante ſeculis res eam naturam in ſe ipſæ continent, ut alterum uere diceretur, certe id fieri fuit neceſſe. Cic. enim his duobus modis illud ἔστω ἔχει, conuertit in libro de fato: Rurſus autem ne omnes à Phyſicis irrideamur, ſi dicamus fieri quicquam ſine cauſa, diſtinguendum eſt, & ita dicendum, ipſius indiuidui hanc eſſe naturā, ut pondere & grauitate moueatur: eámque ipſam eſſe cauſam cur ita feratur. Paulò infrà, Motus enim uoluntarius eam naturam in ſe continet, ut ſit in noſtra poteſtate, no biſque pareat.

Nihil enim prohibet, hunc dicere aliquid fore etiam ad decem millia annorum, illum uero idem negare futurum, οὐδὲν γὰρ κωλύει ἢ εἰς μυριοντὸν ἔτος τὸν μὲν τάδε τοῦτο ἔσεσθαι, τὸν δὲ μὴ φάναι) εἰς μυριστὸν ἔτος, Cicero conuertit ad decem millia annorum in 1. Tuſculanarum. Cur igitur & Camillus doleret ſi hæc poſt trecentos & quinquaginta ferè annos euentura putaret? & ego doleam ſi ad decem millia annorum gentem aliquam urbe noſtra potituram putem? Huno

locum attigit bis Cicero in libro de fato, ſed ſignificationem futuri ad præteritum retulit. An hoc falſum potuiſſet eſſe, ſi eſſet ſex centis ſeculis antea dictum? Secunda ferè pagina: Tu etiam quæ non ſunt futura, fieri poſſe dicis, ut frangi gemmam hanc, etiam ſi id nunquam futurum ſit: neque neceſſe fuiſſe Cypſelum regnare Corinthi, quanquam id milleſimo ante anno Apollinis oraculo editum eſſet. Prius membrũ huius circuitus & ambitus mutuatus eſt etiam ab Ariſtotele paulo infra, niſi quòd gemmam dixit pro ueſte, ἢ ὅτι ὅλως ὄντων τοῖς μὴ ὀφθῆσι, τὸ δυνατὸν εἶναι, καὶ μὴ εἶναι ὁμοίως, ὁρᾷς· ἄμφω γὰρ ἐνδέχεται καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναι, ὥστε καὶ τὸ γενήσεται καὶ μὴ γενήσεται, καὶ πολλὰ ἡμῖν φύσει ἐστὶν ὕστερα ἔχοντα, ἐν οἷς ὅτι τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἐνδεχόμενον δυνατὸν ἐξ ἀνάγκης διαστραφῆναι, καὶ οὐ διαστραφήσεται. Hæc habui quæ dicerem de futuris, quæ & euenire & non euenire poſſunt, quæ contingentia dicuntur à Dialecticis. Nam multa præterea afferre poſſum, quæ ab Ariſtotele mutuatus eſt Cicero, quoniam nullum eſt ferè uerbũ quod non ſit imitatus, ſed hæc mihi ſatis multa uiſa ſunt, ne de ingentis multorum uiderer diffidere, qui his noſtris adducti, coniungẽdis noſtris cum Ciceronianis facile imitationẽ perſpicere poſſint. Quapropter ad alia ueniamus.

De enunciationibus Modorum.

Is autem expoſitis, nũc quemadmodum inter ſe affectæ ſint enun-
H ciationes, quæ de eo aliquid dicũt, quod poſſit fieri aut non poſſit: déque eo quod euenit, aut non euenit: de eo denique, quod neceſſarium ſit, diſſeramus. Quam enim uim habeant magna quæſtio eſt, τούτων δὲ διωρισμένων, σκεπτέον ὅπως ἔχουσιν αἱ ἀποφάσεις καὶ κατάφασεις πρὸς ἀλλήλας, αἱ τὸ δυνατὸν εἶναι, καὶ μὴ δυνατὸν, καὶ ἐνδεχόμενον καὶ περὶ τὸ ἀδύνατα τε καὶ ἀναγκαῖα. ἔχει γὰρ ἀπορίας τινάς.) Cicero hunc totum locum diſertè interpretatus eſt principio lib. de fato, Quia pertinet ad mores quos ἤθη Græci uocant, nos eam partẽ philoſophiæ de moribus appellare ſolemus: ſed decet augentem linguam latinam nominare moralem. explicanda uis eſt ratióque enunciationum, quas Græci ἀξιώματα uocant, quæ de re futura cũ aliquid dicunt, déque eo quod poſſit fieri, aut non poſſit, quam uim habeant obſcura quæſtio eſt. Atque hæc ille. Ego autem non totam orationem eius ſum imitatus. Ille enim in unam orationem duas Ariſtotelis cõcluſit, ego numerum etiam ſecutus ſum, ὅπως ἔχουσι dixit, quemadmodum affectæ ſunt: Ille autem diſerte dixit, uis ratióque enunciationum explicanda eſt, quaſi non σκεπτέον ſed διοριστέον. Obſeruare ergo debemus illud genus interpretandi, uis & ratio, pro illo quod ſæpe occurrit ὅπως ἢ πῶς ἔχει. Sic paulo ſupra docui, ὅπως ἔχει πράγματα à Cicerone exponi, ea uis eſt rerum, & eam uim res continent. Hoc autem ex loco intelligi licet Ciceronem enunciationes quæ de re fntura aliquid dicunt, déque eo quod poteſt fieri, aut nõ poteſt appellare eas, quas dialectici propoſitiones de futuro, & de poſsibili & non poſsibili & impoſsibili omnino nominant. Iam ergo hæc portenta uerborum repudiemus, próque iis Ciceronis uerba adhibeamus. Sed neſcio quis contra, quẽ quidem breuitas delectet, hæc prolixiora & lõgiora damnabit. Quaſi uero quo breuior eſt oratio, eo ſemper ſit & aptior & ornatior. Ego non breuitate ſemper, ſed conſuetudine doctorum orationis ornatum & ſplendorem põderandum iudico. Neque enim ſi breuis aut longa ſit, ilico latina eſt oratio. Quæ ergo breuis ex eo genere ſit, quæ longa, in eo doctorum iudicium requirendũ eſt. Quòd ſi iſti ſuo iudicio doctiſsimi ſunt, ut ne Ciceronis quidem tãtum apud eos, quantum ſua ipſorũ ualeat authoritas, non ſunt illi quidem audiendi. Neque enim ad eorum ſenſum, latine & apte dicendi ratio accommodanda eſt. Dicamus ergo enunciationes non de futuro, neque de poſsibili, & impoſsibili: neque de neceſſario: ſed quæ de re futura, quæ de eo quod poteſt fieri aut non poteſt, quæ de eo quod neceſſarium eſt, aliquid dicũt & enunciãt. Quod idem de cæteris iudicandum eſt. Ad hanc etiam regulam dirigẽdæ ſunt eæ quæ ſingulares & uniuerſales nominantur. Aptius enim dicentur, enuncia-

tiones quæ de rebus singulis & uniuersis omnino dicunt & enũciant, quàm etiam singulæ & uniuersæ, quoniam hæc uocabula aliam quandam habẽt sententiam & intelligentiam : quanquam hæc potius quàm superiora, & usurpo, & usurpanda censeo. δυνατὸν ergo, quod fieri potest dicendum est, non possibile. Id enim neque Cicero dicit unquã, nec ipse. Impossibile quidem interdum hoc loco dixi, sed necessario. aliter enim genera omnia enunciationum oppositarum, quæ hoc loco ab Aristotele traduntur, non licuit exponere. Nam ἀδύνατον ab Aristotele pro affirmatione dicatur, si id dixissem, quod fieri non potest, negationem adhibuissem. Ita ἀδύνατον & μὴ δυνατὸν pro eodem dixissem. Atqui μὴ δυνατὸν negatio est huius, δυνατόν: & μὴ ἀδύνατον huius, ἀδύνατον. Cum igitur ex his quatuor efficiat enunciationes repugnantes, necessario mihi fuit dicẽdum ἀδύνατον, quod impossibile est fieri, & μὴ δυνατὸν, quod nõ impossibile est fieri: δυνατὸν quod fieri, & μὴ δυνατὸν, quod non potest fieri. Quanquã autem satis erat dictum, quod fieri potest, quod non potest fieri, interdum tamen sic expono, quod fieri potest ut fit, quod fieri nõ potest ut fit: idque feci, quod Aristoteles adhibet εἶναι, δυνατὸν εἶναι, itémque in cæteris ὁσαύτως in aliis libris omnibus idem quod posse efficit, nec aliter uerti debet: sed hoc loco tum euenire, tum accidere, & contingere exponendum est necessario. nam aliter genera enunciationum aliqua prætermitteremus.

Vt ignis uim habet ille quidem caloris ὅτι τὸ πῦρ θερμαντικὸν.) Alii, calefactiuus est. Quomodo hæc in ικὸν nomina ex Cicerone conuerti oporteat, alio loco docui.

Quæ igitur facultates ratione ad agẽdum impellantur, αἱ μὲν ὧν μετὰ λόγου δυνάμεις.) Scio apud Ciceronem facultatis uerbum in plurali non reperiri, sed ab eo discedendum est interdum necessario. Cornelius quidem Celsus sæpe utitur, μετὰ λόγου δυνάμεις, quæ ratione ad agendum impelluntur, mouẽtur, & ducuntur, quasi dixerit, λογικαὶ, quoniam contrarias uocat ἀλόγους, id est, quæ non ducũtur ratione ad agendũ. Sic enim Cicero multitudinẽ dicit ratione nõ duci ad agendũ. Expertes enim rationis uoco ἀλόγους. De his facultatibus Aristot. θ. τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Et quoniam hic locus difficilis est, eóque in libro eiusmodi posita sunt, quæ eum illustrare possint, nõ erit alienum proferre. ἡ αἱ μὲν μετὰ λόγου πᾶσαι τῶν ἐναντίων αἱ αὐταί. αἱδ' ἄλογοι, μία ἑνὸς, οἷον τὸ θερμὸν τῆ θερμαινειμόνον, ἢ δὲ ἰατρικὴ, νόσου καὶ ὑγιείας. Affert deinceps causam, cur facultates eæ, quæ rationis sunt participes, in contrariis cernantur. αἴτιον δὲ, ὅτι λόγος ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη. ὁ δὲ λόγος ὁ αὐτὸς ὑπολαβεῖν τὸ παρῆγμενον, καὶ τὴν στέρησιν, πλὴν οὐχ ὡσαύτως· καὶ ἐστὶν ὡς ἀμφοῖν. ἔστι δὲ ὡς τῶ ὑπάρχοντος μᾶλλον, ὡς ἀνάγκη καὶ τὰς τοιαύτας ἐπιστήμας εἶναι μὲν τῶν ἐναντίων, εἶναι δὲ τῆ μὲν καθ' αὑτάς, τῆ δὲ μὴ καθ' αὑτάς. καὶ γὰρ ὁ λόγος τῆ μὲν καθ' αὑτὸ, τὸ δὲ πρός τινὰ κατὰ συμβεβηκός, ἀποφάσεως γὰρ καὶ ἀποφορᾶ δηλοῖ τὸ ἐναντίον. ἡ γὰρ στέρησις ἡ πρώτη, τὸ ἐναντίον. αὕτη δὲ ἀποφορᾶ ἑτέρα, id est, Ac rationis quidem participes facultates in rebus contrariis eædem cernuntur: earum autem quæ rationis expertes sunt, una in una re contraria uersatur. ueluti quod uim habet caloris, calefacit tantummodo, medicina uerò in morbis & ualetudine cernitur. Id causæ est quòd scientia & ars ratio est, ratióque eadem & rem declarat & rei priuationem, etsi nõ eodem modo, in quorũ utroque spectatur, sed in re potius. Ita fit ut artes eiusmodi in rebus contrariis cernantur necessario, ita tamen ut in una, sua ui & per se, in altera non ui sua, cum præsertim illud sit per se propositum rationi, hoc quodam modo casu, propterea quòd contrariũ in negatione & amotione declarat. Nam contrarium prima negatio est, & sine alterius detractione declaratur. Hic ergo locus eum quem tractamus explanat, & exemplo, & causa exposita, & longa adhibita oratione probat, & cum ait, medicinam in ualetudine morbisque uersari, intelligamus id quod ait hoc loco, facultates in contrariis rebus cerni: & cum eius causam affert, tum demum scire & intelligere rem incipimus. & longa oratio docet, quemadmodum facultas

omnis rationis particeps, etsi in duabus rebus contrariis uersantur, in una tamen ui sua & per se, in altera casu.

Et uno nomine posse esse, quod iã in actu ipso sit, id quod posite esse, dicitur, ἢ ὅλως δυνατὸν ἔστιν ὅτι ἤδη ἐστὶ κατὰ ἐνέργειαν, ἢ λέγεται ἕκαστα ἐφ' ᾧ δυνατόν) ὅλως hoc loco dico uno nomine. Quod uerbũ in lib. de morib. eo modo aliquoties exposui. Et quia id nouum est, nec in libro de optimo genere interpretandi uenit in mẽtem tradere, hic commodè tradi potest. Locus est talis quidam in 1. de morib. cap. 7. Quoniam autem plures fines sunt, aliósque propter alios expetimus, ut diuitias, ut tibias, & uno nomine instrumenta, perspicuum est non esse perfecta omnia. Cicero sic exposuit in 1. Academicarum. Errorem autem & temeritatem & ignorantiam & opinationem & suspitionem, & uno nomine omnia quæ essent aliena firmæ & constantis assensionis, à uirtute sapientiáque remouebat. In 2. de finib. hoc dicit uno uerbo, Iam si modestia, si pudicitia, si uno uerbo temperantia pœnæ aut infamiæ metu coercebuntur, non sanctitate sua se tuebuntur: quod adulterium, &c. Quanquam autem id Plato dicit in libro de Repub. uerbum è uerbo, ἐπὶ λόγῳ, tamen facilè apparet ὅλως ab Aristotele pro eodem dictum esse.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN PRIORA ANALYTICA.

V

Tinam Ciceroni maius otium fuisset quàm fuisse uidemus, ut differendi partem alteram, quæ in iudicando posita est tractãdis ac disponendis argumentis ipse ut cogitarat, persequi tractaréque potuisset. Nam & his Aristotelis libris, qui obscurissimi sunt, magnam lucem attulisset, & nos eius imitatione eos aliqua ex parte illustrassemus, multósque locos nunc quos trãstulisset quemadmodum in Topicis feci, proferre possem. Nunc cum id quod cogitabat, uel quia otium ei defuit, uel aliæ occupationes illud eius consilium non retardarunt, sed omnino impediuerunt, non effecit: nec propriis ego locis quos conuerterit, in his transferendis libris adiuuari potui, sed nonnullis tantum uerbis, quæ sparsim apud eum obseruaui, nec locos nisi perpaucos in his obseruationibus ostendere. Itaque libenter hoc loco siue animaduersiones, siue obseruationes omisissem, nisi & iam cæteris in libris quos adhuc trãstuli, hoc officium præstitissem, & quædam, imò uerò multa aliter ac reliqui interpretes transtulissem, quorum à nobis rationem plerique postulare potuissent. His igitur ego causis ut magnis grauibúsque adductus, aliqua mihi notanda censui, quæ bonis ac doctis probatum iri studiosis Dialecticæ non inutilia fore confido. Quare aggrediamur ad nostrũ institutũ.

Primum dicendum est qua in re uersetur, quáque de re sit ea quam instituimus disputatio. Eam scilicet & in demonstratione uersari, & artis demõstrandi, aliquidque necessaria ratione concludendi præcepta tradere. πρῶτον αὐτῶν περὶ τί ἡ τίνος ἡ σκέψις ἐστίν, ὅτι περὶ ἀποδείξεώς ἡ ἐπιστήμης ἀποδεικτικῆς.) Alio loco docui σκέψιν in tali re uel disputationem dici oportere uel tractationem, non consyderationem ut alii transtulerunt. ἀπόδειξιν demonstrationem interdum dico, interdum rationem necessariam. Nam illud prius ut tritum retinui, quod apud Latinos semper latius patet (demonstrare enim & monstrare apud Ciceronem non plus efficit, quàm docere ac probare) posterius autem à Ciceronе arripui.

Ἐπιστήμη ἀποδεικτικὴ hoc loco fortasse dicitur demonstrationis conclusio, id est tertia pars ratiocinationis quæ ad demonstrandum & cogendum ualet. Sic enim interpretor sæpe συλλογισμὸν ἀποδεικτικὸν, id est ratiocinationẽ quæ ad de-

monſtrandum ualet, ut paulò infrà πρότασιν ἀποδεικτικὴν propoſitionẽ quæ ualet ad demonſtrandum. Demonſtratiuus enim & cæterà ferè eiuſdem generis, reſpuo. Alio autem modo ἐπιστήμη ἀποδεικτικὴ dici debet, cum ἐπιστήμη idem ualet quod ars, & cum tertia demonſtrationis pars intelligitur. Cũ enim ars intelligitur ἀποδεικτικὴ ἐπιστήμη ἢ τέχνη, ars ſiue ſcientia demonſtrandi dici debet, ut ῥητορικὴ ars dicẽdi, διαλεκτικὴ & λογικὴ ars differendi, quod uerbum apud Ciceronem duobus modis intelligitur. Nam & ad uniuerſam λογικὴν refertur, & ad eam partem quæ eſt in iudicando: quorum poſterius Stoicorum eſt qui poſteriorem partem διαλεκτικὴν,, ut Cicero in Topicis, & lib. 4. de Finib. docet, uocabant. Quoniam autem non eſt dubium quin uerbum differẽdi ad totam Dialecticam pertineat, alterius tantum exemplum ponam. Cic. in 4. de finib. Cũmque (inquit) duæ ſint artes quibus perfecte ratio & oratio compleatur, una inueniendi, altera differendi: hanc poſteriorem & Stoici & Peripatetici, priorem autem illi egregie tradiderunt, hi omnino ne attigerũt quidem. Sed ad inſtitutum reuertamur. Ἐπιστήμη ergo ἀποδεικτικὴ ita uno modo dicitur. Quod etiam de Græcis artibus quæ in κὴ exeunt, iudicandum eſt eodem modo. Cum autem ἐπιστήμη ἀποδεικτικὴ pars tertia demonſtrationis intelligitur, non poteſt ſuperiore modo dici (neque enim demonſtrat ſed demõſtratur concluſio) ſed ſcientia demonſtratione confecta aut conſtans. Ita interdũ uerba in κὴ patiendi uerbo transferenda ſunt.

Tum exponendum eſt quid ſit propoſitio, quid uerbum. (ἔστα διορίσασθαι τί ἐστι πρότασις καὶ τί ὅρος.) Non fuit animus ὅρον terminũ dicere, ut cæteri omnes dixerunt. Hoc enim uocabulum retẽtum magnã in philoſophiã barbariẽ inuexit, Quæ enim in propoſitione ſunt, nunquã uocabula aut uerba dicuntur in ſchola, ſed termini. Repudiemus igitur hoc uerbũ iam ut barbarũ, pro eóq; nunc uerbũ, nũc uocabulum, interdũmq; nomẽ dicamus. Hoc his in libris feci ſemper. Eodem modo coniunctè dico περῶτον ὅρον. primum uerbum & uocabulum. τὸν δ' ἔσχατον, modo poſtremum, modo ultimum, aliàs extremum.

Hæc aut generalis eſt, aut ſpecialis, aut indefinita, (ἔστος δ' ἡ καθόλου ἢ ὸν μέρει, ἢ ἀδιόριστος.) Hæc pronomen non ad propoſitionem, id eſt πρότασιν pertinere ὅτος pronomẽ Græcũ indicat, quod ad λόγον pertinet, λόγον autẽ ſiue πρότασιν τὴν καθόλου hoc loco generalẽ dico, alio eã quæ ad uniuerſum genus accõmodatur. Malim enim ego generalẽ aut certe uniuerſam quàm uniuerſalẽ dicere. Itẽq; τὴν ὸν μέρει, ἢ κατὰ μέρος ſpecialem dico interdum, nonnunquã eã quæ ad partem accõmodatur, nũquã particularẽ. Sic generale decorũ Cic. uocat, & quæſtionẽ quæ ad totũ genus accõmodatur, & quæ ad partẽ. id quod aliis locis docui.

Et de toto genere dici, λέγω δὲ κατὰ παντὸς κατηγορεῖσθαι.) Hæc quidẽ dicẽdi genera, De omni dici & de nullo dici, adeo obſcura ſunt, ut & multæ paginæ à multis in iis explicandis ſcriptæ ſint, & quendã eruditũ hominẽ qui logicã Ariſtotelis cõuertendam ſuſceperat, cum ad hæc genera uentũ eſſet, à ſuſcepto propoſitóque cõſilio reuocauerint. Adiuncto autẽ uerbo uno ut ita dicamus, Dici de toto aut uniuerſo genere, aut dici de nulla totius, aut generis parte, has obſcuritates tenebraſque uitabimus. Dici enim aliquid de uniuerſo aut toto genere, perinde eſt, ut ſi dicas, exempli cauſa, Omnis homo eſt animal: in qua propoſitione, animalis uerbum de toto hominum genere dicitur. Dici etiam de nulla generis, aut de nulla parte, eſt ut ſi dicas, Nullus lapis eſt animal. hoc enim ſignificas & enuntias, non ſolum nulli generi lapidum, ſed nulli lapidum ſingulorum animalis uerbum conuenire.

IN SECVNDVM CAP.

Earũ autẽ quæ ſpeciales ſunt, ad partẽmque accõmodantur, aiens ex parte neceſſario cõuertitur, τῶν δὲ ὸν μέρει, τὴν μὲν καταφατικὴν ἀντιστρέφειν ἀναγκαῖον κατὰ μέρος) Καταφατικὴν appello aientem, & ἀποφατικὴν negantẽ propoſitionẽ uno uerbo: pluribus, eã quæ ait & dicit, & eã quæ negat. Iiſdémque uerbis dico κα-

τυγχανὴν & τερπτικὴν. Nam prædicatiuã & priuatiuam affirmatiuã & negatiuam respuo. Sic enim Cicero loquitur ut alio loco docui, cum de uerbis in κος exeuntibus dicerem. Ἀντιστρέφειν modo reciprocari, modo conuerti, modo retro uicissim cõmeare dico. Tot enim modis hoc uerbũ Cicero exponit. ἀντιστρέφειν κατὰ μέρος conuerti, reciprocari ex parte. Καθόλου, in totum omnino & uniuerse, nunquam uniuersaliter, quemadmodũ nec superius secundum partem

IN CAP. V.

Cum autem idem uerbum unius omni, alterius nulli parti cõuenit, aut utriusque omni aut nulli parti, hanc talem uoco secundam formam collocationis. Οταν δὲ τὸ αὐτὸ τῷ μὲν παντὶ, τῷ δὲ μηδενὶ ὑπάρχῃ, ἢ ἑκατέρῳ παντὶ, ἢ μηδενὶ, τὸ μὲν σχῆμα τὸ τοιοῦτον καλῶ δεύτερον. Quoniam Aristoteles his libris de dispositione tractationeque argumentorum disserit, triáque eius genera tradit, σχῆμα dico explicandæ illustrandæq; rei causa, formam & genus dispositionis uel disponendorum & tractandorum argumentorum. πρῶτον σχῆμα primam formam, primúmq. genus ratiocinationis, collocationis, dispositionis. Quod in cæteris etiam facio. Aristoteles quidem σχήματα Geometrarum more ad delineationes accommodat quod Cicero ferè formam appellat, raro figuram. In 2. de Nat. deorũ. Cúmque duæ formæ præstantes sint, ex solidis globus &c. Μέσον etiam appellat, non quod medium locum semper obtineat ὀυ τῇ θέσει, id est in collocatione (sic enim θέσιν in formis interpretor, non ut cæteri, positionem aut situm) sed quod faciat, ut primum uerbum & postremũ inter se in conclusione consentiant. In prima quidem forma primum, in secunda secundum, in extrema postremum locũ tenet. Atque hoc quidem Aristoteles dicit qui hæc, quemadmodum dictum est, ad formas figuráque accommodat. Nos autem si uerborũ ordinẽ spectemus, id in prima & extrema primũ in media secundum locum occupare dicemus. In formarũ autẽ modorúmq; cuiusq; generis explicatione, raro tres propositiones, ex quibus quæq; ratiocinatio cõstat, duabus literis, ut Aristoteles ferè facit, exprimo, duásque eas ex quibus conclusio efficitur, alteram quæ ad maius extremũ, alteram eam quæ ad minus extremũ pertinet, nunquã his multis uerbis dico, sed priorẽ ferè propositionẽ, alteram sumptionem aut assumptionẽ nomino. Sic enim omnes multo facilius quæ dicuntur, intelligent. Quantum enim temporis in eo consumi oportet, ut quæ literæ propositionem quæ sumptionem significent intelligamus?

IN CAP. VII.

Illud quoque perspicuum est, omnes imperfectas ratiocinationes prima forma posse perfici. Aut enim directò docendo, aut incommodo urgendo concluduntur omnes. φανερὸν δὲ ἐκ τοῦ ὅτι πάντες οἱ ἀτελεῖς συλλογισμοὶ τελειοῦνται διὰ τοῦ πρώτου σχήματος. ἄγονται δειξεως, ἢ διὰ τὸ ἀδυνάτου πεφύνοντα ἅπαντες) δεικνύναι, ostendere, monstrare, demonstrare & probare dicitur. Interdum autem ad unũ genus argumentorum refertur, quod recta fronte ad fidem spectat. Itaque paulo pòst Aristoteles de hoc genere argumentandi quod sit, & de altero multa disputat. Vocat enim prius id de quo agimus, δεικτικὸν συλλογισμὸν. hinc δεικτικῶς. Alii quidem ostensiuum syllogismum appellant, & δεικτικῶς ostensiue, nec satis latine, nec uerò satis intelligenter. Ego autem δεικτικὸν συλλογισμὸν ratiocinationem uoco, quæ directo ad fidem spectat, quæ directò rem probat, quæ statim & recta fronte monstrat. & illud δεικτικῶς directò. Cicero ferè hoc modo in Partitionibus. Argumentandi autem duo sunt genera, quorum alterum ad fidem directò spectat, alterum se inflectit ad motum. Dirigitur cum propositum aliquid, quod probaret, sumpsitque ea quibus monstretur, atque his cõfirmatis ad propositum sese retulit atque conclusit.

Quoniam igitur omnes mediæ formæ ratiocinationes ad primæ eas quæ

uniuerſi generis ſunt, reuocantur, ὥστε ἐπὶ ὃ μὲν τῶν μέσῳ σχήματι συλλογισμοὶ πάντες ἀναγονται εἰς τοὺς ἐν τῷ πρώτῳ καθόλου συλλογισμούς.) In tertio libro eorum quos de Dialectica ſcripſimus, demonſtratum eſt, ἀναγεσθαι, quod ab aliis reduci diceretur, tum reuocari, tum redigi à Cicerone dici.

IN CAP. XXII.

O Mnis quidem demonſtratio, omniſque ratiocinatio, aut conuenire aliquid aut non conuenire doceat neceſſe eſt, idque uel omnino & in totum, uel ex parte: præterea aut directò, aut ex cõceſsione. Eius autem quæ ex cõceſsione progreditur, pars eſt quædã ea ratiocinatio quæ incommodo urget aduerſarios. Ἀνάγκη δὴ πᾶσαν ἀπόδειξιν ἢ πάντα συλλογισμὸν ὑπάρχειν τι, ἢ μὴ ὑπάρχον δείκνυται. καὶ τοῦτο ἢ καθόλου ἢ κατὰ μέρος. ὅτι δ' ἔστι δεικτικὸς ἢ ἐξ ὑποθέσεως. τοῦ δ' ἐξ ὑποθέσεως, μέρος ἐστὶ τὸ διὰ ἀδυνάτου.) Nonnulli falſo putãt hoc loco Ariſtotelem de ſyllogiſmis hypotheticis differere iis quorum una pluréſue propoſitiones ex pluribus ſimplicibus conſtant. Ratiocinationes autem ἐξ ὑποθέσεως, modo ex conceſsione, modo ex eo quod poſitum eſt, & conceſſum uoco. Huic generi multæ partes ſubiiciuntur, ut ratiocinatio ea quæ διὰ τοῦ ἀδυνάτου aliquid docet. Hanc appello nunc ab incõmodo, nũc ex eo quod fieri non poteſt, aliàs, qua incõmodo urgemus aduerſarios, aliàs qua ad incommodum aduerſarios compellimus. Ab impoſsibili à Quintiliano dicitur. Superiori etiam generi ſubeſt quædam ratiocinatio quæ ἐξ ὁμολογίας ab Ariſtotele hoc ipſo capite uocatur. Ἐξ ὑποθέσεως autem omnes dicuntur, quia tractata iam argumentatione aut non tractata aliquid conceditur & ponitur (multis enim locis docui ὑποτίθεσθαι quod alii non Latine dicunt ſupponere, dici ponere à Cicerone) ex eóque quod uolumus efficimus. De quibus in Dialectica noſtra copioſe dictum eſt. Hoc autẽ genus à δεικτικῷ differt, quòd δεικτικὸν ſtatim ac directò ad fidem ſpectat id eſt tendit. Hoc autem non directò ſed ex eo quod iam datum eſt.

IN SECVNDI LIBRI CAP. I.

C ex ueris quidem falſum effici non poteſt, ex falſis autem uerum A effici poteſt. Ἐξ ἀληθῶν μὲν οὐκ ἔστι ψεῦδος συλλογίσασθαι, ἐκ ψευδῶν δὲ ἔστιν ἀληθές.) Alio loco docui hoc ipſum à Cicerone contrà dici. Is enim in 2. de Diuinatione de ſententia Stoicorum ſcribit his uerbis: Ex falſis enim ut ab ipſis didicimus, uerum effici non poteſt. Ariſtoteles autem initio huius libri ſecunda ferè pagina, hoc ipſum copioſe docet ex falſis uerum effici concludique poſſe. Ac primum hoc modo: Omnis lapis eſt animal: Omnis homo lapis eſt: Omnis igitur homo eſt animal. Cætera qui uolet legere, locum indicaui. Pauca his libris ut prædixi notabimus, quoniã in aliis qui ad Dialecticam pertinent, plurima notata ſunt, quæ inde aſſumi debent, ne eadem ſæpe dicere cogamur. Triangulum ſemper neutro genere Ciceroné ſeguti diximus, qui in 2. de Diuinatione, triangula dicit loquens de Chaldæorum prædictionibus: Cum autem in eam ipſam partem orbis uenere, in qua ſit ortus eius qui naſcatur, aut in eam quæ coniunctum aliquid habeat aut conſentiens, ea triangula illi & quadrata nominant.

IN CAP. V.

R obare autem in orbem, & alia aliis uiciſsim oſtendere, aliud nihil P eſt niſi &c. τὸ δὲ κύκλῳ ἢ ἐξ ἀλλήλων δείκνυσθαι ἐστι, &c. τὸ κύκλῳ δείκνυσθαι eo dico modo quo κύκλῳ φέρεσθαι Cicero appellat in orbem uerti, torqueri, ferri, incitari. In ſecundo de Natura deorũ proferẽs Ariſtotelis de motu ſententiam: Quæ autẽ (inquit) natura mouerentur, hæc aut pondere deorſum, aut leuitate in ſublime ferri, quorum neutrũ aſtris cõtingeret, propterea quòd eorũ motus in orbem circũmq; ferretur. In Timæo dici in orbẽ inci-

ἐπὶ κύκλῳ στρέφεσθαι. Superioris loci exemplo, τὴν κύκλῳ δεῖξιν probationem qua in orbem aliqua docentur, recte dici posse arbitror, & κύκλῳ δείκνυσθαι in orbem probare & docere. Hoc etiam dico aliis uerbis idem efficientibus. Nam circulo aut circulariter probare omnino barbarum est. Illud autem alterum ἐξ ἀλλήλων δείκνυσθαι multo facilius est. Latine enim dici debet, alia aliis probare, ut quædam reciproca mutuáque probatio in his uerbis intelligatur. Velut cum Cicero dicit eò natos nos esse, ut alii aliis prosimus. Quoniam autem hoc genus alio etiam modo intelligi potest, ut cum eleganter hoc idem uerbum repetitur, ob eam causam uicissim aduerbium adiunxi. Quoniámque τὴν κύκλῳ δεῖξιν durum est ac molestum, semper iis uerbis, quæ paulo suprà cõmemoraui, exponere, interdum mutuam probationem appello, ut mutuum amorem. Nam κύκλῳ δείκνυσθαι & ἐξ ἀλλήλων idem efficiunt, uel ipso Aristotele interprete.

IN CAP. XXIII.

QVoniam hoc loco de figuris differit, quæ Græcis Latina paria sint, dicam. εἰκὸς ueri simile dicit Cicero in Partitionibus. Quo enim loco de coniecturæ locis disputat, scribit his uerbis: In ueri similibus & in propriis rerum notis posita est tota. Sed appellemus docendi gratiâ Veri simile, quod plerunque ita fiat, ut adolescentiam procliuiorem esse ad libidinem. Propriæ autem notæ argumentum, quod nunquã aliter fit certúmque declarat, ut fumus ignem. In iis quæ in Topicis obseruauimus & hæc uerba protulimus, & ea Aristotelis ex primo de arte Rhetorica quæ Cicero superioribus conuerterit. Hoc etiã loco eadem ab Aristotele ueri similis definitio traditur (Veri simile enim est Græce εἰκὸς) sed tamen multo est hic absolutior. ἐπεὶ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἴσασιν ὅτως γενήσεται, μὴ γενήσεται: ἢ ὄν, ἢ μὴ ὄν, τοῦτό ἐστιν εἰκός, id est, Quod enim sciunt plerunque ita fieri aut non fieri, aut esse aut non esse, id ueri simile dicitur. Verba omnia Ciceronis quibus ueri simile definit, in his Aristotelis cõtinentur. Ita in hoc toto ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ illud ὡς redundat. Propriæ autẽ notæ argumentũ uocat Cicero, quod est apud Aristotelẽ tũ hoc loco tum in primo de arte Rhetorica τεκμήριον, id quod primus animaduertisse uideor.

IN CAP. XXVIII.

NAturæ autem moréſque animantium ita denique pernosci possunt, si quis det, animum unà mutari cum corpore, τὸ δὴ φυσιογνωμονεῖν δυνατὸν εἶναι, αἵτις δίδωσιν ἅμα μεταβάλλειν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν) φυσιογνωμονεῖν Cicero dicit mores naturáſque ex uultu, corpore, oculis, fronte pernoscere. In lib. de Fato, Quid Socratem nonne legimus quemadmodũ notarit Zopyrus physiognomos, qui se profitebatur hominũ mores naturáſq; ex corpore, oculis, uultu, frõte pernoscere? In 4. extremo quæstionũ Tuscul. perspicere dicit ex forma naturã, ut Socrates dicitur cũ multa in cõuentu uitia collegisset in eum Zopyrus, qui se naturã cuiusq; ex forma perspicere profitebatur, derisus est à cæteris qui illa in Socrate uitia nõ agnoscerẽt, ab ipso autem Socrate subleuatus est, cũ illa sibi signa inesse, sed ratione à se deiecta diceret.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN POSTERIORA ANALYTICA. IN CAP. I.

QVanquã duo libri superiores quòd iudicii sint, eius partis philosophiæ quæ Logice dicitur, postremũ locũ tenere debẽt, ob eámq; causam multa quæ superioribus libris explicãdis commemorauimus inde assumẽda sunt, tamen quædã hic proprie exponemus, quæ nondũ sunt à nobis explicata. Atq; ut instituũ nostrũ persequamur, illud primũ occurrit animaduersione explicationéq; dignissimum.

Omnis quæ ratione conficitur & doctrina & diſciplina, ex præcognitione gignitur, πᾶσα διδασκαλία ἡ πᾶσα μαθησις διανοητικὴ ἐκ προϋπαρχούσης γίνεται γνώσεως.) διανοητικὴν dico artem quæ ratione conficitur. Alii intellectiuam dicũt, quod qua ſententia accipiendum ſit, prorſus ignoro. Equidem non arbitror idem ualere τεχνην διανοητικὴν, quod διωρητικὴν, id eſt quæ in cognoſcendo & contemplando poſita eſt.

Γνώσιν προϋπάρχουσαν multis modis uoco. Hoc quidem loco ita transfero, ut ſi eſſet unum uerbum πρόγνωσις, propterea quòd tertio aut quarto uerſu proximo ſemel Ariſtoteles uerbo προγινώσκειν, iterum προγινωσκομένων in eadem re utitur. Cicero autem προγινώσκειν uno uerbo dicit prænoſcere & πρόγνωσιν prænotionem. Paulo infrà, aliiſque locis aliter idem uerbum expono, modo anticipationem, modo anticipatam & informatam rei cognitionem, modo informationem & informatam notionem. Tot enim ferè modis à Cicerone dicitur. In primo enim de Nat. Deor. loquens de Epicuro ſcribit his uerbis: Solus enim uidit primum eſſe Deos, quod in omnium animis eorum notionem impreſsiſſet ipſa natura. Quæ eſt enim gens, aut quod genus hominũ quod non habeat ſine doctrina anticipationẽ quandã Deorũ? quã appellat πρόλημψιν Epicurus, id eſt anteceptã animo rei quandã informationẽ, ſine qua nec intelligi quicquam, nec quæri, nec diſputari poteſt. Paulo infrà mihi iuidetur προϋπάρχουσαν γνῶσιν inſitam & innatam cognitionem uertere. Quod igitur fundamentum huius quæſtionis eſt, id præclare iactum uidetis. Cum nim non inſtituto aliquo, aut more, aut lege ſit opinio conſtituta, maneatque ad unum omnium firma conſenſio, intelligi neceſſe eſt eſſe Deos, quoniam inſitas eorum uel potius innatas cognitiones habemus. Deinceps prænotionem uocat. De quo autem omnis natura conſentit, id uerum eſſe neceſſe eſt. Eſſe igitur Deos confitendum eſt. Quod quoniam ferè conſtat inter omnes non philoſophos ſolum, ſed indoctos, fatemur conſtare illud etiam, hanc nos habere ſiue anticipationem ut ante dixi, ſiue prænotionem Deorum. Sunt enim rebus nouis noua ponenda nomina. ut Epicurus ipſe πρόλημψιν appellauit, quã antea nemo eo uerbo nominarat. πρόλημψιν Epicuri uerbum eſſe dicit, cum Ariſtoteles uerbo unde id nomen ductum eſt, tertio uerſu utatur his uerbis: Διχῶς δ' ἀναγκαῖον προγινώσκειν. τὰ μὲν γὰρ ὅτι ἐστὶ προλαμβάνειν ἀναγκαῖον. Itaque hoc totum his uerbis expoſui: Duobus autem modis res aliqua neceſſario prænoſcitur. Neceſſe eſt enim anticipationem quarundam rerũ inſculpi in nobis. Neque enim illud ὅτι ἐστὶ aliter exprimi debet. Illud enim ſuperius Ciceronis exemplum ſic Græce redderem: τί γὰρ ἂν ἔθνος, ἢ τί ἦθος ἐστὶν ἀνθρώπων, ὃ μὴ ἔχει διάνοιάν τινα τῶν θεῶν προέννοιαν, ἢ προϋπάρχουσαν τῶν θεῶν γνῶσιν, ὅτι εἰσί.

Aliter enim uſuueniet ea quæ à Platone in Menone inducitur dubitatio. Aut enim nihil diſcet, aut quæ nouit. Εἰ δὲ μή, τὸν ἐν τῷ Μένωνι ἀπόρημα συμβήσεται. ἢ γὰρ οὐδὲν μαθήσεται, ἃ ἃ οἶδεν. Ἀπόρημα ſic expono ut ἀπορίαν. ἀπορεῖν enim eſt dubitare, quærere. Quanquam ἀπόρημα aptius fortaſſis Græce dicitur hoc loco id quod exponit Ariſtoteles in lib. 8. Topicorum. Συλλογισμὸς δ' ἀπλῶς ἐκεῖνος ὑπερέσωσε, id eſt ratiocinatio uel concluſio potius probabilis repugnãtiæ. Quod uerba ſuperiora uidentur indicare. hæc enim concluſio eſt repugnantiæ. ἢ γὰρ οὐδὲν μαθήσεται, ἃ ἃ οἶδεν. Mihi quidem ſuperior interpretatio magis probatur, propterea quòd apud Platonem ἀπορίας uerbum eſt, ibique puſio inducitur, qui cum primum neſciret quæ eſſet loci octo pedum linea, tamen ea ſcire ſe exiſtimabat. Itaque qui ante ἀπορεῖν id eſt dubitare ſe non putabat, poſt ſibi id uenire in dubium exiſtimauit. Præterea illo in libro puſionem illum interrogat Socrates geometrica, ut reſpondens ille, ea non didiciſſe in hac uita ſed alio tempore uideatur, idque Menon coactus eſt concedere quod Socrates uolebat, μαθήσειν ἀνάμνησιν id eſt recordationem. Cicero hunc Platonis locum in 1. quæſtionum Tuſculanarum explicat.

Triangulum uerò hoc declarare. τὸ δὲ τρίγωνον ὅτι τοδὶ σημαίνει. Triangulum ſemper neutro genere dico, quemadmodum Ciceronem dicere oſtendi in prioribus explicandis, cæteri maſculino dicunt. Cicero neutro mihi genere dicere uidetur, quòd neutro etiam Græci dicunt, ut paulo infrà Ariſtoteles dicit τοῦτο τρίγωνον.

Ex primis autē progredi, eſt ex principiis accōmodatis & propriis. Idem enim appello primū & principiū. Ἐξ πρώτων δ' ἐστὶ, ἐξ ἀρχῶν οἰκείων. ταυτὸ γὰρ λέγω πρῶτον καὶ ἀρχήν.) Hoc loco πρῶτον primū, & ἀρχὴν principiū. Aliis locis infra dico πρῶτον caput, & ἀρχὴν initium. Cicero enim mihi uidetur πρῶτον caput uocare in 4. Academ. quæſtionum: ita nobis tacentibus ex uno Epicuri capite, altero ueſtro, perceptio & cōprehenſio tollitur. Quod caput Epicuri? Si ullum ſenſibus uiſum eſt falſum, nihil poteſt percipi. Quod ueſtrum? Sūt falſa ſenſus uiſa. quid ſequitur? ut taceam, cōcluſio ipſa loquitur nihil percipi poſſe. Hoc multo etiā euidētius eſt in lib. 4. de finib. quæ uerba atq; ſuperiora quoniā cū Ariſtotelis Topica exponerem protuli, non habui neceſſe hoc loco ſubiicere.

Demōſtrationis autē principiū eſt propoſitio quæ nulla alia doceri poteſt. Ea autē alia nulla doceri poteſt, quia nulla eſt prior. Ἀρχὴ δ' ἐστὶν ἀποδείξεως πρότασις ἄμεσος· ἄμεσος δὲ, ἧς μὴ ἐστὶν ἄλλη προτέρα) πρότασιν ἄμεσον quam cæteri immediatā uocāt, modo appello eā quæ alia nulla doceri demōſtrarique poteſt, modo quæ nulla ratione doceri poteſt. Μέσον enim in his cauſæ atque rationis uim obtinet. interdū illud μέσον in hoc uerbo ad uocabulum mediū accōmodo, ut dicam propoſitionem eam ἄμεσον, ad quam docendam nullum medium uerbum ſumi poteſt, uel quæ medio uerbo careat, uel quæ medium non habeat. Nam immediati uerbum ut barbarum repudiandum eſt.

Principii autem ratiocinationis quod medium nō habet propoſitum appello. Ἀμέσου δ' ἀρχῆς συλλογισμοῦ, ὅ ἐστι μὴ δι' ἄλλου λέγω.) ὅ ἐστι uel propoſitum dico, ut Cicero, uel Græcum pro Latino. ὑπόθεσιν autem quo uerbo paulo infrà Ariſtoteles utitur, non poſſum cauſſam appellare, ut Ciceronem imitatus appellaui nonnullis in locis. Aliud enim hoc loco hoc uerbum, aliud aliis efficit. Itaque Græcum pro Latino terendum cenſeo potius quàm uſurpandum barbarum ſuppoſitionis. Ἀξίωμα autem poſtulatum malo dicere quàm dignitatem. Ἀξιῶν enim poſtulare apud Dialecticos dicitur. Vnde ἀξίωμα.

IN CAPVT X.

Scire autem rem omnino conuenire & cur ea conueniat, differunt. τὸ δ' ὅτι διαφέρει καὶ τὸ διότι ἐπίσασθαι.) Sunt cum apud alios Græcos, tum uel maxime apud Ariſtotelem adeo breues conciſæque orationes dicendique genera, ut ſi ea uerbum è uerbo reddamus, maximæ tenebræ obſcuritateſque in oratione reliqua conſequantur. Cuiuſmodi eſt imprimis hoc quod nunc tractamus ἐπίσασθαι τὸ ὅτι, καὶ ἐπίσασθαι τὸ διότι. Nam ſi dicas, Scire quòd, aut ipſum quia, & quare, aut propter quid ſcire, quid quæſo dici fingique poteſt obſcurius? Eadem eſt obſcuritas paulo infrà apud Ariſtotelem. τοῦ ὅτι καὶ ἐκ τοῦ διότι ἀπόδειξις, καὶ τοῦ ὅ τι γίγνεται συλλογισμός. Vulgo appellatur eadem obſcuritate quia eſt, & propter quid demonſtratio. Ego autem recte & dilucide alteram ex effectu, alteram ex cauſſa demonſtrationem appellandam cenſeo & appello, interdum illam demonſtrationem qua res conuenire docetur, hanc qua cur, aut quamobrem res conueniat, uel qua cauſſa rei oſtenditur. τὸ ὅτε ergo effectus, καὶ τὸ διότι cauſſa dici debet. Sic enim articulus ponitur. Ex quo intelligi poteſt quàm imperite faciant qui demonſtrationem quia eſt, & propter quid appellant. Eadem eſt ratio quæſtionum τοῦ ὅτι, & τοῦ διότι, de quibus Ariſtoteles initio proximi libri differit. Quanquam quæſtionem τοῦ ὅτε qualitatis Cicero nominat. Tria enim genera cauſſarum facit: An ſit, Quid ſit, Quale ſit. quibus etiam addit id genus quo quæritur, quæ cauſſa effecerit. Ariſtoteles primum genus εἰ ἐστὶν appellat. Secundum τί ἐστι. Tertium τὸ ὅτι,

quartum τὸ δι' ὅτι. Ego autem quæſtionem τοῦ ὅτι illo in loco, tum eam qua an conueniat, tum qua quale quid quæritur. Hæc autem ita eſſe trãsferenda hinc perſpici licet, quòd hæc quæſtio quam ibi ponit Ariſtoteles, An luna deficiat, & illa, An terra moueatur, ſint qualitatis.

IN CAPVT XVII.

P Erſpicuum etiam eſt inſiſtendum eſſe in negante demonſtratione, ſi modo in aiente utraq; ex parte ſit inſtitutio, φανερὸν δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως ὅτι ἐνίστασθαι, ἐάνπερ ἐπὶ τῆς κατηγορικῆς ἴσχυσι ἑκάτερα)ἵστασθαι in hac re inſiſti, inſiſtere dicitur, non ſtatum eſſe, aut dari ſtatum, ut uulgus Dialecticorum loquitur. Cicero in lib. 4. Academicarum quæſtionum: Sed neges te uſque ad obſcura progredi, illuſtribus igitur in rebus inſiſtis. Si id tantummodo ut taceas, nihil aſſequeris. Quid enim ad illum qui te captare uult, utrum tacẽtem irretiat te, an loquentem? Sin autem uſque ad nouem, uerbi gratia, ſine dubitatione reſpondes pauca eſſe, in decimo inſiſtis, etiam à certis & illuſtrioribus cohibes aſſenſum. hoc idem me in obſcuris facere non ſinis. Hoc idem uerbum uſurpat cum de ſtellis loquitur. Itaque in primo libro quæſtionum Tuſculanarum, inſtitiones uocat ſtellarum, quas Stationes uulgo dicimus. Aut qui errantium ſtellarum motus, curſus, progreſſiones, inſtitionéſque notauit. Nam libri corrigendi ſunt in quibus inſtitutiones legitur.

IN SECVNDI LIBRI CAP.

S Vmere igitur ea omnia quæ ſunt eius generis & uſque eò perſequi debemus, dum eiuſmodi ſumpta ſint primum quorũ quicque cum aliis commune ſit, uniuerſa tamen nullam in rem aliam transferri poſſint, &c. τὰ δὲ τοιαῦτα λητέον μέχρι τούτου, ἕως τοσαῦτα λαμβάνῃ πρῶτον, ὧν ἕκαστον μᾶλλον ἐπὶ πλέον ὑπάρξει, ἅπαντα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον, &c.) Hunc totum locum Cicero in Topica ſua trãſtulit. quemadmodum in iis quæ in Topicis Ariſtotelis obſeruata à nobis ſunt, diximus. Itaque ſi quis hæc uelit conferre, inde aſſumat.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN ARISTOTELIS TOPICA.

Q Vod in cæteris libris, quos adhuc ab Ariſtotele tranſtuli, feci, ut quibus locis commode fieri poterat, rationem conuertendi noſtram à Cicerone non omnino diſſentire & abhorrere docerem, id mihi in his Topicis tranſferendis ac multo etiã magis faciundum putaui. Nam cùm ab aliis libris multos locos Ciceronem mutuatũ eſſe & trãſtuliſſe probaui, tum id me ſpero de his ipſis libris, quos ipſe ſibi ad imitãdum propoſuiſſe dicit, facilius eſſe probaturum. Atque id ita faciã, ſi ante de ordine librorum Ariſtotelis, qui ad Dialecticam pertinent, pauca dixero. Ego ſic exiſtimo, tribus his libris Inſtitutioni Porphyrii, Categoriis, & de Interpretatione Ariſtotelis, ſtatim hos octo Topicorum adiungendos eſſe, tum unum de Reprehenſionibus captioſis & fallacibus: poſtremo quatuor de Ratione & arte iudicandi. Me in hanc ſententiam hæc potiſſimum ratio ducit. Nam cum his libris octo diſciplina (ut & inſcriptio & ipſe Cicero indicat) inueniendorum argumentorum cõtineatur, aliis autem quatuor ars iudicandi: iudicare autem de re nulla, niſi quæ ſit inuenta, poſsimus: fit ut hæc pars alteram antecedere debeat. Nec uerò de hac

re ſic diſſentio à cæteris, quaſi uerò nullum auctorem & defenſorem habeam huius ſententiæ. Vel ipſe Cicero hoc in primis tradit, cum multis aliis libris, tum uel maxime initio Topicorum. Eſt enim eius libri hoc initium, Cùm omnis ratio diligens diſſerendi duas habeat partes, unam inueniendi, alterã iudicãdi: utriuſque princeps, ut mihi quidem uidetur, Ariſtoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uias diligenter perſecuti ſunt, ea ſcientia quam Dialecticen appellant. Inueniendi uero artem, quæ Topice dicitur, quæ ad uſum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totã reliquerunt. Nos autem quoniam in utraque ſumma utilitas eſt, & utranque ſi erit otium, perſequi cogitamus, ab ea quæ prior eſt, ordiemur. Hæc ille. Proferam etiam locum alterum ex quarto de Finibus, Cùmque duæ, inquit, ſint artes, quibus perfecte ratio & oratio cõpleatur, una inueniendi, altera diſſerendi: hanc poſteriorem & Stoici & Peripatetici, priorem autem illi egregie tradiderunt, hi omnino ne attigerunt quidem. Nam è quibus locis quaſi theſauris argumenta depromerentur, ueſtri ne ſuſpicati quidem ſunt, ſuperiores artificio & uia tradiderunt. Proferrem etiam ea quæ in ſecũdo de Oratore libro, in eandem ſententiam ſcribit, niſi hæc ſatis multa uiderentur. His quidem locis tota hæc res ſic confecta uidetur, ut nihil præterea uideam, quod requirere debeamus. Ait enim, ut intelligi potuit, Topicen ordine naturæ priorem, & alteram poſteriorem. quum cur aliàs iudicandi partem, aliàs diſſerendi appellet, ſi quis requirat, ei reſpondendum puto, quoniam ille à Stoicis ait, poſteriorem partẽ dialecticen appellatam, in diſſerendo autem iudicium conſiſtit maxime: eo hãc ab eo partem modo iudicandi, modo diſſerendi, nominari. Certe Quintilianus priorem τοπικὴν, poſteriorem κριτικὴν à Dialecticis uocari tradit. Extremo enim quinto libro ſcribit his ferè uerbis, Illi homines docti & inter doctos uerum quærentes, minutius & ſcrupuloſius ſcrutantur omnia, & ad liquidum confeſſúmque perducunt, ut qui ſibi & inueniendi & iudicandi uẽdicent partes, quarum alteram τοπικὴν, alteram κριτικὴν uocant. Quare ut ad propoſitum reuertar, ſi utriuſque partis princeps, ut Ciceroni uidetur, Ariſtoteles fuit, τοπικὴν autem priorem naturæ ordine idem ſtatuit, quæ his libris contineatur, certe eandem priorem exiſtimare debemus. Cùmque præter τὰ ἀναλυτικὰ libri nulli Dialecticæ extent, quibus iudicandi uias Ariſtoteles ſit perſecutus, ii profecto in hoc numero habendi ſunt. Itaque ἀναλυτικὰ inſcribuntur, quod uerbum uidetur mihi uertendum, quoniam non eſt uſitatum, ut Topica, ars iudicandi. Quis enim ferat, Reſolutoria? Eſt enim Gallicum uocabulum. ἀναλύειν ergo iudicare, aut diiudicare eſt. Et profecto illi ipſi qui uerbo hoc barbaro utuntur, idem iudicant & ſentiunt. Aiunt enim reſoluere, idem ualere quod explicare, diſſoluere, diſcutere, & iudicare. Itaque reſolutionem uocant, ſententiam de quaque re & iudicium: & reſolutos homines eos qui rerum uel difficillimarum norunt nodos diſcutere, & de quaque re etiam ex tempore iudicium ſuum interponere, ut nihil nouum, nihil non diu meditatum eis proponi queat. Sed quid in explicanda uerbi huius ui atq; natura tantum laboris conſumimus, cùm ipſe Boetius, qui primus poſt Ciceronẽ quantũ intelligere poſſumus, Philoſophiæ lumen afferre conatus eſt, unus nos à tanta cura liberare poſsit? Scribit enim principio librorũ quos de differẽtiis Topicis inſcripſit, his uerbis, Omnis ratio diſſerẽdi, quã logicẽ Peripatetici ueteres appellauere, in duas diſtribuitur partes: unã inueniendi, alterã iudicãdi. Et ea quidẽ pars, quæ iudicium purgat atque inſtruit, ab illis ἀναλυτικὴ uocata eſt, à nobis poteſt reſolutoria nuncupari. Ea uero quæ inueniendi facultatẽ ſubminiſtrat, à Græcis τοπικὴ, à nobis localis dicitur. Ac de illa quidem parte, quæ iudicandi magiſtra eſt, aliàs diſputabitur, &c. An potuit planius facere eandem eſſe illam Ariſtotelis, τοπικὴν & ἀναλυτικὴν, & Quintiliani, τοπικὴν & κριτικὴν diuiſionem? Sed tamen cùm alteram partem inueniendi, alteram iudicandi

ſtatuerit, in tradenda earum diſpoſitione, quod permirum mihi uideri ſolet, & ordine peccauit. Multis enim locis ἀναλυτικὰ antecedere, τοπικὰ ſequi purat oportere. in quo Alexandrum Aphrodiſeum ſecutus eſt, & à Philopono diſſentit. Philoponus enim in principio Commentariorum, quibus priorem librum eorum qui artem & diſciplinam poſteriorem iudicandi continent, illuſtrat, Topica ἀναλυτικοῖς ordine priora uult eſſe. itémque librum quem de fallacibus & captioſis reprehenſionibus Ariſtoteles inſcripſit. Eius rationes Alexander poſteaquam diſcuſsit principio Commen. in σοφιστικοὺς ἐλέγχους, cõtrà ſentit. Ego Philopono de ordine aſſentior: de rationibus quæ eum in hãc ſententiam duxerunt, neque planè aſſentior, neque diſſentio. Hoc unum dico, illos duos magnos eos quidem philoſophos, ſi inſcriptionis librorum rationem habuiſſent, non generum ratiocinationum quorum illis libris diſciplina continetur, aliter fuiſſe ſenſuros. Quis enim adeo ignarus eſt rerum quin prius inuenire, quæ quiſque dicat, quàm de inuentis iudicare putet oportere? Atqui Topicis diſciplina inueniendorum argumentorũ, ἀναλυτικοῖς iudicandi uiæ continentur. Quo uehementius admiror, Boetium qui uerè & rectè de ui inſcriptionis, ut probaui, iudicauit, in ipſo tradendi ordine aberraſſe. Quapropter rationem illam ueram, quæ apud quemque plurimum ualere debet, quámque Ciceronem ſecutum uidemus, ſequamur. Non igitur temerè ego aut caſu, ſed conſilio & ratione, abſolutis conuerſiſq; de Græcis tribus libris ſuperioribus, quibus Dialecticæ initia & quaſi elementa traduntur, me ad hos potiſsimũ octo libros quibus ars & diſciplina argumẽtorũ inueniendorum traditur atque continetur transferendos uertendoſque contuli. Qua de re ut ego ab aliis diſſentio, ſic multos in alia ſententia fore ſentio. Hoc unum me certè conſolabitur, quoquo modo res cadat, quòd cùm nõ ſententiæ nouæ inuentor, ſed ueteris defenſor ſim, facilius inuidiam ſi qua fortè impendeat, ſuſtinebo.

CAPVT I.

HOc nobis loco propoſitum eſt, uiam atque rationem inuenire, ἡ μὴ πρόθεσις τῆς πραγματείας μέθοδον εὑρεῖν πρόθεσις, σκοπὸς hic dicitur & περιωρισμὸς, id eſt, inſtitutum & propoſitum. Ego nomen ad uerbi ſignificationem tranſtuli, quoniam nomini uerbum, eſt, adiectum, niſi ſit genitiui caſus, non ſolet infinitum modum ſibi adiungere. De his alio loco diximus. πραγματεία dicitur id quod agitur, aliàs ab Ariſtotele ὑποθέσις, aliàs σκέψις uocatur. Hæc Cicero dicit modo locum, modo tempus, aliàs diſputationem, aliàs ſermonem. In 1. de Leg. Neque enim omnia ſunt huius diſputationis & temporis. Hoc genus ſic exprimit Ariſtoteles, cum multis aliis locis tum de interpretatione, ἐπὶ δὲ ἄλλης τοῦτο πραγματείας εἰρηται.

Viam atque rationem inuenire, μέθοδον εὑρεῖν μέθοδον, alio loco docui uiã atque rationem dici à Cicerone in epiſtola quæ præpoſita eſt Topicis, Quam tibi cum expoſuiſſem, diſciplinam inueniendorum argumentorum, ut ſine ullo errore ad illam ratione & uia peruenireмus ab Ariſtotele inuenta, libris illis contineri, &c. Viam quam ait ab Ariſtotele inuentam, μέθοδον τῷ εὑρεῖν τὰ ἐπιχειρήματα dici puto. Interdum hæc duo coniuncta reperies pro eodem, artificium & uia. ut in 4. de Finibus, quem locum paulo ante protuli.

Differere, συλλογίζεσθαι) Hoc uerbũ multis modis transferri licet, modo cõcludere, quod hoc loco fieri non poteſt, modo differere, aliàs diſputare, aliàs ratiocinari. Et quanquam διαλέγεσθαι propriè dicitur differere, tamen hoc loco συλλογίζεσθαι idem ualet, quoniam ſequitur illud, περὶ παντὸς, &c.

Si quid in diſputationibus defendamus, λόγον ὑπέχοντες.) λόγον ὑπέχειν. ſiue διάθεσις eſt eius qui poſcit quæſtionem, quem reſpondentem uocant. λαβεῖν λόγον, & συλλογίζεσθαι περὶ προβλήματος, eius qui quæſtionem ponit, & interrogat, quem opponentem nominant. Mihi quidem non uidentur hæc duo ut plura

alia poſſe transferri commodè & aptè ad conſuetudinem ſermonis noſtri, ſi uerbum è uerbo exprimamus. Neque enim ſi ſic dicamus, ὑπέχειν λόγον, ſuſtinere uel ſermonem, uel diſputationem, uel orationem, uel argumentationẽ, Latina uidebitur oratio. Ego cùm diligenter exquiſiſſem, quomodo hæc Cicero diceret, comperi tandem eum pro ὑπέχειν dicere defendere: quod Galli facilè concedent, qui hæc duo in ſua lingua pro eodem ſumunt, defendere ali quid & ſuſtinere. Quanquam Græci proprium uerbum habent quod huic noſtro defendere reſpondet. Ariſtoteles enim in 8. horum lib. aliquoties dicit διαφυλάττειν τὴν δόξαν, quod Cicero transfert, defendere ſententiam. Vnus hic locus ſat erit, ἂν δ' ἑτέρα δόξα διαφυλάττῃ ὁ ἀποκρινόμενος, δῆλον ὅτι πρὸς τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀποβλέποντα ἑαυτοῦ ἕκαστα καὶ ἀρνητέον. Sic ego, Quòd ſi alterius ſententiam defendat is qui reſpondet, certè eius mentem & ſententiam ſpectare debebit, ut quid ſit concedendum, quid negandum intelligat. Cicero in primo de Finibus ſecunda pagina: Accuratè autem quondam à L. Torquato, homine omni doctrina erudito defenſa eſt Epicuri ſententia de uoluptate. Initio 2. lib. de Finib. Sed qui audiebant, quoad poterant defendebant ſententiam ſuam. Hoc etiam dicit tueri, ſed non addit ſententiam, ſed uoluptatem, quod fortaſſe dicitur melius ἀπολογεῖσθαι. Suſtinere autem nunquam dicit in hoc duntaxat genere, ſed cum uertendum eſt uerbum ἐπέχειν, idq; ſæpiſsimè in 4. Academic. Quamobrem cùm tam uitioſum eſſe conſtet, aſſentiri quicquam aut falſum aut incognitum, ſuſtinenda eſt potius omnis aſsenſio, ne præcipitet, ſi temere proceſſerit. i. δεῖ μᾶλλον πᾶσαν συγκατάθεσιν ἐπέχειν. Ibidẽ paulo infra dicit, Cohibere aſſenſus. Atque ut intelligamus hoc eſſe uerbum, ſuperiore pagina ἐποχὴν uertit retentionem. Ex his illa neceſsariò nata eſt ἐποχὴ. i. aſſenſionis retentio. Ergo illud perſpicuum eſt, ὑπέχειν à Cicerone in hoc genere non dici ſuſtinere. Defendere autem mihi melius & aptius uidetur, ut λόγον interpretemur rem quæ in diſputationibus uerſetur. Dicẽ igitur ὑπέχειν λόγον defendere rem aliquam in diſputationibus, quoniam hoc totum defendere diſputationem, in conſuetudinem noſtram non cadit. Cicero in ſecundo de Orat. lib. ſic loquitur, Carneadis uerò uis incredibilis illa dicendi & uarietas per quàm eſſet optanda nobis, qui nullam unquam in illis ſuis diſputationibus rem defendit, quam non probarit: nullam oppugnauit, quam non euerterit. Pro eodem mihi Cicero poſcere quæſtionem uidetur dicere. Initio 2. lib. de Finib. Eorum erat iſte mos, qui tunc Sophiſtæ nominabantur, quorum è numero primus eſt auſus Leontinus Gorgias in conuentu poſcere quæſtionem. i. iubere dicere, qua de re quis uellet audire. Hoc transfert ad eum quem opponentem uocant, initio 3. Tuſculanæ: Vt enim in Academiam noſtram deſcendimus, inclinato iam in pomeridianum tempus die, popoſci eorum aliquem qui aderant cauſam differendi. Nam poſt in ea diſputatione cum hæc cauſa poſita eſſet ab Attico, uidetur mihi cadere in ſapientem ægritudo: Cicero percontatur, Num reliquæ quoque perturbationes animi? Atque hoc interim notare debemus, cauſam Græcis dici ὑπόθεσιν in ſuperiore oratione. Transfert etiam ad eum qui reſpondet, ponere de quo quis uelit audire. Initio 1. Tuſculanæ, Ponere iubebam de quo quis uellet audire, ac id aut ſedens aut ambulans diſputabam. Quod Ariſtoteles dicit θέσθαι θέσιν. Vocat enim θέμενον eum qui ponit aut poſuit de quo differatur, quod θέσιν uocat. In 8. libro ποιῆσαι δὲ τοῦτο καὶ πρὸς ἀλλήλων διαλέγεσθαι τοὺς θέσεις ἔχοντας· τὰ γὰρ ὡς ἂν εἴποι ὁ θέμενος. Ex his tot locis illud etiam intelligi licet, Audire uelle de aliqua re, aliàs ad eum qui percontatur, aliàs ad eum qui reſpondet à Cicerone accommodari. Ariſtoteles quidem eos qui inter ſe differunt, his nominibus appellat, eum qui poſcit cauſam, aut poſitam diſputat, & cõtradicit, ἐρωτῶντα: eum qui ponit de quo audire uult, aliàs ἐρωτώμενον, aliàs ἀποκρινόμενον, dicit. Ego autem ἐρωτῶντα dico eũ qui interrogat: eum qui percontatur, quoniam dicere interrogantem prohibet Latini ſermonis cõſuetudo. Nam ſi no-

mina impoſita eſſent, qualia ſunt in arte Rhetorica accuſator & defenſor, iis certè uti liceret. Nunc cùm interrogatorem, & reſponſorem dicere non poſſimus, ut illi accuſatorem & defenſorem. nec participia uſitata ſint apud nos, pluribus uerbis cogimur dicere, quod Ariſtoteles uno aptè & commodè ſolet. Et quoniam ἐρωτᾶν Cicero interdum ponere quæſtionem dicit, eodem uerbo illud etiam interpretor, & ἐρωτῶντα cum qui ponit quæſtionem. In I. de Oratore lib⁹. Quid mihi nunc uos, inquit Craſſus, tanquam alicui Græculo otioſo & loquaci, & fortaſſe docto atque erudito, quæſtiunculam de qua meo arbitratu loquar, ponitis? Cicero etiam contra diſputare ei aſſignat qui argumentatur, & contra dicere. Quorum duorum prius προσδιαλέγεσθαι uno uerbo dicitur, poſterius ἀντιλέγειν. Cicero in 2. de Finib. Quod quidem fit etiam in Academia. Vbi enim is qui audire uult, ita dixit, Voluptas mihi uidetur eſſe ſummũ bonũ, perpetua oratione contra diſputatur. Ex quo loco illud etiam intelligitur, quod ſupra docui, audire uelle, eſſe eius quem reſpondentem uocant. Atque quo hæc facilius intelligantur & probentur, libet ex Gorgia Platonis ea quæ Cicero mutuatus eſt, ſubiicere. Principio eius libri, cùm Socrates ſe uelle quærere de Gorgia diceret, quid profiteretur ac doceret, Callicles ſic locutus eſt, ἦ δ' ὃς εἰσὶ γάρ τοι αὐτὸν ἐρωτᾶν, ὦ Σώκρατες. καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτ' ἦν τῆς ἐπιδείξεως. ἐκέλευε γοῦν νῦν δὴ ἐρωτᾶν, ὅτι τις βούλοιτο τῶν ἔνδον αὐτῶν, καὶ περὶ ἁπάντων ἔφη ἀποκρινεῖσθαι. Paulo infra Chærephon Gorgiã percontatur, εἰ ἀπιμι ὦ Γοργία, ἀλλὰ μὴν λέγει Καλλικλὴς ὅδε, ὅτι ἐπαγγέλλει ἀποκρινεῖσθαι, ὅ, τι ἂν τις σὲ ἐρωτᾷ; Gorgias reſpõdet, ἀλλὰ μὴν ὦ χαιρεφῶν, καὶ γὰρ δὴ νῦν αὖ τὰ αὐτὰ ταῦτα ἐπαγγελλόμενον, καὶ λέγω ὅτι ἐδεόμην μέν πω ἐρώτησιν καινὴν ἐδέτι πολλῶν ἐτῶν. Pagina 5. cùm Callicles dixiſſet Socrati & Gorgiæ, eos ipſi gratum facturos, ſi diſputarent, Socratéſque ſe paratum denuntiaret, ſi modo uellet Gorgias: tum Gorgias, μὰ σχεδὸν δή τό λοιπὸν ὦ Σώκρατες γίγνεται ἐμέγε μὴ ἐθέλειν, ὃ ταῦτα αὐτὸν ἐπαγγειλάμενον ἐρωτᾶν, τι τις βούλεται. In his omnibus locis perſpici poteſt ſæpe & ἐρωτᾶν dictum, & ἀποκρίνεσθαι, cùm interim Cicero hæc transferens à Platone, nunquam uſus ſit uerbo reſpondendi, aut interrogandi. Nam quod ait, πρὸς ἅπαντα ἔφη ἀποκρινεῖσθαι, in I. de Oratore Cicero dicit, ſe ad omnia eſſe paratum denuntiaut. Quare ut ad propoſitum reuertamur, illud ὑπόκειται λόγον, his tot modis exprimendum puto. Nam idem ualere, ὑπόκειται λόγον quod διδόναι, idque officium eſſe eius qui ponit de quo diſſeratur: & λαμβάνειν λόγον, eius qui ponit quæſtionem, docet ipſe Ariſtoteles multis locis. In reprehenſionibus captioſis & fallacibus, extrema pagina, ἐπεὶ δὲ παρασκευάζεται πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν τῆς σοφιστικῆς γενῶν ἐιδῶν, ὡς ἢ μόνον δύνασθαι πεῖραν λαβεῖν διαλεκτικῶς, ἀλλὰ καὶ ὡς εἰδὼς, διὰ τοῦτο ἢ μόνον τὸ λεχθὲν ἔργον ὑπολαμβάνειν τῷ προσωματεῖσθαι, τὸ λόγον δύνασθαι λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅσως λόγον ὑποίσοντες φυλάξωμεν τὸν διόσιν. id eſt, Quoniam autem ante confirmauimus, Dialecticen propter Sophiſtices, quam ſequuta eſt, uicinitatem, non ſolum poſſe probabili argumentatione periculum facere, ſed etiam neceſſaria: ob eam cauſam non ſolum eius officium in eo poſuimus, ut ea inſtructi argumenta ſumere poſſimus: ſed etiam ut argumentis reſiſtentes, cauſam differendi defendamus. Quod autem ait ſupra confirmatum eſſe, id eſt initio eius libri quo loco id quod hic dicit ὑπόκειται λόγον, dicit, διδόναι ſeu δοῦναι λόγον, ἔστι δὲ, ὡς ἐν ἀρχῇ ἐν ἐπαγωγῇ, ἔργον περὶ ἕκαστον τῶ εἰδότος. ἀληθεύειν μᾶλλον αὐτὸν, περὶ ὧν οἶδε, τὸν δὲ ψευδόμενον ἧττον φανεῖσθαι δύνασθαι. ταῦτα δή ἐστι, τὸ μὲν ἐν τῷ δύνασθαι διδόναι λόγον, τὸ δὲ ἐν τῷ λαβεῖν, id eſt, Eſt autẽ eius qui omnium rerum ſcientiam tenet, iis in rebus, quas quidem cognitas habeat, nec falli, nec decipi, alterius captiones & nodos indicare poſſe: quorum hoc in eo poſitum eſt, ut defendere, illud in eo ut refutare poſsis id de quo diſſeratur. Itaque hoc loco Alexander Aphrodiſeus pro διδόναι dicit ὑπόκειται, & in ſuperiore hæc duo ſæpe conjungit. Eius uerba ſubiicerem, niſi uererer ne in re tam aperta eſſem longior.

Efficitur neceſsario, ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει.) συμβαίνει in concludendo efficidici & transferri à Cicerone in libro de Optimo genere interpretandi docui. Cuius uerbi hanc interpretationem tenere debemus. A multis enim in ea peccatur. Dicunt enim contingere, quàm inſcienter, exiſtimare licet iis qui Latine ſciunt.

Demonſtratio autem eſt, cùm ex ueris & perſpicuis, &c. ἀπόδειξις μὲν οὖν ἐστιν ὅταν ἐξ ἀληθῶν καὶ πρώτων, &c.) Vſitatum uerbum demonſtrationis reliqui. Cicero neceſſariam concluſionem uocat. πρῶτα autem dico perſpicua cum eodem Cicerone. Is enim in quarto de Finibus libro loquens de Peripateticorum diſciplina: Iam argumenti, inquit, ratione concluſi caput eſſe faciunt, eáque perſpicua dicunt: deinde orationem ſequuntur, tum quid uerum ſit in ſingulis, extrema concluſio eſt: πρῶτον caput uidetur dicere. Hoc ex uno loco lib. 4. Academicarum quæſt. facilius intelligi poteſt, Ita nobis tacentibus, ex uno Epicuri capite, altero ueſtro, perceptio & comprehenſio tollitur. Quod caput Epicuri? Si ullum ſenſibus uiſum eſt falſum, nihil poteſt percipi. Quod ueſtrum? Sunt falſa ſenſus uiſa. Quid ſequitur? ut taceam, cõcluſio ipſa loquitur. Nihil poteſt percipi. Argumẽtationis enim duo membra priora uocat capita.

Fallax autem & certandi ſtudio comparata ratiocinatio, ἐριστικὸς δὲ ἐστι συλλογισμός.) Hoc loco non alienum erit ea tradere, quæ animos hominum poſſint angere, ut noſtra etiam conuertendi ratio probetur. συλλογισμὸν Cicero niſi in libro qui eſt de Inuentione, ratiocinatione non ſolet dicere. Itaque aliàs aliis libris concluſionem appellat, non eam quidem quæ totius argumentationis tertia pars eſt, ſed ipſam argumentationẽ: aliàs argumentum ratione concluſum. Atq; hoc poſterius dicere mihi uidetur, ut συλλογισμὸν ab ἐριστικῷ, ἢ φαινομένῳ συλλογίζεσθαι, ſeparet. Concluſionem autem proprie dicit ἀπὸ τοῦ συλλογίζεσθαι, quod eſt concludere, quod tamen uerbum in tertia parte argumentationis, quæ Græce dicitur συμπέρασμα, intelligi ſolet, συλλογίζεσθαι porrò interdum apud Græcos idem ualere quod concludere, horum librorum interpres clariſſimus Alexander, quem potiſsimum ſecuti ſumus, auctor eſt. Atque quo facilius συλλογισμὸν, id eſt, argumẽtationem totam à Cicerone concluſionem, id eſt quam in lib. 1. de Inuentione ratiocinationem appellat, dici intelligamus, proferam duos locos, alterũ Ciceronis, alterũ Ariſtotelis, eiuſmodi, qui hanc rem planè monſtrabunt. Ariſtot. 8. lib. eorũ quos expoſuimus, σόφισμα his uerbis definit, σόφισμα δὲ συλλογισμὸς ἐριστικὸς. Cicero in quarto Academicarum hoc modo, Atqui habebam moleſtos uobis, ſed minutos, Stilbonem, Diodorum, Alexinum, quorum ſunt contorta & aculeata quædam σοφίσματα. Sic enim appellantur fallaces concluſiunculæ. Qui me locus admonuit, ut ἐριστικὸν συλλογισμὸν fallacem concluſionem uerterem. quoniam σόφισμα ſeu σοφιστικὸν συλλογισμὸν & ἐριστικὸν pro eodem etiam Ariſtoteles dicit. Itaque librum eum, quem uerbo Græco Elenchi ſophiſtici inſcribunt, de reprehenſionibus fallacibus & captioſis & inſcribo, & inſcribendum puto. In quo quoniam inter σοφιστικὸν & ἐριστικὸν hoc ait intereſſe, quòd σοφιστικὸς oſtentationis gratia, ἐριστικὸς uincendi ſtudio, & aliàs ἀγωνιστικὸς ab eo dicitur: ob eam cauſam ἐριστικὸν συλλογισμὸν non ſolum fallacem ſed certandi etiam ſtudio comparatam ratiocinationem, & aliis locis uincendi ſtudio tranſtuli, παραλογισμὸν etiã fallacem concluſionẽ & captioſam uoco. uidetur enim mihi παραλογισμὸς, contrarius eſſe συλλογισμῷ. Ita fit ut quoniam Cicero συλλογισμὸν appellat argumentum ratione concluſum, παραλογισμὸν etiam argumentum fallaciter (ſic enim σοφιστικῶς, & φαινομένως Cicero mihi uidetur conuertere) concluſum appellandum eſſe uideatur. παρὰ enim in iunctis uerbis falſum quiddam & præpoſterũ indicat, quod Ciceronis interpretatione perſpici licet, qui in Oratore, orationem παραπρεσβείας, falſæ legationis interpretatur. παραλογίζεσθαι ergo exponemus, falſo, fallaci, & captioſo genere argumentationis aut concluſionis uti ſeu capere. Quod uerbum etiam in patiendi ſignificatione

accipitur, in qua sic exponi debet, falli & capi, captiosa & fallaci argumentatione decipi: Aristoteles in lib. de Reprehensionibus captiosis & fallacibus, ἐπὶ τῶν ὀνομάτων τῆς δυνάμεως ἀπείρως παραλογίζονται, καὶ αὐτοὶ διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες. Est tantum membrum orationis. Sic ego. Qui uerborum uim ignorant, facilè & cùm ipsi disputant, & cùm alios disputantes audiunt, falluntur atque capiuntur. Itaque παραλογισμὸς uno uerbo captio dicitur. Cicero in 4. Academic. Oportet igitur & ea quæ pro perspicuitate responderi possunt, in promptu habere, de quibus iam diximus: & esse armatos ut occurrere possimus interrogationibus eorum, captionésque discutere, quod facere deinceps constitui. Paulo suprà fallaces & captiosas interrogationes appellat, ἐρωτήματα παραλογιστικὰ. Alterum est quod fallacibus & captiosis interrogationibus circumscripti atque decepti quidam, cùm eas dissoluere non possunt, desciscunt à ueritate. Qui locus superiorem Aristotelis magna ex parte exponere uidetur, & exponeret certè si pro interrogationibus, dixisset, conclusionibus παραλογιζόμενος enim in patiendi uoce fallacibus & captiosis conclusionibus circumscriptus deceptúsque dicitur. συλλογισμὸν autem à Cicerone argumentũ ratione conclusum uocari, locus ille indicat, quem ex 4. de Finib. suprà protuli, Iam argumenti ratione concluſi caput esse faciunt, &c.

CAPVT II.

Vòd facultate in utranque partem disputãdi instructi, ὅτι δυνάμενοι πρὸς ἀμφότερα διαπορῆσαι διαλέγεσθαι Græco uerbo nostrum differere par esse arbitror. Itaque Cicero Dialecticen, rationem diligentem differendi uocat initio Topicorum. Disputare idem scio efficere, sed tamẽ illi διαπορεῖν proprie respondet hoc loco, cùm dicat Aristoteles πρὸς ἀμφότερα διαπορῆσαι, quod non licet dicere, in utranque partem dubitare, πρὸς ἀμφότερα ergo, & ἐπὶ ἀμφότερα & ἐφ' ἑκάτερα διαλέγεσθαι, & διαπορεῖν est quod Cicero eleganter dicit, differere & disputare in utranque partem. Cuius rei disciplinam & Aristoteles hoc loco se his libris uelle tradere confirmat, & Cicero id eum facere tradit. Initio 11. Tusculanæ, Itaque mihi semper Peripateticorum Academiæque consuetudo de omnibus rebus in contrarias partes differendi non ob eam causam solum placuit, quòd aliter non posset quid in unaquaque re ueri simile esset, inueniri: sed etiam, quòd esset ea maxima dicendi exercitatio, qua princeps usus est Aristoteles, deinde eum qui secuti sunt. In Oratore, Hæc igitur quæstio à propriis personis & temporibus ad uniuersi generis orationem traducta, appellatur thesis. In hac Aristoteles adolescentes, non ad philosophorum morem tenuiter differendi, sed ad copiam rhetorum in utranque partem ut ornatius & uberius dici possit, exercuit. Idémq; locos (sic enim appellat) quasi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utranque partem traheretur oratio.

CAP. IIII.

Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit, ἔστι δὲ ὅρος μὲν λόγος, ὁ τὸ τί ἦν εἶναι σημαίνων. Ciceronis est definitio in Topicis.

Attamen hoc referendum est ad definitionem, ὁρικὸν μέν πως ἐστὶ τὸ πιθανὸν ἐτυμολογίαν. Hoc loco de ἐτυμολογίᾳ quam Cicero notationem uerbi uocat, disserit, uel certe de descriptione quam etiam definitioni attribuit Cic. in Topicis, Cum autem quid sit quæritur, notio explicanda est & proprietas, & diuisio & partitio. Hæc enim sunt definitioni attributa, additur etiã descriptio quam Græci καταγραφὴν uocant. ὁρικὰ ergo Cicero attributa definitioni uocat. Ita γενικὰ generis attributa appello, & ὁρικὰ definitioni attributa paulo infra ὥστε καθόλου, τύπῳ μέν, καθάπερ εἴρηται πρότερον. δεύτερον, τῶν δὲ λοιπῶν τὰ μάλιστ' ἐκείνοις ἐοικότα προσαπτέον, ὁρικά τε καὶ γενικὰ προσαγορεύοντας ταῦτα.

Itémque hoc, idémne sit sensus, & scientia, an aliud, definitioni attributum

eſt. In definitionibus enim, idémne ſit an alterum, multus uſus eſt, &c. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ πότερον ταυτὸν αἱροῦσι, καὶ ἐπιστήμην, ἢ ἕτερον. ἢ γὰρ περὶ τοὺς ὁρισμοὺς πότερον ταυτὸν ἢ ἕτερον ἡ πλείστη γίνεται διαφορά.) Cicero hunc locum attigit in Topicis, Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum eſt de eodem & alio. ut ſi quæratur, quid interſit inter amicum & aſſentatorem, regem & tyrannum. Paulo infrà, Ad definitionem autem pertinet ratio & ſcientia definiendi. A tq; huic generi finitimũ eſt illud quod appellari de eodem & alio diximus. quod genus forma quædam definitionis eſt. Si enim quæratur, idémne ſit pertinacia & perſeuerantia, definitionibus iudicandum eſt. Ex quibus locis intelligi licet, quod Ariſtoteles dicit ἕτερον, & aliud & alterum Ciceronem dicere.

Quæſtio autem dialectica eſt quæſtio, &c. προβλημα δὲ ἐστι διαλεκτικὸν θεώρημα, &c.) multi mirabuntur, me προβλημα quæſtionem dicere, & θεώρημα hoc poſterius ſic Alexander exponit, ait enim θεώρημα idem ualere quod ζήτησιν. Illud autem Cicero in Topicis, quo loco hunc totum locum imitatus eſt. Quæſtionum autem quacunque de re ſint, duo ſunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt eæ quarũ finis eſt ſcientia. ut ſi quæratur à naturáne ius profectum ſit, an ab aliqua quaſi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiuſmodi exempla ſunt, Sit ne ſapientis ad rẽpub. accedere. Sed quoniam res rebus comparatæ facilius intelliguntur, libet hic totum locũ Ariſtotelis afferre, πρόβλημα δ' ἐστι διαλεκτικὸν, θεώρημα, τὸ ζυγεῖον ἢ πρὸς αἵρεσιν καὶ φυγὴν, ἢ πρὸς ἀλήθειαι ἢ γνῶσιν, ἢ αὐτὸ, ἢ ὡς ζυγεῖον πρός τι ἕτερον, &c. Sequitur deinceps, ἔνια γὰρ ἰδίᾳ τῶν προβλημάτων χρήσιμα εἰδένει πρὸς τὸ ἐλέσθαι ἢ φυγεῖν, οἷον πότερον ἡ ἡδονὴ ἀγαθὸν ἢ οὔ: ἔνια δὲ πρὸς τὸ εἰδένει μόνον, οἷον πότερον ὁ κόσμος ἀΐδιος ἢ οὔ: ἔνια δὲ αὐτὰ ἰδίᾳ καὶ αὐτὰ πρὸς ἀλλήλων ἢ ἕτερον τέτων, ζυγεῖα δ' ἐστὶ πρός τινα τῶν τοιέτων. Cicero in Partitionibus hoc magis uerbum ex uerbo exprimit. Duo ſunt ut initio dixi, quæſtionum genera. Paulo infrà, Quamobrem prius de propoſito dicamus, cuius genera ſunt duo. Cognitionis alterum, eius ſcientia eſt finis, ut ueri ne ſint ſenſus? alterum actionis, quod refertur ad efficiendum quid, ut ſi quæratur, quibus officiis amicitia colenda ſit. Paulo infra, Actionis autem duo ſunt genera, unum ad perſequendum quid, aut declinandum, ut quibus rebus adipiſci gloriam poſsis: aut quomodo inuidia uitetur? alterum ad aliquod commodum uſumque. Verbum enim ex uerbo penè expreſsit, ἔνια γὰρ ἰδίᾳ τῶν προβλημάτων χρήσιμα εἰδένει πρὸς τὸ ἐλέσθαι ἢ φυγεῖν, unum ad perſequendum quid, aut declinandum. Non igitur Latinè loquuntur Philoſophi morales, cum proſequi dicunt. Quæ autem ſit eorum locorum ſimilitudo & diſſimilitudo, intelligi poteſt. Simul etiam illud intelligitur, πρόβλημα quæſtionem dici.

Propoſitum autem, ſententia eſt admirabilis contráque opinionem omnium, Θέσις δὲ ἐστι ὑπόληψις παράδοξος.) Cicero θέσιν aliàs propoſitum, aliàs conſultationem dicit, & ὑπόθεσιν modo cauſam omnino, modo cauſam controuerſam. In Topicis, Quæſtionum duo ſunt genera, alterum infinitum, alterum definitum. Definitum eſt, quod ὑπόθεσιν Græci, nos cauſam: Infinitum quod θέσιν illi appellant, nos propoſitum poſſumus nominare. Cauſa certis perſonis, locis, temporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus aut in pleriſque eorum. Propoſitum autem in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Ibidem θέσιν conſultationem appellat, quod haud ſcio an à quoquam ſit animaduerſum. Licebit igitur, diligenter cognitis locorum locis, non modo oratoribus & philoſophis, ſed iuris etiam peritis copioſe de cõſultationibus ſuis diſputare. Quod ne quis improbet, proferam locum ex partitionibus, qui ſuperiori eſt ferè par & æqualis. Duo ſunt, ut initio dixi, quæſtionum genera, quorum alterum finitum temporibus & perſonis, controuerſam cauſam appello: alterum infinitum, nullis neque perſonis neque temporibus notatum, propoſitum uoco. Sed eſt conſultatio quaſi pars cauſæ quædam & controuerſiæ. Ineſt enim infinitum in definito. Paulo infra ita coclu-

dit. Cognita igitur omni diſtributione propoſitarum conſultationum, controuerſarum cauſarum genera reſtant omnino. In quo loco θέσιν, non omnino conſultationem, ſed propoſitam conſultationem uocauit. Multa in eandē ſententiam ſcribit in tribus libris de Oratore, multa in Oratore, quæ breuitatis cauſa omitto, & quod ſuperiores loci id de quo agitur, ſatis plane indicant. παράδοξα dicuntur à Cicerone ea quæ ſunt admirabilia, contráque opinionem omnium. Itaque hæc duo etiam coniunxi. In Paradoxis. Ego uerò illa ipſa quæ uix in gymnaſiis & in otio Stoici probant, iudex conieci in communes locos. Quæ quia ſunt admirabilia, contráque opinionem omnium, ab ipſis etiam παράδοξα appellantur.

Ac propoſitum quidem etiam quæſtio eſt, non omnis quæſtio propoſitum. ἐστι μὲν οὖν καὶ θέσις πρόβλημα, οὐ πᾶν δὲ πρόβλημα θέσις.) Etſi ex hoc loco intelligitur, πρόβλημα & θέσιν aliter intelligi ab Ariſtotele, atq; à Cicerone quæſtionem & propoſitum (facit enim Cicero quæſtionem genus eſſe propoſiti) tamen ſatis eſt illud intelligi, quæſtionem πρόβλημα ab eo dici, & θέσιν propoſitum & conſultationem, quod etiam initio ſecundi libri planius faciam. In priore autem libro eorum qui ſunt de poſteriore arte iudicandi, θέσιν & ὑπόθεσιν aliter capit.

CAPVT X.

H Is autem expoſitis, deinceps quot ſint genera argumētationum Dialecticarum dicendum eſt. Eſt autem una, quæ Inductio, altera quæ Ratiocinatio nominatur, διωρισμένων δὲ τούτων χρὴ διελέσθαι πόσα τῶν λόγων εἴδη τῶν διαλεκτικῶν, ἔστι δὲ τὸ μὲν ἐπαγωγὴ, τὸ δὲ συλλογισμός.) λόγων hic dici oportere non orationem, neque rationem, neque ſermonem, ſed argumētationem hinc intelligi licet: quòd ſi eorum uocabulorū alicui has duas partes ſubiiciamus, inſcientiſsimè faciemus. Itaque Cicero in 1. de Inuentione libro hanc etiam fecit diuiſionem: Omnis igitur argumentatio aut per inductionem tractanda eſt, aut per ratiocinationem. Atque συλλογισμὸν, ut omnes Ciceronis libros euoluas, ratiocinationem dici niſi in libris de Inuentione nō reperies. Quod ſupra admonui.

CAPVT XIII.

V Ox enim & clara & fuſca dicitur, itémque color albus & niger. Non igitur nomine diſcrepant, φωνὴ γὰρ λευκὴ καὶ μέλαινα λέγεται, ὁμοίως δὲ καὶ χρῶμα. τοῖς μὲν οὖν ὀνόμασιν οὐδὲν διαφωνεῖ. Quoniam uox alba & uox nigra, non dicitur Latine, hoc loco aliter eſt atque dicit Ariſtoteles. Quæ repugnantia cùm non ſit apud Ariſtotelem, ſit autem in his libris eius quos in Latinum conuertimus, ego ſcilicet culpandus uenio, quaſi corruptor librorum. Ego uerò omnino hunc locum prætermiſiſſem, aut libenter uerba reliquiſſem quorum neceſſario faciundum alterutrum eſt, & feci iam multis locis, niſi id ex hoc uno loco qui primus eſt, omnes cognoſcere & intelligere maluiſſem. Quòd ſi dixiſſem uocem albam & nigram, ſenſus ille quidem integer, at latina non fuiſſet oratio. Dicimus enim uocem claram & fuſcam.

CAP. XIIII.

L Ocos autem, ad quorum uſum hæc accommodanda ſunt, deinceps trademus, οἷς δὲ τόποις πρὸς ὃς χρήσιμα τὰ λεγόμενα, οὕτως εἰσίν.) Cicero quoties de locis ex quibus argumenta eruuntur, loquitur, eorum Ariſtoteli aſſignat inuentionem. Et quoniā deinceps Ariſtotelis locos quorum inuentionem ei tribuit Cicero, eſt traditurus, libet hic quibus libris ea Cicero commemoret, docere. In Topicis, ut igitur earum rerum quæ abſconditæ ſunt demonſtrato & notato loco, facilis inuentio eſt: ſic cùm perueſtigare argumentum aliquod uolumus, locos noſſe debemus. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes è quibus argumenta pro-

muntur. Itaque licet definire locum esse argumenti sedem. Hi autem loci qui ab Aristotele his libris traduntur, quàm utiles sint & philosophis & oratoribus, docet in 2. de Oratore, hoc modo, Sed Aristoteles is quem maxime admiror, proposuit quosdam locos ex quibus omnis argumentatio non modo ad philosophorum disputationem, sed etiam ad hanc qua in causis utimur, inueniretur. In Oratore loquens de eo, Idémque locos (sic enim appellat) quasi argumentorum notas tradidit, unde omnis in utranque partem traheretur oratio. Multa de iis scribit in eandem sententiam aliis libris. Sed miror Ciceronem, cum ex his libris ad disputationem Oratorum argumentationem inueniri trahique dicat, non usum fuisse eadem diuisione locorum in Topicis præsertim, qua Aristoteles his libris utitur, sed ea potius quam ille in 2. de Arte rhetorica libro tradidit. Aristoteles enim his libris, quatuor proponit quædam genera, quæ non sunt propositiones neque quæstiones, quæ eiusmodi esse ait, de quibus omnis instituatur oratio & disputatio. Itaque uocat locos accidentis, uel ex accidente, ex genere, ex proprio, ex definitione. Cicero autem in Topicis, locorum facit duo genera, & partes plures generum singulorum. Sed ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, alii in eo ipso de quo agitur, hærent, alii assumuntur extrinsecus. Tum diuidit hæc duo genera in plures partes. Eadem utitur diuisione in Partitionibus, & in Oratore pluribus locis, in quibus omnibus illam quæ est apud Aristotelem in 1. de Arte rhetorica, sequutus est partitionem, τῶν δὲ πίστεων αἱ μὲν ἄτεχνοί εἰσιν, αἱ δὲ ἔντεχνοι. ἄτεχνα δ' λέγω, ὅσα μὴ διὰ ἡμῶν παρέσκευται, ἀλλὰ πρόχειρα ἦν, οἷον μάρτυρες, βάσανοι, συγγραφαί. ἔντεχνα δ' ὅσα διὰ τῆς μεθόδου καὶ δι' ἡμῶν κατασκευασθῆναι δύναται τὸν τρόπον ἐφ' ἑκάστου πρόχειρα εἶναι, τὰ δ' ὑπάρχειν. Sed quoniam hunc locum totum penè uerbum ex uerbo expresit Cicero in secundo de Oratore libro, ut infinitos alios, non erit alienum hic eum subiicere. Ad probandum autem duplex est oratori subiecta materies, una rerum earum quæ non excogitantur ab oratore, sed in re proposita ratione tractantur: ut tabulæ, testimonia, pacta, conuenta, quæstiones, leges, senatusconsulta, res iudicatæ, decreta, responsa, & reliquæ si quæ sunt, quæ non ab oratore pariuntur, sed ad oratorem à causa atque è reis deferuntur. Altera est, quæ tota in disputatione & argumentatione oratoris collocata est. Ita in superiore genere de tractandis argumentis, in hoc autem etiam de inueniendis cogitandum est. Quo ex loco facile perspici potest, ita in conclusione ualere idem quod ὅτι. Illud etiam quod sæpe usurpaui in his libris transferendis, quódque haud scio an quisquam adhuc animaduertit, Tractare argumenta & argumentationem esse Græce χρῆσαι τοῖς ἐπιχειρήμασι, καὶ τοῖς πίστεσι. χρῆσαι autem usum licebit dicere. Itaque Quintilianus caput facit de usu argumentorum. Cicero uocat tractationem, cui uerbo apud Græcos par est σκέψις: In 3. huius operis, διχῶς δὲ ἀπὸ τῶ ὑπεναντίω ἡ σκέψις, καὶ γὰρ πρότερον καὶ ὕστερον ἔσται. Quis enim erit sensus, si dicas, dupliciter à consequentibus fit consideratio? Dicendum est igitur. Duplex est autem loci ex consequentibus tractatio. Itaque σκέπτεσθαι, σκοπεῖν, ὁρᾶν, & si qua sunt similia, sæpe in his libris uerto, ducere, elicere, trahere argumenta, ὁρᾶν id significare uel hic locus qui est in 3. indicat, ὅτι ὅταν δύο τινὰ ᾖ σφόδρα ἀλλήλοις συμφαλλόμενα, καὶ μὴ θατέρου ὑπαρχόντος μηδ' ἕμιαν ζυγὴν εἶναι τῷ ἑτέρῳ πρὸς ἕτερον, ὁρᾶν ἀπὸ τοῦ παρεπομένου. Nam sequitur loci tractatio, ᾧ γὰρ ἕπεται μεῖζον ἀγαθὸν, τοῦθ' ὑφιστάμενον. σκοπεῖν idem ualere ex hoc loco 2. lib. perspici potest, μὴ ὑπορρύν τι δὲ ἐπιχειρήματος πρὸς τὴν ὕλην. σκοπεῖν ἐκ τῶν ὁρισμῶν. Sed ut ad rem redeam, miror inquam Ciceronem in Topicis præsertim quædam scriberet hos sibi libros proposuit, non ea usum esse diuisione locorum, quam Aristotelem adhibere animaduerteret. Aristoteles quidē alterū genus quod uocat ἄτεχνον, ab hac arte reiecit, quam his libris tradit: unum, quod dialectici arte pariter, retinuit. Idémque quicquid de eo quod in disputationem incideret diceret tūrue, id omne nominibus certis appellauit. Quatuor enim

numero eſſe uoluit, genus, proprium, definitionem, & accidens. Cicero autem & utrunque genus, ut intelligi potuit, retinuit: & id quod conueniret ei de quo ageretur, uel quæreretur, uel differeretur, nullo certo appellauit nomine. Ita fit, ut Cicero unum tantum locorum ordinem diſpoſuerit, eum quem ad id de quo ageretur, accommodari oporteret. Ariſtoteles qui quatuor nominibus id quod conueniret ei de quo ambigi poſſet, declaraſſet, parem ordinem locorum iis rebus quæ iis de quibus ageretur, conuenirent, neceſſe habuit diſponere. Nam cum hoc primo libro quicquid ei de quo quæreretur, quod ſubiectum Dialectici appellant, conueniret, id omne uno aliquo illorum quatuor contineri, & inductione & ratiocinatione quæ per enumerationem tractatur, concluſiſſet, locos deinceps ex quibus argumenta nobis ſuppetant ad quatuor illa probanda conuenire, aut non conuenire rei de qua ageretur proponere debuit.

ANNOTATIONES IN LIBRVM Secundum. Cap. I.

Quæſtiones autẽ partim uniuerſæ ſunt, partim ſingulæ. uniuerſæ ſunt hæ, Omnis uoluptas in bonis eſt. Nulla uoluptas in bonis eſt. Singulæ hæ, Eſt quædam uoluptas in bonis. Quædam uoluptas non eſt in bonis. Vtrunque autem genus quæſtionum uniuerſis quæſtionibus, quæ & ad confirmandum & ad infirmandum ualent, continetur. Si enim docuerimus aliquid in totum genus cadere, etiam in partem aliquam cadere oſtenderimus, &c. ἴσιε δὲ τῶν προβλημάτων τὰ μὲν καθόλου, τὰ δὲ ἐπὶ μέρους, καθόλου μὲν ὧν, ὅτι πᾶσα ἡδονὴ ἀγαθόν, καὶ ὅτι οὐδεμία ἡδονὴ ἀγαθόν. ἔστι δὲ πρὸς ἀμφότερα τὰ γένη τῶν προβλημάτων κοινὰ τὰ καθόλα κατασκευαστικὰ καὶ ἀνασκευαστικά, δείξαντες γὰρ ὅτι παντὶ ὑπάρχει, καὶ ὅτι τινὶ ὑπάρχει, ἀνῃρήκοτες ἰσόμεθα.) Cicero in Oratore hunc locum magna ex parte conuertit. Latius enim de genere quàm de parte diſceptare licet, ut quod in uniuerſo ſit probatum, id in parte non ſit probari neceſſe. Hæc igitur quæſtio à propriis perſonis & temporibus ad uniuerſi generis orationem traducta appellatur θέσις. In hac Ariſtoteles adoleſcentes, non ad philoſophiorum morem tenuiter diſſerendi, ſed ad copiam rhetorum in utranque partem ut ornatius & uberius dici poſſit, exercuit. Vocat ergo Cicero τὸ καθόλα, uniuerſum genus, & τὸ ἐπὶ μέρους, partem generis, & τὸ πρόβλημα τὸ καθόλου, uniuerſi generis quæſtionem, & δεικνύναι probare, δεικνύναι ὅτι παντὶ ὑπάρχει, probare aliquid in toto & uniuerſo genere, δεικνύναι ὅτι τινὶ ὑπάρχει, probare aliquid in parte. Quod autem Cicero dicit, Traducere quæſtionem à propriis perſonis & temporibus ad uniuerſi generis orationem, Ariſtoteles ait, φέυγειν ἐπὶ τὸ καθόλα φέρειν τοὺς συλλογισμούς, In 7 lib. huius operis αὐτὸ δ' ὅτι μάλιστα φέυγειν ἐπὶ τὸ καθόλα φέρειν τοὺς συλλογισμοὺς, ἀκέτε δεῖ σκοπεῖν, τοὺς λόγους, εἰ ἐπὶ πλειόνων κοινῶν διαλέγονται. Sequitur locus alter quem Cicero multis locis expreſsit, πάντες γὰρ οἱ ἐν μέρει, καὶ καθόλα δείκνυμοι εἰσί, καὶ ἔνιοι ἐν τῇ κατὰ μέρος, ἢ τῇ καθόλα ἀποδείξει, διὰ τὸ μὴ εἶναι συλλογίσασθαι μηδὲν ἄνευ τῶν καθόλα. In partitionibus loquens de generibus quæſtionum, Sed eſt inquit, conſultatio quaſi pars cauſæ quædam, & controuerſiæ. Ineſt enim infinitum in definito, & ad illud tamen referuntur omnia. Hoc dicit ſæpe Cicero, propoſitum eſſe partem cauſæ, cùm contra uideatur. Quod ſupra dixit Ariſtoteles φέρειν εἰς τὸ καθόλου, uerbum è uerbo penè dicit Cicero in 3. de Oratore, Conferre ſe ad uniuerſi generis uim. Ornatiſsimæ ſunt igitur orationes eæ quæ latiſsimè uagantur, & à priuata ac ſingulari controuerſia ſe ad uniuerſi generis uim explicandam conferunt atque conuertunt. Traducere autem ad uniuerſi generis quæſtionem, φέυγειν ἐπὶ τὸ καθόλα. θέσιν autem idem

ualere apud Aristotelem interdum, quod προβλήματα, ipse hoc libro dicit. Hanc autem diuisionem quæstionum, qua hic utitur Aristoteles, à Cicerone in Topicis usurpatam puto his uerbis, Quæstionum duo sunt genera, alterum infinitum, alterum definitum. Definitum est quod ὑπόθεσιν Græci, nos causam: Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propositum possumus nominare. Nam quas uocat Aristoteles quæstiones προβλήματα τὰ καθόλα, sunt θέσεις: quas, τὰ ἐπὶ μέρους, sunt ὑποθέσεις.

Nihil enim horum potest aliqua ex parte conuenire, εἰ δ' ἐν γὰρ τούτων ἐνδέχεται κατά τι ὑπάρχειν.) Docui in lib. de Interpretatione, quod barbarè dicerent philosophi, secundum quid, ut Petrus est albus secundum quid, dici à Cicerone, quadam ex parte, & ab Aristotele κατά τι: cuius contrarium est καθόλα, quod Cicero diceret omnino & totum. Hoc etiam καθόλα ut est aduerbiũ, Cicero exponit ex omni genere. In 2. de Inuentione, Stultitia est immensæ gloriæ cupiditas, est hæc quidem stultitia, sed ex parte quadam, non ex omni genere definita. Illud ergo κατὰ ferè ex dici debet, cùm accusandi casum habet quod alio loco docui.

Sæpe enim tradita definitione non intelligimus quod quæritur, πολλάκις ἅλις μὲν τῶ λόγω ἀποδοθέντος, ἀ δ' ἅλλον τὸ ζητούμενον,) τὸ ζητούμενον Cicero dicit & id quod quæritur, & id de quo quæritur. Raro Aristoteles hoc uerbo utitur in hac re, προσκείμενον dicit sæpius, quod uerbum Cicero aliàs id quod agitur, aliàs id de quo agitur, aliàs id de quo ambigitur. In Topicis, Sed ex his locis in quibus argumenta inclusa sunt, alii in eo ipso de quo agitur hærent, alii assumuntur extrinsecus. τὸ κρινόμενον sic exponit in eodem libro, sed quòd ad Trebatium Iurisperitum scriberet, Sed quæ ex statu cõtentio efficitur, eã Græci κρινόμενον uocant, mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, qua de re agitur, uocari. Nisi fortè hoc totum, Qua de re agitur uerbum est Iurisperitorũ, κρινόμενον oratorum, &, προκείμενον philosophorum. Nam κρινόμενον in 2. de Oratore appellat id quod in iudicium uenit. Nulla denique est causa, in qua id quod in iudicium uenit, ex eorum personis, ac non generum ipsorum uniuersa disputatione quæratur. Itaq; τὸ ζητούμενον interdũ id quod uocatur in quæstionem nominat, & προκείμενον, id quod incidit in disputationem. τὸ προκείμενον uocat etiam rem quæ proposita est. In Topicis, Atque etiam definitiones aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionũ. partitionum, cùm res ea quæ proposita est quasi in membra discerpitur.

Primum uidendum est, an id quod alio modo dicitur, pro accidenti explicarit, quod peccatum in genere uersatur maxime, Εἰς μὲν δὴ τόπος, τὸ ἐπιβλέπειν εἰ τὸ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον ὑπάρχον, ὡς συμβεβηκὸς ἀποδέδωκεν, ἀλλαρτέον τε δ' μάλιστα τῶτο περὶ τὰ γένη.) Quoniã supra Aristoteles dixit se uelle tradere locos ex quibus proposita quacunque re ad disputandum, argumenta depromemus ad eã probandã aut refellendam, quoniã docuit quatuor esse de quibus omnis institueretur disputatio, in hoc secundo libro institutum suum persequitur, ac primum accidentis locos tradit. Quoniámque suprà dixi Aristotelem coactum esse ob eam causam quatuor locorum ordines qui ad quatuor illa genera adhiberentur, proponere, Ciceronem autem unum solum, hic libet sigillatim utriusque locos inter se conferre, ut quid Cicero ab Aristotele mutuatus sit in Topicis, qua in re ab illo discesserit, intelligatur. Quod nisi in hoc secundo, & proximo non institui facere. Nam principio quarti lib. ipse Aristoteles de iis se profitetur esse dicturum, quæ raro incidunt in disputationẽ. Tradit enim elementa definiendi. Cicero autem nihil aut certe perpauca ex iis libris mutuatus est. Locus igitur quem hic tractat Aristoteles, ex genere ducitur, qui quidem solum ad refellendum ualet. Et quoniam paulo infra locum generis tradet eum qui ad confirmandum ualebit, eo loco aptius id fieri posse iudico.

Alter locus est, Si uideas, id ne quod dictum est in totum genus cadat: an in partẽ nullam. Quod in formis uidendum est, non in infinitis. Sic enim uia &

ratione tradetur, in pauciorib⁹q; consistet tractatio, &c. ἄλλος τόπος, τὸ ἐπιβλέπειν οἷς ὑπάρχειν, ἢ πᾶσιν ἢ μηθενὶ εἰρητικὸν σκοπεῖν δὲ κατ' εἶδη, ἀ μὴ ὁν τοῖς ἀπείροις· δῆλον γὰρ μᾶλλον ἐφ' ὧν ἐλαττόνων σκέψις, &c.) Hunc locum uocat Cicero ex partibus totius, & ab enumeratione. In Topicis, Sed ad id totum de quo disseritur, tum definitio adhibetur, &c. tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo, Si neque censu, neque uindicta, neque testamento liber factus est, non est liber: neque est ulla earum rerum, non est igitur liber. Cicero quidem quia ad Trebatium Iurisperitum scribebat, è iure exempla petenda censuit. Aristoteles autem quia locos dialecticorum & philosophorum tradebat, eorum etiam exemplis usus est. Quemadmodum ergo in proposito exemplo illa intentio seu propositio intelligitur, Titius est liber, sic hoc loco Aristoteles causam differendi hanc subiicit, Scientia uersatur in cõtrariis rebus. Et quoniam contrariorum multæ sunt partes, monet, ut in aliquáne parte, an in nulla ita reperiatur uideamus. Sic ergo Cicero si philosophorum usus fuisset exemplis aut ad philosophum Topica inscripsisset, hunc locum hoc modo tractare potuisset, Si ars aut scientia nec in iis quæ cum aliquo conferuntur, neque in aduersis, neque in aientibus & negantibus, neque in priuantibus uersatur, ars eadem in contrariis non uersatur: nulla autem est earum rerum, non uersatur igitur ars eadem in rebus contrariis. Quòd si, inquit, propositio negetur, & in aduersis eadem uersari dicatur aut in aliis, tum aduersa alias in partes, etiam usque ad indiuiduas tribuenda sunt. De aduersis hoc modo, Sineque in rebus iustis, neque in iniustis uersatur, &c. Aristoteles quidem ait hunc locum & ad confirmandum quid, & ad infirmandum ualere. Cicero neque ait neque negat, sed superius tantummodo exemplum proponit, quod quidem solum ad refellendum ualet. Quod autem præcipit Aristoteles his uerbis quæ subiecit, σκοπεῖν δὲ κατ' εἶδη, ἀ μὴ ὁν τοῖς ἀπείροις, &c. id puto adumbrasse Ciceronem in Topicis, Diuisione autẽ sic utendum est, nullam ut partem relinquas, ut si partiri uelis tutelas, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationum aut iudiciorum formas partiare, non est uitiosum in re infinita prætermittere aliquid: quod idem in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subiiciantur. Partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorum à fonte deductio. Facit his uerbis interesse aliquid inter diuisionem & partitionẽ. Diuisioni formas subiicit quæ certæ sint: partitioni partes. Itaque Aristoteles dixit, σκοπεῖν κατ' εἶδη, (εἶδη autem formas Cicero nominat) ἀ μὴ ὁν ἀπείροις, quales sunt partes formarũ, id est indiuidua. Itaque Aristoteles multis locis τὰ καθ' ἕκαστα, id est res singulas, uocat τὰ κατὰ μέρος ἢ μέρη: & μερίζω partior est Latine.

Alius locus ducitur ex definitione accidentis & rei cui accidit, uel utriusque, uel alterius. In quo id consyderandum est, num quid in definitionibus non uerum pro uero sumptum sit. ueluti si quæratur, Deúsne iniuriam faciat, cõstituendum est quid sit iniuriam facere: &c. Ἄλλος, τὸ λόγως ποιεῖν τὸ τι συμβεβηκότος κατ' ἄμφοτέρων καθ' ἑκάτερον, ἢ τὸ ἕτερον. ἔστι σκοπεῖν, εἰ τι μὴ ἀληθὲς ὂν τοῖς λόγοις ὡς ἀληθὲς εἴληπται. οἷον, εἰ ἐστὶ θεὸν ἀδικεῖν, τί τὸ ἀδικεῖν.) Locus hic ex definitione appellatur. Cicero in Topicis, Sed ad id totum de quo disseritur tum definitio adhibetur quæ quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula, Ius ciuile est æquitas constituta iis qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Hoc exemplum ualet ad probandum iuris ciuilis utilem esse scientiam, si id quæratur, aut si negetur. Quod ad locũ hũc Aristotelis transferri licet. ut si quæratur, Deúsne iniuriam faciat. aut id ponatur, constituendum est quid sit iniuriam facere hoc modo, Iniuriam facere, est sponte & uoluntate sua nocere: Deus autem nocere non potest, Deus igitur iniuriam facere non potest. Eodem modo si ponatur sapiens inuidus esse, sic constituendum est quid sit inuidia, & quis

inuidus. Inuidia eſt ægritudo ſex rebus ſecundis alicuius boni uiri. Non cadit autem eiuſmodi perturbatio in ſapientẽ. Non eſt igitur ſapiens inuidus, uel, ne inuidia quidem igitur cadit.

Vt autem contraria in eadem re cerni doceamus, genus ſpectare debemus. ueluti ſi uolumus cõfirmare in ſenſu uerſari integritatem & deprauati onem: Si ſentire iudicare eſt, & iudicare licet rectè & non rectè: certe in ſenſu integritas & prauitas uerſetur neceſſe eſt. Qui locus ex genere ducitur. Iudicare enim genus eſt ſentiendi, quoniam qui ſentit, quodam modo iudicat. πρὸς δὲ τὸ δεῖξαι τἀναντία τῷ αὐτῷ ὑπάρχοντα, σκοπεῖν ἐπὶ τὰ γένη. οἷον εἰ βελόμεθα δεῖξαι ὅτι ἐστὶ περὶ αἴσθησιν ὀρθότης ἢ ἁμαρτία, τὸ δὲ αἰσθάνεσθαι, κρίνειν ἐστί. κρίνειν δὲ ἐστὶ καὶ ὀρθῶς καὶ μὴ ὀρθῶς, καὶ περὶ αἴσθησιν ἄν ἄν ὀρθότης ἢ ἁμαρτία: νῦν μὲν οὖν ἐκ τοῦ γένους περὶ τὸ εἶδος ἡ ἀπόδειξις. τὸ γὰρ κρίνειν γένος τοῦ αἰσθάνεσθαι. ὁ γὰρ αἰσθανόμενος κρίνει πως.) Hic locus à genere ducitur: ſed ſolum ad unam rem ualet. Cicero hunc tractat hoc modo in Topicis, A genere ſic ducitur, Quoniã argentum omne mulieri legatum eſt, non poteſt ei pecunia quæ numerata domi relicta eſt, non eſſe legata. Forma enim à genere quoad nomen ſuum retinet, nunquam ſeiungitur. Numerata autem pecunia nomen argenti retinet, legata igitur uidetur. In hoc exemplo intelligitur hæc quæſtio, Num pecunia numerata ſit legata mulieri? Proponamus igitur licet cauſam differendi quam Ariſtoteles ponit, ut tractemus argumentationem, An integritas & prauitas in ſenſu uerſentur? Sic ducetur à genere argumentatio: Quoniam iudicare licet integrè & corruptè, ſentire etiam licet integrè & corruptè: Sentire enim iudicare eſt: Iudicare autem licet integrè & corruptè: Sentire igitur integrè & corruptè licet. Vel hoc modo, Iudicare integrè & corruptè licet. Sentire autem iudicare eſt, Sentire igitur licet integrè & corruptè. Hoc loco illud monebo, quoniam in tractanda argumentatione apud Ciceronem inueniri tãtum modo in ſuperiori exemplo, quod ab Ariſtotele mutuatus eſt, apud quem ἐπὶ in argumẽtis ſcriptum eſt ſæpiſſime. In 5. quidem libro omnibus propè argumentis adhibetur, & ἐπὶ præponitur, quod uerbum uariis modis ut Cicero, interpretatus ſum, aliàs, hoc modo: aliàs, ſic: modo, Eius loci tractatio eſt talis: Cuius loci argumentum eſt eiuſmodi. Cicero in Topicis, Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo, Si neque cenſu, &c. Tum notatio, cum ex ui uerbi argumẽtum aliquod elicitur, hõc modo, Cum lex AElia, &c. Hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur ex qua huiuſcemodi eſt argumentum, Si compaſcuus eſt ager, &c. A genere ſic ducitur, Quoniam omne argẽtum. Ego, quoniam plenus eſt quintus liber huiuſmodi exemplorum, unum tantum proferendum putaui, ἐπειτα ἐκ τῶν ἀντικειμένων σκεπτέον ἐστί. πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἀναιτίων, ἀνασκευάζοντα μὲν, εἰ τὸ ἀναίτιον ἐστι τὸ ἀναίτιον ἴδιον: οὐδὲ γὰρ τὸ ἀναίτιον ἔσται τὸ ἀναίτιον ἴδιον. οἷον, ἐπεὶ ἀναίτιον ἐστὶ δικαιοσύνη μὲν ἀδικία, τῷ βελτίστῳ δὲ τὸ χείριστον, ἂν ἐστὶ δὲ τῆς δικαιοσύνης τὸ βέλτιστον ἴδιον, ἂν ἄρ' ἔσται τῆς ἀδικίας τὸ χείριστον ἴδιον: Sic ego, Ex contrariis multa argumenta in utrãque partem elici poſſunt. Primum ex contrariis quæ aduerſa dicuntur, erit in refutatione, quando contrarii non eſt contrarium proprium: neque enim contrarii contrarium futurum, hoc modo: Si iuſtitia iniuſtitiæ contraria eſt, & optimo id quod eſt deterrimum. iuſtitiæ autem optimum non eſt propriũ: non erit iniuſtitiæ quod deterrimum eſt, proprium.

A forma etiam generis duci poteſt, Quæ enim ſpeciei accidunt, eadẽ etiam in genere intelligũtur omnia, hoc modo: Si ſcientia bona eſt & mala, affectio etiã recta ſit & praua neceſſe eſt: ſiquidem affectio genus eſt ſcientiæ. Ac prior quidem locus uitioſus eſt, ſi ad confirmandum adhibeatur, alter uerus & commodus, neque enim neceſſe eſt quæcunque generi accidant, eadem ſpeciei accidere. quandoquidem animal eſt pennigerum & quadrupes, homo nõ item. Omnia autem quæ cadunt in ſpeciem, eadem neceſſe eſt cadere in genus. Si enim homo ſit probus, animal etiam probum. In refellendo contra prior locus uerus eſt, alter uitioſus. Nam & quæ generi non accidunt, ſpeciei accidere

non poſſunt: & quæ in ſpeciem non cadunt ea non neceſſe in genus non cõuenire. πάλιν δ' ἐκ τῶν εἰδῶν τῷ γένει. ὅσα γὰρ τῷ εἴδει ἐνυπάρχει, καὶ τῷ γένει. οἷον, εἰ ἐστὶν ἐπιστήμη φάυλη, καὶ ἀπιστία καὶ ἀμαθία καὶ ἀμαθία. ἡ γὰρ ἀμάθησις, τῆς ἐπιστήμης γένος. ὁ μὲν οὖν πρότερος τόπος ψευδὴς εἰς τὸ κατασκευάσαι, ὁ δὲ δεύτερος, ἀληθής. ἐν γὰρ ἀναγκαίοις, ἴσα τῷ γένει ὑπάρχει, καὶ τῷ εἴδει ὑπάρχειν. ἐῶσι μὲν γάρ ἐστι πλίνθου καὶ τετράπουν, ἄνθρωπος δ' οὔ. ὅσα δὲ ἐν τῷ εἴδει ὑπάρχει, ἀναγκαῖον καὶ τῷ γένει, εἰ γάρ ἐστιν ἄνθρωπος ἀπιστία, καὶ ζῷόν ἐστιν ἀπιστία. πρὸς δὲ τὸ ἀνασκευάζειν, ὁ μὲν πρότερος ἀληθής, ὁ δὲ δεύτερος ψευδής. ὅσα γὰρ τῷ γένει ἐνυπάρχει, οὐδὲ τῷ εἴδει· ὅσα δὲ τῷ εἴδει μὴ ὑπάρχει, οὐκ ἀναγκαῖον τῷ γένει μὴ ὑπάρχειν.) Hũc locũ Cicero à forma. Quintilianus à ſpecie appellat. Et quoniã Quintil. lib. 5. hunc locum magna ex parte expreſsit, eius uerba ſubiicienda cenſui: Genus ad probandam ſpeciem minimũ ualet, plurimũ ad refellendam. Itaque non quia eſt arbor, platanus eſt: at quod non arbor, utique platanus non eſt. Nec quod non eſt uirtus, utique poteſt eſſe iuſtitia. Paulo infrà, Contrà ſpecies firmam probationem habet generis, infirmam refutationem. Nam quod iuſtitia eſt, utique uirtus eſt: quod non eſt iuſtitia, poteſt eſſe uirtus: ut ſi eſt fortitudo, continentia, conſtantia. Nunquam itaque tolletur à ſpecie genus, niſi omnes ſpecies quæ ſunt generi ſubiectæ, remoueantur, hoc modo: Quod neque immortale eſt neque mortale, animal non eſt. Hæc quidem ille. Cicero autem in Topicis tractans argumentum à forma, relicto eo exemplo, quod ad hunc locum pertinet, alterum quod ad proximum locum ſpectat, ſubiicit. Scribit enim his uerbis, A forma generis, quæ interdum quo planius accipiatur, partes enumerare licet, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata eſt à uiro, ſi ea uxor materfamiliàs eſſet, ſi ea in manum uiri non conuenerat, nihil debetur. Genus eſt enim uxor: eius duæ formæ, una matrumfamiliàs, hæ ſunt quæ in manum conuenerunt: altera earum quæ tantummodo uxores habentur. Qua in parte cùm fuerit Fabia, legatum ei non uidetur. Hæc Cicero. Vt autem ad hunc locum pertineat, tractari poteſt, ut ex forma genus concludatur, hoc modo: Si materfamiliàs honeſta eſt & improba, uxor etiã honeſta eſt & improba. Eſt enim uxor matriſſamiliàs genus. Et locus eſt, Quæ formæ conueniunt, ea etiam generi conuenire debent. Ariſtotelis planus eſt locus, Si ſciẽtia bona eſt & mala, etiam affectio bona & mala eſt. Cicero igitur reliquit exemplum huius loci proprium, quod ipſe indicat, cùm ait, A forma generis: quæ interdum quo planius accipiatur, partes enumerare licet. Cum enim addit illud interdum, profecto dat ſignificationem crebrioris tractationis, quam hoc loco Ariſtoteles adhibuit.

Quoniam autem neceſſe eſt, in quibus genus dicitur, in iis etiã ſpeciem aliquam dici, quæcunque etiam genus habent, aut quæ à genere nomen duxerunt, eadem etiam ſpeciem aliquã retineant neceſſe eſt, aut nomen ab aliqua ſpecie ducãt: ueluti, ſi de aliquo ſcientia dicatur, certè de eodem uel grãmatica dicetur, uel muſica, uel aliqua ſciẽtia, &c. ἐπὶ δ' ἀναγκαίων, οὗ τὸ γένος κατηγορεῖται, καὶ τῶν εἰδῶν τὰ κατηγορεῖσθαι· καὶ ὅσα ἔχει τὸ γένος, ἢ παρωνύμως ἀπὸ τῶν γένων λέγεται, καὶ τῶν εἰδῶν τι ἀναγκαῖον ἔχειν, ἢ παρωνύμως ἀπό τινος τῶν εἰδῶν λέγεσθαι. οἷον εἰ τινὸς ἐπιστήμη κατηγορεῖται, καὶ γραμματικὴ ἢ μουσικὴ, ἢ τῶν ἄλλων τις ἐπιστημῶν κατηγορεῖσθαι.) Locus hic à genere ducitur ex toto perſequendo partes. Sic enim à Cicerone appellatur. In Topicis, Commode etiã tractatur hæc cõtentio, quæ ex genere ſumitur, cum ex toto perſequare partes, hoc modo, Si dolus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur, enumerare licet quibus id modis fiat, deinde in eorũ aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmũ uideri ſolet. Exemplum etiam quod de legata pecunia ſuperiore loco à Cicerone ſumptũ ſubieci, eãdem uim habet, ut mihi quidem uidetur. Perſequitur enim ex toto & genere partes per enumerationẽ. Suſcipit hoc probandum, Fabiæ nihil de pecunia legata ex teſtamẽto deberi. Quod planius dicetur hoc modo, Si Fabiæ uxori ex teſtamẽto debetur pecunia legata à uiro, Fabia materfamiliàs eſt: Nõ eſt autem Fabia materfamiliàs,

nihil igitur ei de legata pecunia à uiro ex teſtamẽto deberi uidetur. Ita tractatus locus ad ſuperiorem pertinet. Partes ſic enumerare licet, Si Fabiæ pecunia legata à uiro debetur, aut quia uxor eſt tantũmodo, aut quia materfamilias: non quia tantummodo uxor, quoniã ex teſtamẽto debetur ei quæ ſit materfamilias: nec quia materfamilias, cũ in ea parte non fuerit Fabia: nihil igitur ei deberi uidetur. Quanquã in ſuperiore partes intelliguntur. Cicero quidẽ hũc locum ad confirmationẽ tranſtulit, neque tamen, an in hanc ſolum partem an ne in utranque ualeat explicauit. Ariſtoteles autẽ hunc ualere locũ in utranq; partẽ ait. Tractemus igitur id quod ſuſcipit refellendum. Animũ non mouet. Si animus nec creſcit, nec imminuitur, nec oritur, nec interit, nec immutatur, nec locum mutat, non mouetur: Non agitatur autem ullo horũ generum: Non igitur mouetur. Propoſitio etiam hæc eſſe poteſt in illa argumẽtatione, Si animus mouetur, is aut creſcit, aut imminuitur, aut, &c.

Videndum etiam eſt, cui res propoſita adiuncta ſit, aut quid neceſſario res propoſita ſi ſit, unà ſecum eſſe uelit, &c. σκοπεῖν δὲ ἐπὶ τῷ προκειμένῳ, τίνος ὄντος, τὸ προκείμενόν ἐστιν. ἢ τί ἐστιν ἐξ ἀνάγκης, εἰ τὸ προκείμενόν ἐστι.) Hic locus à conſequentibus ducitur. Græcè autem ἀκόλουθα uocantur, uel auctore Ariſtotele, qui explicans hunc locum paulo infra, eo uocabulo utitur, his uerbis, ἐὰν γὰρ δείξωμεν τὸ ἀκόλουθον τῷ προκειμένῳ μὴ ὄν, ἀνῃρηκότες ἐσόμεθα τὸ προκείμενον. Itaque in 2. lib. artis rhetoricæ, ἐκ τῶν ἀκολουθούντων hunc locum nominat. Quintilianus eodem appellat nomine, quem ſecutus ſum in hoc loco explicãdo. Eadem enim ut ille, ſic ego conſequentia & adiuncta uoco. Hæc ſunt uerba eius: Ex conſequentibus ſiue adiunctis, Si iuſtitia eſt bonum, recte iudicandum, &c. Paulo infra, Sed cõſequentia dico ἀκόλουθα: eſt enim conſequens ſapientiæ bonitas. Cicero autẽ inter conſequentia & adiuncta uult intereſſe aliquid. Et quoniam uerba eius hunc locũ ex conſequentibus eſſe perſpicue docent, ea ſubieci, Deinceps eſt locus Dialecticorũ proprius ex conſequentibus & antecedentibus & repugnãtibus, qui etiã ab adiunctis longe diuerſus eſt. Nam adiũcta de quibus paulò antè dictum eſt, non ſemper eueniunt: conſequentia autem ſemper. Ea enim dico conſequentia, quæ rem neceſſario conſequuntur. Hunc locum à conſequentibus tractat Ariſtoteles paulo infrà diffuſius. quo loco monet, ut eum qui reſpondet ad locum cõſequentium traducamus, ſi apte id fieri poteſt. Sed ſi quis eius propriam tractationem requirit, multo uberiorem & copioſiorem infra in loco à contrariis offendet. Nunc ad alia ueniamus.

Atque etiam argumentum ducendum eſt à notatione uerbi, quæ multo aptior ſit, quàm uerbum quod ſit uſitatum, ueluti εὔψυχον non fortem, ut tritum eſt, ſed eum qui bene animo ſit affectus, & confidentẽ eum qui bona expectat, &c. ἔτι τὸ ἐπιχειρεῖν μεταφέροντα τὔνομα ἐπὶ τὸν λόγον, ὡς μάλιστα προσῆκον ἐκλαμβάνειν, ἢ ὡς κεῖται τὔνομα. οἷον, εὔψυχον μὲν τὸν ἀνδρεῖον καθάπερ κεῖται, ἀλλὰ τὸν εὖ τὴν ψυχὴν ἔχοντα, καθάπερ καὶ εὐελπιν, τὸν ἀγαθὰ ἐλπίζοντα.) Hunc locum formam eſſe eius, quem notationem uerbi appellat Cicero, hinc perſpici licet, quòd totus poſitus eſt in expoſitione & interpretatione uerbi. Hic à Cicerone in Topicis hoc modo explicatur, Multa enim ex notatione ſumũtur, ea autem cum ex ui nominis argumentum elicitur, quam Græci ἐτυμολογίαν uocant, id eſt, uerbum ex uerbo ueriloquium: nos autem nouitatem uerbi non ſatis apti ſu gientes, genus hoc notationem appellamus, quia ſunt uerba rerum notæ. Itaque hoc idem Ariſtoteles σύμβολον appellat, quod Latine eſt, nota. Tum affert exemplum poſtliminii, ut initio libri, aſsidui. Aſsiduus enim locuples, ut ait AElius, appellatus eſt ab ære dando. Ego in libro de Interpretatione docui σύμβολον dici ab Ariſtotele, quod hoc loco Cicero appellat notam, eúmque ex eo libro id ſumpſiſſe monſtraui.

Quoniam autem ſex modis inter ſe cõtraria iunguntur, & quatuor ſolum modis iuncta repugnantiam efficiunt: ſumenda ſunt contraria ut cõmodum erit, & ei qui confirmandi & ei qui refellendi partes tuebitur, &c. ἐπεὶ δὲ τὰ

ἐναντία συμπλέκεται μὲν ἀλλήλοις ἐξαχῶς. ἐναντίων δὲ πασῶν τετραχῶς συμπλεκομένων, δεῖ λαμβάνειν τὰ ἐναντία, ᾗ ὅπως ἂν χρήσιμον ἢ ἀναιροῦντι ἢ κατασκευάζοντι.) Locus hic proprius eſt eorum contrariorum quæ aduerſa à Cicerone appellantur. Quo quidem in loco quoniam reperi locum eum quem maximam uocant, quem etiam Cicero tranſtulerit, utriuſque uerba ſubiicien da cenſui. Ciceronis quidem uerba ſunt in Topicis cum tractat hunc locum, Vt ſi hoc eſt, illud non eſt. Quid enim opus exemplo eſt, tantũ intelligatur argumento qu erendo, Contrariis omnibus contraria non conuenire. Ariſtoteles paulo infra, ἐπὶ γὰρ τοῦτο ὑπάρχει, ἐκεῖνον εἰ ἂν ὑπάρχοι. ἀδύνατον γὰρ τὰ ἐναντία ἅμα τῷ αὐτῷ ὑπάρχειν. Ex quibus locis inter ſe coniunctis illud perſpici licet, ὑπάρχειν & eſſe & conuenire à Cicerone conuerti. Quod uerbum quoniam latiſſime patet in philoſophia, hanc Ciceronis interpretationem notare debemus. Equidem ſæpe dico ὑπάρχειν conuenire. Noſtro autẽ illi uerbo Conuenire, Cicero interdum dandi caſum tribuit, ut ex ſuperiore loco intelligi poteſt, interdum accuſandi præpoſita in præpoſitione. Interdum etiam ὑπάρχειν dicit cadere. Vt in 3. Tuſculan. Non cadit igitur in ſapientem ægritudo. Sed quoniam ſemel cœpimus, omnia quæ Cicero de hoc loco à contrario in Topicis ſcripta reliquit, hic poni melius eſt, ut quid ab Ariſtotele mutuatus ſit, intelligatur. Deinceps, inquit, locus eſt qui à contrario dicitur. Contrariorum autem genera ſunt plura. Vnum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt, ut ſapientia & ſtultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propoſitis occurrunt tanquam è regione quædam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas. Ex quibus cõtrariis argumenta talia exiſtunt: Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequamur: & bonitatem, ſi malitiam. Hæc quæ ex eodem genere cõtraria ſunt, appellantur aduerſa. Sunt enim alia contraria, quæ priuantia licet appellemus Latinè, Græcè appellantur στερητικὰ. præpoſitio enim, in, priuat uerbum ea ui quam habet, ſi, in, præpoſitum non fuiſſet, ut dignitas, indignitas, humanitas, inhumanitas, & cætera generis eiuſdem. Quorum tractatio eſt eadem quæ ſuperiorum, quæ aduerſa dixi. Nam alia quoque ſunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum ſimplum: multa, pauca: longum, breue: maius, minus. Sunt etiam ualde contraria alia quæ appellantur negantia ea ἀποφατικὰ Græci, contraria aientibus, ut ſi hoc eſt, illud non eſt. Quid enim opus exemplo eſt? tantum intelligatur, argumento qu erendo, contrariis omnibus contraria non conuenire. Hæc tantummodo ille de hoc loco ſcripſit, qui ab Ariſtotele diffuſiſsime explicatur. Nec uerò omnia hæc inde mutuatus eſt. Definitionem enim contrariorum mutuatus eſt ab eo libello qui inſcribitur Categoriæ, quemadmodum in noſtris commentariolis oſtendimus. In Categoria enim quæ Quantitas appellatur, ſic definiuntur Contraria, τὰ γὰρ πλεῖστον ἀλλήλων διεστάτα τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος, ἐναντία ὁρίζονται. In ſ. τῶν μιστὰ τὰ φυσικὰ, non ponitur ἀλλήλοις quemadmodum nec Cicero par uerbum ei non addit, τὰ πλεῖστον διαφέροντα τῶν ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος. Quod autem ait Cicero, Cõtrariorum autem genera ſunt plura, in Categoriis definite dicit λέγεται ἕτερον ἑτέρῳ ἀντικεῖσθαι τετραχῶς, hic, ἀντιθέσεις τέτταρες. Cicero ergo ita dicit quaſi apud Ariſtotelem ita ſcriptum eſſet ἀντικειμένων δὲ ἓν μὲν πλεῖον. Ariſtoteles quidem hunc locum tractat diffuſius quàm Cicero: nec ſolum ſeparatim locos tradit, ſed etiã quæ quodque contrariorũ genus cõſequatur, non ſolum in argumẽtatione una tractanda, ſed etiam conuertenda. Quod fieri poſſe duobus modis docet, uel ἀνάπαλιν, uel ἐπ' ἀντὰ, ἢ ἐπ' αὐτό. Vocat autem ἐπ' ἀντὰ argumentum firmum eſſe, cum duo inter ſe contraria alia duo concludunt, idque in aduerſis, hoc modo, Si fortitudo uirtus eſt, ignauia uitium eſt. Et ſi fortitudo expetenda eſt, ignauia fugienda. Contra autem dicitur eſſe firmum, cùm duo ſunt contraria, quorum unum ſequitur contrarium tertium, alterum autem quartum non ſequitur, ſed contra ex hoc illud concluditur, hoc modo: Si firma corporis affectio ſit, bona ualetudo eſt: Si morbus eſt, continuo mala affectio.

Ac philoſophi quidem huiuſmodi argumentationibus duplicibus utuntur, Oratores autem ſimplicem concluſionem probant: illam duplicem non magnopere curant. Cicero in ſecundo de Oratore Iam ex contrario, Si Gracchus nefariè, præclarè Opimius.

Rurſus à coniugatis, & caſibus ducendum eſt argumentum ſiue confirmemus quid, ſiue refellamus. Coniugata autem ſunt hæc, iuſta & iuſtus cum iuſtitia, fortia & fortis cum fortitudine, πάλιν ἀπὸ τῶν συζυγῶν, ᾗ ἐπὶ τῶν πτώσεων ᾗ ἀναιροῦντα, καὶ κατασκευάζοντα. λέγεται δὲ σύζυγα ὧδε τὰ τοιάδε. οἷον τὸ δίκαια ᾗ ὁ δίκαιος· τῷ δικαιοσύνῃ, ᾗ τὰ ἀνδρεῖα, ᾗ ὁ ἀνδρεῖος τῇ ἀνδρείᾳ. Locus eſt à coniugatis. Nam Cicero uno loco complectitur locum à coniugatis & à caſibus, Quod facile intelligi poteſt ex hoc loco qui eſt poſitus in Topicis: Coniugata dicũtur quæ ſunt ex uerbis generis eiuſdem. Eiuſdem autem generis uerba ſunt, quæ orta ab uno uarie cum mutãtur, ut ſapiens, ſapienter, ſapientia. Nam cùm aduerbium ſapienter numeret in coniugatis, in caſibus autem Ariſtoteles ſola aduerbia ducat, efficitur, ut à Cicerone hi duo loci in unum concludantur. Quo autem modo Græce appellentur coniugata, ſiue coniugatio, & quæ ſit huius loci tractatio, eodem libro Cicero deinceps docet. Hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur, ex qua huiuſcemodi eſt argumentum, Si compaſcuus eſt ager, ius eſt compaſcere. Ariſtoteles autem non συζυγίαν uocat, ſed συσοιχίαν, & σύσοιχα coniugata. Itaque fieri poteſt, ut unum pro alio apud Ciceronem poſitum ſit: cum præſertim Ariſtotelis Topica in ſcribendis ſuis ſibi propoſuerit ad imitandum. Quod etiam in hoc loco perſpici poteſt. Nam coniugatorum definitionem, quam paulo ante commemorauí, ab Ariſtotele mutuatus eſt. Paulo enim poſt ita ea definiuntur, σύσοιχα δὲ λέγεται, τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν συσοιχίαν ἅπαντα, & quod ſequitur. Eiuſdem autem generis uerba ſunt, eſt definitio παρωνύμων· παρώνυμα δὲ λέγεται ὅσα ἀπό τινος διαφέροντα τῇ πτώσει τὴν κατὰ τὄνομα προσηγορίαν ἔχει. Quod etiam in commentariolis noſtris in Categorias admonuimus. In 1. de Oratore non coniugata ut in Topicis & in Partitionibus, ſed coniuncta hæc nominat. Ex coniunctis hæc argumenta ducuntur, Si pietati ſumma laus tribuenda eſt, debetis moueri, cùm Quintum Metellum tam piè lugere uideatis.

Præterea ab ortu & interitu rerum, & ex cauſis efficientibus & corrumpentibus magna ſuppetit ad diſputandum copia, ſiue confirmare uelimus quid, ſiue refellere, Quarum enim rerum ortus & origo in bonis eſt, eæ etiam in bonis ſunt. ἔτι ἐπὶ τῶν γενέσεων ᾗ φθορῶν ᾗ ποιητικῶν ᾗ φθαρτικῶν, ᾗ ἀναιροῦντι, ᾗ κατασκευάσοντι. ὧν γὰρ αἱ γενέσεις τῶν ἀγαθῶν ᾗ αὐτὰ ἀγαθά. Paulo infra, ὁ δ' αὐτὸς λόγος ᾗ ἐπὶ ποιητικῶν ᾗ φθαρτικῶν, ὧν μὲν γὰρ τὰ ποιητικὰ ἀγαθὰ, ᾗ αὐτὰ τῶν ἀγαθῶν. ὧν δὲ τὰ φθαρτικὰ ἀγαθὰ, αὐτὰ τῶν κακῶν. Hic locus eſt rerum effectarũ, & rerũ efficientium, ſiue cauſarum efficientium. Malo igitur γένεσιν effectum dicere, quàm ortum & originem. Hunc locum cauſarum efficientiũ diffuſius tractat & explicat Cic. quàm Ariſtoteles. Sed tamen ille mihi uidetur magna ex parte ab Ariſtotele quæ de cauſis dicit, eſſe mutuatus. Diuidit primũ cauſas hoc modo, Cauſarũ igitur genera duo ſunt: Vnum quod ui ſua, id quod ſub ea ſubiectũ eſt, certe efficit, ut ignis accendit: Alterum quod efficiendi naturã nõ habeat, ſed ſine quo effici nõ poſſit, ut ſi quis æs cauſam ſtatuæ uelit dicere, quòd ſine eo non poſſit effici. Tũ utrunque genus rurſus in partes diuidit, Ac primũ poſterius. Huius generis cauſarũ ſine quo non efficitur, alia ſunt quieta, nihil agẽtia, ſtolida quodãmodo, ut locus, tempus, materiæ, ſerramenta, & cætera generis eiuſdem. Alia autem præcurſionẽ quandam adhibent ad efficiendum, & quædã afferunt per ſe adiumẽta, & ſi nõ neceſſaria, ut amori cõgreſſio cauſam attulerit, amor flagitio. Ex hoc genere cauſarũ ex æternitate pendentium fatum à Stoicis nectitur. Atque ut earũ cauſarũ ſine quibus effici nõ poteſt, genera diuiſi, ſic etiã efficientiũ poſſunt. Sũt enim aliæ cauſæ quæ planè

efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint, ut ſapientia efficit ſapientes ſola per ſe: beatos efficiat, nec ne ſola per ſe, quæſtio eſt. Quare cum in diſputationem inciderit cauſa efficiens aliquid neceſſario, ſine dubitatione licebit quod efficitur ab ea cauſa concludere. Cùm autem erit talis cauſſa, ut in ea non ſit efficiendi neceſsitas, neceſſaria concluſio non ſequetur. Atque illud quidem genus cauſarum, quod habet uim efficiendi neceſſariam, errorem afferre non ferè ſolet: hoc autem ſine quo non efficitur, ſæpe conturbat. Non enim ſi ſine parentibus filii eſſe non poſſunt, propterea cauſa fuit in parentibus gignendi neceſſaria. Hoc igitur ſine quo non fit, ab eo quo certe fit, diligenter eſt ſeparandum. Hæc ille. quæ magna ex parte in diuerſis libris Ariſtotelis diſperſa & diſſipata in unum contulit. Nam & in ſecundo de Cognitiõe naturæ lib. & in quinto, eorũ quæ τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ inſcribũtur, aliiſque libris Ariſtoteles cauſarum genera diuidit, quanquam non eodem modo. Eas quidem cauſas quas ui ſua id quod ſub eas ſubiectum eſt ait efficere, αἴτια ἐνεργείᾳ τὰ καθ' αὑτὰ: eas autem quæ adiuuari uelint, συναίτια: eas quæ per ſe quædam afferunt adiumenta, σύνεργα. Id autem genus cauſarum quod efficiẽdi naturam non habere dicit, ſed ſine quo effici non poſsit, ὕλην appellari uno modo uel exemplum quod affert, indicat. Itaque Ariſtoteles 11. de Cognitione naturæ libro, eodem exemplo utitur, ἵνα μὴν οὖν τρόπον αὐτῶν λέγεται, τὸ ἐξ οὗ γίνεταί τι ὑπομένον οἷον χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος. Alia etiam cauſarum genera Cicero ſubiicit. Atque etiam eſt cauſarum diſſimilitudo, quòd aliæ ſunt, ut ſine ulla appetitione animi, ſine uoluntate, ſine opinione ſuum quaſi opus efficiant, uelut omne intereat, quod ortum eſt. Aliæ autem aut uoluntate efficiũtur, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut caſu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis: Perturbatione, ut ſi quis euentum horum temporum timeat: Habitu, ut facile & cito iraſcatur: Natura, ut uitium in dies creſcat: Arte, ut bene pingat: Caſu, ut proſpere nauiget. Nihil horum ſine cauſa, nec quicquam omnino, ſed huiuſmodi cauſæ non neceſſariæ. Hanc extremam orationem ex. 11. de Arte rhetorica ſumpſit. Hunc enim locum cauſarum ſic explicat, ἄλλως ἀπὸ τοῦ αἰτίου, ἐάν τε ὑπάρχῃ ὅτι ἔστι, κἂν μὴ ὑπάρχῃ ὅτι ὄυκ ἔστιν, ἄμεινον γὰρ τὸ αἴτιον, ἢ ἂν εἰ αἴτιον, ἢ ἄνευ αἰτίου ἐνδέχεται ἔστι. Priorem partem huius orationis Ariſtotelis Cicero mihi paulo infrà exponere uidetur his uerbis, ut enim cauſa quid ſit effectum indicat: ſic quod effectum eſt, quæ fuerit cauſa demonſtrat. Et paulo poſt, Cauſarum enim cognitio cognitionem euẽtorum facit. Diuiſionem autem ſuperiorem paulo ſecus tradit Ariſtoteles lib. 1. de Arte rhetorica, quam Cicero in duas partitus eſt. Longa eſt oratio, tantum proferam quod ad rem pertinebit. poſteaquam ita diuiſit, πάντες δὲ πράττουσι πάντα, τὰ μὲν δι' αὐτοὺς, τὰ δὲ δι' αὐτούς: his duobus generibus rurſus in partes diſtributis, tandem concludit, ὥς τ' ἀνάγκη πάντα ὅσα πράττουσι, δι' αἰτίους ἢ τύχην, διὰ τύχην, διὰ βίαν, διὰ φύσιν, δι' ἔθος, διὰ λογισμὸν, διὰ θυμὸν, δι' ἐπιθυμίαν. Partem huius Ariſtotelis diuiſionis transfert in aliam Cicero paulo poſt, cum ait, Etiã ut ea quæ fiunt, partim ſint ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quæ neceſsitate effecta ſunt: Voluntaria, quæ conſilio. Quanquam hæc diuiſio in tertio de moribus libro quæ Ethica nominantur, potius adhibetur. Principio enim huius libri Ariſtoteles περὶ τῶν ἀκουσίων, ἢ ἑκουσίων poſſe uidetur ſe eſſe dicturum. Quæ ita definit, ὄντος δὲ ἀκουσίου τοῦ βιαίου, ἢ δι' ἄγνοιαν, τὸ ἑκούσιον δόξειεν ἂν εἶναι οὗ ἡ ἀρχὴ ὂν τοῦ εἰδότα τὰ καθ' ἕκαστα, ὄντας ἢ πρᾶξις. βίαν enim neceſsitatem dicit, & Cicero paulo poſt ἄγνοιαν ignorationem & imprudentiam nominat. Cadunt, inquit, in ignorationem & imprudentiam perturbationes animi, quanquã ſint uoluntariæ, admonitione enim & obiurgatione deiiciuntur: tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria ſunt, aut neceſſaria interdum, aut certe ignorata uideantur. Quod enim dicit, Cadunt in ignorationem & imprudẽtiam perturbationes animi, penè ad uerbum eſt in eodem libro, ἴσως γὰρ οὐκαλῶς λέγεται, τὸ ἀκούσια εἶναι, τὰ ἢ διὰ θυμὸν, ἢ δι' ἐπιθυμίαν. uel certe illud to-

tum, Cadunt in ignorationem & imprudẽtiam perturbationes animi, ἄγνοιαι τὰ πάθη Græce dicitur. Verba enim Græca in τῶν definentia Cicero sic solet exponere, quod in libro de Optimo genere interpretandi diffuse tradidi. Quod uero ait, Quanquam sint uoluntariæ, admonitione enim & obiurgatione deiiciuntur, id Aristoteles ad partem animi quæ ratione caret, primo libr. de moribus extremo accommodat, ὅτι δ' ἀεί θυτάι πως ὑπὸ λόγου τὸ ἄλογον, μανύει, ἡ ἡυθέτησις ἡ πᾶσα ἐπιτίμησις τε ἡ παρέκλησις. Quod in ea ipsa oratione extremum est, Tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur, id Aristoteles primo libr. de morib. 3. cap. ad res iustas & præclaras transfert, τὰ δ' καλὰ ἡ τὰ δίκαια περὶ ὧν ἡ πολιτικὴ σκοπεῖται, τοσαύτην ἔχει διαφορὰν ἡ πλάνην, ὥστε δοκεῖν νόμῳ μόνον εἶναι, φύσει δ' μή. Mihi enim hũc ipsum locum aut certe uim eius expressisse uidetur. Paulo ante hæc uerba Cicero facit hanc causarum diuisionem, Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura & in arte cõstantia est, in cæteris nulla. Ego constantiã eum appellare puto quod Aristoteles uocat, τὸ τεταγμένον, & ὡρισμένον: & quod principio huius loci, certe efficere effectũ dixit causas aliquas, id ὡρισμένως & τεταγμένως Aristoteles nominat. ut ὡρισμένας αἰτίας, id est, constantes, & certas & definitas Cicero dicat causas, in quibus inest constantia. Eas autem eiusmodi Aristoteles appellat, quæ efficiunt effectum uel semper uel ferè certo quodam modo. ἀόριστα autem αἴτια quæ uocat Aristoteles, eas causas dicat, in quibus nulla est constantia. Aristot. in 11. de Naturæ cognitione libro, ἀόριστα μὲν ἂν τὰ αἴτια ἀνάγκη εἶναι, ἀφ' ὧν ἂν γένοιτο τὸ ἀπὸ τύχης. ὅθεν δοκεῖ ἡ τύχη τοῦ ἀορίστου εἶναι ἡ ἄδηλος ἀνθρώπῳ. Hoc postremum interpretatur deinceps hoc loco Cicero, cum ita causas quæ non sunt cõstantes diuidit, Sed tamen, inquit, earum causarum quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciúmque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cùm enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum est fortuna, euentus obscura causa quæ latenter efficitur. Constantes etiã causas esse puto, quas uocat Aristoteles ὡρισμένα αἴτια. In eodem libro cum uelle se de fortuna differere dixit, hanc affert rationem, ἔνιοι γὰρ ἡ εἶεν, ἢ μὴ, ἀπορῶσιν. δυσὶν γὰρ γίνεσθαι ἀπὸ τύχης φασὶν, ἀλλὰ πάντων εἶναι τῶν τοιούτων ὡρισμένον, ὅσα λέγομεν ἀπὸ ταυτομάτου γίνεσθαι, ἢ τύχης. Quod si hæc duo uerba Aristotelis paria esse concedamus, ut mihi quidem uidetur, tamen non idem subiicitur utrique Aristotelis Ciceroníque sententia. Cicero enim in iis causis quæ non sunt constantes, non solum casum & fortunam numerat, sed etiam alia multa quas in diuisione nominauit. Aristoteles autem solam fortunam & casum ducit. Multa mihi quidem ex diuersis locis collegisse uideor, quæ hunc locum causarum illustrare possint, quæque mea quidem sententia, ab Aristotele est Cicero mutuatus. Quod autem attinet ad locum communem, Cicero hunc tradit, Quod à causa efficiente aliquid necessario efficitur, id licet sine dubitatione concludere. Quod ab ea in qua non est efficiendi necessitas efficitur, in eo nõ sequitur necessaria conclusio. Cuius talis est tractatio, Si boni esse uolumus, uirtuti studeamus necesse est. Virtus enim eos in quibus est, sic bonos efficit, ut sine ea bonus esse nemo possit. Aristoteles autem hoc loco hunc locum communem proponit, Quorum effectorum causæ efficientes sunt in bonis, ea effecta sunt in bonis. Et quarum causarum effecta sunt in bonis, eæ causæ sunt in bonis.

CAP. IIII.

Proximus locus est à simili, in quo uidẽdum est, an res similes eodem modo habeant. ut si scientia una sit plurium, etiam opinio, πάλιν ἐπὶ τῶν ὁμοίων, εἰ ὁμοίως ἔχει, ὅσων εἷς ἐπιστήμη μία πλειόνων, καὶ δόξα.) Hunc locum Cicero appellat à similitudine, in Topicis: & ex similitudine in 11. de Oratore. In Topicis quidem Aristotelem secutus est, quoniam ἐπαγωγὴ similitu-

dinem tractari uult, quemadmodum ille, Sunt enim, inquit, similitudines, quæ ex pluribus collationibus perueniunt quò uolunt, hoc modo, Si tutor fidem præstare debet, si socius, si is cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiã procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult, appellatur inductio, quæ Græce ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus Socratis. Aristoteles etiam ferè iisdem uerbis inductionem definit in primo lib. ἐπαγωγὴ δ' ἐστίν, ἢ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου ἔοδός ἐστιν, ὅταν εἰ ὁ ἐπιστήμων ὁ ἐπιστήμων κράτιστος, ἢ ἀνίσχυος, ἢ ὅλως ἐστὶν ὁ ἐπιστήμων περὶ ἕκαστον ἄρισ. Extremo etiã libro quàm ad rẽ utilis sit similitudinis cognitio, his uerbis exponit, ἡ δὲ τοῦ ὁμοίου θεωρία, χρήσιμος πρός τε τοὺς ἐπακτικοὺς λόγους, ἢ πρὸς τοὺς ἐξ ὑποθέσεως συλλογισμούς, ἢ πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὁρισμῶν. πρὸς μὲν γὰρ τοὺς ἐπακτικοὺς λόγους, ἅμα τῷ καθ' ἕκαστα ἐπὶ τῶν ὁμοίων ἐπαγωγὴ τὸ καθόλου ἁρμόσειν ἐπὶ τοῦτο. Differens etiã de usu huius loci, scribit his uerbis, χρήσιμος δὲ ὁ τόπος πρὸς ἄμφω. εἰ μὲν γὰρ ἐπί τινος τῶν ὁμοίων ἔστως ἔχει, ἢ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν ὁμοίων, εἰ δ' ἐπί τινος μή, ἐνδέ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Cicero quidẽ παραβολὴν, id est, collationem similitudini subiicit. Nã scribit deinceps his uerbis, Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari cõparatur: hoc modo, Quemadmodum si in urbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum uidentur esse quàm urbis, finibus regendis adiicere arbitrum non possis: sic si aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuiæ arcendæ adiicere non possis arbitrum. Eidem loco exemplum subiicit deinceps. Ex eodem, inquit, similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in Curiana causa exemplis multis usus est, &c. Aristoteles in his libris περὶ παραβολῶν, à similitudine non separat. Quod qui uolet intelligere planissime, legat extremum primum libr. quo loco etiam differentiæ locum, quem paulo post tractat Cicero, tractatum inueniet. In 2. autem de Arte rhetorica duo genera facit communium argumentorum, unum enthymema, alterum exemplum. Exemplo duo genera subiicit: παραβολὴν, quam Cicero collationem uocat & λόγον, id est, fabulam. Si quis hæc legere uelit, locum indicaui. Ciceronem hoc loco ficta exempla appellare arbitror λόγους. Nã λόγους fabulas esse uel Terentius docet, qui interdum græcum uerbum usurpat, nisi forte τὰν ὑπόθεσιν ficta exempla appellat. Sic enim Quintilianus uocat, & de iis Aristoteles in tertio extremo disserit.

Sumuntur etiam ex maiore & minore argumenta. Súntque ex maiore & minore quatuor loci. Vnus, si ex maiore maius sit consequens, hoc modo: Si uoluptas bonum sit, maior uoluptas maius sit bonum, ἐὰν ἐκ τοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰσὶ δὲ τρεῖ μᾶλλον ἢ ἧττον τόποι τέσσαρες. εἰ μὲν, εἰ ἀκολουθεῖ τὸ μᾶλλον τῷ μᾶλλον, οἷον εἰ ἡδονὴ ἀγαθὸν, ἢ μᾶλλον ἡδονὴ, μᾶλλον ἀγαθόν. In 2. de Arte rhetorica hunc locum iisdem uerbis appellat ἐκ τοῦ μᾶλλον ἢ ἧττον. Cic. transferr, ut ego feci, ex maiore & minore. In Topicis locum commune ex maiore hunc tradit, Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. ut si in urbe fines non reguntur, neque aqua in urbe arceatur. Ex minore hunc, Item contrà, Quod in minore ualet, ualeat in maiore: licet idem exemplum conuertere. His extremis uerbis de superiore exemplo loquitur, quod ita conuertamus licet, Si aqua in urbe non arcetur, neque fines in urbe regantur. Ex his licet intelligi, cùm locus communis affirmatione declaretur, & exempla negationibus, à Cicerone his duobus locis æffirmatiuos quos uocant etiam negatiuos contineri. Aristoteles autem nullum tradit talem locum ex maiore, sed solum ex minore, quod de affirmatiuis quos uocant, dictum uelim. ἐνίοις περὶ ἀνδρῶν λεγομένοις, εἰ ᾧ μᾶλλον εἰκὸς ὑπάρχειν μὴ ὑπάρχει, οὐδ' ᾧ ἧττον· εἰ ᾧ ἧττον εἰκὸς ὑπάρχειν, ὑπάρχει, ἢ ᾧ μᾶλλον. Huius loci & orationis prius membrum respondet priori exemplo quo usus est Cicero, Nam in urbe fines regi, maior res est: & minor, aquã in urbe arceri: quibus negatio additur. posterius autem membrum loco Ciceronis ex minore respondet. Nam illud ὑπάρχειν Cicero diserte interpretatus est, ualere: quod eodem modo exposuissem, nisi quibusdam satisfacere uoluissem. Sunt enim

qui ſi quid uideant remotum ab intelligentia ſua, putent eſſe deprauatum. Cicero ergo locis his duobus, qui affirmationibus explicantur, duos alios negatiuos quos uocant, uoluit contineri.

Sequitur locus ex iis quæ eodem modo conueniunt, aut uidentur conuenire, atque is triplex, ὅτι ἐκ τῶν ὁμοίως ὑπάρχειν, ἢ δοκεῖν ὑπάρχειν, τριχῶς. Hic locus à Cicerone ex pari nominatur, & ab Ariſtotele, ἐκ τοῦ ὁμοίως Itaque ſi omnes uelint & aſſentiantur, malim ex pari, pro iis quæ dixi, ſubiici. Locum cõmunem Cicero in Topicis hunc ponit, Quod in re pari ualet, ualeat in hac quæ par eſt. De hoc eodem modo quo de ſuperioribus locis iudicandum eſt, complectitur enim utranque partem. Ariſtoteles tres locos communes ſtatuit, quorũ unuſquiſque in utranque partem ualet. Multos Ariſtotelis locos ſciens prætermiſi, quos Cicero non attigit: quoniam locos Ciceronis cum Ariſtotelis comparãdos ſuſcepi. Quod idem facere inſtitui proximo libro qui tertius eſt.

ANNOTATIONES IN LIBRVM TERTIVM. CAP. I.

Ex quo perſpicuum erit, expoſita earum rerum præſtantia una aut pluribus, animum aſſenſurum & approbaturum, id eſſe magis aut minus expetendum quod excellet, ἄλλον δὲν ἐπὶ τούτων, ὅτι σκεφθείσης ὑπερέχῃς μᾶλλον ἢ παλαιότερον, συγκατατίθεσθαι ἢ δίκαιον, ὅτι τοῦτό ἐστιν αἱρετώτερον, ὑπότερον τυγχάνει αὐτῶν ὑπερέχον. Nõ potui hunc locum præterire, qui mihi uſus eſt annotatione digniſſimus, etſi eũ in libro de Optimo genere interpretãdi attigi: συγκατατίθεσθαι, ſiue συγκατατίθεσθαι idem ualet quod aſſentiri, ſeu approbare, uel Cicerone interprete, qui in libr. 4. Academic. quæſt. συγκατάθεσιν dicit aſſenſum, aſſenſionem, & approbationem. His ſatis cognitis, quæ iam explicata ſunt, nunc de ea aſſenſione atque de approbatione, quam Græci συγκατάθεσιν uocant, pauca dicamus. Paulo infrà, Quare qui aut uiſum, aut aſſenſum tollit, is omnem actionem tollit è uita.

Ac diuturniora quidem anteponenda ſunt breuioribus, πρῶτον μὲν οὖν τὸ πολυχρονιώτερον τοῦ βεβαιότερον, αἱρετώτερον πῦ ἧττον πονήρου.) Quoniam Cicero in loco comparationis multos locos Ariſtotelis diſerte interpretatur, ego omnes quos inuenire potui unum in locum hunc conferre inſtitui, ut uno quaſi aſpectu cerni poſſint. Quod quo faciam commodius, totum illum locum Ciceronis proferendum putaui. In Topicis igitur ſcribit his ferè uerbis, Reliquus eſt comparationis locus, cuius genus & exemplum ſupra poſitum eſt, ut cæterorum. nunc explicanda tractatio eſt. Comparantur igitur ea quæ aut maiora, aut minora. aut paria dicuntur, in quibus ſpectantur hæc, numerus, ſpecies, uis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Numero ſic comparabuntur, ut plura bona paucioribus bonis anteponuntur, pauciora mala malis pluribus, diuturniora bona breuioribus: longè & latè peruagata anguſtis: ex quibus plura bona propagentur, quæque plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur, ut anteponuntur quæ propter ſe expetenda ſunt, iis quæ propter aliud, & ut innata atque inſita aſſumptis & aduentitiis, integra contaminatis, iucunda minus iucundis, honeſta ipſis etiam utilibus, procliuia laborioſis, neceſſaria non neceſſariis, ſua alienis, rara uulgaribus, deſyderabilia iis quibus facile carere poſsis, perfecta inchoatis, tota partibus, ratione utentia rationis expertibus, uoluntaria neceſſariis, animata inanimatis, naturalia nõ naturalibus, artificioſa nõ artificioſis. Vis autẽ in cõparatione ſic cernitur, Efficiẽs cauſa grauior, quàm nõ efficiens: quæ ſeipſis cõtentia ſunt meliora quàm quæ egent aliis: quæ in noſtra, quàm quæ in aliorũ poteſtate ſunt: ſtabilia incertis, quæ eripi non poſſunt iis quæ poſſunt. Affectio autem ad res

aliquas eſt huiuſmodi, Principum commoda maiora quàm reliquorum: itemque quæ iucundiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora, ſic deteriora quæ iis ſunt contraria. Parium autem comparatio nec elationem habet, nec ſubmiſſionem: eſt enim æqualis. Multa autem ſunt quæ æqualitate ipſa comparantur, quæ ita ferè cõcluduntur, Si conſilio iuuare ciues & auxilio, æqua in laude ponendum eſt: pari gloria debent eſſe ii qui conſulunt & ii qui defendunt. at quod primum eſt, quod ſequitur igitur. Atque hæc ille. Nunc quos locos Ariſtotelis interpretatus ſit, uideamus. Quod principio huius loci protuli, τὸ πολυχρονιώτερον, αἱρετώτερον τοῦ ἧττον πολλάπις, uertit, Diuturniora bona anteponuntur breuioribus. Vt perſpici poſſit id quod multis locis admonui & prædixi, quæ ſinguları numero præſertim neutro genere dicunt Græci, nos auctore Cicerone, plurali præterquam in paucis, uertere debere. Quanquam multitudinis numero in primo de Arte rhetorica libro, atque magis ad uerbũ exprimitur hic locus, ἢ τὰ πολυχρονιώτερα τῶν ὀλιγοχρονιωτέρων intelligitur αἱρετώτερα. Sed ut ordine locorum quos Cicero expoſuit, ſeruemus, illud primum plura bona paucioribus bonis anteponuntur, eſt apud Ariſtotelem in hoc libro tertio τὰ πλείω ἀγαθὰ τῶν ἐλαττόνων. Illud autem quod ſequitur, Pauciora mala malis pluribus, non eſt apud Ariſtotelem: ſuperiori enim eſt conſequens. Si enim plura bona paucioribus anteponuntur, pauciora etiam mala pluribus. In 5. de moribus lib. ſimile quiddam traditur. In duobus malis minus eſſe eligendum, ἐπὶ τῶν ἀπλῶς κακῶν, τὸ ἔλαττον αἱρεῖσθαι δεῖ. Quod Cicero ita conuertit in epiſtola ad Octauium, In duobus autem malis cum fugiendum maius ſit, leuius eſt eligendum. De illo quod ſequitur, Diuturniora bona breuioribus, iam diximus. Iam illud, Ex quibus plura bona propagantur, in hoc libro eſt, ὧν ἐπὶ πλεῖον ἀγαθὸν, αἱρετώτερον, niſi quod μᾶλλον, eſt pro πλεῖον. Illud etiam quod ſequitur, Quæque plures imitentur & faciant, reperi, etſi aliquanto ſecus, ὅσα οἱ πλείους ἢ οἱ πάντες, cùm anteceſſerit uerbum ἔλεγπον ἄν, quod ſequi interdum ualet. In ſecundo autẽ genere comparationis illud primum, Anteponuntur quæ propter ſe expetenda ſunt iis quæ propter aliud, iiſdem uerbis eſt in hoc libro explicatum, ἢ τὸ ἑαυτὸ αἱρετὸν, τοῦ δι' ἕτερον αἱρετοῦ αἱρετώτερον. Debet enim in his ſingularis numerus ad pluralem transferri, ut dixi. Atque etiam illud proximum, Innata atque inſita aſſumptis & aduentitiis, ita explicatur, ἢ τὸ φύσει τοῦ μὴ φύσει. Quanquam hoc illud potius uidetur attingere, quod poſt ſequitur, Naturalia non naturalibus. Itaque mihi hunc locum Ciceronis ille qui eſt apud Ariſtotelem in 2. de Arte Rhetorica, potius uidetur explicare, ἢ τὸ ἀυτοφυὲς τοῦ ἐπικτήτου. ἐπίκτητον enim aſſumptum & aduentitium eſt. In eodem libro illud eſt, Iucunda minus iucundis, ἢ τὸ ἥδιον τοῦ ἧττον ἡδέος. Illud, honeſta ipſis etiam utilibus, notum eſt. Procliuia laborioſis. Contrà tractat hunc locum Ariſtoteles in hoc libro. Ait enim, ἢ τὸ χαλεπώτερον. ſ. αἱρετώτερον. Affert rationẽ, μᾶλλον γὰρ ἀγαπῶμεν ἔχοντες, ἃ μὴ ῥᾳδίως ἂν λάβοιμεν. Hunc autem, Neceſſaria nõ neceſſariis, in utranque partẽ tractat, ἢ τὰ ἐκ περιουσίας τῶν ἀναγκαίων βελτίω, ἐνίοτε δὲ ἢ αἱρετώτερα. Cùm enim ait, ἐνίοτε δὲ ἢ αἱρετώτερα, profecto non ſemper anteponẽda eſſe nõ neceſſaria neceſſariis indicat. Quod ad id tẽpus accõmodat, cùm non ſuppetunt cuipiã res ad iuuendum neceſſariæ. tum enim melior eſt uita philoſophorum: ei autem tali eſt minus expetenda, quàm ea quæ in quærendis pecuniis occupata eſt. Quo loco notare debemus τὰ ἐκ περιουσίας, diſertè exponi, non neceſſaria bona. Itaque ἐκ περιουσίας θέλειν σκώπτωδαι, Cicero eleganter dixit in oratione pro Sylla, Athic etiam, id quod tibi neceſſe minimè fuit, facetus eſſe uoluiſti. Sed de hoc uerbo plura, deo iuuante, in libro de Optimo genere interpretandi oratores, quem unà cum orationibus inter ſe contrariis Aeſchinis & Demoſthenis ſumus edituri, diſputabimus. Eſt enim locus proprius in exordio orationis περὶ στεφάνου, quę ſuperior Ciceronis exponit. Sed ad alia ueniamus. Sequitur ille locus, Sua alienis, quem in hoc libro paulum cõmutatis uerbis expoſitum

reperi, ᾧ τὸ ἰδιώτερον τοῦ κοινοτέρου. Iam ille, Rara uulgaribus, eſt in primo de arte rhetorica, ᾧ τὸ ἀπαιδεύτερον τοῦ ἀφθόνου. cuius tale exemplum eſt. ὅτι ὁ χρυσὸς σιδήρου κεχρυσότερος ὤν, μείζων γὰρ ἡ κτῆσις διὰ τὸ χαλεπώτερον εἶναι. Non ſolum ergo locum communem proponit Ariſtoteles, ſed etiam cauſam affert, cur ita ſit. Quod in cæteris quoque omnibus facit. Itaque ſi quis hos communes Ciceronis locos planè intelligere uelit, hunc adhibeat neceſſe eſt. Nam quæ Ariſtoteles copioſiſsime expoſuit, ea Cicero tam anguſte tractauit, ut nonnullis negligentiæ, ne uerbum moleſtius proferam, ſuſpicionem afferat. Reſtant quinque hi loci, quos ab Ariſtotele non eſſe propoſitos hoc loco & in 1. de Arte rhetorica ſcio, propterea quòd facile ex aliis intelligi poſſunt. Hi autem ſunt, Deſiderabilia iis quibus facile carere poſsis, perfecta inchoatis, tota partibus, ratione utentia rationis expertibus, animata inanimatis. In tertia autem comparatione in qua uis cernitur, illud primum, Efficiens cauſa grauior quàm non efficiens, ita expreſſum reperi in hoc libro, ἔτι εἰ τὸ μᾶλλον ποιεῖ ἀγαθὸν τὸν ἔχοντα, τὸ δὲ μὴ ποιεῖ, τὸ ποιοῦν αἱρετώτερον. Illud etiam, Quæ ſeipſis contenta ſunt, meliora, quàm quæ egent aliis, in hoc lib. eſt pluribus uerbis expoſitum, ᾧ ὅταν τῶν ἐχόντων μηδὲν θατέρου δεόμεθα ἢ ὃ ἔχοντες προσδεόμεθα τοῦ λοιποῦ. In 1. autem de Arte rhetorica, hoc modo, ᾧ ὅταν τοῦ μᾶλλον τούτου δεώμεθα ἢ ἡμᾶς δυνατὸν ἢ γίνεσθαι, θάτερον δὲ ἄνευ τούτου, ἀνταρκέστερον γὰρ τὸ μὴ δεόμενον. Illud ſequitur, Quæ in noſtra, quàm quæ in aliorum poteſtate ſunt: tum illud, Stabilia incertis, quorum hoc in primo de Moribus lib. tractat pluribus Ariſtoteles, quo loco diſputat de Solonis ſententia. Ab hoc enim loco, beatam uitam, id eſt, εὐδαιμονίαν μόνιμόν τι, ᾧ ἐκ τοῦ μεταβάλλειν εἶναι probat. aliter enim alias beatum quempiam, alias miſerum ſæpe nos eſſe dicturos. Certe nec hunc ipſum, nec ſuperiorem, nec eum qui ſequitur, Quæ eripi non poſſunt iis quæ poſſunt, in his libris proponit. Nam illum qui primus eſt in affectione ad res aliquas, Principum commoda maiora, quàm reliquorum, ſumptum puto ab eo Ariſtotelis qui poſitus eſt prima pagina huius lib. ᾧ τὸ τοῦ βελτίονος ᾧ τιμιωτέρου ὑπάρχον αἱρετώτερον, ὅσον διοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπου, ᾧ ψυχῆ ὑπὲρ σώματος. Latius ergo patet locus Ariſtotelis, niſi forte principum nomine eos omnes qui præſtant aut præeſſe debent, intelligamus. Illud etiam, Itémque quæ iucundiora, in hoc libro eſt, ſed latius patet, ἔτι διαιρεῖσθαι ποσαχῶς τὸ αἱρετὸν λέγεται, ᾧ τίνες χάριν, ὅσον τοῦ συμφέροντος, ἢ τοῦ καλοῦ, ἢ τοῦ ἡδέος. τὸ γὰρ πρὸς ἅπαντα, ἢ πρὸς ἓν ἅπαντα, ἢ πρὸς ἓν πολλὰ χρήσιμον, αἱρετώτερον ἂν εἴη τοῦ μὴ ὁμοίως. ἓν δ' αὐτῶν ἀμφοτέροις ὑπαρχόντων, ὁπότερον μᾶλλον ὑπάρχει σκοπτέον, πότερον ἡδύ ἐστιν, ἢ καλλιον, ἢ συμφερώτερον. Sic ergo, Diuiſio etiam rerum expetendarum, & quarum cauſa expetantur, magnam ſuppeditabit copiam diſputandi, ut utilitatis, uel honeſtatis, uel uoluptatis gratia res omnes expetendas. Quibus enim ad omnia uel ad plura utimur, ea eis anteponenda ſunt, quibus ad tot res non utimur. Quòd ſi in utriſque eadem reperiantur, uidendum eſt, utrum iucundiora, an honeſtiora, an utiliora. Ex quo loco perſpici poteſt, non ſolum quæ iucundiora anteponenda eſſe, uerum etiam quæ honeſtiora, quæque utiliora. Illi etiam duo omnium poſtremi loci, Quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata, ſumpti ſunt ex hoc libro. Sed tamen apertius ſunt & magis perſpicue traditi & explicati in 1. de Arte rhetorica, ᾧ ὃ κρίνειεν ἄν, ἢ κεκρίκασιν οἱ φρόνιμοι ἢ πάντες ἢ οἱ πολλοὶ, ἢ οἱ πλείους, ἢ οἱ κράτιστοι, ἀγαθὸν μεῖζον. κράτιστοι enim ad ſingularem numerum transferri traduci que debet, ut ſit locus generi dicendi ſplendidiſsimo, ab optimo quoque laudata & probata. Hæc habui quæ de comparatione locorum, quos Cicero in Topicis ab Ariſtotele mutuatus eſt, dicerem. Nam in reliquis libris aut nihil aut certe perpauca ſunt quæ ipſe ille inde aſſumpſerit. Quòd ſi cõmentarios ſcribere inſtituiſſem, quibus res & ſententias expenderem aut illuſtrarem, exemplorum copia uſus eſſem. Nunc cùm inſtituti noſtri hæc ſit ratio, quóſnã Ariſtotelis locos Cicero in Topicis uerterit, docere, eóſque quo facilius intelligi res poſſet, inter ſe conferre: id quoniam quoad fieri potuit, effeci, abſolutum penſum noſtrum hac quidem ex parte iudico. Nam ſi quid in

reliquis libris sit, quod nostra egeat admonitione, faciemus. Sed antequam ad cæteros ueniam, locus est quidam positus in hoc tertio libro, imò uerò definitio quædam pulchritudinis, quam à Cicerone multis locis constitutam in hunc librum cõtuli, quæ me admonet, ut quibus libris ab eo tradita explicatáque sit, exponam. In uerbo enim uno quod definitio illa complectitur, peccatur à multis. Is locus eiusmodi est.

Et pulchritudo corporis, est apta quædam compositio membrorum, τὸ δὲ καλλος τῶν μελῶν τις συμμετρία δοκεῖ εἶναι.) Cicero συμμετρίαν μελῶν uocat aptam compositionem membrorum, in 1. de Officiis, Vt enim pulchritudo corporis apta compositione membrorum mouet oculos, & delectat hoc ipso quòd inter se omnes partes cũ quodam lepõre cõsentiunt: sic hoc decorũ quod elucet in uita, mouet approbationem eorum quibus cũ uiuitur, ordine & constantia & moderatione dictorum omnium atque factorum. In 4. Tusculan. uidetur dicere apta figura membrorum, his uerbis, Et ut corporis est quædam apta figura membrorum cum coloris quadam suauitate: eáque pulchritudo, &c.

ANNOTATIONES IN LIBRVM SEXTVM. CAP. I.

Vperioribus duobus libris prætermisis, quoniã nihil aut perpauca magnopere enodationis aut admonitionis indigere uidentur, iam ad sextum librum ueniamus. In quo quoniam de scientia & arte definiendi Aristotel. differit, quid Cicero uel ab hoc libro, uel à cæteris in Topica tractans definitionis locum transtulerit, docebimus. Cicero quidem in Topicis, expositis omnibus argumentandi locis, quæstionúmque generibus, instituit qui loci ad quasque quæstiones sint accommodati, docere. Et quoniam eam quæstionem qua quid sit quæritur, ad definitionem rei pertinet, qui loci ad eam apti sint, paulo post tradit his uerbis, Ad definitionem autem pertinet ratio & scientia definiendi. De ratione autem & scientia definiendi pauca ille: Aristoteles hoc libro multa præcipit. Et quoniam pauca illa ab Aristotele magna ex parte mutuatus est, non alienum erit hoc loco unde ea sumpserit exponere. Principio libri, quid sit definitio, exponit his uerbis, Definitio est oratio quæ id quod definitur, explicat quid sit. Definitio hæc sumpta est ex his libris quemadmodum suprà docui. Sed illud notandũ est, ὅρον & ὁρισμὸν definitionem ab Aristotele his libris appellari. Itaque inscite interpretantur quidam ὅρον terminum. Semper autem apud Aristotelem reperitur participium uel συμαινων, uel δηλῶν, quod uertit Cicero, quæ explicat. Illud autẽ τὸ τί ἦν εἶναι operæprecium est quàm omnes adhuc inscienter & obscure exposuerint, cognoscere. Dicunt enim, quod quid erat esse. quis autem hoc intelligere possit? Dicamus ergo uel auctore Cicerone, quid sit, uel uim & naturam rei, ut ipse Cicero in Oratore. Quod in hac definitione dicit, id quod definitur, Græce est, τὸ ὁριζόμενον. Itaque Aristotelis principio huius libri totidem sunt penè uerba, quot Ciceronis in superiore definitione: enumerans enim quinque uitia quæ in definitione incidunt, hoc quartum ponit, ἵν πάντα τὰ ἐμπεσόμενα πεπαυκὼς μὴ ὦρισται, μηδ' ἐξῃνεγκὼς τὸ τί ἦν εἶναι τῷ ὁριζομένῳ, id est, Si omnia superiora non sint explicata, nec quid sit id quod definitur, &c. In Oratore pro eo dicit id de quo agitur, quod uerbum fortasse respondet πραγματι, quod plerisque locis Aristoteles adhibet, ut in septimo, ἐπιχείρειν ὅρος λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ πρώτῳ ματι δηλῶν, &c. In Oratore autem sic definit Cicero, Siquidem definitio est oratio, quæ quid sit id de quo agitur, ostendit quàm breuissime. Definitionum genera duo facit Cicero in Topicis, quæ ad iurisperitos & oratores, non ad philosophos pertinẽt. Sic enim diuidit, Definitionum autem duo sunt genera prima: unum

earum rerum quæ ſunt, alterum earum quæ intelliguntur. Hæc duo philoſophi illi quidem uocant τὰ ὄντα, & τὰ νοητὰ: ſed aliter illa ac Cicero, definiunt. Itaque hæc prætermiſſa, ad eam quæ ſequitur, ueniamus. Atque etiam definitiones, inquit, aliæ ſunt partitionum, aliæ diuiſionum: partitionum, cùm res ea quæ propoſita eſt, quaſi in mẽbra diſcerpitur, ut ſi quis ius ciuile dicat id eſſe, quod in legibus, ſenatuſconſultis, rebus iudicatis, iuriſperitorum auctoritate, edictis magiſtratuũ, more, æquitate conſiſtat. Diuiſionũ autẽ definitio formas omnes complectitur, quæ ſub eo genere ſunt quod definitur, hoc modo, Abalienatio eſt eius rei quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt. In hoc 8. lib. huius generis definitionis nõ facit mentionem Ariſtoteles, quoniam ad philoſophorum uſum hæc omnia traduxit. In 1. autẽ de animo aliquid de eo genere præcipit. Definit enim ἀνάλυσιν, id eſt, domum, σκέπασμα κωλυτικὸν φθορᾶς ὑπ' ἀνέμων ϗ ὄμβρων ϗ καυμάτων, id eſt, operculum quod uentorum, imbrium, caloriſque iniurias atque incommoda propulſat. Itémque hoc modo, λίθους ϗ πλίνθους, ϗ ξύλα. Cicero niſi hæc duo genera definitionum, non adhibet. Sic enim deinceps ait, Sunt & alia genera definitionum, ſed ad huius libri inſtitutum illa nihil pertinent. Quod autem ſequitur, ſumpſit de 2. lib. de Arte iudicandi, quæ ἀναλυτικὰ ὕστερα dicuntur. Tantum eſt dicendum, inquit, qui ſit definitionis modus, Sic igitur ueteres præcipiunt: cum ſumpſeris ea quæ ſunt ei rei quam definire uelis, cum aliis communia, uſque eò perſequi dum proprium efficiatur, quod nullã in aliam rem transferri poſſit. Hæc inquam, præcipit Ariſtoteles in eo quem modo nominaui libro, quæ etſi alio loco à me prolata ſunt, tamen quoniã inſtituti quæ ab Ariſtotele ille tranſtuliſſet in Topica docere, ſubiicienda cenſui. πῶς δὲ δεῖ θηρεύειν τὰ ὧν τῷ τί ἐστι καζηγορούμενα, νῦν λέγωμεν. τῶν δὲ ὑπαρχόντων ἀεὶ ἑκάστῳ, ἔνια ἐπιτείνειν ἐπὶ πλέον, οἷον μέρος ἔχω τοῦ γένους. λέγω δὲ ἐπὶ πλέον ὑπάρχειν, ὅταν ὑπάρχει μὲν ἑκάστῳ καθόλου, ᾧ μὴ ἄλλα ϗ ἄλλῳ ἴδιον, ἔστι τί ὃ πάσῃ τριάδι ὑπάρχει, ἀλλὰ ϗ μὴ τριάδι, ὥσπερ τὸ ὂν ὑπάρχει τῇ τριάδι, ἀλλὰ ϗ μὴ ἀριθμῷ, ἀλλὰ ϗ τὸ περιττὸν ὑπάρχει τε πάσῃ τριάδι, ϗ ἐπὶ πλέον ὑπάρχει, ϗ γὰρ ϗ τῇ πενταδὶ ὑπάρχει, ἀλλ' ἐκ τοῦ γένους ἐστὶ μὲν γὰρ πεντὰς, ἀριθμὸς, δεδεὶ δὲ ἐξ ἀριθμοῦ περιττόν. τὰ δὴ τοιαῦτα λητέον μέχρι τούτου, ἕως ἂν πᾶσαν ληφθῇ πρῶτον, ὧν ἕκαστον μὲν ἐπὶ πλέον ὑπάρξει, ἅπαντα δὲ μὴ ἐπὶ πλέον, id eſt, Quemadmodum autem indaganda atque inueſtiganda ſint ea quæ definitio complectitur, nunc diſſeramus. Eorum igitur, quæ in quaque re ſemper inſunt, quædam aliarum rerum etiam communia ſunt, & ad aliam rem tranſferuntur, etſi non in aliud genus. Dico autem ea in aliam rem transferri, quæ non ſolum cuique rei quam totum genus complectitur, ſed etiam alii conueniunt. ut aliquid eſt quod omni ternioni conuenit, ſed alii etiam rei quæ non eſt ternio. cuius generis eſt id quod eſt, quod ternioni conuenit, & ei rei quæ non eſt numerus. Quinetiam impar omni ternioni conuenit, ſed in aliam rem transfertur, quippe cum quinque etiam conueniat, ſed tamen in aliud genus non transfertur, quoniam quinque numerus eſt, nec quicquam præter numerum impar eſt. Sumendo igitur ea omnia quæ ſunt eius generis, uſque eò perſequi debemus, dum eiuſmodi ſumpta ſint primum, quorum quicque cum aliis commune ſit, uniuerſa tamen nullam in aliam rem transferri poſſint. ὑπάρχειν, ὑπεκτείνει ἐπὶ πλέον. Cicero dicit etiam latius patere, manere, & ad plura pertinere: quod etiam καινότερον εἶναι Ariſtoteles appellat, quemadmodum alio loco docui. Atque etiam exemplum quo Cicero utitur, facilè locum illum ſumptum eſſe ex eo libro indicat. Definit enim hæreditatem his uerbis, ut doceat, eum eſſe modum definitionis, quem ueteres tradiderunt. Hæreditas, inquit, eſt pecunia, commune adhuc, multa enim genera ſunt pecuniæ: adde quod ſequitur, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit, nondum eſt definitio: multis enim modis ſine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ poſſunt. Vnum adde uerbum, iure, iam à communitate res diſiuncta uidebitur, ut ſit explicata definitio ſic, Hæreditas eſt pecunia quæ morte alicuius ad

quempiam peruenit iure. Nondum eſt ſatis, adde, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeſsione retenta, confectum eſt. Si Cicero non iuriſperitorum, ſed philoſophorum exemplis uti uoluiſſet, profecto idem de ternionis definitione, quod de hæreditatis, oſtendiſſet. Ariſtoteles enim ternioni definitionem ſtatuit deinceps, hoc modo, ὅλον τριάδι ὑπάρχει πάσῃ, ἀριθμὸς τὸ πέρας τὸ πρῶτον ἀμεροτέρως ἢ ὡς μὴ μεριθῆναι ἀριθμῷ, ἢ ὡς μὴ συγκεῖσθαι ἐξ ἀριθμῶν. τοῦτο τοίνυν ὅ ἐστὶν ἡ τριὰς, ἀριθμὸς πέρας τῶν πρώτων, ἢ ὃ ἐστὶ πρῶτος. τούτων γὰρ ἕκαστον, τὰ μὲν ἢ πρὸς περιττὸν πᾶσιν ὑπάρχει, τὸ δὲ τελευταῖον ἢ τῇ δυάδι, πλὴν δὲ δυάδος, id eſt, Vt hoc, Ternio eſt numerus impar, qui utroque modo primus eſt, & quòd numerus eam non dimetiatur, & quòd ex numeris non ſit concreta: ut ſit explicata definitio, ſic, Ternio eſt numerus impar primus, & ſic primus. Eorum enim partim communia ſunt imparibus omnibus, extremum autem uerbum etiam duobus conuenit, at nulli omnia. Ex ſuperioribus locis collatis inter ſe facile perſpici licet ἐναλλὰξ ὑπάρχειν dici à Cicerone, in aliam rem transferri. Id quod Ariſtoteles in hoc libro ſexto in uitiis malæ definitionis numerat. Ait enim primo cap. Εἰ δὲ ἐναλλὰξ εἴρηκε τὸν ὅρον, πρῶτον μὲν σκοπεῖν, εἴ τινι κέχρηται, ὃ πᾶσιν ὑπάρχει. Quod Cicero in 4. Academica mihi uidetur indicare. Quid enim, inquit, agant, ſi cum aliquid definierint, roget eos quiſpiam, num illa definitio poſsit in aliam rem transferri quamlibet? Si poſſe dixerint, quid dicere habeant, cur illa uera definitio ſit? Idem in ſecũdo de Oratore leges definitionis duas ſtatuit his uerbis, Cuiuſmodi de ipſo iure ciuili hoſterno die Craſſus componi poſſe dicebat, ut genera rerum primum exponerentur, in quo uitium eſt, ſi genus ullum prætermittatur: deinde ſingulorum generũ partes, in quo & deeſſe aliquã partem, & ſuperare mendoſum eſt: tum uerborum omnium definitiones, in quibus neque abeſſe quicquam decet, neque redundare. Hoc lib. Ariſtoteles aliàs περιττὸν εἶναι, aliàs περίεργον appellat, quod Cicero dicit redũdare & ſuperare. Dialectici aiunt, Definitio nihil debet ſuperflui cõtinere, nec diminuti, id eſt, οὐδὲν περιττὸν, οὐδὲ ἐλλεῖπον, quod ait Cicero in definitionibus, neque abeſſe quicquam decet, neque redundare. Ac Cicero quidem nihil redundare decere in definitionibus tradit, ſed quo pacto id uitium effugere poſsimus, nullum uerbum facit: Ariſtoteles autem quot modis id eueniat, tradit. Tribus enim modis id dicit fieri: primum ſi quod uerbum eiuſmodi complectatur definitio, quod uel in rebus omnibus quæ ſint intelligatur, uel iis quæ eidem generi ſubſunt. Secundo cum proprium eſt quidem id quod adiectum eſt, ſed eo dempto rei naturam reliqua declarat oratio. Tertio cum bis dicitur aliquod uerbum. Quod attinet ad primum genus, cauſam affert, cur id fiat, eam quã ſupra de modo definitionis Ciceronem ab ipſo docui eſſe mutuatum: ea omnia quæ definitio complectatur, ab aliquo rem eam quæ definiatur ſeparare ac ſeiungere debere. Itaque ita concludit, ὥστε μιχθέντων τῶν τοιούτων παρασκευάζομεν. In ſecundo genere hunc locum proponit, ἁπλῶς δ' ἐπὶ πᾶσι περίεργον, ὃν ἀφαιρεθέντος, τὸ λοιπὸν ὅλον ποιεῖ τὸ ὁριζόμενον. Ariſtoteles uult eſſe definitionem ex genere & differentiis, idque & in ſecundo libro poſteriorum analyticorum, & in hoc ſexto, & in ſeptimo præcipit, concluditque his uerbis, νῦν δ' ὅσον ἱκανὸν περὶ τὴν παροῦσαν χρείαν, τοσοῦτον μόνον λεκτέον, ὅτι δυνατὸν γένεσθαι καὶ τοῦ τί ἐστιν εἶναι συλλογισμόν. εἰ γάρ ἐστιν ὅρος λόγος, ὃ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ πράγματι δηλῶν, καὶ δῆλα τὰ ὀνόματος ὅρον κατηγορούμενα ὧν τῷ τί ἐστι τοῦ πράγματος μόνα κατηγορεῖσθαι, κατηγορεῖται δὲ ἐν τῷ τί ἐστι τὰ γένη, καὶ οὐ δηλονότι φανερὸν ὡς εἴ τις λάβοι ταῦτα μόνον ἐν τῷ τί ἐστι τοῦ πράγματος κατηγορεῖσθαι δεῖν ὅτι ὁ ταῦτα ἔχων λόγος, ὅρος ἔξ ἀνάγκης ἂν εἴη, id eſt, Nunc quidem quod hic locus poſtulare uidetur, eatenus hoc ſolum dicendum eſt, & definitionem & uim naturámque rei per ratiocinationem poſſe concludi. Nam cum definitio oratio ſit, quæ quid ſit res explicat, eáque ſola quæ in definitione dicuntur, in natura rei dici debeant, & dicuntur de natura rei genera & differentiæ: profecto ſi quis ea ſolum ſumat quæ in natura dici debent quæ hæc ipſa complectetur oratio, definitio ſit, neceſſe eſt. Paulo infra, hoc dicit planius, ὁ ὁρισμὸς

ἐστιν ἐκ γένους καὶ διαφορῶν. Cicero autem nunquam differẽtiam ſtatuit eam quam philoſophi, ſed differentiam & diſſimilitudinem pro eodem dicit. Itaque ea definitionem non uult explicari, ſed genere & proprietatibus, & communium frequentia. In partitionibus hoc docet his uerbis: C. F. Quid? definitionis quæ ratio eſt & quæ uia? C. P. Non dubium eſt id quidem quin definitio genere declaretur, & proprietate quadam, aut etiam communium frequentia, ex quibus proprium quid ſit, eluceat. Vocat communia ea de quibus loquitur Ariſtoteles in 2. lib. poſteriorum analyticorum: quem locum ſupra protuli, à quo modum definitionis ipſe Cic. in Topicis, ut paulo ſupra docui, elicuit.

10 Quod autem in partitionibus ſequitur. Sed quoniam de propriis oritur plerunque magna diſſenſio, definiendum eſt ſæpe ex contrariis, ſæpe etiã ex diſſimilibus, ſæpe ex paribus: id ſumpſit Cicero ex 7. lib. huius operis. Hũc enim locum definiendi proponit, τὸ ἐξ ἀντικειμένων τοῦ ἀντικειμένου, καὶ τὸν ἐναντίων τοῦ προκειμένου. Paulo poſt de differentiis quas appellat Cicero proprietates & propria, τὰς διαφορὰς δὲ ἐναντίας τῶν ἐναντίων ἀξιοῦμεν κατηγορεῖσθαι, καθάπερ λευκοῦ καὶ μέλανος, τὸ μὲν γὰρ διακριτικόν, τὸ δὲ συγκριτικὸν ὄψεως. ὥστε εἰ τοῦ ἐναντίου αἱ ἐναντίαι κατηγορῆνται, τοῦ προκειμένου αἱ ἀποδοθεῖσαι κατηγορήσονται ἄν. Ex paribus paulo poſt definit Ariſtoteles, καὶ ἐκ τῶν ὁμοίως ἐχόντων πρὸς ἄλληλα: ὡς γὰρ τὸ ὑγιεινὸν ποιητικὸν ὑγείας, καὶ τὸ εὐεκτικὸν ποιητικὸν εὐεξίας. Ex diſſimilibus contrà. Nam ut ipſe Cicero dicit in Topicis, eiuſdem eſt ſimile & diſſimile inuenire. Locus ergo hic

20 Ciceronis qui eſt in partitionibus obſcurus, Sæpe definiendus eſt ex contrariis, ſæpe ex diſſimilibus, ſæpe ex paribus: ſic intelligẽdus eſt, Si proprium alicuius quod contrarium habet definiendo explicare uelimus, proprium cõtrarii nobis proponere debemus, ex quo ſic definitionem eſſe ueram monſtrabimus: Si contrarii eius rei de qua agitur proprium contrarium eſt ei quod ſtatuo, id quod ſtatuo proprium eſt eius de quo agitur. Locus communis eſt, Cõtrariorum contrariæ ſunt proprietates. Eadem eſt diſſimilium & parium ratio. Alii aliter interpretantur, ut dicant ex contrariis definiri, ut Horatius fecit, Virtus eſt uitium fugere, &c. Sed quoniam illæ non ſunt propriæ defini-

30 tiones, & ipſe Cicero hoc ipſo ex contrariis, diſſimilibus & paribus definiendum dicit, quòd plerunque de propriis oritur controuerſia, in qua ad contrariorum propria ſi ita incidat, confugiendũ Ariſtoteles cenſet: ob eam cauſam ſic intelligi poſſe hunc locum arbitror. Sed iam ad propoſitum reuertamur. Cùm in Topicis tractãs hunc definitionis locũ Cicero, duobus generibus definitionis traditis, alia etiã genera definitionũ eſſe dixit, quæ ad eius libri inſtitutum nihil pertinerent, tum aliud genus eius tradit his uerbis, Sæpe etiã definiũt & oratores & poetæ per translationes uerbi ex ſimilitudine eũ quadam ſuauitate. Sed ego à ueſtris exemplis niſi neceſſario nõ recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus cũ de littoribus ageretur, quæ omnia

40 publica eſſe uultis, quærentibus iis ad quos id pertinebat, quid eſſet littus, ita definire, Quà fluctus eluderet, hoc eſt, quaſi qui adoleſcentiam florem ætatis, ſenectutem occaſum uitæ, uelit definire. Translatione enim utens, diſcedebat à uerbis propriis rerum ac ſuis. Ego Ciceronem puto hoc genus definitionum de induſtria ad oratores & poetas, nõ etiã ad philoſophos accõmodaſſe, quòd uitioſum hoc genus eſſe in philoſophia ab Ariſtotele didiciſſet. Hoc enim ſexto lib. prima pagina ab Ariſtotele ex hac arte expellitur, his uerbis, ἄλλος, οἱ κατὰ μεταφορὰν εἰρηκεν. οἷον εἰ τὴν ἐπιστήμην ἀμετάπτωτον, ἢ τὴν γῆν τιθήνην, ἢ τὴν σωφροσύνην συμφωνίαν. πᾶν γὰρ ἁσαφὲς τὸ κατὰ μεταφορὰν λεγόμενον. Cauſa ergo cur definitio per translationẽ explicata, nõ eſt uera, eſt obſcuritas. Debet enim perſpi-

50 cua & lucida eſſe definitio. Quod Cicero in 2. de Oratore attigit. Atque in hoc, inquit, genere cauſarum nonnulli præcipiunt, ut uerbum illud, quod cauſam facit, lucide ac breuiter uterque definiat. Lucide Græce eſt σαφῶς, id eſt, dilucide & perſpicue & aperte: cuius contrarium eſt ἀσαφῶς, id eſt, obſcure. De obſcuritate uitanda nihil Cicero præcipit. Ariſtoteles in hoc libro eius

præcepta & diſciplinam tradit. Primum ambiguis uerbis definitio obſcuratur: deinde uerbis iis quibus uox quæ definitur cum multis modis dicatur, tamen non declaratur quomodo ſit intelligenda: tum ſi per translationem explicetur: ad hæc ſi uerbis inuſitatis: poſtremo ſi ea contrarii non intelligatur declaretúrque definitio.

ANNOTATIONES IN LIBRVM SEPTIMVM. CAP. I.

IN ſeptimo libro primum de locis eius generis quod de eodem & alio appellatur Ariſtoteles diſſerit, quod genus attribuit in primo libro definitioni: tum de locis qui ad probandam definitionem ualent, quoniam ſuperiore libro eos ſolum propoſuit, qui ualent ad eam refellendam: poſtremo hæc quatuor genera dicendi, quæ prædicata appellantur, id eſt, genus, definitionem, proprium & accidens, confert inter ſeſe, ut quod eorum firmiſsimam probationem, & minimam refutationem habeat, quod contrà probatu difficillimum ſit, quod ad refutandũ facillimũ, intelligatur. Atque hæc quidem eſt quaſi materies huius libri. De genere autem quod de eodem & alio ſeu altero dicitur, nonnihil in primo libro diximus: nũc qui loci in huius generis quæſtionem conueniant dicamus: ut quid Cicero ab Ariſtotele mutuatus ſit, intelligatur. Cic. quidem in Topicis extrema propè pagina qui loci ad hanc quæſtionem accommodati ſint, exponit his uerbis, Sed uerba paulò altius repetenda ſunt, Ad definitionem autem pertinet ratio & ſcientia definiendi. Atque huic generi finitimum eſt illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis eſt. Si enim quæratur idémne ſit pertinacia & perſeuerantia, definitionibus iudicandum eſt. Loci autem conuenient in eius generis quæſtionem conſequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus iis qui ſumuntur ex cauſis & effectis. Nam ſi hanc rem illa ſequitur, hanc non ſequitur: aut ſi huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut ſi huic rei repugnat, illi non repugnat: aut ſi huius rei hæc, illius alia cauſa eſt: aut ſi ex alio hoc, ex alio illud effectum eſt: ex quouis horũ id de quo quæritur idémne an aliud ſit, inueniri poteſt. Atque hæc quidem Cicero breuiter, ut omnia. Ariſtoteles autem copioſius hos tractat locos in hoc ſeptimo libro quàm Cicero, quoniam cætera in primo, ut ibi oſtendi, perſecutus eſt. Hunc quidem primum locum qui eſt à conſequentibus, Si hanc rem illa ſequitur, hanc non ſequitur, prima pagina his uerbis Ariſtoteles explicat, ἔτι ἐκ τῶν τούτοις συμβεβηκότων, ᾧ οἷς ταῦτα συμβέβηκεν ἐπισκοπεῖν. ὅσα γὰρ ἑξῆς πρὸς συμβεβηκέναι, ᾧ θατέρῳ δ' ἓν συμβεβηκέναι: ᾧ ὅς θάτερον αὐτῶν συμβεβηκέναι, ᾧ θάτερον δ' ἓν συμβεβηκέναι. εἰ δ' ἓ τι τούτων διαφωνεῖ, δῆλον ὅτι οὐ ταυτόν. συμβεβηκότα ergo uocat ea quæ ἀκολουθοῦντα in ſecundo appellauit. Itaque συμβεβηκὸς quod adhuc uerti accidens, ne totam hanc artem uiderer corrumpere, conſecutio uno uerbo à Cicerone dicitur. In tertio de Oratore, Cognitionis autem tres modi: coniectura, definitio, & ut ita dicam, conſecutio. Nam quid in re ſit, coniectura quæritur: ut illud, Sitne in humano genere ſapiẽtia? Quam autem uim quæque res habeat, definitio explicat: ut ſi quæratur, quid ſit ſapientia? Conſecutio autem tractatur cum quid quamque rem ſequatur inquiritur: ut illud, Sitne aliquando mentiri boni uiri? Paulo infra, Conſecutionis autem duo prima quæſtionum genera ponuntur. Nam aut ſimplex eſt diſcrepatio, ut ſi differatur, expetendáne ſit gloria: aut ex comparatione, laus, an diuitiæ magis expetendæ ſint? Ciceronem autem appellare conſecutionem quod ab Ariſtotele συμβεβηκὸς dicitur, præterquam quòd hic locus indicat, etiam hinc perſpici licet, quòd in primo lib. poſteaquam quid ſit συμβεβηκὸς explicauit,

ei rerum inter ſe attribuit comparationes. Scribit enim his ferè uerbis, προκείσθωσαν δὲ τῶ συμβεβηκότι καὶ αἱ πρὸς ἄλληλα συγκρίσεις, ὁπόσοῦν ἀπὸ τῶ συμβεβηκότος λεγόμενα, ἴων πότερον τὸ καλὸν ἢ τὸ συμφέρον αἱρετώτερον. Nam ſimplicem quæſtionem in idem genus conuenire & perſpicuum eſt, & idem Ariſtoteles tertio libro docet, cuiuſmodi eſt hæc, Sit ne beata uita expetenda? Ego in hoc ſeptimo libro hunc quem tracto locum, ἔτι ἐκ τῶν τόπων συμβεβηκότων, &c. exponens, τὰ συμβεβηκότα τόπους, rerum attributa transfero, quoniam συμβεβηκότα, id eſt, accidentia, & ut paulo ante expoſui, conſequentia, ſunt quæ rem ſequuntur, id eſt quæ rei attribuuntur. Itaque Cicero in 1. de Inuentione omnes res ait argumentando confirmari, aut ex eo quod perſonis, aut ex eo quod negotiis eſt attributum. Quam diuiſionem ſecutus Quintilianus in capite de argumentis, quæ attributa ſunt rebus, uocat rerum accidentia, his uerbis, In primis igitur argumenta ſæpe à perſona ducenda, cũ ſit, ut dixi, diuiſio ut omnia in hæc duo partiamur, res atq; perſonas: ut cauſa, tempus, locus, occaſio, inſtrumentum, modus, & cætera, rerũ ſint accidentia: perſonis autem nõ quicquid accidit, mihi exequendum eſt, &c. Sed ad alia ueniamus. Quod Cicero dicit, Si huic rei illa ante cedit, huic non antecedit, eſt prima etiam pagina ſic explicatum, ἔτι εἰ δυνατὸν θάτερον ἄνευ θατέρου εἶναι, ἢ γὰρ ἂν εἴη ταυτὸν, id eſt, ſi unum ſine altero cohærere poteſt. Quod ſi cui hi duo loci uideantur omnino diſimiles, uehementer errat. Sunt enim antecedentia, quæ cum rebus cohærent neceſſario. Sic enim à Cicerone in Topicis definiuntur. Quicquid antecedit quanque rem, id cohæret cum re neceſſario. Iam illud quod ſequitur, Si huic rei repugnat, illi non repugnat, non reperi. Poſtremi autem duo loci, quos adiungit, qui ſumuntur ex cauſis & effectis. Si huius rei hæc, illius alia eſt cauſa, expoſiti ſunt initio libri huius, hoc modo: πάλιν ἐκ τῶν ποιητικῶν, ἢ φθαρτικῶν καὶ γενέσεων καὶ φθορῶν καὶ ὅλως ἢ ὁμοίως ἐχόντων πρὸς ἑκάτερον· ὅσα γὰρ ἁπλῶς ταυτὰ, ἢ αἱ γενέσεις αὐτῶν ἢ αἱ φθοραὶ, ἢ τὰ ποιητικὰ, ἢ τὰ φθαρτικά. Ad hos locos Ariſtoteles alios etiam adiungit, ut eos qui ducuntur à coniugatis, à contrariis, ex maiore, alióſque permultos, quos Cicero prætermiſit omnino.

CAP. II.

M Axime autem apti & accommodati ſunt ex omnibus loci ii, qui modo expoſiti ſunt: & qui ex caſibus coniugatiſque ſumuntur, εἰσὶ δὲ ἐπικαιρότατοι τῶν τοπων, οἵ τε νῦν εἰρημένοι, καὶ οἱ ἐκ τῶν πτώσεων, καὶ τῶν συζυγιῶν. ἐπικαιροτάτους τῶν τοπων non dico opportuniſimos locos, ſed maxime aptos & accommodatos. Sic enim mihi uidetur Cicero hoc uerbum exponere. In Topicis, Loci autem qui ad quaſque quæſtiones accommodati ſunt, deinceps eſt uidendum. Omnes quidem illi quos ſupra diximus, ad pleraſque ſunt, ſed alii ad alias, ut dixi, aptiores. Ad coniecturam igitur maximè apta, quæ ex cauſis, quæ ex effectis, quæ ex coniunctis ſumi poſſunt. Pro eodem in libro de Arte rhetorica interdum dicit οἰκειότατος τοπος, quoniam Cicero οἰκεῖον exponit accommodatum. Et quoniam Cicero hoc ipſo libro multis uerbis idem declarantibus utitur, mihi libet ea proponere, ut quæ illis quaſi ex altera parte reſpondeant Græca uideamus. Sequitur ſuperiorem apud eum hæc oratio, Ad definitionem autem pertinet ratio & ſcientia definiendi, ζυγγένεια πρὸς ὅρου μέθοδος τῶ ὁρίζεσθαι. Paulo poſt, Loci autem conuenient in eius generis quæſtionem conſequentes, &c. ἴ. τοποι δὲ ὁμοίως πρὸς λύσιν, ὅτι τε ἐξ ἀκολούθων, &c. Paulo infra, Ad tertium genus quæſtionis, in quo quale ſit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulo ante in comparationis loco enumerata ſunt Cadere & conuenire in comparationem, συμβαίνειν τῇ συγκρίσει, ὑπάρχειν, uel πίπτειν εἰς σύγκρισιν. Ariſtoteles 2. de Arte rhetorica, πίπτει δὲ εὐλόγως ἡ αὔξησις εἰς τὴν ὑπεροχήν· ὑπεροχὴ γάρ ἐστι. Quod in Topicis dicit Conuenire in quæſtionem. Cicero in Partitionibus, & in 2. de Oratore dicit cum dandi caſu. In 2. de Oratore: Quod autem argumẽtorum genus cuique cauſarum generi maximè conueniat, non eſt artis exquiſitæ præſcribere, ſed eſt

mediocris ingenii iudicare. Sic Ariſtoteles 3. de arte Rhetorica, δῆλον δὲ μᾶλλον ἔσται, ὅτι ἄλλη ἐκείνῳ γένει ἀρμόττει λέξις. Quod autem Cicero deinceps dicit, In id autem genus in quo de expetendo fugiendóque quæritur, adhibentur ea quæ ſunt aut animi aut corporis aut externa, uel commoda uel incommoda: ego alio loco docui, illo noſtro, adhiberi, par eſſe Græcum προσχρῆσθαι, ſeu προσχρῆσθαι, quod uerbum in 1. de Arte dicendi uſurpat Ariſtoteles in hac ipſa re, πᾶσι γὰρ ἀναγκαῖόν τὰ περὶ δυνατὰ καὶ ἀδύνατα προσχρῆσθαι ἐν τοῖς λόγοις, id eſt, Omnes enim locos eius quod fieri poteſt & non poteſt, in dicendo adhibeant neceſſe eſt. προσκεῖσθαι pro eodem dixit in primo libro, quanquam mihi uidetur attribui malere, προσκειῶσιν δὲ τῷ συμβεβηκότι καὶ πρὸς ἄλληλα συγκρίσεις. Quod Cicero paulo ſuprà ita indicat, hæc enim ſunt definitioni attributa. Quanquam autem uno uerbo ſupra dixi ὁρικὰ hæc appellari, tamen non repugnat aliis etiam uerbis declarari. Ariſtoteles his libris ſæpe in hac re χρήσιμον dicit, quod in Topicis utile eſt, in ea duntaxat re nunquam Cicero exponit. Neque enim unquam locos dicit eſſe utiles ad ullum genus quæſtionum. Itaque illud adhiberi fortaſſe maluit dicere. Nihil attinet innumerabiles locos proferre ad id oſtendendum. Vel ille qui eum quem tractamus inſequitur, hoc ipſum facile declarat, χρησιμώτατα γὰρ πρὸς πλεῖστα. Itaq; eum expoſui his uerbis, maxime enim apti ſunt ad multas quæſtiones. quod etiã ſic dici poteſt, ii enim adhiberi poſſunt, &c. χρήσιμος autem τόπος πρός τι ſæpe à me dicitur, Valet locus ad aliquid, & interdum contra: quorum poſterius quoniã nõ tenuerunt ii qui ante me hos libros uerbum è uerbo expreſſerunt, aliquot locis rem obſcurauerunt. Proferam locũ qui ſequitur in hoc ſeptimo lib. ἔστι δὲ χρήσιμος ὁ τόπος πρὸς τὰς τιθεμένας ἰδέας εἶναι, καθάπερ πρότερον εἴρηται. Si enim dicas, Eſt autem utilis locus ad ponentes ideas eſſe, nec ſermo Latinus erit, nec quæ ſententia his uerbis ſubiecta ſit, intelliget ur. Dicamus ergo cum Cicerone, Valet hic locus cõtra eos qui ideas formaſq; ponunt. In 4. Academ. Sed adhibes artem aduocatã etiã ſenſibus. Pictor uidet quæ nos non uidemus. Et ſimul inflauit tibicen, à perito carmẽ agnoſcitur. Quid hoc? nõne uidetur contra te ualere, ſi ſine magnis artificiis ad quæ pauci accedunt, noſtri quidem generis admodum nec uidere nec audire poſſumus? ὀνηγὸς autem τόπος eſt, quem Cicero firmum uocat, Ariſtoteles hoc ipſo libro paulo poſt ſuperiorem, ἔστι δὲ μεταφέρον εἰρηκὸς τὸ ὁμοιον, ἢ αὐτὸ αὐτῷ κατηγόρησεν ὡς ἕτερον, καὶ ὀνηγὸς τῶν τοιούτων ἐστὶ, τοῦτο χρήσιμον. In Topicis Cicero loquens de argumento ex genere cum ex toto quis perſequitur partes, Quod, inquit, genus argumenti in primis firmum uideri ſolet. καινὸν autem τόπον quem Ariſtoteles uocat hoc loco dico late patere cum Cicerone. In Topicis, Similitudo ſequitur, quæ late patet. Nam alio modo καινὸς τόπος dicitur communis, & ἴδιος proprius, quorum & Ariſtoteles in 1. de Arte rhetorica, & Cicero multis locis definitionem explicant. λέγω γὰρ διαλεκτικὰς τε καὶ ῥητορικὰς συλλογισμοὺς εἶναι, περὶ ὧν τοὺς τόπους λέγομεν. ἔτι δ' εἰσὶ οἱ κοινοὶ περὶ δικαίων καὶ φυσικῶν καὶ περὶ πολιτικῶν καὶ περὶ πολλῶν διαφερόντων τῶν εἰδῶν, οἷον ὁ τοῦ μᾶλλον καὶ ἧττον τόπος. Paulo infra, ἴδιοι δὲ, ὅσοι ἐκ τῶν περὶ ἕκαστον εἶδος, οἷ γένος πρότασίς ἐστι, οἷον περὶ φυσικῶν εἰσι προτάσεις ἐξ ὧν οὐκ ἐνθύμημα, οὐδὲ συλλογισμός ἐστι περὶ τῶν οἰκείων. Hunc locum ſtudioſorum cauſa transferam. Voco enim dialecticas & rhetoricas ratiocinationes eas, in quibus locos ſumptos eſſe dicimus. Loci autem alii communes ſunt hi, ex rebus iuſtis, ex naturalibus, ciuilibus, multiſque aliis, quæ genere differunt, aſſumuntur. huiuſmodi eſt locus, ex maiore & minore. Alii proprii, qui ex ſingulorum generum propoſitionibus exiſtunt. ut rebus naturalibus quædam propoſitiones ſumuntur, ex quibus nec enthymema, nec ratiocinatio de moribus conficitur. Cicero communes locos uocat, qui in multas cauſas transferri poſſunt: proprios qui non poſſunt. In Oratore loquens de amplificatione, Quæ etſi æquabiliter toto corpore orationis fuſa eſſe debet, tamen in communibus locis maximè excellet. qui communes appellati, eò quòd uidentur multarum iidem cau-

ſarum, ſed proprii ſingularum eſſe debebunt. In 2. de Inuentione. Hæc ergo argumenta quæ transferri in multas cauſas poſſunt, locos communes nominamus. Quod etiã uocat Ariſtoteles χρῶδια τόπῳ, uerbũ è uerbo Cicero dicit uti loco in Topicis, Tria ſunt genera cauſarum, iudicii, deliberationis, laudationis, quarum fines ipſi declarant, quibus utendum locis ſit. Supra docui χρῶδια πίστεσι, dici à Cicerone tractare argumenta. Cicero hæc etiam genera dicendi uſurpat, Sumere argumentum, ducere, trahere, elicere, & uerbum ipſum, argumentari. Argumentum Græce his libris dicitur ἐπιχειρημα in lib. de Arte rhetorica, πίστεις ἐπιχειρεῖν argumentari, Sumere argumentum. λαμβάνειν πίστιν & πίστεις. In 2. de Rhetorica, ὧν μὲν οὖν αὐ ὑπάρχειν δεῖ περὶ ἑκάστου τὰς πίστεις λαμβάνειν, ἔστι δ' ὧν τῶν περὶ τὰς πολιτείας ἠθῶν καὶ νομίμων, δι' ὧν τινῶν τε καὶ πῶς ἐνθυμηθῶμεν, ἐφ' ὅσον ἦν τῷ παρόντι καιρῷ συμμιτρον, εἴρηται, id eſt. Quæ igitur res futuræ aut præſentes in ſuaſionibus & adhortationibus proponi debeant, ex quibuſque locis argumenta ad probandum utile aliquid ſumenda ſint, & quibus rebus ac rationibus mores & iura legitima rerum publicarum abundanter nobis occurrent, quantum ſatis eſt ad hunc locum diximus. Iiſdem libris aliquoties dicit φέρειν πίστεις, quod uel dicere, uel trahere, uel elicere argumenta Cicero nominat. Neque enim uerbum è uerbo commodè poſſumus dicere Latinè, ferre argumenta. In 3. etiam de Arte rhetorica ſæpe dicit, φέρειν ἀπόδειξιν pro eodem, quanquam mihi interdum facere fidem ualere uidetur, ut in eo loco libri quem modo nominaui, ἀποδεικνύειν δ' ἐν χρὴ ἐπὶ περὶ τεττάρων ἢ ἀμφισβήτησις, περὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου φέροντα ἀπόδειξιν, ὅσον εἰ ὅτι ἐ γέγονεν, ἀμφισβητεῖ, ἐν τῇ κρίσει δὲ τὰ τοῦτο μέγιστα τὴν ἀπόδειξιν φέρειν. Vt ſit uertendus locus hoc modo, In confirmando autem, quoniam de quatuor exiſtit controuerſia, rei dubiæ fides facienda eſt, ut ſi ſit controuerſum & dubium, an ne fecerit, huius rei in iudicio in primis fides fieri debet. Itaque Cicero argumentum uocat quod rei dubiæ fidem facit. ut ſint genitiui caſus quemadmodum apud Græcos. Ita de illo φέρειν πίστεις interdum iudicare debemus. Depromere & eruere argumenta Cicero dicit pro eodem. In Topicis, Cum autem à genere ducetur argumentum, non erit neceſſe id uſque à capite arceſſere. Eodem libro iungit idem uerbũ cum ex præpoſitione. Ducuntur etiam argumenta ex iis rebus, quæ quodammodo affectæ ſunt ad id de quo quæritur. Ibidem, Commodè etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere ſumitur, cum ex toto perſequare partes. Iungit interdum hoc uerbum cum à præpoſitione. In Topicis, Teſtimonium autem nunc dicimus omne quod ab aliqua re externa ſumitur ad faciendam fidem. In 2. de Oratore, Ac ſi uerum quæritis. quod mihi quidem uidetur (nihil enim aliud affirmare poſſum, niſi ſententiam & opinionem meam) hoc inſtrumentum cauſarum & generum uniuerſorum in forum deferre debemus, neque ut quæque res delata ad nos erit, tum denique ſcrutari locos ex quibus argumẽta eruamus, &c. In 4. de Finibus quẽ locũ ſupra protuli. Nam è quibus locis quaſi theſauris argumenta depromerentur, ueſtri ne ſuſpicati quidem ſunt, ſuperiores autem artificio & uia tradiderunt. In Topicis uerbo ſimplici utitur. Sic enim appellatæ ab Ariſtotele ſunt hæ quaſi ſedes è quibus argumenta promuntur. Paulo infra, Tum notatio, cum ex ui uerbi argumentum aliquod elicitur. In Oratore loquens de his Ariſtotelis libris, Idemque locos (ſic enim appellat quaſi argumentorum notas) tradidit, unde omnis in utranque partem traheretur oratio. Tot igitur modis Cicero hoc dicendi genus extulit, quorum illos tres, Promere, depromere, & eruere argumenta per translationem expreſsit. Itaque apud Ariſtotelem, qui proprie loqui ſolet, hæc genera non reperi. φέρειν autem πίστεις dicit quod (ut dixi) ualet uel ducere uel trahere, uel elicere argumenta, quanquam hoc poſtremum per tranſlationem dicitur. In 2. de Arte rhetorica: ἐπεὶ δὲ περὶ ἕκαστον μὲν γένος τῶν λόγων ἕτερον τι τὸ τέλος ἦν, περὶ ἁπάντων δ' ἐν αὐτῶν εἰλημμένων δόξα καὶ προτάσεως εἰσὶν, ἐξ

ὧν τὰς πίστεις φέρωσι, καὶ συμβουλεύοντες καὶ ἀποδεικνύοντες καὶ ἐπαινοῦντες καὶ ψέγοντες, ἔτι δ' ἐξ ὧν ἀθεικὰς τὰς λόγους ὑποδέχεται ποιεῖν, καὶ περὶ τούτων διώρισται: λοιπὸν ἡμῖν ἀναλαβοῦσι περὶ τῶν κοινῶν, id eſt, Quoniam autem ſuus cuiuſque generis cauſarum finis eſt, de quibus omnibus ſumptæ ſunt propoſitiones & quaſi elementa ex quibus argumenta ducerentur in deliberationibus, laudationibus, & iudiciis: quoniamq; expoſitum eſt à nobis quibus rebus fieri poſsit, ut oratione animos eorũ qui audirent conciliaremus, reliquum eſt, ut de argumentis communibus dicendum eſſe uideatur. In principio 8. libri horum, τὰς μὲν οὖν πασας ὅθεν δεῖ λαμβάνειν εἴρηται πρότερον. Apud Ciceronem non inueni ſcriptum hoc genus, Argumentari ex genere uel à forma, ſed omnino argumentari. Ariſtoteles contrà ἐπιχειρεῖν iungit, ut λαμβάνειν, & φέρειν πίστεις. Principio 8. libri δεῖ δὲ πρῶτον μὲν ὁρισαμένους τὰ μέλλοντα τυπαν εὑρεῖν ὅθεν ἐπιχειρητέον. Ego initio horum commentariorum oſtendi quod Cicero argumentationes appellaret, eſſe apud Ariſtotelem λόγον certis quibuſdam locis. Cicero enim uult intereſſe inter argumentationem & argumentum in Partitionibus. Argumentationem, inquit, quærere uideris, quæ eſt argumenti explicatio. Paulo infra, Eſt ergo, ut ſupra dictum eſt, explicatio argumenti argumentatio. Explicationem appellat tractationem, λόγον autem argumentationem dici ab Ariſtotele, ex 8. libro facile perſpici poteſt, ψευδὴς δὲ λόγος καλεῖται τετραχῶς: ἕνα μὲν τρόπον, ὅταν φαινηται συμπερανόμενος μὴ συμπεραινόμενος. ὃ καλεῖται συλλογισμὸς ἐριστικός. Paulo ante, λόγος δὲ ἐστὶ φαῦλος, ἕνα μὲν τρόπον καθ' ὁμωνυμίαν τοιοῦτον, ὑπὸ ἧς συμπεραίνομός τινος, ὧν ἐκ μακροτέρων δεῖ συλλογίζεσθαι. Neque enim argumentum concluditur, ſed fidem facit atque concludit, argumentatio autem concluditur. Argumentum autem Latine, ἐπιχείρημα eſſe Græce ex eodem libro intelligilicet. Argumentationem etiam eſſe hic locus de eodem libro ſumptus indicat. Definit enim ἐπιχείρημα his uerbis, ἐπιχείρημα δὲ, συλλογισμὸς διαλεκτικὸς. Cicero etiam interdum argumentationem pro argumento dicit. In primo de Inuentione, Omnis autem argumentatio, quæ ex iis locis quos commemorauimus, ſumetur, aut probabilis, aut neceſſaria debebit eſſe. Etenim, ut breuiter deſcribamus, argumentatio uidetur eſſe inuentum ex aliquo genere, rem aliquam aut probabiliter oſtendens, aut neceſſario demonſtrans. In partitionibus argumentum uerbis idem declarantibus efficientibúſque definit. In partitionibus, Quid eſt argumentum? C.P. Probabile inuentum ad faciendam fidem. Cicero in partitionibus uocat certæ notæ argumentum, quod certe ἐπιχείρημα non dicitur, nec πίστις. Quomodo autem græce dicatur, quoniam apud Ariſtotelem ſcriptum reperi, aliis tradendum cenſui. In eo libro, quem modo nominaui, argumentorum duo ponit genera his uerbis: Nunc coniecturæ locos quæro. C.P. In uerisimilibus & in propriis rerum notis poſita eſt tota. Sed appellemus docendi gratia uerisimile quod plerunque ita fiat, ut adoleſcentiam procliuem eſſe ad libidinem. Propriæ autem notæ argumentum, quod nunquam aliter ſit certúmque declarat, ut fumus ignem. Hæ definitiones ab Ariſtotele in 1. de Arte rhetorica traduntur, his uerbis, τὸ μὲν γὰρ εἰκὸς ἐστιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γινόμενον. Paulo ante, τούτων δὲ, τὸ μὲν ἀναγκαῖον, τεκμήριον. Paulo infra exemplum affert, τὸ δ' ὅτι ἔστι εἰπεῖν σημεῖον τὸ ὅτι νοσεῖ, πυρέττει γάρ, ἢ τίκτουσαν ὅτι γάλα ἔχει, ἀναγκαῖον, ὥσπερ τῶν σημείων τεκμήριον μόνον ἐστί. Illud ergo perſpicuum eſt, εἰκὸς uerisimile, τεκμήριον certæ notæ argumentum à Ciccrone nominari, πίστις autem non ſolum argumentum eſt Latine, ſed etiam fides, probatio, confirmatio, quæ pars eſt tertia orationis, cuius contrarium eſt ἔλεγχος, id eſt, ſiue reprehenſio ſiue refutatio. Quorum extremum quoniam late patet, in eo que pec catur, Ciceronis & Ariſtotelis mihi authoritatibus confirmandum uidetur. Cicero in Partitionibus. C.F. Quoniam igitur uis oratoris omnis poſita eſt, quid habes de oratonis præceptis dicere? C.P. Quatuor eſſe eius partes, quarum prima & poſtrema ad motum animi ualet, is enim initiis eſt & perorationibus concitandus. Secunda narratio, & tertia confirmatio fidem facit orationi. Paulo infra: Sed

ſam ad reliqua pergamus. C.F. Nempe ea ſequuntur quæ ad faciendam fidem pertinent. C.P. Ita eſt, quæ quidem in confirmationem & in reprehenſionem diuiduntur. Nam in confirmando noſtra probare uolumus, in reprehendendo redarguere contraria: Vocat tertiam partem orationis confirmationem quam ut Ariſtoteles πίστιν in 3. de Arte rhetorica libro, ſic in Topicis idem Cicero fidem nominat. In Topicis extrema pagina, Quæ autem, inquit, ſequitur narrationem fides ea perſuadendo quoniam efficitur, qui ad perſuadendum loci maxime ualent, dictum eſt in iis, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Ariſtoteles in eo libro, quem modo nominaui, ἔστι δὲ τῶν λόγων δύο μέρη. Paulo infra, τέτων δὲ, τοῦτο περίεστι ἴδιον, τὸ δὲ πίστις. Probare Cicero dicit & confirmare, & fidem facere, & perſuadere pro eodem, δεικνύναι, & ἀποδεικνύναι, & πείθειν & πίστιν ποιεῖσθαι, Ariſtoteles pro eiſdem κατασκευάζειν confirmare, quod uerbum crebris Ariſtoteles in his libris uſurpat ſermonibus, cuius contrarium eſt ἀνασκευάζειν, quod eſt infirmare, nam ἐλέγχειν refutare, redarguere, coarguere, refellere ualet. Itaque ἔλεγχον reprehenſionem & refutationem dico cum Cicerone, redargutionem fugio. etſi uerbum uſitatum eſt. ἀναιρεῖν reuertere Cicero dicit, ut quod Ariſtoteles his libris ait, ἀναιρεῖν τὸν ὅρον ἢ ὁρισμόν, uertit euertere definitionem. Paulo poſt hunc locum quem tractamus, ἀναιρεῖν τι μὴ ὂν ἀπὸ τύχης πρὸς ἕτερα δ' ἐλεγχόμενα. ἐν γὰρ ὁποτουοῦν ἀνασκευάσαντες, ἀνηρηκότες ἐσόμεθα τὸν ὅρον. Quem locum in ſecundo de Oratore Cicero attigit, Etenim definitio primum reprehenſo uerbo uno, aut addito aut demptо, ſæpe extorqueturè manibus, &c. Proferre exempla nihil attinet, πιθανὸν & πιθανόν, & iuncta uerba ἄπιστον & ἀπιθανόν interdum dicit Ariſtoteles, πιθανὰ ποιεῖν τὰ ἄτοπα dicit in 3. de Arte rhetorica libro, quod Cicero uertit noſtra probare, Quintilianus noſtra confirmare, πιθανὸν & πιστὸν credibile ſemel ac iterum dicit Cicero eum nullum uerbũ aliud cuius bile ſit poſtremæ ſyllabæ uſurpet, quod à uerbo ſecundæ, tertiæ, quartæ ue coniugationis deductum ſit. Si qua enim apud eum eius generis uſitata ſint, à uerbis primæ coniugationis nomen habent omnia. In Topicis uult eſſe credibiles narrationes. Itémque narrationes, ut ad ſuos fines ſpectent, id eſt ut planæ ſint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moratæ cum dignitate. In hac oratione efficiendum eſt, intelligitur. Legendum eſt autem moratæ, non moderatæ, ut in omnibus libris quos quidem legerim, reperi. eſt enim apud Ariſtotelem in 3. de Arte rhetorica, ἦθικὸν δὲ λέγω τὸν διάγνωσιν ἔχοντα. Atque hic locus apud Quintilianum capite de narratione eſt integer, quemadmodum à me correctus eſt. πιστὸν οὖν etiam & πιθανὸν & ἀποδεικτικὸν, id mihi eſſe uidetur, quod Cicero frequenter dicit ualere & pertinere ad faciendam fidem & perſuadendum. Exempla horum à Cicerone ſumpta paulo ante protuli. Et certè quum ἀποδεῖξαι ſit probare, ἀποδεικτικὸν erit id quod uim habet, ſeu quod ualet & quod pertinet ad faciendam fidem, de quibus uerbis in libro de Optimo genere interpretandi diſputaui. Eo enim libro docui, τὰ τελικὰ à Cicerone uerti ea quæ ad fines pertinent: & ῥωμαϊκὸν eum qui ualet ad curſum. Itaque quod eſt in loco Ciceronis quem ſumptum de partitionibus paulo ſupra attuli, prima pars ad motum animi ualet. Ariſtoteles dicit παθητικὸν. ἀποδεικτικὰς quidem πίστεις uult eſſe idem Ariſtoteles in tertio de Arte rhetorica libro. τὰς δὲ πίστεις διὰ ἀποδεικτικὰς εἶναι, id eſt Argumenta autem ad perſuadendum, ſiue ad faciendam fidem ualere aut pertinere debent. Quanquam hæc multis uerbis dicit interdum Ariſtoteles. In tertio huius operis, ὁ αὐτὸς δὲ τόπος, χρήσιμος καὶ πρὸς τὸ δεικνύναι ὁτιοῦν αἰρετὸν ἢ φευκτόν, In ſecundo, χρήσιμον δὲ καὶ πρὸς τὸ κατασκευάζειν ἢ ἀνασκευάζειν. In his enim locis, atque ſimilibus χρήσιμον dico non utile eſt, ſed ualet. Valent ergo, dicam iidem loci etiam ad perſuadendum, uel ad faciendam fidem, quacunque re propoſita, eam eſſe expetendam, aut fugiendam. Nunquam enim Cicero utile dicit χρήσιμον in locis tractandis. Itaque cum ſæpe dicat ualere uel χρήσιμον idem declarare, uel ἀποδεικτικὸν uel ἐνεργὸν exiſti-

mare debemus, præſertim cum ἰσχύειν nunquam legerim in locorum tractatione, nec δύνασθαι, quorum uerborum uſum in libro de Optimo genere interpretandi tradidi. Sed antequam aliò ueniam, melius eſt, quoniam quidem ſemel cœpi, hunc locum de argumentis abſoluere. Quibus uerbis & ab Ariſtotele & à Cicerone appellaretur argumentatio, & argumẽtum, diximus. Nunc partes argumentationis inſtitui, quibus nominibus uocentur tradere. Ex tribus partibus perfecta argumentatio conficitur, quarum prima πρόθεσις, altera λῆμμα, poſtrema συμπέρασμα, interdum etiam συλλογισμὸς nominatur. πρότασιν Cicero in libro de Inuentione appellat propoſitionem. quod uerbum ut cæteros eius libros euoluas, non reperies. Propoſitum enim mauult dicere: ut in Partitionibus, Vitare autem ſimilitudinẽ poterimus, non ſemper à propoſito ordientes, &c. In 1. de Inuentione facit quinque partes, ſed rationes propoſitionis & aſſumptionis in partibus numerat. Quinque ſunt igitur partes eius argumentationis quæ per ratiocinationem tractatur. Propoſitio, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis uis oportet emanet ratiocinationis. Approbatio, per quam id quod breuiter expoſitum eſt rationibus affirmatum, probabilius & apertius fit. Aſſumptio per quam id quod ex propoſitione ad oſtendendum pertinet, aſſumitur. Aſſumptionis approbatio per quam id quod aſſumptum eſt, rationibus firmatur. Complexio, per quam id quod cõficitur ex omni argumentatione, breuiter exponitur. In hoc ergo libro πρότασιν propoſitionem appellat, λῆμμα aſſumptionem, συμπέρασμα aut potius συλλογισμὸν cõplexionem. quorum primum ut iam probaui, in cæteris libris reſpuit, λῆμμα exponit ipſe in ſecundo de Diuinatione libro, ſumptionẽ. Sed demus, inquit, tibi iſtas duas ſumptiones ea quæ lemmata appellant Dialectici, ſed nos Latine loqui malumus. Paulo infra appellat aſſumptionem. Sequitur enim, Aſſumit autem Cratippus hoc modo, Sunt autem innumerabiles præſenſiones nõ fortuitæ, at ego dicam nullam. Vide quanta ſit controuerſia. Iam aſſumptione non conceſſa, nulla concluſio eſt. Hoc loco συμπέρασμα cõcluſionem ab eo uocari tam perſpicuum eſt, ut non neceſſe habeam id confirmare pluribus. Tantum ſatis eſt intelligi, illum hoc uocabulum ſemper tenere, illud alterum repudiare in cæteris libris. Quintilianus lib. 6. πρότασιν & intentionem appellat & propoſitionem, ſed intentionem ſæpius dicit, credo quòd haberet rationẽ uerbi à quo πρότασις nomen duceret. προτείνειν enim uerbum ipſum eſt, cuius ſimplex τείνειν tendere dicitur. συμπέρασμα aut συλλογισμὸν ſæpius dicit connexionem, quàm cõcluſionem. Verba eius pauca ſumpta de illo libro ſubieci. Huic generi probationis tribus occurritur modis, id eſt, per omnes partes. Aut enim expugnatur intentio, aut aſſumptio, aut concluſio, nonnunquam omnia. Paulo infra, Cõnexio aut uera negatur, cum aliud colligit, quàm id quod ex prioribus conficitur, aut nihil ad quæſtionem dicitur pertinere. Quod hoc loco dicit, colligit, eſt Græce συλλογίζεσθαι, ut quod alio loco uocat inferre, εἰσφέρειν, quo uerbo in proximo libro Ariſtoteles utitur. Cicero nunquam inferre dicit, nec colligere niſi in libris de Inuentione. Quod mihi confirmandũ exemplis putaui. In 1. ergo libro ſic ſcribit, Si peperit, cum uiro concubuit. Peperit antem, conficitur hoc, Concubuit igitur cum uiro. Hoc ſi nolis inferre, & inferas id quod ſequitur, Fecit igitur inceſtum, & feceris argumẽtationem, & perſpicuam fugeris cõplexionem. Sæpe hoc uerbo utitur in eodem libro. Verba autem unde trium partium argumentationis nomina de qua commemoraui paria ſunt apud Græcos, eiuſmodi ſunt, προτείνειν, λαμβάνειν, πίστωσιν, συμπεραίνεσθαι aut συλλογίζεσθαι. Cicero hæc tria uertit una oratione in Partitionibus. Argumentandi autem duo ſunt genera, quorum alterum ad fidem directo ſpectat, alterum ſe inflectit ad motum. Dirigitur, cũ propoſuit quod probaret, ſumpſitque ea quibus monſtretur, atque his confirmatis ad propoſitum ſeſe retulit atque cõcluſit. His ergo uerbis utitur in cæteris libris. Ita qui multa uerba de libris quos de inuentione admodũ adoleſcens ſcripſit ſumet, is nõ

uidebitur continuo Ciceronianè dicere. Huius generis sunt Colligere, inferre, & multa alia. Cicero, ut ex superioribus exemplis intelligi potuit, hoc uerbum assumit pro simplici dicit interdum, quod in 8. libro reperi προσλαμβάνειν. Nunquam autem legi προσλημμα ἢ πρόσληψιν, cum Cicero id dicat assumptionem. Aristoteles interdum συνάγειν dicit præsertim in libro de arte Rhetorica, pro συμπεραίνεσθαι, quod in libro de Inuentione expressum est uerbo ex uerbo, conducere.

ANNOTATIONES IN LIBRVM OCTAVVM. Cap. I.

O Ctauo libro & extremo de ordine & dispositione locorũ Aristoteles differit. τάξιν enim ordinem & dispositionẽ uertit Cicero & collocationem. Vocat enim ut Aristoteles in tertio de Arte rhetorica libro, secundam partem eius artis τάξιν, sic Cicero modo dispositionem, modo collocationem. Non solum autem de dispositione locorum & argumentorum agit, sed etiam de elocutione, quam in tertio de Arte rhetorica libro λέξιν appellat. Itaque quẽadmodum in illo libro, sic in hoc tria proponit oratori quæ præstare debeat. Principio quidẽ huius libri his uerbis, Μετὰ δὲ ταῦτα περὶ τάξεως, ἢ πῶς δεῖ ἐρωτᾶν λεκτέον. δεῖ δὲ πρῶτον μὲν ἐρωτᾶν μέλλοντα ὅπου ἐυρεῖν ὅτιν ἐπιχειρητέον, δεύτερον δὲ ἐρωτηματίσαι καὶ τίθεσθαι καθ' ἑαυτόν. τὸ δὲ λοιπὸν ἢ τρίτον, εἰσπεῖν ἤδη ταῦτα πρὸς ἕτερον. Sic ego, Sequitur ut de dispositione & ordine argumẽtorum interrogandi q; ratione dicendum esse uideatur. Primum quidem locum ex quo argumentum sumat inuenire debet is qui quæstionẽ positurus est, deinde quærere ipse per se & disponere omnia, postremo hæc omnia apud alios tractare & eloqui. Initium autem tertii de Arte rhetorica libri, hoc est, Ἐπειδὴ τρία ἐστὶν ἃ δεῖ πραγματεύσασθαι περὶ τὸν λόγον, ἓν μὲν ἐκ τίνων αἱ πίστεις ἔσονται, δεύτερον δὲ περὶ τὴν λέξιν, τρίτον δὲ πῶς χρὴ τάξαι τὰ μέρη τοῦ λόγου. περὶ μὲν τῶν πίστεων εἰρῆται, &c. id est, Quia tria sunt, quæ in ratione dicẽdi tractari debent, unum ex quibus argumenta sumuntur, alterum de elocutione & dictione, tertium quemadmodum partes orationis disponendæ sint: de argumentis inueniendis iam diximus, &c.

Illud etiam proderit, conclusiones tacere, eásque post uniuersas enumerare, ἕτι τὰ συμπεράσματα μὴ λέγειν, ἀλλ' ὕστερον συλλογίζεσθαι ἀθρόα.) Quoniã hoc libro de tractandis argumentis Aristoteles, ut dixi, differit, non alienũ erit quæ hinc Cicero sumpserit, afferre. In 2. de Oratore pleraque præcepta hinc sumpsit. Iam illud uidemus, nequaquam satis esse reperire quid dicas, nisi id inuẽtum tractare possis. Hæc oratio penè est iisdem uerbis explicata in principio de Arte Rhetorica lib. ὃ γὰρ ἀπόχρη τοῦ ἔχειν ἃ δεῖ λέγειν, ἀλλ' ὑποκρίνῃ ταῦτα, ὡς δεῖ εἰπεῖν. Cicero enim in libros de Oratore, in Partitiones, & in Oratorem suum maximam partem trium librorum Aristotelis de Arte rhetorica contulit. Id quod spero me iuuante deo in lib. de Optimo genere interpretandi oratores, explicaturum. Sequitur in 2. de Oratore, Tractatio autem uaria esse debet, ne aut cognoscat artem qui audiat, aut defatigetur similitudinis satietate. Propoui oportet quid afferas, & id quare ita sit ostendere, & ex iisdem illis locis interdum concludere, relinquere aliàs, aliò que transire, sæpe non proponere, ac ratione ipsa afferenda quid proponendum fuerit, declarare: si cui quid simile dicas, prius ut simile cõfirmes, deinde quod agitur adiungas: puncta argumentorum plerunque ut occulas, ne quis ea numerare possit, ut re distinguantur, confusa esse uideantur. Hæc ille. Id extremum quod dicit, Puncta argumentorum plærunque ut occulas, ne quis ea numerare possit, ut re distinguantur, confusa esse uideatur: est quod principio huius loci protuli, τὰ συμπεράσματα

μὴ λέγειν, ἀλλ' ὕστερον συλλογίζεσθαι ἀδύνατα. συμπεράσματα enim puncta sunt argumẽtorũ. Itaque si quis priora concedat, nec attendat quid ex his efficiatur, & sequatur, in eo ferè fit, ut refellatur. Occulere autẽ κρύπτειν uerbũ ex uerbo hoc loco Aristoteles exprimit. Dat enim præcepta occulendæ conclusionis.

Et quanquam non uidetur uerè hoc loco occurri, &c. ἴσως μὲν οὖν ὀρθῶς ἡ ἔνστασις, &c.) ἔνστασις Latinè dici nõ potest commodè instantia, quo uerbo passim utuntur Dialectici: nec ἐνίστασθαι instare, ut etiam illi dicunt. Itaque quibus uerbis Latinè hæc dicantur, non incommodum erit hoc loco tradere. Aristoteles quidem cũ multa uerba idem declarantia usurpet, tamen nomen nullum ab ullo uerbo dicit, nisi ἀπὸ τῦ ἐνίστασθαι ἔνστασιν. Verba autem quibus hoc lib. utitur, sunt hæc, ἐνίστασθαι, ἀπαντᾶν, ἀντιτείνειν. ἐνίστασθαι, & ἀντιτείνειν Cicero dicit resistere, ἀπαντᾶν occurrere. Hæc mihi digna uidentur, quæ illustrentur exẽplis. Non inueni nisi semel, ἀντιτείνειν in hoc octauo lib. idque prima pagina, ἔστι τὸ μὲν σπεύδειν καὶν ὅλως χρήσιμον ἢ. πρὸς γὰρ τοῦτο σπεύδοντας μᾶλλον ἀντιτείνουσι ἐνίστασθαι, dicit sæpius, & pro eodem ἔνστασιν φέρειν. Multos locos proferre possum ex hoc octauo ad id probandum, sed ne sim multus in re minimè necessaria, uno cõtentus ero, in quo utrunque uerbum positum est. Secunda enim ferè pagina scribit his uerbis, πρὸς δὲ τοῦτο ἐνιστάμενος τῷ καθόλου, μὴ ἐν αὐτῷ δὲ τὴν ἔνστασιν φέροντας, ἀλλ' ἐν τῷ ὁμωνύμῳ, Longa est enim oratio, & satis est genus dicendi intelligi. In Partitionibus, Sæpè etiam quæstionibus resistendum est, quòd dolorem fugientes multi in tormentis ementiti persæpe sunt, morique maluerunt falsum fatendo, quàm uera inficiando dolere. In 4. Academ. loquens de Chrysippo, Quàm multa ille contra sensus, quàm multa cõtra omnia quæ in consuetudine probantur, dissoluit: idem quidẽ mihi non uidetur. Sed dissoluerit sanè, certè tam multa non collegisset, quæ nos fallerent probabilitate magna, nisi uideret his resisti non posse. In eodem lib. ἀπαντᾶν appellat occurrere. Eadem dici poterunt in omnibus partibus. Si enim dicẽt ea de quibus disserũt, se dilucidè perspicere, nec ulla cognitione uisorum impediri: comprehendere ea se posse fatebuntur. Sin autem negabũt uera uisa à falsis posse distingui, qui poterunt longius progredi? occurretur enim, sicut occursum est. Paulo infrà eodem uerbo utitur. Quod autem in superiore exemplo dicit, Longius progredi, apud Aristotelem est in hoc lib. πορρ'ω τίεω περιέναι, & προάγειν. πολλάκις μὲν γὰρ ἀλέλυκε μὴ, ὁ μὴ τοι πυνθανόμενος, ἃ δύναται πορρ'ω τίεω προάγειν. Exẽplum illius, ἀπαντᾶν est eiusmodi, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀσυλλογίστως ἢ πλεοναχῶς λεγομένων, ἀπαντητέον. Iterum eodem uerbo paulo infra utitur. Quoniam autem Latinum nomen nullum respondet illi Græco ἔνστασις, ad uerbi significationem & usum cogimur dicendi genus traducere. Eius etiam qui respondet officium est non solùm occurrere, sed etiam refellere, & reprehendere: quanquam hæc idem ualent. de quo paulo infrà disseremus.

Cum autem eadem res & sine incommodo, & cum incommodo, per ratiocinationem cõcludi potest: hoc, an illo modo efficiatur, nihil ad eũ, qui necessaria ratione, non probabili concludit, ὅταν δὲ ἐνδέχηται τὸ αὐτὸ ἄνευ τῦ ἀδυνάτου, καὶ διὰ τῦ ἀδυνάτου συλλογίζεσθαι ἀποδεικνύντι μᾶλλον ἃ μὴ διαλεγομένῳ ἀδύνατα φέρειν, ἢ ἄπτως ἢ ἐκείνως συλλογίσασθαι.) συλλογισμὸν τὸν εἰς τὸ ἀδύνατον ἄγοντα dialectici appellant syllogismum ducentem ad impossibile: Ego uero uoco ratiocinationem per quam quis incommodo urgetur. ἄγειν enim in hac re Cicero dicit potius compellere, impellere. Vrgere incommodo aliquem, id mihi uidetur quod ἄγειν τινὰ εἰς τὸ ἀδύνατον dicit Aristoteles, sed id refert ad ratiocinationẽ atq; argumentum. Ac Ciceronem quidem ita appellare perspiciet, qui argumentationem eius in 1. de Inuentione libro expositam, qua Hermagoram refellit, spectauerit. Vrget enim eum incommodo, illa argumentatione, ut cogat eum uel sententiam suam retractare, uel certe id quod fieri non potest concedere. Itaque tandem hæc uerba subiicit, quæ hoc mihi uidẽtur indicare. At que hoc eodem incommodo urgebitur, siue constitutionem primam causæ accusato-

vis cõfirmationem dixerit, siue defensoris primam deprecationem. Nam eum eadem omnia incommoda sequentur.

Propositio enim dialectica est, ad quam respondere licet, aut etiam, aut nõ, ἔστι γὰρ πρότασις διαλεκτικὴ, πρὸς ἣν ἔστιν ἀποκρίνεσθαι, καὶ μὴ. Hoc genus dicendi sic uertit Cicero ut feci in 4. Academica, Quæ cum exposuisset adiungit dupliciter dici assensus sustinere sapientem: uno modo cũ intelligatur, omnino eum rei nulli assentiri, altero cum se à respõdendo, ut aut approbet aut improbet, quod sustineat, ut neque neget aliquid neque aiat. Id cum ita sit, placere alterum ut nunquam assentiatur, alterum tenere, ut sequens probabilitatem, ubicunque hæc aut occurrat, aut deficiat, aut etiam aut non respondere possit, & cætera. Iterum eodem libro dicit.

Sed profecto facilis non est differendi ratio, nisi quid sit aut quale id de quo instituitur disputatio, intelligatur, μὴ γνοῦμεν δὲ ἐὰν τί ποτ' ἐστὶ τὸ προκείμενον ἢ ποῖόν ἐστιν ἐπιχειρεῖν. Hunc mihi locum adumbrasse uidetur Cicero in Oratore his uerbis, Nisi enim inter eos qui disceptant, conuenit quid sit illud de quo ambigitur, nec rectè differi, nec unquam ad exitum peruenire potest. In 1. de Oratore hoc sic explicat, Ego uero, inquit, pergam, & id faciam quod principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo, ut quid illud sit, de quo disputetur, explanetur, ne uagari & errare cogatur oratio, si ii qui inter se dissenerint, non idem esse illud de quo agitur, intelligent. In principio 1. libri de Officiis, & 2. de Finib. eadem est sententia: quam quoniam in lib. de Optimo genere interpretandi unà cum Platonis ex Phædro quam transtulit, protuli, non necesse habeo eam hic iterare.

Neque enim multa ad ea probanda argumẽta possunt suppetere, ἀγὰρ ἀνθρώπου πολλὰς πρὸς αὐτὰ λόγους ποιήσεται.) Hoc loco splendidissimum genus dicendi nostrum, cui Græco par sit, decreui tradere. Neque enim à quoquam adhuc traditum arbitror. πόθεν Græce, diserte interpretabimur copiam, & ἐυπορίᾳ ἐπιχειρημάτων magnam suppetere argumentorum copiam. In secundo libro huius operis, ἔτι ὁ σοφιστικὸς τρόπος, τὸ ἄγειν εἰς τοῦτο πρὸς ὃ ἐυπορήσομεν ἐπιχειρημάτων. Paulo suprà, μὴ ἐυπορῶν τι δὲ ἐπιχειρήματος πρὸς τὴν θέσιν, σκοπεῖν ἐκ τῶν διαιρέσεων, &c. Dat ei uerbo infinitum modum in septimo, extrema oratione, ὁμῶς δ' ἐκ τούτων δεῖ ἐυπορήσομεν πρὸς ἑκάστα τῶν προβλημάτων ἐπιχειρεῖν, χρήσιμον ἐκανῶς ἐξηρτῦσθαι. Cicero in Topicis hæc genera diserte exposuit, Toto igitur loco causarum explicato ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorum magna argumẽtorum suppetit copia. In eodem libro suppeditare pro eodem dicit, Et si enim omnes loci sunt omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen aliis disputationibus abundantius occurrunt, aliis angustius. Ibidem, Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis, sæpe etiam philosophis, sed iis qui ornatè & copiosè loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denũciant quid ex quaque re sit futurum. Suppeditare copiam, duobus uerbis Aristoteles mihi dicere uidetur, πολεῖν ἐυπορίαν, idque extrema pagina huius libri, τοῦτο γὰρ πρὸς τε τὸ βουλεύεσθαι πολλὴν ἐυπορίαν παρέχει, καὶ πρὸς τὸ ἐλέγχειν μεγάλην ἔχει καὶ δόξαν θεῖαν, ὅταν ἐυπορῇτις καὶ ὅτι ἔστως, καὶ ὅτι ἐκ ὄντως. In Partitionibus aliter explicat pluribus uerbis ἐυπορεῖν, habere copiam: Vterque uero ad augendum habeat exemplorum aut recentium quo notiora sint, aut ueterum quò plus auctoritatis habeant copiam. Non legi hoc genus, ἔχειν ἐυπορίαν. quod si usitatũ sit, certe huic generi respondet, Neque apud Ciceronẽ abundare argumẽtis, ἐυπορήσομεν παρασκευημάτων, & ἐπιχειρημάτων dicamus licet commode, habebimus exemplorum argumentorúmq; copiã, ut ne semper à persona ad rem genus dicendi transferamus. Cum ad elationem siue ad comparationem & augmentum hoc genus Aristoteles accommodat, dicit ἔχειν ἐυπορώτερον, quod dicamus licet maior nobis suppetet copia, uel maiore copia instructi erimus, uel maiorem copiam afferemus. Locus talis est extrema pagina huius libri, πρὸς δὲ γυμνασίαν καὶ μελέτην τῶν τοιούτων λόγων, πρῶτον μὲν ἀπτέον τῆς

ἀπορίζειν δεῖ χρὴ τὰς λόγους. ὕστως γὰρ πρὸς τὰ τελευτῶμενον ὑπερῴτερον ἔξομεν. Et ſic, μᾶλλον ἀπορεῖν. Extremo enim ſexto, ὡς τελευτῶμενον ἐπιχειρημάτων ἀπορεῖν. Quod autem ſignificatione agendi Cicero dixit, Suppeditare copiam παρίζειν δεῖ & παρίσασθαι & παρίζειν τὰς λόγους Ariſtoteles appellat, ut ex eo loco quem primum omnium hic protulimus, perſpici licet, eodem uerbo utitur aliquoties in hoc libro: de quo quoniam in lib. de Optimo genere interpretandi dixi, hic plura non dicã. Contrarium illius ſuperioris ἀπορεῖν eſt ἀπορεῖν: quo utitur Ariſtoteles in ſecũdo libro, μᾶλλον γὰρ ἀπορεῖν ὡς ἐπιτοπολὺ συμβαίνει τοῖς ἐρωτῶσιν, πολὺ τῶν τεθνεώτων ἀυτοῖς τῶν τοιούτων ἐὰν μὴ παρεμπέσωσιν, id eſt, Ferè enim fit ut non habeant quod dicant ii, qui ponũt quæſtionem, ſi his omnibus talibus poſitis & conceſsis, minimè concludent orationem. ἀπορεῖν enim eſt non habere quod dicas, deſtitui copia, deeſſe, deficere. In oratione περὶ τεθνεώτων inſignis eſt locus, cuius dum hæc tracto mihi uenit in mentem, ὃν ἀπορῶν δ' ὅ, τι χρὴ περὶ σοῦ ἢ τῶν σῶν εἰπεῖν, ἀπορῶ τῷ περὶ σε μένειν. Sic ego, Cùmque mihi non deſit quid de te ac de tuis dicam, tamen quid primum dicam dubito. Itaque quos eadem oratione ἀπόρους uocat & ἀυπόρους. Cicero tenues & inopes uno uerbo, & copioſos nominat & locupletes. Sed de his aliiſque compluribus illo in libro, deo iuuante, dicemus.

Quòd ſi ambiguum uerbum non attendat, idque tum cum alterius haberet rationem concedat: ſi ad alterum impellatur, fateri debet ſe id cõceſsiſſe, cum non ipſum illud ad quod uocatur, ſed alterum ipſe & ſpectaret & attenderet. (ἀλλ' ἐὰν μὲν περαίνῃ τὸ ἀμφίβολον ἀλλ' εἰς ἕτερον βλέψας ᾖ, ῥᾴστιον πρὸς τὸν ἐπὶ θάτερον ἄγοντα, ὅτι οὐκ εἰς τοῦτο βλέπων ὑῆκεν, ἀλλ' εἰς θάτερον ἀυτῶν.) Hunc locum expreſſit Cicero in 1. de Inuentione, quo loco agit de reprehenſione, Ambiguum ſi conceſſeris ex ea parte quam ipſe intellexeris, eam partem ſi aduerſarius ad aliam partem per complexionẽ uelit accõmodare, demonſtrare oportebit, non ex eo quod ipſe conceſſeris, ſed ex eo quod ille ſumpſerit confici cõplexionẽ.

Argumẽtatio autẽ quinque modis reprehẽdi ſolet: primo, cũ ex iis quæ rogata ſunt & quæſita, nihil concluditur omnino, nec quod ad rẽ pertineat, quòd falſa ſint uel non probabilia omnia, aut certe plurima eorum ex quibus concluſio efficitur, &c. καθ' ἀυτὰς δὲ τῷ λόγῳ πέντε εἰσὶν ἐπιτιμήσεις, πρῶτα μὲν, ὅταν ἐκ τῶν ἠρωτημένων μὴ συμπεραίνῃται, μήτε πρὸς τὸ τεθὲν μήτε ὅλως μηδὲν ὄντων ἢ ψευδῶν, ἢ ἀδόξων ἢ πάντων, ἢ τῶν πλείστων, οὐ δι' ὃ συμπέρασμα, &c. Hoc loco Ariſtoteles de reprehenſione & refutatione argumentorum differit. ἐπιτιμᾶν enim τῷ λόγῳ eleganter & ornate dicamus licet, nõ increpare, quo utitur is qui hos libros uerbum ex uerbo expreſsit, ſed reprehendere argumentationem. Ita ἐπίμεμψις eſt reprehenſio. Cicero in 1. de Inuentione, præcepta eadem ferè dat reprehendendi quæ hic Ariſtoteles. Itaque libet locos utriuſque conferre. Omnis, inquit, argumentatio reprehenditur, ſi aut ex iis quæ ſumpta ſunt, non cõcedit aliquod unum pluráue: aut his conceſsis, complexio confici ex his negatur: aut ſi genus ipſum argumentationis uitioſum oſtenditur. In Partitionibus hæc facilius perſpici poſſunt, Aut totum eſt negandum quod in argumentatione aduerſarius ſumpſerit, ſi fictum aut falſum eſſe poſsis dicere: aut redarguenda ea quæ pro uerisimilibus ſumpta ſunt. Primum dubia ſumpta eſſe pro certis, deinde etiam in perſpicue falſis eadem poſſe dici. Tum ex iis quæ ſumpſerint, non effici quæ uelint. Hæc ille. Hoc extremum genus reprehendendi reſpondet primo Ariſtoteles, quod unum ſuprà protuli, ὅταν ἐκ τῶν ἠρωτημένων μὴ συμπεραίνῃται. Nam ἠρωτημένα ſumuntur, & ex iis aliquid efficitur. Illud, Aut redarguenda ea quæ pro uerisimilibus ſumpta ſunt, eſt quintum genus reprehenſionis apud Ariſtotelẽ huiuſmodi, εἰ ἐξ ἀδόξων ἢ ἧττον πιστῶν τοῦ συμπεράσματος. Illud autem primum, Aut totum eſt negandum, &c. pars eſt primi generis Ariſtotelis. Eſt enim ὅλων ἢ ψευδῶν, ἢ ἀδόξων, ἢ πάντων, ἢ πλείστων. Hæc etiam de generibus ſumptis de primo libro de Inuentione dici poſſunt. Verba autẽ idem declarantia quod ἐπιτιμᾶν, quibus utitur Ariſtoteles ſunt, ἀναιρῶν, κατὰ & ἐλέγχειν. quorũ poſterius redarguere & coarguere dicit Cicero: ſuperiora duo, tol-

lere, euertere, refellere, refutare.

Neque uerò ii qui falsis uera concludunt, iure reprehendi possunt, cum præsertim & necesse sit semper falsum ex falsis, & liceat interdum uerum ex falsis concludi, πῶς δὲ διὰ ψευδῶν ἀληθὲς συμπεράνασιν, ὑδ' ἐπιτιμᾶεν, ψευδῶς μὲν γὰρ ἀεὶ ἀνάγκη διὰ ψευδῶν συλλογίζεσθαι, τὸ δ' ἀληθὲς ἐστι καὶ διὰ ψευδῶν συλλογίζεσθαι. Illud πῶς δὲ συμπεράνασι ad eos qui argumentationem tractant, retuli, potest etiam ad ipsas argumentationes accommodari, ut sit sensus, Argumentationes autem eæ quæ ex falsis uerum efficiũt, non iure reprehenduntur. Cicero his præceptis & regulis Dialecticorum utitur. In 4. de Finibus, Teneamus illud necesse est, cum consequens aliquod falsum sit, illud cuius id consequens sit, non posse esse uerum. In 2. de Diuinatione, Ex falsis, ut ab ipsis didicimus, uerum effici non potest. Notanda est igitur hæc ratio uertendi elegans, διὰ ψευδῶν ἀληθὲς συμπεράνασι, ἢ γίνεται, ἢ συμβαίνει. Ex falsis uerum efficitur, ut ne διὰ ψευδῶν per falsa, dicamus. Hoc enim peccatum latissimè patet in philosophia. Interdũ apud Aristotelem uerba quæ ualent ad concludendum, non cum διὰ, sed cum ἐκ iunguntur, id quod ex superiore annotatione intelligi potest. Est enim scriptum, ὅταν ἐκ τῶν ἠγουμένων μὴ συμπεράνηται.

Sophisma autem ratiocinatio pugnax, σόφισμα δὲ συλλογισμὸς ἐριστικός.) In 4. Academica definit σόφισμα, cuius uerbis libenter usus fuissem, nisi reprehensionem nonnullorum uitare maluissem. Verba eius subieci, Atque habebam molestos uobis, sed minutos, Stilbonem, Diodorum, Alexinum, quorum sunt contorta & aculeata σοφίσματα. Sic enim appellantur fallaces cõclusiunculæ. Vertit ergo συλλογισμὸν conclusionem, quod multis locis necessario mihi fuit faciundum in his conuertendis libris. Fallacem dicit, quomodo interdum uerum: ἐριστικὸς hoc loco σοφιστικὸς dicitur, nã σοφιστικὸν & ἐριστικὸν συλλογισμὸν ferè pro eodem dicit. In libro de reprehensionibus captiosis & fallacibus, quos elenchos dicunt, aliquid uult interesse. Ait enim, ἐριστικὸν νίκης χάριν, σοφιστικὸν autem δόξης χάριν τῆς εἰς χρηματισμόν, uerba subieci, οἱ μὲν οὖν τὸν νίκης αὐτῆς χάριν πιῶσι ἐριστικοὶ ἄνθρωποι καὶ φιλέριδες δοκοῦσι εἶναι. ὁ δὲ δόξης χάριν τῆς εἰς χρηματισμὸν, σοφιστικοί. ἔστι γὰρ σοφιστικὸν ὃ ἐστιν, ὥσπερ εἰρήκαμεν, χρηματιστικὸν τὶς ἀπὸ σοφίας φαινόμενος. Prima autem pagina definit σοφιστικὸν ut ait, & σοφιστὴν his uerbis, ἡ δ' σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας, ἀλλ' οὐκ οὔσης. Cõiugit has duas definitiones sophistæ in 4. Academ. Cicero, At quis est nũc hic sophistes? Sic enim appellãtur ii qui ostentationis aut quæstus causa philosophantur. In eodẽ libro negat se Cicero σοφιστὴν ἢ σοφιστὴν, & ἐριστικὸν ἢ φιλέριδα, his uerbis, Ego enim si aut ostẽtatione aliqua adductus, aut studio certandi, ad hanc potissimum artẽ me applicaui, non modo stultitiam meam, sed etiam mores & naturam condemnandam puto. Nam si minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia etiam coercetur: ergo de omni statu consilióque totius uitæ aut certare cum aliis pugnaciter, aut frustrari cum alios tum me ipsum. Illas duas definitiones mihi uidetur his uerbis diserte exponere. Nam & τῆς δόξης χάριν, est quod ait, ostentatione aliqua adductum: & φιλέριδα uerbum ex uerbo, eum qui studio certandi, disputat. Quãquam ἐριστικὸς eum puto uertere studio certandi uel certe quod idem ualet, ἐριδος χάριν. Sed de his uerbis cum edemus librum de Reprehensionibus captiosis, qui iam uersus est, plura dicemus.

Iam definitionum nobis magna uis suppetere debet, eáque in promptu habere debemus maxime, quibus ea quæ probantur & prima & perspicua declarantur. ὅτι τι ὅρων ἐυπορῆν δεῖ, ᾗ τῶν ὁνδξωί τι ᾗ, τῶν πρώτων ἔχειν παρεχόμενος.) hic usurpat hoc genus ἔχειν παρχειρις ὁρις. Paulo infra utitur hoc genere, ἔχειν παρχείρως. Quod dicimus, habere in promptu, gentiles mei Galli ad uerbum ferè dicũt, hic uel ille habet Ciceronem ad manum, pro in promptu. πρόχειρος enim ex πρὸς & χεὶρ iunctum uerbum puto, & uocalitatis causa σ esse detractum. Hoc Cicero dicit etiam in promptu habere. πραχείρως autem expeditè, & τὸν πρόχειρον περί τι, expeditum aliquid habere. hanc enim locutionẽ usurpat pau-

lo infra Aristoteles, πρόχειρον εἶναι περὶ τὰς ἐρωτήσεις κατέχειν λόγους. Mihi hoc postremum Cicero uidetur dicere, tenere memoria, non enim dicimus, continere memoria, προχείρους ἔχειν, expeditos habere. In 2. de Oratore, Quos quidem locos (uobis hoc Cotta & Sulpiti dico) multa commentatione atque meditatione paratos atque expeditos habere debetis.

Et quanquam æquum est omnino disputare, tamen non semper decet, δίκαιον μὲν πάντως πειρᾶσθαι συλλογίσασθαι, οὐκ ἔνιοτε μέν. δ' ἐλέγχων συλλογίσασθαι Cicero dicit in 4. Academica, æquum est disputare, Sed quod nos facere nunc ingredimur, ut contra Academicos disseramus, id quidam è philosophis & hi quidem non mediocres faciendum omnino non putabant, nec æquum esse ulla ratione disputare cum iis qui nihil probarent. Vtrunque dicit, Differere cõtra Academicos, & disputare cum iis qui nihil probant, quod Aristoteles dicit διαλέγεσθαι πρὸς τινά. In hoc libro, διὸ γὰρ κωλύει τὸν μὲν λόγον φαῦλον εἶναι, τὸν δὲ ἐρωτῶντα ὡς ἐνδέχεται βέλτιστα πρὸς τὸν ἀποκρινόμενον διαλέγεσθαι. Dat etiam huic uerbo dãdi casum sine præpositione. In hoc libro extremo, ἐχ ἅπαντι δὲ διαλεκτέον, nisi forte ille casus est uerbi positiui quod uocant. Ego quidem cum Boetio exposui hoc modo, Non cum quouis disputationes instituere debemus.

Hinc enim maledicta, hinc contumeliæ, hinc iracundæ concertationes contentionésque nascuntur, ἀνάγκη γὰρ παντελογίαν συμβαίνειν.) παντελογίαν pluribus uerbis declaraui. hoc enim uerbum latè patet. Hunc locum in primo de Finibus uidetur Cicero attigisse: Quamobrem differentium inter se reprehẽsiones non sunt uituperandæ: maledicta, contumeliæ, tum iracundæ contentiones concertationésque in disputando pertinaces, indignæ philosophia mihi uideri solent. Tunc Torquatus, inquit, prorsus assentior. Neque enim disputari sine reprehẽsione: nec cum iracũdia, aut pertinacia, rectè disputari potest.

Hæc habui quæ in his coniungendis & explicandis Topicis dicerem. Multa enim sciens prætermisi, quòd cum in aliis commentariolis nostris, tum in libro de Optimo genere interpretandi explicata esse recordabar. Omnibus autem studiosis hunc nostrum laborem probatum iri confido, iis præsertim qui Ciceronis Topica cum Aristotelis coniungere cupiebant, ut quæ ille ab hoc mutuatus esset, cognoscerent. Nam de studio & diligentia quam in his libris transferendis adhibuimus, hoc uerè possum dicere, cum primus, secundus, tertius, & octauus cæteris copia & elegantia præstent, me eò contulisse omnem operam, ut quantum ingenio consequi, quantum industria, facultate dicendi, quæ certè in me exigua est, possum, cum omnes, tum illi ipsi libri si non Latini, at certè multo puriores & cultiores ex nostra quasi officina prodirent.

EIVSDEM OBSERVATIONES IN ARISTOTELIS ELENCHOS.

MVLTA à nobis in aliis libris quos ab Aristotele transtulimus, notata sunt, quæ ad hunc locum pertinent. Itaque ne longiores simus, nos hoc loco perpauca dicemus, alii reliqua inde assument, quæ ad hunc locum pertinere uidebuntur. Agamus igitur, ut cœpimus.

De reprehensionibus fallacibus, iisque quæ reprehensionis speciem præ se ferunt, cum captiones sint, non reprehensiones) περὶ δὲ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων, καὶ τῶν φαινομένων μὲν ἐλέγχων, ὄντων δὲ παραλογισμῶν, ἀλλ' οὐκ ἐλέγχων.) Hoc principium est libri, in quo cum δὲ collocatum sit, facilè apparet, hunc librum non per se ab Aristotele editum esse, sed adiunctum superioribus. Itaque in eo extremo perorans, non ea solum quæ hoc libro continentur repetit atque enumerat, sed ea etiam quæ libri octo Topicorum profitentur. Ego autẽ casu potius quàm consultò, hunc ab illis seiunxi, quòd tum illos edidi, cùm

magnis curis confectus eſſem, quanquam in eo conſilium meum ſpectari uolo, quòd tum Ariſtotelis Ciceroniſque Topica conferenda inter ſe ſuſceperã. Sed ad uerba ueniamus, Σοφιστικὸς ἔλεγχος, appello reprehẽſiones fallaces, quòd καρίσματα Cicero, ut docui in Topicis, fallaces concluſiunculas nominet. Et quoniam hæc uerba crebra ſunt in hoc libro, libet de iis etiam accuratius diſſerere, quàm in Topicis feci. Non ſolum Ariſtoteles σοφιστικὸν ἔλεγχον dicit, ſed etiam λόγον, id eſt diſputationem aliàs, aliàs argumentationem, & argumentum: itémque ἐριστικὸν appellat, & ἀγωνιστικὸν eundem. Quod uel ex illo uno loco perſpici poteſt, qui in hoc libro poſitus eſt ſecunda ferè pagina, περὶ δὲ τῶν ἀγωνιστικῶν καὶ ἐριστικῶν νῦν λεγωμεν. Nam cùm ſiue diſputationes, ſiue ſermones, ſiue argumentationes diſtribuiſſet in partes quatuor, quarum in quarta τὸς ἐριστικὰς collocauit: tamen ἐριστικὰς & ἀγωνιστικὰς hoc loco coniunxit. Quid autem inter ſe differant, mox differemus. homines etiã qui his argumẽtationibus utũtur, σοφιστὰς, & σοφιστικοὺς, & ἐριστικοὺς, & ἀγωνιστικοὺς nominantur, etſi hoc poſtremum apud illum pro hominibus non legi. De cæteris exempla mihi aſſerenda putaui, ut eorum diſtinctio intelligatur. In medio ferè hoc libro ſcribit his uerbis, ἐκεῖνοι δὲ πάντας νικᾶν περιμάχητοι, πάντων ἅπτονται, καὶ ἐντεῦθεν δῆλοι ἐριστικοὶ, οἱ μᾶλλον τῆς νίκης αὐτῆς χάριν, ποιοῦντες ἐριστικοὶ ἄνθρωποι καὶ φιλέριδες ὄχλοι εἶναι. οἱ δὲ δόξης χάριν τῆς εἰς χρηματισμὸν, σοφιστικοί. ἡ γὰρ σοφιστικὴ ἐστιν, ὥσπερ εἴπομεν, χρηματιστική τις ἀπὸ σοφίας φαινομένης. διὸ φαινομένης ἀποδείξεως ἐφίεται, καὶ τῶν λόγων μᾶλλον εἴσιν οἱ φιλέριδες καὶ σοφισταὶ, ἀλλ' ἢ τῶν αὐτῶν ἕνεκεν. καὶ λόγος ὁ αὐτὸς μὲν σοφιστικὸς καὶ ἐριστικὸς, ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὸ ἀλλ' ἢ μὲν νίκης φαινομένης, ἐριστικὸς, ἡ δὲ σοφίας, σοφιστικός. Ego ſic conuerti, Quemadmodũ illic omnes qui ſibi victoriam proponunt, ſic hic ii qui pugnace ſunt, tentant experiuntúrque omnia. Ac ii quidem qui uincendi ſtudio eos ſe præſtant, homines litigioſi & amantes litium uidentur: qui autem oſtentationis aut quæſtus cauſa, ſophiſtæ. Eſt enim Sophiſtice, ut diximus, quædam ratio quærendi opes ſimulatione ſapientiæ. Itaque ſtudio eſt illis concluſio, quæ neceſſariam fallaciter imitetur. Suntque orationum earundem amantes & ii qui certandi ſtudio diſputant, & ſophiſtæ, ſed non eundem ſibi finem proponunt. eadémq; oratio litigioſa & fallax eſt, ſed non eadem ex parte: ſed quia victoriæ ſpeciem ſequatur, litigioſa: quia ſapientiæ, fallax nominatur. Atque ex his perſpici poteſt, & orationum fallacium, & eorum qui eas adhibent diſtinctio. Cicero autem in 4. libro Academicarum quæſtionum homines his multis nominibus appellat. Ego ſi aut oſtentatione aliqua adductus, aut ſtudio certandi ad hanc potiſſimum philoſophiam me applicaui, non modo ſtultitiam meam, ſed etiam mores & naturam condemnandam puto. Sophiſten enim ſignificat, cum dicit oſtentatione aliqua adductus: & ἐριστικὸν cùm ait, ſtudio certandi: quanquam uerbum è uerbo ἀγωνιστικόν. In hoc enim uerbi uim Cicero ſpectauit: in illo finem quem ſophiſtæ ſibi proponunt, ut quod ait Ariſtoteles τῆς δόξης χάριν, oſtentatione adductus, dici poſſe uideatur, quanquam oſtentationis cauſa etiam dicit eodem libro, qui dicantur Sophiſtæ definiens his uerbis: Sic enim appellantur ii, qui oſtentationis aut quæſtus cauſa philoſophantur. Sed ad alia ueniamus, ἔλεγχον reprehenſionem dico cum Cicerone, redargutionem fugio, etſi uerbum redarguere in uſu eſt apud eundem. Sed de his ſatis multa in Topicis diximus. φαινόμενόν τι ἔλεγχον modo appello, quod præ ſe fert ſpeciem reprehenſionis, modò quod reprehenſionis eſt ſimulachrum, ſimulatio, & fallax imitatio. Sic Cicero 4. Academicarum quæſtionum. Nam quæ uoluptate quaſi mercede aliqua ad officium impellitur, ea nõ eſt uirtus, ſed fallax imitatio, ſimulatióque uirtutis. Nam illud genus, ſpeciem præ ſe ferre alicuius, crebrum eſt apud eundem, & in hoc libro ſemel multis uerbis dicit hoc Ariſtoteles, εἶδος ἔχειν, φαίνεσθαι autem idem ualere, quod præ ſe ferre ſpeciem, hinc intelligi poteſt, quòd εἶναι eſt uere eſſe aliquid. hinc ſæpe apud Græcos τῷ ὄντι idẽ quod uere efficit. Alioqui quàm inculta futura eſt oratio, ſi φαίνεσθαι ſemper apparere dicamus? Quis autẽ nos ferre poſſit, niſi fortè imperitus, ſi φαντασίαν

apparētiã, & φανερῶς apparēter trãsferã? His enim uerbis cõiugatis hoc libro utitur, quorum illud ſpeciem dico, (nam uiſionem & uiſum in alta re dicit Cicero) & hoc fallaciter, ut ἐριστικῶς, uel ἀγωνιστικῶς pugnaciter cum Cicerone. Παραλογισμὸν autem captionem uno uerbo appellari à Cicerone in Topicis demonſtraui, & his pluribus, fallacem concluſionem, ut τῷ συλλογισμῷ, id eſt argumento ratione concluſo contrarium eſſe uideatur. Ac fortaſſe hoc loco ſic melius dici poteſt. Nam ὄντων δὲ παραλογισμῶν, ἀλλ' οὐ λέγχων dicit, quòd παραλογισμὸς non ſit συλλογισμὸς, cùm eſſe debeat, ſi quidem ſit ἔλεγχος, cum omnis reprehenſio ſit ratiocinatio. Ἀπάτη etiam hoc libro captio dicitur, & fallacia, ut ἀπατᾶν capere & captare, & decipere, & fallere, & ἀπατητικὸς captioſus & fallax. nam deceptorius barbarum eſt uocabulum. Idem ualet παραπερέειν, & παραλογίζεσθαι, quod poſterius in iis eſt uerbis, ut in Topicis docui, quæ utranque habent ſignificationem. Cicero in 4. Academicarum quæſtionum, Quid ad illum qui te captare uult, utrum tacentem irretiat te, an loquẽtem? ibidem, Sapientis autem hanc cenſet Archeſilas uim eſſe maximam, Zenoni aſſentiẽs, Cauere ne capiatur, ne fallatur uidere. Ibidem, Alterum eſt, quòd fallacibus & captioſis interrogationibus circunſcripti atque decepti quidam, cum eas diſſoluere non poſſunt, deſciſcunt à ueritate. Capi ergo eſt decipi, & captare decipere: ex illo captio orta eſt, id eſt fallacia. nam deceptionis uerbũ barbarum eſt. Quod Cicero dicit, captiones diſcutere, & diſſoluere, Ariſtoteles hoc lib. appellat τὰς παραλογισμὰς λύειν.

Vt enim in aliis hominibus uera corporis conſtitutio ineſt) ᾗ γὰρ τὴν ἕξιν ὁμῶς ἔχουσιν οἱ) ἔχειν οὗ τὴν ἕξιν, idem ualet quod οὗ ἔχειν τὸ σῶμα, quod dicitur uno uerbo εὐεξία. de quibus dicendi generibus & latinis Ciceronis multa in lib. de optimo interpretandi genere diximus.

Quòd more pomparum ſe ipſi comunt & comparant) φυλετικῶς φυσήσαντες, ᾗ ἐπισκευάσαντες ἑαυτές.) Hanc Græcorũ conſuetudinem ad noſtram tranſtuli, quò facilius res intelligi poſſet. Res autem apud Athenienſes ita erat, auctore Athenæo in lib. qui δειπνοσοφίστης inſcribitur. Cũ utraq; φύλη, id eſt tribus in ſacris faciendis alterã diebus feſtis immolando uincere ſtuderet, in aditu tẽplorum flatu faciebat, ut carnes quas immolabat ſagina & abdomine refertæ eſſe uiderentur. Et quoniam in eis non erat uera ſagina, ſed eius modo fallax imitatio ac ſpecies, ob eam cauſam Ariſtoteles eos in quibus non eſt uera pulchritudo corporis, ſe comparare eo modo ait ſolere, quo tribus Athenis carnes, quas diis feſtis diebus immolabant, ſpeciem abdominis præ ſe ferre faciebant. Si cui ergo hoc noſtrum factum & cõſilium minus probabitur, is ſic habeat, hunc locum hoc modo explicari poſſe, φυλετικῶς φυσήσαντες, id eſt qui ut Athenis tribus carnibus abdominis ſpeciem flatu ementiebantur, ſic craſſiori ueſtitu ſe ipſi comparant. His enim tot uerbis φυλετικῶς declarare cogimur: quoniam ſi dicam, tribuum more, parum dicam.

Imperitis enim idem uſuuenit, quod iis qui res procul proſpiciunt, διὰγὰρ ἄπειρεσι, ὥσπερ ἂν ἀπέχοντες, πόρρωθεν διωρῶσι.) Alexander Aphrodiſæus duobus modis exponit hunc locum, quorum eum quem magis probat, ſecutus ſum.

Eſt enim in promptu, πρὸ ἔργου γάρ ἐστι.) πρὸ ἔργου εἶναι, uulgo putatur, operæprecium eſſe, & è re, ut dicimus è rep. & è re tua eſt. Alexãdri tamen ſententia eſt, & in hoc loco, & in altero qui hunc antecedit, πρὸ ἔργου εἶναι, τοιοῦτον τὸν δύναμιν, ᾗ ἐκεῖνον τὸν δόξαν. ualere ἐυχερῆ ᾗ ῥᾳδίαν εἶναι, id eſt expeditam & facilem.

Aliæ enim ad docendum, aliæ ad differendum ualent, διδασκαλικαὶ, διαλεκτικαὶ.) De nominibus quorum finis eſt ικὸς, quemadmodum transferenda ſint cùm multis aliis locis, tum in libro de Optimo genere interpretandi multa diximus. Quos hic Ariſtoteles ſermones διδασκαλικὺς uocat, Quintilianus tertio libro, cap. 1. δογματικὺς nominat. Loquens enim de Platone, Sed alii, inquit, ſunt eius ſermones ad coarguendos qui contra diſputant compoſiti, quos ἐλεγκτικὺς uocant: alii ad præcipiendum, qui δογματικοὶ appellantur.

Aliæ enim reprehenſiones in uerbis ſunt, aliæ in rebus, οἱ μὲν γάρ εἰσι παρὰ τὴν λέξιν, οἱ δὲ ἐξω τῆς λέξεως.) Cicero dictionem pro oratione ſolet dicere, non pro uno uocabulo, ut dictionem uerbum græcum ῥῆσιν exponat, quod etiam elocutio dicitur. Reprehenſionum diuiſionem iiſdem penè uerbis expoſui, quibus rhetores figuras, quarum alias uerborum, id eſt λέξεως faciunt, alias διανοίας, id eſt ſententiarum. Sed quia reprehendit in hoc libro Ariſtoteles eos qui ſic reprehenſiones patiebantur, non dixi, alias eſſe in ſententiis, ſed in rebus, quod uerbum ſæpe Cicero dicit pro ſententiarum. Neque enim illud ἐξω τῆς λέξεως mihi placet ſi transferatur, extra dictionem, aut uerbum: ſed id quod dixi, & Ciceronis ſententia adductus: qui, ut dixi, res pro ſententiis dicit, & ab Alexandro Aphrodiſæo admonitus, qui hunc locum explicans, Ariſtotelem ἐξω τῆς λέξεως, pro οἱ δὲ ἐπὶ τὰ πράγματα dixiſſe confirmat.

Earum quæ in uerbis ſpectantur, ſex genera ſunt, homonymia, ambiguitas, adiunctio, diſtinctio, accentus, forma orationis, ἔστι δὲ τὰ μὲν παρὰ τὴν λέξιν ἐμπιπτοῦντα τὴν φαντασίαν, ἓξ τὸν ἀριθμὸν, τοῦτα δ' ἐστὶν, ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, διαίρεσις, προσῳδία, ἀ σχῆμα λέξεως.) Quia Ariſtoteles duo genera facit, ὁμωνυμίαν, & ἀμφιβολίαν, quæ duo ita inter ſe differunt, ut hoc in uerbis coniunctis, illud in ſingulis ſpectetur: ego etiam hæc ſeparaui, Cicero quidem duo hæc uno ambiguo uerbo complectitur, σύνθεσις, & διαίρεσις uulgo dicuntur compoſitio & diuiſio. quoniam Boetius qui primus hunc librum conuertit, uerbum è uerbo ita reddidit, Ego adiunctionem uel coniunctionem & diſtinctionem, latine dicenda cenſeo. Quod mihi omnes conceſſuros ſpero, ſi uis horum uerborum quæ ſit explicauero. διαίρεσις quidem captio tum incidit, cum fit diſtinctio in uerbo in quo non facienda: & contrà σύνθεσις, cum non fit diſtinctio in eo in quo facienda eſt: ſed id coniungitur cum altero, à quo diſtingui debet. Vt uerbi cauſa, in hac oratione qua paulo poſt utitur Ariſtoteles, ἐγώ σε ἔθηκα δοῦλον ὄντα ἐλεύθερον, quam ſic uerti, ut locus eſſet captioni, Ego te feci ſeruum exiſtentem liberum: magnopere refert utrum participium ὄντα ad accuſandi caſum ἐλεύθερον pertineat, an ad δοῦλον. Quod ſi uitandæ ambiguitatis cauſa, rectè & latinè omnes diſtinguendam quadam nota orationem eſſe dicent, quæ ſignificet quò uerbum illud quod ambiguam orationem faciebat referendum ſit, id eſt, cum quo coniungendum: certè omnes etiam hoc mihi dabunt, hæc duo latinè exprimi poſſe diſtinctionis & coniunctionis nominibus. Neque enim tum diuidendam orationem, ſed diſtinguendam eſſe dicimus, & certè no tam illam diſtinctionem plerique nominant. In hoc uerbo diu commoror; quoniam διαίρεσις rectè etiam interdum diuiſio dicitur, ſed cum res in partes ſignificamus tribui. Nam συνθέσεως uix unquam componere dicitur: σύνθεσιν enim Cicero non compoſitum dicit, ſed cõcretum: & raro, aut potius nunquã illud uerbum componere conuertit. σχῆμα λέξεως dico formam uerbi. ſic enim malo λέξιν uerbum, quàm orationem, quoniam in uerbi ſimilitudine ſpectatur, cuiuſmodi ſunt ualeo & doceo. λέξιν tamen conuerti orationem: ne ſi à cæteris diſcederem, artem uiderer confundere. Et quoniam hoc totum genus in analogia cernitur, libentius σχῆμα dicam uel proportionem, uel rationem, uel analogiam quemadmodum Varro, cum uerba ſpectat ex ea, ut ſi doceo actionem ſignificet, cur etiam ualeo non ſignificet? σχῆμα tamen formam dico, & cæteri figuram, utrunque rectè, cum Varro appellet formam & figuram uocis & uerbi.

Ex homonymia autem captiones ducuntur hoc modo, Qui ſciunt, diſcunt, εἰσὶ δὲ παρὰ μὲν τὴν ὁμωνυμίαν οἱ πεῖσαι τῶν λόγων, ὅσον ὅτι μανθάνουσί οἱ ἐπιστάμενοι.) Ariſtoteles tradens locos unde ſumunt argumenta captioſa ſophiſtæ, utitur hac ferè præpoſitione, παρὰ cum accuſandi caſu. dici propter παρὰ non placet duntaxat in hoc genere. Illuſtrandæ igitur orationis cauſa uariis modis tranſtuli. quibus Cicero argumentorum tractationem docet. Ego his commentariis non ſuſcepi argumenta tractanda, ſed tamen libenter ſtudioſorum

diſcendi gratia, quæ Ariſtoteles prætermiſit, tractabo. Illud ergo intelligendũ eſt, hoc exemplum quod hoc loco attulit, Qui ſciunt, diſcunt, eſſe concluſionem argumenti quod tractari rectè poteſt hoc modo, Grammatici profitentur artem ſuam: Qui autem profitentur, diſcunt: Igitur qui ſciunt diſcũt. Hoc argumentum ſumptum eſt ex Euthydemo Platonis, itaque uerba eius hic ponã melius eſt. ἦ μὲν οὐκ ἀπαντῶ σε καλῶς τε καὶ τὸ μανθάνειν. ἐνθένδε ὁ Διονυσόδωρος, τί δὲ, ὦ Κλεινία, ἦ οὐτοι ἀποροῦμεν ὑμῖν ὁπότεροι ὑμῶν ἐμμανέστεροι τῶν παίδων, τὸ ἀποστομωτέρους εἶναι, ὅτι σοφοὶ ὄντες ἐμμένουσιν ἀμαθίαις, ἢ οὗτοι, ἔφη ὁ Κλεινίας, ὅτι σοφοὶ ἄρα μανθάνουσι, ἀλλ' οὐκ ὄντες ἀμαθεῖς, id eſt, Ac prius quàm puer reſpiraret præclarè eum & percommodè Dionyſodorus excepit, Quid Clinia, cum Grammaticus prælegit ac profitetur uobis, utri tandem pueri diſcunt & intelligunt ea quæ profitetur, docti, an ignari & indociles? Docti, inquit. Docti igitur intelligunt, non ignari. hæc ille. Ex quo facilè intelligi poteſt prætermiſſam eſſe aſſumptionẽ, ut per enumerationem argumentum tractaretur hoc modo, Cum Grammaticus profitetur, aut docti intelligunt quæ profitetur, aut ignari. Non ignari: docti igitur intelligunt & diſcunt ea quæ grammaticus profitetur. Quanquam uerbo latino parum commodè hoc tractari poteſt, ut uerbum ambiguum maneat. Sed ad alias captiones ueniamus eiuſdẽ generis, qualis eſt illa quam ſecundo loco proponit Ariſtoteles, Mala eſſe in bonis, quæ concluſio eſt. Tractemus hoc modo licet: Mala oportet eſſe. Bona etiam oportet eſſe: Mala igitur bona ſunt. In Græco exemplo ita diſſoluit hanc captionem Ariſtoteles, ut dicat τὰ δίοντα homonymum eſſe. δίοντα autem dico quæ oportet cum Cicerone, non quæ expediunt, ut cæteri. Neq; enim δεῖν expedire ualet, ſed oportere tantummodo. Cicero pro Cornelio Balbo, Nũc uerò quid dicitur? quid dicit accuſator feciſſe Pompeium? quod ei facere nõ licuerit. quod grauius eſt, quàm ſi id factum ab eo diceret, quod nõ oportuiſſet. Eſt enim aliquid quod nõ oportuit, etiam ſi licet. quicquid uerò non licet, certè non oportet. Tertium etiam exemplum illud captionis quæ ex homonymia ſumitur, eundem ſedere & ſtare, concluſio eſt argumenti captioſi, cuius tractatio talis eſt, Qui ſedet, ſurgit: qui autem ſurgit, ſtat: qui igitur ſedet ſtat. Eodémque modo tractari illud poteſt, cuius eſt illa concluſio, Eundem ægrotare & ualere: qui curatur, ualet: qui autem ægrotat, curatur: ualet igitur is qui ægrotat.

Ex ambiguitate hoc modo, Velle me hoſtes capere, παρὰ δὲ τὴν ἀμφιβολίαν ἐστὶ τοιόνδε, τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους.) Dixi quid inter ὁμωνυμίαν & ἀμφιβολίαν intereſſet: hanc enim in coniũctis uerbis ſpectari illam in ſingulis. Quod uel facillimè ex hoc exemplo, quod primum attulit Ariſtoteles, intelligi licet. Neque enim ullum uerbum eſt quod multa declaret, ſed ambigua eſt oratio ſolum ob uerborum coniunctionem. Tractaremus etiam hoc genus ut ſuperiora, ſi ratiocinatione poſſet. Tale eſt illud, Dico te AEacida Romanos uincere poſſe.

Itaque ad alia ueniamus. Secundum ambigui genus eſt illud, Nũ quod quis cognoſcit, id cognoſcit? Ambiguum eſt enim propterea quòd id nominandi caſus eſſe, & accuſandi poteſt. Hoc autem facile eſt, & quod ſequitur, Num quod quis uidet, id uidet?

Et licèatne στῳῶντα loqui? ἦ ἁμὰ ἐστὶ στῳῶντα λέγειν;) Ego in hoc græcum relinquere malui, quàm latinum parum aptum dicere. Neque enim ſi ſilentia dicamus, ambiguo locum ullum relinquemus, quoniam in hoc exemplo ſi ponatur erit neutrum multitudinis. στῳῶντα autem & neutrum multitudinis, & uirile numeri ſingularis. Tractatio autem eius eſt huiuſmodi: Licétne στῳῶντα dicere? Si is quem roget, aiat: Lapides autem quæ ſunt στῳῶντα dicis: στῳῶντα igitur dicunt. Quanquam hoc modo non proprie uideor dicere, quoniam nõ latina uidetur hæc oratio, Dicis lapides, ut apud Græcos λίθους λίθους. ſed dicimus, de lapidibus loqueris, aut dicis. Sumptũ eſt etiã hoc genus ex Euthydemo Platonis penè extremo, apud quẽ explicatũ eſt hoc modo, ἦ γὰρ ἐκεῖνε ἔφη ὁ Διονυσόδωρος, στῳῶντα λέγειν; Οὐκοῦν ὁ σὺ λέγεις, ἦ δ' ὅς ὁ Κτήσιππος. οὐκ ἂν δή λέ-

γοντα στυγῶς; Ετι ὅσῳ ἕν. Οταν δὲ λίθους λέγῃς καὶ ξύλα, καὶ σιδήρια, ἃ στυγῶντα λέγεις. &c. id est, Quid enim, inquit Dionysodorus, possuntne στυγῶντα loqui? Nullo modo, inquit Ctesippus. An ne λέγοντα quidem tacere? Multo etiam minus, inquit. Quid cum de lapidibus infers sermonem, de lignis, & ferro, nonne στυγῶντα dicis? &c. Nam cum hic Ctesippus tacuisset, eum Dionysodorus reprehendit, & facilè intelligimus quid concludere uelit argumentatio. Hæc uocabula στυγῶντα in superiore captione, & in ea qua quæsitum est, ὅτι λέγοντα græca relinquenda sunt, si locum captioni relinquendum existimamus, sicuti existimare debemus. Nam in superiore Platonis exemplo, στυγῶντα & λέγοντα, duobus casibus accipi, hinc intelligi potest, quòd & is qui interrogatus est numero singulari ea accipi intelligens, id totum negauit, & Dionysodorus ad multitudinis numerum traduxit ut captaret alterum. Absoluto perfectóque hoc argumento ibi id quod cœperat absoluit Dionysodorus, ὅτι λέγοντα λίγειν, multáque alia, quæ si quis legere cupiat, locum indicaui.

Ex coniunctione autem hæ sunt orationes, Sedentem ambulare posse, & eum qui non scribat, scribere, παρὰ δὲ τὴν σύνθεσιν τὸ παύεσθαι ὅταν τὸ δύνασθαι καθήμενον βαδίζειν, καὶ μὴ γράφοντα γράφειν.) Persequamur institutum, & si hæc genera captionum ad explicādum facillima sunt, Prior captio, hoc modo, Qui sedet ambulare potest. Socrates autē sedit: Socrates igitur sedens ambulare potest. Altera hoc modo, Qui non scribit, is scribere potest: Aristoteles autem dormiens non scribit: Aristoteles igitur non scribens, potest scribere. Vel hoc modo, ut superiorum propositiones in conclusione collocentur, Socrates sedens ambulare potest: Socrates autem sedet, Qui ergo sedet ambulare potest. Eodémque modo altera. Hæc enim posterior tractatio ad Aristotelis sententiam magis dirigitur. Ego enim longa obseruatione Aristotelem in exemplis proferēdis animaduerti, tum cū exemplo proponit ὅτι, cā enuntiationem in conclusione ponendam: cum tractatur argumentatio, cum ὅτι, aut similem uocē in propositione. ut has tres partes argumentationis perfectæ intelligamus, propositionem, assumptionem, & conclusionem. Quocirca de hac re ab Alexandro Aphrodisæo ualde dissentio. Is enim duo illa exempla in prima parte argumentationis uult collocari. Atque etiam in tractatione ab eo discrepo, concludi enim uult in his captionibus enuntiationem in qua uerbum possum aut simile non collocetur. Vt si explicrem argumentum hoc modo, Qui sedet, potest ambulare: Socrates autem sedet, Socrates igitur ambulat. At idē etiam non sedet: Socrates igitur ambulat & non ambulat. Neque enim puto quenquam adeo amentem ut id uelit concludere. Quòd si quis uelit, tamen non erit in coniunctione captio. Argumentum enim ducetur, ut uulgus dialecticorum dicit, à posse, ad esse. Est enim illius argumenti explicatio. At eius de quo hic agitur explicatio est illa quam hic Aristoteles tradit, ut distinguamus, Socratem sedentem ambulare posse, quæ est propositio, an tum cum sedet simul ambulare possit, quod fieri non potest: an tum cum sedet, uim eam habeat, ut aliquando ambulet, quod uerum est. Sic in eodem sensu conclusio erit danda.

Ex distinctione hoc modo, Quinque sunt tria & duo, & par numerus & impar, παρὰ δὲ τὴν διαίρεσιν ὅτι τὰ πέντε ἐστὶ δύο καὶ τρία, καὶ περισσὰ καὶ ἄρτια.) Quæ hoc loco proponit, conclusiones sunt, id est tertia pars argumentationis, quā hoc modo tractare possumus, Quinque sunt duo & tria: Duo autem & tria sunt par numerus & impar, Quinque igitur sunt par numerus & impar. Nam illud primum quod affert, Quinque sunt duo & tria, propositionē esse existimo totius argumētationis: & id quod sequitur, par numerus & impar, conclusionem, ut tantum desit assumptio. In illa autem conclusione quæ apud illum sequitur deinceps, Quod maius est, æquale esse, dandi casus intelligitur, ut sit hæc plena oratio, Quod maius est, æquale minori esse. Isque tractabitur hoc modo, Octo & duodecim sunt minor numerus & maior: Duodecim autē sunt

octo & quatuor: Maior igitur numerus par eſt, & æqualis minori. Sic enim tractandum eſſe argumentum ratio illa Sophiſtarum indicat: propterea quòd tantum eſt, & eo amplius. Sed argumentum illud eſt infirmum, Duodecim ſunt octo & quatuor, Duodecim igitur ſunt octo. Quod illi uolunt. Nã & coniunctè eſt accipiendum, non diſtinctè: ut in hac oratione, Ariſtoteles eſt, & Dialecticus & Phyſicus.

Hoc ὑ imbre putreſcit, τὸ μὲν ὑ καταπύθεται ὄμβρῳ.) Dimidiatus eſt uerſus ex 23. Iliados Homeri ſumptus, totus autem uerſus eſt,

ὣς δ' ὑὸς ἢ πείκης, τὸ μὲν ὑ καταπύθεται ὄμβρῳ, id eſt,

Ilicis aut piceæ pars non putreſcit in unda.

Ego autem in dimidiato uerſu ὑ. 1. non græcum reliqui, ut quid Homeromaſtiges & inuidos reprehendere in Homero hac in parte Ariſtoteles diceret, intelligeremus. Neque enim mihi probatur, quod Boetius hoc loco fecit. Hoc enim dimidiato uerſu, iiſque omnibus quæ ad eum explicandum pertinent, detractis, ipſe uerſum Vergilianum Ariſtotelem pronuntiantem facit, quod quàm ridiculum ſit, omnes ſcire arbitror. In dimiato autem illo uerſu transferendo, ὑ ſic poſui, ut græci ſolent, qui non abſumunt uocales.

Plurimum autem ualet ad exprimendum aliquid, quod ſit contra opinionem omnium, id quod Callicles in Gorgia commemorat. Atque etiam ueteres omnes ex eo quod naturæ, & legi conſentaneum eſt, id effici putabant. Naturam enim legi repugnare, & iuſtitiam lege honeſtam eſſe, natura non eſſe. Debet igitur ei qui naturæ conſentaneum quid dixerit, lex opponi, & natura ei qui legem proferet, &c. παλίντροπος δὲ τύπος ἐστὶ τῶν παντῶν παραδόξα λέγειν, ὥσπερ ᾗ ὁ Καλλικλῆς ὁ τῷ Γοργίᾳ γέγραπται λόγων. ᾗ ὁ ἀρχαῖοι δὲ πάντες ὡντο συμβαίνειν παρὰ τὸ κατὰ φύσιν ᾗ κατὰ τὸν νόμον, ἐναντία γὰρ εἶναι φύσιν ᾗ νόμον, μὴ τὸν δικαιοσύνην κατὰ τὸν νόμον μὲν εἶναι καλὸν, κατὰ φύσιν δὲ ὐ καλόν. δεῖν δ' ὖν, πρὸς μὲν τὸν εἰπόντα κατὰ φύσιν, κατὰ νόμον ἀπαντᾶν. πρὸς δὲ τὸν κατὰ νόμον, ἐπὶ τὴν φύσιν ἄγειν.) Hunc totum locum ex Gorgia Platonis ſumptum, non alienum erit afferre. ᾗ ἴσχυκα τ' αὐτὸ τοῦτο, ἐκ ἄγωμαι Πῶλον, ὅτι σοὶ ξυνεχώρησα, τὸ δικεῖν ἀδίκως εἶναι τοῦ ἀδικεῖσθαι. ἐκ τούτου γὰρ ἂν ὁμολογίας αὐτῇ ὑπὸ σοῦ συμπαραδιδοῖς ἐν τοῖς λόγοις, ἐναισχυνόμενον ἀδίκως ἂ ὑπεῖν εἰπεῖν. σὺ γὰρ τῷ ὄντι ὦ Σώκρατες εἰς τοιαῦτα ἄγεις φορτικὰ ᾗ δημηγορικὰ, φάσκων τὴν ἀλλήλων δίωξιν, ἃ φύσει μὲν ἀεί ἐστι καλὰ, νόμῳ δὲ, ὡς τὰ πολλὰ δὲ ταῦτα ἐναντία ἀλλήλοις ἐστὶν, ᾗ τε φύσις ᾗ ὁ νόμος. ἐὰν ὖν τις αἰσχύνηται, ᾗ μὴ τολμᾷ λέγειν, ἃπερ νοεῖ, ἀναγκάζεται ἐναντία λέγειν. δεῖ δὲ ᾗ σὺ τοῦτο τὸ σοφὸν καταγελᾶν, καὶ ἐργεῖν ἐν τοῖς λόγοις. ἐὰν μὲν τις κατὰ νόμον λέγῃ τὰ κατὰ φύσιν ὑπεναντῶν, ἐὰν δὲ τὰ τῆς φύσεως, τὰ τοῦ νόμου, ὥσπερ ἀυτίκα ἐν τοῖς τῷ ἀδικεῖν τε ᾗ τῷ ἀδικεῖσθαι, πόλυ πο καὶ τὰ νόμου αἰσχὺν λέγοντος, σὺ τὸν νόμον ἐδιώκειες. φύσει μὲν γὰρ πᾶν αἰσχὺν ἐστιν ὅπερ ᾗ κάκιον τὸ ἀδικεῖσθαι, νόμῳ δὲ τὸ ἀδικεῖν. Vertã ut potero. Ob eámque cauſam non laudo Polum, quòd tibi conceſſerit, turpius eſſe facere quàm accipere iniuriam. Hoc enim conceſſo, ita à te diſputando irretitus eſt, ut ore compreſſo uereretur quæ ſentiret dicere. Nam tu quidem certè, Socrates, dum te uerum ſequi profiteris, ad res nos importunas & proprias concionum traducis differendo, quæ natura honeſtæ ſunt, lege non item. Hæ enim res duæ, lex & natura inter ſe, ut pleræque aliæ, contrariæ ſunt. Ita ſi quis uereatur nec auſit dicere quæ ſentiat, pugnantia dicere cogetur. Quod tu cum animaduertas, tamen ueteratorem te in diſputando præbes, & ſi quis id dicat quod cũ lege cõſentiat, tum de eo quod accommodatum naturæ eſt interrogas: ſin ea quæ naturæ congruant, de iis, quæ legi ſunt conſentanea. ut modo cum de inferenda accipiendáque iniuria diſſereres, Poliſque id quod legi congrueret turpius eſſe diceret, legem tu es perſequutus. Natura enim accipere iniuriam ut turpius eſt, ſic in maiore uitio: lege autem, facere iniuriam.

Et Euthydemi illa oratio, Vidiſtine triremes nunc quæ ſunt in Pyræo, ex Sicilia? ᾗ ὁ Εὐθύδημος λόγος, ἆρα εἶδας σὺ νῦν ἅπασας ἐν Πειραιεῖ τριήρεις ἐν Σικελίᾳ ὦσι;) Erunt fortaſsis. qui hanc interrogationem ſumptam eſſe putabunt ex Euthy-

demo Platonis, atque ego ipſe in eadem fui ſententia, quoad perfecto diligen
ter eo libro, eam illic nõ reperi. Itaque eam ex illius aliquo libro Ariſtotelem
ſumpſiſſe exiſtimo, uel ex fama, uulgique ſermone. Facilis eſt autẽ eius quæ-
ſtionis explicatio. Eſt enim in diſtinctione, quoniam ex coniunctione exiſtit
captio. Ponamus quempiam eſſe nobiſcum in Piræo qui cum diſputemus,
Eſt autem portus Atheniẽſium, aut erat potius. Tractatio erit huiuſmodi, Es
nunc tu in Piræo & triremes hinc uides quæ ſunt in Sicilia: uides igitur nunc
tu triremes quæ ſunt in Piræo è Sicilia.

Eiuſmodi eſt hæc. An ἃ habitas domus eſt? eſt ergo ἃ habitas, negatio illius
10 habitas, ἔστιν ἅπας ὁ λόγος, ἆρα γέ ἐστι, τὸ ἃ καὶ ἀλύεις ἀπέωγας, ἀκοῦν τὸ ἃ καταλύεις τῶ καὶ
καταλύεις ἀποφάσεις.) In hac captione ἃ coactus ſum relinquere, ut uis eius maneret. In propoſitione ἃ eſt tono circũflexo notatum, & idem efficit quod ubi, καταλύειν enim eſt interdũ habitare, quomodo Plato initio Pythagoræ uſus eſt. Loquẽs enĩ de Pythagora Hippocrates, καταλύει δ', ὡς ἐγὼ ἤκουσα, παρὰ Καλλίᾳ τῶ Ἱππονίκε, id eſt, Habitat autẽ ut ego audio, apud Calliã Hipponici filiũ.

Vt in hac oratione, fierine poſſit, ut aliquis quid ſimul faciat & fecerit? Atqui fieri poteſt, ut aliquis quid uideat, & eadem ex parte uideat, ἆρ' ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ λόγου, ἆρ' οὐ δέχεται τὸ αὐτὸ ἅμα ποιεῖν τε καὶ πεποικέναι; ἀλλὰ μὴν ὁρᾶν γέ τι καὶ ἑωρακέναι τὸ αὐτό, καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ οὐ δέχεται.) In quæſtione intelligenda eſt reſponden-
20 tis negatio, ut à ſimili Sophiſtes refellere uideatur. Ita fit ut in concluſione id quod quærebatur, fit collocandum. hoc modo, Fierine poteſt, ut aliquis quid faciat & fecerit? quo negato, Atqui fieri poteſt, ut quis quid & uideat & uiderit ex eadem parte. Vt ergo etiam aliquid faciat & fecerit. Argumentatio hæc duabus tantum conſtat partibus. Sed facilè propoſitio illa intelligitur. Eiuſdẽ rationis & figuræ ſunt facere, feciſſe, uidere & uidiſſe. Quæ propoſitio niſi diſſoluatur & explicetur, quemadmodum tradit Ariſtoteles, certè firma erit argumentatio. Dicendum eſt igitur non eſſe ſimilis figuræ, quia facere agere ſignificat: uidere autem pati quid & accipere. Quæ eadem explicatio in ſimili illa captione ualet, An aliquid eorum quæ patiuntur, etiam facere poſſit?

30 Eiuſdem generis hæ omnes ſunt, An ea manu quam quis non habeat uerberet? Aut eóne oculo quis uideat quem nõ habet? ὅμοιόν ἐστι καὶ ἐάν τις πάντες, ἆρ' ἢ μὴ ἔχει, χρῆται τούτῳ ἃ μὴ ἔχει ὀφθαλμῷ, ἰδοιεν; Hæ captiones aliæ ſunt, atque multi putent. Intelliguntur enim in iis hominibus qui duas manus, duóſque oculos ipſi habeant, ut quæratur, an ſi altera manu uerberet, aut altero oculo uideat, is eáue ſit eius habenda? Et Sophiſtes quidem nullo non eſſe illius, cum habeat duas. Ariſtoteles autem id refellit, quoniam non pulſat manu quam non habet, ſed quatenus non habet. Neque enim unam modo habere illum, & modo qualitatem quandam ſignificat aut non cum alio. Multi autem po-
40 terunt primo quaſi aſpectu has captiones transferre, ad eos, qui uerberent alios accepta illorum aut aliorum manu: & ad eos qui cum cæci ſint, aliorum oculis aſpectúque intueantur: qualis eſt ille apud Callimachum, qui mutilum hominem illum quidem, ſed uidentem in humeros ſuos impoſuit.

Et, An quod diſcit quiſpiam, id eſt quod diſcit? ἆρ' ὃ μανθάνει ὁ μανθάνων, τοῦτό ἐστιν ὃ μανθάνει; In hac captione quæſtio quantitatis ad qualitatem refertur. Quod facilè ex tractatione intelligi licebit. Quod quis diſcit, id eſt quod diſcit: Quis autẽ diſcit tardè, quod celeriter traditur: eſt igitur tarde idem quod celeriter. propoſitio eſt in quantitate, & qualitas concluditur. Nam o-
50 ratio præſertim uocalis eſt in categoria quantitatis, & tarditas & celeritas in qualitate.

Sciſne quid ex te ſim quæſiturus? Noſtin' eum qui ad nos uenit & eum qui opertus eſt? an ſtatua opus tuum eſt? an tuus canis pater? an admodum pauca pauca ſunt?) Hæ captioſæ interrogationes ex attributis perſonarum & accidente naſcuntur. Totam argumentationem tractabimus ſigillatim, hoc modo, Sciſne quid ex te ſim quæſiturus? faciamus alterum negare, tum

refellendo ita Sophiſtes ducet argumentum. Quid ſit Dialectica ſcis: Hoc autem à te fui quæſiturus, Quod igitur à te fui quæſiturus, id ſcis. Noſtin' eũ qui ad nos uenit & opertus eſt? Si neget, Sophiſtes ita refellet: Corydonem noſti, Corydon autem ad nos uenit: Eum igitur qui ad nos uenit & opertus eſt, noſti. Eum autem dixiſti te ignorare: Eundem igitur & noſti & ignoras. Illud etiam eodem modo: Eſt ne hæc ſtatua opus? Si concedat, ut certè concedet: tum ille, Statua autem hæc tua eſt: Statua igitur hæc opus tuum eſt. Atqui eſt ſtatuarii opus. Eſt igitur hæc ſtatua & non eſt opus tuum. Facilior his explicatu eſt hæc trita omniũ ſermonibus, Eſne hic canis pater? Ponamus enim canem habere catulos. Itaque aſſentietur. Eſt autem tuus. Eſt igitur hic canis tuus pater. Hæc ſi ſint poſtrema pluribus à Cicerone diſputatur in 4. Academicarum quæſtionum. Sunt nic admodum pauca, pauca? Si annuat, tum ille concludet, Sunt autem exempli cauſa, centum ad decies centena millia pauca. Centum igitur pauca ſunt. Atqui multa ſunt ad decem. Centũ igitur & multa ſunt & pauca. Communis harum omnium captionum explicatio, alia atq; alia intelligentia, ratio & cogitatio eſt.

Fierine poſſit, ut idem ſimul ſancte iuret & peieret? Hoc ſi alter neget, ille ita contendet, Aliquis, exempli cauſa, Socrates qui iurauit ſe peieraturũ, peierauit. Rectè igitur iurauit, quoniam id quod ſe facturũ eſſe iurauerat, præſtitit. Idem igitur ſancte iurat & peierat. Hanc interrogationẽ aliqui ut Chryſippus & Cicero eum ſecutus in inexplicabilibus ponunt. Ariſtoteles autem ponit eam exiſtere ex eo quod quadã ex parte eſt, quod certe falſum eſt. Non enim qui ſe iurat peieraturum, rectè iurat, quando quidem periurium etiã naturæ lege non eſt conceſſum. Nec ſi quis præſtat quod ſe iurauit facturum, idcirco rectè iuraſſe intelligitur.

Quò τέλλεσθαι, ὅπως τέλλεσθαι.) In hac τέλλεσθαι græcum coactus ſum relinquere, ut ambiguum uerbum maneret. Si enim dicam, Quò mittimini, mittor uno modo dicitur, τέλλεσθαι autem, ut ait Alexander, & mitti, & ire. Quod autẽ ponit Ariſtoteles, πρὸς τὴν κεραίαν, interpretor, ad direptionem, quoniam κεραΐζω eſt depopulor, diripio, euerto, niſi forte euerſionis uerbum erit aptius.

Et, utra boũ ἐμπροσθεν peperit? neutra, ſed ponè utraque. In hac etiã captioſa interrogatione ἐμπροσθεν reliqui, quòd uerbum eſt ambiguum, ut ex reſpoſione intelligi poteſt. Nam ἔμπροσθεν ad uerbium eſt temporis ſignificans ſuperiore tempore, ſiue prius & antehac, & contrarium eſt ὄπισθεν, quod quoniam ualet à tergo, retro, ponè, illud etiam ualet à fronte, anté. Locus huic captioni noſtra lingua eſſe poteſt ut ſi quærat quiſpiam, Laquelle de ces deux vaches a veſlé par ci deuant? & reſpondeatur, ne l'une ne l'autre, mais toutes deux par derriere.

Et καταρὴς Boreas? certè non. interfecit enim mendicum & emptorẽ quẽdam.) καθαρὸς apud Græcos trãquillus dicitur, & caſtus ſeu integer. Quod ergo is qui ponit quæſtionem intelligebat, de trãquillitate Aquilonis, id ad impuritatem reſpondens tranſtulit. Verbum ergo Græcum non potui cõmodè & aptè ad captionis ambiguitatem detrahere.

Hæc omnino perpauca ſunt, quæ uel admonuimus uel tractauimus, his de cauſis quæ initio expoſitæ ſunt à nobis. Nam & uerba alia ferè aliis locis explicauimus, & captionum reliquarum facilis eſt tum explicatio, tũ tractatio.

FINIS.

INDEX GRÆCVS OBSERVATIONVM

Perionij *in Organum Aristotelis, in quo p. significat paginam, l. lineam.*

Α

Απ quomodo uertit Cic. p.21.l.11.
ἄγειν p.71.l.46
ἀγωγὴ p.53.l.45
ἄγειν ἐπὶ τὸ κωδ. λυ. pag.45.lin.ult.
ἀδυναμία p.15.l.42
ἀιδιότικὸς p.7.l.47
ἀκόλουθα p.50.l.24.
ἀλλοίωσις & ἀλλοιοῦσθαι p.7.l.38 & 40, & p.18.l.13
ἄλογος p.27.l.27 & 30
ἅμα φύσει p.18.l.6
ἅμα κατὰ τὸν χρόνον p.18.l.5
ἀμφισβητῶν p.12.l.1.
ἀναγκάζειν p.31.l.3.
ἀναιρεῖν p.68.l.17
ἀναίρεσις p.14.l.34
ἀναιρετὸς p.7.l.52
ἀναισκευάζειν p.68.l.49
ἀναιρεῖσθαι ἀντιφατικῶς p.22.l.32
ἀντιστρέφειν p.14.l.45. & pag.15. lin.5. & p.30.l.3.
ἀντιλέγειν p.39.l.11
ἀξίωμα p.20.l.5. & 8, & p.34.l.31
ἀξιοῦν p.54.l.22
ἀορίστα πίστις p.54.l.22.
ἁπαντᾶν p.71.l.22
ἁπαντᾶν p.77.l.10
ἁπάντων p.77.l.9.
ἄπιστον ἢ ἀπίθανον p.68.l.23
ἁπλῶς p.21.l.45
οὐκ ἁπλῶς p.21.l.47.
ἁπλῶς p.22.l.5.
ἀποδεικνύναι p.68.l.11
ἀποδεῖξις p.28.l.48
ἀποδεικτικὸν p.28.l.ult. & p.68.l.36
ἀποδιδόναι p.13.l.1
ἀπόδοσις p.13.l.3
ἀπαρεῖν p.33.l.43, & p.73.l.11
ἄπορημα p.33.l.43
ἄπορος & ἐν ἀπόρῳ p.71.l.15
ἀποφάσεις p.19.l.46.
ἄργος λόγος p.25.l.37
ἀρχὴ p.34.l.5
ἀσαφῶς p.62.l.53.
ἄσωμα p.2.l.14.
ἄστατον p.25.l.25

Β

Γένεσις p.52.l.39
γλῶσσα & φθορά p.18.l.10
γραικά p.42.l.52.

Δ

Δεικνύναι p.30.l.41. & p.68.l.12
δείκνυσθαι ἐξ ἀλλήλων p.32.l.5
δεικτικῶς p. 2.l.27
δι' κύκλου δεῖξις p.32.l.1
δηλῶν p.59.l.39
διὰ cum genitiuo per ex uertitur, nõ per. p.74.l.12
διαιρεῖται εἰς δύο p.8.l.44
διαίρεσις p.76.l.
διαίρεσις p.15.l.50.
διαλήγεσθαι p.42.l.22
διαλεκτικὰ τέχνη p.33.l.5
διαπορεῖν p.41.l.24.15.27
διαπορὲ p.7.l.32
διαφυλάττειν τὴν δόξαν p.38.l.9
δόξης χάριν p.74.l.42
δραμικὸν p.68.l.42
δυνατὸν p.27.l.4

Ε

ἕδος ἔχειν p.76.l.
εἰκὸς p.32.l.16. & p.67.l.42
εἶναι p.76.l.
εἶναι pro euenire p.25.l.55
ἐλέγχειν p.68.l.14
ἔλεγχος p.76.l.47
ἔλλειπον p.5.l.38
ἐνεργὸς τόπος p.65.l.30
ἐνθύμημα p.27.l.17
ἐνίστασθαι p.72.l.10
ἔνστασις p.72.l.36
ἐν τῷ τί ἐστιν ἐν τῷ ὁποῖόν ἐστι p.4.l.1.
ἕξις p.15.l.36
ἕξω τῆς λέξεως p.77.l.
ἐπεκτείνειν καὶ πλέον p.60.l.46
ἐπιδιδόναι p.17.l.10
ἐπίδοσις p.17.l.10.
ἐπίδοσιν λαμβάνειν p.17.l.12
ἐπικυρώτατος p.64.l.36
ἐπίκτητον p.57.l.36
τὰ ἐπὶ μέρους p.46.l.7
ἐπὶ πλέον ὑπάρχειν p.5.l.45. & p.60.l.46
ἐπιστήμη ἀποδεικτικὴ p.29.l.3
ἐπιστήμονες p.71.l.35
ἐπιστημῶν τῷ λόγῳ p.73.l.32
ἐπιφάνεια p.13.l.20.

ἀπερίφρα, p.69.l.39.
ἀπιχήφημα pa.6.l.19.
ἄποχή, p.38.l.24
ἄρεσθαι χάριν p.74.l.43
ἐρωτᾶν p.39.l.5.
ἄχαπον p.13.l.26 & p.29.l.28.
ἄτερον Cicero aliud & alterum dicit, p. 42.l.10.
ἀτερότης p.7.l.40
ὑπαρξεῖν p.72.l.44
ἕως p.5.l.33
ἠρωτῶν p.38.l.52

Z

Ζητούμενον p.46.l.18

H

Ησυχάζειν p.7.l.19

Θ

Θέσει θέσιν p.36.l.46.
Θέσις p.14.l.41 & 34.l.26.& p.43.l.12 & p.46.l.5.
Θεώρημα pro quæstione p.42.l.11

I

Ισῶσαι p.35.l.11.

K

τὰ καθ' ἕκαστα p.47.l.38
καθόλα aduerbiũ p.21.l.25 & p.30.l.5
καθόλα nomen p.21.l.21 & p.22.l.9
κατὰ μέρος p.22.l.22 & p.47.l.38
κατασκευάζειν p.68.l.49
τὰ κατὰ συμπλοκὴν p.10.l.52
καταφατικὴ ϗ ἀποφατικὴ πρότασις, p.29. l.53
κατηγορεῖσθαι p.3.l.17.
κενὸς τοπος p.65.l.34
κενότερον εἶναι p.60.l.46
κὸς & τὸς exeuntia quomodo uertenda p.8.l.2.
κρινόμενον p.46.l.23
κρύπτειν p.72.l.3.
κύκλῳ διεκπεῖσθαι p.5.l.2
κύκλῳ περιφέρεσθαι p.32.l.1
κύκλῳ φέρεσθαι p.3.l.52

Λ

Λαμβάνειν λόγον p.39.l.33
λειπεσθαι p.9.l.36
λήμμα p.69.l.7
λόγον διδόναι p.37.l.50
λόγον λαβεῖν p.37.l.50
λόγον ὑπέχειν p.37.l.49
λόγος pro argumentatione, p.43.l.23 p.66.l.34.& p.67.l.9
λόγος pro tabula & ficto exemplo, pa. 55.lin.28

M

Μέθοδος p.37.l.38
μεῖζον pro πλεῖον p.57.l.26
μειωσις p.18.l.11
μὴ ἐπὶ πλέον ὑπάρχειν pag.5.l.34
μὴ ὧν, μὴ ὄντες, μὴ ὄντα, p.17.l.30.31.32
μυρίος ὁ τος p.25.l.52

O

οἰκειώτατος pag.64.l.41
ὅλως p.28.l.4
ὁμώνυμα. συνώνυμα, παρώνυμα melius relinquuntur Græce quàm Latine dicuntur, pag.10 per totam paginam.
ὁρικὰ p.41.l.50
ὅρος inepte dicitur terminus pag.59 lin.36.& p.29.l.12.& p.71.l.
οὕτως ἔχει πράγματα p.25.l.40
οὕτως ἔχειν p.26.l.43

Π

παρὰ in compositione quiddam præposterum uelfalsum indicat, pag. 40.l.50
παραβολὴ pa.55.l.77
παραδοξα p.43.lin.6
παραλογισμὸς p.76.l.
παραλογισμὸς pa.41.l.6
πάσχειν p.16.l.48
πάντα p.7.l.29
πεζὸν p.11.l.53.& p.12.l.3.& 13
πιθανὸν p.67.l.11
περίεργον p.6.l.38
περίεργον εἶναι p.61.l.25
περιττὸν p.5.l.37.
τὰ ἐκ περισσίας p.57.l.42
πιθανὸν εἶναι p.68.l.25
πιστοῦσθαι p.68.l.12
πίστις. p.67.l.45
πίστις & ἔλεγχος contraria, p.67.l.47.
πιστὸν εἶναι p.68.l.25
πανηρολογία p.74.l.
περίεσθαι pag.71.l.3
πῦρος p.72.l.27
πράγματεία p.37.l.35
προκρίσις p.37.l.31
προβλημα p.42.l.11.& p.43.l.13
πρόγνωσις p.33.l.8
προγινώσκειν p.33.l.9.& 10
προσκείμενον p.46.l.20
πρὸ ἔργου εἶναι p.77.l.
πρόληψις p.33.l.10
προσημαίνειν p.11.l.3
προσκεῖσθαι p.65.l.9
προσδιαλέγεσθαι p.39.l.42

προχειρίσασθαι p.65.l.5
πρότασις p.20.l.22.& p.69.l.19
πρότασις ἄμεσος p.38.l.18
πρ: τερον p.25.l.10
προϋπαρχῆσαι γνῶσις p.33.l.20
πρόχειρος p.75.l.1
πρόχειρος ἔχειν p.74.l.49
πρῶτον p.40.l.12
πρῶτα p.40.l.8.
πρῶτον p.34.l.9
πτυνὸν p.12.l.23.& 24

P

Σ

Σαφῶς p.62.l.52
σημαίνων p. .l.
σκίπιωδια p.44.l.43
σκέψις p.21.l.48.& p.28.l.47.& p. 44.lin.42
σύστις p.14.l.36
σχῆμα p.30.l,17
σχῆμα λέξεως p.78.l.39
συγκατατίθεσθαι p.56.l.26
συγκατάθεσις p,56.l.27
συλλογισμὸς p.4 .l.29,& p.42.l.16. & p.69.l.8
συλλογισμὸς ἐριστικὸς καὶ ἀγωνιστικὸς, pag. 76.l.
συλλογισμὸς δεικτικὸς p.30.l.45
συλλογισμὸς ἀποδεικτικὸς p.28.l.54
συλλογισμὸς ἐριστικὸς & σοφιστικὸς quid differunt p.40.l.43
συλλογισμοὶ ἐξ ὑποθέσεως p.31.l.15
συλλογίζεσθαι, p.37.l.45 & p.40.l.27.& p.69.l.
συμβαίνει pa.40.l.1.
συμβαίνειν p.25.l.31
συμβεβηκὸς p.63.l.penult.
σύμβολον p.28.l.30.& p.50.l.47
συμμέτρως μεθ' ὧν p.59.l.8
συμπέρασμα p.40.l.27.& p.69.l.33
συμπλοκὴ p.11.l.1.
συμπλέκειν p.11.l.7
συνεστὼς p.53.l.15
σύνεργα p.53.l.15
συνέχον p.13.l.13
σύνθεσις quomodo uertẽdum, p. .l.

T

Τὰ μὴ ὄντα p.6.l.35
τάξις p.70.l.14.
τὰ ὄντα p.5.l.31.& p.23.l.35
τὰ πρός τι p.14.l.27
τεκμήριον p.32.l.30 & p.67.l.44
τελικὰ p.68.l.42
τετραμμένως Cic.dicit cõstans, p.54.l.16.
τὸ ὅτι qualiter p.6.l.29
τὸ τί ἦν εἶναι p.59.l.39
τύπῳ p.22.l.7

Υ

ὕλη p.53.l.17
ὑπαγωγὴ p.55.l.5
ὑπάλληλα p.11.l.31 & 37
ὑπάρχειν p.55.l.58
ὑπείχειν λόγον, p.38. l.2 & 4. & 27.& p. 39.l.32
ὑπὸ p.11.l.12
ὑπόθεσις pro ficto exemplo p.55.l.31
ὕπ.θεσις p.42.l.40
ὑποδεῖσθαι p,31.l.25
ὑποκεῖσθαι p.3.l.5
ὑποκείμενον p.11 λ.20 & 21
ὑποστάσεσθαι p.3.l.5
ὕστερον p.25.l.12
ὑφιστάναι p.1.l.49

Φ

φαίνεσθαι p.76.l.
φαντασία p.76.l.
φέρειν πίστεις p.76.l, & p.66.l. 28
φέρειν εἰς τὸ καθόλου p.45.l.50
φέρειν ἀπόδειξιν p.66.l.20
φθορὰ p.8.l.4.
φίλαρξις p.74.l.42
φοιὰ p.28.l.17
φυσιογνωμονεῖν p.32.l.36

X

χα & χῶς aduerbia numeralia quomodo uertuntur p.8.l.25
χρήσιμόν ἐστι p.68.l.50
χρήσιμον pro apto p.65.l.12
χρῆσθαι πίστεσι p.66.l.4
χρῆσθαι τόπῳ c.66.l.3
χωρὶς ὧν p.2.l.8.

Ψ

Ω

ὡρισμένου αἰτίου p.54.l.17
ὡρισμένον πόσόν p.23.l.12
ὡρισμένως Cic.dicit constans p.57.l.17.

FINIS.

A

Adiuncta & conſequentia quid differunt, p.50.l.25.
adſignificare pro ſignificare, p.21.l.4.
Aduentitium, p.57.l.37.
Affectio p.2.l.39.
Aiens & negans propoſitio p.29.l.53.
Albedo & nigredo quomodo Latinè dicuntur p.6.l.2.
Alexandri & Philoponi diſſenſio de ordine Topicorum & Analyticorum p.37.l.3.
Alteratio minus Latinum, quomodo dicitur p.7.l.38.
Analytica quomodo uertendum, p.37.l.15.
Argumentationis partes quæ ſint, & quomodo Græcè & Latinè dicantur p.69.l.5.
Argumentum p.67.l.23.
Argumentum propriæ notæ, quid et quomodo Græcè dicantur, p.67.l.40.& p.32.l.20.& p.33.l.38.
Argumenta eruere & depromere, p.43.l.48.& p.66.l.52.
Attributa generi & definitioni. p.42.l.50.
Audire uelle de aliqua quæſtione, p.39.l.14.

B

C

Cadere & conuenire in comparationem p.64.l.45.
Captio p.41.l.6.
Capi p.77.l.18.
Cauſſarum genera quomodo Græcè & Latinè dicantur, p.53.l.23.
Circulariter probare barbarum, p.32.l.4.
Collatio locorum à comparatione ex Ariſt.& Cic. p.56.l.40.
Communes & proprii loci quid differunt p.55.l.44.
Concretum pro abſtracto, p.5.l.53.
Confirmatio p.67.l.ult.
Coniugata p.52.l.6.
Coniugatio quomodo Græcè dicitur p.52.l.18.
Coniunctio p.20.l.21.
Conſecutio p.63.l.45.
Conſignificare pro adſignificare barbarum p.21.l.4.
Contra diſputare ac dicere eius eſt quem opponentem dicunt, p.35.l.9.
Contrarie & contradictorie opponi barbara p.22.l.35.
Contrario & contradictorio nomine opponi p.22.l.33.
Conuenire in quæſtionem p.64.l.52.
Connexum p.20.l.23.
Cum addito barbarum p.21.l.51.
Cum adiunctione p.21.l.51.

D

Defendere diſputationem barbarum, p.38.l.29.
Definiendo aperire, p.6.l.26.
Definitum uocabulum Dialecticum minus Latinum quomodo Latinè dicitur p.5.l.29.
Demõſtratio quia eſt & propter quid p.34.l.49.
Deſpicere p.16.l.49.
Dici de omni & dici de nullo, p.29.l.38.
Dictio pro oratione p.77.l.
Diffinitio prædicamenti ad aliquid Latinè uerſa & explicata, p.14.l.14.
Diſcretum & continuum barbara, p.13.l.6.
Diſputare in utranque partem, p.41.l.28.
Diſiunctio p.20.l.26.
Duci ad impoſſibile & inconueniens barbarum quomodo Latine dicitur p.25.l.30.
Dum p.5.l.31.

E

Etſi abſque uerbo Ciceroni dicitur, p.8.l.23.

F

Facultates in plurali non dicit Cic. pro potentia p.27.l.24.
Fides p.67.l.46.

G

Genus generaliſſimum quomodo Latine dicatur p.6.l.25.
Græca cõpoſita ab æ priuatiua quomodo Cic. uertit. p.2.l.10.

H

I

Inconuenies Dialecticorum uerbū barbarum quomodo Cicero dicit p.25.l.24.

In eo quod quid eſt, & in eo quod quale eſt, minus Latina quomodo Latine dicantur, p.4.l.1.

In plus eſſe pro de plus dici barbarū, p.5.l.42.

Inſiſtere p.35.l.11.

Inſtare & inſtantia in ſignificatione Dialecticorū barbara p.71.l.6.

Inſtitio p.35.l.20.

Intellectiua diſciplina barbarum, p.33.l.3.

Ita in cōcluſione ualet ὥστε, p.44.l.36.

K

L

Latini nomine generis utuntur loco ſpeciei p.8.l.26.

Latio barbarum p.18.l.19.

Latius patere, manare p.60.l.45.

Liber Elenchorū coniunctus eſt Topicis p.75.l.51.

Locorum collatio de eodem & altero ex Ariſt. & Cic. p.63.l.20.

Locorū collatio Ariſtotelis in Rhetorica & Ciceronis in Oratore, p.44.l.22.

Locus in Ora. Cic. declaratus, p.8.l.7.

Locus Ciceronis in Topicis emendatus p.68.l.31.

Locus Plato. ex Gorgia uerſus, p.81. l.19.

Locus de uniuerſitate declaratus, p.12.l.23.

Locus Ciceronis in partitionibus declaratus p.62.l.20.

Locus Elēchorū explicatus, p.76.l.22.

Locus Tuſculanæ primæ emendatus, p.38.l.45.

M

Mens p.18.l.51.

N

Neutra adiectiua ſubſtantiua facta Græcis quomodo Ciceroni dicūtur p.13.l.46.

Neutra adiectiuorum Græca ſingularia quomodo Latinè uertenda, p.5.l.8.

Negationes infinitarum coniunctionum p.20.l.21.

O

Omnino & totum & ex omni genere pro uniuerſaliter dicit Cicero, p.46.l.12.

Opponens & reſpondens barbara Dialecticorum uocabula, p.37.l.51.

P

Per pro ex barbare ſumi in philoſophicis p.73.l.15.

Perſpicere ex forma naturam, p.32. l.41.

Ponere de quo quis uelit audire, p.38.l.52.

Poſcere quæſtionem, p.38.l.33.

Poſſibile minus Latinum, p.27.l.4.

Prædicari de aliquo minus Latinum, p.3.l.24.

Probatio p.67.l.46.

Procedere & progredi p.17.l.12.

Progreſsio & progreſſus, p.17.l.10.

Propoſitio particularis barbarum quomodo Latine dicitur, p.29. l.34.

Propoſitio affirmatiua & negatiua prædicatiua barbara quomodo Latine dicantur, p.30.l.1.

Propoſitiones ſingulares & uniuerſales quomodo Latine dicantur, p.27.l.ult.

Propoſitiones de futuro poſsibili & impoſsibili quomodo Latine dicantur, p.26.l.40.&51.

Propoſitio immediata quomodo Latine dicatur p.34.l.24.

Propria quæ uulgo efferūtur in bilis quomodo Latine dicātur, p.4.l.37.

Proſequi bonū aliquod quod Græcī ἐπιδιώκειν dicūt minus Latinū eſt, quod Cicero perſequi dicit, p.43.l.35.

Q

Quæſtio τῶν ὅτι p.34.l.51.

Quadam ex parte, pro ſecundū quid, p.46.l.10.

R

Rationale quomodo à Cicerone dicitur p.4.l.26.

Ratiocinatio per quam quis incommodo urgetur, p.71.l.45.

S

Scire quod, quia, quare, aut propter quid barbara quomodo Latinè dicantur, p.34.l.40.

Secundum quid barbarum, p.22.l.25.

Secūdum quid eū adiectiuis barbarū

eſt pro quo Cicero quadã ex parte, pag.46.l.10
Sophiſtæ definitio p.74.l.31
Sophiſtici elenchi p.75.l.
Species ſpecialiſsima minus Latinũ, pag.6.l.24
Specifica differẽtia minus Latinum, pag.7.l.44
Specierum & ſpeciebus minus Latini obliqui pro quibus Cic.dicit formarum & formis p.1.l.40.
Statum eſſe uel dari barbarum, pag.35.lin.11
Subſiſtere barbarum pro conſtare, pag.1.l.48
Superficies barbarum p.13.l.20
Suppeditare p.72.l.36
Supponere pro ponere barbarum: pag.31.l.25
Suppoſitio barbarum pag.34.l.31
Suſtinere p.38.l.18
Syllogiſmus ad impoſsibile barbarũ, quomodo Latine dicendum, pag.31.l.21.& pa.71.l.45

T.

Terminus Græcis ὅρος barbarum, pag.29.l.22
Totum pro omnino pag.42.l.16
Tractare argumentationem, pag.44.lin.37
Trahere,ducere argumenta, pa.44.lin.44
Triangulum in neutro genere, pag.31.l.43.& p.34.l.1.

V.

Veriſimile pa.32.l.24
Via pag.37.l.39
Vniuerſa propoſitio pro uniuerſalis, pag.30.l.5
Vniuerſaliter barbarũ quomodo Latine dicatur pa.22.l.29
Vniuerſaliter pro omnino minus Latinum pag.22.l.24
Vniuerſum genus pa.45.l.35
Vox alba nigra quod Græce dicitur, Latine clara & fuſca dicitur, pag.43.lin.36
Vtrumlibet & alterutrum quid differant pag.24.l.30

FINIS.

A.B.C.D.E.F.G.H.I.K.L.M.N.O.P.Q.R.S.T.V.X.Y.Z. AA.BB.CC.DD. EE.FF.GG.HH.II.KK.

Omnes ſunt quaterniones.

costo 12 sueri

ut vis formę

Cognitio Enim syllogismoꝝ

est duplex materiæ vt sic

formæ

primę continens

